

વિજ્ઞાપન.

આપણા દેશી ભાષાના સાહિત્યની અભિવૃદ્ધિ કરવાના મહદેશથી શ્રીમંત પતિતપાવન મહારાજ સાહેબ શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડ, સેનાપ્તાસખેલ, સમગ્રેર બહાદુર, જી. સી. એસ. આઈ., જી. સી. આઈ. ઇ., એલએલ. ડી., એએશીએ કૃપાવંત થઈ બે લાખ રૂપિયાની જે રકમ અનામત મુકેલી છે તેના વ્યાજમાંથી “ શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળા ” રૂપે વિવિધ વિષયોને લગતાં પુસ્તકો તૈયાર કરાવવામાં આવે છે.

તદનુસાર આ “ જગવેદસંહિતા ” અષ્ટક ૧ હું; વિભાગ ૨ બે નામનું પુસ્તક રા. રા. મોતીલાલ રવિથંકર ઘોડા, વકીલ, બી. એ. એલએલ. બી. એમની પામે તૈયાર કરાવવામાં આવેલું છે, અને તે ઉક્ત માળાના એકગ્રો પંચાલ્યમા પુષ્પરૂપે, આથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ભાષાતર શાખા
પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર
વડોદરા.
તા. ૧૦-૧-૩૦

મં. ર. મજમુદાર
ભાષાતર મન્નીશ

ભા. ઠ. ભાટ
વિદ્યાધિકારી,
વડોદરા રાજ્ય

શ્રીયુત મોતીલાલ રવિશંકર ઘોડાના અન્ય અનુવાદ તથા પ્રકાશનો.

પુસ્તકનું નામ.

- (૧-૩) શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા (શ્રીશંકરાન દીની સંપૂર્ણ ટીકા સમેત)
- * (૪-૧૯) શ્રી ઋગ્વેદસંહિતા ભાષાંતર (શ્રીસાયણભાષ્યાનુસાર)
- (૨૦-૨૨) શ્રી મન્થનકરાચાર્યપ્રણીતા ઉપદેશસહસ્રી
- (૨૨-૨૩) શ્રી ભક્તિરસાયન (શ્રીમધુસૂદનસરસ્વતીકૃત)
- (૨૪) શ્રી ઘણસહજનામ.
- * (૨૫) શ્રી પ્રયોગનિપટ (સંવાદાત્મક ૭ ટીકાસાર સમેત)
- * (૨૬-૨૭) શ્રી શુકલપત્રવેદ સંહિતા (શ્રીમત્ ઉવટાચાર્ય તથા મણીધરના સંપૂર્ણ ભાષ્ય સમેત)
- * (૨૮-૨૯) અનુભૂતિપ્રકાશ (શ્રી વિદ્યારણ્યમુનિકૃત)
- (૩૦) શ્રી જૂનાગઢનિવાસી શ્રી નાયબવાન જીઈ સ્વામીશ્રી અનુભવાનંદકૃત શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા (શ્રીધરી-સુભોધિની ટીકા સમેત)
- * (૩૧) શ્રીનાયબવાન જીઈ સ્વામીશ્રી અનુભવાનંદકૃત શ્રી જ્ઞાનગીતા રત્નપુરાણાન્તર્ગત (પદ્યાત્મક)
- (૩૨) ગાંધી વાર્તા (વાર્તાકાર શ્રી સુરેશ્વરાચાર્ય પ્રણીત)
...પ્રત્યાદિ

* આ ચિન્નવાળાં પુસ્તકો દલ અગ્રસિદ્ધ છે.

નિવેદન.

આ અન્યથું પ્રગટ્યત કરવામાં અનિવાર્ય મારણેને લઈ વિલંબ થયો છે તે માટે વાચકજનની ક્ષમા માગું છું. મારા જ્યેષ્ઠ પુત્ર સ્વ. સુરેન્દ્રલાલ ૧૯૮૬ ની સાલમાં આશરે આઠ માસની બીમારી લોગવી સં ૧૯૮૬ ના આવજુ વડે ૧૪ યાનિવારે તા. ૨૩-૮-૩૦ ના રોજ બીમારે (૨૪ પ્રવાના) મુકામે યુવરી જતાં, આ વિગેરે સંધાગોને લીધે કાલક્રોધ યતાં વિચિત્રવાર પ્રસ્તાવના તથા શુદ્ધિપત્રક પશુ તેવાર ચાલુ થયું નથી.

ઉપરમા, મારે રાજગોપાલિનાસી પુ. શ્રીયુત શુલાબશય જ્યેષ્ઠ કરલાયા એએએ 'જગન્નેદ તત્ત્વસાર' નામક અન્ય દિવિદિમાં પ્રગટ કરેલો છે, જેએ ધર્મપરાયણુ છવનમુકા છવન માળનારા તથા અમારા પરમપૂજ્ય પરીક્ષત્રી પુરોહિતમરાય સુદરેણુ બાલા તથા મારા સ્વ. પિતાશ્રીના પરમ સ્નેહી થાય તેમને. આ સ્થળે આબાર દર્શાવેલો એ મારી પવિત્ર ફરજ સમજું છું. તેએએએએ મને મારી વેદવેદાંત વિષયક પ્રવૃત્તિમા અનેકસ સદાચ્ચ તથા પ્રોત્સાહન કરેલાં.

આ ઉપરાંત, અમદાવાદનિવાસી માસ મિત્ર શ્રીયુત બ સીલાલ, મળીલાલ મહેતા, બી. એ. એલ. બી. તથા શ્રીયુત ગોરધનદાસ કેશ-વલાલ પારેખ, વલીલ (અમદાવાદ)ને પશુ તેમની પ્રસંગોપાત્ત સહાય-લ્પિત તથા સદાચ્ચ માટે લખાઈ માગું છું.

આખા જગન્નેદની વિસ્તરણા પ્રસ્તાવના પ્રવૃત્તિયાથી આજળ ઉપર પ્રસિદ્ધ થશે.

સં. ૧૯૮૭ ના અધિક અષાઠ
(પુરોહિતમ માસ) નરી ૧૩
રોમવાર. ૫૦ નરીયાદ

ગોપાલિલાલ રવિશંકર. ધો. ૮૦.

પ્રથમ અષ્ટકનો સંક્ષિપ્ત પરિચય.

પ્રથમ અષ્ટકની અંદર દરેક અધ્યાયમાં કેટલાં સૂક્ત તથા જગ્યા છે તથા તેના હોદ્દો કયા છે તેનું જોડકા આ ગ્રંથના ઉપરના ભાગમાં સમીક્ષા મળે છે.

‘ઋષિ’ શબ્દ વેદમાં મંત્રદ્રષ્ટાના અર્થમાં વાપરેલો છે. સામાન્ય દ્રષ્ટા મંત્રદ્રષ્ટા અને મંત્રકર્તા, ‘યસ્યવાક્યં સઋષિઃ’ એમ બ્યાખ્યા પ્રમાણે એક જ હોય.

પહેલા અષ્ટકમાં ૧-૧૦ સૂક્ત મળે ૧૦૨ જગ્યાનો સમાવેશ છે. તેમનું સામાન્ય નામ ‘સતર્ચિન’ પ્રાપ્ત થયું છે.

‘યસ્ય વાક્યં ન ઋષિઃ’ અને ‘યા તેનોઽવતે સા દેવતા’ આ બ્યાખ્યા અનુસાર એનું વાક્ય હોય તે તેનો ‘ઋષિ’ અને તે વાક્ય વડે જેની કક્ષિત મળે તે તેનો ‘દેવતા’ કહેવાય છે.

આ ગ્રંથની અંદર જુદા જુદા સૂક્તોમાં રોમ તથા યજ્ઞક્રિયાવિષયક મહત્વના કસ્ટોષ ભેગામાં આવે છે (જુઓ ૫૦-૧૧-૧૨ તથા ૧૧૬-૧૫, ૧૧૬-૧૨;) સૂક્ત ૩૨ થી અત્યંત પ્રાચીન છે તથા વાચનીય છે તેમાં ઉદ્દનાં ધનં પરાક્રમે પ્રાચસા એક જ કહેવાં છે. અધીરેવાનાં સૂક્ત ૧૧૨ તથા ૧૧૬ પણ વાચનીય છે આ સિવાય ૩૭, ૩૮, ૩૯ સૂક્તો (મરદેવાનાં) પણ સુંદર તથા ઉપમાપ્રચુર અને બીતિપ્રદ પણ નવાનાં છે. આ ઉપરાંત અભિ, વિધદેવ તથા મિત્રાવશ્વનાં સૂક્તો પણ ઉત્તમ છે.

આ ગ્રંથમાં વળી, ૧ શુન રોપકથા (૨૪-૩૦), ૨ ગોતમકથા (૮૫) ૩ ત્રિતકથા (૧૦૫), તથા ૪ બારીક બારીક કથનાં જરેલાં (૧૧૨ ૧૧૬, ૧૨૦) એમ કથાસૂક્તો છે.

अष्टक १-विभाग २ जो.

अध्याय सूक्त ऋचा तथा शब्दार्थकोशनी पृष्ठवार अनुक्रमणिका.

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	६२	१	१	
११	११	२-३	२	
११	११	४-५	३	
११	११	६-७	४	
११	११	८-९	५	
११	११	१०-११	६	
११	११	१२-१३	७	८-१०
११	६२	१-२	११	
११	११	३-४	१२	
११	११	५-६	१३	
११	११	७-८	१४	
११	११	९	१५	१५-१७
११	६४	१	१७	
११	११	२-३	१८	
११	११	४-५	१९	
११	११	६-७	२०	
११	११	८-९	२१	
११	११	१०-११	२२	
११	११	१२-१३	२३	
११	११	१४	२४	

अध्याय	सूक्त	श्रुति	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	६४	१५	२५	२५-२७
२	६५	१	२७-	
३	७७	२-३	२८	
४	७८	४	२९	
५	७९	५	३०	३०-३१
६	८०	१-२	३१	
७	८१	३-४	३२	
८	८२	५	३३	३४-३५
९	८३	१	३४	
१०	८४	२-३	३५	
११	८५	४	३६	
१२	८६	५	३८	३८-३९
१३	८७	१	३९	
१४	८८	२-३	४०-	
१५	८९	४-५	४१	४२-४३
१६	९०	१	४२	
१७	९१	२-३	४३	
१८	९२	४-५	४४	४५
१९	९३	१-२	४५	
२०	९४	३-४	४६	
२१	९५	५-६	४७	५०
२२	९६	१	५०	
२३	९७	२-३	५१	
२४	९८	४	५२	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	७१	१-६	१३	
१०	७२	७-८	१४	
११	७३	९-१०	१५	१६-१७
१२	७४	१	१६	
१३	७५	२-३	१७	
१४	७६	४-५	१८	
१५	७७	६	१९	
१६	७८	७-८	२०	
१७	७९	९	२१	
१८	८०	१०	२२	
१९	८१	१	२३	२४-२५
२०	८२	२-३	२४	
२१	८३	४-५	२५	
२२	८४	६-७	२६	
२३	८५	८-९	२७	
२४	८६	१०	२८	
२५	८७	१	२९	३०-३१
२६	८८	२-३	३०	
२७	८९	४-५	३१	
२८	९०	६-७	३२	
२९	९१	८-९	३३	३४-३५
३०	९२	१०	३४	
३१	९३	१-२	३५	
३२	९४	३-४	३६	
३३	९५	५-६	३७	
३४	९६	७-८	३८	
३५	९७	९	३९	
३६	९८	१०	४०	
३७	९९	१-२	४१	
३८	१००	३-४	४२	
३९	१०१	५-६	४३	
४०	१०२	७-८	४४	
४१	१०३	९	४५	
४२	१०४	१०	४६	
४३	१०५	१-२	४७	
४४	१०६	३-४	४८	
४५	१०७	५-६	४९	
४६	१०८	७-८	५०	
४७	१०९	९	५१	
४८	११०	१०	५२	

अध्याय	सूक्त	ऋषि	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	७६	४-१	७८	
३१	७७	१	७९	३१
३३	३३	२-२	८०	
३४	३४	४-१	८१	
३५	७८	१-२	८२	३३
३६	३६	३-१	८३	
३७	७९	१	८४	
३८	३८	२-३	८५	
३९	३९	४-६	८६	
४०	४०	४-९	८७	
४१	४१	१०-१२	८८	८९
४२	८०	१-२	९०	
४३	४३	३-४	९१	
४४	४४	१-७	९२	
४५	४५	८-९	९३	
४६	४६	१०-११	९४	
४७	४७	१२-१३	९५	
४८	४८	१४-१६	९६	९७
४९	८१	१-२	९८	
५०	५०	३-४	९९	
५१	५१	१-६	१००	
५२	५२	१७-८	१०१	
५३	५३	९	१०२	
५४	८२	१-२	१०३	३३

अध्याय	सूक्त	ऋचा	शृङ्ख	शब्दार्थकोश
६	८२	३-५	१०४	
११	११	६	१०५	
११	८३	१	१०६	११
११	११	२-३	१०७	
११	११	४-५	१०८	
११	११	६	१०९	११
११	८४	१-२	११०	
११	११	३-५	१११	
११	११	६-८	११२	
११	११	९-१०	११३	
११	११	११-१२	११४	
११	११	१४-१६	११५	
११	११	१७	११६	
११	११	१८-१९	११७	
११	११	२०	११८	११८-१२०
११	८५	१-२	१२०	
११	११	२-४	१२१	
११	११	५-६	१२२	
११	११	७-८	१२३	
११	११	९-१०	१२४	
११	११	११-१२	१२५	१२४-१२७
११	८६	१-३	१२८	
११	११	४-६	१२९	
११	११	७-९	१३०	

अध्याय	सूक्त	श्रुति	श्रुति	वाचस्पतिकोश
६	८६	१०	१३१	१३१-१३२
११	८७	१	१३२	
११	११	१-३	१३३	
११	११	४-६	१३४	
११	११	६	१३५	१३६-१३७
११	८८	१	१३७	
११	११	२-३	१३८	
११	११	४-६	१३९	
११	११	६	१४०	१४१-१४२
४	८९	१	१४१	
११	११	२-३	१४२	
११	११	४-६	१४३	
११	११	६-८	१४४	
१	११	९-१०	१४५	१४६-१४७
११	९०	१-२	१४६	
१	११	३-६	१४७	
११	११	६-८	१४८	
११	११	९	१४९	१५०-१५१
११	९१	१	१५०	
११	११	२-३	१५१	
११	११	४-६	१५२	
११	११	६-८	१५३	
११	११	९-११	१५४	
११	११	१२-१४	१५५	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
३	३६	२-३	२२४	२३२-२३४
११	११	४-६	२२५	
११	११	७-८	२२६	
११	११	९-१०	२२७	
११	११	११-१२	२२८	
११	११	१३-१५	२२९	
११	११	१६-१७	२३०	
११	११	१८-१९	२३१	
११	११	२०	२३२	
११	३७	१	२३४	
११	११	२-४	२३५	
११	११	५-७	२३६	
११	११	८-१०	२३७	
११	११	११-१३	२३८	
११	११	१४-१५	२३९	२४०-२४१
११	३८	१	२४१	
११	११	२-३	२४२	२४७-२४८
११	११	४-६	२४३	
११	११	७-९	२४४	
११	११	१०-११	२४५	
११	११	१३-१५	२४६	
११	३९	१-२	२४८	
११	११	३-४	२४९	
११	११	५-७	२५०	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
३	३९	८-२	२५१	
११	११	१०	२५२	२५२-२५३
११	४०	१	२५३	
११	११	२-३	२५४	
११	११	४-१	२५५	
११	११	७-८	२५६	२५७-२५८
११	४१	१-२	२५८	
११	११	३-५	२५९	
११	११	६-८	२६०	
११	११	९	२६१	२६१-२६२
११	४२	१-२	२६२	
११	११	३-५	२६३	
११	११	६-८	२६४	
११	११	९-१०	२६५	२६६
११	४३	१-२	२६७	
११	११	३-५	२६८	
११	११	६-८	२६९	
११	११	९	२७०	११
११	४४	१-२	२७१	
११	११	३-५	२७२	
११	११	६-७	२७३	
११	११	८-१०	२७४	
११	११	११-१२	२७५	
११	११	१३-१४	२७६	२७६-२७८

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
३	४५	१-२	२७८	
११	११	३-५	२७९	
११	११	६-८	२८०	
११	११	९-१०	२८१	२८२
११	४६	१-१	२८३	
११	११	४-६	२८४	
११	११	७-९	२८५	
११	११	१०-१२	२८६	
११	११	१३-१५	२८७	२८८-२८९
४	४७	१	२९०	
११	११	२-३	२९१	
११	११	४-६	२९२	
११	११	७-८	२९३	
११	११	९-१०	२९४	२९५
११	४८	१-३	२९६	
११	११	३-५	२९७	
११	११	६-७	२९८	
११	११	८-९	२९९	
११	११	१०-१२	३००	
११	११	१३-१४	३०१	
११	११	१५-१६	३०२	३०३-३०४
११	४९	१-२	३०४	
११	११	३-४	३०५	३०६
११	५०	१	३०६	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	५०	२-४	३०७	
११	११	५-६	३०८	
११	११	७-८	३०९	
११	११	९-१०	३१०	
११	११	११-१२	३११	
११	११	१३	३१२	३१२-३१३
११	५१	१-२	३१४	
११	११	३	३१५	
११	११	४	३१६	
११	११	५-६	३१७	
११	११	७-८	३१८	
११	११	९-१०	३१९	
११	११	११-१२	३२०	
११	११	१३	३२१	
११	११	१४	३२२	
११	११	१५	३२३	३२३-३२५
११	५२	१-२	३२६	
११	११	३-४	३२७	
११	११	५	३२८	
११	११	६-७	३२९	
११	११	८-९	३३०	
११	११	१०-११	३३१	
११	११	१२-१३	३३२	
११	५३	१४-१५	३३३	३३४-३३६

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	१३	१-२	३३७	
११	११	३-४	३३८	
११	११	५-६	३३९	
११	११	७-८	३४०	
११	११	९-१०	३४१	
११	११	११	३४२	३४२-३४५
११	१४	१	३४३	
११	११	२-३	३४५	
११	११	४-५	३४६	
११	११	६-७	३४७	
११	११	८-९	३४८	
१	११	१०-११	३४९	३४०-३४२
११	१५	१-२	३५३	
११	११	३-४	३५३	
११	११	५-६	३५४	
११	११	७-८	३५५	३५३-३५८
११	१६	१	३५८	
११	११	२-३	३५९	
११	११	४-५	३६०	
११	११	६	३६१	३६१-३६३
११	१७	१	३६३	
११	११	२-३	३६४	
११	११	४-५	३६५	
११	११	६	३६६	३६६-३६७

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	५८	१-२	३६८	
३१	३१	३-४	३६९	
३१	११	५-६	३७०	
३१	३१	७-८	३७१	
३१	३१	९	३७२	३७२-३७४
३१	५९	१	३७४	
३१	३१	२-३	३७५	
३१	११	४-५	३७६	
३१	११	६-७	३७७	३७८
३१	६०	१-२	३७९	
३१	३१	३-४	३८०	
३१	३१	५	३८१	३८१-३८२
३१	६१	१	३८२	
३१	११	२-३	३८३	
३१	३१	४-५	३८४	
३१	३१	६-७	३८५	
३१	११	८-९	३८६	
३१	३१	१०-११	३८७	
३१	३१	१०-१२	३८८	
३१	३१	१४-१५	३८९	
३१	१	१६	३९०	३९१-३९३

શ્રીગણેશાયનમઃ ।
શ્રી ઋગ્વેદસંહિતા.

અષ્ટક ૧ વિભાગ ૨ બે.

અધ્યાય ૫.

સૂક્ત ૬૨.

ઋધિ-નોધાગૌતમ, દેવતા-ઇન્દ્ર, છન્દ-ત્રિષ્ટુભ્ય.

ૐમ્મમન્મહેશ્વસ્માનાયંશુપમાંગુપંગિર્વિળસેઅંગિસ્સ્વત્ ।

સુવૃક્તિભિઃસ્તુવતઃઋમિયાયાર્ચામાર્કનરેવિશ્રુતાય ॥ ૧ ॥

૫૦- પ્ર । મન્મહે । શ્વસ્માનાયં । શુપૈમ્ । અંગુપૈમ્ । વિર્વિળસે* ।
અંગિસ્સ્વત્ । સુવૃક્તિભિઃ । સ્તુવતે । ઋમિયાયં । અર્ચામ્ ।
ઐર્કમ્ । નરે । વિશ્રુતાય ॥ ૧ ॥

અન-સામર્થ્યવાન, સ્તવન કરવા યોગ્ય આ ઇન્દ્ર આરે, અંગિરસની
માધક આલો આપણે કલ્યાણકારક સ્તોત્રો ગાઈએ; સુદર
સ્તોત્રો વડે ઋધિઓ આ દેવની સ્તુતિ કરે છે. યજ્ઞમાનોને
આ દેવ પૂજ્ય સ્વરૂપે છે. તેથી આલો આપણે સ્તોતાઓ તેના
સ્તોત્રો ગાઈએ. ૧

*मत्रोमहेमहि नमोभरन्वमागूर्ण्यशवमानायसाम् ।

येनानःपूर्वोपितरं पटुज्ञा अर्चन्तो अंगिरस्मोगा अविन्दन् ॥ २ ॥

प०— म । व । महे । महि । नम । म्र०वम् । आगूर्ण्यन् ।

शवमानाय । साम् । येन । न । पूर्व । पितर । पटुज्ञा ।

अर्चन्त । अंगिरस । गा । अविन्दन् ॥ २ ॥

अ०—(हे ऋत्विगे !,) आ अतिप्रणव चन्द्रदेव अर्थे, स्थान्तर—
आदि प्रौढ साभस्तोत्रं गान करे (पञ्चिअसुर गाथोनु अप-
हरथु करी गथो त्वारे) तेना पतो भेजवनार आपथ्या पूर्वज-
अंगिरसोमे तेनी रक्षति करवाथी गाथोने प्राप्त करेथी २

इन्द्रस्यागिरसाचेष्टौ विदत्सुस्मातनयायषासिम् ।

बृहस्पतिभिर्नदद्रिर्विदद्वाः समुस्तिर्षाभिर्वागशन्तुनरः ॥ ३ ॥

प०— इन्द्रस्य । अगिरसाम् । न । ईष्टौ । विदत् । म्रैरमा । तन-
याय । षासिम् । बृहस्पति । मिनन् । अद्रिम् । विदत् ।

गा । सम् । तुस्तिर्षाभि । वागशन्तु । नर ॥ ३ ॥

अ०—चन्द्र तथा अंगिरस ऋषिनी प्रेरथाथी सारभा नामनी देव-
शुनीमे तेना पुनने अन्न अर्पथु कथु ; (गाथोने पतो मन्थो
अटले) देवोने आधिपति चन्द्र, अत्ता (अशुक्) ३५ असुरने
भेदीने गाथो पाछे लाव्यो अटले आ गाथोनी समेत आ
देवो पथु क्षर्षानदथी छीडीपारी करवा लाग्या ३

* १ अमिस्थाशूर । अ० म० ५-३-२१ । २ गीतिषु
सामाख्येति जैमि० ब्रा० २-२ ।

(आ सजधर्मा नीयेनु साटपावनक आम्भान छे, पञ्चिअसुर

*સસુષ્ઠ્ઠાસસ્તુ ગામસપિષૈ. સ્વરેણાદિસ્વયોર્દેનર્ગવૈઃ ।

મરણ્યુભિઃ કલ્પિગમિન્દ્રશક્રવલરવૈણદસ્યોદર્ગર્ગૈઃ ॥ ૪ ॥

૫૦— સ । સુદૈ-ત્તુયાં । સ । સ્તુભૌ । સુમ । વિપ્રૈ । સ્વરણ ।

મૈદ્રિમ્ । સ્વૈયં । નર્દૈર્ગવૈ । મરણ્યુદૈભિઃ । કલ્પિદૈર્ગમ્ ।

હન્દ્ર । શન । વૈરૈમ્ । ત્વૈણ । દૈર્ગ્ય । દર્શદૈર્ગવૈ ॥ ૪ ॥

જા૦—નવગ્વા તથા પ્રશગ્વા, આ બે પ્રકારના પોતાની કસ્યાણુગતિને ઇન્દ્રનાગ (મેધાનિધિથી માડીને અગ્નિરસાદિ) સપ્ત મેધવી પુરોને, ઉદાત્ત આદિ અન્ધ (ડાઠા અવશ્ય કંઠવા યોગ્ય) સ્વરોપેત, અથવા મન્દ તથા મધ્યમ આદિ સ્વરયુક્ત સ્તોત્રો વડે તે દેવ સુપ્રાપ્ત્ય અથવા અતન કરવા યોગ્ય છે, હે શક્તિમાન ઇન્દ્ર !, તે વજ્રવડે આદરણીય-ઉદ્દત્ત કરવા યોગ્ય-મેધજનમય આ વધામુખે (મેધ) તારી ગર્જના વડે અવબીત કરી નાખ્યો, અથવા તે પર્વત, મેધ તથા વનસુર તારી ગર્જનાથી અવબીત થયા ૪

ગુણાનો અગિરોમિર્દસ્મવિવરૂપમામૂયેણગોમિરન્ધઃ ।

વિભૂમ્યાં અમથયદન્દ્રસાનુદિવોરજ્જહર્પરમસ્તમાયઃ ॥૫॥૧॥

૫૦— ગુણાન । અગિરં દમિ । દન્દ્રમ્ । વિ । વ । હર્પમા । મૂયેણ ।

આયોનું અપદરણ્ય કરી ગયો ત્યારે દેવશુનીને બોનાવીને તેના પુત્રને શોધ માટે મોકલવાન કહેતા, “ ગાયોનુ ક્ષીર આદિ અત અર્પણ્ય કરો તો મોખુ ” એમ કહેવાથી તે અત અર્પણ્ય કંઠવાનુ કહેતા તે સ્વાન ગાયોનો પતો લઇ આવેતો).

* દેવાર્ચવલેગા પર્યપશ્યન્ । પે૦ ઘા૦ ૬-૨૫. ।

ગોર્ધિ । અન્વં । વિ । મૂર્ધ્વા । અપ્રથય । રુદ્ર । સાર્ણ
દિવ । રમં । ઉપરેમં । અસ્તિભાય ॥ ૧ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે સુદર અથવા શુદિસક દેવ !, અગિરસ ઋષિઓ વડે તારી રત્નિતિ થતા તે હિપા, મૂર્ધ તથા કિરિયો વડે અધકા નો વિનાશ કર્યો, વળા હે ધન્દ્ર !, આ વિષમ પ્રધિનીને તે સમાન કરી તેમજ અતગ્નિ લોકના મૂળને તે ફરીબૂત કર્યું ૫(૧)

ધતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત

તદુપર્યક્તમમસ્યુર્મદસ્મસ્યચાર્ણતમમસ્તિર્દસં ।
હુપહ્નુરેપદુપરાઅપિન્વન્મર્વર્ણસોનુગ્નશ્વતસઃ ॥ ૬ ॥

પ૦—તત્ । હુમ્ । પર્યક્તૈર્મમ્ । અસ્ય । ર્મ । દુન્મર્મ્ય । ચા-
ર્ણતમમ । અસ્તિ । દસં । હુપહ્નુર । યત્ । હુપરા । અપિ-
ન્વત્ । મહુદર્વર્ણમ । નુર્મ । ગર્વ ॥ ૬ ॥

અ૦—આ સુદર દેવગ આ કર્મ, અતિ પૂજ્ય તથા સુદર છે, (તે એ ૬) તેણે પ્રધિની વિશે મધુર જળવાળી મુખ્ય આદ નદીઓનું સ્થાપન કર્યું ।

* દ્વિતાવિવં પ્રસન્નજાતનીલેશ્વયાસ્યઃ સ્તર્વામાનેભિરુરઃ ।

મુગ્ધો ન મેનેપરમેલ્યો મજ્જધાગ્નદ્રોદંસાસુકસાઃ ॥ ૭ ॥

* ૧ ત દ્વાયાસ્યદ્વિતીયમુપાસ્માંચકે પતમુપવાયાસ્યમન્યન્તે
આમ્યાપદયતત્તેનેતિ । (હન્દાગા)

૨ તેજોનુ કનુસોમૂળાનશ્ચયમસજ્જતે, યથામાસ્વાગ્નરિતી-
તિપૃથ્વદુપાસાપોપ્વયાસ્ય । (વાસમનેયક)

૧૦— દ્વિતી । વિ । યત્ર । મૈનદના । સર્ગીઠિ । અગૈત્ય । સ્તન-
માનેમિ । અર્ક । યગ । ન । મેને । પરમ । વિદમોમન્ ।
ઘર્વાયત્ । રોડમી । સુદસા ॥ ૭ ॥

અ૦—મુદરડે અસાધ્ય, સ્તોત્ર ગાનાગી સ્તુતિરડે સર્વદા મુમાધ્ય,
અથવા અગિત્સ નારિ વડે ગારેના સ્તોત્રોથી સર્વદા વિદ્યમાન-
હોના—એવા તે જન્દે, સાથે જોવાયેલા જન્ને ઘુનોઠ તથા
પૃથિવીને બિનબિન્ન રૂપે ગ્થાપન કર્યા, વળી—મનનીય, પગ્મ
ઉત્કૃષ્ટ—આપસ વિરે રહેના સૂર્યની માફક સુદર પરાક્રમવાળો
આ દેવ તે જન્ને લોકનુ પોપણુ કરે છે, અથવા તે, ઘુ તથા
પૃથિવી નામની જે સુવર્તિઓનુ પોપણુ કરેછે ૭

સુનાદિવંપરિભૂમારિરૂપેપુનર્મુવાપુત્રતોસ્તેમિરેવંઃ ।
કૃષ્ણેભિરક્તોપારુશંદ્ધિર્વપુર્ભિરાચરતોઅન્યાન્યા ॥ ૮ ॥

૧૦— સુનાત્ । દિવમ્ । પરિ । મૂર્ધ । વિરૂપે । પુન દમુર્વા ।
યુત્તો । સ્વેમિ । રેવે । કૃષ્ણેમિ । કૃત્તા । હ્રા ।
કશંત્કમિ । વર્ષ દમિ । આચરત્ । અન્યાદમન્યા ॥ ૮ ॥

અ૦—(શુકલ-કૃષ્ણાને લઈ) નિમસ્વરૂપ, પુનપુન ઉત્પન્ન
હોનાર, જે તરૂં સુવર્તિઓ (ગત્રિ તથા હિપા) પોતાની
કૃષ્ણ વા દેહાધ્યમાન સ્વરૂપ ગતિ અનુસાર, ઘુનોઠ તથા જમિ
વિશે લાગા કાગથી એકમગ્ના પરીવર્તન કરે છે. ૮

સનેમિસુર્યવંસંપસ્યમાન મુનુર્દીગરશંસામુદમા ।
આમાસુચિદ્ધિપેદકમન્ત પર્ય કૃષ્ણામુદ્વદોદિનીષુ ॥ ૯ ॥

૫૦-૩૧૦૧િ । મુદ્ગમ્ । મુદ્ગઅપસ્યમાનઃ । મુનુ । દાગાર્ । શર્ ૧ ।
મુદ્ગમો. । ઔમાસું । તિ । દર્ષિં । પવમ્ । અન્તર્ગિનિ ।
વયઃ । વૃષ્ણાસું । રશત્ । રોહિણાપુ ॥ ૯ ॥

અ-મદાન્ પગકમી, બલધુત્ર, (રડા યાગાદિ) કાર્વકુસન ઇન્દ્ર,
(યજ્ઞમાનોત્તુ) ધુસાયું સખાપાયું ધારણ કરે છે તે (ઈન્દ્ર)
અપરિપકવ (નરીન વેતરની) ગાયો વિશે પકવ દ્વધ ઉત્પન્ન
કરે છે, અને કાળી તથા લાલ ગાયો વિશે ધેણું દ્વધ ઉત્પન્ન
કરે છે ૯

સનાત્સર્ગીઽઅવર્તીરવાતાગ્રતારંસન્તૈઅમૃતા સર્હોમિઃ ।
પુરુસહસ્રાજનંયોનપત્નીર્દુવસ્યન્તિસ્વસારોઅર્હયાળમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૨૦ ॥

૫૦- સનાત્ । સર્હર્ગીઽ । અર્વર્તી । અવાતાઃ । ગ્રતા । રસન્તે ।
અમૃતાં । સર્હમિ. । પુર । સર્સા । જનંવ. । ન । પત્નીઃ ।
દુવસ્યન્તિ । સર્માર. । અર્હયાળમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૨ ॥

અ-લાયાકાળથી એકજ દેકાણે ગહેનાગ ગમનરહિત અંશુવિઓ,
આશરપરહિત મતી, પોતાના સામર્થ્ય વડે, ઇન્દ્રના અસંખ્યાત
વ્રતો-ક્રમેને પાળે છે. પાલપિત્રી એવી અંશુવિઓ દેવપત્નીની
પેઠે, નિર્લજ્જ યજ્ઞ સુદર ગતિરાળા ઇન્દ્રને બળે છે
(અર્થાત્ બળલી-બળન કરી ઇન્દ્રને પ્રમલ કરે છે) ૧૦, ૨)

સનાયુદોનમંમાનવ્યોઅર્વર્તસૂયગોમૃતયોદસ્મદદુઃ ।
પતિનપત્નિર્નિગૃતોરુદાન્તસ્પૃશન્તિત્વાશ્વમાવન્મનુષાઃ ॥ ૧૧ ॥

૫૦- સૈનાદયુવં । નર્મતા । નઘ્યં । અર્વર્ત । વસુદ્યુવં । મૃતૈયઃ ।

દસ્મ । દુદ્ધ । પતિમ્ । ન । પન્ની । હમી । હમશન્મ ।
સ્પુશન્તિ । ત્વા । શવમાદ્વન્ । મનીષા ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હું સુદ દેવ !, તું શબરપ મત્રોત્તે નમદ્વારપૂર્વક સ્તુત્ય છે.
અગ્નિદેવતાદિ નિત્યકર્મ તથા ધનની કામનાવાળા બુદ્ધિમાન
ઉપાસકો, ત્વારી પાસે દોડી આવે છે હે બનન દેવ !, કામી
ઓ, કામુક પતિને આનિયન કરે તેમ આ સ્તુતિઓ તને
પ્રાપ્ત કરે છે ૧૧

સુનાદેવતુરાયોગર્ભસ્તોનક્ષીયન્તેનોર્પદસ્યન્તિદસ્મ ।
શુમાર્અન્નિદ્રતુર્માઈન્દ્રીયીરુઃશિક્ષાશ્ચાત્રસ્તગ્ન શર્ચીભિઃ ॥ ૧૨ ॥

પ૦—સુનાત । દુવ । તર્વ । શર્ચ । ગર્ભસ્તૌ । ન । ક્ષીયન્ત । ન ।
ઉર્પ । દમ્યન્તિ । દસ્મ । છુદ્ધપાન્ । અન્નિ । તર્તુદમાન્ ।
ઇન્દ્ર । વાર । શિક્ષ । શર્ચીભ્ય । તર્વ । ન । શર્ચીભિ ૧૨ ॥

અ૦—હે રાજા ઇન્દ્ર ! પુરાતનકાળથી જ તારા દગ્તવિષે રહેલી
સપત્તિ, વિનાશ પામતી નથી કિવા, (સ્તોતાઓને ગર્ભથી
કરવા છતાં) ધત્તી નથી હે ઇન્દ્ર !, જ બુદ્ધિમાન અથવા
પરાક્રમી તેજસ્વી, તથા લોકગુણ-કર્મયુક્ત છે, હે કર્મધીર
દેવ !, તું તારા પરાક્રમ વડે અમને સપત્તિ અર્પણ કર્યું ૧૨

સુનાયતેગોત્રમન્દ્રનન્યમત્સદ્રહાહરિયોજનાય ।
સુનાયાયન શવસાનનોવાઃપ્રાતર્મુદ્ધિયાત્સુર્જગમ્યાત્ ॥ ૧૩ ॥ ૩

પ૦—સુનાદ્યુત । ગોત્રન । ઇન્દ્ર । નન્યમ્ । અતશત્ । વ્રહ્મ ।
હરિદ્યાર્જનાય । મુદ્ધનીયથ । ન । સુર્વમાન । નોવા ।
પ્રાત । મધુ । ધિયાર્થસુ । જગમ્યાત્ ॥ ૧૩ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ગોતમનોધા આઘ ઝાપિ છે. હે બલવન્તા દેવ !, તેણે અમારા માટે, હરિઃશુર ધોડા બોડનાર તુ-મનેતા અર્થે નવીન સ્તોત્ર તૈયાર કર્યું છે. (એથી) બુદ્ધિસંપન્ન વા કર્મવીર ઇન્દ્ર, પ્રાતઃકાલે જલ્દી પધારો. ૧૨(૩)

મૂક્ત ૬૨.

- ૧ શયસાંનાય = શય = ચલતદિષાચરતે = સામર્થ્યવાન.
- ૨ ગિર્વેણસે = ગોર્ભિઃસ્તુતિલક્ષણૈર્વયોમિઃસમ્મત્તમીયાય = સ્તવન કરવા યોગ્ય.
- ૩ શૂપમ્ = સુલ્લલેતુમૂતમ્ = કલ્યાણકારક.
- ૪ આંગૂપમ્ = સ્તોત્ર.
- ૫ અર્ક = મંત્ર. (અર્કોમંત્રીમયતિયદનેનાર્ચન્તીતિ અર્ચયતે નેતન્ત્યર્કઃ (નિ. ૬-૪)
- ૬ ખાલિય = અન્ન. (ચેદુપાનેધીયતેપીયતેદિતિખાલિઃ).

२३ स्तुभा = स्तोत्र वडे (स्तोमतिः स्तुतिकर्मा).

२४ सरमा = देवशुनी. (सरणात् सरमा । नि. ११-२४).

२५ स्यर्यः = सुष्टुप्राप्यः यद्यथा शब्दनोयः स्तुत्यः = सुभाध्यः
यथा स्तुत्य. (स्यु शब्दे).

२६ मयग्याः = नयन्वा नामना पुशे। (नयनीतगतयः । नि.
११. १९ । मयभिर्गुणमनयेपांते)

२७ सरण्युधिः = सरणंशोभनांगतिमिच्छद्भिः = शोभन गतिने
हन्तार.

२८ फल्लिगम = प्रतिफलं प्रतिषिद्धंतदस्मिन्नस्तीति फलि-
स्यच्छमुदकंतद्रच्छत्वाधारत्वेनेति । यद्यथा प्रीक्षादि-
फलंतदस्मिन्नस्तिमवतीति फल्लिवृष्टिजलं नद्रच्छतीति फ-
ल्लिगः = लक्षभय.

२९ चलं = भेद (घृणोतिती चलः).

३० दरयः = अमायय = अयनीत श्यो (वृ विदारणे प्रयैषा)

३१ उपरं = उत्तमूलप्रदेशं = भूण प्रदेशने.

३२ प्रयक्षतमम् = अत्यन्त भूषण (यक्षपूसायां)

३३ उपहुरे = उपहृतस्ये गन्तव्ये पृथिव्याः समीपदेशे =
पृथिवी निधे. उपहृत्तगच्छन्त्यस्मिन्नपदतिउपहुरो भू-
प्रदेश । हृष्वौटिल्ये).

३४ उपराः = उपताः स्थापिताः = स्थापन श्यो.

३५ अयास्य. = यासः प्रयत्नः तत्साध्योयास्यः नयास्यः =
मुक्ष्य प्रयत्नो वडे असाध्य. यद्यप्यपश्वृत्तिर्मुखः प्राणः -
सहितास्यान्मुष्मादयतेगच्छति निष्क्रामति तदुपासकोऽ-
गिराः = अयास्य नामने अगिरा विपासक.

३६ सनजा = नित्यजाता = सर्वदा विद्यमान होनार. (जनो-
प्रादुर्भावे).

- ૨૭ ક્રિતા. = ક્રિયા = બિન્ન બિન્ન.
 ૨૮ મેને = મનનીય; ૫૫૫ યુવતી. (મેનામાદિત્રિગોનાં મેના માનયન્ત્યેનાદિતિ । નિ. ૩ ૨૧)
 ૨૯ વૈઃ = ગમન વડે. (ફળગતો).
 ૩૦ અવતા = રાત્રિ.
 ૩૧ વપસ્યમાનઃ = સ્વપઃ શોભનકર્મસદિવાચરન્ = કાપકુશલ.
 ૩૨ આમાસુ = આર્માસુ = અપરિપક્વ.
 ૩૩ સનેમિ = પુરાણ.
 ૩૪ અચનીઃ = અંશુવિઓ. (અવગ્નિકર્માણીતિ । નિ. ૩. ૧)
 ૩૫ સ્વસાર્ઃ = પોતાની મેળે સરતી.
 ૩૬ અહ્યાણમ્ = લગ્ન રહિત; પ્રગમ્.
 ૩૭ દુષ્મ્યગ્નિ = પરિચયો કરે છે. (દુષ્મ્યગ્નિઃ પરિચરણકર્મા).
 ૩૮ સનાયધઃ = સનાતનનિર્યકર્મમાત્મનઃ સ્વચ્છન્તઃ = નિત્ય કર્મેન્દ્રુ.
 ૩૯ મતયઃ = સ્તોત્રાઓ.
 ૪૦ સુતીધાવ = સુપ્તુનેત્રે = હાં નેતા અર્થે.
 ૪૧ શવસાન = બલવન્.

સૂક્ત ૬૩.

અપિ-નોધા ઓતમ; દેવતા-ઈન્દ્ર; છન્દ-ત્રિષ્ટુભ્

ત્વમહોન્દ્રયોહશુમેર્વાંજજ્ઞાનઃપૃથિવીઅમેઘાઃ ।

યજ્ઞતેવિશ્વાગિરયંચિદશ્રાંભિયાદદ્વાસંઃક્રિણાન્નૈર્મન્ ॥ ૧ ॥

પ૦-ત્વમ્ । મુહાન્ । હન્દ્ર । ય । હ । શુભૈઃ । ઘાવાં । જજ્ઞાનૈઃ ।
પૃથિવી । ઇતિ । અમે । ઘ્વાઃ । યત્ । હ । તે । વિશ્વાં ।
ગિરયઃ । ચિત્ । અશ્રૈશ્ચ । ભિયા । દદ્વાસં । ક્રિણાં । ન ।
એર્મન્ ॥ ૧ ॥

અ૦-હે ઇન્દ્ર, શુભોવડે તું સર્વથે ઓ નિથે, અસુરોને બધા
હિતપૂર્વક થતા, તું હિપજતા વેંતજ તારા સામર્થ્ય વડે ધુસાક
અને પૃથિવીને ધારણ કરે છે. (અર્થાત્ અસુરોના બધથી મુક્ત
કરે છે.) નિથે, તારા બધથી સર્વ વસ્તુમાન, પર્વતો તથા
મહાત્ આગ પદાર્થો પણ સ્વર્ના કિરણોની પેઠે કંપાવમાન
થાય છે ૧

આયદ્ધરીન્દ્રવિર્મતાવેરાતેવર્જનરિતાવાહોર્ધાત્ ।

યેનાંવિહર્યતક્રતોઅમિત્રાન્પુરંદ્રજ્ઞાસિંપુરુહૂતપૂર્વીઃ ॥ ૨ ॥

પ૦-આ । યત્ । હરી । હન્દ્ર । વિર્મતા । વે. આ । તે ।
ઽર્જમ્ । જરિતો । વાહોઃ । ઘાત્ । યેન । અવિહર્યન્ક્રતો ।
અમિત્રન્ । પુરં. હજ્ઞાનિં । પુરુહૂત । પૂર્વીઃ ॥ ૨ ॥

અ૦-હે ઇન્દ્ર, તું બ્યારે વિવિધ પરાક્રમવાળા અશ્વોને રથે બેડે

૩ ત્યારે ઉપાસક, (સ્તુતિ વડે) ત્વરા ગાઢ વિષે વળ ધારણ કરાવે છે તે વચ્ચના મોગે હે ઇષ્ટપદાતા, બહુરુણ દેવ', હુ શનુ તથા તેમના અનેક નગરો ઉપર હલ્લો કરે છે ૨

ત્વંમત્યદિન્દ્રધુષ્ણુરેતાન્ત્વર્મ્યુસાનર્યસ્ત્વપાદ્ ।

ત્વધુષ્ણુવુજનેપ્રસાણૌયુનેકુત્સાયગ્રમતેસચાહન્ ॥ ૩ ॥

૫૦— ત્વમ્ । મ્ત્ર ય । ઇન્દ્ર । ધુષ્ણુ । રેતાન્ । ત્વમ્ । કુર્મ્મસા ।

નર્ધ । ત્વમ્ । પૌંદ્ર । ત્વમ્ । દ્યુષ્ણમ્ । વૈજને । પ્રૌસે ।

ઐાણૌ । યુને । કુત્સાય । દ્યુદપતે । સચા । અહન્ ॥૩॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર', હુ સર્વોચ્છ છે આ (શનુઓ)નો તિન્દ્રકર્તા છે મહાભુઓનો સ્વામી, તેઓ મધ્યે નિવાસ કરનાર, વા મદાન પ્રદા છે હુ શ્રેષ્ઠ મનુષ્યોનો દિતકર્તા છે હુ શનુઓનો પરાજન કરનાર છે. સમાગમિને નેજરી, તરણ કુલ્ય અર્થે તે શુભ્ણામુખે હવ્યો ૩

ત્વદ્વિન્દ્રોદીઃસર્તાવુજયદ્વિન્દ્રપર્યવુખ્નાઃ ।

યદ્વશુરુપમણઃપરાર્થેવિદસ્યુર્યોનાવકુંસોઘ્યાપાદ્ ॥ ૪ ॥

૫૦— ત્વમ્ । દ્વ । ત્વન્ । ઇન્દ્ર । ઓદી । સર્તા । વુજમ્ । યત ।

વુખિન્ । વુપદ્વર્મન્ । હૈન્ના । યત્ । હ । શુર । વુવદ્વત્ ।

રૌર્થિ । વિ । દસ્યુન્ । યોનો । ઐકૃત । વુર્વાર્પાદ્ ॥૪॥

અ૦—હે વૃષ્ણોત્પાદક, વળધારી 'ઇન્દ્ર', ત્યારે વૃત્રાસુરને હણ્યો ત્યારે નિષે, તે (કુત્સની) સદાચ કરી તેને તે (પ્રસિદ્ધ) જ્ય વા યશસ પત્તિ અપાદન કરાવી હે શરા, ઉદાર-મનસ્ક ઇન્દ્ર' હુ (શનુઓનો) અનાયાસે પરાજન કરનારો છે નિષે, તે

ત્યારે સંગ્રામ માથે, શત્રુઓને છેક પરાક્રમ-પૂર્વક (જન-
લિન્ન કરી નાખ્યા (ત્યારે કૃત્યને સર્વ વથ સિદ્ધ થયો). ૪

ત્વાંહત્યદિન્દ્રારિષણ્યન્દુસ્યચિન્મર્તાનામર્જુણો ।

વ્યસ્મદાસાપ્તાર્થતેવર્ધનેવવજ્રિન્નુયિહમિત્રાન્ ॥૫॥૪॥

૫૦— ત્વમ્ । હ । ત્યન્ । ઇન્દ્ર । અરિષેયન્ । દુર્ય્ય । ચિત્ ।
મર્તાનામ્ । અર્જુણૌ । વિ । અસ્મત્ । આ । કાષ્ઠાઃ । અ-
ર્જુન । ૫ । વુનાદૈન્ । વજ્રિન્ । યુયિહિ । અમિત્રાન્ ॥
૫ ॥ ૪ ॥

ધૃતિ થાથા વર્ગ સમાપ્ત.

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તું કોઈ બલિષ્ઠ માનવીની પરવા સખતો નથી.
(તથાપિ) અમે રતોતાઓને શત્રુ સાથે અ-રાગ થાય ત્યારે
અમારા અભ્યર્થ, તું સર્વ દિશાઓને મોકળા કર્ય. હે વજ્રધારી
દેવ !, શત્રુઓને કદિન પર્વત જેવા વજ્રવડે ઠાર કર્યું ૫(૪)

ત્વાંહત્યદિન્દ્રાર્જસાતૌસ્વર્માર્જુનંઆજાઠવન્તે ।

તનસ્વધાવૃણ્યમાસમ્યક્કૃતિર્વાર્જિષ્વતસાર્યાભૂત્ ॥ ૬ ॥

૫૦— ત્વામ્ । હ । ત્યત્ । ઇન્દ્ર । અર્જેન્માતૌ । સ્વર્ દૈવ દુઃ । નરે ।
આજાઃ । ઠવન્તે । તૈવ । સ્વધાદવઃ । ડ્યમ્ । આ । મૈદ્યર્મ્યે ।
કૃતિઃ । વાર્ષેષુ । વૈતમાર્યા । મૃત । ૬ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, શુદ્ધ કરનારને લાભલાયક વા, ઉદ્ધ-નિમિત્તક
કિંવા, ઉત્તમ ધનલાભાર્થ શુદ્ધિવે, સદા મોદાઓ તદાગ્ન

આદિાન કરે છે (તેથી) હે બલવન્તા વા, અન્નાસ પન્ન દેવ ।
સપ્રાગ્ તથા યુદ્ધવિષે, અમને ત્દા સરક્ષણ નિરતઃ અગ્નિ-
મુખ હો ॥ ૬

ત્વંદિત્યદિન્દ્રસસ્યધ્યન્પુરોગ્નિન્પુત્રતાયદદઃ ।

વૃદ્ધિર્નયત્સુદામેદયામૃદોરાજન્વરિવઃપુસ્વેકઃ ॥ ૭ ॥

૧૦— ત્વમ્ । દુ । ત્યત્ । ઇન્દ્ર । સસ્ય । યુધ્યન્ । પુરઃ । ગ્નિન્ ।
પુત્રકુત્સાય । વૃદ્ધિઃ । વૃદ્ધિ । ન । યત્ । સુદદામે । વૃદ્ધા ।
વૈર્થે । અહો । રાજન્ । વૈર્થિ । પુસ્વે । કુરિતિર્થે ॥૭॥

અ૦—હે વળધારી ઇન્દ્ર !, કુત્સા (અપિ) અથે' યુદ્ધ કરતા,
તેજ તે સાત નગરા વિદાર્યા મુદાસ અથે', અહુ
(અમ્હુર) ની જે અપત્તિ તેને તેજ દર્શ-પ્રાસ-ની પેઠે,
સદજ છેદી નાખી (તદનન્તર) હે સ્વામિન્ (ઇન્દ્ર) !,
તેજ દર્શિ-પૂરયિતા (મુદાગ) ને ધન અર્પણ કર્યું ७

ત્વત્યાનંદ્વદેવચિત્રામિપમાણોનર્પીપયઃપરિજ્મન ।

યયાશુરપત્યસ્મભ્યપસિત્મનર્મૂર્જનગિશ્વણસ્રગ્ધૈ ॥ ૮ ॥

૧૦— ત્વમ્ । ત્યામ્ । નુ । ઇન્દ્ર । દેવ । ચિત્રમ્ । ર્ષમ્ ।
આપં । ન । પીપૈયૈ । પરિહ્રન્મન્ । યયા । શુરુ । પ્રતિ ।
અમ્મમ્યમ્ । યસિં । સ્મૈનમ્ । ઝર્મમ્ । ન । વિશ્વૈર્વ ।
સ્રગ્ધૈ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે તેજસ્વી ઇન્દ્ર !, ચોભેર શુભિ વિષે વૃદ્ધિજળની પેઠે તુ
અમને ઉત્તમ અન્ન વડે સમૃદ્ધ કર્યું હે શરૂ !, તે અન્નની
યોગે ચોભેર વેહેનારા જળની પેઠે, તુ અમને જીવન અર્પણ
કરે છે ૮

અકારિત્વં દ્વિગોત્રમેભિર્વૈદ્યાણ્યોક્તાનમમાહરિંમ્યામ્ ।

સુપેશં મંવાજમાર્થરાનઃ પ્રાતર્મશ્વઘ્રિયાવં સુર્જગમ્યાત્ ॥ ૧ ॥ ૫ ॥

૫૦—અકારિ । તે । દ્વિગોત્રમેભિર્ । વૈદ્યાણિ । આડંકા ।

નમસા । હરિંમ્યામ્ । સુપેશંમમ્ । વાજમ્ । આ । મ્ ।

નઃ । પ્રાતઃ । મશ્વુ । ઘ્રિયાદૈવસુઃ । જગમ્યાત્ ॥૧॥૫॥

અ—હે ઈન્દ્ર !, જાતભોએ સ્તોત્ર રચ્યું છે. દ્વિગોત્ર વડે યુક્ત થયે તેઓએ, અશ્વયુક્ત-તું તેની અભિયુષ સ્તોત્રમાળા ગાધ. તું અમને જાતજાતના અન્ન અર્પણ કર્યું. બુદ્ધિમાન ઈન્દ્ર, (શેન) પ્રાતઃકારે (અમારા સંરક્ષણાર્થ, જન્મી પધારે ૬ (૫)

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૬૩.

૧ જજ્ઞાનઃ = પ્રાદુર્ભૂતઃ સન્ = ઉપજ્ઞતા વેતજ (જનોમા-વુર્ધાવે).

૨ અમે = મયે = અથ વિષે.

૩ અશ્વઃ = મદાન્ (આસમન્તાત્ મયન્તિ સદ્ધાવં પ્રાપ્નુવન્તિ इति).

૪ આવેઃ = આગમયન્તિ = જોડે છે (યોગત્વ્યાં).

૫ અરિતા = સ્તોત્રા; ઉપાસક.

૬ અવિદ્યંતક્રતો = ઇષ્ટપ્રદતા. (દ્યવંતિમેષ્ણાદર્મ = તિ. ૭. ૧૭.)

૭ રૂપ્ણાસિ = અમિગચ્છન્તિ = દૃષ્ટો કરે છે. (દય ગત્યાં).

૮ ધૃષ્ટ્યુઃ = ધર્ષિતા=તિરસ્કર્તા.

- ૧ પ્રમુક્તા = કથ્થુઓનો સ્વામી તેઓ મધ્યે નિવાસ કરનાર
વા મદાન પ્રદ (હરિચિસ્તીર્ણમાતિયધાપ્રતેનવશેન
માતિયતોતિયાપ્રમુ । ક્ષિતેશ્વર્યેવમંણિનિયાસગયો
પા)
- ૧૦ ગર્વ = મનુષ્યોનો દિવકર્તા
- ૧૧ પાદ = સત્ત્વનો પગમર કરનાર (સદ્ગમિમયે)
- ૧૨ વૃજને = દિસક સમગ્ર વિષે (વૃજદિનાયા)
- ૧૩ વૃક્ષે = સર્વર્થનોય યોયર્થોષ્ઠુ પ્રાપ્તવ્યે = શ્રેષ્ઠ
- ૧૪ માળૌ = મુદ્ધ વિશે
- ૧૫ રમ્ભા = મનુષ્યના = મદિસો = દયણી (જનતુમ-
દિમાયામ)
- ૧૬ પરાધે = પરાગમને = પરાશ્રુખ.
- ૧૭ વૃથાપાદ = અનાયાસે સત્ત્વનો અભિભવ કરનાર
- ૧૮ વ્યવૃત્ત = વ્યવસ્થિત = છેક ઊંચાંબિન્ન કર્યા કૃતી-
છેદને)
- ૧૯ અરિચ્ચન્ = રેણુમનિચ્ચન્ = પરાવા, વા રિષ્ટ = દિસાની
ધન્ડા કરતો નય
- ૨૦ અર્જનાતૌ = અર્જનાગતૃર્ણાસાતિભાયસ્મિન્ = યોદ્ધા-
ઓને યાજ્ઞાયાક, વા ઉઠક ગ્રેગરનાર (પ્રગતીસનુદાને)
- ૨૧ સ્વર્મીદ્વલે = શુષ્કશરણીય મોદ્દ્યધન યસ્મિન્ = ઉત્તમ
ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર
- ૨૨ સમય = સમગ્ર વિષે
- ૨૩ અતમાય્યા = યોદ્ધામિ પ્રાપ્તવ્યા = યોદ્ધાને પ્રાપ્ત કરવા
યોગ્ય (અતસાતત્યયમને)
- ૨૪ વદં = વિદ્યાર્થી (વૃદ્ધિદારણે)
- ૨૫ ધર્ક્ષ = અધુણકચિત્તન = વિચ્છેદી નાખી (વૃજીવર્જને)

૨૬ યગિયઃ = ધન.

૨૭ પૂરયે = દવિ વડે પૂર્ણ કરના.

૨૮ ક = સકાર્પીઃ = સંભાદન કર્મ.

૨૯ પીપયઃ = સમૃદ્ધ ક્ષે (સ્ફાગીઓડયાથીતૃતીયધ્યાપી-
હવાને).

૩૦ વિશ્વધ = વિશ્વત = યોગે.

૩૧ ક્ષરધ્યે = ક્ષરિતું = વેહેવા

૩૨ ત્વનમ્ = આત્માને = જીવન

સૂક્ત ૬૪.

અધિ-નોધા ગૌનઃ દેવતા-મરત; ૭-૬-૧-૧૪ જગની, ૧૫
ત્રિપુલ્.

વૃણેશર્ધીયુસુર્મલાયવેષમેનોર્ધઃસુવૃક્તિપર્મરામૃદ્ધ્યઃ ।

અપોનર્ધારોપર્નસામુદ્ધસ્ત્યોગિરઃસર્મઞ્ચિદ્યેષ્વાશુર્વઃ ॥ ૧ ॥

૫૦- વૃણે । શર્ધીય । સુર્મલાય । વેષમે । નોર્ધઃ । સુવૃક્તિમ્ ।

પ્રા । માર । મૃદ્ધ્યઃ । અપ- । ન । વીરઃ । મર્નતા । સુદ્ધ-

હસ્ત્યઃ । ગિરઃ । સમ્ । અન્ન- । વિદ્યેષુ । આદ્યુર્વઃ ॥૧॥

અ-હે નોધા, કામનાઓના વરસાવનાર, યજ્ઞાર્થ, (પ્રાપ્તિલાદિના)

કર્તા યેના મરદગણ્યાર્થ, સુંદર સ્તોત્ર કર્યું જુદિયુક્ત અને

પ્રદાનપિ થઈ કું (નોધા) મનવડે રીરીતે મરદગણ્યાર્થ

સ્તોત્રો કરે છુ. અને યજ્ઞોવિષે તેની પર્જ-પની પેટે વૃષ્ટિ

કરે છુ. ૧

*तेजक्षिरेदिवऋष्यासंउक्षणोरुद्रस्यमर्याअसुराअरेपसः ।

प्राक्कासःशुचयःसूर्याश्चसत्त्वानोनद्रप्सिनोघोरवर्षसः ॥२॥

प०— ते । जज्ञिरे । दिवः । ऋष्यासः । उक्षणः । रुद्रस्य । मर्याः ।
असुराः । अरेपेतैः । प्राक्कासैः । शुचयः । सूर्याश्च
सत्त्वान् । न । दृष्टितनः । घोरवर्षसः ॥ २ ॥

अ०—ते जुह्व, तश्च, (समुद्योने) निरास-पराभव करनार, पाप-
रहित, सर्वशोधक-पवित्र, धर्मनी पेटे तेजस्वी, (परमेश्वरना)
भूतगणनी पेटे अत्यन्त जलपराङ्गी, (वृष्टिना) जलपिन्दु-
मुक्त, घोर-स्वरूप इन्द्रभुजे, अन्तरिक्षमाधी भगवत् धमा. २

युवानोरुद्राअजराअभोग्धनोववसुरधिं गावःपर्वताइव ।

दृष्ट्वाचिध्विश्वाशुर्वनानिपार्थिवाप्रच्यव्यन्तिदिव्यानिमुज्यन्ता ॥

प०— युवान । रुद्राः । अजराः । अमोर्हहनेः । ववसुः ।
धैधिःऽगावः । पर्वतःऽइव । दृष्ट्वाचित् । विश्वा ।
मुर्वनानि । पार्थिवा । प्र । प्रच्यव्यन्ति । दिव्यानि ।
मन्त्रेना ॥ ३ ॥

अ०—तश्च, ज्वररहित, देवाने हवि अपर्ण्य न करनारने हव्यनार,
अनिवार्य अतिपात्रा, पर्वत सरभा इव, केद्रपुत्रो, (स्तोता-
जोने) अनीष्ट प्राप्त कराववावाणा छे. पृथ्वी तथा पुत्रोऽविधे

* आतेपितमैरुतांसुम्नमेतु । ऋ० स० २-७-१६ ।

२ अघोयेमस्यसत्त्वानः । तै० सं० ४-५-१. । ३ सृष्टान-
यन्ति इति = मरुतः । तै० सं० २-४-१०. ।

સર્વ અડગ વસ્તુભાવને પોતાના પવિત્ર સામર્થ્યવડે દશ-
મયાવી નાખે છે. ૩

ચિત્રૈરઞ્જિપ્રિવર્ણપુષ્પેઽજતેવસઃસુશ્વમાર્થિયેતિરેશુમે ।

અંસેષ્વેપાંનિમિમૃક્ષુર્કુષ્ણયઃસાકંજજિરેસ્વધર્યાદિવોનરઃ ॥૪॥

૫૦— ચિત્રૈઃ । ઞ્જિર્દૈર્મિઃ । વર્ણપે । વિ । અજ્જતે । વસઃ । હસુ ।
કુમાન્ । અર્થિ । યેતિરે । શુમે । અંસેષુ । એપામ્ । નિ ।
મિમૃક્ષુ । કુષ્ણયઃ । સાકમ્ । જજિરે । સ્વધર્યા । દિવઃ ।
નરઃ ॥ ૪ ॥

અ—શોભાર્થ, તેઓ ભાતભાતના આભરણો વડે પોતાના શરીરને
અલંકૃત કરે છે. શોભાર્થ, વક્ષસ્થલ ઉપર ચળકતા હાર
ધારણ કરે છે. તેમના ખભા ઉપર બાલા અળખી રહેલા છે.
તે પરાક્રમી શ્વપુત્રો, બળભેર અન્તરિક્ષમાથી પ્રગટયા. ૪

ઈશાનકૃતોઘુનંયોરિશાદસોવાતાન્વિદ્યુતસ્તવિષીમિરક્ત ।

દુહન્ત્યર્ધદિવ્યાનિઘૂતયોભૂર્મિપિન્વન્તિપર્યસાપરિઞ્જયઃ ॥૫॥૬॥

૫૦— ઈશાનકૃતૈર્નઃ । ઘૂનંયઃ । રિશાદસઃ । વાતાન્ । વિદ્યુતઃ ।
તવિષીમિઃ । અરક્ત । દુહન્તિ । ઋષઃ । દિવ્યાનિ । ઘૂતયઃ ।
મૂર્મિમ્ । પિન્વન્તિ । પર્યસા । પરિઞ્જયઃ ॥ ૫ ॥ ૬ ॥

અ—(રતોતાને) ધનાધિપતિ કરનાર, (મેધાદિને) કંપાવનાર,
શત્રુઓનું ભક્ષણ વા નિરસન કરનાર (શ્વપુત્રો), પોતાના
સામર્થ્યના ચોખે, વાશ તથા વીજળી ઉત્પન્ન કરે છે. ચોખેર
ધૂમનાર, (મેધાદિને) કંપાવનાર (શ્વપુત્રો), દિવ્ય-બુલોક

વિષે હોનાર બિધસ્થાનીય અગ્નિ-વાદ્યર્થ દોહન કરે છે.
(તદનંતર) પૃથ્વીને જળવડે સિંચિત કરે છે. ૫ (૧)

પતિ, હો, વર્ષ, સમાપ્ત.

વિન્વન્તિ : અવઃ : મુહનઃ : સુડ્દાનવઃ : વર્ગઃ : ધૃતડ્યેત્ :

વિદ્યેષુ : ઈદમુનઃ : અત્યમ્ : ન : મિહે : વિ : નુયન્તિ :

૫૦- વિન્વન્તિ । અવઃ । મુહનઃ । સુડ્દાનવઃ । વર્ગઃ । ધૃતડ્યેત્ ।
વિદ્યેષુ । ઈદમુનઃ । અત્યમ્ । ન । મિહે । વિ । નુયન્તિ ।
વાગિર્મમ્ । ઈત્યમ્ । દુહન્તિ । સ્તનયન્તેમ્ । અંસિતમ્ ॥૧૥॥

અ-—દાનશ્ચ મરૂતો, દૂધના જોડું પુષ્ટિલાયક જળ સિંચે છે. ૫૦
વિષે કાવિજો ધૃત સિંચે તેમ મરૂતો જળ-સિંચન કરે છે.
અગ્નિને કેળવે તેમ મરૂતો, વેપવંત મેધને જળ વરસાવવા
નીચે વાળે છે. (તદનંતર) મર્જના કરનાર અક્ષય મેધનું
દોહન કરે છે. ૧

મુહિપાસોમાયિર્નાશ્વર્માનવોગિરયોનસ્તતવસોરયુધ્યદઃ ।
મુગાર્શ્વહસ્તિનઃસાદશ્ચાવનાયદાર્ણીપુત્રવિપ્રીરયુગ્ધ્યમ્ ॥૭॥

૫૮- મુહિપૌર્ષઃ । માયિનઃ । નિષદમાનવઃ । ગિરયઃ । ન ।
સ્વૈહતંવસઃ । રુધ્વદ્યેદઃ । મુગાર્શ્વહ । હસ્તિનઃ । શ્વાદ્ય ।
વના । યત્ । આર્ણીપુ । તવિપીઃ । અયુગ્ધ્યમ્ ॥ ૭ ॥

અ-—અશ્વવર્જની (રથે બેડેલી) શ્વાદીઓને જળમેર બેડે છે.
ત્યારે મહાન્, માવાલી-મર્યાવંત, સુંદર અગ્નિવાળા, પરંતના
જેવા સામર્થ્યવાળા, સૌમ્યચિત્તાળા દે મરૂતો ! તમે મુઠાળા
દાયાળીઓની જે રથોને છેઃ ઉભેલી નાખો છે. ૭

સિંહાઈવનાનદતિપ્રચેતસઃપિશાઈવમુપિશૌનિચ્ચવેદસઃ ।

ક્ષપોજિન્વન્તઃપૃપ્તીમિક્ષ્ણિમિઃસમિત્સવાયઃશ્વસાહિમન્યવઃ૮

૫૦— સિંહાઃઃઈવ । નાનદતિ । પ્રદ્રચેતસઃ । પિશૌઃઃડઈવ । મુડ-
પિશૌઃ । નિચ્ચવેદસઃ । ક્ષપૌઃ । જિન્વન્તઃ । પૃપ્તીમિઃ ।
ક્ષ્ણિમિઃ । સમ । રત્ । સુદવાયઃ । શ્વસા । અહિઃ-
મન્યવઃ ॥ ૮ ॥

અ૦—અત્યંત જ્ઞાનવાન મહતો, સિંહની પેઠે ધેર અજન્તા કરે છે.
નેઝો રૂનામઠ મૂનના જેવા રંગ, સર્વથા, (રાત્રીને) નાશ
કરનાર, (રોતાલાએને) પ્રસન્ન કરનાર, પોતાના બળ વડે
ધાતક ક્રોધવાળા વધ્યા, ક્રોધ ક્રોધવાળા છે. પોતાની
(વાદનશૂન) ધોળાં ટપકાવાળા હરિણોએ અથવા મેખમાલા
તથા બાસા વડે, ઉપદ્રવ પામેલ (વજ્રમાનો) નું એકી વખતે
(રક્ષણ કરવાને આવે છે.) ૮

રોદસીઆર્ષદતાગણશ્રિયોનૃપાંચઃશૂરાઃશ્વસાહિમન્યવઃ ।

આવન્ધુરેન્વમત્તિર્નર્દશતાવિદ્યુશ્વર્તસ્પૌમરુતોરથેષુવઃ ॥૯॥

૫૦— રોદસી । આ । વદત । ગણશ્રિયઃ । નૃહતાંષઃ । શૂરાઃ ।
શ્વસા । અહિઃમન્યવઃ । આ । વન્ધુરેષુ । ઔર્મત્તિઃ । ન ।
દર્શતા । વિદ્યુત । ન । તમ્યૌ । મરુતઃ । રથેષુ । વઃ ॥૯॥

અ૦—સપ્તમણ રથે અવરિષ્ઠ વજ્રમાનોનું (દિવિ અર્થે) એવન
કરનાર હે યરા દેવો !, તમારા બળવડે ધાતક ક્રોધવાળા સતા,
તમે ઘાવાપ્રિયીને એમ્મેર અખો છો. હે મહતો ! તમારું

તેજ, વન્ધુર-બોધવાળા રથાસિ, નિર્ભળ તથા સુંદર વીજ-
ળાની જેમ આરદ થયું છે. ૯

વિશ્વવેદસોરુયિભિઃસમૌકસઃ।સમ્મિશ્રમઃસ્તવિષીભિર્વિરુશિનઃ।
અસ્તારુપુંદધિરેગર્ભસ્ત્યોરનન્તશુબ્ધા વૃષસ્વાદયોનરઃ ॥૧૦॥૭॥

૧૦— વિશ્વવેદમઃ । રુયિડયિઃ । સમૃઢઑકસઃ । સમૃઢમિશ્રાસઃ ।
તવિષીયિઃ । વિરુશિનઃ । અસ્તોઃ । રૂપમ્ । વૃધિરે ।
ગર્ભસ્ત્યોઃ । અનન્તશુબ્ધાઃ । વૃષસ્વાદયઃ । નરઃ ॥ ૧૦ ॥
॥ ૭ ॥

અ—સર્વજ્ઞ, ધનાધિપતિ, સામર્થ્યસંપન્ન, મદાન્, (શત્રુઓનું)
નિરસન કરનાર, અનવચ્છિન્ન બલવાળા, મન્દરૂપ આયુધવાળા
મધ્વા સોમપાન કરનાર ચરા મનુષ્યો, પોતાના જાહુ વિશે
બાણ ધારણ કરે છે. ૧૦ (૭)

ઇતિ સાતમી વર્ગ સમાપ્ત.

*હિરણ્યયેમિઃપ્રવિભિઃપયોઽવૃષઽજિહ્વન્તઆપચ્યોન્યપર્વતાનં ।
મૃત્વાઅયામસ્વસૃતૌધ્રુવચ્યુતૌદુધ્નકૃતૌમૃત્તોઞ્રાજદ્રવ્યઃ ॥૧૧॥

૧૦— હિરણ્યયેમિઃ । પ્રવિદમિઃ । પયઃ દૃષઃ । ઉત્ । જિહ્વન્તે ।
આદપચ્યઃ । નં । પર્વતાન્ । મૃત્તાઃ । અયાસઃ । સ્વદસૃતઃ ।
ધ્રુવદચ્યુતઃ । દુધ્નકૃતઃ । મૃત્તઃ । ઞ્રાજતઽક્રદ્રવ્યઃ ॥૧૧॥

* પૃથિવ્યૈવૈષ્યસોમદતોઞાતાઃ । તેં૦ સં૦ ૨-૨-૧૨ ।

અ૦—૨ય યધ્વા છટા હાથીની પેઠે વૃષ્ટિબળને વધારનાર આ
સોનેરી મરતો, ચક્રોવડે મેધ વા પર્વતોને ઉખાડી ઉઘે
ઊરાડી નાખે છે. તેઓ (મરતો) ચમોદ, દેવયજન દેશ પ્રત્યે
અમાણ્ય કરનાર, (ચતુરો પ્રત્યે) પોતાની મેળેજ સરનાર—
અમાણ્ય કરનાર, (પર્વતાદિક) નિધન પદાર્થોને હલાવનાર,
દુષ્ટોના પરાબલ કરનાર, યધ્વા દુર્ધરસ્વરૂપ તથા તેજસ્વી બાલા
ધારણ કરનારા છે. ૧૧

ઘૃપુંપાવકંવુનિનુંવિર્ષર્પિણિરુદ્રસ્યસૂનુંદ્રવસાંગૃણીમસિ ।

રજસ્તુરંતવસંમારુતંગુણમંજોપિણંપર્પણસથતશ્રિયે ॥૧૨॥

૧૦— ઘૃપુંમ્ । પાવકમ્ । વુનિનમ્ । વિર્ષર્પિણિર્મ્ । રુદ્રસ્ય ।
સૂતમ્ । દ્રવમો । ગૃણીમસિ । રજઃહતુરમ્ । તૈર્વતમ્ । માર્ત-
તમ્ । ગુણન્ । મંજોપિણમ્ । વૃર્પણમ્ । સુચ્ચત્ । શ્રિયે ॥૧૨॥

અ૦—ચતુરના બળનો વિનાશ કરનાર, સર્વશોધક—સર્વને પ્રવિત્ર કર-
નાર, વૃષ્ટિપ્રદ, સર્વદ્રષ્ટા એવા રુદ્રપુત્ર—મહદેવણુ સ્તોત્રવડે
અમે સત્વન કરીએ છીએ (હે ઋત્વિજ તથા યજમાનો) !,
ધૂળ ઉડાડનાર, પ્રજ્વલ—પરાક્રમી, સોમપાન કરનાર, કામના-
ઓના વરસાવનાર મહદેવણુ ધનાર્થ સેવન-ઉપાસના
કરે. ૧૨

મનૂસમર્તઃશર્વમાજનાંઅતિંતુસ્યૌવંઋતીમંરુતોયમાવંત ।

અર્વદ્ધિર્વાજંમરુતેપન્નાનૃભિરાપૃચ્છયંકનુમાર્તેતિપુપ્યંનિ ॥૧૩॥

૧૦— પ્ર । ઋ । સઃ । મર્તઃ । શર્વસા । જનાન્ । અતિં । તુસ્યૌ ।
વઃ । ઋતી । મરુતઃ । યમ્ । આવંત । અર્વતુડમિઃ ।

વાજમ્ । મરતે । ઘનાં । નૃડમિં । આહૃચ્છયમ્ ॥ વતુમ્ ।
આ । ક્ષેતિ । પૂર્ણિતિ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—હે મરતો ! અનુમદ વડે તમે જેટું રક્ષણ કરો છો તે મનુષ્ય
અન્ય પુરોધાથી બળ વડે શ્રેષ્ઠ થાય છે તે અશ્વોવડે અન્ન,
તથા અનુમેરો વડે ધન સંપાદન કરે ॥ ચોમેર પૃથ્વી થાય
(પ્રસન્નનીય) તેવા અગ્નિષ્ટોમાદિ કર્મ કરે છે અને (પ્રભ
તથા મનુષ્યો વડે) સમૃદ્ધ થાય છે ૧૩

* ચર્કૃત્યમરતઃ પુસ્તદુપુરૈશ્વમન્તં શુભમ્ મુવર્તસુ ધત્તન ।
ધુન્નસ્પૃતમુકધ્યૌં વિશ્વદર્ષણિતો કપુપ્યે પ્રતનંયશ્નતંદિમાઃ ॥ ૧૪ ॥

૧૦— ચૈકૃત્યમ્ । મરતઃ । પુસ્તદુપુ । દુસ્તરમ્ । શુભમન્તમ્ ।
શુભમ્ । મુવર્તસુ । ધત્તન । ધુન્નદર્શનમ્ । ઉકધ્યમ્ ।
વિશ્વદર્ષણિમ્ । તોકમ્ । પુપ્યમ્ । તનંયમ્ । શ્નતમ્ । દિમાઃ ।
॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે મરતો !, તમે (સ્વીરપ) ધનસંપન્ન થજાના-ઉપાસ
કરોને સર્વકર્મક્રિયા, સમાયજિતે અભ્યષ, તેજસ્વી, (ધનુ)
સોષક-અદસ પન્ન, ધનસ્પૃષ્ઠા-ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર, વા ધન-
પ્રીત, પ્રસન્નનીય અને સર્વથા શ્રેષ્ઠો પુત્ર મળે! અમારા
પુત્ર પૌત્રાદિક સૌ ૧૪ જીવો અને ઉત્તરને પામે ૧૪

* શતંસ્વાદેમન્તાનિધિયોયેતિવાચેતદાદ ॥ તે૦ ૧-૨-૮ ।

नृष्टिरंमृतोर्वीरवंन्तमृतीपाहूरिषिस्मासुधत्त ।

सहस्रिणंशतिनैशुशुवांसं प्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ १५ ॥ ८ ॥

५०- सु । स्थिरम् । मरुतः । वीरवन्तम् । अहतिर्दसैहम् । रयिम् ।

अस्मासु । धत्त । सहस्रिणम् । शतिनम् । शूशुवांसम् ।

प्रातः । मक्षु । धियावसुः । जगम्यात् ॥ १५ ॥ ८ ॥

अ०—हे भइतो !, तमे अपने स्थिर रेहेनारी, पुत्र वा कीर्-
संपन्न, यत्तुनायक, सेंकडे छगरोपट वधनार धन वडे युक्त
तथा समृद्ध पुत्रसंपत्ति, अपर्षु करो. शुद्धिमान भइइगण,
इरेरोज प्रातःकाळे जल्दी पधारो. १५ (८)

शति आठमे। वर्ग समाप्त.

सूक्त ६४

१ शर्धाय = समृद्ध. (शृधुपसहने).

२ सुष्टुकिम् = सुष्टु आवर्जकं सुष्टु प्रवृत्तं वा = सुंदर.

३ आभुयः = यथासास्त्र अपोन्वेष्टा; द्वेनेने अभिमुख करने
समर्थ = सिद्ध.

४ अरुणः = सुंदर (अरुणगती बुद्धी).

५ अरेपसः = भापरहित.

६ सत्वानः = भूतगण. (वदुष्ट विचरणगत्यवसादनेषु).

७ घोरवपंसः = क्षयकर-२३३५.

८ प्रत्सिनः = जलजि-दुष्टकंद.

९ उक्षणः = सेकारः = तक्षण.

१० अमोघनः = हवि अपर्षु न करनेनरे दक्षनार (भोजन
यगति इति भोजः नमोजः अमोजः तेषां हस्तारः).

११ अग्निगावः = अधृतगमनाः = अनिवाहं गतिवाणा.

१२ मज्जना = शोधनेन बलेन = सामर्थ्यवत्.

१३ अज्जिभिः = आभरणेन वत्.

१४ ईशानकृतः = स्तोतारमीशान धनाधिपति कुर्वाणः =
धनाधिपति करनार.

१५ घुनय = कपोवनार.

१६ रिशादस्त. = शत्रुभक्षक (रिशद्विस्तायां रिशा शत्रवः
ताम् अदन्ति इति यद्वा शत्रूणां अस्तितार.).

१७ परिश्रवः = परितोगन्तारः = योगेन धूमनार.

१८ आभुषः = भूषिणे (आभुषन्ति इति आभुषः).

१९ उरस्तम् = मेघ. (उरस्तवन्त्यस्मादायः इति).

२० अत्यं = अत्यं.

२१ महिषास = भक्षान्.

२२ स्वतवसः = स्वसामर्थ्य-संपन्न.

२३ रघुस्यदः = शीघ्रगतिवाणा. (रघुशीघ्रं स्वयन्दन्ते इति).

२४ पिशाः = श्वेतनिन्दुवाणा ३३. (पेश = ३५).

२५ क्षपः = शत्रून् नाश करनार.

२६ पृषतीभिः = ३३नाभनी दृष्टीभ्यो वत्. (पृषुसेषने)

२७ अहिमन्यवः = धातक डेविवाणा वा अ-हीन गानवाणा;
उत्तुष्ट शुद्धिवाणा.

२८ अमति = निर्भण. (अमगत्यादिषु).

२९ सम्मिष्ठासः = सम्मिष्टाः = संयुक्त.

३० विरपिशतः = भक्षान् (रषलप व्यक्तायां वाचि)

३१ वृषादयः = ३३-३५ आभुषवाणा वृषा, सोमवान् करनार
आदभक्षणे. वृषा = सोमः).

- ३२ दुधकृतः = दुधदुष्टानां धारयितारं आत्मानः कुर्वाणाः
= दुष्टानां पराभव करारः यथा दुधरेस्वरूप.
३३ अयास = अन्तः (अयपयगतौ).
३४ घृषुम् = शत्रुप्रलपक.
३५ रजस्तुरम् = धूजनी त्वरिता = प्रेरक. (तुरत्वरणे).
३६ विश्वपेणिम् = सर्वदृष्टा.
३७ तवसम् = प्रवृद्ध.
३८ ऋतोपिणम् = ऋतोप = सोम तेषु सेवन करार.
३९ चर्कृत्यं = कार्येषु पुनः पुनः पुरस्कृत्यं = सर्वकर्मकुशल.
४० धनस्पृतम् = धनप्रीत वा, धनप्रप्रा.
४१ ऋतोवाहम् = गन्तृणां शत्रूणां मित्रवितारम् = शत्रूनां शत्रु.
४२ शूश्रुषांसम् = प्रवृद्ध.

सूक्त ६५.

ऋषिः—शक्तिपुत्र पराशरः; देवताः—अग्निः; छन्दः—दिपदाविराज.

*पुषानतायुं गृह्णाचर्तन्तं नमो यजानं नमो बहन्तम् । (१)

सुजोषाधीराः पुदैरनुं मनुषं त्वासीदन्विभ्ये जन्नाः । (२) ॥१॥

*१ सनिलायत सोपः प्राधिशत्तदेवा. प्रैषमैच्छन्तं मत्स्यः
प्रषधीत् । तै० २-२-६. । २ अग्निर्देवेभ्यो निलायत ।
अश्वोरूपं कृत्वा सोऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठदिति । तै० ब्रा०
१-१-३ ।

૫૦— પશ્ચા । ન । તાપુમ્ । ગુહા । ચર્તનૈમ્ । નર્મઃ । યુનાનમ્ ।
 નર્મઃ । વહન્તમ્ । (૧) સુદનોર્ષાઃ । ધીરાઃ । પૃથૈઃ । અનુ ।
 ગમન્ । ઉર્ષ । ત્વા । સીદન્ । વિશ્વેઃ । યૌનૈર્વાઃ । (૨) ॥૧॥

અ૦—હે અગ્નિ (દેવ) । સર્વસમાન પ્રીતીવાળા પૂજ્ય દેવો,
 ૫૧ સદ ચોરની પેઠે ગુહ કેશણે પડી રહેલ, હવિરન્ન પ્રાપ્ત
 કરનાર, (દેવોને) હવિ પેઠાચાકનાર એવો ને તું તેનો, તારા
 પગલા વડે પનો મેળવી તારી પાસે આવ્યા. ૧

*ઋતસ્યદેવાઅનુવ્રતાગુર્ધૃષ્ટપરિષ્ઠિર્ધૌર્નમૂર્મ । (૩)

વર્ધન્તીમાર્ષઃપન્વાસુશિશ્વિમૃતસ્યયોનાગર્મેસુજાતમ્ (૪) ॥૨॥

૫૦— ઋતસ્ય । દેવા. । અનુ । વ્રતા । ગૌઃ । મુર્ધત્ । પરિષ્ઠિ ।
 ધૌઃ । નં । મૂર્મ । (૩) વર્ધન્તિ । ઈમ્ । આર્ષઃ । પન્વા ।
 સુદૃશિશ્વિમ્ । ઋતસ્ય । યોના । ગર્મે । મુદમાતમ્ (૪) ॥૧॥

અ૦—નારેલાની પૂઠે દેવો, તે ક્યા નાઠો, ક્યા સંતાપો, ઈસાદિ
 ૫૧ તો મેળવવા ગયા તેની ચોમેર શોધ કરી. પૃથિવી (દેવોના
 ધૂમવાથી) સ્વર્ગ જેવી બની સ્તોત્ર વડે વૃદ્ધિમત, મદ વા
 અન્નની યોનિ—કારણુભૂત જાસના ગર્ભ ત્રિષે, હમી રીતે પ્રગટેલ
 ક્યા અગ્નિનું, જળદેવતાએ રક્ષણુ કમું. ૨

*પૃથિર્નૃષ્વાશ્વિર્તિર્નપુશ્વોગિરિર્નમુજ્મસોદોનશ્મશ્વ । (૫)

અત્યોનાઝ્મનસર્ગમૈતક્તઃસિન્ધુર્નસોદૃફદૈવરાતે (૬) ॥૩॥

* અગ્નિમાતસ્માદેનસા પ્રમુજ્મત્તિવતિ ॥ તે૦ સ૦

૧૦— પુષ્ટિઃ । ન । સ્પૃશઃ । ક્ષિતિઃ । ન । પૂર્વો । ગિરિઃ । ન ।
 મુંઝ્મ । ક્ષોદઃ । ન । ગ્રામઽભુ । (૬) અત્યઃ । ન । અર્જન ।
 મર્ગદ્યૈત્કયઃ । સિન્ધુ । ન । ક્ષોદઃ । નઃ । ડુંમ્ । વ્રાતે ॥
 (૬) ॥૧॥

અ—પુષ્ટિ જેવા રમણીય વસ્તુ ગન્નન્ય સ્પર્શનીય વા સ્પૃશ્ય,
 પૃથ્વી જેવા વિશાલ, પર્વત જેવા સર્વના ભોજયિતા, જળ
 જેવા સુખકર, સંગ્રામ વિશે છોડેલ અશ્વ જેવા અપજા,
 (નીચાણ પ્રદેશ વિશે) વેહેતા જવપ્રવાહ જેવા સીધગામી-
 અનિવાર્ય અગ્નિને વારવા ડોણ સમર્થ છે । ૩

*જામિઃસિન્ધૂનાંશ્રાતેવુસ્વસ્ત્રામિભ્યામ્રાજાવનાન્યત્તિ । (૭)
 યદ્વાતજૃતોવનાવ્યસ્યાદુર્મિર્દદાતિરોમોપૃથિવ્યાઃ (૮) ॥૪॥

૧૦— જામિઃ । સિન્ધૂનામ્ । આતોદ્દૃશ । સ્વસ્ત્રામ્ । રૂપ્યાન્ । ર ।
 રાજા । વનાનિ । અત્તિ । (૭) યન્ । વાતેદજૃતઃ । વર્ગ ।
 વિ । અત્યાત્ । અગ્નિઃ । હ । દદાતિ । રોમ । પૃથિવ્યાઃ
 (૮) ॥ ૪ ॥

*અસિંચ્યપ્સુહંસોનસીદન્કત્વાનેતિષ્ઠોવિશામ્પર્શત્ । (૯)

સોમોનચેધાપ્રહુતમંજાતઃપશુર્નશિશ્વાવિશુર્દેરમાઃ (૧૦) ॥૫॥૧॥

૧૦— ધમિતિ । અપ્સુ । દૃપઃ । ન । સીદન્ । કત્વા । ચેતિષ્ઠઃ ।
વિશામ્ । હૃપઃપર્શત્ । (૯) સોમઃ । ન । શેષાઃ । ક્રતદર્પ-
જાતઃ । પશુઃ । ન । શિશ્વૌ । વિદ્યુઃ । દૂઃદર્માઃ । (૧૦)

॥ ૧ ॥ ૧ ॥

અ૦—તે જળ મધ્યે નેસી હંસની પેઠે કુસકુસ અવાજ કરે છે. તે
પોતાના પ્રકાસપદે (પ્રાણિઓનો) અત્યંત યેનયિના-પ્રકાસ
કરનાર, પ્રાત કાળે (અગ્નિહોત્રાદિ વિશે) જાગૃત થનાર, સોમની
પેઠે વિધાતા-અર્થા ૩૫ છે. પશુ જેવા સંકુચિત માત્ર વાળા,
જળમાથી પ્રાકુર્જીત જતાંનેત પુષ્ટ તથા દૂર પ્રકાસ પાડનારા
છે; અથવા તે આબણી માત્ર જેવો પુષ્ટ છે. ૫ (૯)

ઇતિ નૃપમ્ના વર્ગ સમાપ્તઃ.

સૂક્ત ૬૫.

૧ તાયુ = ચેાર

૨ ચતત્તમ = ચતુષ્તમ = નાશી જનાર (વતતિર્નૈતિકર્મા
નિ. ૩-૨૦).

* ॥ અમેરાપ. । તૈ૦ આ૦ ૮ । સોમોષા ઓષધીનાં
રાજા । તૈ૦ આ૦ ૩-૧-૧૧. । ૧ અગ્નિરજ્ઞાદોષપતિ. ।
સ્વયંપાઠસૂત્ર. ।

- ३ यज्ञाः = यज्ञनीयाः = पूज्य
- ४ क्रतस्य = पद्यापन करनारनी.
- ५ गुः = अगमन् = गथा.
- ६ परिष्टिः = परितः अन्येषणम् = योमेर शोध
- ७ पद्या = स्तोत्र पडे (पनस्तुती).
- ८ सुशिश्चिम् = सुस्तुप्रवर्धितं = इदी रीते वृद्धिगत (दुसो-
श्चिगति वृद्धयो).
- ९ दण्डा = रभणीय; मन्तव्य, शब्दनीय वा स्तुत्य (रविर्गन्त्यर्थः .
- १० भुक्म = सर्वना भोजयिता
- ११ क्षोदः = छेद.
- १२ सर्गप्रतप्तः = सर्गेणविसर्जनेनप्रगमित. = मयण (सृज-
विसर्गेतश्चुगतौ).
- १३ इम्यान् = शत्रुमेने; यथा धनिमेने. (भिर्ययगित इति).
- १४ उषर्मुद = उषाकाले लग्नत यनार.
- १५ शिश्वा = शिशुनासहिता = गर्भस्थ पत्त (वाउडा)
समेत = ग्राभली ग्राथ.

સૂક્ત ૬૬.

ઋષિ:—ચક્રિયુત્ર પગશર; દેવતા:—અગ્નિ; છન્દ:—દ્વિપદા વિરાજ.

*રુયિર્નચિત્રાસૂનોનમુન્દગાયુર્નપ્રાણોનિત્યોનસૂનુઃ । (૧)

તમવાનભૂર્ણિર્વનાસિષક્ષિપયોનધેનુઃશુર્ધિર્વિમાર્વા (૨) ॥૧॥

૧૦— રુયિઃ । ન । ચિત્રા । સૂરઃ । ન । મુન્દટક । આયુઃ । ન ।
પ્રાણઃ । નિત્યઃ । ન । સૂનુઃ । (૧) તર્કવા । ન । શૂર્ધિઃ ।
વર્ના । સિમક્ષિ । વર્ધ- । ન । ધેનુ । શુર્ધિઃ । વિમાર્વા ।
(૨) ॥ ૧ ॥

અર્થ—ધન જેવો વિચિત્ર રૂપ, મૂર્ધ જેવો સંદબ્ધ, પ્રાણ જેવો અત્યંત
પ્રિય અથવા આયુષ્ય-વર્ધક, પુત્ર જેવો પ્રિયકારી, અતિમાન
અશ્વ જેવો ભર્તા—ધારણિના—પોષયિતા, દ્વિપદી ગાય જેવો પોષક,
પવિત્ર પ્રકાશમાન અગ્નિ, વનને સ્વાદા કરે છે; અથવા વનનું
સેવન કરે છે. ૧

દ્વાધારક્ષેમ્મોકોનરુષ્વોયયોનપવવોજેતુઞ્જનાંનામ્ (૩)

ઋપિર્નસ્તુર્મ્વાવિષ્ણુર્મજ્જસ્તોવાઞ્મીનપ્રીતોવયોદધાતિ (૪) ॥૨॥

૧૦— દ્વાધાર । ક્ષેમ્ । મોકઃ । ન । રુષ્વઃ । વયઃ । ન । પવ્વઃ ।
જેતા । જનાંનામ્ । (૩) ઋષિઃ । ન । સ્તુર્મ્વા । વિષ્ણુ ।
મજ્જસ્તઃ । વાઞ્મી । ન । પ્રીતઃ । વયઃ । દધાતિ (૪) ॥૨॥

અર્થ—મજ્જીય વા મન્તવ્ય—સર્વપ્રાપ્ય ઘરની પેડે તે (પ્રાપ્ત ધનનું)
રક્ષણ કરનાર છે પક્ષ વય જેવો ઉપબોધ, અમુએને

* પુત્રઃ પિત્રેલોકકુઞ્જાતયેદ । તે. વ્રા. ૧-૨-૧ ।

અભિમત કરનાર, અધિઓ જેવો સ્તુતિ કરનાર, મનુષ્યો મધ્યે પ્રશંસનીય, અથ જોવો દર્પ-યુક્ત એવો અગ્નિ અમને અજ-મંપતિ અર્પણ કરે. ૨

દુરોક્ષોચિઃક્રતુર્નિત્યોજાયેવ્યોનાવરવિશ્વસ્મૈ । (૫)

ચિત્રોયદમ્રાદશ્ચેતોનવિસુરયોનરુક્મીત્વેપઃસમત્સુ (૬) ॥૩॥

પ૦— દુરોક્ષોચિઃ । ક્રતુર્ । ન । નિત્ય । જાયાદૈવ । યોનૈ ।
 ખરેમ । વિશ્વસ્મૈ । (૫) ચિત્રઃ । યત્ । અમ્રાદ્ । શ્વેત ।
 ન । વિસુ । રથ । ન । રુક્મી । ત્વેપ । સમતદ્સુ (૬) ॥૩॥

અ૦—દુઃપ્રાપ તેજવાળો, કર્મકર્તા જેવો ક્રતુ-જનક અગ્નિ, ગૃહ પત્નીની પેઠે સર્વને શોભા દેનાર છે વિચિત્ર કાન્તિવાળો આ અગ્નિ જ્યારે સુવર્ણમય રથની માફક પ્રકાશે છે ત્યારે તે શુભ વર્ણના આદિત્ય જેવો દીસે છે સમામ વિષે દેહીપ્રમાન-સોનેરી-રથની પેઠે, તેની કાન્તિ દીસે છે. ૩

*સેનેવસૃષ્ટાર્ષદધાત્વસ્તુર્નદિશુત્તેષપ્રતીકા । (૭)

યમોહજાતોયમોજનિત્વજારઃકુનીજાપતિર્જનીનામ ॥૮॥ (૪)

પ૦— સેનોદૈવ । સૃષ્ટા । અર્ષઃ । દધાતિ । અત્તુ । ન । દિશુત ।
 ત્તેષપ્રતીકા । (૭) યમ । હ । જાત । યમ । જનિ

* મોમોદદદ્રન્ધર્વાય ગંધર્વોદદદ્રમયે । રયિ ચ પુત્રાંઘાદાદગ્નિર્મંજાપયોમિમામિતિ ॥ પ્ર૦ સ૦ ૮-૩-૨૮ ।

હત્વમ્ । જાર । કુનીર્નામ્ । પતિ । મર્નોનામ્ (૮)

॥ ૪ ॥

અ-પ્રયાણ કરનાર સેનાની પેઠે આ અગ્નિ (શત્રુને) ભય ઉત્પન્ન કરે છે મધ્યા, બપોલપણ છે ધનુર્ધારીના ચક્રચક્રિત મુખ વાળા બાણની પેઠે તે (રાક્ષસાદિમને) ભય ઉત્પન્ન કરે છે જન્મેષ તથા જન્મનારા ભૂતપ્રાણિઓ તે અગ્નિ જ છે તે કુમારિકાઓનો જાર અને વિવાહિત ઓઓનો પતિ છે ૪

તવશ્વરાયાવિયર્વસુત્યાસ્તુનગાવોનસન્તદ્દમ્ । (૯)

સિન્ધુર્નક્ષોદ્રામનીર્ચીર્નિજોચર્વન્તુગાવઃસ્વર્દશીકિ ॥૧૦॥ (૧)

૧૦- તમ્ । વ્ । ચુરૌર્ણા । ષ્યમ્ । વમ્ત્યા । અન્તમ્ । ન ।

ગાર્વ । નર્મન્તે । દ્વદમ્ । (૯) સિન્ધુર્ । ન । ક્ષોર્દ ।

મ । નીર્ચી । દેતોત્ । નૈવર્ત । ગાર્વ । સ્વર્ । દૈર્શીકિ ।

(૧૦ ॥ ૧ ॥

અ-માય મોઝ પ્રત્યે દોડે તેમ અમે તને પ્રદીપ્ત કરી પશુનાં હૃદયાદિ તથા પુરુષાશાદિની આકૃતિ સાથે તારી મમીપમા આવીએ છછએ જળપ્રવાહની પેઠે, તે અગ્નિ જ્વાલાઓને ધતહત પસારે છે આકાશરિમે સુન્દર પ્રકાશતા અગ્નિની જ્વાલાઓ એકત્રિત થાય છે ૫

મૂક્ત દ્વદ

૧ તવશ્વા = મતિમાન અથ (તકતિગચ્છતિ इति)

૨ મૂર્ણિ = ભારી-ધારયિતા ચેપયિતા

૩ સ્તુભ્જા = સ્તોતા (સ્તોમતિ સ્તુતિવર્મા)

- ४ बुरोकशोचि = बुरणापतेजा = दुष्प्रापतेजःशोचः (उच
सचखाये)
- ५ स्वेषप्रतीका = दीप्तभुज
- ६ यम = अग्नि (यच्छति स्तोतृभ्य कामानि इति ।
यद्वा यमोदतां जात इन्द्रेणसहसगत यमाधिदेह
प्रातरेत्यपि निर्गमो भवति इति । नि. १०-११)
- ७ चराया = पशुभ्यानां हृदययी भाष्ये अपी आदृति (चरति
इति चरय, पशु)
- ८ ह्य = नल विधे
- ९ नयन्ति = गमयन्ति (नयन्तिर्गतिर्यमां नि ३-२०)
- १० दशोक = दशनीय

सूक्त ६७.

अग्नि-शक्तिपुत्र पराशर देवताः-अग्नि, छन्दः-दिप्ताविराज

* वनेषु जायुर्गतेषु मित्रो हर्णाते शुष्टिरा नैवाजु र्यम् । (१)

क्षेमो न साधुः क्रतुर्न भद्रो भुवत्स्वार्थाहोता हव्यवाद् ॥ २ ॥ (१)

प० वनेषु । जायु । गतेषु । मित्र । वृणीत । शुष्टिर्मे । राजा-
इव । अजु र्यम् । (१) क्षेम । न । साधु । क्रतु ।
न । भद्र । सुर्वत । मुह्यवाधी । होता । हव्यवाद् ॥
(२) ॥ १ ॥

* त्रयोषा अग्नयो हव्यवाहनी देवानां कष्यवाहन पितृ-
णां सहरक्षा अमराणाम् । ते० स० २-६-८ ।

અ૦—વન વિરે કિત્પન્ન થનાર, મત્યોનો મિત્ર એવો અગ્નિ, ગજા જેમ, જરાસંહિત-સર્વકાર્યશક્ત-પુત્ર (ચાકર)ને મેત્રે-આપ-તેમ જાણી કર્માનુષ્ઠાન કરનાર યજ્ઞમાનને આપ છે રક્ષક જેવો સાધયિતા (કર્મ સિદ્ધ કરનાર), કર્મકર્તા જેવો મેત્ર, વા કલ્યાણકારી, મેત્રાનુ આર્જુન કરનાર હવ્યવાદક અગ્નિ, કર્મ કરાવનાર ના શોભન-ધ્યાનક હો ૧

હસ્તેદધાનોનુમ્ણામિદગ્ન્યર્ધેદેગાન્ધ્રાદુગુહાન્નિપોદન્ । (૩)

વિદન્તીમગ્નરોષિયધાદુદાપત્તુષ્ઠાન્મર્ત્ત્વાંઅર્ષસન્ ॥ (૪) ॥૨॥

પ૦—હસ્તે । દધાન । નુમ્ણા । વિદાનિ । અર્ષે । દેવાન્ । ધાત્ । ગુહો । નિદસોદન્ । (૩) વિદન્તિ । ઈન્ । અર્ષ । ના । ધિયમદધા । હુદા । યત્ । તુષ્ઠાને । મગ્નાન્ । અર્ષ સન્ । (૪) ॥ ૧ ॥

અ૦—હવિષ સર્વ સધતિ આકૃષિયે ધારણ કરી આ અગ્નિદેવ, ગજા અથવા અશ્વત્થ વૃક્ષ (પીપ્પલો) અર્ધે ગ્રામ પ્રદેશ વિષે, નિમ્ન સતો, દેવાને ભય પમાડે છે જ્યારે કર્મ વા બુદ્ધિના અધિષ્ઠાતા દેવો, હૃદયપૂર્વક રચેના (અગ્નિસ્તુતિ-પરાયણ) સ્તોત્રો ગાય છે તે ક્ષણે જ તેઓ આ (અગ્નિ)ને પ્રાપ્ત કરે છે (૪) ૨

*અજોનક્ષાદ્વાગરપૃથિર્વાતસ્તમ્મદ્યાધંત્રેભિમૃત્યૈઃ । (૫)

મિયાપટ્ટાનિપન્થોનિર્પાદિતિશ્વાયુરગ્રેગુહાશુદ્ધગાઃ ॥૬॥ (૩)

* દેવોયામાદિત્યચંદ્રચંદ્રમાસ્યહોરુપપરાજોતિપાતા વધિમયુસ્તત્તન્થોપિરર્દનધૃત્યા । તે૦ જા૦ ૧-૨-૪ ।

૧૦— અનં । ૨ । કામ્ । દ્વાર્ષા । પુષ્પીમ । તન્તર્મ્મ । યામ્ ।
 પન્ત્રેમિ । સુ યે । (૧) પ્રિયા । પદાનિ । પ્થ । નિ ।
 પાહિ । વિધ્વંશ'ણુ । અન્ને । ગુહા । ગૃહમ્ । ગા
 (૬) ॥ ૩ ॥

અ०—સુયં અથવા અ જન્મા ધધરની પેટે અગ્નિ, બ્રૂમિ તથા
 અન્તરિક્ષને ધારણુ કરે છે મત્ય મન્ત્રો વડે તે હુનોકને સ્થિર
 કરે છે અથવા સત્યમગ્રો વડે (સ્તુતિ થતા) તે હુનોકને
 સ્થિર કરે છે હે અગ્ને ! મર્વન્મશક એવો તૂ પથતા (તૃષ્ણુ
 તથા જનસપન્ન) પ્રિય સ્થાનોનુ રક્ષણુ મ્હું ગૃહમા ગૃહ
 (પેતુ આદિને ચરવાને અયોગ્ય) યાત વિશે તુ નિરાસ
 કર્યું ૩

યદિચ્ચિકેતુગુહામર્વન્તપાયઃસસાદુધારામુનસ્ય । (૭)

વિયેચુતન્સ્યુતાસપન્તઆદિદમ્નિપ્રવવાચાસ્મૈ ॥૮॥ (૪)

૧૦— ય । ઈમ । ચિકેત । ગુહો । મર્વન્તમ્ । આ । ય ।
 સસાદ । ધારમ્ । ક્રૂતસ્ય । (૭) વિ । યે । ચુતન્તિ ।
 ક્રૂતા । સપન્તે । આત । ઇત્ । વસન્તિ । પ્ર । વવાચ ।
 અસ્મૈ । (૮) ॥ ૪ ॥

અ०—ગુહામા હોનાર—ગૃહ રહેનાર (અગ્નિ)ને જે કોઈ જાણે, સત્ય
 વા યજ્ઞના ધારયિતા (અગ્નિ)ની જે કોઈ ઉપાસના કરે, સત્ય
 વા યજ્ઞસપન્ન થઈ જે કોઈ (આ દેવને ઉદ્દેશી) સ્તોત્રો રચે
 તે સર્વેયને તે, મ પત્તિનો માર્ગ જણાવે છે ૪

વિયોત્ત્વાંરુત્સુરોર્ધન્યહિત્રોતમ્જાહુતમ્મૂષ્વન્તઃ । (૯)

ચિત્તિગ્પાદપૈવિશ્વાયુઃસર્વૈર્ધારાઃસમ્માયંચક્રુઃ (૧૦) ॥૫॥૧૧॥

ય૦ વિ । ય । ચીહ્તદર્શુ । ગેર્ધત્ । મુહિત્વા । હુત । પ્રદમા ।

હુત । મૈદૈર્મૂર્ષુ । અન્તરિતિ । (૯) ચિત્તિ^{૩૯} । અપામ્ ।

દમે । વિષ્વદર્શાંયુ । મર્ચદશ્વ । ધૌરાં મમૈર્ધાર્ય । ચક્રુ

(૧૦) ॥ ૧ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—જે અગ્નિ ઔપધિવતતાઓ મધ્યે મહાન હતાઓને છેક
૩ધી નાખે છે, જે પુષ્પ-૬નાદિકને, તેમની ઉત્પાદક હતાઓ
મધ્યે છેક ૩ધી નાખે છે, જે સર્વાન્ન-સર્વભક્ષક, જ્ઞાનવાન
(અગ્નિ) જળમધ્યે નિવાસ કરી રહેલો છે તેનું મૂલ્યૂજનની
યો મૂજન કરી-સ્તુતિ લેકે આવન કરી-સુદિમાન પ્રશ્નો
કર્મારભ કરે છે ૫

મૂક્ત ૬૭.

૧ જાયુ = જાવમાન = ઉત્પન્ન થનાર.

૨ શુષ્મિ = શુષ્માશુ અપ્નુતે કર્માણિ વ્યાપ્નોતિ इति =
યજમાન

૩ અજુર્યમ = જરાશક્તિ (જુષ્ વયો જાનો)

૪ નૃમ્જા = હવિર્લક્ષણ થન

૫ તદાન્ન = નિર્મિત (તદ્મૂતનૂકરણે)

૬ અજ = અજતિગચ્છતિ इति સૂર્ય = સૂર્ય થવા
જ-મરહિત

૭ શા = ગચ્છ = નિવાસ કર્ણ

- ૮ વિશ્વાયુઃ = વિશ્વં સર્વમાયુરણં यस્ય સઃ = સર્વભક્ષક.
 ૯ સપન્તઃ = સમયયન્તઃ સ્પૃગ્યન્તો વા = સંપાદન કરનાર
 વા સંપન્ન.
 ૧૦ ઘૃતન્તિ = ગ્રધ્નન્તિ કુર્ચન્તિ = રથે છે. (ઘૃતી દિસા
 ગ્રન્થનયોઃ).
 ૧૧ ચિત્તિઃ = ચેતયિતા-ચાપયિતા.
 ૧૨ સંમાય = સંમાન-પૂજન; (માદ્યમાને શબ્દે).
 ૧૩ પ્રસૂપુ = ઉત્પાદયિત્રીપુ માતૃશ્યાનીયા સ્ત્રીવધીપુ =
 ઉત્પાદક લતાઓ વિષે.

સૂક્ત ૬૮.

ઋષિઃ-શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ-અગ્નિ; છન્દઃ-દ્વિપદ્ય વિરાજ.

શ્રીગણુપસ્પાદિવંશુરણ્યુઃસ્થાતુશ્રયમ્વતુન્વૂર્ણોત । (૧)

પરિયદેપામેક્રોવિશ્વેષાંમુર્વદેવોદેવાનામહિત્વા ॥૨॥ (૧)

૧૦- શ્રીગણ્ । ઉપ્ । સ્પાત્ । દિવમ્ । શુરણ્યૈઃ । મ્થાતુઃ । વૈર-
 ધમ્ । વ્વતુન્ । વિ । ઊર્ણોત । (૧) પરિ । યત્ ।
 એવામ્ । એકઃ । વિશ્વેષામ્ । મુર્વત્ । દેવઃ । દેવાનામ્ ।
 મહિત્વા. (૨) ॥ ૧ ॥

અર્થ-હવિ ધારણ-કરનાર અગ્નિ, (પર્વત-આદિ વડે) મિશ્રિત
 હવિરભા લક્ષ બુદ્ધેકને પ્રાપ્ત થાવ છે. ॥સ્થાપરે અગ્નિમે વ્રજત
 તયા સર્વે જાતિઓને તે પોતાના પ્રકાર વડે-એક-આનંદાદિત
 કરે છે. ॥ સર્વે જાતિઓને પોતાના તેજ વડે પ્રદીપિત કરે છે ॥

૧. મનાદિ-ગુણયુક્ત દેવો મધ્યે એક અગ્નિજ પ્રકાશમાન દેવ છે.
 ૨. કેમકે, આ (સ્થાવર-જંગમાત્મક જગત્)ના માહાત્મ્યને તે
 ગોમેર પ્રગટ કરે છે. ૧

આદિત્યે વિશ્વે કૃત્યુ પન્તુ શુક્લાદૈવજીવો જનિષ્ઠાઃ । (૧)

યમન્ત વિશ્વેદૈવત્યવાપૃકૃતં સર્પન્તો અમૃતમેવૈઃ ॥૪॥ (૨)

- ૧૦- આત । રત । તે । વિશે । વતુમ્ । નુપન્તુ । શુક્લાત ।
 યત । દેવ । જીવઃ । જનિષ્ઠાઃ । (૧) યમન્ત । વિશે ।
 દેવદામ્ । મામ્ । ઋમ્ । સર્પન્તઃ । અમૃતમ્ । દેવૈઃ ।
 (૪) ॥ ૨ ॥

જ-હે તેજસ્વી દેવ !, તુકા અરણિમાંથી પ્રગલ્બિત થઇ તું પ્રગટ
 થાય છે તદનન્તર સર્વેય (યજમાનો) તારા આદે કર્મોત્પાદન
 કરે છે. અમર એવા તને સ્તોત્રો વડે પ્રાપ્ત કરી મરેય,
 નામક અનિત્ય દેવતાત્વને પામે છે. ૨

ઋતસ્ય પ્રેષાઋતસ્ય છોતિર્વિશ્વાયુર્વિશ્વે અપાંસિ ચક્રઃ । (૫)

યસ્ટુ મ્યંદાશા યો વોતે શિશ્નાષ્ઠસ્મૈયિ કૃત્વાન્નયિદ્યસ્વ ॥૬॥ (૬)

- ૧૦- ઋતસ્ય । પ્રેષાઃ । ઋતસ્ય । છોતિઃ । વિશ્વદાઓઃ ।
 વિશે । અપાંસિ । ચક્રઃ । (૫) યઃ । તુમ્હ્યમ્ । દાશાતા
 યઃ । વા । તે । શિશ્નાત । તસ્મૈ । ચિવિત્શન્ । નુદિમ્ ।
 દેવાન્ (૬) ॥ ૧ ॥

જ-દેવગણ-પ્રાપ્ત અગ્નિ અર્થે, એક સ્તુતિ વેચ સોમયામ
 (કરાય છે) તે સર્વશક્તિ છે. સર્વે અગ્નિ અર્થે (દશપૂર્ણ

મામ-આદિ) યજ્ઞયાગ કરે છે જે કાઠ તુને હવિ અર્પણુ કરે, જે કાઠ ત્હારી ઉપામના કરવાને સમર્થ થાઉં એમ ધમ્મા કર તેને, તેણે કરેલ યજ્ઞયાગાદિકની કદર કરી ધન અર્પણુ કર્યું. ૩

● **હોતાનિષત્તોમનોરપત્યેસચિન્વાંસાપતીરયીણામ્ । (૭)**
કૃચ્છન્તરેતોમિયસ્તનુપુસંજાનત્ત્વૈર્દક્ષરમૂરાઃ ॥૮॥ (૪)

૧૦— હોતાં । નિષત્તઃ । મનોઃ । અર્પત્યે । સ । ચિત્ । હ ।
 અસામ્ । પતિઃ । રયીણામ્ । (૭) કૃચ્છન્તે । રેતે ।
 મિયઃ । તનૂપું । સમ્ । જાનન્ । ત્વૈ । દક્ષૈ । અમૂરાઃ ॥
 (૮) ॥ ૪ ॥

અ—(હે અગ્નિદેવ ।) તુ મનુની પ્રજા-પજામાનો-મધ્યે, હોત-કર્મ કરનારો સ્થાપિત થયો છે તેજ તુ આ મર્વસ પતિનો અધિપતિ છે તે (મનુની) પ્રજા પોતાના શરીરવિષે પરસ્પર વીર્ય એકત્રિત કરવાની ધમ્મા કરી અને તેના યોગે સમર્થ પુત્ર-સંપન્ન થઈ, અમૂલ સતા ચિરકાલ પર્વાત છવેછે. અથવા બળસંપન્ન થઈ ત્હારા વડે સર્વજ્ઞાનને પામેછે (૮)૪

પિતૃર્નપુત્રાઃકર્તુજુષન્તથ્રોપન્યેર્ઽસ્યશાસંતુરાસઃ । (૯)
વિરાયઞ્ઞોર્જોદુરઃપુરુશુઃપિપેજનાકંસ્ત્રભિર્દમ્નાઃ (૧૦)૫॥૧૦॥

૧૦— પિતૃઃ । ન । પુત્રાઃ । કર્તુમ્ । જુષન્ત । ધ્રોપન્ । યે । અસ્ય ।

* ૧ માનવ્યોદિગ્રજાદિતિદિગ્રાજ્ઞમ્ । તે૦ સં૦ ૬-૧ ૧૬ ।
 ૨ પ્રાજ્ઞોવેદક્ષોપાત ક્રતુઃ । તે૦ સં૦ ૨-૬-૨ ।

શાસંમ્ । તુરોત્તમં । (૯) વિ । રાયં । ઔર્ણોત્ । દુઃ ।
 દુરુઃશ્ચ । વિવેશં । નાકંમ્ । સ્તૈદમિં । દમ્ના । (૧૦)
 ॥ ૬ ॥ ૧૨ ॥

જાન—પિતાની આરા પુત્ર પાળે તેમ જે કાષ્ઠ (યજમાનો), આ
 અગ્નિની આરા તાનડતોળ સાંભળે છે તે તેવું પરિપાલન
 કરી કર્માનુષ્ઠાન કરે છે વિપુલ-અનસપન-અગ્નિ, યજ્ઞદાર-
 ભૂત સપતિ પ્રકાશિત-અર્પણ કરે છે ગૃહપતિ અગ્નિ,
 નક્ષત્રોના યોગે દત્તોકને શોભાતી રથે છે ૫(૧૨)

સૂક્ત ૬૮.

- ૧ ખુરણ્યુ = દ્વિવિધા ઋતૌ ધારયિતા = હવિ ધારણ કરનાર
- ૨ સરથમ્ = જગમ
- ૩ અત્તન = રાત્રી.
- ૪ યૂર્ણોત્ = વિશેષેણ આચ્છાદયતિ = વિશેષ રીતે આ-
 આક્રિત કરે છે (ઋણું આચ્છાદયે).
- ૫ દલૈ = સ્તોત્રો વડે (યન્તિ સ્તોતવ્યામિમુલ્યેન ગચ્છતિ
 इति एवानि स्तोत्राणि)
- ૬ મેષા = પ્રકર્ષેણ દ્રવ્યમાણા સ્તુત્ય = શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ
- ૭ દાશામ્ = દદાતિ = અર્પણ કરે (દાશુદાને)
- ૮ શિક્ષાત્ = શાકોમૂળાસન્નિતિ દ્રવ્યક્રિતિ = સમર્થ અવાની
 ધન્ય કરે (શક્ત શક્તૌ)

૯ અમૂરા = અમૂલ

૧૦ ધોષન = શૂણ્યગતિ = સાંભળે છે

૧૧ દુરાસ = સ્વરમાણા સન્નત્ = તામિતોળ

૧૨ સ્તૃમિઃ = નક્ષત્રો વડે.

૧૩ દમૂતાઃ = દમ્ભે ચક્ષુઃગૃહે મનો'યસ્ય સ. = ગૃહપતિ.

૧૪ પુષ્ણ. = વહ્નઃ = ત્રિપુણ-ધન-સંપન્ન. (શુ = અન્ન).

૧૫ પિપેશ = અવયવોચકાર = મંયુક્ત કૃતે છે. (પિપા અવયવે).

સૂક્ત ૬૧.

ઋષિઃ—શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ—અગ્નિ; છન્દઃ—દ્વિપદાવિરાજ.

શુક્રઃશુશુક્ષ્ણોઽપોનજારઃપ્રમાસંપ્રીચોદિવોનજ્યોતિઃ ।

પરિમજાતઃકૃત્વાંશુભૂયશુર્વોદેવાનાંપિતાપુત્રઃસન્ (૨) ॥૧॥

૫૦— શુક્રઃ । શુશુક્ષ્ણો । ડ્રુપઃ । ન । જારઃ । પ્રેમા । સમ્પ્રીચો ।

દિવઃ । = । જ્યોતિઃ । પરિ' । (૧) પ્રદર્શાતઃ । કૃત્વાં ।

શુભૂય । શુર્વઃ । દેવાનાંમ્ । પિતા । પુત્રઃ । સન્ । (૨)

॥ ૧ ॥

અર્જ—ઉત્તમ વર્ણનો આ અગ્નિ, ઉપાના જરમિતા-પ્રકાશક સૂર્યની પેઠે (સર્વ પદાર્થોના) પ્રકાશક હોય છે. એકમેક સંલગ્ન ઘાવાપૃથિવીને, તે દ્યોતમાન સૂર્યની જ્યોતિની પેઠે (પોતાના તેજ વડે) ભરી દે છે. પ્રમટ ચતારવેંત છું ત્હારા પરાક્રમ વા પ્રકાશવડે એમ્નેર વ્યાપ્ત થાય છે. ઋત્વિજ્ઞેનો પુત્ર સતો, છું તેમનો પિતૃસ્થાનીય-પાલન કરનાર છે. મધ્વા, દેવોનો પુત્ર (દૂતશપ) સતો, છું તેમનો (હિવિર્ધાન વડે) પિતા-પાલન કરનાર છે. (૨) ૧

ત્રેષાઅદ્વૈતોઅગ્નિર્વિજ્ઞાનચૂષર્નગોનાસ્વાન્નાપિતુનામ્ । (૩)

જનનશેષઆહૂયઃમન્મથ્યેનિર્પત્તોરુષ્વોદુરોણે ॥૪॥ (૨)

૧૦—ત્રેષા । મદ્વૈત । અગ્નિ । વિજ્ઞાનન્ । ચૂષર્ । ન ।
ગોનામ્ । સ્વાન્ના । પિતુર્નામ । (૩) જન । ન । શેષ ।
અદ્વૈત્યે । સન્ । મન્મથ્યે । નિર્પત્તઃ । રુષ્વઃ । દુરોણે ॥
(૪) ॥ ૨ ॥

અર્થ—અગ્નિ, વિજ્ઞાન વા અવંકતી, દૃષ્ટરહિત અને ક્તવ્યાક્તવ્યને
જાણનાર છે ગાયના અવની પેઠે, તે અન્નને સ્વાન્નિહ કરનાર
છે યોગમધ્યે સુખકર મિત્ર જેવો છે યજ્ઞો મધ્યે આહૂત
કરવા યોગ્ય મતો, યજ્ઞગૃહ વિષે તે સુંદર દીસે છે વા તેની
સ્તુતિ કરાય છે (૪)૨

*પુત્રોનજાતોરુષ્વોદુરોણેવાજીનપ્રીતોવિશ્નોવિતારીત્ । (૫)

વિશ્નોયદદ્વેષ્ઠમિઃસનીઝાઅગ્નિર્દેવત્વાવિશ્વાન્યશ્યાઃ ॥૬॥ (૩)

૧૦—પુત્ર. । ન । જાતઃ । રુષ્વ. । દુરોણે । વાજી । ન । પ્રીત. ।
વિશ્વ. । વિ । તારીત્ । (૫) વિશઃ । યત્ । અદ્વૈ. ।
નૃદર્મિઃ । સદર્મીઝાઃ । અગ્નિ । દેવદૃષ્ટવા । વિશ્વાનિ ।
અશ્યાઃ ॥ (૬) ॥ ૩ ॥

અર્થ—ધરમા પુત્ર જન્મની પેઠે આનંદદાયક, અથ પેઠે હર્ષયુક્ત

* ત્વમગ્નેષ્વરુજાયાસેષેમિત્રોમહસિયરસમિદ્ ।

અર્થ સં ૩-૮-૧૧. ।

એવો અગ્નિ, શનુઓનું છેક ઉત્તરધન કરે છે. એકત્ર રહેનાર
દેવાને જ્યારે હું ક્ષતિને મદ આર્ધ્યન કરે છું ત્યારે તે
અગ્નિ, સર્વ-દેવમ્વરૂપ થાય છે ૩

નકિંષ્ણતામૃતામિનન્તિનૃમ્યોયદેમ્યઃશ્રુષ્ઠિચુર્કથૈ । (૭)

તત્તુદેદસોયદદંત્તમમાનૈર્નૃભિર્યદ્યુક્તોચિવેરપાંસિ ॥૮॥ (૪)

૧૦— નકિં । તે । મૃતા । મિનન્તિ । નૃમ્યં । યત્ ।
પુમ્ય । શ્રુષ્ઠિમ । ચુર્કથૈ (૭) ન્ત । તુ । તે । દમઃ ।
યત્ । અહંન્ । સમાનૈ । નૃકથૈ । યત્ । યુક્તઃ । વિવૈ ।
રપાંસિ ॥ (૮) ॥ ૪ ॥

જ૦—(હે અગ્ને !) રાક્ષસાદિ કોષ, ત્હારા આ યજમાનાદિ કર્મને
ઉપદ્રવ કરતા નથી કેમકે તું આ યજમાનેતા યજમાનોને
(યજાનયજ) સુખ સંપાદન કરે છે. (હે અગ્ને !) જ્યારે તું
બરોબરીમા મરતોથી મુક્ત થઈ રાક્ષસાદિક ઉપદ્રવ કરનારને
પમાયન કરાવે છે, તે તો ત્હારા પરક્રમ છે ૪

હુપોનજારોવિભાવાસઃસજ્ઞાતરૂપશ્ચિકેતદસ્મૈ । (૯)

ત્મનાવદંતોદુરોવ્યૃણ્વનૃવન્તવિગ્નેસ્વર્દર્શકે (૧૦) ॥૫॥૧૩॥

૧૦— હુપઃ । ન । જારઃ । વિભાવાં । હૈલૈઃ । સંજ્ઞાતરૂપઃ ।
ચિકેત । અસ્મૈ । (૯) ત્મનાં । વદન્તઃ । દુરઃ । વિ ।
ઋણુન્ । નવન્ત । વિગ્ને । સ્વર્ । દર્શકે ॥ (૧૦)
॥ ૫ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—ઉઘના પ્રકાસક આદિત્યના જેવો તેજસ્વી, મપત્તિનો આધાર
 બૂત, પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ એવો અગ્નિ, આ (યજમાન)ને અનુગ્રહ
 કરે. આના સ્વતઃ-હવિ-વહી જનાર કિરણો (યજ્ઞગૃહના)
 દ્વારા પ્રત્યે વ્યાપ્ત થઈ તે મર્વે, સુદૃઢ આકાશ વિષે પ્રમાણ
 કરે છે ૫

છતિ તેરમી વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૬૯.

- ૧ શુશુશ્વાન્ શીશવિતા = સર્વપ્રમાણક
- ૨ વમા - પૂરવિતા
- ૩ સમીષી = સગતે, = (અશ્વગત્યા)
- ૪ સ્વાઘ = સ્વાદયિતા રસયિતા = ખાદ વા ગમેત્પાદક
- ૫ આહૂયં = આહ્વાતૃય = આહ્વાન કરવા મેળવ
- ૬ શીષ = સુખકર
- ૭ પિતૃનામ = અન્નોનો
- ૮ વિથે = ગમયસિ = પનાયન કરાવે છે (શીગમ્યાદિપુ)
- ૯ રપાસિ = ચાપકાનિ ગાક્ષસાદીતિ = રાક્ષસાદિ ઉપદ્રવ
 કરનાર
- ૧૦ શુષ્ટિ = યજ્ઞશરૂપ સુખ
- ૧૧ ડસ = નિષાસયિતા = મપત્તિનો આધારબૂત (ધન
 તિષાસે)

सूक्त ७०.

ऋषि.—शक्तिपुत्र पराशरः देवता.—अग्निः छन्द.—द्विपदा विराट्.

वनेमपूर्वाग्नयोमनीषाअग्निःसुशोकोविश्वान्यस्याः । (१)

आर्दव्यानिव्रताचिक्त्वानामानुपस्यजनस्यजन्म ॥ (२) ॥ १ ॥

प०—युनेधं । वैर्वा । अर्थः । मनीषा । अग्निः । सुदेशोकं ।

विश्वानि । अस्याः । (१) आ । दैव्यानि । व्रता ।

चिक्त्वान् । आ । मानुषम्य । जनस्य । जन्म ॥ (२)

॥ १ ॥

अ०—अग्नेने विपुत्र न पत्ति प्राप्त हो । बुद्धि वडे प्राप्त धनाने
योअ अधवा बुद्धिने स्वाभी सुंदर कतिवागे अवे अग्नि,
देवी कमेने तथा मानवी मृष्टिने योमेने नक्षतो, अर्वा कमे
विने व्यापी गे छे (२) १

गर्भोयोअपांगर्भोवनानांगर्भस्यस्यातागर्भश्चरथाम् । (३)

अद्वौचिदस्माअन्तर्दूरोणेविशानिश्चोअमृतं स्वार्था (४) ॥ २ ॥

प०—गर्भः । यः । अपाम् । गर्भः । वनानाम् । गर्भः । च ।

स्याताम् । गर्भः । चरथाम् । (३) अद्वौ । चित् ।

अस्मि । अन्तः । दूरोणे । विशाम् । न । विश्वे । अमृतः ।

सुहृद्भाषीः (४) ॥ २ ॥

अ०—गे (अपानपात्र सहायी) नगना गर्भे विने, (दा-
न वाग्नि उपे) ने अरण्याना गर्भे विने, ने धावर तथा
(नदर स्वरूपे) नगभ पदार्थना गर्भे विने रहेतो छे

તેવા આ અગ્નિને મૃદ તથા પર્વત વિશે પણ (હવે
અર્પણ કરે છે). તે અંભરદેવ, પ્રજાના રાજાની પેઠે રૂડા
કર્મ કરનાર-વા અનુગ્રહ કરનાર હો. (૪) ૨

×સહિશ્વપાર્વાંશ્ચોર્યોનાંદાશ્વોઅસ્માઅરંસુક્તૈઃ । (૫)

एताचिकित्सोभूमानिपाहिदेवानांजन्ममर्तान्श्वविश्वान्॥(६॥३॥

૫૦- સ. । હિ । ક્ષપાદશ્વાન્ । અગ્નિઃ । ર્યોનામ્ । દાશત્ । યઃ ।

अस्मै । अरम् । सुहृत्तुक्तैઃ । (૫)- એતા । ચિકિત્સુઃ ।

भर् । नि । पाहि । देवानाम् । जन्म । मर्तान् । श्व । वि-

श्वान् (૬) ॥ ૩ ॥

અ૦-નિષ્ચે, તે અગ્નિ રાત્રિનો સ્વામી (પ્રકાશવિતા) અથવા
રાક્ષસોનો નાશ કર્તા છે. જે વળખાન, સુંદર સ્ત્રોત્રો વડે તેને
રૂપ કરે છે તેને તે સંપત્તિ અર્પણ કરે છે. હે સર્વદ
અગ્ને !, તું દેવાની ઉપત્તિ તથા મર્ત્યોની બાધનાર છે.
તું પ્રાણિમાતૃત્વ હે પ્રાણન કર્તા. (૬) ૩

वर्धान्यपूर्वीःक्षपोविरूपास्यातृश्रयमुत्तप्रवीतम् । (७)

अराप्रिहोतुस्वर्निर्षनःकृण्वन्निश्वान्यपांमिमृत्पा (८) ॥४॥

૫૦- વર્ધાન્ । યમ્ । પૂર્વીઃ । ક્ષપઃ । વિરૂપાઃ । સ્યાતુઃ ।

श्व । श्रयम् । ऊर्तप्रवीतम् । (૭) અરાંપિ । હોતો ।

स्वैः । निहन्तः । कृण्वन् । विश्वानि । अपांसि । मृत्पा ॥

(૮) ॥ ૪ ॥

× ૧ આગ્રેયો યે રાત્રિઃ । તે. યા. ૧-૧-૪. ૨ અગ્નિ
ર્યોતિર્યોતિરગ્નિઃસ્વાહા । તે. યા. ૨-૧-૧. ૩

અ૦—ઉદક, સત્ય વા ધન વડે વેદિત—વીંટળાયેલ એવા જેને,
(શુક્ર વ તથા કૃષ્ણતાએ કરીને) ત્રિવિધરૂપની અનેક ઉપા,
રાત્રીઓ, સ્થાવર, તથા (મનુષ્યાદિક) જંગમ સૃષ્ટિ વૃદ્ધિ-
ગત કરે છે તે અગ્નિ, મર્વ કર્મોને મદદ કરતો, દેવયજન
વિષે સ્થાપિત થઈ હોતાસ્વરૂપે અસિદ્ધ થયો છે અથવા,
(ઋત્વિજો હોતાસ્વરૂપે તેની આરાધના કરે છે.) (૮)૪

ગોપુમશસ્તિવનેપુષિપેખરન્તુવિષ્વેશ્વલિસ્વર્ણઃ । (૯)

વિશ્વાનરઃપુરુનાસંપર્યન્પિતુર્નજિન્નર્વિનેદોખરન્ત (૧૦) ॥૫॥

૫૦— ગોપુ । પ્રદર્શસ્તિમ્ । વનેપુ । શિપે । ખરન્ત । વિષ્વે । શ્વલિમ્ ।
સ્વર્ણઃ । નુ । (૯) વિ । સ્વા । નર્ગઃ । પુરુદપ્રા । સપર્યન્ ।
પિતુઃ । ન । જિને । વિ । વેદઃ । ખાન્તુ (૧૦) ॥ ૫ ॥

અ૦—હે અમને !, પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય એની અમારી ગાયો મધ્યે તુ
ભવ્યપણુ ઉત્પન્ન થ્યું અમને મર્વ મનુષ્યો, રદી (ધનરૂપી)
બેટ અર્પણ કર્યો મનુષ્યો તને અનેક ઠેકાણે ત્રિવિધ રીતે
પૂજે છે. અને રૂદ્ર પિતા પાસેથી પુત્રો ધન હરી ભે તેમ
ત્સારી પાસેથી ધન ગ્રહણ કરે છે (૧૦)૫

સાધુર્નગૃધુરસ્તૈવશુરોયાતૈવભ્રીમસ્ત્વેષઃસમત્સુ (૧૧) ॥૬॥૧૪॥

૫૦— સાધુ । ન । ગૃધ્નુઃ । અસ્તાંડિવ । શુર । યોતાંદિવ ।
ભ્રીમઃ । શ્વેષઃ । સમત્સુ (૧૧) ॥ ૬ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—આ અગ્નિ, સાધક જેવો ગૃહણ કરનાર, બાણ ફેકનાર જેવો
શુર, દિશક પ્રાણિ જેવો ભયંકર, સંગ્રામ વિષે તેજસ્વી છે ।

મૂક્ત ૭૦

- ૧ અર્યઃ = સ્વામી
 ૨ સુશોક = ગોબલન-દીપ્તિનાગો (શુષ્કદોષો)
 ૩ પૂર્વી = પ્રમૂતા = પુષ્કળ (અન્નમપતિ)
 ૪ સ્થાતામ = સ્થાવર
 ૫ ધર્માન્ = ધર્મયન્ત્રિ = વૃદ્ધિગત કરે છે
 ૬ જ્ઞાતપ્રધોતમ = સત્ય, યમ વા ઉચ્ચવડે પ્રકૃત-પૂર્વક વેચિત
 (ઇચ્છાસંવરણે)
 ૭ સ્વ = સુષ્ટુ અરણીયે વૈષયજ્ઞને = મુદ્દર યમ વિધે
 ૮ જિવે = જીર્ણાત્ વૃદ્ધાત્ = વૃદ્ધ
 ૯ સાધુ = સાધક
 ૧૦ વૃદ્ધુ = ગૃહીતા (ગૃધ્રુ અધિકાક્ષાયા)
 ૧૧ યાતા = યાતયિતા = હિમક

મૂક્ત ૭૧.

ઋષિ - શક્તિપુત્ર પરાશર દેવતા - આગ્નિ ૭૧-૬ - ત્રિપુલ્

અપ્રજિન્વન્નુશ્ચીતીરુશન્તપતિનનિત્યજનન્યઃસર્નીલાઃ ।

સ્વસારિઃશ્યાવીમરુપીમજુષ્ણિત્રિમુચ્ચન્તીમુપસનગાર્ધ ॥૧॥

૧૦- ઉર્ષ । પ્ર । જિન્વન્ । ઉશ્ચીતી । ઉશન્તમ્ । પતિમ્ । ન ।
 નિત્યમ્ । જનન્ય । મર્દનીલા । સ્વસાર । શ્યાવીમ્ ।
 મરુપીમ્ । અજુષ્ણન્ । ત્રિત્રમ્ । ઉચ્ચન્તીમ્ । ઉપસન્ । ન ।
 ગાર્ધ ॥ ૨ ॥

અ૦—એમ નિવાસ કરનાર શ્રીઓ પોતાના અ સાધારણ પતિની
જેમ સેવા કરે, કિરણો કૃષ્ણવર્ણની પ્રકાશમાન અથવા શુભ-
સ્વરૂપ હોવાની જેમ સેવા કરે તેમ (એક હસ્તવિગે હોનાર)
અગ્નિઓ, (અગ્નિ મધન વડે) પ્રજનીય અગ્નિની
સેવા કરે છે ૧

વીણ્વિદ્વદ્ગાપિતરોનુકયૈરદ્રિઃસૂત્રગિરમોરવેણ ।

ચક્રદિવોવૃહતોગાતમસ્મેઅહઃસ્વર્વિવિદુઃકૃતમુક્તાઃ ॥૨॥

૫૦— વીણ્વ । ચિત્ । દ્વદ્ગા । પિતરૈ । ન । ઉકયે । અદ્રિમ્ ।
રુજન્ । અગિરમ । રવેણ । ચક્રુ । દિવ । વૃહત ।
ગાતમ્ । અસ્મે । અહ । સ્વર્ । વિવિદુઃ । કૃતમ્ ।
મુક્તા ॥ ૨ ॥

અ૦—અમારા વડિલ અગિરમ નામનાઓ, સ્તોત્રના યોગે, બક્ષણ
કરનાર (પશ્ચિ નામક અસુર) ને (શુતિના) શ્વનિ વડે
સેવો અને અમારા માટે વિશાળ સ્વર્ગનો માર્ગ મોકલો કર્યો
તેઓને સુખકર (અસુરરહિત) દિવસ સ્વર્ગ તથા ગાયો
પ્રાપ્ત થયા ૨

દર્ધદ્રુતઘનયંચસ્યર્ધાતિમાદિદ્યૌર્દિધિષ્વોર્વિમૃન્નાઃ ।

અતૃપ્યન્તીરપસૌયન્ત્યન્છોદવાઞ્જન્મપ્રયંસાવર્ધયન્તીઃ ॥૩॥

૫૦— દર્ધન્ । રુજન્ । ઘનયન્ । અસ્ય । ધૌતિમ્ । આત્ । ઇત્ ।
અર્થ । દિધિષ્વં । વિમૃન્નાઃ । અતૃપ્યન્તી । અપસૌ ।
યન્તિ । અન્છં । દેવાન્ । જન્મ । પ્રયંસા । વર્ધયન્તી ॥૩॥

અં—અગ્નિરમ મહર્ષિઓએ, આ મગીય અગ્નિની (ગાદીપત્યાદિ-
ગરુષે) સ્થાપના કરી (અગ્નિહોત્રાદિ) ધર્મધન સંપાદન
કર્તુ તદનન્તરજ દ્રવ્યસંપન્ન, અગ્નિની સ્થાપના (અગ્ન્યાધાન)
કરનાર, એનાત્પર વિધવાન્તરની તૃષ્ણાથી રહિત, કર્મ-
કુસન યજમાનો, મનુષ્યો સહ દેવાને હરિન્ન વડે તૃપ્ત કરતા,
આ અગ્નિની મેવા કરે છે ૩

*મર્યાદદ્વાંવિમૃતોમાતુરિશ્વાંગુહેટ્ટહેશ્વેતોજેન્યોભૂત ।

આદ્વિંગાગ્નેનસદ્દીયમેસચાસન્નાદુર્યૈભૂર્નવાણોવિગાય ॥૪॥

૫૦— મર્ધીન । યત્ । ઈમ્ । વિદ્યૈત । માતુરિશ્વા । ગુહેટ્ટગુહે ।
શ્વેત । જેન્ય । ભૂત । આત્ । ઈમ્ । રાજૈ । ન । મર્દીયસે ।
મર્ચા । સન્ । આ । દુર્થમ્ । ભૂર્નવાણ । વિગાય ॥ ૪ ॥

અં—પ્રાણાપ્તિ પામ સ્વરૂપે વિહરતો બાહ્ય વાયુ મન્યન કરતા
વેતજ, તેજસ્વી અગ્નિ સર્વ યજશ્રદ્ધ રિપે પ્રગ્ન થાય છે
અથવા, (શક્તિસે ઉપર) જમ મેગવનારો થાય છે તદનન્તર,
કાષ્ઠ મિત્ર રાગ્ન બીજા પ્રમણ રાગ્નને દૂત મોકલે તેમ બૃહ
સપિની પેઠે, યજમાને આ અગ્નિને દૂતકમ સુપ્રદ કર્યું ૪

* ૧ આત્વદિશામાતરિશ્વાજમાગમજ્ઞાદન્યપરિશ્વે-
નોક્ષત્રે । ઋં ૦ મં ૧-૬-૨૮ । ૨ તેજિમેશ્વરૂથકૃત્વાસુરા
અમ્ગમવન્ । તેં ૦ સં ૬-૨-૨ । ૩ તેદેશાપતિબુધ્વાગ્નિ-
પુરસ્તાત્માત સધનેષ્યૌહસ્તેજિનૈષપુરસ્તાત્માત સધનેસુર-
ક્ષાસ્વવાગ્ન । તેં ૦ ધાં ૬ ૪ ।

*મહેયત્પિતૃર્સંદિવેકરયંત્સત્પુન્યશ્રિત્વિત્વાન્ ।

મુજદન્તાઘ્રપતાદિદ્યુમ્સ્મૈસ્વાયંદિવોદૃઢિનરિત્વિર્વિષાત્ ॥૬॥ ૧૫

૧૦— મહે । યત્ । પિત્રે । રૂમ્ । રમ્મ્ । દિવે । કઃ । અર્વ ।
સ્મરત્ । પુન્યેન્યં । ત્રિત્વિત્વાન્ । મુનત્ । અમ્તાં । ઘ્રપતા ।
દિદ્યુમ્ । અસ્મૈ । સ્વાયંમ્ । દેવઃ । દુઢિનરિં । વિવિષમ્ ।
ઘાત્ ॥ ૬ ॥ ૧૫ ॥

અ—ત્રે, પાનન કરનાર, પ્રધાયમાન દેવગણને માટે ધનમાને આ
અ-હવિ તૈયાર કરતા વેતળ (દે અગ્ને) ।, અર્વા કરનારા
(ગણમાદિ)ઓ, તને ઓળખીને પલાપન કરી તપ છે
ધનુધારી અગ્નિ, પ્રથમઃ ધનુષ્ય વડે આ (રાક્ષસ)ના પ્રત્યે
તેજસ્વી બાણ છોડે છે આ દેવગણમાન અગ્નિ, દુક્ષિતા
(દેવે પછી યનાર ઉ॥) વિષે પોતાનું તેજ આપીને
કરે છે. ૫ (૧૫)

સ્વઆયસ્તુશ્વંદમઆવિભાતિનમોઽશ્વાશાદુગ્રતોઅનુઘ્ન ।

વર્ષોઅગ્નેવયોઅસ્યદ્વિવર્ષાશસંઘ્રાયામસ્થયંજુનાસિ ॥૬॥

૧૦— સ્વં । આ । યઃ । સુમ્યમ્ । દર્ષે । આ । વિદપાતિં । નમઃ ।
શ્વા । ડાશાત્ । હુગ્રતઃ । અહં । ઘ્ન । વર્ષોં દિતિં । અગ્ને
। વયં । અમ્ય । દ્વિવર્ષેઃ । યાસંત । રાયા । મદયમ્ ।
। યમ્ । જુનાસિ ॥ ૬ ॥

* ડાશસ્ત્રવાદિત્યમગ્નિરનુમમારોઽતિતસ્માદ્દુમપવા-
મેદિવાદદમે । તે० બ્રા० ૨-૧-૨ ।

અ૦—હે અગ્ને !, જે ઠાઠ તને પોતાના ગૃહ વિશે યથાચાએ
 એમર પ્રજ્વલિત કરે છે કેવા ઇચ્છાતા એવા તને જે
 ઠાઠ દરેરાજ હવિરન્ન અર્પણ કરે છે તેને, ઉભયપોકમા
 શ્રેષ્ઠ એવો તુ અન્નસંપત્તિ અવસ્થા વધાર્ય. જે પોદ્ધાને તું
 ગણુ વિશે પ્રેરે છે તેને તું ધનસંપન્ન કરે છે. ૬

અગ્નિવિશ્વાઅભિપૃષ્ઠસચન્તેસમુદ્રંનસ્રવતઃસપ્તયદ્ધીઃ ।

નજામિભિર્વિચિકિતેવયૌનોવિદાદેવેપુમર્મતિચિકિત્વાન્ ॥૭॥

૧૦— અગ્નિમ્ । વિશ્વાઃ । અભિ । પૃષ્ઠઃ । સચન્તે । સમુદ્રમ્ । ન ।
 સ્રવતઃ । સપ્ત । યદ્ધોઃ । ન । જામિદર્મિઃ । વિ । ચિકિતે ।
 વયં । નુ । વિદાઃ । દેવેષુ । પ્રર્મતિમ્ । ચિકિત્વાન્ ॥૭॥

અ૦—માત્ર મહા નદીઓ જેમ સમુદ્રને મળે તેમ સર્વ અન્નસંપત્તિ
 અગ્નિને જમ મળે છે. અમારા બંધુઓને અન્નની મૂળજ
 માહિતી નથી. (અર્થાત્ તેમને આપવા જેટલું અન્ન અમારી
 પાસે નથી) માટે ધનપતિઓ મધ્યે કયું શ્રેષ્ઠ ધન છે તેનો
 તું જાણનાર છે તો તે અમને પ્રાપ્ત કરાવ્યુ. અથવા, તું
 અમારા માટે દેવાની ઉત્તમ સ્થિતિ કર્યુ ૭

આયદિપેનુપર્તિવેજાનદશુચિરેતોનિષિક્તઘૌરમીકે ।

અગ્નિઃશર્ધપનવયયુવાનસ્વાધ્યજનયત્સૂદયંચ ॥૮॥

૧૦— આ । યત્ । રૂપે । નૃદગર્તિમ્ । તેનં । આન્દઃ । શુચિં ।
 રતઃ । નિદક્ષિત્તમ્ । ઘૌઃ । ઘૌરમીકે । અગ્નિઃ । શર્ધમ્ ।
 અનવયમ્ । યુવાન્મ્ । સુદઆધ્યમ્ । જનયત્ । સૂદૈર્વત્ ।
 ચ ॥ ૮ ॥

અ૦—અગ્નિનું જે શુદ્ધ તેજસ્વી તેજ, અન્નાર્થે કાલ્પિત્વેના પાલક-
-પગ્ગમાન વિષે (જહરસ્વરૂપે) વ્યાપ્ત થાય છે તે વડે પરિ-
પક્વ થયેલ વીર્ય, અભિપ્રાપ્ત ગર્ભસ્થાન વિષે અત્યંત સિં-
ચાનાં અગ્નિ, બલવાન, દોષરહિત, તરૂણ અને પરાક્રમી વા
બુદ્ધિમાન પુત્ર ઉત્પન્ન કરે તથા તેને યાગાદિ કર્મ વિષે
પ્રેરે. અથવા, મનુષ્યોત્તર રક્ષક, દેદીપ્યમાન એવું જે (ભૌમા-
ગ્નિનું) તેજ, તે વૃષ્ટિજળને વ્યાપ્ત થઈ અન્નોત્પત્તિ કરી,
ચોખ્ખ સમયે શ્રેષ્ઠ પુત્ર ઉત્પન્ન કરે અને તેને યજ્ઞાદિ કર્મ
વિષે પ્રેરે. ૮

*મનોનયોધ્વનઃસુઘપ્ત્યેકઃમન્નામૂરોવસ્વર્શ્ચે ।

રાજાનામિત્રાવર્ણામુપાણિગોપુંપ્રિયમમૃતંરક્ષમાણા ॥૯॥

૧૦— મનઃ । ન । યઃ । અધ્વનઃ । સુઘઃ । એતિ । એકઃ । મુર્ચ્ચી ।
સૂર્યઃ । વસ્ત્વઃ । ઇન્દ્રો । રાજાના । મિત્રાવર્ણા । સુરણી ।
ગોપું । પ્રિયમ્ । અમૃતમ્ । રક્ષમાણા ॥ ૯ ॥

અ૦—મનની જે જે સૂર્ય એકલો એકલમ દિવ્ય આગે પ્રયાણ કરે
છે તે મર્વ સંપત્તિનો મામરો આમી છે. સુદસ્ત, પ્રકાશમાન
મિત્રાવર્ણ, આગે વિષે પ્રિય મધુર પયનું રક્ષણ કરે છે.
(અર્થાત્ સૂર્યાદિ દેવો તે વૃંજ છે.) ૯

માનોઅમૃસુલ્યાપિત્ર્યાણિપ્રમર્ષિષ્ઠાઅભિવિદુઃકુવિઃસન ।

નમ્નોનરૂપંજરિમાર્મિનાતિપુરાતસ્યાઅપિશસ્તેરર્ધાદિ॥૧૦॥૧૬॥

* સૂર્યપક્ષાકી ચરતીત્યાહ અસૌવાશાદિત્યપક્ષાકી
ચરતિ । એ૦ આ૦ ૧-૧-૨. ।

૫૦- મા । નુઃ । અગ્ને । સહ્યા । પિત્ર્યાણિ । પ્ર । મર્ષિષ્ણા ।
 । અધિ । વિદુઃ । કૃષિઃ । સન્ । નૈયમ્ । ન । રૂપમ્ ।
 જરિમા । મિનાતિ । પુરા । તસ્યા । અર્ચિર્દર્શસ્તિઃ ।
 ભર્ષિ । રુદ્ધિ ॥ ૧૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ-હે અગ્ને ! તું વડિયોના વખતથી ચાલતા આવતા આપણા
 । એકને નંદ મ કરીશ સર્વજ્ઞ એવો । તું આપણા એકને
 । ભણે છે, અંતરિક્ષને સૂર્ય સ્થિતિઓ આગળાદિત કરે તેમ
 વૃદ્ધપણ્ય અને ઉપશ્વ કરે છે । માટે તે હિસક વૃદ્ધપણ્ય અને
 પ્રાપ્ત થાય તે પૂર્વે અને, ભગ્વત-અમર કર્મ. ૧૦ (૧૬)

। ઇતિ સોળમે વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૧.

૧ દયાધીમ = શ્યામ તથાની (શુભતી)

૨ સ્વહારઃ = અશુભિઓ (અસુકેવળે શુભતી)

૩ ઉચ્છન્તી = તમોઘર્જયન્તી = અધક્ષરનો નાશ કરનાર.

૪ ડક્ષા = ગાય

૫ વિમૃશા. = અભિલેખાદિક કર્મ પરત્વે તત્પર (હજ્જર્જન).

૬ રચેત = ચેતવણી.

૭ જેન્યઃ = પ્રાદુર્ભૂત

૮ વિષાય = પ્રાપ્તિયામામ્ = સુખદ કર્મ. (વીગત્યાદિયુ).

૯ વૃશન્યઃ = સ્પર્શન-ક્રમ

૧૦ દિશુત્ = વળ, દેહીપ્રમાણ બાણ.

૧૧ દ્વિવર્દઃ = મધ્યમ તથા ઉત્તમ ઉભયસ્થાને રુદ્ધિગત ને

१२ पृष्ट = अन्न (पृथ्वी सपक्व)

१३ अभीषे = अभ्यक्ते अभिगते = समीपभा आवेन (अङ्च्)

१४ सुदयत् = प्रेरे।

१५ सूरः = सूर्य

१६ सत्रा = सहेय युगपत् = ओझी वपत्।

१७ अमिशस्ते = हिसाहेता = नाश करनेर (शम
हिसायां)

सूक्त ७२.

ऋषिः—शक्तिपुत्र पराशर देवता—अग्नि छन्द—त्रिष्टुप्

*निकाव्याविधसुःशश्वतस्सुहस्तेदधानोनर्यापुरुणि ।

अग्निर्हवद्रयिपतीरयीणांसुत्राचक्राणोअमृतानिबिम्बा ॥१॥

प०— नि । कौष्या । वेवत् । शश्वत । कृ । हस्ते । दधान ।

नर्या । पुरुणि । अग्नि । मुवत् । रयिदपति । रयीणाम् ।

सुत्रा । चक्राण । अमृतानि । बिम्बा ॥ १ ॥

अ०—अनुध्येति हितकर्ता अथवा अनुध्याविधे उत्तम अनेक धनोने
हस्तविधे धारण करतो अग्नि, नित्य विधाता उपासकना अन्न

स्तोत्रोने नियमपूर्वक स्वात्माभिमुख करे छे—प्राप्त करे छे ते

(स्तोताग्निने) अग्नि-न हिरण्य-संपत्ति मपादन करनेर,
संपत्तिने आभी होय छे ।

* अमृत ये हिरण्यम् । ते० ब्रा० १-१-७ ।

॥ अस्मेवत्सपरिपन्तंनविन्दन्निच्छन्तोविभ्रं अमृताममृताः ।

अमपुर्वःपटुव्योधिपुंघास्तस्यःपुदेपरुमेचार्त्रमेः ॥२॥

प०- अस्मे । वृत्सम् । परि । सन्तम् । न विन्दुम् । इच्छन्तम् ।
विन्दे । अमृताः । अमृतम् । श्रमद्वयम् । पदद्वयम् ।
विद्यमद्वयम् । तत्पु । पदे । परमे । चारुम् । अस्मे ॥ २ ॥

જા-અગ્નિની ઇચ્છા કરનાર સર્વ દેવો અને અમૂઢ-જ્ઞાનવાન
 મરતોને, આપણા જ્ઞાનકે જેવા અત્યંત પ્રિય વા પુત્ર સ્વરૂપ,
 એમને (અત્યંત તથા વેણુ-આદિ વિને) નિધીન એવા
 અગ્નિનો પતો પાગ્યો નહીં (હવિના અસ્થાવે) કતેશમુક્ત,
 પગે ચાલનાર, (તે અગ્નિનાં શયન, આસન તથા સ્થાનાદિક)
 કર્મેને ધારણ કરનારા (દેવો), અગ્નિના મુદર શ્રેષ્ઠ સ્થાનને
 પામ્યા (અર્થાત્ મહા પ્રયાસે તેને જોયો) ૨

* तिस्रोपदमेश्वरदस्त्वामिच्छुर्विघ्नतेनुशुचयः सपुयान् ।

नामानिचिह्नधारेयुक्षियान्यसूदयन्ततन्त्रः शुजाताः ॥३॥

५०- सिद्धि । यत् । अग्ने । शरदं । स्वाम् । इत् । शुचिम् ।
 घृतम् । शुचम् । सपर्यान् । नामानि । जित् । दक्षिणे ।
 युक्षियानि । असंदयन्त । तन्व । सुदजाता ३ ॥

* मर्मैकसम्बद्धद्वयान्यग्ने पुत्र पित्रेलोकहृत्जातवेदः॥
तै० ब्रा० १-२-१ ।

* इन्द्राग्न्यादक्षयैतादक्षप्रतिदक्षमितमसमित
ससभरा ।^१ तै० स०^१ ४-५-५ ।^२

અ०—હું અગ્ને ! ત્યારે શુદ્ધ વા તેજસ્વી મરતોએ, શુદ્ધ વા તેજસ્વી એવા ત્વરીજ ત્રણ વર્ષ પર્વત મૃત-આન્ન્યપૂર્વક પૂજા કરી, ત્યારેજ તેઓ યગ્યોઅ્ય નામપદને પણ ધારનારા થયા. (પૂર્વ સ્વરૂપનો પરિચય કરી) અમરપણાને પામી તે મરતોએ, પોતાના શરીરને સ્વર્ગે ધોવાડયા—અમર થયા ૩

● આરોદસીવૃહતોવેવિદાનાઃપ્રરુદ્રિયાજાગ્રિરેયજ્ઞિયાસઃ ।

વિદન્મર્તોનેમર્ધિતાચિકિત્વાનુગ્રિપદેપરમેતસ્યિવાસંમ ॥૪॥

૫૦— આ । રોદસી । વૃહતો । વેવિદાનાઃ । પ્ર । રુદ્રિયા । જાગ્રે । યજ્ઞિયાસઃ । વિદત્ । મર્તઃ । નેમર્ધિતા । ચિકિત્વાન્ । અન્નમ્ । પદે । પરમે । તસ્યિવાસંમ ॥ ૪ ॥

અ०—વિશાળ ઘાવાધિવી મધ્યે પરસ્પર વાતો કરનાર વા શોધ કરનાર પૂજનીય મરતોએ, તે અગ્નિને યોગ્ય એવાં સ્તોત્રો કર્યાં. ઇન્દ્ર સહિત મરતોએ, (અશ્વઘાદિ) ઘેર સ્થાને હોવાનું નાણી તેને પ્રાપ્ત કર્યો. ૪

● સંજાનાનાગપસીદન્નમિતુપત્નીવિન્તોનમસ્વૈનમસ્યન્ ।

રિરિક્ત્રામંસ્તન્ત્રઃકૃષ્ણતસ્વાઃસત્ત્વાસત્ત્વ્યુર્નિમિષિરસંમાણાઃ॥૫॥૧॥

* ૧ તદગ્નિર્ગ્યંકામયત તેનાપાકામત્ તદેવાવિજિ-
ત્યાવરુદ્રમન્માનામન્વાયન તદસ્યસહસ્રાદિતસગ્તસોરોદી-
યરોદી સમુગ્રસ્યરુદ્રત્વમ્ । તે० સં० ૧-૨-૧. ૨ યત્સર્વે-
વામર્ધમિગ્રઃ પ્રતિતસ્માદિન્દ્રોદેવતાનાંભૂયિષ્ઠમાક્તમઃ ।
તે० સં० ૬-૪-૮ ।

• દેવાદેયજ્ઞમૃતન્વત । એ० બ્રા० ૬. ૪. ।

૧૦— સુમદગ્નાના । ઉપ । સુદન્ । અમિદ્યુ । ૧-નીવન્ત ।
 નમમ્યમ્ । નમમ્યમિતિ નમમ્યન્ । દિરિર્વેવામ્ । તુન્વે ।
 કુઠ્ઠવત્ । મ્વા । સર્વા । સરુર્ણુ । નિદમિર્ણિ । રક્ષમાણા
 ॥ ૧ ॥ ૧ ॥

અ—તને શ્રી રાતે બાણના દેવો, ત્હારી મમીપમાં આત્રી પોતાની
 પતિઓ સદિન તને પુટબૃહર પૂજન કરે છે તુ-વડે-રક્ષિત
 ત્હારા મિત્રદેવો, તુ-સખાના દર્શન નિમિત્તે, (અનશન-ઉપ
 વાસાદિ વડે) પોતાના શરીરાને શીયાવતા યજમાન કરે છે
 ૪ (૧૭)

ઋતિ સતરશ્ચ વર્ગ સમાપ્ત

*ત્રિઃસુતપદ્મગુણાનિત્વેદત્પદાનિદ્વિહિતાયજ્ઞિયાસઃ ।
 તેર્મીરક્ષન્તેઅમૃતંસુજોષાંપશૂર્ચસ્થાતૃશ્વરયંચપાદિ ॥૬॥

૧૦— ત્રિ । સુત । યત્ । ગુણાનિ । ત્વ । ઇત્ । પદા । અવિદ્વન્ ।
 નિદ્વિહિતા । યજ્ઞિયાં । તેર્મિ । રક્ષન્તે । અમૃતમ્ ।
 સુદમોષાં । પશૂન્ । ૩ । સ્થાતૃન્ । ચરયંમ્ । ૩ ।
 પાદિ ॥ ૬ ॥

અ—પરાઈ-ભાવિક યજમાનોએ, ત્હારા જે એકવીશ ગુણ સ્થાન
 તેને શોધી કાઢ્યાં તે સ્થાનો-યજો ત્હારા વિરે સ્થાપેતા છે

— * એકવીશ પદ — ઓપાસન લેખ તથોપદેશદેવ આદિ માત્ર
 પાકયરા, અન્ન-આધેય, દર્શ-પૂર્ણ-આસ-આદિ માત્ર દ્વિવિધ, તથા
 અગ્નિદેવ તથા અત્મજિદેવ-આદિ-સાત સોમયજ્ઞ

તેઓ વડે તુ-અમરદેવનુ રક્ષણ-પૂજન કરે છે તેમના ઉપર પ્રસન્ન થઇ તુ પશુ, (ત્રીહિ-આદિ) સ્થાવર તથા અન્ય પ્રાણિમાત્રનુ રક્ષણ કર્યું તું પ્રજા-યજમાનોના જીવન અર્થે, મોદોદિત અન્ન ઉત્પન્ન કર્યું ૬

વિદ્વાંઅગ્રેવ્યુનાંનિક્ષિતીનાંવ્યાનુપકુશુરુધોજીવસેધા ।

અન્તવિદ્વાંઅધ્વેનોદેવયાનાનતન્દ્રોદુતોઞ્મવોદ્ધવિર્વાદ્ ॥૭॥

૧૦- વિદ્વાન્ । અગ્ને । વ્યુનાંનિ । ક્ષિતીનામ્ । વિ । આનુપકુ ।
શુર્લેષ । જીમ્ । ધ્વા । અન્તદ્વદ્વાન્ । અધ્વેન ।
દેવદયાનાન્ । અતન્દ્ર । દુત । અમવ । હ્રવિ દવાદ્ ॥૭॥

અ-તુ સર્વે જ્ઞાતવ્ય પદાર્થોને જાણનાર છે ઘાવાપૃથિવી મધ્યે દેવમાર્ગોને જાણનાર નિરવસ એવો તુ હવિ વહેનાર દુત છે તુ બધાને ક્ષુધા મટાડનાર નિત્યોદિત અન્નવડે યુક્ત કર્યું ૭

*સ્વાધ્યોદિવશાસસયદ્દીરાયોદુરોવ્યંતજ્ઞાઅજાનન્ ।

વિદદ્ગર્ભ્યંસરમાદદ્ધમૂર્વેયેનાનુક્રમાનુપોમોજંતેવિટ્ ॥૮॥

૧૦- સુદઅર્ધ્ય । દિવ । આ । સુસ । ચદ્દી- । રાય । દુર્ ।
વિ । ક્ષતદદ્દા- । અજાનન્ । વિદત્ । ગર્ભ્યમ્ । સરમા ।
દદ્ધમ્ । ઝર્વમ્ । યેન । જુ । કમ્ । માર્જુપી । મોજંતે ।
વિટ્ ॥ ૮ ॥

* યજ્ઞથી પ્રસન્ન થઇ ઇન્દ્રે સરમા નામની કુતરીને ગાયોના શોષ મારે મોઢવી તેણે શોષ કરી ઇન્દ્રને અમર આપી અન્ન ઇન્દ્રે અગ્નિ-સ ઋષિઓને તે ગાયો પ્રાપ્ત કરાવી

અ૦—શોભન—કર્મસપત્ર સાત મહાનદીઓ ધ્રુવોક્ષમાથી આવી
 (જૂમિ વિષે વેહે છે તે હે અગ્ને ! ત્હાર જ કાર્ય છે) ચત-
 ુશલ અગિરસ ઋષિઓએ, (બલ્લાસુરે હરણુ કરેલી) ગાયોના
 માર્ગને શોધી કાઢ્યો અને જેનું માનવ પ્રજા પાન કરે છે
 તેના ધાટા દૂધને અરબા પામી (તે પણ ત્હાર જ કાર્ય છે) ૮

* આયેવિશ્વાસ્વપ્ત્યાનિતસ્યુઃકૃષ્ણાનાસોઽમૃતસ્વાયંગાતુમ્ ।
 મુક્ષામૃદ્ધિભિઃપૃથિવીતસ્યેમાતાપુત્રૈરદિતિઘાયંસેવેઃ ॥૯॥

૫૦— આ । યે । વિશ્વ* । સુદ્રમ્પત્યાનિ । તસ્યુ । કૃષ્ણાનાસ ।
 અમૃતસ્વાયં । ગાતુમ્ । મુક્ષા । મૃદ્ધતઃકર્મિ । પૃથિવી ।
 વિ । તસ્યે । માતા । પુત્રૈ । અદિતિ । ઘાયંસે । વૈરિતિવ
 (૮) ॥ ૯ ॥

અ૦—અમરપણુ પામવા માર્ગ—ઉપાય કરનારા જે આદિત્યોએ
 (ચતુર્વિશત્રાત્ર-પદ્મત્રિશત્રાત્ર-આદિ) રૂઝા કર્મો કરેતા તે મહા-
 નુભાવ પુત્રો વડે યુક્ત થઈ અદિતિ-અહીન માતા પૃથિવી,
 પોતાના મહિમાવડે સર્વ જગતનું ધારણુ-સંરક્ષણુ કરતી છે
 શોભી રહે છે (હે અગ્ને !) તુ (આદિત્યોએ કરેલા માર્ગ
 મધ્યે) હવિ બાંધણુ કરે છે (એથી આ સર્વ ઉત્પન્ન
 થયું છે) ૯

* ૧ ગાદિત્યાઅકામયન્તસુવર્ગલોકમિયામેતીતિતપ-
 તશ્પટ્ત્રિશત્રાત્રમપર્યન્ તમાહરન્તતેનાયજન્મ । સૈ૦ ૧૦
 ૭-૪-૬ ।

અધિશ્રિપ્તિનિર્દ્યુશ્ચાર્મસ્મિન્ત્રિયોયદસીઅમૃતાઅકૃષ્ણન ।
અર્ધસરન્તિસિન્ધવોનમૃષ્ટાઃપ્રતીર્ચીરગ્નેર્ઋષીરજાનન । ૧૦ । ૧૮ ।

૫૦— અધિ । શ્રિયમે । નિ । દ્યુઃ । ચાર્મ । અસ્મિન્ । ત્રિયઃ ।
યત્ । અસી । અમૃતાઃ । અકૃષ્ણન । અર્ધ । પ્રરન્તિ ।
સિન્ધવઃ । ન । મૃષ્ટાઃ । પ્ર । પ્રતીર્ચી । અગ્ને । ઋષીઃ ।
અજાનન્ (૧૦) ॥ ૧૮ ॥

અ૦—(મળમાનો) આ અગ્નિ વિષે પરિસ્પર્શ તથા પગિચન-
આદિ૩૫) યગસ પતિ ગ્રાપિત કરી આત્મભાગ૩૫ નરા
ચક્ષુઓ મ પાદન કરે છે ત્યારે દેવો, (યગનો મમય થયો
એમ જાણી) હુયોકમાધી (આગમન કરે છે) તે પછી
વેગવાળી નદીઓની પેઠે અગ્નિમાધી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રકાશમાન
વા નિર્ભંગ જ્વાળાઓ ચોમેર છેક પ્રસારે છે (આવેલા દેવો
અમારા હોમ માટે આ જ્વાળાઓ ઉત્પન્ન થઈ એમ
છેક જાણે છે)

ઈતિ અઢારમો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૭૨.

- ૧ કાવ્યા = કાવ્યાનિ = મ ૩૩૫ સ્તોત્રો
- ૨ સપર્યાન્ = પૂજાંકૃત્યું = પૂજન કરે છે સપર પૂજાર્યા)
- ૩ અમિદ્ધ = મુદ્ધાભર

૪ રિરિકપ્રાંસ = રિકતીકુર્વન્ત = અનશન આદિ દીક્ષા-
નિયમવડે ગ્રોધણ કરનાર (રિચિર્ વિરેષને)

૫ ક્ષિતોનામ્ = યજમાનોના

૬ ક્ષુરધ = તુધાને મટાડનાર અન્ન (શુગ્ર રુધન્તિ इति)
તુધાને હણનાર

૭ કુર્વમ્ = અન્ન (ઉર્વી દિસાર્ય)

૮ વે = અમશ્વય = ભક્ષણ કરે છે (યોજાવદને)

સૂક્ત ૭૩.

અર્ધિ—અકિતપુત્ર પરાશર, દેવતા—અગ્નિ ૭૦૬—ત્રિષ્ટુભ્

રયિર્નયઃપિતૃવિષ્ણુર્વ્યોઘ્રાઃસુમર્ણીતિથિસ્તિષ્ઠુપોનશામ્ભુઃ ।

સ્યોન્નશોરતિથિર્નમીણાનોહોર્વેવસર્ગવિધતોવિતારીત્ ॥૧॥

૧૦— રયિ । ન । ય । વિનુદવિત્ । વ્ય હવા । સુદપ્રર્ણીતિ ।

સ્તિષ્ઠુર્વ્ય । ન । શામ્ભુ । સ્યોન્નેદશી । અતિથિ । ન ।

પ્રીણાન । હોર્વાદશ્વ । મર્ગ । વિરત્ । વિ । તારીત્ ॥૧॥

અન્—૧ડીનોપાગિર્ત વિત્તની પેઠે જે અન્નપ્રદ ધર્મશાસ્ત્રાભિત
પુરુષના ઉપદેશની પેરે સુખે સન્માર્ગે લાવનાર સુખાસન
ઉપર બેસાડેલ (અર્થાત્ અપ પાવાદિવડે મનુષ્ય) અતિ-
થિની પેઠે (હવિ વડે) તૃપ્ત હોનાર જે તે (અગ્નિ)
હોનાની પેઠે ઉપાસક (યજમાન)ના મૃદને છેક સમુદ કરે
કે વા તેને મૃદ અર્પણ કરે છે ૧

દેવોનયઃપૃથિવામુપવંન્માક્રન્નાંત્રિપાનિંત્રુમનાંત્રિરિષ્વા ।
પુરંમદ્ગન્તાંઅમત્રિનૈમત્યગ્રાન્મેવગ્રેયોદિષિપાપ્યોંમૃન્ ॥૨॥

૧૦- દેવ । ન । યઃ । પૃથિવા । મુપવંન્મા । ક્રન્નાં । ત્રિદા । નિ ।
ત્રુમનાંત્રિ । રિષ્વા । પુરંમદ્ગન્તાં । અમત્રિ । ન । મુપવં ।
ગ્રાન્માદૈવ । ગ્રેયઃ । ટ્રિરિષ્વાર્થઃ । મૃન્ ॥ ૨ ॥

અ- ઘોતમાન, સર્વગ્રેયઃ સૂર્યની પેઠે જે વધાવદથી છે, જે
(અગ્નિ) પોતાના પગદમ હે સૂર્ય મમામ વિશે છે મહત્ત્વ
હો છે, અને (ઉપાસીએ) અગ્નિ કરેલ, (પૃથિવી આદિના)
સ્વરૂપની પેઠે અગ્નિમિત્ર નિત્ય-સ્વરૂપ, આત્માની પેઠે મુખ્ય-સ્વરૂપ-
આનુન્દ સ્વરૂપ-એવો અગ્નિ, સર્વ વસ્તુમાનને પારખુ-ઉપામના-
કરવા સૌખ્ય દેખે છે. ૨

દેવોનયઃપૃથિવીંવિશ્વઘાયાઉપસેતિંહિતમિંશ્ચોનરાજાં ।
પુરુઃમદ્ગન્તાંઅમત્રિનૈમત્યગ્રાન્મેવગ્રેયોદિષિપાપ્યોંમૃન્ ॥૩॥

૧૦- દેવ । ન । યઃ । પૃથિવીમ્ । વિશ્વઘાયા । ઉપસેતિ ।
હિતમિંત્રઃ । ન । રાજા । પુરુઃમદ્ । ગ્રાન્મેવગ્રેયઃ । ન ।
શ્રીયાં । અનવથા । પતિંજુષ્ટાદય । નારી ॥ ૩ ॥

અ- ઘોતમાન સૂર્યની પેઠે જે સકલ જગતનુ પોષણ કરનાર
(અગ્નિ), મિત્રમિત્રસ્વરૂપ રાજાની પેઠે પૃથિવી (વશ્યશુદ્ધાદિ)

* ૧ વલ્લભોવાનમ્વ્યાપાતિ । તે૦ આ૦ અષ્ટમપ્રપાઠક.

૨ ત્રીરહાવાપયદેવાનાંયોગિમુદ્રામયતે । તે૦ સં૦

વિષે નિવાસ કરે છે જેની આગળ બેસનાર પ્રશ્નો (ઉપા-
સકો) પિતૃગણ વિષે ગદેનર પુત્રોની પેરે (સુરક્ષિત હોય છે)
તે પતિસેવિત શુદ્ધ પતિવ્રતા આનાગ્નેવો (કમ યોગ્ય) કે ૩

તન્ત્યાનરોદમધાનિત્યમિદ્ધમન્નેસવન્તસિતિપુંધ્રુવાસુ ।

અર્ધિંદુમ્નનિદંદુમૂર્ધ્યસ્મિન્ન્યવાંવિશ્વાયુર્ધ્નુર્ણોરયાણામ ॥ ૪ ॥

૫૦— તમ્ । ત્વા । નરં । ર્ધે । આ । નિન્ધમ્ । ઇદમ્ । અર્ધે ।
મન્ન્ત । સિતિપું । ધ્રુવાસું । અર્ધિં । દુમ્નમ્ । નિ । દ્વુ ।
મૂર્ધિ । અસ્મિન્ । મૂર્ધ્ય । વિશ્વઃ આયુ । ધ્નુર્ણ । રયી-
ણામ્ ॥ ૪ ॥

અ૦—૬ અગ્ને ૧, તે દુને નિશ્ચય જૂમિ વિષે (નિષ્પદ્ય ગામે
મધ્યે) પોતાની વચશાખામા નિત્ય પ્રદીપ્ત કરી ઉપાસકો
અગ્નિમુખે ત્દાશ મેવન કરે છે આ (અગ્નિ) ના વિષે
તેઓએ (હવિ ૩૫) વિપુલ અન્ન સ્થાપિત કર્યું છે તે
સર્વવેળવખપન્ન અગ્નિ, સપતિનેા ધારણ કરતાં છે ૫

વિપૃક્ષોઅગ્નમધવાનોઅશ્યુર્વિસૂરયોદદંતોવિશ્વપાયુ ।

મુનેમવાજંસમિષ્યેપુર્યોમાગદેવેપુશ્રવસેદધાનાઃ ॥ ૫ ॥ ૧૯ ॥

૫૦— વિ । પૃક્ષઃ । અગ્ને । મધવાન । અશ્યુ । વિ । સૂર્ય ।
દદંત । વિશ્વમ્ । આયુ । મુનેમ્ । વાનમ્ । મમદ્યેપુ ।
અય । માગમ્ । દેવપુ । અવસ । દધાના ॥ ૫ ॥ ૧૯ ॥

અ૦—૬ અગ્ને ૧, ઉપાસકોને ચોમેઝ અન્ન પ્રાપ્તિ હાલ વિદ્વાન
સ્તોતા તથા ફરિતીન કરનાશઓને મર્વ આયુષ્ય પ્રાપ્ત દા

મંત્રાભો વિષે અમને યજુનું અન્ન પ્રાપ્ત હો. ૫૬ મને તે અર્થે અમે દેવા વિષે દ્વિર્ભાગ દેનારા (યજ્ઞો). ૫

કૃતિ યોગેન્દ્રીશ્વરો નમઃ નમાપ્ત

કૃતમ્યદિધેનવૌવાવજ્ઞાનાઃસ્મદૃઝ્નીઃપીપયન્ત્યુદ્યમંક્તાઃ ।
પરાવતં મુદ્મતિમિસમાણાવિસિન્ધવઃસમયાસંસુરદ્વિમ્ ॥૬॥

૫૦— કૃતમ્યદિ । ધિ । યુદ્યમં । વાવજ્ઞાનાઃ । સ્મદૃઝ્નીઃ ।
પીપયન્તઃ । યુદ્યમંક્તાઃ । પરાવતં । મુદ્મતિમ્ । મિસમાણાઃ ।
વિ । મિન્ધવઃ । સમયાઃ । સુસુર । અદ્વિમ્ ॥ ૬ ॥

મં—(અગ્નિની) પુનઃ પુનઃ કામના કરનાર નિત્ય કરેલ અવ
(આચાર) યાગી માથો, યજ્ઞ વિષે પ્રાપ્ત થયેલા અગ્નિને જ
દૂધપાન કરાવે છે અગ્નિના અનુમદની પ્રાર્થના કરનાર તેજસ્વી
નદીઓ, (અન્નોત્પત્તિ અર્થે) દૂર પ્રદેશથી નદીઓ પવનની
મહાપ્રભા વેહેવા આગી. ૬

•ત્યેઅંગમુદ્મતિમિસમાણાદિવિશ્રવૌદધિરેયુજિયાસઃ ।

નક્તાચ્ચક્રુરુપમાવિરુપેકૃષ્ણંચવર્ણમરુણચમંધુઃ ॥૭॥

૫૦— ત્યે । અંગે । મુદ્મતિમ્ । મિસમાણાઃ । દિવિ । અર્ધઃ ।
દૃષ્ટિરે । યુજિયાસઃ । નક્તાઃ । ચ । ચક્રુઃ । રુપમાઃ । વિરુપે
इति विद्वद्ध्ये । કૃષ્ણમ્ । ચ । વર્ણમ્ । અરુણમ્ । ચ । સમ્ ।
યુગિતિંધુઃ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તારા અતુમલની પ્રાર્થના કરનાર મર્વ પૂજ્ય
 દેવોએ તેજસ્વી એવો તુ તેના વિષે દવિરન્ન સ્થાપન મ્યુ
 (તદનન્તર) ખિન્ન વર્ણની રાત્રિ તથા પ્રકાશ ઉત્પન્ન કર્યા
 (અર્થાત્) તેના (અગ્નિવિષે દૃષ્યવર્ણ અને શ્વેતવર્ણ
 રૂડી રીતે સ્થાપિત કર્યા) ૭

યાદ્યાયેમતાન્તસ્મૃપૃદોઅગ્નૈતેસ્યામમુચવાનોવ્યચ્ ।

દ્યાયેવવિશ્વમુપનમિસદ્યાપમિવાદ્રોટસોઅન્તર્ગિષ્મ ॥૮॥

૫૦— યાન્ । રાય । મર્તાન્ । હૃસંદ । અગ્ને । ત । સ્યામ્ ।
 મુચદવાન । વ્યચ્ । ચ્ । દ્યાયાદ્રોટ । વિશ્વમ્ । મુપનમ્ ।
 મિર્મિલિ । અપૈ પ્રિડવાન્ । રોદમી રિતિ । અન્તર્ગિષ્મ ॥૮॥

અ૦—હે અગ્ને !, જે મર્ત્યોને તુ ધનાર્થ (અગ્નિદોષાદિક કર્મ
 પરત્વે) પ્રેરે તે તથા અગ્ને ધનસંપન્ન થઇએ, દ્યાવાપૃથિવી
 અને અન્તરિક્ષને (તારા તેજ વા દૃષ્ટિજળ વડે) એમર
 આપત કરનાર તુ, (જગીની) જાપાની પેઠે મર્વ નગતતુ
 સંરક્ષણ કરે ૭

*અર્વદુભિરગ્નર્વર્વિતોનૃભિર્નુનૃરૈર્વીરાન્વનુયામાત્વોતાઃ ।

ઈશ્નાનાસંપિતૃવિત્તસ્યરાયાવિસૂરયંઅતર્હિમાનોઅશ્યુઃ ॥૯॥

૫૦— અર્વૈતુદમિ । અગ્ન । અર્વિત । નૃદમિ । નુન્ । વીરૈ ।
 વીરાન્ । વનુયૈમ । ત્વ હર્કતા । ઈશ્નાનાસં । પિતૃદવિત્તસ્ય ।
 રાય । વિ । સૂરયં । અતર્હિમા । ન । અશ્યુ ॥૯॥

* અતત્વાદેમગ્તાનિધિવીથેતિવાચૈતદાદ । એ૦ સ૦

અ૦—૧ અમ્ને !, ૧ વડે અમારૂં રક્ષણ થતા અમે (અમારા)
અમ્ને વડે (શત્રુઓના) અમ્નેને, યોદ્ધાઓ વડે યોદ્ધાઓને
તથા પુત્રા વડે શત્રુ પુત્રોને દણીએ. અમારા વિનાન પુત્રા,
વસિષ્ઠિનિત મર્ષાનના આત્મા દોષ મે કરે! વડે તેના ઉપ-
ભોગ કરે. ૯

પુતાતે'અમ્નદુચ્યા'નિયે'ગો'જુષ્ઠા'નિસન્તુ'પર્નસ'હૃદે'ચ' ।

ગુર્કેમ'રાયઃ'સુધુરાયમ્તે'ષિ'શ્રમે'દિ'વર્મ'ક્ત'દર્ષાનાઃ ॥૧૦॥૭૦॥

૧૦— પુતા । તે । અમ્ન । દુર્કેમ'નિ । વર્મે । ગુર્કે'નિ । સન્તુ ।
પર્નસ । હૃદે । ચ । ગુર્કેમ' । રાય । સુધુરા' । યર્મમ્ । તુ ।
અર્ધિ । શ્રમે । વર્મક્તમ્, દર્ષાના ॥ ૧૦ ॥ ૭૦ ॥

અ૦—૨ે ગાનવાન અમ્ને ! આ આત્મા ત્હાને મન તથા અત
કરણને પ્રિય તે । એવનિય દિવિ અર્પણ કરનાર અમે, કહી શીતે
નિર્વાદ કરનાર વા કહી ગ્રીને દરિયને દણનાર એવી સપતિને
ધારણ કરવાને શક્તિમાન થઈએ ૧૦

કૃતિ વીગમો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૩.

૧ સ્વોત્તરી = સુઅમ્નેઆચતનેશયાન = સુઆમન ઉપર
ભેસાડેલ.

૨ અમ્નિ = ૩૫ (અમ્નિયાદિષુ)

૩ દિધિયાય = ધારણીય

૪ ઉપક્ષતિ = નિવાસ કરે છે

૫ વિશ્વધાયા = સર્વ જગતને ધન'

૬ ધરણઃ = ધારયિતા = ધારણ કરનાર.

૭ યાવજ્ઞાના = પુનઃ. પુનઃ કામયમાના = વારંવાર કામના કરનાર.

૮ મમદુહનો = નિત્ય ભરેલ અન્નાણી

૯ સમયા = સમીપમા.

૧૦ સુપૂદઃ = ઘેરે છે. (પૂદપેરણે)

૧૧ આપમિધાન = આપૂરિતવાન = એમને આપ કરનાર.
(પ્રાપૂરણે)

૧૨ મિસ્રિ = એવે છે (વચસમવાચે)

૧૩ યતુયામ = હન્યામ = હણીએ.

૧૪ ઉચયાનિ = એનાં (વચપરિભાષણે)

૧૫ વંધઃ = એધારી.

સૂક્ત ૭૪.

ઋષિઃ—રુદ્રગણ પુનઃ જાતમઃ દેવતા—અગ્નિ, ઇન્દ્ર—ગાયત્રી.

તુવપ્રયન્તો અધ્વરમંત્રં વોચેમાગ્રયે ।

અરે અસ્મે ચં શૃણુતે ॥ ૧ ॥

૧૦—તુવપ્રયન્તો । અધ્વરમ્ । મંત્રમ્ । વોચેમ્ । અમયે ।

અરે । અસ્મે ચં । શૃણુતે ॥ ૧ ॥

અન્—ચક્રની સર્વસિદ્ધતા કરી આપણે, દુરથી (સ્તુતિએને)
સામગ્રીનાર અગ્નિના અર્થે સ્તોત્ર આપ્યો ૧

યઃ જીહ્વીતીષુ પૂર્વઃ સંજઞ્ઞાનામુદ્ગૃષ્ઠિષુ ।

અસન્નાશુ પેગયમ્ ॥ ૨ ॥

૧૦— ય । જીહ્વીતીષુ । પૂર્વઃ । સંજઞ્ઞાનામુદ્ગૃષ્ઠિષુ ।
અસન્નાશુ । પેગયમ્ ॥ ૨ ॥

અ—જે પુરાતન અગ્નિ, વધ કલ્યાણ યજુઓ વૃદ્ધ મધ્યે એમાં
યાય છે ત્યારે હવે દેવાના મનનુ ગમ્ય કરે છે (તેના અર્થે
સ્તોત્ર આપ્યો) ૨

વ્રતનુવન્તજન્તુરુદ્ગૃષ્ઠિષુ હામ્ જનિ ।

ધનંજયોરણેગ્ણે ॥ ૩ ॥

૧૦— વ્રત । નુવન્તુ । જન્તુઃ । રુદ્ગૃષ્ઠિ । અગ્નિ । મુદ્ગૃષ્ઠા । મજનિ ।
ધનમ્ હનય । રણેગ્ણે ॥ ૩ ॥

અ—દે વેદિ (સત્વિને)', હવે તમે સ્તોત્ર પ્રોતો કરાવો વધ
કલ્યાણ ધન છતનાં અગ્નિ પ્રગટ થયો છે ૩

યમ્યંદ્રુતોમસિસપ્તપેપિહૃગ્ધ્યાનિવ્રાતયે ।

દૃમ્મત્કૃણોર્ધ્યુરમ્ ॥ ૪ ॥

૧૦— યમ્યં । દ્રુત । અમિ । સપ્તે । વર્ષિ । હૃગ્ધ્યાનિ । વ્રાતયે ।
દૃમ્મત્ । કૃણોર્ધ્યુ । અઘ્વમ્ ॥ ૪ ॥

અ—જેની યજ્ઞશાલાને વિષે તૂ દ્રુત રૂપે હોય છે, જેનાં હવે તૂ
(દેવેના) અક્ષણાર્થે ધન જાય છે, જેનો યજ્ઞ તૂ સુશોભિત
પ્રે છે (ઉત્તર યજ્ઞ સાથે અન્વય કરવો)—૪

નમિત્સુદૃવ્યમેગિરઃસુદેવસંહસોયહો ।

જનાંઆહુઃસુવર્હિષમ્ ॥ ૬ ॥૪૭॥

૫૦— તમ । ઇત્ । સુદૃહ યમ । અગિર । સુદેવમ્ । સહસ્ર ।

યહો ઇતિ । જના । આહુ । સુદર્હિષમ્ ॥ ૬ ॥૪૭॥

અ૦—તે (યજમાન) નેજ, હે અગિરસ ! હે યજ્ઞપુત્ર અગ્ને !, યેજિ
શુદૃવ્ય, સુદેવ અને સુપત મ્હે છે ૫

ધૃતિ એકવીશમા ગર્ સમાપ્ત.

આચ્ચવહાંમિતાંદૃહદેવાંઉપપ્રસંસ્તયે ।

હૃવ્યાસુંશ્ચન્દ્રવીતયે ॥ ૬ ॥

૫૦— આ । ચ્ચ । વહાંસિ । તાન્ । દૃહ । દેવાન્ । ઉપ્ । પ્રદર્શસ્તયે ।

હૃગ્મા । સુંશ્ચન્દ્ર । વીતયે ॥ ૬ ॥

અ૦—૨૬ આદિ આપનાર હે અગ્ને !, સ્તુતિ અર્થે તથા હર્ષ
બક્ષણ કરવા તુ દેવાને અહીં સમીપમાં આપ્ય ૬

નયોરુપવિદિરશ્વયઃશૃણ્વેરથસ્યુચન ।

યદંમેયામિંદુત્યમ્ ॥ ૭ ॥

૫૦— નૈ । યો । રુપૈવિદિ । અશ્વ ય । શૃણ્વે । રથમ્ય । કન્ ।

ચન । યત્ । અમ્ । યામિ । દુત્યમ્ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તું જ્યારે દૂતપણ કરવા તત્પર થાય છે ત્યારે
તારા વેગવાળા રથના ચોડાનો અનાજ કાને મળવાનો
નથી ૭

ત્વોતોત્રાજ્યઋયોમિર્પૂર્વસ્માદપરઃ ।

મદામ્બોઅગ્નેઅસ્યાન્ ॥ ૮ ॥

પ૦—ત્વાદૃત્ત । વામી । ઋઋય । અમિ । પૂર્વસ્માન્ । મદર ।
મ । દામ્યાન્ । અગ્ને । અસ્યાન્ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે કોઈ, આ પૂર્વના અધિભરને લઈ નિષ્કૃષ્ટ હોય તે, ૨
અગ્ને ! તને (દેવે) હવે અર્પણ કરતા તુ વડે તેનું
સરક્ષણ થતા અન્નમપન્ન, વગ્ન્યરદિત (નિર્ભય) મતો,
એમય-સપન્ન થઈ પ્રતિષ્ઠિત-સર્વોત્કૃષ્ટ-થાય છે ૮

વ્રતશુદ્ધમર્શુર્વાયૈજુહદંમેવિવાસસિ ।

દેવેભ્યોદિત્રાશુર્પે ॥ ૯ ॥ ૨૨ ॥

પ૦—વ્રત । શુદ્ધમ । મર્શુર્ધમ । જુહત્ । અગ્ને । વિવાસસિ ।
દેવેભ્યૈ । ટ્રેવ । દાશુર્પે ॥ ૯ ॥ ૨૨ ॥

અ૦—હે પ્રકાશમાન અગ્ને !, તુ વળી દેવાને હવિરન્ન અર્પણ
કરનારને અત્યન્ત તેજસ્વી ૩૩ વીર્યશાલી એનું પ્રૌઢ ધન
પ્રાપ્ત કરાવે છે ૯

ઋતિ ભાવીગમિા વર્ગ સમાપ્ત.

મુક્ત ૭૪.

૧ મારે = દર

૨ ગય = ધન

૩ દ્વિતીયુ = વધ કરનાર (વિજિહસ્નેહને = લલ્લકર્મણિ)

૪ વેપિ = ગમયસિ = લઈ આવે છે.

૫. ઘોતયે = અશ્વભુક્ત

૬. ઠપદિદ. = શ્રવણાદિ.

૭. યોઃ = ગચ્છતઃ = પ્રયાણ કરનાર (વા પ્રાપ્ત્યે).

૮. અદૂય. = લગ્ન રહિત (હીલજાયાં)

૯. વિધાસસિ = વમયિતુમિચ્છતિ = પ્રાપ્ત કરાવે છે.
(યાગસ્યા)

સૂક્ત ૭૫.

અધિ-રૂઢગણ પ્રત ગોતમ, દેવતા-અગ્નિ. છન્દ-માયત્રી.

જુષસ્વસુમધેસ્નમુવર્ચોદેવર્ષરસ્તમમ્ ।

હુઘ્યાજુઘાનિઆસનિ ॥ ૧ ॥

પ૦— જુષસ્ત્વે । સુમધે દનમમ્ । વર્ચઃ । દેવર્ષરે.દનમમ્ । હુઘ્યા ।

જુઘાનિ । આસનિ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, (સ્તોત્રવક્ત્ર) હવિરન્ન ત્વાસ મુખ વિધે ધાત્રી,
ત્વા દેવોને, અત્યંત પ્રિય અગ્ને, અત્યંત કીર્તિ કર સ્તોત્રને
સ્વીકાર ૧

અર્થાતેઅગિરસ્તપાગ્રેવેષસ્તમપ્રિયમ્ ।

યોચેમ્વર્ણસાનસિ ॥ ૨ ॥

પ૦— અર્થ । તે । અંગિર દત્તમ । અગ્ને । વેષ.દત્તમ । પ્રિયમ્ ।

યોચેમ્ । વર્ણ । સુતૈસિ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે એટ અગિરા !, હે અત્યન્ન બુદ્ધિમાન અગ્ને !, અગ્ને હવે
તુને પ્રિય એવું નોત બોલીએ. ૨

કસ્તેજાપિર્મનાંનામગ્નેકોદ્દાશ્વધ્વરઃ ।

કોદ્દકસ્મિન્નમિશ્રિતઃ ॥ ૩ ॥

પ૦—કઃ । તે । જૌમિઃ । જનાંનામ્ । અગ્ને । કઃ । દાઝુદ્દશ્વધ્વરઃ ।
ક । હ । કસ્મિન્ । અસિ । શ્રિત. ॥ ૩ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, આ મનુષ્યો અગ્ને ત્હારો બાધવ કાણુ છે ૧.
તુને દવિલાંજ દેનાર કાણુ છે ૨. તુ કાણુ છે ? તુ ક્યા
આશ્રય કરી રહેયો છે ? (તે જાણવાને કાષ્ઠ સમર્થ નથી). ૩

ત્વંજામિર્જનાંનામર્મેમિત્રોર્અસિમિયઃ ।

સત્વાસલિંબ્યઈદ્યઃ ॥ ૪ ॥

પ૦—ત્વમ્ । જામિઃ । જનાંનામ્ । અર્મે । મિત્ર. । અસિ । પ્રિય. ।
સત્વા । સલિંબ્યઃ । ઈદ્યઃ. ॥ ૪ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ મનુષ્યોનો બાધવ છે તુ મિત્ર છે તું પ્રિય
છે તું સ્તુત્ય છે. ક્ષત્રિજોને તું મખાલી પેઠે અત્યંત
પ્રિય છે. ૪

યજાનોમિત્રાવર્ણાયજા઼િવા઼ક્રુતંબૃહત્ ।

અગ્નેયસિસ્વદર્મમ્ ॥ ૫ ॥

પ૦—યજં । નઃ । મિત્રાવર્ણા । યજં । દેવાન્ । ક્રુતમ્ । બૃહત્ ।
અગ્ને । યસિં । સ્વમ્ । દર્મમ્ ॥ ૫ ॥ ૨૨ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ અમારા અર્થે મિત્રાવશ્યેનુ યજ્ઞન-હવિ
વડે પૂજન-કર્મ દેવાનુ યજ્ઞન કર્યં યથાર્થ રૂલને આપનાર
યરાનુ પૂજન કર્યં ત્હારી પોતાની પ્રૌઢ યસશ્ચાનાનુ પૂજન
કર્મ (તેના પ્રત્યે પ્રયાશુ કર્યં) ૫

અતિ ત્રેવીશમે વર્ગ સમાપ્ત

મૂક્ત ૭૫.

૧ દેવસરસ્તમમ = દેરાનાપ્રોળયિતૃતમમ્ = દેવાને અત્ય ત
પ્રિય (સ્પૃણોતિ = પ્રોળયતિ)

૨ સ નસિ = સમજાનોય = પ્રિય (યજ્ઞસમક્તો)

૩ જામિ = બન્ધુ

૪ દાદ્યશ્વર = દાશુર્દસોશ્વરાયશ્ચોચેનય = હવિર્ભાગ દેનાર
(દાશુદાને)

મૂક્ત ૭૬.

અધિ:-રહમશ્ચ પુત્ર ગીતમ દેવતા-અગ્નિ ૭૬-ત્રિપુલ

કાતૃરપેતિર્મનસોચરાયશુવંદગ્નેશ્વર્તપ્રાકાર્મનીષા ।

કાવાયક્ષેઃપરિદક્ષંતઆપુર્કેનવાત્તેમનસાદાશેમ ॥૧॥

૫૦— કા । તે । ર્પદ્વિતિ । મર્નસ । ચરાય । શુવંત । અગ્ન ।

શમ્દર્પમા । કા । મનીષા । ક. । શ્વા । યક્ષે । પરિ ।

દક્ષમ્ । તે । આપ । કેર્ન । શ્વા । ત । મર્નમા । ૫ ગ્રામ । ૧

અ૦—હે અગ્ને !, કયો ઉપાસના રહે તારા મન આમારા પ્રત્યે
રહે ! કયો સ્તુતિ તુને અત્યન્ત સુખદાયક હોય ? તારા
યજ્ઞો .રી કેણુ વૃદ્ધિ વા બનને પામ્યો ? કેવા મન વડે અમે
તુને હવિ અર્પણુ કરીએ ? (અર્થાત્ તુ અગ્નિ-સ્વરૂપ
હે ૧)

एवमद्ब्रह्मोतानिषीदार्दव्यःसुषुरष्टतार्धवानः ।

अवतात्वारोदसोविश्वमिन्नेयजामहेसौमनमायदृवान् ॥२॥

૫૦—આ । દ્વિહ । અગ્ને । દ્વહ । હોતા । નિ । મીદૃ । અર્દવ્ય ।
સુ । પુરૂ દૃષ્ટા । મય । ન. । અવતામ્ । ત્વા રોદમીશિતિ ।
વિશ્વમિન્ને । યજ્ઞ । મુદ્ધ । મૌમનમાય' । દૃવાન્ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ આબ્ધુ આ યજ્ઞ વિષે દેવોના હોતા સ્થાને
એમ અહિસ્ય એવો તુ અમારો રૂડો પુરોમન્તા (અગ્રગામી)
હો મર્વવ્યાપક ઘાવાપ્રિયી તારા રમણ કરે એક પ્રમાદ
મેગવવા તુ દેવોનું યજ્ઞન કર્મ ૨

प्रसुविश्वान्नसप्तोषक्ष्यग्नेमवायुजानामग्निशस्तिपावा ।

अथार्वहसोमपतिहरिभ्याમાतिध्यमस्मैचक्रमामुदान्नै ॥३॥

૫૦— પ્ર । સુ । વિશ્વાન્ । સપ્તઃ । ષક્તિ । અગ્ને । મવ । યુજા
મોમ્ । અગ્નિશસ્તિહૃવૌવા । અય । આ । વહ । સોમદપતિમ્ ॥
હરિદમ્યામ્ । આતિથ્યમ્ । અસ્મૈ । ચક્રમ્ । સુદાન્નૈ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ સર્વ રાક્ષસોને એક બાળી ખાક કરૂં તુ યજ્ઞને
વિખંડનો હો તે પછી સોમપતિ-ઈન્દ્રને-તેના હરિદવણુ

અમ્વો વડે લામ આપ્યુ. આ રૂડાં કળા દેનારના અર્થે અમે
આતિથ્ય તૈયાર કર્યું છે. ૩

પ્રજાવતાવર્ચમાવર્હિરાસાચંહુવેનિર્વસત્સીદ્દૈઃ ।

વેપિદોઽમુતપોઽયજગ્રચોધિર્મયન્તર્જનિતર્વસૂનામ્ ॥૪॥

૧૦— પ્રજાદર્શના । વર્ચમા । વર્હિઃ । આર્ષો । આ । ચ । હુવે ।
નિ । ચ । સત્સિ । રૂઢ । ટૈવે । વર્ષિ । હોઝમ્ । હુત ।
પોઝમ્ । યજગ્ર । ચોધિઃ । પ્રદ્યન્ત । જનિત । તર્વનામ ॥૪॥

અ૦—અગ્નિ, મુખરૂપ જ્વાળાઓ વડે (હવિ પ્લોચાગારો છે)
મતનિદાયક સ્તોત્ર વડે હું તેનું આર્ષીત કરું છું. આ યજ
વિષે, તું અન્ન દેવો સહ બેસ છે યજનીય અગ્ને !, હોતા
અને પોતાઓ કવેશી મેવાને સ્વીકાર છે ધર્મોત્પાદક માન્યર
અગ્ને !, તું અમને જાગૃત-માનસ-પન્ન-કર્ષ. ૪

યથાવિર્મસ્યમનુપોહૃતિર્મિદિર્વોઅયજઃકૃવિર્મિઃકૃગિઃસન્ ।

પૃચાહોતઃસત્યતરત્સમગ્રાગ્રેમુન્દ્રયાન્નુહાવજસ્વ ॥૫॥૧૪॥

૧૦— યથા । વિર્મસ્ય । મનુપ. । હૃવિ દર્મિઃ । દેવાન્ । અયજ. ।
કૃવિર્મિઃ । કૃવિ । સન્ । ૫૧ । હોત-વિર્મિઃ । સ યજતર. ત્વમ્ ।
અય. । મર્મોઃ । મુન્દ્રયાન્ । નુહાઃ । યજસ્વ ॥૫॥૧૪॥

અ૦—મર્વશ એવા તે, હુદ્ધિમાન ઋત્વિજો સહ હુદ્ધિમાન મનુના
યજ વિષે હવિ વડે દેવાન યજન કર્યું તેમ છે હોમ-નિષ્પાદક
અત્યન્ત ગ્રતસાધો અગ્ને !, આ યજ વિષે તું આર્ષીદક
(સુચારૂ) જ્વાળા વડે દેવાનું યજન કર્યું. ૫

ઇતિ ચાવીશથો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૬.

- ૧ પુરણતા = પુરતોગન્તા = અગ્રગામી
 ૨ વિશ્વમિન્ધે = સર્વદયાપ્નુશન્તા = સર્વવ્યાપક
 ૩ અમિશસ્તિવાચા = દિશ્યાયા પાતા = વિધિદત્તા
 ૪ જ્ઞાન્તા = જ્ઞાન્યસ્થાનોયયા કવાલય = મધ્ય સ્વરૂપ ભવાગા વડે
 ૫ મન્દ્રયા = દર્પવિશ્યા = આર્ણાદક

સૂક્ત ૭૭.

ઋષિ - રહમણ પુત્ર ગોતમ દેવતા - અગ્નિ, છન્દ - ત્રિષ્ટુપ્

કુયાદાશેમામયેકાસ્મેદૃવજુષ્ટોન્યતેભામિનેગીઃ ।
 યોમયેષ્વમૃતંઋતાગ્રાહોતાયજિષ્વઙ્કૃણોતિંદૃવાન્ ॥ ૧ ॥

૫૦- કુયા । દાશમ । અમયે । ૪ । અસ્મે । દૃવઙ્કૃણ ।
 હૃચ્યન્ । મામિને । ગા । ૨ । વર્ષેષુ । અમૃતં । સુમદ-
 વાં । હોતા । યજિષ્ઠ । ઇત । કૃણોતિં । દૃવન્ ॥ ૧ ॥

અ૦- હમે અગ્નિને કયા પ્રકારે દવિ અર્પણ કરીએ ? (અર્થાત્ તેને યોગ્ય યજ્ઞ કરવાને અમે અશક્ત છઈએ) આ તેજસ્વી (અગ્નિના અર્થે, કયુ દેવગ્રિય તોત્ર અમે જોવાયે ? અમર, મત્વસુ પન્ન વા યજ્ઞસ પન્ન હોતા અને અત્યન્ત યજ્ઞાઈ (યજ્ઞા) એવો જો (અગ્નિ), મર્થો મધ્યે (વર્તેતા સતો) દેવાને નિશ્ચે દવિર્ધુકત કરે છે (તેને કયા પ્રકારે દવિ અર્પણ કરીએ) ? ૧

યોઅઃચરેપુસંતમકૃતાવ્રાહોત્રાતમુનમોઘિરાઋણુધ્વમ્ ।
અગ્નિર્ગદ્વેર્તીઘદેવાન્ત્સચાવોધાતિમનંસાયજાતિ ॥૨॥

૫૦— યઃ । અઘ્ચરેપુ । સમન્તેભ્યઃ । ઋણુધ્વમ્ । હોત્રા । તમ્ ।
ઋમ્હૃતિ । નમઃઘ્મિ । આ । ઋણુન્ધ્વમ્ । અગ્નિઃ । યત્ ।
વે । મર્તીય । દેવાન્ । સઃ । ચુ । વોધાતિ । મનંસા ।
યજાતિ ॥ ૧ ॥

અ૦—જે ધરોમધ્યે અત્યંત સુખકારક, અત્યવાન (યથાર્થદર્શી),
અને દેવેનું આર્દ્રાન કરનારો હોય ॥ તે (અગ્નિ) તેજ,
(હે ઋત્વિજાદિ મિત્રો !), સ્તોત્રો વડે યજ્ઞભિમુખ કરે.
ત્યારે અગ્નિ, યજ્ઞમાનોના અર્ધે દેવો પ્રત્યે પ્રયાથ્ય કરે છે
ત્યારે તે દેવાને ઓળખી, હવે વડે તેમનું પૂજન કરે છે. ૨

સદિકૃતુઃસમર્યુઃસસાધુર્મિત્રોનમુદદ્ધૃતસ્પર્યાઃ ।

તમેર્ષેષુમયમંદેશ્વયન્તીર્વિશ્વર્પદ્યુવતેતુસ્પમારીઃ ॥૩॥

૫૦— સઃ । હિ । કૃતુઃ । મઃ । મેર્ષઃ । સઃ । સસાધુઃ । મિત્રઃ ।
ન । મુન । અદ્ધૃતુતસ્વ । રુતીઃ । તમ્ । મેર્ષેષુ । પ્રયમમ્ ।
દેવદ્યન્તીઃ । વિશઃ । ર્પઃ । શુવતે । દુસ્મમ્ । ઔરીઃ ॥૩॥

અ૦—તેજ કર્મકર્તા, (ધરાશ્રી) તેજ આરપિતા-વિશ્વનો ઉપ-
સહાર કરનાર, તેજ સાધપિતા-ઉપાધપિતા-તથા મિત્રની પોઠે
અપ્રાપ્ત મનનો પ્રાપ્તિતા હોય છે યજ્ઞો મધ્યે દેવાની પ્રત્યા
કરનાર યજ્ઞમાનો, તે સંહર અગ્નિની સમીપમાં જઈ તેનું
મેવન કરી, (દેવોમધ્યે) ' આ અગ્નિ ' છે એમ તેની શ્લુતિ
કરે છે. ૩

મનોનૃણાનૃતમોરિશાદાંઅગ્નિર્ગિરોવંસાવેતુઘીતિમ્ ।

તનાંચયેમધવાંનઃશવિષ્ઠાવાજમસૂતાડપયન્તમન્મ ॥૪॥

૫૦— સ । ન । નૃણામ્ । નૃદત્તમઃ । રિશાંદ' । અગ્નિ । ગિરં ।
અધવા । વેતુ । ઘીતિમ્ । તનાં । ચ । યે । મધદવાંન ।
શવિષ્ઠા । વાજમસૂતા । ડપયન્ત । મન્મ' ॥ ૪ ॥

અ૦—યજનેતાઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ નેતા, સન્નિવસક, યજ્ઞ દિસા ધર-
નારનું નિરમન કરનાર એવા તે અગ્નિ અમારી સ્તુતિઓ
તથા હવિરન્નસપન્ન કર્મની કામના કરે જેઓ રિપુત ધન
વડે ધનમ પન્ન, અત્તન્ન બનવાન મતા હવિ અર્પણ કર્યા
પ્રેરણના હોય તે પણ (અગ્નિના) સ્તોત્રની ધનતા ૪૭ છે ૪

ષ્વાગ્નિર્ગોતમેભિર્ઋતાવાવિપ્રેભિરમ્નોઽજ્ઞાતયેદાઃ ।

સર્પુષ્ણુમ્નર્પીપૃષ્ઠમવાજસર્પુષ્ટિયાંતિજોષમાવિક્રિત્વાન્ ॥૫॥૨૫

૫૦— એવ । અગ્નિ । ગોતમેભિ । ઋતદર્શા' । વિપ્રેભિ । અ-
સ્તોષ્ટ' । જ્ઞાતયેદાં' । સ । સ્પૃષ્ણુ । યુમ્નમ્ । વીપૃષત્ ।
સ । વાજમ્ । સ । પૃષ્ઠિમ્ । યાતિ । જોષમ્ । આ ।
ચિક્રિવાન્ ॥ ૫ ॥ ૨૫ ॥

અ૦—આ ૪૩૩ે યજ્ઞસપન્ન તથા ગાન વા ધનમ પ ન અગ્નિની
બુદ્ધિમાન ગોત્રોએ સ્તુતિ કરી તે (ગોત્રો) ના મધ્યે,
તેણે પ્રકાશમાન સોમનું પાન ઝરું વા કરાવ્યું તેણે હવિ-
રનું બક્ષણ કર્યું આપણી એવાની યોગેર પિછાન કરી, તે
પુષ્ટિને પામે યજ્ઞ (આપણા ધનને) પુષ્ટિ આપે ૫

ઇતિ યજ્ઞીશ્વરો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૭.

- ૧ મામિને = તેજની
 ૨ મયે = મારવિતા વિશ્વનો ઉપમહાર કરનાર
 ૩ આરી = ગચ્છન્ત્ય = સેવન કરનાર.
 ૪ રિશાદા = શત્રુના મત્તા = સન્મક્ષક

સૂક્ત ૭૮.

અપિ.—૨૪મણ પુત્ર ગોતમ દેવતા:—અગ્નિ ૭-૬ —આપની.

અર્થિત્વાગોતમાગિરાજાતરેદોવિર્વર્ષણે ।

દુમ્નૈરભિમણોનુમઃ ॥ ૧ ॥

૫૦— અપિ । ત્વા । ગોતમા । ગિરા । જાતરેદ । વિર્વર્ષ
 ણે । દુમ્નૈઃ । અભિ । પ્ર । નોનુમૈ ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે ગર્વન મર્વન્ત્યા—આક્ષીરવરૂપ—(અગ્ને)!, આ ગોતમ અપિએ,
 સ્તો । ને ત્હારી અભિસ્તુતિ મેલી તેમ અમે ગુણ—પ્રકાશક
 મત્રાવરૂ, ત્હારી પુન પુન અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ ।

તમુત્ત્રાગોતમોગિરાસપદ્ધામોદુવસ્યતિ ।

દુમ્નૈરભિમણોનુમઃ ॥ ૨ ॥

૫૦— તમ્ । ઉમ્ । ર્થિત્ । ત્વા । ગોતમ । ગિરા । રાય
 દ્ધામ । દુવસ્યન્તિ । દુમ્નૈ । અભિ । પ્ર । નોનુમ ॥ ૨ ॥

અ૦—ધનકામનાવાન ગોત્રમે યુતિ વડે તેની પરિચયા કરેલી તેનીજ, અમે (યુષ્) પ્રદાસક મત્રોવડે, પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૨

તમૃત્વાવાજસાતંપમંગિરસ્વદંવામહે ।

દ્યુમ્નૈરભિપ્રણોનુમઃ ॥ ૩ ॥

૫૦— તમ્ । ઉમ્ । ઇતિ । ત્વા । વાજસાતંપમ્ । અગિરસ્વત્ । હવામહે । દ્યુમે. । અમિ । પ્ર । નોનુમઃ ॥ ૩ ॥

અ૦—તે દાનદાર વૃનેજ, અગિરાની પેઠે અમે આર્પણ કરીએ છીએ. (યુષ્) પ્રદાસક મત્રો વડે, અમે ત્વરી પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૩

તમૃત્વાદ્વહન્તંમયોદમ્યૈસ્વધૂનુપે ।

દ્યુમ્નૈરભિપ્રણોનુમઃ ॥ ૪ ॥

૫૦— તમ્ । ઉમ્ । ઇતિ । ત્વા । વૃહન્હન્તંમમ્ । યઃ । દમ્યૈન્ । અવદધૂનુપે । દ્યુમ્નૈઃ । અમિ । પ્ર । નોનુમઃ ॥ ૪ ॥

અ૦—જે રાક્ષસાદિકને તેમના આત્મભાષી છેક વિશ્વંમ કરે છે તે વૃ યજુએનો છેક હણુદાર તેનીજ અમે પ્રદાસક મત્રો વડે, પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૪

અર્વોચામરહંગણાઃપ્રયેમધુંમદ્રવંઃ ।

દ્યુમ્નૈરભિપ્રણોનુમઃ ॥ ૫ ॥ ૨૬ ॥

૫૦— અર્વોચામ । રહંગણાઃ । પ્રયૈવૈ । મધુંદમત્ । વધઃ । દ્યુમ્નૈઃ । અમિ । પ્ર । નોનુમઃ ॥ ૫ ॥ ૨૬ ॥

અ૦—અમે ૨૬ પુન ગોતમોએ, અગ્નિને ઉદ્ધરી મનુર સ્તોત્ર ગાયુ
તે પ્રકાશ મનોરહે, અમે તેની પુ। પુન અભિસ્તુતિ કરીએ
છીએ ૫

હતિ હવીગમો વગ્ન સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૧.

મહયિ - ૨૬ ગણપુન ગોતમ દેવતા - મંત્રિ છન્દ - ૧-૩ ત્રિષુભ, ૪-૬ ઉષ્ણિદ ૭-૧૨ ગારાહ

તિરંપકૈશોરજસોવિસારેદિર્ધુનિર્વાતૈવ પ્રજીમાન ।

શુચિંધ્રાજાઉપસોનવૈદામશંસ્વતીરપસ્યુવોનમૃત્યાઃ ॥ ૧ ॥

૫૦- હિરંજકશ । રમસ । વિદ્યમારે । અર્હિ । બુર્નિ ।
વાતં ડ્દવ । પ્રજીમાને । શુન્દિધ્રાજા । ઉપસં । નૈવૈદા ।
યશંસ્વતી । અર્પેસ્યુવં । ન । મૃત્યા ॥ ૧ ॥

અ૦—સુદર વા મોનેરી કેશધી નવાગારાગો ધસી આની (મેધોનો)
દણનાર, તથા કમ્પાવનાગ વામુની પેડે શીખ મતિવાગો
(વૈદ્યતાગ્નિ), (મેધમયિ) નળ મદાર નિસરતી વખતે
શુદ્ધ તેજવાગો હોય છે (જળને બહાર નિસરવાનુ માત્ર
તે અગ્નિનેજ સિદ્ધ છે) અન્નસપન્ન, કર્મેન્ધુ, મૃત્ય
પ્રગતિવાગા ઉપાસકોની પેડે ઉપાને તેણુ માત્ર મિદ્ધ
નથી ૧

ધુમનાર મરુદગણ, મેઘના ગર્ભ વિષે ત્વચા-વૃષ્ટિમુદકને-
આગ્રહાદન કરનાર પ્રદેશનો (પોતાના આયુષો વડે) મંપક કરે
છે. (ઉદ્ધાટન કરે છે). ૪

અગ્નેવાજસ્યગોમંતૃર્દર્શાનઃસદસોયદો ।

અસ્મેર્વેદિજાતવેદોમહિશ્રવઃ ॥ ૪ ॥

૫૦— અગ્ને । વાજસ્ય । ગોદર્પતઃ । દર્શાનઃ । સહમ । યદો-
ઈતિ । અસ્મે ઇતિ । વેદિ । જાતવેદઃ મહિ । શ્રવઃ ॥ ૪ ॥

અ—હે બલધુષ અગ્ને !, જોમ પન્ન અન્નનો તું અધિપતિ છે.
હે જાનવાન અગ્ને !, તું અમને વિધુષ અન્ન અર્પણ કર્યું ૪

સંધ્વાનોવમુંપ્સવિરુગિર્ગલ્લેન્યોગિરા ।

રેવદ્વસ્મર્મ્યધુર્નળીકદોદિદિ ॥ ૫ ॥

૫૦— મઃ । ઇધાન । વમુંઃ । કવિ । અગ્નિઃ । રૂઢેન્યઃ । ગિરા ।
રેવત । અસ્મર્મ્યમ્ । વુડ્વસ્મનીક । દીદિદિ ॥ ૫ ॥

અ—તે અગ્નિ દેદીપ્યમાન, ધ્યાનમંપન્ન, સર્વશ તથા સ્તોત્રવડે
મુક્તિ કરવાયોગ્ય છે. હે બલધુષ અગ્ને !, અમે ધનસ પન્ન
મધ્યમે તે પ્રકારે તું પ્રત્યક્ષિત દે ૫

દ્યપોરાંજહ્યુતત્મનાગ્નેવસ્તોરુતોપસઃ ।

મતિંગ્મજમ્મરક્ષસોદદૃપતિ ॥ ૬ ॥ ૨૭ ॥

૫ — દ્યપઃ । રાજન્ । રુત । ત્મના । અગ્ને । વસ્તોઃ । રુત ।
રુપઃ । સઃ । તિંગ્મજમ્મ । રક્ષસઃ । દદૃહ । પ્રતિ

અ૮—હે પ્રજાશ્રમાન અમ્ને !, (ત્વારા પુરોવડે) તેમજ ત' પોતે
દિવસરાત્ર ગદાકાન્દિનો નાશ કર્યું. હે નીચળમુખ અમ્ને !,
તે ત' પ્રત્યેક રાક્ષસને જામી ખૂન કર્યું. ૬

હતિ સતાવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

અર્વાનોમમ્કુનિભિર્ગાયિત્રસ્યમર્મર્મણિ ।

વિશ્વાસુશ્ચૌપુર્વન્ય ॥ ૭ ॥

૫૦—અર્વ । નુઃ । અમ્ને । કુન્દિર્મિઃ । ગાયત્રમ્ । મૈદર્મર્મણિ ।
વિશ્વાસુ । શ્ચીપુ । વન્તુ ॥ ૭ ॥

અ૯—અર્વ કર્મો વિશે ગુણ્ય એવા હે અમ્ને !, ગાયત્રીના વા
ગાયત્રી જન્મના મૂળ સંપાદન કરવામા તુ, ત્વાર્ગ પાત્રનવડે
અમારું રક્ષાનું કર્યું. ૭

આનોમગ્નેર્યિર્મર્મસત્રાસાદૃવરેણ્યમ્ ।

વિશ્વાસુપૂત્સુદુર્દરમ્ ॥ ૮ ॥

૫૦—આ । નુ । અમ્ને । ર્દરમ્ । મર । સત્રૌદવરમ્ । વરે-
ણ્યમ્ । વિશ્વાસુ । પૂત્સુ । દુર્દરમ્ ॥ ૮ ॥

અ૧૦—હે અમ્ને !, તું અમને નિમિષને એકદમ નાશ કરનાર,
એક નમા અર્વ સંગ્રામો વિશે (શત્રુ વડે) ઉદ્વેગન કરવાને
અશક્ય એવું ધન અર્પણ કર્યું. ૮

આનોમગ્નેર્યિર્મર્મસત્રાસાદૃવરેણ્યમ્ ।

પ્રાદીર્કર્મેદિજીવસે ॥ ૯ ॥

प०— आ । न । अग्ने । सुद्वेत्तुना । रयिम् । विश्वार्धुदशोपमम् ।
मोर्ध्विम् । धेहि । जीवसे ॥ ९ ॥

अ०—हे अग्ने !, तू अपने उन्नतार्थ, सुदूरमानस पन्न, सुप्रसर,
जन्मभर पोषण करना धन अर्पण कर्तुं. ९

प्रपुतास्तिग्मशोचिपेवाचो गोतमाग्रये ।
भरस्वमुम्नयुगिरः ॥ १० ॥

प०— प्र । पुता । तिग्मदशोचिपे । वाच । गोत । अग्रये ।
भरस्व । मुम्नयु । गिरः ॥ १० ॥

अ०—हे गोतम !, धननी उन्नत करना अथवा तू, तीक्ष्ण
त्वागावागा अग्निनी उन्नत शुभ गानार स्तुति प्रदर्शपत्र
संपादन कर्तुं १०

यो नो अमेभिदामत्यन्तिदूरे पद्मीष्टस ।
अस्माकमिदृषे भव ॥ ११ ॥

प०— य । न । अग्ने । अमिदशोसंति । अन्ति । दूरे । पद्मीष्ट ।
स । अस्माकम् । इत् । वृषे । भव ॥ ११ ॥

अ०—हे अग्ने !, ये जो अपने सभीपार्थ के दूर पास के तेने
नाश हो तू केवल अगारो उत्कर्ष करना हो ११

सहस्राक्षो विचर्षगि रशोरक्षो सिसेधति ।
होता गृणीत उवश्यः ॥ १२ ॥ २८ ॥

प०— सहस्रदश । विचर्षणे । अश । रक्षोसि । मेधति ।
होता । गृणते । उवश्यः ॥ १२ ॥ २८ ॥

અ૦—અમંજ્યાન વૈવાગાવાગે અને મુર્વદ્યઃ અગ્નિ, રાક્ષસોનો નાશ કરે છે. સન્ધો વડે સ્તુતિ કરતાં તે અગ્નિ, દેવાનું આર્દ્રન કરશે (તેમની) સ્તુતિ કરે છે. ૧૨

ધીનિ અઠાવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૭૯.

- ૧ ધ્રજીમાન = શીઘ્રગતિયુક્ત.
- ૨ વિનાદે = વિસરણે = મેધમાંથી નિર્જન કરતાં.
- ૩ નયેદાઃ = ન વિદ્યમિતિ = નથી.
- ૪ અપસ્યુષઃ = અપઃ કર્મ આત્મનદૃષ્ટસ્યઃ = કર્મેન્ધુ.
- ૫ રજિષ્ટૈઃ = ઋજુતમેઃ = અત્યંત મરણ.
- ૬ ઉપરસ્ય = મેધના.
- ૭ ક્ષપઃ = ક્ષપય = નાશ કર્તૃ.
- ૮ વસ્તોઃ = દરેક.
- ૯ પ્રમર્મણિ = પ્રમરણે = સંપાદન કરવામાં.
- ૧૦ પૂરહુ = સંભાગે વિશે.
- ૧૧ સત્રામદમ = સુગપત્વ = એકમ.
- ૧૨ માર્દીકં = મૃદીકંસુખંતદેતુમૂતં = સુખકર.
- ૧૩ સુમ્નયુઃ = સુમ્નંધનમાત્મનદૃષ્ટસ્યઃ = ધર્મેન્ધુ.
- ૧૪ અન્તિ = અન્તિકે = સમીપમાં.
- ૧૫ અમિદાસતિ = ઉપશ્રવયતિ = ત્રાસ દે (દસુરપક્ષયે).
- ૧૬ સેધતિ = પ્રતિપેધતિ = યત ખેદાર હોંડી કાઢે છે.

સૂક્ત ૮૦.

મંડપિ - રહમણ પુત્ર ગોતમ દેવતા - ઇન્દ્ર ૭૮૬ - ૫ કિા

इत्याहिसोमइन्मर्देव्रज्जाचकारुवर्धनम् ।

शशिष्ठवज्जिनोर्जसापृथिव्यानिःशशाभट्टिमर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥ १ ॥

૫૦- इत्या । हि । सोम । इत् । मर्दे । व्रजा । चकार । वर्ध
नम् । शशिष्ठ । वज्जिन् । ओर्जसा । पृथिव्या । नि ।
शशा । अटिम् । अर्चिन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ १ ॥

અ-હે અત્યત બનશાની વજ્રધારી ઇન્દ્ર, આ પ્રગરેજ વૂ
મંદરે સોમસનુ પાન કરે છે એને સ્તોતા ત્હારે વૃદ્ધિ કરે
સ્તોત્ર મ પાન કરે છે (એથી) વૂ ત્હારા મામધ્ય વડે વૃત્તને
છેક પૃથિવીની બધાર હાકી મધ્ય અને ત્હાર આધિપત્ય
પ્રગટ થયે ૧

सत्त्वामददृषामदुःसोमं श्येनाभृतःसुतः ।

येनावृत्रनिरुध्भ्योजघर्धप्रज्जिनोर्जसार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥ २ ॥

૫૦- સ । ત્વા । અમદત્ । વૃષાં । મર્દ । સોમ । શ્યેનદહા
મૃત । સુત । યેન । વૃત્રમ્ । નિ । અતદ્દેષ । સ્વરજ્ય ।
વજ્જિન્ । ઓર્જસા । પૃથિવ્યા । નિ । શશા । અટિમ્ ।
અર્ચિન્ । અનુ । સ્વરાજ્યમ્ ॥ ૨ ॥ -

અ-અત્યત બનશાની, મદકર, શ્યેન પક્ષીએ (શ્યેનપક્ષી સ્વરૂપે
ગાયત્રીએ સ્વર્ગમાથી) આણે ન તૈયાર ગોમરસનુ પાન કરી

તૂ પ્રસન્ન થયો અને તેના યેગે હે વન્ધારી ઇન્દ્ર !, તે ત્હારા સામર્થ્ય વડે વૃત્તને અતરિક્ષનોકમાંથી લાખી કાઢી કાર કર્યો અને ત્હારે આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું ૨

મેઘપીદિધૃષ્ણહિનતેગ્જોનિયસતે ।

ઇન્દ્રનૃમ્ણહિતશવોદનોઘૃત્રજયાઅપોર્ષન્નનુસ્તરાજ્યમ્ ॥૩॥

પ૦— મે । ઇન્દ્ર । અપિ । ઇન્દ્ર । ધૃષ્ણહિ । ન । તે । વજ્ર । નિ । યસતે । ઇન્દ્રે । નૃમ્ણમ્ । રિ । તે । શવ । હન । ઘૃત્રમ્ । જયા । અપ । ઇર્ષન્ અનુ । સ્વહરાજ્યમ્ ॥૩॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તૂ પ્રકર્ષપણે પ્રવાણુ કય (શત્રુઓની) અભિમુખ થા અને તેનો પરાભવ કર્યો ત્હારા વળતે ક્રોધયે નિનારનાર નથી કેમકે ત્હારે બલ, શત્રુઓને નમાવનાર કે માટે તૂ વૃત્તને હણ્ય અને ઉદક પ્રાપ્ત કરી ત્હારે આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું ૩

નિરિન્દ્રભૂમ્યાઅધિગૃત્રજંવન્થનિર્દિવઃ ।

સુજામરતંત્રીરવંજીરથંન્યાદૃમાઅપોર્ષન્નનુસ્તરાજ્યમ્ ॥૪॥

પ૦— નિ । ઇન્દ્ર । ભૂમ્યા । અનિ । ઘૃત્રમ્ । નૃમ્ણમ્ । નિ । દિવ । સુજા । મર-તંત્રી । અર્ષ । જીવંદર્શયા । દૃમા । અપ । ઇર્ષન્ । અનુ । સ્વહરાજ્યમ્ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તૂ શ્રદ્ધિથી ઉપર તથા ઘુમેરમાંથી વૃત્તને હણી, મરતો વડે સયુક્ત અને પ્રાણિઓને વૃમ કરનાર ઉદક નીચે વહેવડાવ્યો અને ત્હારે આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું ૪

इन्द्रोवृत्रस्यदोधतःसानुर्वज्रेणहीलितः ।

अभिक्रम्यार्जिन्नतेपःसर्मायचोदयन्नर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥५॥२९॥

૧૦— इन्द्रः । वृत्रस्य । दोधतः । सानुम् । वज्रेण । हीलितः ।
अभिक्रम्य । अर्च । जिन्नते । अपः । सर्माय ।
चोदयन् । अर्चन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ ५ ॥ २९ ॥

અ—દોધાવિટ ઇન્દ્રે, વૃત્રાભિમુખ પ્રયાણ કરી, ચરચર કપનાર
(વૃત્ર) ના હાથ ઉપર વજ્રપ્રહાર કરી ઉઠક વેદેશ્વરી, પોતાનું
આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું. ૫

ઇતિ આગણુગ્રીશમે વર્ષ સમાપ્ત.

अग्निसानुर्निजिघ्रन्तेवज्रेणजुतपर्वणा ।

मन्द्रानइन्द्रोअन्धसःसखिभ्योग्रातुपिच्छत्यर्चन्ननुस्वराज्यम् ।६।

૧૦— અગ્નિ । સાનુર્નિ । જિઘ્રન્તે । વજ્રેણ । જુતપર્વણા ।
મન્દ્રાન । ઇન્દ્રઃ । અન્ધસઃ । સલિધ્યઃ । ગ્રાતુમ્ ।
પિચ્છતિ । અર્ચન્ । અનુ । સ્વરાજ્યમ્ ॥ ૬ ॥

અ—ઇન્દ્ર, મેં કરી ધારવાળા વજ્રરે (દંત્રા) હાથ ઉપર પ્રહાર
કરી સોમરમનુ પાન કરી આનન્દિત થઇ, સ્તોતાઓના અર્થે
અન્નમાર્ગની ઇચ્છા કરે છે અને પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ
કરે છે. ૬

इन्द्रतुभ्यमिदंद्रिवोनृत्तवन्नि वीर्यम् ।

यद्धत्यમાપિતૈમૃગતમૃત્વમાપ્યાંધોર્ચન્નનુસ્વરાજ્યम् ॥७॥

૫૦— રન્દ્રં । તુમ્યમ્ । રત્ । અદ્વિષ્વઃ । ઇનુર્તમ્ । વન્નિન્ ।
 વીર્યમ્ । યત્ । હ । ત્યમ્ । માયિનમ્ । મુશમ્ । તમ્ ।
 હ્રમ્ । રતિં । ત્વમ્ । માયયાં । અવધીઃ । અર્ષન્ ।
 અતું । સ્વદરાન્યમ્ ॥ ૭ ॥

અ.—હે મેધચાહનયુક્ત-વ-સ્તંપ-ન-ઇન્દ્ર !, ત્હારાં સામર્થ્ય
 (શત્રુઓ વડે) અ-જેધ્ય છે, કેમકે તેજ તે માયાવી મૂઝ
 (મૂઝ-સ્વરૂપ-ટન)નો ત્હારો માયારડે વધ કર્યો અને ત્હારું
 આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું. ૭

વિતેવજ્ઞાસો અસ્થિરન્નવતિન્નાવ્યાઽન્નુ ।
 મહત્તંદ્રવીર્યંબ્રહ્મોસ્તેષલહિતમર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૮॥

૫૦— વિ । તે । વજ્ઞાસઃ । અસ્થિરન્ । નવતિમ્ । નાવ્યાઃ ।
 અતું । મહત્ । તે । રન્દ્ર । વીર્યમ્ । બ્રહ્મોઃ । તે ।
 લહમ્ । હિતમ્ । અર્ષન્ । અતું । સ્વદરાન્યમ્ ॥૮॥

અ.—હે ઇન્દ્ર !, ત્હારાં (તેં છોડેલાં) વજ્જો, નાવ આસે તેની
 નવાઈ નદીઓ પ્રત્યે જઈ પડ્યાં. હે ઇન્દ્ર !, ત્હારું સામર્થ્ય
 મહોટું છે. ત્હારા બ્રહ્મ વિશે મહોટું સામર્થ્ય છે. તે ત્હારું
 આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૮

*સહસ્રૈમારુમર્ચતપરિષ્તોમનવિશ્રતિઃ ।

શ્રુતેનમન્વનોનવુરિન્દ્રાયવ્રત્નોઘ્નતમર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૯॥

* વીર જણા=સોળ કલિજ્જો, યજમાન, યજમાન-પત્ની,
 સદમ્ય નથા શમિતા.

૫૦— મહત્ત્વમ્ । સાક્રમ્ । અર્ચન । ધર્મ । સ્તોમન । વિ-
ગ્રતિઃ । ગ્રા । પુનર્ । અર્ચુ । અનોનુઃ । ઇન્દ્રાય ।
વ્રહ્મ । સુન્દર્યતમ । અર્ચન । અર્ચુ । સ્વદગ્ન્યમ્ ॥૨॥

અ०—જેનો હજારોએ એક મળી મદિમા ગાયેલો, જેની વીણ
જાણીએ એમ પ્રાર્થના કરેલી, જેની મોંદો (ખાપિઓ)એ
વારંવાર સ્તુતિ કરેલા તે ઇન્દ્રાય, હવિસ્સ ઉપે ચપું છે,
તે (અર્ચ ઉપર) પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૬

ઇન્દ્રોવૃત્રસ્ય તવિર્ષો નિરંજન્તસરહંસાસઠઃ ।

મહત્ત્વદસ્ય પૌર્ણેવૃત્રગ્રન્થો અંસજદર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૨૦॥૩૦॥

૫૦— ઇન્દ્રઃ । યુગ્મસ્ય । તવિર્ષમ્ । નિ । અર્ચન । સહમા ।
સઠઃ । મહત્ । તત્ । અસ્ય । પૌર્ણમ્ । યુગ્મ ।
ગ્રન્થાન્ । અમૃજત્ । અર્ચન । અર્ચુ । સ્વદગ્ન્યમ્
॥ ૨૦ ॥ ૩૦ ॥

અ०—ઇન્દ્રે, યુગ્મના સામર્થ્યનો નાશ કર્યો અને પોતાના આયુધવડે
તેના આયુધનો નાશ કર્યો. ઇન્દ્રે યુગ્મનો વધ કરી ઉઠકને
મોકળાં કર્યાં તે તેનું મોઢું પરાક્રમ છે, તે (સર્વ ઉપર)
પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૧૦

ઇતિ ત્રીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

દુમેચિત્તર્વમ્ન્યવેતેશ્ચિયસામહી ।

યદિન્દ્રવજ્રિન્નોર્જસાવૃત્રમ્ સુસ્ત્વો અર્ચધોર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૨૧॥

૫૦— દુમે । ઇતિ । ચિત્ । તર્વ । મુન્યવે । વેતેતે । ઇતિ ।

મિયસાં । મુહી રિતિ । યત્ । ઇન્દ્ર । વૃજિન્ । ઓ-
જેવા । વૃત્તમ્ । મુદ્ધતાન્ । અર્વણીઃ । અર્ષન્ । અનુ ।
સ્વદગાન્યમ્ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે વન્ધારી ઇન્દ્ર !, ત્યારે તેં મારો સહિત ત્હારા બાગરો,
ધૂતનો વધ કર્યો ત્યારે ત્હારા કોધના ભયથી આ મદાન
ધાવાપ્રથિવી કંપવા આગ્યા. (એ રીતે) તું ત્હારું આધિપત્ય
પ્રગટ કરે છે. ૧૧

નયેપ્સાનતંન્યતેન્દ્ર્યુત્રોવિધીભયત્ ।
અર્ચ્યેન્વર્ષઆયુમઃસુદક્ષમૃદિરાયતાર્ચનુસ્વરાજ્યમ્ ॥ ૧૨ ॥

૧૦— ન । નયેપ્સા । ન । તન્યતો । ઇન્દ્રમ્ । વૃત્ત । વિ । વીમુ-
યત્ । અમિ । એનમ્ । વર્જ. । આયુઃ । સુદક્ષમૃદિ ।
આયત્ । અર્ષન્ । અનુ । સ્વદગાન્યમ્ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—ધૂત, પોતાના કંપન વા ગર્જના વડે ઇન્દ્રને ખીચવાની શક્યો
નહિ. (હવડ) હમરો ધારવાડું પોતાની વજ્ર વૃત્તાભિમુખ
પડ્યું. (આ રીતે) ઇન્દ્ર, પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૧૨

યદ્વૃત્તંતર્વણાન્નિવર્જેણમપયોધયઃ ।
અર્હિમિન્દ્રજિર્ણાસતોદિવિતેવદ્વશ્વોર્ચનુસ્વરાજ્યમ્ ॥ ૧૩ ॥

૧૦— યત્ । વૃત્તમ્ । તર્વ । ચ । અર્ણાન્ । વર્જેણ । મમદપયો-
ધયઃ । અર્હિમ્ । ઇન્દ્ર । જિર્ણાસતઃ । દિવિ । તે । વદ્વશ્વ ।
શ્વઃ । અર્ષન્ । અનુ । મુદ્ધતાન્યમ્ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ત્યારે ત્હારા વજ્રનો વૃત્ત તથા તેના વજ્ર સાથે
હી રીતે બેટો થયો ત્યારે વૃત્તને હથેલીની પ્રજ્ઞા કરતાં ત્હારા

સામર્થ્ય વડે સુનોકે અનુચ્છત (વ્યાસ) થયો આ રીતે વૃ
ત્હાર આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે ૧૩

અભિષ્ટનેતેં અદ્રિવોયત્સ્થાનગચરેજતે ।

૮ ણાચિત્તવંમન્યવદ્દન્દ્રવેવિજ્યતેંમિયાર્ચન્નનુરસરાજ્યમ્ ॥૧૪॥

૫૦— અભિષ્ટને । તે । અદ્રિદેવ । યત્ । સ્યા । જગત્ । ચ ।
રેજતે । ત્વદ્વાં । તિત્ । તવ । મન્યથે । દ્દન્દ્ર । વેવિજ્યતેં ।
મિયા । અર્ચન્ । અનુ । સ્વદાન્યમ્ ॥ ૧૪ ॥

અ—હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, ત્હારી અર્જના થતા જે કાલ સ્થાવર
જામ તે કેપાયમાન થાય છે ત્હારા કેપથી સ્વદાનુદાત,
બીતિ વડે કેપવા લાગે છે આ રીતે, વૃ ત્હાર આધિપત્ય
પ્રગટ કરે છે ૧૪

નુહિનુયાદધીમસીન્દ્રજોઘીર્યપુરઃ ।

તસ્મિન્નુમ્ણમુતકર્તૃદેવાઓજાસિસદંધુરર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૧૫॥

૫૦— નુહિ । નુ । યાત્ । અષિદ્દમસિ । દ્દન્દ્રમ્ । ક । ઘીર્ય ।
પુર । તસ્મિન્ । નુમ્ણમ્ । ઉત । ક્રતુમ્ । દુવા । ઓજાસિ ।
સમ્ । દુધુ । અર્ચન્ । અનુ । સ્વદાન્યમ્ ॥ ૧૫ ॥

અ—નિશ્ચે, સર્વવ્યાપક ઇન્દ્રનુ અમને આરોગર રાગ નથી તેના
કરતા અધિક સામર્થ્યવાળો કેળુ હોય ? દેવો સુદાત તેના
વિશે ધન પરક્રમ તથા બળ સ્થાપિત કરે છે આ રીતે,
ઇન્દ્ર પોતાનુ આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે, ૧૫

યામયર્વામનુષિતાદૃધ્યહૃધિયમત્તત ।

તરિમન્દ્રહાણિપૂર્વધેન્દ્રલુક્ષાસમંમુતાર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૧૬॥૧૧

૫૦— યામ્ । અર્ચર્વા । મનુઃ । પિતા । દુષ્યહ્ । ધિયમ્ ।
 ઐત્નત । તસ્મિન્ । મહાણિ । પૂર્વદર્ષા । રુદ્રે । ઉક્ષ્યા ।
 સમ્ । અમ્મત । અર્ચન્ । અનુ । સ્વદામ્યમ્ ॥૧૬॥૨૧॥

અ—એને ઉદ્દેશીને અર્ચવા, પિતા મનુ અને દુષ્યહ્ (ઋષિ)
 એ યજ્ઞકર્મ કરેલું તે ઇન્દ્રને, પૂર્વપ્રભાણેન હવિરન તથા
 રતોત્રે પ્રાપ્ત થાય છે. આ રીતે, ઇન્દ્ર પોતાનું આધિપત્ય
 પ્રગટ કરે છે ૧૬

ઇતિ એકત્રીશમે વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૮૦.

૧ નિઃ શશ્વાઃ = નિઃ શોષેણ અશ્વાઃ = ઉપેક્ષ્ય મ કરીશ એમ
 કહી બહાર હાંકી કાઢ્ય. (શાસ્ત્રમનુશિષ્ટી).

૨ અઋચઃ = અન્તરિક્ષમાધી

૩ જીવચમ્યાઃ = જીવાઃ પ્રાણિનઃ ચમ્યાતુપ્તયામિતાઃ =
 પ્રાણિઓને તૃપ્ત કરનાર.

૪ હીલિતઃ = કુલ્લઃ = કોધાવિષ્ટ (હેઠ્ઠાનાદરેકુલ્લયતિ
 કર્મસુ).

૫ લોધતઃ = ભૂજ કમ્પાવમાનસ્ય = અત્યંત કંપાવમાન. (ધૂજ
 કંપને).

૬ સર્માય = સ્તરણાય = વેહેવાવવા (સૂગતૌ).

૭ ગાર્તુ = માર્ગસ્તુ.

૮ અનુત્તં = શત્રુમિરત્તિરસ્કૃતં = શત્રુવડે અન્યથા.

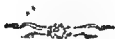
૯ તમ્યતા = ગર્જનશબ્દેન = ધોર ગર્જના વડે.

૧૦ અદ્રિષઃ = વળધારી.

૧૧ વેયિજ્યતે = અત્યંત કંપે છે. (ઓવિજીમયચલનયોઃ).

૧૨ અત્નત = અતમ્બત = કપાં.

अध्याय ६.

सूक्त ८१.

ऋषि - रत्नधु पुत्र गोतम, देवता - इन्द्र, छन्द - पङ्क्ति

ॐ मइन्द्रो मदाय गच्छेशसे वृषानृभिः ।

तमिन्मुहस्तत्राजिपुते मर्भे हवामहे सवाजेषु प्रनो विपत् ॥ १ ॥

१०- इन्द्र । मदाय । वृषे । शंस । वृषहा । वृभिः । तम् ।

इत् । मुहस्तत् । अजिपु । त । इम् । अर्भे । हवामहे ।

स । वाजेषु । प्र । न । अविपत् ॥ १ ॥

अ०-वृषहन्ता इन्द्रेण हर्षं तथा अक्षप्रार्थ्य, वसन्तेतामो-ऋ
त्पिबे-(स्तुतिभ्यो वडे) प्रवृद्धं करे छे अभि तेनेन, गेहोदा
तथा अन्तर सत्राभ विषे आर्क्षान करिभ्ये, ऊहभ्ये ते सत्राभ
विषे अभा ३ इति रीते शस्त्राभ्यु ३ते १ ।

असिद्विर्वीरिसेन्योमिभूरिपरादृदिः ।

असिद्विभ्रस्यं चिध्वुधोयजमानाय शिषसि सुन्वते भूरिते वसु ॥ २ ॥

१०- अमि । हि । वीर । सेन्य । अमि । भूरि । परादृदि ।

अमि । द्विभ्रस्यं । चित् । वृष । यजमानाय । शिषसि ।

सुन्वते । भूरि । ते । वसु ॥ २ ॥

અ૦—હે વીર !, નિશ્ચયે તું એકલો સેનાસમાન છે. તું (સત્રુઓની) સંપત્તિનો છેક નાશ કરનાર છે. અસ્થ સ્ત્રોતોને પશુ તું વધારનાર છે. સોમરસ કાઢનાર યજ્ઞમાનને તું (અપેક્ષિત) મંપત્તિ અર્પણ કરનાર છે. (કેમકે) તું અશ્વપ સંપત્તિનો સ્વામી છે. ૨

*યદુરીરંત્રાજયોઘ્નવૈધીયત્વેનાં ।

યુક્ષ્વામંદ્રચ્યુતાહરીકંઠનઃકંવમૌદયોસ્માઈન્દ્રવસૌંદયઃ ॥૩॥

૧૦—યત્ । ઉત્તરેરંતે । આનયં । ઘુષ્ણવૈ । ધ્રીયતે । ધના । યુક્ષ્વ । મંદ્રચ્યુતા । હરી । કંઠનઃ । કમ્ । હનઃ । કમ્ । વસૌ । દયઃ । અન્માન્ । ઇન્દ્ર । વસૌ । દય ॥ ૩ ॥

સ૦—જ્યારે યુદ્ધપ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે બળીયાને ધન પ્રાપ્ત થાય છે. તું (સત્રુનો) મઠ ઊનારનાર અશ્વો બેસી, તું કાષ (રાગ)ને દબાવે છે. કાષને સંપત્તિ અર્પણ કરે છે હે ધન્દ !, તું અમને સંપત્તિ અર્પણ કરે. ૩

ક્ત્વામહૌંઅનુષ્વધમીમઆવોઢેશ્વરઃ ।

ધ્રિયક્ષ્વરૂપાંકયોર્નિમિત્રીહરિવાન્દ્યેહસ્તયોર્વજ્રમાયસમ્ ॥૪॥

૧૦—ક્ત્વા । મહાન્ । અનુદમ્વધમ । મીમઃ । આ । વૃદ્ધે । શર્વઃ । ધ્રિયેન્દ્ર ક્ષ્ણઃ । ઉપાકૈયોઃ । નિ । શિત્રી । હરિદવાન્ । દ્યે । હસ્તયોઃ । વજ્રમ્ । આયસમ્ ॥ ૪ ॥

* રહગણ પુત્ર ગોતમ કુરુસંજય રાગઓનો પુરોહિત હતો તેણે તેમના જય માટે ધન્દને આ સ્તુતિ કરેલી.

અ૦—પરાક્રમ રા છુદિ વડે સર્ગાધિન, બધ કરે ઇન્દ્રે મોમપાન કરી, પોતાનુ બધ શક્તિયત કરુ સુદર, જનુમ પન્ન, અથ મ પન્ન ઇન્દ્ર, પોતાના સમીપરતિ બાહુઓ વિશે સપદર્થ, પોતાની વજ્ર ધારણ કરે છે ૪

આર્પમોપાર્થિવં રજૌરધ્વપેરોચ્ચનાદિવિ ।

નત્વાર્વોદ્દુકશ્ચ નનજ્ઞાતાનર્જનિપ્યતેતિવિશ્વવક્ષિય ॥૫॥૧॥

૧૦— આ । પમૌ । પાર્થિવમ્ । રજ । રુદ્રુપે । રોચ્ચના । દિવિ । ન । ત્વાહ્વાન્ । ઇન્દ્ર । ક । જન । ન । જ્ઞાત । ન । જનિ-
પ્યતે । અતિ । વિશ્વમ્ । વક્ષિય ॥ ૫ ॥૧॥

અ૦—ઇન્દ્ર (પોતાના તેજ વડે) પાર્થિવ તથા અન્તરિક્ષ લોકને મોમેર વ્યાપ્ત કરે છે તેણે બુદ્ધોક વિશે તેજમ્વી નક્ષત્રો સ્થાપિત કરેલા છે (એથી) હે ઇન્દ્ર !, તારા જેવા કોઈ અન્ધો નથી અને કોઈ જન્મનાર નથી તુ રિશ્મતો છે નિર્વાહક છે ૫

ધતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત

યોઞ્ચયોર્મર્ત્તમોર્જનપરાદદાંતિદાશુર્વે ।

ઈન્દ્રોઞ્ચસ્મર્થૈશિક્ષતુર્વિર્મજાભૂરિતેવસુભક્ષીયત્વરાર્ષસ ॥૬॥

૧૦— ય । ઐર્ય । મર્ત્તમોર્જનમ્ । પરાદદાંતિ । દાશુર્વે, ઇન્દ્ર !
ઞ્ચસ્મર્થમ્ । શિક્ષતુર્ । વિ । મજ । મૂરિ । તે । વસુ ।
મક્ષીય । તર્વ । રાર્ષસ ॥ ૬ ॥

અ૦—જે પાશનાર (ઇન્દ્ર), હવિર્ધાતા કૃપામકને મર્ત્ય-ઓમ્ય-

ધન અર્પણ કરે છે ને, અમને તે અર્પણ કરે। ત્હારી રિપુન સપત્તિ છે તેમાથી અમને ભાગ અર્પણ કર્યું। અને ત્હારી મપત્તિનો ભાગ પ્રાપ્ત હો। ૬

મદેમદેહિનોદ્રદિયુયાગવામૃજુનતુઃ ।

મર્ગમાયપુરુશ્વતોભયાહસ્ત્યાવસુંશિશીહિરાયઆમંર ॥૭॥

૧૦— મદેમદ્ । હિ । નુ । દ્રદિ । યુયા । ગવામ્ । ઋજુદકર્તુ ।
મ્ । મર્ગમાય । પુરુ । શ્વતો । હસ્ત્યાહસ્ત્યા । વસું । શિશીહિ ।
રાય । આ । મર ॥ ૭ ॥

અ૦—તે સગ્ગભર્ગી ઇન્દ્ર, (સોમપાન કરી) પ્રમન્ન થતા અમને નિમ્ને ગાયોનો યથ અર્પણ કરે છે (હે ઇન્દ્ર)!, ત્હારા બન્ને હાથવિષે મેકડો ધન સંગ્રહીત કર્યું અમને સુક્ષ્મભુક્તિ સપન્ન કર્યું અમને ધન અર્પણ કર્યું ૭

માદયસ્વમુતેસત્ત્રાશર્વસેશૂરાર્ધસે ।

વિદ્યાહિત્વાપુરુશ્વમુપકામાન્તસમૃજ્યદેધાનોવિતામંર ॥૮॥

૧૦— માદયસ્વ । મુતે । સત્રા । શર્વસ । શૂર । રાર્ધસે । વિદ્ય ।
હિ । ત્વા । પુરુશ્વમ્ । ઉપ । કામાન્ । સમૃજ્યને । મંર ।
નુ । અવિતા । મર ॥ ૮ ॥

અ૦—હે યજ્ઞ (ઇન્દ્ર !), મોમરસ કાઢી તૈયાર થતા (તેનું પાન કરી) તુમ થઇ, તું મિત્રરૂપે અમારા માટે પરાક્રમ કરતા તથા સપત્તિ અર્પણ કરના તત્પર હો । તૂ મહેટો ધનવાન ૩ એમ અમે નિમ્ને બાણીએ છામ્યો અમે તું વડે અમારા અને ત્યોને એકત્ર થીએ છામ્યો હવે તૂ અમારો ગ્રસ્ત હો ૮

एतेतंइन्द्रजन्तवोविश्वंपुप्यन्तिवार्यम् ।

अन्तर्हिर्योजनानामर्योपेदोअदाशुषातेपांनोवेदुआभर ॥९॥२॥

૧૦— એતે । તે । ઇન્દ્ર । જન્તવ । વિશ્વમ્ । પુપ્યન્તિ । વાર્યમ્ ।

અન્નઃ । હિ । ર્યે । જનાનામ્ । અર્ય । વદ । અદાશુ-

પામ્ । ન । વદ । આ । મુ ॥ ૯ ॥ ૧ ॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, આ ત્વારા સર્વ ઉપામકો એક હવિરન્નને પ્રાપ્ત

કરે છે નિશ્ચયે, હવિ ન દેવારા બોધના ધનને તું જાણે છે

તૂ તેમજુ ધન હજુ કરી અમને અર્પણ કર્યું છે

ઇતિ ધીબે વર્ષ સમાપ્ત

સૂક્ત ૮૧.

૧ સૈમ્ય = સૈનાદે = મેના સમાન

૨ પરાદદિ = પરાદાતા શત્રૂના પરામુખે યદા ભવતિ
તથા આદાતાનિ = શત્રુની સપત્તિને છેક નાશ કરનાર

૩ શિક્ષતિ = અર્પણ કરે છે શિક્ષતિદાનકર્તા)

૪ હવાકયો = સમીપનર્તી

૫ અર્ય = સ્વામી

૬ ગૃમાય = ગૃહણ કર્યું (પ્રહરણાદાને)

૭ શિશીદિ = તીક્ષ્ણીકુરુ = તીક્ષ્ણ-બુદ્ધિ-સંપન્ન કર્યું
(શોભનકર્મણે)

૮ વાર્ય = સર્વે ભજનોર્થ = શ્રેષ્ઠ

૯ રય = વર્યસિ - જુવે ॥ = જાણે છે (રુધાપ્રકથને)

સૂક્ત ૮૨.

મંદિતઃ—રહમણ પુત્ર ગોતમ; દેવતા—ઇન્દ્ર. છન્દઃ—૧-૫ પંકિત,
૧ જમતી.

ઉપોપુર્ણુહીગિરોમર્ચન્માતયાડવ ।

યુદાનઃસુવૃતાવતઃકરઆર્યયામ્સુધોજાન્વિન્દ્રતેહરી ॥૧॥

૫૦— ઉપોહરિનિં । સુ । યુગુહિ । ગિઃ । મર્ચન્ । મા । અતયાઃ—
હરિવ । યુદા । નઃ । સુવૃતાવતઃ । કરઃ । આત । અર્યયાંસે ।
હત્ । ગોર્મ । નુ । ઇન્દ્ર । તે । હરીઃનિં ॥ ૧ ॥

અ૦—હે ધનવન્ના !, તું સમીપમા આવી અમારી પ્રાર્થના રૂડી રીતે
માંલગ્યુ. પૂર્વે જેવા (કૃપામંપન્ન) હતો તેથી ઉપડા મ
થઇશ. તું જ્યારે અમને પ્રિય અને સત્ય બાપજી કરનારી
વાણી વડે યુદા કરે છે એટલે અમે તારી અવશ્ય પ્રાર્થના
કરીએ છીએ. હે ઇન્દ્ર !, તારા અશ્વો જલદી જોડાયુ. ૧

અન્તર્જમીમદન્તજાત્રિપ્રિયાઅધુપત ।

અસ્તોપતુસ્વર્માનવોવિપ્રાનર્વિષ્ઠયામૃતીયોજાન્વિન્દ્રતેહરી ॥૨॥

૫૦— અન્તર્જન્ । અર્મીમદન્ત । હિ । અર્વ । પ્રિયાઃ । અધુપત્ । અ-
સ્તોપત । સ્વર્માનવઃ । વિપ્રાઃ । નર્વિષ્ઠયા । મૃતી । યોર્મ ।
નુ । ઇન્દ્ર । તે । હરીઃનિં ॥ ૨ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, (યજમાનો તેં અર્પણ કરેલ અન્ન) બ્રહ્મણ
કરે છે અને વૃષ્ટ થઇ, પોતાના શરીરને આમ તેમ હલાવે
છે. (તે પછી) સ્વતઃ પ્રકાશમાન મેઘાવી પુરનો, અત્યન્ત

નંદીન સ્તોત્ર વડે સ્તુતિ કરવા વાચ્યા છે હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા
અગ્નિ વચ્ચે જોડાયે ૨

સુસન્દર્શતાયમર્ચવન્વન્દિષીમહિં ।

મનુનપૂર્ણવંધુસ્તુતોયાહિર્જાગ્ર્યુયોજાન્વિન્દ્રતેહરીં ॥ ૬ ॥

૧૦— સુસન્દર્શીમ । જુગ । વુચમ્ । મર્ચવન્ । વન્દિષીમહિં । પ્ર ।
નુનમ્ । પૂર્ણવંધુર । સ્તુત । યાહિ । વર્જાન્ । અર્ચ ।
યાજ । હુ । ઇન્દ્ર । તે । હરીરૂપિતિ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે ધનનતા । મર્ચના ઉપર અવુચક દષ્ટિ કરનાર એવા તૂને,
અને વદન કરીએ છઠએ અભોએ સ્તુતિ કરેલ એવા તૂ,
ધનપૂર્ણ રથ સહિત ત્હારી પામના કરનારા પ્રત્યે અસ્થ
પ્રમાણ્ય કર્મ હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા અગ્નિ વચ્ચે જોડાયે ૩

સપ્તાતૃપ્તરણમર્પિતિષ્ઠાતિગોપિદમ્ ।

યઃપાર્ષ્ણારિયોજનપૂર્ણર્પિન્દ્રચિકૈતતિયોજાન્વિન્દ્રતેહરીં ॥ ૪ ॥

૧૦— સ । ઘ । તમ્ । વૃપ્તમ્ । રર્પમ્ । મર્પિ । તિષ્ઠાતિ । ગોપ-
ત્રિદમ્ । ય । પાર્ષ્ણમ્ । હારિયોજનમ્ । પૂર્ણમ્ । ઇન્દ્ર ।
ચિકૈતતિ । યોન । હુ । ઇન્દ્ર । તે । હરીરૂપિતિ ॥ ૪ ॥

અ૦—તેજ ઇન્દ્ર, કામનાને (અભીષ્ટપદાર્થને) પરસાવનાર, ગાયોને
મેળવનાર છે જે હારિયોજન નામના ધાનામિશ્રિત મોમપૂર્ણ
પાત્રને જાણુનાર છે તે રથ ઉપર તૂ આસહ હો હે ઇન્દ્ર !,
ત્હારા અગ્નિ વચ્ચે જોડાયે ૪

યુક્તસ્તૈઅસ્તુદક્ષિણત્વત્સંવ્યાશંતક્રતો ।

તૈનંજાયામુપ્રિપામંદાનોયાહ્નન્ધમોયોજાન્વિન્દ્રતેહરીં ॥ ૫ ॥

૧૦- યુક્તઃ । તે । અસ્તુ । દર્શિઃ । ઉત । મયઃ । ગન્તવ્યો
ઈતિ રાન્દવ્યતો । તેનં । જાયામ્ । ઉપં । પ્રિયામ્ । મન્દાનઃ ।
યાદિ । અન્વયઃ । ગોત્રં । તુ । ઇ-ટ્ટ । તે । હરીઈતિ ॥૬॥

અ-—હે એકો પગકમચાળા હન્ડ', ત્હારે રથે જમણો જાણ
કામે! અથ નેડેય હેલ તે ન્ય વડે મોમપાન કરી તમ થઇ,
તૂ ત્હારો પ્રિય ભાષાં પામે જા હે હન્ડ', ત્હારા અથો
જાણી જોડા. ૫

* યુનર્જિમેતે પ્રદક્ષિણાક્રેશિનાહરીઉપમયાદિદષ્ટિપેગમસ્તયોઃ ।
ત્વવાંમુતાસોરભમાઅંમન્દિપુપૂષ્ણાન્નંચિન્તસમુપત્ત્યામદ'દિરે

૧૦- યુનર્જિમ । તે । પ્રદક્ષિણા । ક્રેશિના । હરીઉપમયાદિદષ્ટિપેગમસ્તયોઃ ।
યાદિ । દષ્ટિપે । ગમસ્તયોઃ । ઉત । ત્વા । મુતાસં । રભમ' ।
અમન્દિપુ । પૂષ્ણૈદવાન્ । ચિન્તિન્ । સમ । ઉમ્ડતિ । ૧૦-૧૧ ।
અમદઃ ॥ ૬ ॥૩॥

અ-—હું' સ્તોત્ર માઇ ત્હારા દેશપુત્ર અથ્થોને (રથે) જોડુ છું.
તે વડે તૂં ત્હારે થેર જા હાથમા (સમાપ) થઈ તીવ્રથ
અને જાણી મઠ કરનાર (યજ્ઞવિષ્ણે) કાઢેય સોમરથે તને
અત્યન્ત ઉત્સાહિત થયો છે (એથી) હે વજ્રધારી હન્ડ',
તું પુષ્ટ થઇ ત્હારી ભાષાંમદ તૃપ્ત હો. ૬.

ઇતિ ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૮૨.

૧ અસઘાઃ = પૂર્વે યથાધિધઃ તદ્વિપરીત. = પૂર્વે હતો તેથી ઉપરો.

૨ અક્ષન્ = ધ્રુવયન્તઃ = ભક્ષણ કરે છે. (અદ્)

૩ ઘયાન્ = અનુકામયમાનાન્ = કામના કરનારા પ્રાણે

■ વૃષણધાન્ = પુષ્ટિયુક્ત.

સૂક્ત ૮૩.

નડપિઃ-રક્ષણ પુત્ર શ્રીતમ. દેવતા-ધન્, ૭૬:-જગતી

*અશ્વાવતિમયમોગોર્ષગચ્છતિસુપ્રાવીરેન્દ્રપત્યસ્ત્રોતિભિઃ ।

તમિત્વૃણશ્ચિવસુંનામર્ષોવસાસિન્ધુમાપોયથામિત્રોવિચૈતસઃ ॥૧॥

૧૦— અર્ષઃઘર્ષતિ । પ્રપવઃ । ગોર્ષ । ગચ્છતિ । સુપ્રાવીર । ઇન્દ્ર
મર્ત્યૈઃ । તર્ષ । હૃતિઃભિઃ । તમ્ । ઇત્ । પુણસિ । વસુંના । મૈર્ષી-
યમા । સિન્ધુમ્ । આપઃ । યથા । અમિત્રઃ । વિદર્ષૈતસઃ ॥૧॥

અ૦—હે ધન્, જે મર્ષ તારા સરક્ષણવડે સુરક્ષિત હોય તે
અશ્વ-સંપન્ન (ગૃહવિશે રહેનાર) યર્ષ, (સર્વે ઉપાસકોમાં)
પ્રથમ ગ્રાસપન્ન થાય છે. વિશિષ્ટગાન આપનારાં ઉદક,
ચોમેર સમુદ્રને ભરી દે તે પ્રભાણે તેનેજ, તું અતિ વિપુલ
ધન વડે ભરી દે છે. ૧

* આપોનદેવીરુપયન્તિહોત્રિયમિતિહોતૃધમસેસમવ-
નીયમાનાસ્વન્વાહ । યે૦ બ્રા૦ ૧-૨૦. ।

આપોનદેવોરૂપયન્તિહોત્રિયમવઃપશ્યન્તિવિતંતંયથારજઃ ।
પ્રાચેર્દેવાસઃપ્રણયન્નિદેવયુગ્મંબ્રહ્મપ્રિયંજોપયન્તેવરાઈવ ॥૨॥

૫૦— આઃ । ન । દેવીઃ । ઉપ । યન્તિ । હોત્રિયમ્ । અવઃ ।
પશ્યન્તિ । વિદતંતમ્ । યથા । રજઃ । પ્રાચેઃ । દેવાસઃ । પ્ર ।
નયન્તિ । દેવદ્યુમ્ । બ્રહ્મપ્રિયમ્ । જોપયન્તે । વરાઃદૈવૃ ॥૨

અ૦—પ્રકાશમાન જગ જમ ચમસ પ્રત્યે વેહે તેમ (ઉપર રહેલા)
દેવો, વિસ્તીર્ણ સૂર્યજ્યોતિની પેઠે હોતાએ સિદ્ધ કરેલ ચમસ
પાત્ર પ્રત્યે દષ્ટિપાત કરેછે. (દેવભક્તો) પ્રાચીન, દેવોની
ધમ્મા કરનાર, સોમપૂજુ ચમગને (ઉત્તરવેદિની અભિમુખ)
બાહ જાય છે. અનેક વરો એક કન્યાની ધમ્મા કરે તેમ
દેવો, તે સોમપૂજુ ચમસનું ધમ્મા, સ્તુતિપ્રિય ધન્વનુ સેવન
કરે છે. ૨

*અધિદ્યૌરદધાતવ્યંચર્ચોયતસ્તુચામિથુનાયાસંપર્ચતઃ ।
અસંયત્તોવ્રતેતેક્ષેતિપુપ્યતિમદ્રાશક્તિર્યજમાનાયસુન્વતે ॥૩॥

૫૦— અધિઃ । દ્યૌઃ । અદધા । યતવ્યમ્ । વર્ચઃ । યતસ્તુચા ।
મિથુન । યા । સંપર્ચતઃ । અસંયત્તઃ । વ્રતે । તે । ક્ષેતિ ।
પુપ્યતિ । મદ્રા । શક્તિઃ । યજમાનાય । સુન્વતે ॥ ૩ ॥

અ૦ ધૃતધો અરેલી સુચા (પણી) આગળ ધરી બે વાર હવિર્ધાન
કરી ત્હારી પૂજા કરે છે ત્યારે તુ રૂડા આશીર્વાદ દે છે

• અધિદ્યૌરદધાતવ્યંચર્ચોયતસ્તુચામિથુનાયાસંપર્ચતઃ-
દિરધિનિધોયતઠધ્યવચ્ચરિતિયદાદ્યશ્ચિયંયૈકમોવધ્યવધો
યજ્ઞમેષેતેનસમર્ધયતિ । યે૦ મા૦ ૧-૨૧. ।

તે (દવિધાન-યુક્ત) યજ્ઞમાન, ઉપદ્રવરુદિત થઇ ત્હારી બક્તિ વિશે નિમગ્ન રહે છે અને ઉત્કર્ષને પામે છે. સોમરસ કાદનારા યજ્ઞમાનને ઉત્કૃષ્ટ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

આદંગિરાઃપ્રથમંદધિરેવયંદુદ્ધાર્યયઃશમ્યાયેસુકૃત્યયાં ।

સર્વપણેઃસર્વવિન્દન્તુપોર્જનમશ્વાવન્તંગોર્પન્તમાપ્શુનરઃ ॥૪॥

૧૦— આત્ । અંગિરાઃ । પ્રથમમ્ । દુધિરે । વયઃ । દુદ્ધઅમ્લયમ્ । શમ્યાં । યે । સુકૃત્યયાં । સર્વમ્ । પણેઃ । સમ્ । અશ્વિન્દન્તુ । પોર્જનૈમ્ । અશ્વદન્નમ્ । ગોદર્પન્નમ્ । આ । પશુમ્ । નરઃ ॥ ૪ ॥

અ—(પશુ રાક્ષસોએ ગાયોતું અપહરણ કરેલું ત્યાં) જેણે (ઇન્દ્રાય) પ્રથમ હવિરજ સંપાદન કર્યું અને તે પછી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરી, શોભનસાધનસંપન્ન યાગકર્મ વડે તેતું પૂજન કર્યું તે વગનેતા અગિરસોને, પશુ અસુરની અશ્વસંપન્ન, ગોસંપન્ન તથા (અન્ય) પશુમપન્ન મર્વ સંપત્તિ સંપ્રાપ્ત થઈ. ૪

યજ્ઞૈરર્થર્વાપ્રથમઃપૃથસ્તેતેતતઃસૂર્યોઽતૃપાત્રેનઆર્જનિ ।

આગાઆજદુશનાક્રાવ્યઃસર્વાયમસ્યજાતમ્પૃતૈયજામહે ॥૫॥

૧૦— યજ્ઞૈઃ । અર્થર્વા । પ્રથમઃ । પૃથઃ । તેતે । તતઃ । સૂર્યઃ । વ્રતદ્વયાઃ । વેર્જેઃ । આ । અર્જનિ । આ । યાઃ । આજત્ । દુશના । ક્રાવ્યઃ । સર્વા । યપત્યઃ । જાતમ્ । અમૃતમ્ । યજામહે ॥ ૫ ॥

અ—પ્રથમ અથર્વાએ, યજ્ઞોના યોગવડે (ગોપ્રાપ્તિને) માર્ગ તૈયાર કર્યો. તે પછી કર્બોના પાલયિતા સૂર્યસ્વરૂપ રહેા ઇન્દ્ર

પ્રગટ થયો (એટલે અથવાને) ગાયો મળી આવી કવિ
(ઋષિ) નો પુત્ર ભૃગુ (પણ અસુરોનું) નિયમન કર-
વામાં (ધન્વનો) મહાત્મક થયો તે અમર દેવનું અમે
(કવિ વડે) પૂજન કરીએ છીએ. ૫

बहिर्वायत्स्वपत्यायवृज्यतेर्कोवाश्लोकं प्राधोपतेद्विवि ।

प्रावायन्नवर्दतिकारुह्यस्तस्येदिन्द्रोअभिपित्वेषुरण्यति॥६४

૫૦— બહિઃ । વા । ગત્ । સુઅપત્યાય । વૃજ્યતે । અર્કઃ । વા ।
શ્લોકમ્ । પ્રાધોપતે । દ્વિવિ । પ્રાવા । યત્ર । વર્દતિ ।
કૌરુઃ । હૃદય્ય । તત્ત્ય । ઇત । ઇન્દ્ર । અભિપિત્વેષુ ।
રુણ્યતિ ॥ ૬ ॥ ૪ ॥

અ—સત્કર્મર્થે ત્યારે હર્ષ તોડાય છે અથવા, ત્યારે હોતા યદ
વિષે સ્તોત્રોચ્ચાર કરે છે, કિંવા ત્યારે પ્રાવા (પાપાણ્ય) સ્તોત્રો-
ચ્ચાર કરનાર સ્તોતાની પેડે જ્વનિ કરે છે, આ સર્વ સામગ્રી
ત્યારે સિદ્ધ હોય છે ત્યારે ધન્વ રમણ કરે છે અથવા, હર્ષ-
મર્જના કરે છે. ૬

ધૃતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૮૩.

૧ સુપ્રાત્રી. = રૂઢી રીતે રક્ષિત.

૨ મયોયજ્ઞા = મહુતરેણમચિનૃતમેન = અતિ વિપુલ

૩ મૌજનં = ધન.

૪ યેનઃ = કાગ્નતઃ = રૂડો

૫ કારુઃ = સ્તોતા.

૬ સ્વપન્વાથ = સત્કર્મર્થ.

૭ અભિપિત્વેષુ = અભિપ્રાત્તિષુ = સિદ્ધ હોય ત્યારે.

સૂક્ત ૮૪.

ઋષિ—રુદ્રમણિ પુત્ર ગોત્રમ, દેવતા—ઇન્દ્ર છન્દ—૧-૧ અનુષ્ટુપ,
 ૭ & ઉચિષ્ઠુઃ, ૧૦-૧૨ પકિત, ૧૩-૧૫ ગાયત્રી, ૬-૧૮
 ત્રિષ્ટુપ, ૧૯ બૃહતી, ૨૦ મતો બૃહતી

અસાવિસોમંદિન્દ્રતેશવિંષ્ટધૃણવાગંદિ ।

આત્માપૃણકિત્વન્દિયરજઃસૂર્યોનરક્ષિમમિં ॥ ૧ ॥

૧૦— અસાંવિ । ગોમં । ઇન્દ્ર । તે । શવિંષ્ટ । ધૃણોદિતિં । આ ।
 ગૃહિ । આ । ત્વા । પૂણક્તુ । ઇન્દ્રિયમ્ । રજં । સૂર્યં ।
 ન । રક્ષિમદમિં ॥ ૧ ॥

જાન—હે ઇન્દ્ર, તારા આટે સોમરક્ષ કાઢેલો છે હે અત્યંત
 બુદ્ધિશાલી અને શત્રુને ખીલકાવનાર મેં તુ આમ્ જોમ સૂર્ય
 પોતાના કિરણોવડે અન્તરિક્ષને વ્યાપ્ત કરે તેમ (સોમપાન
 વડે ઉત્પન્ન) આમધ્વ તુને વ્યાપ્ત હો ૧

ઇન્દ્રમિદ્ધરીવિહૃતોપ્રતિધૃષ્ટશવસમ્ ।

ઋષીણાચસ્તુતીરુપંયજ્ઞચમાનુંપાણામ્ ॥ ૨ ॥

૧૦— ઇન્દ્રમ્ । હૃત । હરીઃકિતિં । વહત । અપ્રતિધૃષ્ટશવસમ્ ।
 ઋષીણામ્ । ચ । સ્તુતી । રુપં । યજ્ઞમ્ । ચ । માનુંપા-
 નામ્ ॥ ૨ ॥

જાન—ઋષિઓના સ્તોત્ર તથા મનુષ્યોના યજ્ઞોની સમીપમાં અજિત
 શક્તિવાળા ઇન્દ્રને, દરિદ્રજુના અથો લાઇ નાવ છે ૨

આતિષ્ઠવ્રત્ત્રયયુક્તાતેવ્રહ્મણાદરીં ।

અર્વાચીનંસુતેમસોગ્રાવાકૃણોતુવગ્નુનાં ॥ ૩ ॥

૧૦— આ । તિષ્ઠ । વ્રત્ત્રયયુક્ત । તે । વ્રહ્મણા ।
હરીતિ । અર્વાચીનમ્ । સુ । તે । મન । ગ્રાવા । કૃણોતુ ।
વગ્નુનાં ॥ ૩ ॥

અ—હે વ્રત્ત્ર-તા (ઇન્દ્ર), તું રચાઈ હો (અમારા) ઓત્રના
ધોગે તારા અગ્નિની જોડ જોડી છે સોમ કૃતવાનો પાપાણુ
' . તેના મધુર નાદ વડે, તારા મન અમારા પ્રત્યે રહી રીતે
' . અભિમુખ કરે. ૩

इमपिन्द्रसुतपिब्रज्येष्ठममर्त्यमदम् ।

शुक्रस्यत्वाभ्यक्षरन्धारાक्रुतस्यसार्દને ॥ ૪ ॥

૧૦— ઇમમ્ । ઇન્દ્ર । સુતમ્ । પિન્ । જ્યેષ્ઠમ્ । અમર્ત્યમ્ । મદમ્ ।
શુક્રમ્ય । ત્વા । અપિ । અક્ષરન્ । ધારાં । ક્રુતત્વ્ય ।
સર્દને ॥ ૪ ॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, આ અત્યુત્તમ, અ-મારક તથા મદ ઉત્પન્ન કર-
નાર સોમરસ તું પી ચક્રગૃહ વિષે હોનાર દેદીપ્તમાન મોમ-
રસની ધારા તારી અભિમુખ વેહે છે. ૪

इन्द्राय नूनमर्चैतोकयानिचव्रीतन ।

सुताअमत्सुरिन्द्रब्रोज्येष्ठैनमस्यतासर्हः ॥ ૫ ॥ ૫ ॥

૧૦— ઇન્દ્રાય । નૂનમ । અર્ચૈત । ઉકયાનિ । ચ । વ્રીતન । સુતાઃ ।
અમત્સુઃ । ઇન્દ્રવ । જ્યેષ્ઠમ । નમસ્યતુ । સર્હઃ ॥ ૫ ॥ ૫ ॥

અ૦ — (હે ઋત્વિજે !) ઇન્દ્રનું જલ્દી પૂજન કરો. સ્તોત્રો બોલો.
ગાળી કાઢેલ સોમરસ, તેને મત કરો. તે સર્વોત્કૃષ્ટ બળવાન
ઇન્દ્રને નમસ્કાર કરો. ૫

ઋતિ પાંચમે વર્ગ સંભાષ્ય.

નક્ષિત્રદ્વયોતરોહરીયદિન્દ્રયસ્ત્વસે ।

નક્ષિત્રાનુમ્જ્મનાનકિઃસ્વર્શ્વઆનશે ॥ ૬ ॥

૫૦—નકિઃ । ત્વત્ । રૂંધિર્નકિઃ । હરી રૂંધિઃ । યત્ । ઇન્દ્ર । યજ્ઞસે ।
નકિઃ । ત્વા । અનુ । મુજ્મના । નકિઃ । સુદામધ્વ । અ-
નશે ॥ ૬ ॥

અ૦—જ્યારે તું અગ્નિને જોડનાર હોય છે એટલે ત્હારી અપેક્ષાએ
અડીપાતો રમી કોઇએ નથી ત્હારા સામર્થ્યની બરોબરી કર-
નાર કોઇ નથી. ત્હારા જેવા અગ્નિ કોઇએના નથી. ૬

યજ્ઞફદ્વિદ્યંતંવસુમર્તીયદાશુપે ।

ઈશાનોઅર્પતિષ્કુતિન્દ્રોઅંગ ॥ ૭ ॥

૫૦— યઃ । એકઃ । ઇત્ । વિદેદ્યંતે । વસુ । મર્તીય । દાશુપે ।
ઈશાન. । અર્પતિષ્કુતિઃ । ઇન્દ્રઃ । અંગ ॥ ૭ ॥

અ૦—હવે અર્પણ કરનારા મનુષ્યને જે એકલોજ સપતિ વિશેષ
દે છે તે ઇન્દ્રજ, સામું જોડનાર યજુઓથી રહિત થઈ,
(સર્વ જાતનો) જલ્દી સ્વાગી થાય છે. ૭

કુદામર્તેમરાધમંપદાક્ષુર્પમિવસ્ફુરત્ ।

કુદાનંઃશુભવદિરિન્દ્રોઅંગ ॥ ૮ ॥

૫૮— કદા । મર્ત્યમ્ । અરૌષસમ । પદા । શુર્વમંદ્રવ । સ્ફુરત્ ।

કદા । ન । ગુશ્વન્ । ગિરઃ । ઇન્દ્રઃ । ઊર્ગમ્ ॥ ૮ ॥

અ૦—યત ન કરનારને સર્પના ગૂંચળાની પેઠે ઇન્દ્ર, પગવડે ક્યારે
કચડી ખાશે? તે અમારી સ્તુતિ ક્યારે જલ્દી સાંભળશે? ૮

યશ્ચિદ્ધિર્વાંબુદ્ધ્યઆમુતાર્વાંઆવિવાંસતિ ।

હ્રમંતત્પંત્યતેશ્વરુદ્દ્રોઅગ ॥ ૯ ॥

૫૯— ય । ચિત્ । હિ । ત્વા । વૃદ્ધમ્પયઃ । આ । સુતઃશ્વન્ ।

‘, ‘આદિવિર્વાપતિ । હ્રમમ્ । તત્ । પત્યંતે । શર્વ । ઇન્દ્રઃ ।

‘ ‘અગ ॥ ૯ ॥

અ૦—અનેક મનુષ્યો મધ્યે, જે સોમ નેવાર કરી ત્હારી પરિચર્યા
કરે છે તેને, ઇન્દ્ર ઉગ્રગણ જલ્દી પ્રાપ્ત કરાવે છે ૯

સ્વાદોરિત્યાવિપૂવત્તોમધ્વઃપિવન્તિગૌર્ધૈઃ ।

યાદ્દ્રેણસયાર્વરીર્દ્રણામદન્તિશોભમેવસ્વીરનુંસ્થરાગ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૬ ॥

૫૦— સ્વાદોઃ । દ્રવ્યા । વિપુરુષેત । મધ્વઃ । પિવન્તિ । ગૌર્ધૈઃ ।

‘યાઃ । દ્વેદ્રેણ । સદૃધૌર્વરીઃ । વૃદ્ધા । મદન્તિ । શોર્મર્ષૈઃ ।

ર્વેર્વૌ । અત્રુ । સ્વદરાગ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૬ ॥

અ૦—ગૌરવર્ણની ગાયો, સ્વાદિષ્ઠ, સર્વવ્યાપી અને મધુર સોમરસનું
પાન કરે છે. તેઓ કામાભિવર્ષક ઇન્દ્રની સાથે શોભાર્થ
પ્રયાણ કરે છે અને ગત થાય છે. ઇન્દ્રની આજ્ઞાનુસાર તેઓ,
(દ્રવ્ય અર્પણ કરતા), કન્યાણુકારક હોય છે. ૧૦

હતિ છઠો વર્ગ સમાપ્ત.

તાર્ઞસ્યપૃથનાયુત્રઃસોમંશ્રીળન્તિપૃથંયઃ ।

પ્રિયાદન્દ્રેસ્યધેનવોવર્જાદિન્વન્તિસાર્યકુસ્સ્વીરનુંસ્વરાજ્યમ્ ॥૧૧॥

૧૦- તા । અસ્ય । પૃથોનૈદ્યુત્રં । સોમંમ્ । શ્રીળન્તિ । પૃથંયઃ ।
પ્રિયા । ઇન્દ્રેસ્ય । ધેનવં । વર્જમ્ । હિન્વન્તિ । સાર્યકમ્ ।
વસ્વી । અનું । સ્વદરાજ્યમ્ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—આવી તે સ્પર્શની કામનાવાળા, નિ-નિગળા રમની ગાયો,
(પોતાના દૂધવડે) સોમને મિશ્રિત કરે છે ઇન્દ્રની પ્રિય ગાયો,
(ઇન્દ્રને મદ ઉત્પન્ન કરાવી), પ્રાણુધાતક વગેરે કવાની પ્રિયતા
કરે છે ઇન્દ્રની આશાનુસાર, તેઓ કલ્યાણકારક હોય છે

તાર્ઞસ્યનર્મસાસદ્ઃસપ્ર્યન્તિમર્દેતસઃ ।

વ્રતાન્યસ્યસશિરેપૂરુણિપૂર્વદિત્તયેવસ્વીરનુંસ્વરાજ્યમ્ ॥૧૨॥

૧૦- તા । અય્ય । નર્મસા । સદ્ઃ । મપ્ર્યન્તિ । મર્દૈતસઃ ।
વ્રતાનિ । અસ્ય । મશિરે । પૂરુણિ । પૂર્વદિત્તયે । વસ્વી ।
અનું । સ્વદરાજ્યમ્ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—૬૧૪ રાત્રિવાળી તે ગાયો, આ (ઇન્દ્ર)ના બળને, (પોતાના
દૂધ વડે) અન્ન વડે પોષે છે આના અનેક પરાક્રમેને તે
ગાયો બાણ છે અને (શત્રુઓને) યુદ્ધપૂર્વે ચેતાવે છે ઇન્દ્રની
આશાનુસાર, તેઓ કલ્યાણકારક હોય છે ૧૨

ઋદ્ધોદધીચોઽસ્થર્મિર્વિનાળપ્રતિપ્લુતઃ । જયાર્નનગૃતીર્નર્વઃ ॥૧૩॥

* આયવણુ દધીયન્તા જીવતાં તેના દર્શનવડે અસુરો પરાબલ
પામેતા તે મરણ પામતા, અસુરોવડે પૃથિવી પૃથ્વી થઈ તેથી તેના
શિરના અસ્થિવડે ઇન્દ્રે અસુરોનો વધ કર્યો

૧૦- દન્ત્રઃ । દયીચઃ । અસ્યદર્શિઃ । વૃષાણિ । અપ્રતિદક્ષુઃ ।
જવાનઃ । નવતીઃ । નવઃ ॥ ૧૩ ॥

અ-—જેના સામું ન બોલાય તેવા ઇન્દ્રે, દંધ્ય (નકળિ)ના હાડકા
વડે, (પ્રત્યેક દશ દિશાવિશે) એકાશી અમુરોને હણ્યા. ૧૩

દુન્ડભ્રમસ્પયન્નિહ્નઃપર્વતેષ્વપંશ્રિતમ્ ।
તદ્વિદન્છર્યુણાર્વતિ ॥ ૧૪ ॥

૧૦- દુન્ડન્ । બ્રમ્હસ્ય । યત્ । શિરઃ । પર્વતેષુ । અપંશ્રિતમ્ ।
તત્ । વિદત્ । ચર્યુણાર્વતિ ॥ ૧૪ ॥

અ-—પર્વત મધ્યે જ્યાં પડેલ જે (દંધીય નકળિના) અપ્પમસ્ત-
ની ઇન્દ્ર-શોધ-કરતો હતો તે, શયંભુવત નામના અમુરો-
વડે મધ્યે હોવાતુ ઇન્દ્રને જણાવ્યું. ૧૪

*અગ્રાહ્નગોરમન્વતનામત્વર્ષુર્ણન્યમ્ ।
દૃત્યાચ્ચન્દ્રમસોગૃહે ॥ ૧૫ ॥ ૭ ॥

૧૦- અગ્રઃ । અહઃ । ગોઃ । અમન્વતઃ । નામઃ । ત્વર્ષુઃ । અર્ણવન્યમ્ ।
દૃત્યા । ચન્દ્રમસઃ । ગૃહે ॥ ૧૫ ॥ ૭ ॥

અ-—આ જ પ્રયાણ કરનાર અદ્ભુતના મહાળ વિશે, સૂર્યનું ગૃહ
કિરણ, આ પ્રકારે ધ્યાનમાં આવ્યું. ૧૫

કોઅગ્યર્ણુક્તેવૃરિગાઋતસ્યશિર્માવતોભોમિનોદુર્લ્લણાથૂન ।

આસન્નિષ્વન્ત્વસોપયોભૂન્યર્ણપાંભૃત્યામૃણવત્સર્જીવાત્ ॥ ૧૬ ॥

* બાર આદિત્ય વિશે ઇન્દ્રની પરિચયના કરેલી છે. તેથી
અહોગત્રનો પ્રકાશક ઇન્દ્રજ છે એમ તેની સ્તુતિ કરેલી છે.

૫૦— ક । અય । યુન્કતે । ઘુરિ । ગા । ઋગ્વત્ય । શિર્માદૈવત ।
 મામિન । દુ દ્ધુણીયુન્ । આતિન્દૈવપુન્ । દુર્તસુદભસ ।
 મયઃદૈર્ઘ્ય । ય । એપામ્ । મૃત્યોમ્ । ઋગ્વત્ । સ । જી-
 વાત્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—આ મરા મધ્યે પ્રયાણ મરનાર (ધન્વ)ની રથની ઘોસરીયે
 મહાપરશક્રથી, તેજસ્વી, દુર્ધર્મ, મુખવિષે બાણ ધાણ મરનાર,
 (શત્રુના) હૃદયવિષે પાદક્ષેપ કરનાર, અને ક-વાણકારક અશ્વોને
 કોણ જોડી રાકે ? જે કોઈ તેમને રથે જોડે છે તે ચિરાય
 થાન છે અથવા, (૨) યજ્ઞની નિર્વાહ કરવામા હવે કયો
 પ્રજાપતિ વેદવાણીને પ્રયોગ કરશે ? આ વેદવાણી કર્મ-
 સંપન્ન, ઉજ્જવળ, અવિનાશી, મુખવિષે ઉચ્ચારાતી, હૃદય-
 વિષે પ્રકાશમાન તથા કલ્યાણમરક હોય છે જે આ વે-
 વાણીને પોષે છે તેજ સદૃશ ઇવનવાનો છે ૧૬

કર્ષપતેતુજયતેકોર્વિભાયકોર્મસતેસન્તુમિન્દ્રકોઅન્તિ ।
 કસ્તોકાયુફર્ભાયોતરાયેર્ધિવ્રવત્તન્વેર્ધિજોજનાય ॥૧૭॥

૫૦— ક । કર્ષપતે । તુજયતે । ક । વિભાય । ક । મસતે । સન્તમ્ ।
 મિન્દ્રમ્ । ક । અન્તિ । ક । તોકાય । ક । ર્યાય । હુત ।
 રાયે । અર્ધિ । વ્રવત્ । તન્વે । ક । મનાય ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—(અનુગ્રહ કરનાર દન્દ્ર પમારતા ચતુર્થી બચ પાતી), કોણ
 પનાયન કરે ? કોનો પરાલવ થાય ? કોણ બંદીયે ? ધન્વ,
 આપણી મખીપમા છે એમ કોણ જાણે છે ? (માત્ર અમેજ
 જાણીએ હકએ) (પુરવિને મહાપ્રાર્થ ધન્વ આવતા) અમાગ

પુત્ર, મજા, મંપત્તિ, શરીર તથા પરિજનનું તું રક્ષણ કર્યું
એવાં અધિવચન કોણુ ઇન્ધ્રારે ? (અર્થાત્, ઇન્ધ્ર પોતે સ્તુતિથી
પ્રસન્ન થઈ આપોઆપ રક્ષણ કરે છે). ૧૭

*ક્રોઅગ્નિર્મદ્વિહવિપાંયુતેનસુચાયજાતાઋતુર્મિધ્રુવેભિઃ ।

કસ્મૈદેવાઆવદાન્નાશુદોમકોમસતેવીતિહોત્રઃસુદેવઃ ॥૧૮॥

૧૦— કઃ । અગ્નિમ્ । હૃદિ । હવિષાં । યુતેન । સુચા । યમાતૈ ।
ઋતુદમિઃ । મિધ્રુવેભિઃ । કસ્મૈ । દેવાઃ । આ । વહાન્ । આશુ ।
હોમ । કઃ । મમતે । વીતિર્દૈર્ગેત્ર । સુદેવઃ ॥ ૧૮ ॥

સા—હવિ અને ધૃતવડે, કોણુ અગ્નિની સ્તુતિ કરે ? વમન્તાદિ
કાળે નિત્ય સુઆવડે કોણુ યજ્ઞ કરી શકે ? યજ્ઞ, નિશ્ચળ
પ્રયાજ, (ઋતુ) દેવના મહા ધૃતવડે અગ્નિદેવનું પૂજન કોણુ
કરી શકે ? દેવો કોને પ્રશસ્ત્ય ધન જત્તી અર્પણુ કરે છે ?
(અર્થાત્, એકલો ઇન્દ્રજ ધનદાતા છે, અન્ય દેવો નહિ
એમ ઇન્દ્રની સ્તુતિ કરે છે). કલ્યાણકર્તા દેવોના કયો
યજ્ઞકર્તા, ઇન્દ્રને ૩૩ી રીતે ઓળખે છે ? (તાત્પર્યઃ—ઋતુવિધ
સ્તુતિ તથા ઉપાસના વડે, ઇન્દ્ર પ્રત્યક્ષ થાય છે, અન્ય
પ્રકારે નહિ). ૧૮

સ્વમંગપ્રશંસિપોદેવઃશંચિષ્ટમર્ત્યમ્ ।

નત્વદ્વન્યોમયજ્ઞસ્તિમર્દિતેન્દ્રવ્રીંપિતેવર્ચઃ ॥૧૯॥

૧૦— ત્વમ્ । અંગ । પ્ર । શંસિષઃ । દેવઃ । શંચિષ્ટ । મર્ત્યમ્ ।
ન । ત્વન્ । અન્યઃ । મત્તદનન્ । અસ્તિ । મર્દિના । ઇન્દ્ર ।
વ્રીંમિ । તે । વર્ચઃ ॥ ૧૯ ॥

* ઇન્દ્રનોયોગપ્રયાજાઃ । તે૦ સં૦ ૧. ૬. ૧૧. ।

અ૦—હે અત્યંત બળવાન ધન^૧, તુ તેજસ્વી છે. ત્હારી યુતિ
કરનાર મર્ત્ય પુરુષની તુ પ્રગણ કર્યું હે ધનવર્તા^૨, ત્હારા
બિના બીજો મુખ અર્પણ કરનાર નથી (એથી), હુ ત્હારી
યુતિ કર છું. ૧૯

માતેરાષોમિમાતેઋનયોવસોસ્માન્મદાચનાદમન્ ।

વિશ્વાંચનડપમિમોદિમાનુપુસર્મનિર્ચર્ણિશ્યઆ ॥૨૦॥૮॥

પ૦— મા । તુ । રાષો^૩મિ । મા । તે । ઋનય^૪ । વસો^૫મિ । અ-
સ્માન્ । મદા^૬ । ચના । દમન્ । વિશ્વા^૭ । ચ । નુ । ઉપ^૮મિ-
મીહિ । માનુપ^૯ । વસૂ^{૧૦}નિ । ચર્ણ^{૧૧}િશ્ય^{૧૨} । આ ॥૨૦॥૮॥

અ૦—હે સપતિમાન દેવ^૧, ત્હારા જૂતપ્રાણિઓ, તથા ત્હારા પ્રવાણ
કરનાર વા કેપાવનાર મરુતો, અમને મ ઉપદ્રવ કરો હે
લોખલિતકર્તા^૨, અમે—મત્રદ્રષ્ટાઓને, મર્ત્યસપતિ એમેથી
ત્હારી અર્પણ કરું. ૨૦

વિતિ આઠમે વર્ગે સમાપ્ત.

સૂક્ત ૮૪.

૧ અસાવિ = અભિષૂતા મૂત = કાદેનો

૨ યાગુના = યજ્ઞનીયેનાભિપચશબ્દન = મધુ^૩ નાદ^૪ રહે
(યજ્ઞ)

૩ નમસ્યત = નમસ્કાર કરો

૪ રથિતર = ચઢીયાતો રથી

૫ નિદયતે = વિશેષ રીતે અર્પણ કરે છે (દયદાને).

૬ અમતિશ્ચુત = પરૈરપતિશ્ચકિરત = શત્રુઓ જેની
સાથું ઉચ્ચાર કરી ન શકે તેના (કુશબ્દે)

૭ અરાધનમ્ = હચિર્લેશ્ણેન સાધનેન રહિતમ્ = અવ-
શ્યમ = યત ન કરનાર.

૮ શ્રુત્વામ્ = અદિચ્છવ્રકમ્ = અર્પણું શ્રુત્યું.

૯ અદ્વ = ક્ષિપ્ત = બેટી.

૧૦ પન્થને = પાતયતિ પ્રાપયતિ = પ્રાપ્ત કરાવે છે.

૧૧ વિપુલતઃ = મર્થ યજ્ઞો મધ્યે વ્યાપ્ત. (ચિષ ટવામ્નો).

૧૨ મયાવનીઃ = મહ યાવત્વઃ ગચ્છન્તયઃ = માથે પ્રયાણ કર-
નાર. (યાપ્રાપ્તે).

૧૩ જ્ઞાંમસે = શોભાય.

૧૪ વસ્યોઃ = વયઃ પ્રજ્ઞાનેન નિવાનજારિણ્યઃ = ક'પાણીકારક.

૧૫ પૃથક્કયુષઃ = સ્પર્શનકામ.

૧૬ પૂર્વચિત્તયે = પૂર્વમેવ પ્રજ્ઞાપનાય = પેહેવેથી ચેતાવનાર.

૧૭ અપીચ્યં = અન્તર્હિન.

૧૮ શિમીયત. = ચોર્યકર્મોપેતાન = મહાપગમ્બી.

૧૯ દુર્દણાયૂન = પરેર્દુ.સહેનક્રોધેન યુક્તાન = દુર્ધર્મ. (હળી-
યતિ કુદ્યતિકર્મા).

૨૦ આસન્નિપ્તન = આસન્નિભાસ્યે મુલ્હેવાનાદ્વાસ્તાન =
મુખ વિષે બાધુ ધારણ કરનાર

૨૧ હૃતસ્વસઃ = હૃન્સુભસ્યન્તિ સ્વકીયં પાદં ક્ષિપન્તીતિ =
શત્રુના હૃદય વિષે પાદક્ષેપ કરનાર.

૨૨ ક્ષણધત્ = સમર્ધયતિ = સમૃદ્ધ કરે છે (ક્રધુ ધૃજી).

૨૩ મયોભૂન = સુરસ્ય માયયિતૂન = કંથ્યાણકારક.

૨૪ મૃત્યાં = મૃગ્ણક્રિયાં રથવાહનક્રિયાં = રથ બેડવાનું
કાર્ય. (મૃન્ મરણે).

૨૫ રૂપતે = નિર્ગચ્છાત = પલાયન કરે.

૨૬ લીતિદોષઃ = પ્રાસયક્ષ્ણ = હવિસપન્ન.

૨૭ ઘનો = નિવાસવિત = સંપન્ન; સંપત્તિમાન.

૨૮ ઉપમિમોહિ = અભારી સમીપમાં આસ્થ.

૨૯ દધન્ = વિનાશયન્તુ = ઉપદ્રવ કરે.

૩૦ રાધાંસિ = રાઘ્નોત્યેમિરિતિ રાધાંસિ = ભૂતપ્રાણિભ્યે.

સૂક્ત ૮૫.

ઋષિ:-રુદ્રાણામ પુત્ર ગોત્રમ. દેવતા:-અગ્નિ; છન્દ:-માયત્રી.

પયેશુંબન્તેજનયોનસસપ્રોયામંદુદ્રસ્યંમૂનર્વઃસુદંસસઃ ।

રોદંસાદિમુલ્તંશ્ચક્રિરેવૃથેમદંન્તિગીરાવિદથેષુધૃષ્યયઃ ॥૧॥

૫૦— પ્ર । યે । શુંબન્તે । જનયઃ । ન । સંસપઃ । યૌમન્ । દુદ્ર-
સ્યં । મૂનર્વઃ । સુદંસમ્ । રોદંસી । દિ । મુલ્તઃ । ચક્રિરે ।
વૃથે । મદંન્તિ । ગીરાઃ । વિદથેષુ । ધૃષ્યયઃ ॥ ૧ ॥

અ.—ધીમત્રામી, શોભન પ્રસન્નમવાળા એવા રુદ્રપુત્ર અરૂતો, પ્રધાણ
પ્રસન્ન એ અગ્નિની પેઠે, (પોતાના અગ્ને) સુશોભિત કરે છે.
કેમકે, તેઓએજ ઘાંધાપૃથિવીને વૃદ્ધિગત કરેલી તે પરાક્રમી
અને બળાક્રમ અરૂતો, મદંન્તિ (સોમપાન વડે) હર્ષિત
થાય છે. ૧

ઋતઃસિવાસોમહિમાનંપાશ્વતદિવિહ્દામોઋષિંચક્રિરેસદઃ ।

અર્ચન્તોઋક્ષનયન્તદન્દિવમધિશ્રિયોદધિરેષુશ્નિમાતરઃ ॥૨॥

૫૦— ત । સિવાસોમં । મહિમાનંમ્ । આશ્વતઃ । દિવિ । હિદાસઃ ।

* રચ્યંતેષુશ્નિ. । તે૦ ઘા૦ ૧-૪-૧. ।

अविं । चक्रिरे । सद्दः । अर्चन्तः । अर्कम् । जनयन्तः ।

इन्द्रियम् । अविं । त्रियः । दक्षिरे । पृथिव्यामर्तः ॥ २ ॥

अ०—ते भर्ता, (देवो वडे) अलिङ्गित सना श्रद्धापदने प्राप्त यथा.
ते इन्द्रपुत्रोऽपि, प्रकाशमान नभविषे सर्वोत्कृष्ट स्थान रम्भुं.
विविध वधुनी भूमिना पुत्र भर्तापि, धन्वनी उपासना करी.
(प्रहरो भगवो ऋद्धि योरयस्व अर्थः—प्रहार करो, हव्यो,
पराक्रम करो धन्यादि वाक्यो वडे) धन्वने अग उत्पन्न करता,
अधिक ऐश्वर्यने धारण कर्तुं. २

गोपातरोयच्छुभयन्ते अंजिभिस्तनूषु गुभ्रादधिरे विरुक्मतः ।

वार्यन्ते विश्वमभिमातिनमपवर्त्मान्ये पामनुरीयतेष्टुतम् ॥ ३ ॥

प०—गोपातरः । यत् । शुभयन्ते । अंजिभिः । तनूषु । गुभ्राः ।

दक्षिरे । विरुक्मतः । वार्यन्ते । विश्वम् । अभिर्दमातिनम् ।

अपं । वर्त्मानि । एवाम् । अमुं । रीर्यते । धूतम् ॥ ३ ॥

अ०—गोशपी भूमिना पुत्रो (भर्ता), इषाभिव्यंजक आभरव्यो वडे
(पोताना अगोने) शत्रुभारे छे त्वारे ते तेजस्वी भर्ता,
पोताना शरीरविषे विशेष अगता असंकारो धारण करे छे.
तेऽपि सर्व शत्रुभारो नाश करे, छे, तेमना भाग्यने अनुसरने
उदक जले छे. ३

वियेभ्राजन्ते सुमंस्वास्तकृष्टिभिः प्रच्यवयन्तो अच्युता चिदो जंसा ।

मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वावृषवानासः पृषनोरयुं ध्वम् ॥ ४ ॥

प०—वि । ये । भ्राजन्ते । सुमंस्वास्तः । कृष्टिभिः । प्रच्यव-
यन्तः । अच्युता । चित् । ओजंसा । मनःशैवः । यत् ।

यन्तः । अच्युता । चित् । ओजंसा । मनःशैवः । यत् ।

મરતઃ । રથેષુ । આ । વૃષદ્વૈતાતઃ । શૃપંતીઃ । અયુઃશ્વમ્

॥ ૪ ॥

અ૦—> પૂજનીય મરુતો, પોતાના લાગાવડે પ્રકાશે છે તે પોતાના
ખગવડે, અડગ પદાર્થોને પણ છેડે ડગાવે છે. હે મરુતો !, તમે
મન જેવા વેગવાળા, વૃષ્યુદ્ધ વસ્તુવાને સમર્થ એવા સમૂહ
વડે યુક્ત થઈ, ત્યારે રથવિશે શ્વેત દપકાવાળા દરિણીઓ
નેડો છો (ત્યારે તમે પર્વતાદિકને ડગાવો છો). ૪

પ્રયદ્રયેષુ પૃપંતીરયુઃશ્વવાજે અંદ્રિમરુતોરંદ્રયન્તઃ ।

હુતાશ્વસ્ય વિવ્યન્તિ ધારાશ્વમેયોદમિર્થ્યુન્દન્તિ ભૂમં ॥ ૫ ॥

પ૦— પ્ર । યન્ । રથેષુ । શૃપંતીઃ । અયુઃશ્વમ્ । વાજે । અંદ્રિમ્ ।

મરુતઃ । રંદ્રયન્તઃ । હુત । અશ્વસ્ય । વિ । સ્વૈન્તિ । ધારાઃ ।

વર્ધદદર । હૈદદ્રિઃ । વિ । હુન્દન્તિ । ભૂમં ॥ ૫ ॥

અ૦—હે મરુતો !, અન્નનિમિત્તે તમે ત્યારે તમારા રથે શ્વેત
દપકાવાળા દરિણી નેડો મેધને ગ્રેરો છો ત્યારે, પ્રકાશમાન
સૂર્ય વા વૈશ્વતામિર્થાથી વૃષ્યુદ્ધની ધારાઓ છુટે છે. તે
અશ્વ ચામડાની પેડે, સર્વ ભૂમિને છેડે ભીજવી નાખે છે. ૫

આવોવદન્તુ સસંયોરયુષ્યદોરયુષ્પત્વાનઃ પ્રમિગાત્રાદુભિઃ ।

સાદતાવર્હિરુરુઃ સર્દસ્કૃતં માદયશ્વમરુતોમશ્વો અન્ધંસઃ । ૬ ॥ ૬ ॥

પ૦— આ । વઃ । વદન્તુ । સસંયઃ । રૂષ્યદ્યદઃ । રુષ્પત્વાનઃ ।

પ્ર । મિગાત્ર । વાદુદ્રિઃ । સીદત । આ । વર્હિઃ । રુરુ ।

વઃ । સર્દઃ । કૃતમ્ । માદયશ્વમ્ । મરુતઃ । મશ્વઃ । અન્ધ-

ન્ધસઃ ॥ ૬ ॥ ૬ ॥

અ૦—હે મરૂતો!, અપજ, શીઘ્રગામી અશ્વો તમને (અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે) લઇ આવો. વેગે ઉડતા જનાર તમે, આહુએ વડે (ધન લઇ), પ્રદર્શપણે પ્રયાણ કરે તમારા માટે (વેદિરૂપ) વિશાળ સ્થાન તૈયાર કર્યું છે. તે દર્શામન ઉપર બેસો. અતે મધુર સોમરસનું પાન કરી આનન્દિત હો. ૬

કૃતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

તૈર્વર્ધન્તસ્વતંવસોમહિત્વનાનાકંતસ્પુરુશ્ચક્રિરેમદઃ ।

વિષ્ણુર્યદ્ધાવધૃષ્ણમદૃચ્યુતંવયોનસીદન્નર્ધિવૃર્હિપિપ્રિયે ॥૭॥

૫૦— તં । અર્વર્ધન્ત । સ્વતંવસઃ । મહિદ્વજના । આ । નાકમ્ । તસ્પુ । સ્પુરુશ્ચક્રિ । સઃઃ । વિષ્ણુ । યત્ । હ । આ-ધન્ । વૃષ્ણમ્ । મદૃચ્યુતમ્ । વૈર્ય । ન । સીદન્ । અર્ધિ । વૃર્હિપિ । પ્રિયે ॥ ૭ ॥

અ૦—આત્મ મળવાળા એવા તેઓ વૃદ્ધિને પામ્યા. મહત્વ વડે સ્વર્ગ ઉપર ચડ્યા (પોતાના નિવાસાર્થ) નમ-સ્વરૂપ વિશાળ સ્થાન તૈયાર કર્યું. યદ્યપ્ દામાભિવર્ધક, (અભીષ્ટ પદાર્થને વરમાવનાર), હર્ષ રેડનાર યજ્ઞનું વિધણું પોતેજ રક્ષણ કરે છે તે મરૂતો, પશીની પેઠે (શીઘ્ર, ગામી), અમાગ પ્રિય યજ્ઞ વિગે બેસો. ૭

શૂરાંઙ્વેદ્યુર્યધયોનઃજર્મયઃશ્રવસ્પત્રોનપૃતંનાસુયેતિરે ।

મયઃતૈવિશ્વાશુવંનામસ્દમ્યોરાજાંનઙ્વત્તેપસંન્દગ્નોનરઃ ॥૮॥

૫૦— શૂરાં ડઙ્વ । ઇત્ । યુર્યધયઃ । ન । જર્મયઃ । શ્રવસ્પત્રઃ । ન । પૃતંનાસુ । યેતિરે । સ્યન્તે । વિશ્વાં । શુવંના । મસ્ત-ડમ્યેઃ । રાજાંનઃ ડઙ્વ । ત્વેપડન્દગ્ન નરઃ ॥ ૮ ॥

અ૦—અરા પેઠે યુદ્ધ કરવા જનાર પુરુષોની માફક શાંત્રગતિવાળા મરતો, અનેમ્મુ પુરુષોની પેઠે સંગ્રામવિષે યુદ્ધ કરે છે મર્વ બ્રૂત પદાર્થો મરતોથી બહીષે છે (વૃષ્ટિ આદિના) નેતા મરતો, રાજાની પેઠે ઉગ્ર વેજવાળા છે. ૮

ત્વપ્રાયઃવજ્રંસુકૃતંહિરણ્યયંસહસ્રંભૃષ્ટિસ્વપાઞ્વર્તયત્ ।

યુત્તરન્દ્રોનર્પણાંમિકર્તવેહૈન્વૃત્રંનિરપામૈંજદર્ણવમ્ ॥૯॥

૫૦— ત્વષ્ટા । યત્ । વજ્રમ્ । સુદૃઢતમ્ । હિરણ્યયમ્ । સૃષ્ટિલદૃષ્ટિમ્ । સુદૃઢપાંઃ । અર્વર્તયત્ । ઘટે । રન્દ્ર । નૈરિ । અર્પાસિ । કર્તાવ । અર્હન્ । વૃત્રમ્ । નિ । અગમ્ । ઔર્વેનૈત્ । અર્ણવમ્ ॥ ૯ ॥

અ૦—હમ્મ દુરાગ ત્વષ્ટા (વિશ્વનિર્માતા) એ રક્ત ધોલ, સુનર્ણ-અથ અને સહસ્રધારાનુ જે વજ્ર તૈયાર કર્યું તેને, ધન્દ્રે સંગ્રામવિષે પરાક્રમ કરવા ધારણ કરી, વૃષ્ટિયુદ્ધને આરંભ કરનાર ઉદયુક્તા મેધને પદ કરી, ઉદ્ધને નિશાને નીચે વેહેવડાવ્યા ૯

ઋર્વેનુંદ્રેવતંતઓજસાદાદદ્દાણંવિંધિવિભિદુર્વિપર્વતમ્ ।

ધર્મન્તોવ્રાણંમુસ્તઃસુદાનંત્રોમદેસોમસ્યરણ્યાનિચક્રિરે ॥૧૦॥

૫૦— ઋર્વમ્ । નુંદ્ર । ઔર્વમ્ । તે । ઓજસા । દદ્દદ્દાણમ્ । ચિત્ । વિભિદુ । વિ । પર્વતમ્ । ધર્મન્ત । વૈંણ । મુસ્તઃ । સુદાનંત । મદે । સોમસ્ય । રણ્યાનિ । ચક્રિરે ॥ ૧૦ ॥

૬ ઓજા-રુપિએ વૃત્તાર્થે ચતા મરત પામે-ઉદ્ધની વાચના કરી તેઓએ રૂપ ઓઢી રુપિના આશ્રમમાં લાગ્યા અને તેમાંથી જળપાન કરાવેલું.

અ૦—તે મરૂતોએ, ચોતાના જગતે રૂપને ઉખાડી આણ્યો. (માર્ગમાં) મોટા ગતિનિરોધક પવતોને છેક ફેડી નાંખ્યા. વાણુ નામના તંતુવાદ્ય ધમનાર-વગાડનાર-દાનશૂર મરૂતો, સોમપાન વડે હર્ષિત થઈ, રમણીય મુપેતિ અર્પણ કરે છે. ૧૦

જિહ્વાનુંતુદ્રેવતંતયાંદિશાસિંચન્નુત્સંગોતપાયતુષ્ણજે ।

આગંચ્છન્તીશ્વંસાન્નિવ્રમાનવુઃકામંવિપ્રસ્યતર્પન્તધાર્મભિઃ ॥૧૧॥

૫૦— જિહ્વૈમ્ । નુનુદ્રે । અન્નમ્ । તયાં । દિશા । અસિંચન્ ।
 ઉત્તમ્ । ગોતપાય । તુષ્ણજે । આ । ચન્નુન્તિ । ઈમ્ ।
 અશ્વસા । નિવ્રમાનંવઃ । કામમ્ । વિપ્રસ્ય । તર્પન્ત । ધાર્મ-
 મંદભિઃ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—(જ્યાં ગૌતમઋષિનો નિવાસ હતો) તે દિશાએ તે રૂપને વાંકો વાળ્યો અને તેમાંથી તૃપાત' ગૌતમાર્થ', જળપ્રવાહ સિંચ્યો. તે વિચિત્ર ક્રાંતિવાળા મરૂતો, આ પ્રકારની સદાચ્છ શ્રદ્ધ, તેની સમીપમાં જાય છે અને પ્રાણુધારક ઉઠેલા વડે, તે મેધાવી ગૌતમના મનોરથ પૂર્ણ કરે છે. ૧૧

યાવુઃશર્મશશમાનાયસન્તિત્રિધાતૂનિદાશુપેયચ્છતાધિ ।

અસ્મભ્યતાનિમસ્તોવિર્યન્તર્યિનોધત્તવૃષણઃસુધીરમ્ ॥૧૨॥૧૦॥

૫૦— યા । વુઃ । શર્મ । શશર્મોનાય । સન્તિ । ત્રિધૈધાતૂનિ । દા-
 શુપે । ચ્છતા । અધિ । અસ્મભ્યમ્ । તાનિ । મસ્તઃ ।
 વિ । ચન્ત । ર્યિમ્ । નઃ । ધત્ત । વૃષણઃ । સુધીરમ્ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, તમારા જે (પૃથિવી-આદિ) વધુ ધ્યાન વિશે
હોનારા સુખો, વા ગૃહો હોય છે અને જે ત ત્હારા ઉપામકને
અર્પણ કરે છે તે સવ અમને છેક અર્પણ કરેા હે કામા
ભિરરંક મ તો !, તમે અમને સુનીર-સ પન્ત મ પતિ અર્પણ
કરો ૧૨

હતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૮૬.

- ૧ શુભન્તે = શુશોભિત કરે છે (શુભ દોષો)
- ૨ જનય = જાણા = સ્ત્રીઓ.
- ૩ યામન્ = યામનિ ગમને નિમિત્તમૂતે સતિ = પ્રયાણ
પ્રમતે
- ૪ ઘૃષ્ણય = ઘર્ષણશીલ = બચાવ (ઘૃષ્ણસઘવ).
- ૫ સપ્તય = સર્પણશીલ = શીઘ્રગામી
- ૬ હક્ષિતાસ = અભિપિક્તા
- ૭ પૃશ્નિમાતર = નાનારૂપાવામૂમે પુષા = વિવિધ વર્ણની
ભૂમિના પુત્રો (પ્રાપ્નુતેસર્વાણિ રૂપાણિ इति પૃશ્નિ
મૂમિ
- ૮ અભિમાતિનમ = યત્રુને
- ૯ રીયતે = સ્રવતિ = ગમે છે (રીદ્ધસ્રવણે)
- ૧૦ પૃત = ક્ષરણશીલમુદક = ઉન્ન
- ૧૧ ઘૃપઘ્રાતામ = પૃષ્ણુદક્ષેચનસમર્થ = પૃષ્ણુદક્ષ ૧૨સા-
વવાને સમર્થ
- ૧૨ મનાઙ્ગવ = મનના જેવા નેગવાળા (જુગતો)
- ૧૩ રહ્યન્ત = વર્ષાર્થ મેરવન્ત = વરસાદના અર્થે પ્રેરતા
(રહિગતો)

૧૪ ડદમિઃ = ઉદક વડે.

૧૫ વિચ્યન્તિ = વિમુચ્ચન્તિ = છુટે છે.

૧૬ રઘુસ્યથઃ = હઘુશીઘ્ર સ્યન્દમાનાઃ = સીઘ્રગામી. (સ્યન્દુપસ્યથળે).

૧૭ અન્ધસઃ = સોમરૂપી અન્નના.

૧૮ વયઃ = પૃથ્વી.

૧૯ જગમયઃ = સીઘ્રગામી.

૨૦ મયન્તે = વિચ્યન્તિ = ખીંચે છે.

૨૧ ન્યેપસન્દશઃ = ઉગ્ર તેજઃવાળા. (ત્રિવેણીસી).

૨૨ નરિ = સંભ્રામવિષે.

૨૩ સદ્ધસ્રમૃદિમ્ = મેંકડે ધારાવાળું.

૨૪ અણંથ = અણંસાડદેવેનયુક્ત મેઘં = મેઘ.

૨૫ નિરૌદ્ધત્ = નિઃ શોષેનાધોમુલમપાતયત્ = છેક નીચે વરસાવ્યા. (ઉદ્ધજઝાજંચે).

૨૬ સ્વપાઃ = શોભનકર્મા = રૂડા કુશળ.

૨૭ નુનુવે = પ્રેરિતયન્તં = પ્રેર્ષા. (નુનુપ્રેરણે).

૨૮ અથતમ્ = અથસ્તાત્ નતો મથતીતિ અથતઃ કૃપઃ=૬૫.

૨૯ દદદાણમ્ = પ્રવૃદ્ધ; અતિનિરોધક. (દદદુદ્ધો).

૩૦ ઘાળં = વીણા.

૩૧ જિદ્રં = વક્ર.

૩૨ ઉર્ત્સં = ંળપ્રવાહ.

૩૩ તૃણજે = તૃપિતાય = તૃપાતને અર્થે.

૩૪ શશમાનાય = સ્તુતિઓ વડે મેલ કરનારને. (શશપ્લુત-ગતી).

૩૫ ત્રિધાતૂનિ = પૃથિવી આદિ ત્રણ સ્થાન વિષે અવસ્થિત.

સૂક્ત ૮૬.

ઋષિ—રુદ્રમણુ પુત્ર ગોત્રમ, દેવતા—મરુતઃ; છન્દ—ગાયત્રી.

મરુતોયસ્યહિસ્યેપાયાદિવોવિંમહસઃ ।

સસુંગોપાતંબ્રોજનઃ ॥ ૧ ॥

પ૦— મરુત । યસ્ય । હિ । સ્યે । પાયા । દિવઃ । વિંમહસ ।
ત । સુગોપાતંબ્રઃ, । જનઃ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અત્યન્ત તેજસ્વી મરુતો !, અન્તરિક્ષવેદમધી આવી,
જેને ઘેર તમે સોમપાન કરો છો તે જથ્થા, રહી રીતે સુરક્ષિત
હોય છે ૧

યજ્ઞૈર્વાયજ્ઞવાદ્મોવિપ્રસ્યવામતીનામ્ ।

મરુતઃશૂણ્ણતાહર્વમ્ ॥ ૨ ॥

પ૦— યજ્ઞૈઃ । વા । યજ્ઞદ્વાહમ્ । વિપ્રસ્ય । વા । મતીનામ્ ।
મરુતઃ । શૂણ્ણતા । હર્વમ્ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે હવિર્વાદઃ મરુતો !, (હવિર્દાતા યજ્ઞમાનોના) હવિ વડે
અથવા, (યાગરક્તિ) મેધાની યજ્ઞમાનના સ્તોત્રે વડે કરેલ
રહુતિ તમે સાંભળો ૨

હવિર્વાયસ્યવાગ્નિનોનુવિપ્રમર્તસત ।

સગન્તાગોર્મતિવ્રજે ॥ ૩ ॥

પ૦— હવિ । વા । યસ્ય । વાગ્નિનઃ । અનુ । વિપ્રમ્ । મર્તસત ।
સઃ । ગન્તા । ગોર્મતિ વ્રજે ॥ ૩ ॥

અ૦—વળી, જે (યજમાન)ના હવિસ્સ પન્ન ઋત્વિજો, બુદ્ધિશાલી
મરૂદગણને (હવિ અર્પણ કરી), તીક્ષ્ણીકૃત-પ્રોત્સાહિત-કરે છે
તે, ગોમ પન્ન ગોદને પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે ૩

અસ્યવીરસ્યંવૃહિર્પિસુતઃસોમોદિર્વિષ્ટિષુ ।

ઉક્ષ્યંમદંશસ્યતે ॥ ૪ ॥

૫૦— અસ્ય । વીરસ્યં । વૃહિર્પિં । સુત । સોમં । દિર્વિષ્ટિષુ ।
ઉક્ષ્યમ્ । મદં । શ્વ । શમ્યતે ॥ ૪ ॥

અ૦—યજ્ઞનીય દિવ્યો વિષે, યજ્ઞમધ્યે પરાક્રમી મરૂદગણાર્થ, સોમ
રસ પીત્યો છે અને (મરૂદગણ સળધી) સ્તોત્ર તેમના
હર્ષાર્થે ગવાય છે ૪

અસ્યશ્રોપૃન્ત્વાશ્વોવિશ્વાયર્ચર્પણીરભિ ।

મૂર્ચિત્સુપ્તપારિષઃ ॥ ૫ ॥ ૧૧ ॥

૫૦— અસ્ય । શ્રોપૃન્ત્વા । આ । મૂર્ચં । વિશ્વાં । ય । ચર્ચણી ।
અભિ । સુપ્તમ્ । ચિત્ । સુત્પર્ષાં । ર્ષ ॥ ૫ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—જે મરૂદગણ, મર્ચ શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર છે આ યજ્ઞ-
માનની સ્તુતિ અભિમુખે સાબળો સ્તુતિના પ્રેરણિતાઓ
(સ્તોતાઓ)ને, અન્નનો પ્રવાહ પ્રાપ્ત હો ૫

ઇતિ અગ્નીધ્યાર્ચના વર્ગ સમાપ્ત

પૂર્વોઽર્ચિર્દદાગ્નિમગ્નરદ્ધિર્મસ્તોત્રયમ્ ।

અર્વોઽર્ચિર્થર્પણીનામ્ ॥ ૬ ॥

૧૦— પૂર્વેમિ । હિ । દટાશિવ । શાત્ત્વમિ । મૃત્તઃ । વૃષમ્ ।
અર્વઃદમિ । ચર્ણનીનામ્ ॥ ૬ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, પુષ્કળ વર્ષો યથા અર્વશ એવા તમારા સંરક્ષણ
વડે યુક્ત સતા અમે, તમને (હવિ) અર્પણ કરતા રહીએ
છીએ. ।

સુભગ્નઃ સર્મયજ્યવોમરૂંતોઽસ્તુમર્ત્યૈઃ ।

યસ્યમયાંસિર્પર્ષય ॥ ૭ ॥

૧૦— સુદૃષી । સઃ । પ્રદ્યુજ્યેવ । મરૂંત । અસ્તુ । મર્ત્યૈઃ ।
યસ્યં । મયાંસિર્પર્ષય ॥ ૭ ॥

અ૦—હે પરમપૂજ્ય મરૂતો !, જેનાં હવિ તમે પેટમાં સિંચો
છો. સ્વીકારો-છો તે મર્ત્ય (યજમાન, સુધનસ પત્ર હો.)

શશમાનસ્યેવાનરુઃસ્તેદંમ્યસત્યશવસઃ ।

વિદાકામંસ્પ્રવેનંતઃ ॥ ૮ ॥

૧૦— શશમાનસ્ય । વા । નરુઃ । સ્તેદંમ્ય । સત્યશવસઃ । વિદ ।
કામંસ્વ । વેનંતઃ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે અવિતથબળવાળા શરા મરૂતો !, તમારી સ્તુતિ કરનાર,
શ્રમિત આત્રવાળા અને કામના કરનાર (સ્તોતા) ના મનોરથ,
તમે પૂર્ણ કરો. ૮

યુયતર્ત્તંત્યશસઽઆવિર્કર્ત્તમહિત્વના ।

વિધ્યંતાવિદ્યુતારસઃ ॥ ૯ ॥

૧૦— યુયમ્ । તત્ । મત્યશવસઃ । આવિર્ । કર્ત્ત । મહિત્વના ।
વિધ્યંત । વિદ્યુતારસઃ ॥ ૯ ॥

અ૦—હે અવિતથ (મત્ય) બળવાળા પરાક્રમી મરતો !, તમે તમારું તે માહાત્મ્ય પ્રગટ કરો. તમારા વિદ્યોતમાન માહાત્મ્ય વડે, રાક્ષસોનો નાશ કરો. ૯

ગૂંદતાગૂંદંતમોવિયાંતવિશ્વમન્ત્રિણમ્ ।

જ્યોતિર્કર્તુર્નિદુર્મસિ ॥ ૧૦ ॥ ૧૨ ॥

૧૦— ગૂંદંત । ગૂંદંમ્ । તપઃ । વિ । યાત્ । વિશ્વમ્ । અન્ત્રિણમ્ ।
જ્યોતિઃ । કર્તુર્ । યત્ । નિર્મસિ ॥ ૧૦ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—ગુહાવિષે રહેલ અધકારનો વિનાશ કરો તમે સર્વ રાક્ષસાદિક શત્રુને, અમારા પાસેથી નિર્ગમિત કરો જે પ્રકાશની અમે ઇચ્છા કરીએ છીએ તેને પ્રગટ કરો. અથવા, (૨) હૃદયગુહા વિષે રહેલ અજ્ઞાનનો વિનાશ કરો કામકોષાદિકને દૂર કરો જે પરત્વની ઇચ્છા કરીએ છીએ તે જ્ઞાન, અમને મિલ્લ કરો. ૧૦

ઇતિ બ્રાહ્મણ વર્ગ સમાપ્ત.

મૂક્ત ૮૬.

૧ સુગોપાનમ્. = અતિશયેન સુગોપાઃ = અત્યંત સુરક્ષિત.

૨ અગ્નિવેદમ્ = તોષણીકુર્ચન્તિ = પ્રેત્સાહિત કરે છે.
(તથાત્નુ કરણે)

૩ દિવિષ્ટિપુ = વર્ણનીય દિવસો વિષે (દૈનિક વર્ણનાં ગમનનાં દિવ્યોદ્યોતમાનસ્ય સૂર્યસ્ય દૃષ્ટ્યો ચેપુ દિવસે પુતે).

૪ બ્રાપન્તુ = શુભવન્તુ = સાબજો

- ५ सूर = स्तुते. प्रेरयितार यजमानम् = स्तुतिना प्रेरयिता
यजमानने. (धूम्ररणे)
६ धिन = पथ.
७ पूर्वाभिः = बह्वभिः = अहुवडे
८ चर्पणीना = सर्वस्य हृष्टानां सर्वज्ञानां = सर्वज्ञाना.
९ प्रयज्यवः = प्रकर्वेण यष्टव्या = परमपूज्य.
१० प्रधांसि = अन्न.
११ पर्यय = सिञ्चय = सिञ्चो छे (पृषु सेवने)
१२ स्वेदस्य = सिधमानगात्रस्य = अभितना.
१३ घेनस्य = कामयमानस्य = अभिना करीरना (घेनेति
कार्तिकमा)
१४ विध्यत = ताडयत = नाथ करे (व्यधनाडने).
१५ अत्रिणं = अक्षरं = अक्षय करीरने.
१६ उद्मसि = कामयामहे = अभिना करीरने छत्रे (वश
कांती).

सूक्त ८७.

अभिः-रुमथ पुत्र गोतम, देवता-भरत, उ०६:-१४मती

प्रत्वंक्षसः प्रत्वंसो विरूष्णिनो नानता अविथुरा कृज्जीपिणः ।

जुष्टमासो नृत्तमासो अंजिभिर्व्यानजे के चिदुस्त्रा ईव स्तुभिः ॥ १ ॥

१०- प्रहृत्वंक्षस । प्रहृत्वंसः । विरूष्णिनः । अनानता । अवि-

थुराः । कृज्जीपिण । जुष्टमास । नृहृत्तमास । अंजिभिः ।

वि । अंजिभिः । के । चित् । उस्त्रा ईव । स्तुभिः ॥ १ ॥

અ૦—શત્રુઓનો છેક નાશ કરનાર, અત્યંત જગવાન, વિવિધ પ્રકારની જલધોપણા વડે યુક્ત, યજ્ઞ શ્રેષ્ઠ, કોઈને નહિ નમનાર (શર્વોત્કૃષ્ટ), અ-વિયુક્ત (મધીભૂત), મોખપાન કરનાર, યજ્ઞ રમેના પ્રાજ્ઞિના, (યજમાનો વડે) અત્યંત મેવિન, (મેધાદિકના) અત્યંત નેતા એવા મરૂતો, કેટલાયક સૂર્ય-કિરણોની પેઠે, પોતાના સગીરનું આચ્છાદન કરનાર આભરણો! મહિત (નભવિષે) પ્રગટ થાય છે. ૧

હ્રપદ્વરેપુયદચિંધ્વંયુગિવચંડવમરુતઃકેનંચિત્પથા ।

શ્વોતન્તિકોશાઉર્પણોર્યેવાઘૃતમુંસતામર્ધુવર્ણમર્ષતે ॥૨॥

૫૦— હ્રપદ્વરેપુ । યત્ । અર્ચિષ્ઠેમ્ । યુગિમ્ । વચંદૃશ્વ । મરુત । કેનં । ચિત્ । પથા । શ્વોતન્તિ । કોશાઃ । ઉર્પ । વ । ર્યેપુ । આ । ઘૃતમ્ । હસન્ત । મર્ધુવર્ણમ્ । મર્ષતે ॥ ૨ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, ત્યારે તમે ગન્તા નભઃપ્રદેશ વિષે પક્ષીની પેઠે, કોઈ પણ આકાશમાર્ગે શીઘ્ર પ્રયાણ કરતા ગતિમન મેધને એકત્ર કરો છો ત્યારે મેથો, તમારા રથ ઉપર વૃષ્ટિ કરો છો. (તેથી હે મરૂતો !), હવિષડે તમારું પૂજન કરનાર—હું—ઉપાસકને અર્થે, મધુના જેવું સ્વચ્છ વૃષ્ટિબદ્ધ એમેર વરમાવો. ૨

પ્રેપામર્મેષુવિધુરેવરજતેભૂમિર્માર્મેપુયદ્ધ્યુજતેશુમે ।

તેક્લીઝ્યોધુનયોઞ્રાજંત્યયઃસ્વયંમંહિત્વર્પનયન્તધૃતયઃ ॥૩॥

૫૦— પ્ર । પામ્ । મર્મેષુ । વિધુગદ્દૃશ્વ । રેજંતે । ભૂમિર્માર્મે । પુય-મેષુ । યત્ । હ । યુર્મે । શુમે । તે । ક્લીઝ્યઃ । ધૃનયઃ । ઞ્રાજંતદ્રક્ષયઃ । સ્વયમ્ । મહિદ્વમ્ । નયન્ત । ધૃનયઃ ॥ ૩ ॥

અ૦—નિષ્ચે, જ્યારે આ મરૂતો, રૂઠા વૃદ્ધયુદ્ધકાર્ય મેધોને સમજ કરે છે ત્યારે તે મેધો ઉત્ક્રિષ્ઠ થઈ નિયમિત થતાં, પૃથિવી છેક કપે છે ચપ્પા, જ્યારે મરૂતો પોતાના રથ જોડે છે ત્યારે (પર્વતાદિકને) ઊરાડી મૂકે તેવી રીતે તે રથો દોડતા, ધિરહિણી સ્ત્રીની પેઠે, પૃથિવી થરથર કપે છે તે મરૂતો, ખેલાડુ, ચમળ, તેજસ્વી બાણા ધારણ કરનાર તથા (પર્વતાદિકને) હુથાવતા સતા, પોતાને મહિમા પોતેજ પ્રગટ કરે છે ૩

સહિસ્વસૃતૃપદશ્ચોયુવાંગ્ણાશ્યાઈગ્ણાનસ્તર્વિપીભિગર્વનઃ ।

અસિસૃત્યઋણયાવાનેદ્યોમ્યાધિયઃપ્રાવિતાથાહૃર્વાગ્ણઃ ॥૪॥

૧૦— સ । હિ । સ્વદસૃત । ટૃપતદમશ્ચ । યુવા । ગ્ણ । ઐયા ।
 ઈશાન । તર્વિપીમિ । આદર્વત । અસિ । સૃત્ય । ઋ-
 ણૈદ્યાવા । ઐનેદ્ય । અત્યા । ધિય । પ્રદઅવિતા । અર્થ ।
 ઘૃણા । ગ્ણ ॥ ૪ ॥

અ૦—નિષ્ચે, તે મરૂદગણ, (આ મર્વ જગતનો) અધિપતિ છે સ્વન ગતિમાન, સ્વેત દયકાવાળી હરિણીરૂપી અશ્વોવાયો, નિત્યતરણ, બાસચન્દ્ર, સત્યઆદિ, (સ્તોતાઓનો) ઋણ દત્તા અનિષ્ઠ તથા જળ વરસાવનાર એવો મરૂદગણ, હવે અમારા કર્મોનો મરક્ષક હો ૪

પિતૃઃપ્રત્નસ્યજન્મનાવદાગમિસોર્મસ્યજિહ્વામજિગાતિચર્સસા ।

યદામિન્દ્રશમ્પૃગ્ણાગ્ણાગ્ણિવાદિગ્ણામિનિયક્ષિયાનિદધિરે ॥૫॥

૧૦— પિતૃ । પ્રત્નસ્ય । જન્મના । વદામમિ । સોર્મસ્ય । જિહ્વા ।
 પ્ર । જિગાતિ । ચર્સસા । યત્ । ઈમ્ । હિન્દ્રમ્ । શૈમિ ।

ઐકવાણઃ । આશન । આત્ । ઇત્ । નામૌનિ । યુક્તિયાનિ ।
દધિરે ॥ ૧ ॥

અ૦—અમે પુરાતન પિતાના વચ્ચે, એમ કહીએ છઈએ કે સોમ-
રસની પ્રકાશમાન આહુતિ સહિત સ્તુતિરૂપી વાણી, (મરદગણને)
અર્કપણે પ્રાપ્ત થાય છે. કેમકે તે મરતો, (વૃત્રવધાદિક)
કર્મવિષે (પ્રહરવગવોજાદિ ચીરચર્ય અર્થ—હે ભગવન્ !,
તેમના ઉપર પ્રહાર કરો, તેમને હણો, પરાક્રમ કરો એવી) સ્તુતિ
કરતા સતા, ઇન્દ્રને પ્રાપ્ત થયા તે પછી તેઓ, યજ્ઞાર્થે પદને
ધારણ કરનારા થયા. ૫

શ્રિયસેકંમાનુમિઃસંમિમિસેરેતેરુશ્મિશ્ચિસ્તઋક્ષમિઃસુત્વાદયઃ ।
તેવાર્શીમન્તદુષ્મિણોઅર્ષીરવોવિદ્રેપ્રિયસ્યમાર્હતસ્યધામ્નઃ ૬।૧૨

૫૦— શ્રિયસે । કમ । માનુદમિઃ । સમ્ । મિમિસિરે । તે । રુશ્મિ-
દમિઃ । તે । ઋક્ષવંદમિઃ । સુત્વૈર્વાદયઃ । ત । વાર્શીદમન્તઃ ।
દુષ્મિણઃ । અર્ષીરવઃ । વિદ્રે । પ્રિયસ્ય । માર્હતસ્ય । ધામ્નઃ
॥ ૬ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—તે મરતો, વૃષ્ટ્યુદકનુ (પ્રાણિમાત્ર) સેવન કરી શકે તે અર્થે,
તેજસ્વી સૂર્યરશ્મિઓ સહ રૂઢી રીતે લેદકસિયન કરવાની
ઇચ્છા કરે છે તેઓ સ્તુતિસપ્ન ઋત્વિજો સહ રૂઢી હવિ
ભક્ષણ કરનારા હોય છે. રૂઢી સ્તુતિવડે અપન્ન, મતિમાન,
નિર્ભય એવા તે, મરતોના યેજ્ઞ પદને પામ્યા.

ધતિ તેરમે વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૮૭.

૧ પ્રત્યક્ષત = પ્રકર્ષેણ તનુકર્તારઃ = છેક નારા કરનાર
(સ્વધૃતનુકરણે)

૨ પ્રત્યક્ષઃ = અત્યન્ત બળવાન (તથા = ચલં)

૩ ધિરગ્નિશન = વિવિધ પ્રકારની જ્યોત્સ્ના વડે યુક્ત; અથવા,
શ્રેષ્ઠ (રચયકાયાંયાચિ)

૪ અવિચુરા. = અ વિયુક્ત, સધીભૂત (ક્યથમયસંચલનયો)

૫ ઋજીવિણ. = સોમપત્ર કરનાર, અથવા રસોના પ્રાપ્તિતા.

૬ નૃતમાસ = અત્યન્ત નેતા

૭ સુમિ = સ્પર્શરીતુ આચ્છાદેન કરનાર (સૃજ આચ્છાદને)

૮ દયાનગ્ને = વ્યક્ત દેખાય છે , અઠ્ઠજુ વ્યક્તો).

૯ અગ્નિમિ = રૂપાલિવ્ય જક આભરણો વડે

૧૦ ઉપહરેપુ = ઉપહર્તવ્યેષુ ગન્તવ્યેષુ નમસઃ પ્રદેશોપુ =
ગન્તવ્ય નભ પ્રદેશ વિષે (હકોદિત્યે)

૧૧ યથિર્મ = ગતિમાર્ગ મેધનો (યાપ્રાપણે).

૧૨ અવિચ્છન્ન = ઉપચિત્ત કુદય = એકત્ર કરે છે

૧૩ ઘોતન્તિ = બળમોક્ષ = વૃદ્ધિ કરે છે (ક્યુતિર્ ક્ષરણે).

૧૪ શુભે = શોભનાય = રૂપા વૃદ્ધિદાયક.

૧૫ અરમેપુ = ઉત્સેપક. (અજસેપણયો)

૧૬ યામેપુ = નિયમન.

૧૭ ક્રોઢય = વિહાશીલ, બેધક.

૧૮ ધુનય = ચચુડ.

૧૯ ધુનય. = ધુન્વન્ત = ધુણાવતા સતા.

૨૦ રેજતે = કપે છે (રેજુષ્વરને)

૨૧ અયા = અસ્યમર્કસ્યજગતઃ = આ સર્વ જગત

૨૨ ક્રુણયાદાઃ = સ્તોતૃણામૃણસ્યાપગમયિતા = સ્તોતાઓના
મથુદતાં. (યાત્રાપર્ણે).

૨૩ અનેષઃ = અનિધ.

૨૪ શમિ = વૃત્તવધાદિ કર્મ વિશે.

૨૫ ક્રુકવાણઃ = સ્તુતિ કરતા સતા. (ક્રુકસ્તુતો).

૨૬ ક્રુકવ્યભિઃ = સ્તુતિસંપન્ન મહત્વિજો મહ.

૨૭ વાણીમન્તઃ = સ્તુતિસંપન્ન. (વાણીવાક).

૨૮ સુચાવયઃ = રૂઠાં દવિને લક્ષણ કરનાર. (સાધુમંત્રણે).

૨૯ વિદ્રે = પ્રાપ્ત કરે છે. (વિદ્યુલ્લાભે)

સૂક્ત ૮૮.

અધિપઃ-૨૬મથુ પુત્ર ગોતમઃ દેવતા-વિશ્વદેવ, છંદઃ-૧-૬
પ્રસ્તાર પકિત, ૫ વિરાડરૂપ, અવસિષ્ઠ-ત્રિષ્ટુભ્.

* આવિશ્વન્મદ્મિરુતઃ સ્વર્કૈરથેમિર્યાતિઋષિમદ્મિરશ્વર્ણૈઃ ।

આવર્ષિષ્ઠ્યાનડૃપાવ્યોનર્પસતામુમાયાઃ ॥ ૧ ॥

૧૦- આ । વિશ્વન્મત્દધિઃ । મરુતઃ । સુદઃ સ્વર્કૈઃ । રથેમિ । યાતુ ।

* મધ્યમ સ્થાન વિશેના દેવમણેને મરેત કહે છે.

મર્ષાસ્ત્રીમદ્વમસ્યાનાપુમાન્નાયુધ સર્વનઃ । ગણાઘ સર્વે
મરુત इति ધૃત્વાનુશાસનમ્ ।

મારીય કરમપથી સમ્પત-ગણામક ઝોગણપચાશ મરેતો પ્રગટ
થયલા. (પૌરાણિકો).

ઋષિદ્વિપત્તદમિં । અથૈર્દૃષ્યૈર્જે । આ । વર્ષિષ્ઠા । નૃ । રૂપા ।
વયં । ન । પુત્તત્ત । સુદમાયા ॥ ૧ ॥

અ૦—હે મરુતો !, તમારા અત્યંત તેજસ્વી, રૂડી ગતિવાળા, યજ્ઞ
રૂડી સ્તુતિઓ વડે સંપન્ન, યજ્ઞ રૂડા તેજસ પન્ન, જાના
અથવા રથુષ્ઠા (ખાણ) વડે યુક્ત, અથર્ષથી પાખવાળા
રથોવડે, અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે પધારો યજ્ઞ (૨) વિદ્યુત્સ પન્ન,
રૂડી ગતિવાળા, અમનસ્વભાવ નીરવડે યુક્ત, અન્તરિક્ષ વિશે
વ્યાપ્ત એવા મેધરૂપી રથોસહ, (વર્ષણાર્થ) પધારા હે રૂડા
ભુદ્ધિમાન, વા રૂડા પરાક્રમી મરુતો !, તમે ક્રિદ્મંત્ર અન્નસપત્તિ
મહા પક્ષીની પેઠે, અમારા પ્રત્યે ઉડી આવો ૧

તૈરુષોર્ભર્વરમાપિશર્મૈઃ । શુભેકંયાન્તિરણુભિરર્ષૈઃ ।

સ્ત્રવમોતચિત્રઃસ્વર્ધિર્તાવાન્પુવ્યારથસ્યજઘનન્તુભૂર્મ ॥ ૨ ॥

પ૦—તે । અરુણેભિં । ઝરંમ્ । આ । વિશર્મૈ । શુભે । કર્મૈ ।
યાન્તિ । રપર્તૈર્દમિં । અથૈર્જે । રુક્ષ । ન । ચિત્ર । સ્વૈ-
ર્ધિર્તિદશાન્ । પુ યા । રથંસ્ય । જઘનન્તુ । ભૂર્મ ॥ ૨ ॥

અ૦—તેઓ, અરુણ તથા વિગ્ન વર્ણના રથવાહક આવેાવડે, દેવાની
પ્રજ્ઞા તથા સ્તુતિ કરનાર (યજ્ઞમાન) પ્રત્યે, તેજુ બહુ કરવા
અથવા, વર્ષણાર્થ પ્રમાણ કરે છે એ અકચકિત સુવર્ણની પેઠે
અત્યંત સુદર, સ્ત્રવમ પન્ન એવા તે મરુતો, રથના ચાકવડે
બંધિને છેક ફેડી નાંખે છે ૨

શ્રિયેકત્રો અર્ધિતનુપુષાશીર્મેધાપન્નાનકૃણવન્તુર્ધ્વા ।

યુષ્મન્પુરુષમંરુતઃસુનાતાસ્તુચિદ્યુમ્નાસૌધનયન્તેઅદ્રિમ્ ॥ ૩ ॥

૫૦— શ્રિયે । કમ । વ । અવિં । તનુપું । વાશીં । મેષા । વના ।
 ન । દ્રુણવન્તે । ઊર્જા । યુષ્મન્થમ । કમ્ । મહત્ । સુદ-
 જાતા । તુવિદ્યુન્નાત્ । ઘનયન્તે । અદ્રિમ્ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે મરૂતો ! તમારી આધ ઉપર કુહાડી (વાસનો) શોભી
 ન્હી છે તેઓ વૃક્ષોની પેઠે ઉન્નત થયો કરાવે છે હે સુજન્મા
 મરૂતો !, યુષ્મન્ સપત્તિવાળા યજ્ઞમાનો, તમારા અર્થે પાપાણ્
 વડે મોહરમ કરે છે ૩

અહાનિગૃધ્રાઃપર્યાવ્રાગુર્નિમાધિર્યવાર્કુર્યાંચંદ્રેર્વામ્ ।
 વ્રજ્જકૃષ્વન્તોગોત્તમાસોઅર્કેરુર્વનુનુદ્રવત્સધિપિર્વયૈ ॥ ૪ ॥

૫૦— અહાનિ । ગૃધ્ર' । પરિ' । આ । રુ । આ । અગુ । રૂમામ્ ।
 ધિર્વામ્ । વાર્કુર્યામ્ । વ્ર । દ્રવમ્ । વ્રજ્જ । કૃષ્વન્ત્ । ગ'ત-
 મામ્ । અર્કે । ઊર્જમ્ । નુનુદ્ર । ઉત્પ્રેષધિમ્ । વિર્વયૈ ॥ ૪ ॥

અ૦—(કોઈ સપિ નહે કે)—હે ગોતમે ! તરસ્યા એવા તમને,
 ગોલન-ઉદક-મપન્ન દિવસો, ચોમેર પ્રાપ્ત થયા અને તેથી
 તમે, ઉદકવડે રસાય તેવા (બ્યોતિષ્ઠ્યાદિક) તેજસ્વી કર્મ
 કથા (મરૂતો અર્થે) સ્તોત્રો સદ્ હવિ જ પાદન કરી ગોતમ
 સપિએએ, ઉદકપાનાર્થે કૃપને હવે આણેનો ૪

પ્રતચ્યન્નયોર્જનમચેનિસુસ્વર્હયન્મરુતોગોત્તમોવ ।
 પશ્યનન્દિરંપચક્રાનયોદૃષ્ટાન્વિધાવંતોવરાહન્ ॥ ૫ ॥

૫૦— પ્રતત્ । ત્યન્ । ન । યોર્જનમ્ । અચેતિ । સૈત્વ । હ । યત્ ।
 મહન્ । ગોતમ । વ્ર । પશ્યન્ । હિરંપચક્રન્ । અયં દ-
 દ્ધાન્ । વિદ્વાર્થેવ । વૈરાહન્ ॥ ૫ ॥

અ૦—હે મરતો !, સુનર્ણમય ચક્રવાળા રથવિષે આશ્ન, અથવા રૂડા
કર્મ કરનાર, લોખંડી ચક્રધારાવાળા, અથવા લોખંડી દાદ-
વાળા, વિવિધ રીતે ધતહિત દોડનાર, ઉત્કૃષ્ટ સન્નુઓના હથ્થ-
નાર, અથવા ઉત્કૃષ્ટ વૃષ્ટમુદકના આહર્તા, અથવા ઉત્કૃષ્ટ
દેવોનું આશ્વિન કરનાર, અથવા ઉત્કૃષ્ટ હવિનું બક્ષણ કરનાર
એવા તમને જોઈ, ગૌતમ-સપિએ જે ગાયેલું તે સુપ્રસિદ્ધ
સ્તોત્ર, અન્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્રના જેવું છે એમ હરકાઈ જાણે છે મ

* છપાસ્યાર્વોમસ્તોનુભર્ત્રીપ્રતિચાયતોનવાળી ।

અસ્તોમયુવૃષામાયનુંસ્ત્રધાગર્ભસ્ત્યોઃ ॥૬॥૧૪॥

૧૦— છપા । સ્થા । ય । મસ્તુ । અનુ૦મૃર્ત્રી । પ્રતિ । સ્તો૦મૃતિ ।
વાગર્ભ । મૈ । વા । સ્તોમયત્ । વૃષા । આસુમ્ । અનુ ।
સ્ત્રધામ્ । ગર્ભસ્ત્યો ॥ ૬ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે મરતો !, તમારા મથુને ચોખ્ખા એવા સ્તોત્રરૂડે અમે,
તમે પ્રત્યેકની સ્તુતિ કરીએ છઈએ હવે અમારા હરતોવિષે,
તમે જ્યારે (બહુવિધ) અન્ન સ્થાપિત કરો છો ત્યારે સત્વિને
પણ, આ (સત્વાએ) વડે તમારી સહજ સ્તુતિ કરે ॥ ૬

પ્રતિ ચોદમે વર્ગ સમાપ્ત.

मूक्त ८८.

१ मरुतः - मित्रंनिमित्तमन्तरिक्षं प्राप्यरुजन्ति यथा
अमितमृशं शब्दकारिणः अथवा स्वैर्निमित्तमेवप्राप्य
विपुतात्मनारोचमानाः अथवा महत्येन्तरिक्षेद्रयन्तीति=
निमित्तं अन्तरिक्षेने प्राप्तं यच्च गर्जना करे ते; अथवा, (२)
अत्यंत गर्जना करनार; अथवा, (३) स्वनिर्मित भेदने प्राप्त
यच्च विद्युत्स्वरूपे प्रकाशमान; अथवा, (४) मदान् अन्तरिक्षं विषे
स्वे ते. (मित्ररात्रिणोयामित्ररोचिनो यामहद्रुवन्तीति
नि ११-१३).

२ घर्षिष्ठया = अथ वडे.

३ अश्वपणैः = अश्वानां पतनं पपामस्मितादशोः यथा अश्व-
व्याप्तयणैः पतनं गमयेयान्तिः = अश्वरूपी पापवजा. अथवा,
अन्तरिक्षं विषे व्याप्त (अश्वव्याप्तौ).

४ घटं = देवानां करोतारं = देवेभ्यो भृशं करनार. (त्रिय-
भ्यो देवाभ्येभ्य इतिवरः).

५ कं = शब्दयितारम् = स्तुति शानार. (कौशब्दे).

६ रघन्मि. = गन्ता भेदयिता वडे. (तुरत्स्वरणे.).

७ ह्यधितिष्ठान् = वध-सपन.

८ धार्क्यामि = वारिवडे निष्पाद्य.

९ उत्सधिम् = इय (उत्सोत्तलप्रवाहोस्मिन्धीयते इति).

१० सस्र = इय्यार्थ. (स्पृशब्दे).

११ योजनं = युज्यतेनेन वेधता इति = युक्त; स्तोत्र

१२ अचेति = सर्वविधि छे. (चित्तीसंज्ञाने).

१३ धराहून् = वरस्य उत्कृष्टस्य शत्रोर्हतृन् यन्ना उत्कृष्टानां
देवानामाह्वानृन् वरस्यहविषो मक्षयितृषा = अथ

સત્ત્વનો હલુના, અથવા શ્રેષ્ઠ દેવોના આર્જુન કરનાર અથવા
 શ્રેષ્ઠ હવિરન્નના લક્ષણ કરનાર (અથાપ્યેતેમાધ્યમિકા
 દેવગણાધરાહવતુચ્યન્તે પશ્યહિરણ્યચક્રાનિતિ નિ
 ૯-૪ । હરતેર્વાહ્યતેર્વાજુહોતે)

૧૫ અનુભર્જી = અનુહરન્તી = તમને યોગ્ય (દૃઢ્ હરણે)

૧૬ ન = હવે

૧૭ પ્રતિષ્ઠોમસિ = પ્રત્યેકની સ્તુતિ કરે છે (સ્તોમસિ સ્તુ
 તિકર્મા)

૧૮ ગમસ્વયા = બાહુ વિષે

સૂક્ત ૮૯.

મહિ-૨૬મણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા-વિશ્વેદેવ છન્દઃ-૧-૫-૭
 ભજતી ૬ વિરાગ્ગાથા, ૮-૧૦ ત્રિષ્ટુપ્

આનોમુદ્રાઃકર્તવ્યોયતુશિશ્વતાંદંગામોઅપરીતાસચ્ચિદ્દેઃ ।

દેવાનોયથાસદ્મિદ્વૃષેઅમુક્ષપ્રાયુરોરક્ષિઃ । ગોદિવેદિવે ॥૧॥

૫૦-આ । નુ । મુદ્રા । કર્તવ્ય । યન્તુ । શિશ્વતાં । અદંઘાસ ।

ઓર્વિરિડ્ઘતાસ । ઉતર્ડર્ધિઃ । દુગા । નુ । યથા । વર્ડમ્ ।

ઇત્ । વૃષે । અમ્નુ । અપ્રિડ્ઘામુષ । રક્ષિગાઃ । દિવિડ્ઘ-
 દિવે ॥ ૧ ॥

અ૦—૧ પ્રમારે (ઉપાસન્તો) કદાપિ પરિત્યાગ ન કરનાર, પ્રતિ
 દિવસ રક્ષણ કરનાર એવા વિશ્વેદેવ અમને મહેવ પ્રાપ્ત થાય
 તે પ્રમારે તમને, કત્યાણુમરક અથવા એના મરણ યોગ્ય, નિરૂપ-
 દન, (સત્ત્વોષઠે) અપ્રતિરૂદ્ધ, સત્ત્વવાત્ એવા (અગ્નિધોતા-
 દિઃ) મહાયજ્ઞો યોગેર પ્રાપ્ત દે । ૧

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजुयता देवानां रातिरभिन्नो निर्वर्तताम् ।

देवानां संख्यमुपसेदिमा वयं देवान् आयुः प्रतिरन्तु जीवसे ॥२॥

प०— देवानां । भद्रा । सुधमति- । ऋजुयताम् । देवानां ।
राति । अभि । न । नि । वर्तताम् । देवानां । मन्त्रम् ।
उप । सेदिम । वयम् । देवाः । नः । आयुः । प्र । तिरन्तु ।
जीवसे ॥ २ ॥

अ०—आजं पशुकल उपाभकनी धृञ्छा कर्ना देवानी कल्याणकारक
इपा, अभने (सिद्ध हो) देवानी मैत्री अभने आपन हो
उपनार्थ, देवा अभारं आयुष्य वधारे २

* तान् पूर्वयानि विदो हू महेव्यमर्गं मित्रमदिति वक्षं प्रसिधम् ।

अर्यमणं वरं सोमं भिन्नामरं स्वर्तानः सुभगामरं स्फुरत् ॥३॥

प०— तान् । पूर्वया निदिदि । हूमन्ते । वयम् । भर्तम् । मित्रम् ।
अदितिम् । वक्षम् । आर्क्षवम् । अर्यमणम् । वरं यम् ।
सोमम् । भिन्ना । संस्वति । न । सुभगा । मर्य ।
स्फुरत् ॥ ३ ॥

अ०—अमे वेदात्मिका नित्य वाणीवडे लग, मित्र, अदिति,
सर्व जगतने निर्माणु करवाने समर्थ जेवा प्रजापति, यथा
'दिरुण्यगर्ष' देव भर्द्दमण्ड, अर्यभा, वरं, सोम अने

* १ 'मैत्रं वा अदः । तै० ब्रा० १ ७ ९ । २ प्राणो-
वेदक्ष तै० स० २ ६ २ । ३ असौ वा आदित्योर्यम् ।
तै० स० २ ४ ४ । वारुणीरात्रि- । तै० ब्रा० १ ७ ९ ।

અર્ચીદેવને આર્ધ્યાન કરીએ છઇએ સુદર-ધન-મય ॥
સરસ્વતી અમાર કલ્યાણ કરે ૩

તન્નોશતોમયોમૃતમેષપ્રજંતન્માતાપૃથિવીતરપિતાયૌઃ ।

તદ્ગ્રાવાણઃસોમસુવોમયોમૃતસ્તદંશ્વિનાશૃણુતંધિષ્ણ્યાયુવમ્ ॥૪॥

૧૦- તત્ । ન । વાત । મય હમુ । વૈતુ । મેષમ્ । તત્ । માતા ।
પૃથિવી । તત્ । પિતા । યૌ । તત્ । ગ્રાવાણ । સોમહસુ ।
મયહમુ । તત્ । અશ્વિના । શૃણુતમ્ । ધિષ્ણ્યા । યુવમ્ ॥૪॥

અ૦-વાયુ, તે કલ્યાણકારક ઔષધ અમને પ્રાપ્ત કરે માતા પૃથિવી,
પિતા ઇ તથા સોમરમ ગાગનાર કલ્યાણકારક પાષાણો તે
ઔષધ પ્રાપ્ત કરે હે શુદ્ધિદાણી અર્ચીદેવ !, જેની અમે,
પ્રાર્થના કરીએ છઇએ તે ઔષધ અમને કયા પ્રકારે અનુકૂળ
થાય તે તમે જાણો છો ૪

તર્મીગ્રાનેજગંતસ્તુપસ્પતિધિયંત્રિન્વમર્વસેદ્ધવહેચુવમ્ ।

પૂપાનોયથાવેદંમામર્મધૃષેરસિતાણાચુરદંઘઃસ્વસ્તયૈ ॥૫॥૧૫॥

૧૦- તમ્ । ઈજ્ઞાનમ્ । જગંત । તુસ્તુપ્ । પતિમ્ । ધ્રિપર્મૈરંત્રિન્વમ્ ।
અર્વસે । હમુહે । ચુવમ્ । પૂપા । ન । યથા । વેદમાર્મ ।
અર્મત । વૃષે । રસિતા । ધૌર્યુ । અર્દઘઃ । સ્વસ્તયૈ ॥૫॥૧૫॥

અ૦-તથાવર જગમના અધિપતિ, કર્મોવડે પ્રમજ યનાર ઇન્દ્રુ,
અમે રક્ષણાર્થ આર્ધ્યાન કરીએ છઇએ જે પ્રકારે મ પતિ
વધી અમાર રક્ષણ થાય તેજ પ્રકારે અદિત્ય પૂપા, કલ્યા-
ણાર્થ અમાર સરક્ષણદા હો ૫

ઈતિ છઠો વર્ગ સમાપ્ત

स्वस्तिनइन्द्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ।

स्वस्तिनस्ताक्ष्योअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोवृहस्पतिर्देधातु ॥६॥

५०— स्वस्ति । नः । इन्द्रः । वृद्धश्रवाः । स्वस्ति । नः । पूषा ।
विश्ववेदाः । स्वस्ति । नः । ताक्ष्यः । अरिष्टनेमिः । स्व-
स्ति । नः । वृहस्पतिः । देधातु ॥ ६ ॥

अ०—मर्वप्रसिद्ध, वा विपुल-हवि-स्व पन्त इन्द्र, अभाश् कस्यासु
करो. मर्वश, वा मर्वसंपत्तिमान पूषा, अभाश् कस्यासु करो.
अहिंसित आधुधवाजो, यथा अहिंसित रथवाटवाजो ताक्ष्य,
(ग३३) अभाश् कस्यासु करो. वृहस्पति, अभाश् कस्यासु
करो. ६

पृषदश्वामरुतःपृथिमातरःशुभ्रयावानोविदथेपुजमयः ।

अग्निजिह्वामनवःसूरचक्षसोविश्वेनोदेवाअवसागमन्निह ॥७॥

५०— पृषत्तदभ्याः । मरुतः । पृथिमातरः । शुभ्रमेदयावानः ।
विदथेषु । जैमय । अग्निजिह्वा । मनवः । सूरचक्षसः ।
विश्वे । न । देवाः । अवसा । आ । गमन् । इह ॥ ७ ॥

अ०—स्वेत टपडीवाणी हरिष्ठीरपी अग्नेवावाणा, नानावर्णनी गाय-
त्री मातावाणा, सुंदर गतिवाणा, यजो विषे प्रयासु करनारा,
अग्निजिह्व, विचारशील, सूर्यप्रकाशना जेवा तेजस्वी
भक्षतो, आज्ञे पोताना रक्षसुसहित अभासी पासे पधारो. ७

भद्रं कर्णेभिः शृणुयामदेवाभद्रं पर्येमाक्षभिर्यजत्राः ।

स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यसेमदेवहितयदायुः ॥८॥

૧૦— મુદ્રમ્ । કર્ણેભિઃ । શુણુયામ્ । દેવાઃ । મુદ્રમ્ । પશ્યેમ્ ।
અસદ્ભિઃ । યજત્રૌઃ । સ્તિરૈઃ । જનૈઃ । તુત્તુદ્વાસં ।
તનૂમિં । વિ । અગ્નેમ્ । દેવદહિતમ્ । ચત્ । આયુઃ ॥૮॥

અ૦—હે દનાદિ-ગુણુયુક્ત દેવો !, અમારા કાને અમે કર્ણાણ્ય
વચન સાંભળતા રહીએ (અર્થાત્, અમે કદાપિ બહેરા ન
થઈએ) હે યજાહ્ દેવો !, અમે, અમારી આંખે જોઈતી પદાર્થ
જોતા રહીએ. સુદૃઢ અગ્નિ અને શરીરથી યુક્ત થઈ સ્તુતિ
કરતા અમે, પ્રજ્વળિતમાં સ્થાપિત કરેલ પૂર્ણ (૧૧૬ અથવા
૧૨૦ વર્ષ) આયુષ્ય ભોગવીએ ૮

શતમિહુશસ્વોઅન્તિદેવાયત્રાનશ્વક્રાજરસંતનૂનામ્ ।
પુત્રાસોયત્રંપિતરોભવન્તિમાનોમધ્યારીરિપતાયુર્ગન્તોઃ ॥૯॥

૧૦— શતમ્ । શત્ । હુ । શાદ્ । ઐન્તિ । દેવાઃ । યત્ર । ત્ ।
શ્વક્ર । જૈરસમ્ । તનૂનામ્ । પુત્રાસં । યત્ર । પિતરૈઃ । મર્વ-
ન્તિ । મા । ત્ । મધ્યા । રિપિતૈઃ । આયુઃ । ગન્તોઃ ॥૯॥

અ૦—હે દેવો !, નિશ્ચયે તમે મહુષ્યના આયુષ્યની મર્યાદા મો વર્તીની
કળ્પેની છે તેથી, ત્યારે અમારાં શરીર વૃદ્ધ થાય અને અમારા
પુત્રો અમારૂં પાતળ કરતા જેવા મોટી ઉમરના થાય તે પૂર્વે,
મધ્યમા અમારૂં નિર્મિત આયુષ્ય મ ખૂટો ૯

*અદિતિર્ધૌરદિતિરન્તરિક્ષમદિતિર્માતાસપિતાસપુત્રઃ ।
વિશ્વેદેવાઅદિતિપંચજનાઅદિતિર્જાતિમદિતિર્જનિત્સમ્ ॥૧૦॥૧૬

* સર્વેધાયાવતત્ત્વપંચજનાનામુલ્કયંદેવમનુરવાળામન્ધર્વા-
ન્તરસાંસર્પાણાંચવિતૃણામ્ ચ । યે૦ શા૦ ૩-૩૧.

૧૦— અદિતિઃ । ઘૌઃ । અદિતિઃ । અન્તર્ધિશ્વમ્ । અદિતિઃ ।
મૃતા । સઃ । પિતા । સઃ । પુત્રઃ । વિશ્વે । દેવાઃ । અદિતિઃ ।
૧૧— પૈર્ઘ્ન । જનાઃ । અદિતિઃ । જાતમ્ । અદિતિઃ । જનિદત્ત્વમ્
॥ ૧૦ ॥ ૧૬ ॥

અ.—અદિતિ તેજ ઘુઓક, અદિતિ તેજ અન્તરિક્ષ, તેજ માતા,
તેજ પિતા, તેજ પુત્ર (છે) મર્વેય દેવ, તે અદિતિ જ (છે).
પંચમન પથુ તેજ (છે). પ્રત્યેત્પત્તિ તથા ઉત્પત્તિનું અધિ-
કરણ પથુ તેજ છે. ૧૦

ઇતિ સોમમા વર્ગ મમાપ્ત

સૂક્ત ૮૯.

- ૧ અપરીતાસઃ = શત્રુભિરપરિગતાઃ અપ્રતિરુદ્ધાઃ = શત્રુ
વડે અપ્રતિરુદ્ધ.
- ૨ અમાયુષઃ = અપગચ્છન્તઃ સ્વકીયં રક્ષિતઋષમપરિસ્થ-
જન્તઃ = રક્ષણ કરવા યોગ્યનો પરિચાલ ન કરનાર. (દુર્ગતો).
- ૩ સદમિત્ = સદૈવ.
- ૪ નિયિદા = વેદાત્મિકા-નિત્ય-વાણીવડે.
- ૫ મર્ગ = મજનોયં દ્વાદશાનામાદિત્યાનામશ્વત્તમમ્ =
એવ્ય ભગદેવ.
- ૬ મિત્રં = પ્રમીતે સ્વાયક અહરભિમાનિનં દેયં = ઉપદેવથી
પરિચાલ કરનાર, અથવા દિવસનો અભિમાની દેવ મિત્ર.
- ૭ અદિતિ = અર્ધાંત્રીયા વા અદીના દેવમાતા.
- ૮ અશ્વિધમ્ = શોષણરહિત; સર્વદા એકગરૂપે હોનાર મરૂગણ.
(સ્થિત શોષણે).

९ अर्यमणम् = अरोन्मन्वेदादीनसुरान्यच्छ्रुतिनियच्छ्रुति
इति = मन्वेदादिक असुरोनुं नियमन करनार=भ्यर्.

१० वरुणम् = वृणोतिपापकृतः स्वकीयैः पाशैरावृणोती-
तिराज्यभिमानोदेवः = रात्रिने। अलिभात्री देव.

११ सोमम् = पृथिवी विने क्षतास्वर्षे अने सुतोऽविने यन्द्देवता
स्वर्षे होनाः.

१२ अश्विनः = अश्ववन्तः; अथवा, अर्वाध्यापक देव. (अश्विनौ
यद्व्याप्नुवाते मर्च रसेनान्योऽयोतिषान्योश्चरश्विना-
वित्योर्णवाभस्तत्कावश्विनौ चाद्यापयित्वावित्येकेऽहो-
रात्रावित्येके सूर्यावग्रमत्तावित्येके राजानौ पुण्य-
कृतावित्येतिहासिकाः । (नि० १२. १ ।)

१३ घातु = मापयतु = प्राप्त करे. (या गतिगन्धनयोः).

१४ धिष्ण्या = बुद्धिशासी.

१५ धिर्यजिन्धं = धीमि. कर्मभिः प्रीणयितव्यं = कर्म-
प्रसन्न. (जिधि प्रीणनार्थः)

१६ वेदसाम् = धनने।

१७ वृधे = वर्धनार्थ.

१८ पायुः = भक्षयिष्यार. (या रक्षणे).

१९ पूषा = पोषक देव.

२० तार्यः = तृक्ष्युः नरः.

२१ बृहस्पतिः = बृहत् देवोने। पात्रयिता.

२२ शुभयावानः = सुंदर गतिवागा. (याप्रापणे).

२३ जग्मयः = गन्तारः = प्रयाय करनार.

२४ मनघः = विचारशील.

२५ यज्ञत्राः = यज्ञार्थ.

२६ अन्ति = अन्तिके = समीपभां.

२७ जरसं = ७२। = वृद्धावस्था.

२८ गन्तोः = क्लृप्तस्य आयुषोगमनात् पूर्वं = निर्माल्य क्षेत्र आयुष्य पीति न्यथ तेनी पूर्वं.

२९ रिरिपत्त = द्विसिष्ट = विनाश क्षेत्र. (इपरिष्ठ द्विसायां).

३० पञ्चमनाः = पांच लोक. (गन्धर्वाः पितरोदेवा असुरा रक्षांसोत्येके चत्वारो वर्णाभिषादः पञ्चम इरण्यमन्य वदति नि० ३ ८).

सूक्त ९०.

ऋषिः—रङ्गभ्यु पुत्र गोतम; देवताः—विश्वेदेव; छन्दः—१-८ गायत्री.
६ अनुष्टुप्, देवता—विश्वेदेव.

ऋजुनीतीनोवर्णोमित्रो न पतु विद्वान् ।

अर्यमादेवैः स नोपाः ॥ १ ॥

१०—ऋजुनीती । न । वर्णः । मित्रः । न पतु । विद्वान् । अ-
र्यमा । देवैः । स नोपाः ॥ १ ॥

अ०—(नेतृत्वं उत्तम स्थानता न्यस्तुनाम्) विद्वान् मित्र पञ्च
तथा छतर देवा महवर्णमान अर्यमा, अमने अरण्य भागे
(छष्ट स्थाने) एव न्यस्तुनाम् १

ते हि वस्वो वसन्तानास्ते अभ्रं मूरापहोभिः ।

घ्नानारं सन्ते विश्वाहा ॥ २ ॥

૫૦— તે । હિ । વૈવિ । વર્ણવૌના । તે । અપ્રદર્શૌ । મહં દમિ ।
મૃતા । રક્ષન્તે । વિદ્યાહા । ॥ ૨ ॥

અ—તેજ સપતિવડે (જગતનુ) આચ્છાદન કરનાર, જાનવાન
દેવો, પોતાના તેજવડે, સદૈવ જગતિર્વિહ નિભાવે છે ૨

તેઽસ્મભ્યંશર્મયસશ્ચમૃતામર્ત્યેભ્યઃ ।

વાર્ધમાનાઅપદ્ધિર્પઃ ॥ ૩ ॥

૫૦— તે । અસ્મભ્યમ્ । શર્મ । યસૈન્ । અમૃતા । મર્ત્યેભ્ય ।
વાર્ધમાના । અપ । દ્ધિર્પઃ ॥ ૩ ॥

અ—અમર એવા તે (વિશ્વેદેવ), પાપરૂપી શત્રુનો વિનાશ કરી,
મર્ત્ય એવા અમરને, (અમૃતસ્વરૂપ) સુખ અર્પણ કરે ૩

વિનંપયઃસુવિતાયષ્ટિયન્તિવન્દ્રોમુરતઃ ।

પૂષામગોવન્દ્યાસઃ ॥ ૪ ॥

૫૦— વિ । નુ । પય । સુવિતાર્ય । ત્રિયન્તુ । વન્દ્ર । મુરત ।
પૂષા । મગ । વન્દ્યાસ । ૪ ॥

અ—વન્દ્ય હન્દ્રે મરેત, પૂષા, અને ભગ, અમારા કન્યાધાર્ય-
સ્વર્ગોદિઃ ફલાર્થ—અમારા માર્ગને સુગમ કરે (અર્થાત્
અશોભન માર્ગથી પૃથક્ કરે) ૪

* હૃતનોધિયોમોર્ઘ્યાઃપૂષન્વિષ્ણવેર્વવાઃ ।

ક્ત્તીનઃસ્વસ્તિમનઃ ॥ ૫ ॥ ૧૭ ॥

* યસ્માત્પશુવ મપ્રેષન્નશેરન્સપતેનવશેનવજેત । તેઽ
દ્રાઽ ૨ ૭-૧૯ ।

૧૦— હૃત । નૃ । ધિયં । ગોદ્ભંગા । પૂર્વન્ । વિષ્ણોઽર્થિ । એવં-
દ્યૌર્ધિવઃ । કર્તૈ । નૃ । સ્વસ્તિદ્વમત્ ॥ ૬ ॥ ૧૭ ॥

અ૦—હે પૂર્વા !, હે વિષ્ણુ !, હે અશ્વગામી મહત્તા !, તમે
અમારા કર્મો ગોસપન્ન કરો. અને વળી, અમને અવિનાશી
કરો. ૫

ધતિ સતરમે વર્ગ સમાપ્ત
મધુવાતાઋતાપ્તેમધુક્ષરન્તિસિન્ધવઃ ।
માર્ધ્વીનૈઃસન્ત્વોર્પધીઃ ॥ ૬ ॥

૧૦— મધુ । વાતાઃ । ઋતૈર્ધ્યતે । મધુ । ક્ષરન્તિ । સિન્ધવઃ । માર્ધ્વી ।
નૃ । મન્તુ । ઓર્પધી ॥ ૬ ॥

અ૦—પરો-ધુ યજ્ઞમાનાર્થે વાત, મધુર કર્મધ્ય વસ્તુએ છે નદી
અથવા સમુદ્રો, મધુરસપૂર્ણ વેહે છે (તેજ રીતે) અમારા
અર્થે, ઓર્પધિ મધુર હો. ૬

મધુનક્તમુતોપસોમધુમૃત્પાર્થિરંજઃ ।
મધુઘૌરંસ્તુનઃપિતા ॥ ૭ ॥

૧૦— મધુ । નક્તમ્ । હૃત । હૃવત્ । મધુદ્વમત્ । પાર્થિવમ્ । રંજં ।
મધુ । ઘૌરં । અસ્તુ । નૃઃ । પિતા ॥ ૭ ॥

અ૦—અમને સારિ મધુરધ્ય દેનારી હો. વળી, ઉગ્રાક્રમ પણ અમને
મધુરધ્ય દેનાર હો. પૃથ્વીનોક, અમને મધુરધ્ય દેનાર હો.
પિતા ધૂ, અમને મધુરધ્ય દેનાર હો. ૭

મધુમાન્નોવનસ્પતિર્મધુર્માઽસ્તુર્મયઃ ।
માધ્વીર્ગર્ભોમન્તુનઃ ॥ ૮ ॥

१०— मधुहपान् । नः । वनस्पतिः । मधुहपान् । अस्तु । सूर्यः ।
माध्वीः । गार्धः । भवन्तु । न ॥ ८ ॥

अ०—अमने वनो पावयिता (धूपादिभानी) देव, मधुर हो।
सूर्य, मधुर हो। अमने गार्धो, मधुर हो ।

शंनोमित्रःशंवरुणःशंनोभवत्वर्यमा ।

शंनइन्द्रोवृहस्पतिःशंनोविष्णुंरुरुक्रमः ॥९॥१८॥

१०— शम् । नः । मित्रः । शम् । वरुणः । शम् । न । भवतु ।
अर्यमा । शम् । न । इन्द्रः । वृहस्पतिः । शम् । नः ।
विष्णुः । उरुरुक्रमः ॥ ९ ॥ १८ ॥

अ०—मित्र, अमने सुभकर हो। अथवा, अमारा उपद्रवने शात
करनार हो। वरुण, सुभकर हो। अर्यमा, (सूर्य) सुभकर हो।
महान् देवोपा पावयिता इन्द्र, अमने सुभकर हो। वासा
उभया वारनार विष्णु, अमने सुभकर हो ।

इति अकारमे। पश्च॑ समाप्त

सूक्त ९०.

- १ ऋजुनीतो = ऋजुनीत्या ऋजुनयनेन = मरण मार्गे.
- २ वसमाना = वासवा आच्छादयितारः = अ० जालन
करनार (वसमाच्छादने).
- ३ वसवः = वसुनोधनस्य = सपत्नितो.
- ४ भप्रमूता. = अग्रमूर्तिना समूहा = ज्ञानवान्. (प्रकृ-
ष्टाम् = प्रम् सुहृद्ग्रीहस्पृच्छाययो.).

- ૫ વિશ્વાદા = જ્ઞાપવાદાનિ = સંદેહ.
 ૬ યંસન = ચક્ષુઃ = અર્પણ ક્ષેત્ર.
 ૭ સુવિતાપ = સુદ્યુમાસદ્યાપ સ્વર્ગાદિકલાય = સર્વપ્રતિ-
 ૧૧-પ્રાપ્તિયથે.
 ૮ વિચિયન્તુ = વિચિયન્તુ = મુચ્યમાણ (વિચરવતે).
 ૯ વાપાતઃ = વંદનીય.
 ૧૦ વચયાવઃ = વચેર્ગમ્યમિદમ્બ્રૂયાતિ નચ્છતીત્યેવમાયા
 મદદ્વજઃ = અધ્યાત્મી ભક્તો (દણુ ગતો).
 ૧૧ પ્રજ્ઞાપતે = જ્ઞેયમ્.
 ૧૨ રજઃ = ભોક્ત. (રજઃપદ્મિમજ્જના દતિ રજઃ).

સૂક્ત ૧૧.

ઋષિઃ-૨૮મણુ પુત્ર ગોત્રમ્. દેવતાઃ-સોમઃ ૭-૮-૧૨-૪ ત્રિપુલ,
 ૫-૧૬ આયત્રી. ૧૭ ઉશ્વિદ, ૧૮-૨૩ ત્રિપુલ.

ત્વંસંપ્રમચિકિત્તોમન્નાપાત્વંગિષ્ટમનુનેપિવન્યામ્ ।
 સત્ત્વર્ણાનીપિતરોનડન્દોદેવેપુરત્નમમનન્તુષીરાઃ ॥૧॥

૧૦- દશ્મ્ । મોમ્ । પ્ર । ચિચિત્ત । મૈનીષા । સ્વમ્ । રનિષ્ઠમ્ ।
 ઋનુ । નેપિ । વન્યામ્ । તર્વે । પ્રદેનીતી । પિતરઃ । નઃ ।
 દેન્દોદતિ । દેવેર્ણુ । રત્નમ્ । અમનન્તુ । ધીરાઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ-૧ સોમ ।, અમારી શુદ્ધિરહે અમે તૂને છેક જ્ઞાપીએ છઈએ
 (એથી), તું અમને અત્યંત સગ્ગમાર્ગે લઈ જાય છે. (સર્વ
 જગતને અમૃતરહે) ઔજઃનાર દે સોમ ।, તારીજ રૂપ

વડે, અમારા કર્મસંપન્ન વા જુદિમાન પિતૃઓને, દેવો પાસેથી
રૂડી પાનપ્રાપ્તિ થઈ ૧

ત્વંસોમકૃતુંભિઃસુકૃતુંમૂસ્ત્વંદક્ષે.સુદક્ષોઽશ્વિર્વેદાઃ ।

ત્વટ્પાંષ્ટૃત્વેભિર્મહિતાગુમ્નેભિર્ગુમ્ન્યંમવોનૃચતાઃ ॥૨॥

પ૦— ત્વમ્ । સોમ્ । કૃતુંદમિ । સુદક્ષતું । મૂ । ત્વમ્ । દક્ષે ।
સુદક્ષ । અશ્વિર્વેદા । ત્વમ્ । ટ્પાં । વૃષ્ટૃત્વેભિ । મહિ-
ત-ગા । ગુમ્નેભિ । ગુમ્ની । અમ્વ । નૃવૃચતાં ॥૨॥

અ૦—હે સોમ ૧, તૂ, તારા (અભિષેકાદિક) કર્મો વા જ્ઞાનવડે,
જોબનકર્મ વા જ્ઞાનવાળો છે સર્વસંપત્તિમાન એવો તૂ, પોતાના
બળવડે જોબનબળવાળો છે. તૂ, કામાભિવર્ષક (ઇષ્ટ પદાર-
થોના વરસાવવા) તથા માહાત્મ્યને લઈ કામાભિવર્ષક છે
મરુતેતા (યજમાનો) ઓને ઇષ્ટૈશ્વ દર્શવિતો સતો, તૂ
(તેઓએ અર્પણ કરેલા) હવિરજ વડે પુષ્કળ અન્ન-સંપન્ન
થાય છે ૨

ઋરાજોનુત્તેવૈરણસ્યત્રતાનિંબૃહધ્નાંધીરન્તર્વસોમધામ ।

શુચિદ્રુમંસિપ્રિયોનમિત્રોદુક્ષાચ્યૌર્અર્યમેવાંસિસોમ ॥ ૩ ॥

પ૦— રાજ્ઞં । નુ । તુત્તે । વૈરણસ્ય । ત્રતાનિં । બૃહત્ । ગુમીરમ્ ।
તથ । સોમ્ । ધામં । શુચિ । ત્વમ્ । અમિ । પ્રિય । ન ।
મિત્ર । દુક્ષાચ્યૌ । અર્યપાદૈશ્વ । અસિ । સોમ ॥ ૩ ॥

* ૧ સોમોઽસ્માર્કંબ્રાહ્મણાનારાજા । તે૦ સ૦ ૧-૮-૧૦૪

૨ યજ્ઞોસિધૃતઘ્નત । તે૦ સ૦ ૧-૨-૧૦ ।

અ૦—હે સોમ !, (અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મો, અને (ધામાર્થ આરોહ
વશવટે) હાંકેલ એવો તું, (આલ્લણેના) રાગનેજ
આધીન છે. (એથી), તારું વેજ મહાન ગંભીર છે. અથવા,
(૨) રાગ વશુની પેઠે, તારાં કર્મો લોહહિતકારક હોય છે.
હે સોમ !, તું પ્રિય મિત્રદેવની પેઠે, સર્વશોધક છે. હે સોમ !,
તું અર્થમા પ્રમાણે સર્વવર્ધક છે. ૩

યાતેધામાનિદિવિપાપૃથિવ્યાંપાર્ષતેષ્વોર્ષધીષ્ણુષ્ણુ ।

તેભિર્નોવિશ્વૈઃસુદનામહેઽન્નાજન્ત્સોમપ્રતિહૃત્વાય ॥૪॥

૫૦— યા । તે । ધામાનિ । દિવિ । યા । પૃથિવ્યામ્ । યા । પર્ષ-
તેષુ । ઓર્ષધીષુ । અપ્દષ્ટુ । તેભિઃ । નુઃ । વિશ્વૈઃ । સુદનાઃ ।
અહેઽન્ । રાજન્ । સોમ । પ્રતિ । હૃત્વા । ગૃંભાય ॥૪॥

અ૦—હે ગગ્ગ સોમ !, તારાં જે ઘુએકવિષે તેજે હોય, જે પૃથિવી
વિષે હોય, જે પર્વતો વિષે હોય, જે ઓર્ષધિ તથા ઉદકવિષે
હોય તે સર્વ વડે શુક્ત એવો તું, અમારા પ્રત્યે પ્રસન્ન તથા
કોધરહિત થઇ, અમારા હવ્ય ગૃહધુ કર્યું. ૪

ત્વંસોમાસિસત્પતિસ્ત્વંરાજોતદૃગ્રહા ।

ત્વંમદ્રોઽસિકર્તુઃ ॥ ૫ ॥ ૧૯ ॥

૫૦— ત્વમ્ । સોમ । અસિ । સત્પતિઃ । ત્વમ્ । રાજા । ઉત ।
વુત્તદ્રહા । ત્વમ્ । મદ્રઃ । અસિ । કર્તુઃ ॥ ૫ ॥ ૧૯ ॥

*૧ સોમરાજાનોબ્રાહ્મણાઃ । તે૦ ઘા૦ ૧-૭-૬. ।

૨ સ્વાનગ્રાજેત્યાદેતેશામમુર્ધિમહોકેસોમમરક્ષન । તે૦

સં૦ ૬-૧-૧૦. ।

અ૦—હે સોમ !, તું સત્કર્મ વિને પ્રવર્તનાર (બ્રાહ્મણો)ને અધિ-
પતિ છે. અથવા, (૨) સ્વાનાદિક સન્તો જેના પાત્ર છે
એવો તું છે. વિરાજમાન એવો તું સત્કર્મતા છે. તૂ રમ
(અગ્નિષ્ટોમાદિક) યાગરૂપ છે. ૫

ધૃતિ ઓગણીસમો વર્ષ સમાપ્ત.

ત્વંસોમનોવશોઽજીવાતુંનર્મરામદે ।

મિયસ્તોઽગ્રોવનસ્પતિઃ ॥ ૬ ॥

૫૦— ત્વમ્ । ય । સોમ્ । નઃ । વૈશીઃ । ઝીવાતુંમ્ । ન । મૈરામદે ।
મિયદસ્તોઽગ્રઃ । વનસ્પતિઃ ॥ ૬ ॥

અ૦—હે સોમ !, અમારા જીવનોવશની શું કામના કરે, (અર્થાત્,
અમે જીવીએ એમ તું ધમ્મ કરે), તે અમે મરનાર નહિ.
શુભપ્રિય એવો તું, વનસ્પતિનો અધિપતિ છે. ૬

ત્વંસોમમુદેમગૃત્વંયૂનઋતાયુતે ।

દર્શદધાસિઝીવસે ॥ ૭ ॥

૫૦— ત્વમ્ । સોમ્ । મુદે । મૈર્ગમ્ । ત્વમ્ । યૂર્વે । ઋતદ્યુતે ।
દર્શમ્ । દધાસિ । ઝીવસે ॥ ૭ ॥

અ૦—હે સોમ !, તું, ૧૬ અને તરણ યજ્ઞેચ્છુ (પુરુષ)ને જીવનાર્થ,
ઉપબોજ-સમર્થ થન અર્પણ કરે છે. ■

ત્વંનઃસોમવિશ્વતોરક્ષારાજન્નાયુતઃ ।

નરિપ્યેત્વાવંતઃસર્લા ॥ ૮ ॥

૫૦— ત્વમ્ । ન । સોમ્ । વિશ્વતૈ । રક્ષ । ગઞ્ઞન્ । અર્વેદ્યુત ।
ન । રિપ્યેત્ । ત્વાદવંત । સર્લા ॥ ૮ ॥

મયસ્ફાનોંઅમીવૃદ્ધાંમુક્તિપુંદ્રિવર્ધનઃ !

મુમિત્રઃસોમનોભવ ॥ ૧૦ ॥

પ૦— મયદર્શન । અમ વૃદ્ધા । મુદ્ધવિત્ । પુન્દ્રિવર્ધન મુમિત્ર ।
સોમ । ન । ભવ ॥ ૧૦ ॥

અ૦—હે સોમ !, તુ, અમારો ધનવર્ધક, રોગનાશક, ધનદાયક અને
મ પતિનો વધારનાર સન્મિત્ર હો ૧૦

સોમંરારન્ધિનોંહૃદિગાર્વોનયર્વસેષ્ઠા ।

મર્ધેદૃશ્વસ્વ઒ક્યે ॥ ૧૧ ॥

પ૦— સોમ । રૈન્ધિ । ન । હૃદિ । ગાર્વ । ન । ચર્વસેષુ । આ ।
મર્ધે દૃશ્વ । સ્વે । ઓક્યે ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે સોમ !, જેમ ગાયો રૂઝા ધામ વિષે રમણ કરે એવવા,
જેમ અનુધ્ય, પોતાના ધરવિષે (પુત્રાદિ સહ) રમણ કરે તેમ
તુ, અમારા હૃદયવિષે રમણ કર ૧૧

ય સોમસહ્યેતર્વંરારણદિશ્વમર્ત્યં ।

તદર્શંસચતેકવિ ॥ ૧૨ ॥

પ૦— ય ન સોમ । મહ્યે । તર્વં । રારણત્ । દેવ । મર્ત્યં । તમ્ ।
દર્શં । મચ્ચતે । કવિ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે તેજસ્વી સોમ !, જે મર્ત્ય (વજમાન), તારી મૈત્રી વિષે
રમણ કરનાર હોય તેનું, સર્વેશ, સર્વકાર્યસમથ એવો તું
સેવન કરે છે (અર્થાત્, તેના ઉપર તુ અનુગ્રહ કરેછે) ૧૨

વૃહાપાળોઅમિદ્યસ્તેઃસોમનિપાચંદસઃ ।

સર્વાસુશેવણધિનઃ ॥ ૧૫ ॥ ૧૧ ॥

૧૦— વૃહા^{૨૧}પ્ય । નઃ । અમિદ્યસ્તેઃ । સોમં । નિ । પાત્તિ । અંદસઃ ।

સર્વા । સુદૃશેવઃ^{૨૨} । ણધિ । નઃ ॥ ૧૫ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે સોમ !, તું અમારું અગ્નિચાપથી રક્ષણ કર્યું. પાપથી
છેક પાતન કર્યું. (એ રીતે અમારા પાપનો પરિહાર કરી),
તું, અમારો સુખકારક સખા હો. ૧૫

ઇતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

આપ્યાયસ્વસમેતૃતેવિશ્વતઃસોમવૃષ્ણયમ્ ।

મવાવાજસ્યસંગયે ॥ ૧૬ ॥

૧૦— આ । પ્યાયસ્વ । સમ્ । વૃત્તુ । તે । વિશ્વતઃ । સોમ ।

વૃષ્ણયમ્ । મર્વ । વાજસ્ય । સમેદગયે ॥ ૧૬ ॥

અ૦—હે સોમ !, તું વૃદ્ધિગત હો. તુને ચોગેર સામર્થ્ય પ્રાપ્ત હો.
તું અન્નની મંગાથે હો. (તું અન્નપ્રદ હો.) ૧૬

આપ્યાયસ્વમદિન્તમસોમવિશ્વેભિરંશુભિઃ ।

મવાનઃસુશ્રવંસ્તમસર્વાંવૃષે ॥ ૧૭ ॥

૧૦— આ । પ્યાયસ્વ । મન્દિન્દત્તમ્ । સોમં । વિશ્વેભિઃ । અંશુ-

દર્ભિઃ । મર્વ । નઃ । સુશ્રવં.દનમઃ । સર્વા । વૃષે ॥ ૧૭ ॥

અ૦—હે અત્યંત મદ્યવાન સોમ !, તું સર્વ સોમવસ્ત્રી વડે, ચોગેર
વૃદ્ધિગત હો. અત્યંત અંપતિમાન એવો તું, ઉત્કર્ષાર્થે અમારો
મિત્ર હો. ૧૭

સંતેપયોંસિસમૃયન્તુવાજ્ઞાઃસંટુષ્યાંન્યભિમાતિપાહઃ ।

આપ્યાર્યમાનોઅમૃતાયસોમદિવિશ્રવાંસ્યુત્તમાર્નિધિષ્વ ॥૧૮॥

૫૦— સમ । તે । પયોંસિ । સમ । ઉમ્મદિતિ । યન્તુ । વાજ્ઞા । સમ ।
વૃષ્ટ્યાનિ । અભિમાતિદૈતેહં । આદપ્યાર્યમાન । અમૃતાય ।
સોમ । દિવિ । શ્રવાંસિ । ઉત્તદત્તમાર્નિ । ધિર્ધ્વ ॥ ૧૮ ॥

અ૦—હે સોમ !, યજુનાશક એવા તને, દૂધ તથા હવિરન્ન રૂડીરીતે
પ્રાપ્ત હો. તને આમર્થ્ય રૂડીરીતે પ્રાપ્ત દો. તૂ એનેર બનવાન
સતો, અમને અમર કરવા સ્વર્ગવિષે ઉત્કૃષ્ટ અન્ન વા, હવિ
• રન્ન ધારણ કર્યું ૧૮

*યાત્તેધામાર્નિહુવિપાપર્મન્તિતાતેવિશ્વાપરિભૂરસ્તુયજ્ઞમ્ ।

ગયસ્ફાનઃપ્રતરેળઃસુવોરોવીરહાપર્ચરાસોમદુર્યાન્ ॥ ૧૯ ॥

૫૦— યા । તે । ધામાર્નિ । હુવિર્ષા । પર્મન્તિ । તા । તે । વિશ્વા ।
પરિભૂ । અસ્તુ । યજ્ઞમ્ । ગયસ્ફાનઃ । પ્રૃદૈતરેળ ।
સુવોરો । અવીરદ્દહા । પ્ર । પાર । સોમ । દુર્યાન્ ॥ ૧૯ ॥

અ૦—હે મોમ, (ઘુનોઠકવિષે અવસ્થિત) તારા તેજેનુ હવિ વડે
પૂજન કરે છે તે સર્વેય તેજ, યજ્ઞની એનેર કરી વગે. અથવા,
યજ્ઞમાન તે સર્વેય તેજને ગૃહણ કરનાર હો થય અથવા
ધનની વૃદ્ધિ કરનાર, (દુરિતથી) પ્રકર્ષપણે તારણહાર, શોભન
વીર પ્રરેષો વડે સપન્ન, યુગેને ન હણનાર એવો તૂ અમારે
ઘેર જા ૧૯

સોમોઽધેનુંમોમો અર્વન્તમાશુંસોમોઽવોરંકર્મણ્યદદાતિ ।

સાદન્યૈવિદ્ય્યસમેયંપિતૃશ્રવણંયોદદાશદસ્મ ॥૨૦॥૨૨॥

૫૦— સોમઃ । ધેનુંમ્ । મોમઃ । અર્વન્તમ્ । આશુમ્ । મોમઃ ।
 ૬ વોરમ્ । કર્મણ્યમ્ । દદાતિ । સાદન્યમ્ । વિદ્ય્યમ્ । સુમે-
 યમ્ । પિતૃદૈશ્રવણમ્ । યઃ । દ્વાશત । અસ્મે ॥૨૦॥૨૨॥

અં—જે આ સોમને (હવિ) અર્પણ કરે છે તેને, તે દૃઢજી ગાય
 દે છે, અપક્વ અગ્નિ દેહે, વ્યવહારિક, યૃહકાર્યકૃત્સક્ત, યશસ્સા-
 વણ, સભ્ય (સકલશાસ્ત્રાણિય), તથા પિતાની કૃતિ વધાર-
 નાર પુત્ર દે છે. ૨૦

ધૃતિ આવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

અપાંક્ત્યુત્સુપૃતંનાસુપર્મિસ્ત્રિપામ્પ્સાંવૃજનંસ્યગોપામ્ ।

ભ્રેપૃજાંસુક્ષિતિસુશ્રવંસંજયન્તંસ્વાપનુમદેમસોમ ॥૨૧॥

૫૦— ગોપાંક્તમ્ । યુત્સુ । પૃતંનાસુ । પર્મિમ્ । ત્રિપામ્ ।
 ૬ પ્સામ્ । વૃજનંસ્ય । ગોપામ્ । ભ્રેપૃજાંનામ્ । સુક્ષિતિમ્ ।
 સુશ્રવંસમ્ । સંજયન્તમ્ । સ્વામ્ । અનુ । મદેમ । સોમ ૨૧॥

અં—હે સોમ !, યુદ્ધવિષે અજેય, સેનાવિષે જયના પૂરવિતા
 (પૂર્ણ કરનાર), સ્વર્ગ દેનાર, ઉદ્ધાના દેનાર, અથવા સર્વના
 અનુબ્રહ કરનાર, બળના રક્ષણ કરનાર, યજ્ઞો વિષે પ્રગટ
 હોનાર, રૂડા નિવાસસ્થાનવાળા, રૂડા યશસ્વી અને વિજયી
 એવા તને જોઈ, અમે હર્ષયુક્ત થઈએ ૨૧

સ્વમિમાઓપધીઃસોમુચિન્ત્રાસ્વમ્પોઅંનનયસ્ત્વંગાઃ ।
ત્વમાતૃતન્વ્યોર્વેન્તરિક્ષત્વજ્યોતિષાવિતમૌસ્વર્થ ॥૨૨॥

૧૦— ત્વમ્ । દુમા । ઓપધી । સુમ્ । વિશ્વા । ત્વમ્ । અવ ।
અન્નનય । ત્વમ્ । ગા । ત્વમ્ । આ । તતન્વ્ય । બ્રુહ । અ-
ન્તરિક્ષમ્ । ત્વમ્ । જ્યોતિષા । વિ । તર્થ । દૈર્ઘ્ય ॥૧૧॥

અ૦—હે સોમ !, તે આ સર્વ વનસ્પતી ઉત્પન્ન કરી છે તે ઉદક
અને ગાયાદિક મર્વ પશુ ઉત્પન્ન કર્યા છે તે વિદ્યાગ
અતરિક્ષને એમર વિસ્તારેડુ છે, તારા પ્રકાશવડે, તે અધ
કારનો વિનાશ કરેયો છે ૨૨

દ્રેવેનન્નોમનસાદેવસોમરાયોભ્રાગસંહસાવન્નુભિયુધ્ય ।
માત્વાતૃનદીશિવેલીર્યસ્યોભયેભ્ય પ્રચિકિત્સાગચિટ્ઠૌ ॥૨૩॥૨૩॥

૧૦— દ્રેવેન' । નુ । મનસા । દ્રેવ । સોમ્ । રાય । મૌર્ગમ્ । સહ
સાદવન્ । અમિ । યુધ્ય । મા । ત્વા । આ । તૈનેત્ । રૈશિવે ।
લીર્યસ્ય । ત્રયપૈધ્ય । પ્ર । ચિકિત્સિ । ગોદંઠૌ ॥૨૩॥૨૩॥

અ૦—હે તેજસ્વી બલાદય સોમ !, તૂ તારી તેજસ્વી બુદ્ધિવડે
મુદ્ધ કરી, સ પત્તિનો અમારો ભાગ મેળવી દે અથવા, અમારી
સ પત્તિના અપહરણ કરનારનો છેક નાશ કર્યે ડાઘએ તારો
પરાભવ મ કરો ઉભયપક્ષના યોદ્ધાઓના સામર્થ્યનો તૂ
અધિપતિ છે સત્રાત્રવિને, તૂ અમારા ઉપદ્રવ પરિહર્ય ૨૪

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૧.

- ૧ મનીષા = મનીષયા = અમારી શુદ્ધિવડે.
- ૨ રજિષ્ઠમ્ = ઋજુતમમ્ = અત્યંત સરળ.
- ૩ હન્દો = હન્દનશીલ = (મર્વ જગતને અમૃતવડે) લીજ-વનાર. (હન્દક્ષેદને).
- ૪ પ્રણીતો = પ્રણીત્યા = ઉત્કૃષ્ટ નયન (કૃપા વડે).
- ૫ નૃષક્ષા. = નૃણાં યજ્ઞસ્યનેતૃણાં યજ્ઞમાનાનાં અભિમત-ફલસ્યદર્શયિતા = યજ્ઞમાનેને ઇષ્ટ ફલ દર્શાવનાર.
- ૬ ધૃવત્વમિ. = ધૃવત્વૈઃ = કામાભિવર્ધયુ વડે.
- ૭ વરુણસ્ય = યાગાર્થમાહુતઃ ક્રીતો વરુણાશ્રુતસ્ય = યાગાર્થે અરહિત અને વસ્ત્રવડે ઢાકેયનો
- ૮ વક્ષાવ્યઃ = સર્વવર્ધક. (વક્ષઘૃદ્ધો).
- ૯ મહેલ્લન = કોધરહિત થઇ.
- ૧૦ ગૃમાય = ગૃહયુ કર. (પ્રહરુપાવાને).
- ૧૧ સીવાતુમ્ = શ્રવણીવધ.
- ૧૨ વશઃ = કામના કર. (વશકાન્તો).
- ૧૩ મરામહે = મિયામહે = મરીએ.
- ૧૪ મગં = ધન.
- ૧૫ મહે = મહત્તે = જૂદ.
- ૧૬ અઘાયતઃ = દુઃખ દેનારથી.
- ૧૭ સુમૃલીકઃ = રૂડું સુખ સંપાદન કરનાર (મૃદસુખને).
- ૧૮ ગયસ્ફાનઃ = ગયધનતસ્યવર્ધયિતા = ધનવર્ધક. (સ્ફાણીઘૃદ્ધો).
- ૧૯ અમીવહા = અમીવાનાં રોગાણાંહરતા = રોગનાશક
- ૨૦ રરન્ધિ = રમસ્થ = રમયુ કર. (રમુ કીડાયાં)

- २१ उरुव्य = उरुव्य ३२
 २२ सुशेष = शोभनेन सुखेन युक्त = ३५। सुभवे युक्त
 सुभवे ३५
 २३ वृष्य = वृष्य गीर्ष = भाग्य
 २४ संगमे = संगमेने = भाग्य
 २५ अभिमातिसह = अभिमातीना शत्रूणा वृष्टु = शत्रु
 नाशना (पदअभिमये)
 २६ धिक्व = धिक्व ३२
 २७ प्रतरण = प्रतरण तारण ३२
 २८ दुर्यान् = प्राचीनयज्ञादिलक्षणात्स्मदीयान्गृहान् = ५३
 २९ सद्य = सदनगृहसद्य = ३५। ३५-३५।
 ३० पितृभयणम् = पिताभ्यतेमययायते येनपुत्रेणतावदम्
 = पितानी कीर्तिं पधारन् ३२
 ३१ अयाहुम् = शत्रुमिरनभिभवनीय = अये (वहअ
 भिमये)
 ३२ पविम = पविमरम = पूरिता
 ३३ स्वर्गाम् = स्वर्गस्यसन्नितारदातारम = स्वर्ग देव
 (पणुदाने)
 ३४ अप्ताम = अपादातारयःषाअप्तामप्तातुक्तंमक्षकरहितं
 = ३५। देव सर्वना अनुमाह (अप+सन्,
 यप्ताप्तामक्षणे)
 ३५ वृजनस्य = वृजने (वृज्यते अनेनेतिवृजनधल)
 ३६ मरेपुजाम् = म्रियन्ते पणुहर्षापीतिभरायागा तेषु
 प्रादुर्भवन्तम् = यतो विषे ३५। देव (जनोप्रादुर्भावे)
 ३७ यवर्ध = विवृत्तविम्लिष्टविनष्टकृतधानसि = विनाश
 ३७। ३७

- ૩૮ પાગમ = મળારંબ્રવદ્વર્તિશ્ચુ = અપદમ્ય કન્નાઃ મનુજે.
 ૩૯ ગણિયો = મંત્રામ વિષે. (ગણાંશાનાતાં દૃષ્ટ્ય વગળાનિ-
 ગમનાનિયેષુદિતિ).
 ૪૦ ચિદિન્દ્રિય = અમારે ઉપદેશ પદિદર્શ. (ચિત્તજ્ઞાને).
 ૪૧ જ્ઞાતનમ્ = ક્રેચેન જ્ઞાતનમાજાર્પીન્ = પરાંમત મ કરે.

સૂક્ત ૧૨.

મહિપિ:-દમગ્નિ પુત્ર ગોતમઃ દેવતા:-૧-૧૫ ઉ ॥, ૧૬-૧૮ અશ્વિની;
 છન્દ:-૧-૮ જગતી, ૫-૧૨ ત્રિષ્ટુબ, ૧૩-૧૮ ઉષ્ણિદ.

* પૃતાસ્તાઉપમઃકેતુમકૃપતૈર્અધેરંમોમાનુવૈંજતે ।

નિષ્કૃણાના આયુધાનાવધૂળગ્નઃપતિગામરંચૈર્ચન્તિગ્નાતરં ॥ ૧ ॥

૫૦— પૃતઃ । ઉમઃનિ । ત્યોઃ । હૃતમ્ । કૃતૈમ્ । અજત । વૈં ।
 અધે । રંમ । માનુમ્ । અંજતે । નિ ઠેકાણાના । આયુ-
 થાનિદૃશ્વ । ધૂળગ્નઃ । પતિ । ગારે । અર્ચીભીન્ । ચુન્તિ ।
 માતરં ॥ ૧ ॥

અન્—ને આ ઉપા, એ પ્રકાશ પાડે છે. અન્તગ્નિના અર્ધા પૂર્ણ
 ભાગમાં (પ્રાચીન દિવ્યાગ વિષે), તે પ્રકાશ પ્રગટ કરે જે
 પ્રગમ યોદ્ધાઓ પોતાનાં આયુધોને મન્જ કરે તેમ આગ
 અભાવવાળી, નવા પ્રકાશ કરનાર સૂર્યપ્રકાશની નિમ્ ।
 કન્નાઃ, ત્રા જગતજનુની ઉપા, સ્વેશ્વ પ્રવાણ કરે છે

વદંપત્તન્નરુણાધાનગોઘર્ષાસ્ત્રાયુજોઋષોર્ગાંઋયુક્ત ।

અર્ધેન્નુપાસોઽયુનાનિપૂર્વ્યાઋશન્તમાનુમર્ષીરશિશ્રયુ ॥૨॥

૫૦— ઉત । અપ્તન્ । ઋણા । માનવં । વૃયાં । સુદઃપ્રાયુજં ।
ઋષી । ગા । ઋયુક્ત । ઋજન્ । હુપર્ષં । વયુનાનિ ।
પૂર્વ્યાં । ઋશન્તમ્ । માનુમ્ । ઋષી । અશિશ્રૈયુ ॥૨॥

અ—ઉપાસી એમર પ્રકાશનારી પ્રભા, મહત્ત્વ ઉગી છે સદૃશ
જોડાઈ જનાર શુભવર્ણના રશ્મિઓને, અથવા, (પોતાની
બાહ્યઅવસ્થા) ગાયોને, તેણે (રથે) ચોડી છે ઉપાસે, દરેકજ
પ્રમાણે સર્વ પ્રાણિઓને પ્રગટ કર્યાં (તે પછી) તે પ્રકાશમાન
ઉપાસે, શુભવર્ણના સુવર્ણની માથે લગી ગઈ. ૨

અર્ચન્તિનારીરુપસોઽનવિષ્ટિર્ષિઃસમાનેનુયોજનેનાર્પણવતઃ ।

ઇપવર્હન્તાઃસુકૃતેસુદાનવેત્રિભેદહયજમાનાયસુન્વતે ॥૩॥

૫૦— અર્ચન્તિ । નારીં । અર્પણં । ન । વિષ્ટિર્ષિઃ । સમાનેનં ।
યોજનન । આ । પુણ્યવતઃ । ઇપમ્ । વર્હન્તી । સુકૃતે ।
સુદાનવં । વિષ્વાં । ઇત્ । અર્હં । યજમાનાય । સુન્વતે ॥૩॥

અ—યોદાઓ પોતાના આયુષો વડે સર્વ દેશને વ્યાપ્ત કરે તેમ,
નેતાશ્રી કૃષ્ણ, પોતાના તેજવડે દૂર પ્રદેશ (પશ્ચિમ ભાગ)
પર્યંત (નહી પ્રદેશને) એકદમ સુરોશિત કરે છે સત્કર્મશીલ,
મોક્ષરસયુક્ત તથા દાનશર યજમાનાર્થ, તે દરેકજ અનવહન
કરતી આવે છે ૩

અધિપેશોસિવપતેનૃતૃરિવાપોર્ણેતુવક્ષસ્તેવૃવર્ગેહમ ।

ઽયોતિર્વિશ્વસ્મૈશુર્વનાયકૃષ્ણર્તાગાત્રોનયનંચ્યુષાઆવૃત્તધઃ ॥૪॥

૧૦— અધિ । પેશોર્ધિ । વપતે । નૃતૃર્ધૈવ । અપ । ઝુણતે । વક્ષ ।
 હ્રસ્વાદ્દૃષ । વર્ગેમૈ । યોતિઃ । વિશ્વસ્મૈ । શુર્વનાય । કૃ-
 ણ્યત્રી । ગાત્રઃ । ન । યનમ્ । વિ । યુષઃ । આવૃત્તિઃ ।
 તમઃ ॥ ૪ ॥

અ—નાપિત (વાગ્દંત્રી પેડે ઉપા, અંધકારને છેક છેડી નાંખે છે.
 અથવા, નદીની પેડે ઉપા, બાતબાનના રૂપ ધારણ કરે છે.
 ગાયના અવની પેડે, તે પોતાના વક્ષસ્થાને ઉધાકું કરે
 છે. મર્વ જગતને પ્રકાશ દેનારી ઉપા, ગાય પોતાના
 ગોષ્ઠ (વાગ) પ્રત્યે જઈ દોડી જાય તેમ, અંધકારને ફોડી
 બહાર નીકળે છે ૪

મત્યુર્ચીરુશંકસ્યાઅદર્શિવિતિષ્ણુર્વાર્તંતકૃષ્ણમર્શ્વમ્ ।

સ્વહંનપંશોવિદધેપ્સુઅશ્ચિત્રંદિવોદુહિતામાનુસંશ્રેત્ ॥૫॥૨૪॥.

૧૦— પ્રતિ । અર્ચિઃ । રુશં । અસ્યાઃ । અદર્શિ । વિ । તિષ્ણતે ।
 વાર્તંતઃ । કૃષ્ણમ્ । અર્શ્વમ્ । સ્વર્શ્મ । ન । પેશ । વિદધેવુ ।
 અજ્ઞન્ । ચિત્રમ્ । દિવઃ । દુહિતા । માનુમ્ । અશ્રેત ૫ ॥ ૨૪

અ—તેનું દેહીપ્યમાન તેજ, પ્રત્યેકને (પ્રથમ પૂર્વદિશા વિષે) દીસે
 છે. તે સર્વ દિશાવિષે, વિવિધરીતિ પ્રમરે છે. અને અત્યંત
 કૃષ્ણ અંધકારને દૂર હટાવે છે. યજ્ઞવિષે, સ્વરૂ નામના (શક્તિ
 યુક્ત) સ્તંભને (અશ્વપુર્વો આભ્યવર્ગે) સુશેષલિત કરે તેમ

ધુકન્યા, પોતાના રૂપને શોભાવે છે (તે પછી) તે રમણીય સ્વર્ણના તેજ સાથે બળી જાય છે. ૫

ક્રતિ ચાવીગતો વર્ગ સમાપ્ત.

અતરિષ્મતંમમરપારમસ્યોપાવૃન્છન્તીંવ્યુનાંકૃણોતિ ।

શ્રિયેછન્દોનસ્પંથતેવિખાલીસુપ્રતીંકામૌમનસાર્વાર્જાગઃ ॥૬॥

૫૦— અતરિષ્મ । તર્મમ । પારમ્ । અસ્ય । ઉપા. । ઉવૃન્છન્તીં ।

વ્યુનાં । કૃણોતિ । શ્રિય । ઈન્દ । ન । મ્મયતે । વિદમાતી ।

સુદૃષ્ટીંશ । મૌમનસાર્વાર્જાગઃ । ઐઞીગરિનિ ॥ ૬ ॥

અર્થ—અમે (રાત્રિના) અન્ધકારને તરી ગયા અધકારનો નાશ કરનારો ઉપા, સર્વ જૂતપ્રાણિઓને પ્રગટ કરવા લાગી છેક પ્રકાશ કરનારો ઉપા, વશ કરનાર પુરુષની પેઠે સપ થઈ લમે છે તે સુસ્વરૂપ હતા, સર્વ પ્રાણિઓને પ્રમુખ કરવા અધકારને ગળી ગયું ૬

માસ્વંતીનુંત્રોસુનૃતાનાંદિવસ્તવેદુહિતાગોતમેભિઃ ।

પ્રજાવંતોનૃસંતાંઅશ્વબુચ્યાનુપોગાંઞગ્રાંઉર્વમાસિવાજાંન ॥૭॥

૫૦— માસ્વંતી । નૃત્રી । સુનૃતાનામ્ । દિવ । મ્તવે । દુહિત ।

ગોતમેભિઃ । પ્રજાદૃવંત । નૃદૃવંત । અશ્વદૃવેદુગાન્ । ઉર્વ ।

ગોદર્શનાન્ । ઈર્ષ । મ મિ । વાજાંન્ ॥ ૭ ॥

અર્થ—તેજસ્વી, પ્રિય તથા સત્યવાણીની મપાલક એવી ઉત્તમ્યા ઉપાની, ગોત્રો વડે સ્તુતિ કરાય છે હે ઉર્વે !, વ પુત્રપૌત્રાદિયુક્ત, (દામરપ) મનુષ્યયુક્ત, અશ્વયુક્ત, વા અશ્વ મુલક, ગોપ્રમુખ સપતિ અર્પણ કર ૭

સપ્તમંડયાંશુશર્મસુત્રાસંદાસપ્રવર્ગરુચિમશ્વવુધ્યમ ।

સુદંસંસાથર્વસાથાવિધામિરાજપ્રમૂતામૃભગેવૃદ્ધન્તમ ॥૮॥

૫૦- ઉપે : । તમ્ । અશ્યામ્ । યશર્મમ્ । સુદંસમ્ । દાસદર્વર્ગમ્ ।

રુચિમ્ । અશ્વદુલ્બ્યમ્ । સુદંસંસા । ધર્વમા । યા । વિદ-

ધાવિં । યાજદપમૂતા । સુદમ્ । વૃદ્ધન્તમ્ ॥ ૮ ॥

અ-હે ઉપે !, મર્વપ્રશસ્ત, ૩૬ વીરપુત્રપુત્રા, ૩૬ દામગણ્યપુત્રા, અશ્વદુલ્બ્ય એવી તે અપત્તિ, મને પ્રાપ્ત હો. હે ૩૬ મંપત્તિ વાળી ઉપે !, સુદંર ઠર્મપુત્રા અશ્વદુલ્બ્ય સ્તોત્રવડે (પ્રમુખ યજ્ઞ), અન્ન અર્પણ કરતી તું, જે પ્રૌઢ સ્વપત્તિને વિશેષે પ્રગટ કરે છે (તે અપત્તિ, મને પ્રાપ્ત હો.) ૮

વિશ્વાનિદેવીભુવનામિચક્ષ્યાપ્રતીચીચક્ષુરુચિયાવિમાતિ ।

વિશ્વજીવચરસેવોધયન્તીવિશ્વસ્યવાર્ચમાવદન્મનાયો ॥૯॥

૫૦- વિશ્વાનિ । દેવી । ભુવના । અમિદક્ષ્ય । પ્રતીચી । ચક્ષુઃ ।

રુચિયૌ । વિ । માતિ । વિશ્વમ્ । જીવમ્ । ચૈર્ધે । જોધ-

યન્તી । વિશ્વમ્ । વાર્ચમ્ । અવિદુત્ । મનાયો ॥ ૯ ॥

અ-દેવીધ્યમાન ઉપા, સર્વ પ્રાણિમાત્રને એએ પ્રકાશિત કરી પશ્ચિમાભિયુખી થતી, પેતાના પ્રકાશક તેજવડે પ્રિયાગ સ્વરૂપે પ્રકાશે છે. તે સર્વ પ્રાણિમાત્રને પેતપેતાના કાર્યવિષે પ્રવર્તાવણ (ઉદ્ધમાથી) જગાડી, જોડી શકે તેવાં મહા પ્રાણિમાત્રની વાણીને (સ્તુતિને પ્રાપ્ત યજ્ઞ છે. (એથીજ તે, ' સુનૃતાવતી ' સંચાને પ્રાપ્ત યજ્ઞ છે.) ૯

પુનઃ પુનર્જાયમાના પુરાણાં સંગ્રાનં વર્ણમિદં શ્રમમાના ।

સ્વદ્યોર્વકૃત્તુર્વિજં આપિનાના મર્ત્યસ્ય દેવાં જરણ્યન્ત્યાયુઃ ॥ ૧૦ ॥ ૨૫ ॥

૧૦- પુનઃ દટ્ટન । જાયમાના । પુરુણો । સમાનમ્ । વર્ણમ્ ।

અપિ । શ્રમમાના । સ્વેદ્યોર્વકૃત્ । કૈન્તુ । વિજં । આદિ-
મૌના । મર્ત્યસ્ય । દેવી । જાયન્તી । આયુઃ ॥ ૧૦ ॥ ૨૫ ॥

અ૦—પ્રતિદિનમ (સૂર્યોદયની પૂર્વે) પ્રગટ થનાર, પુરાતન-
નિત્યચરણ, એકજ સ્વરૂપે શોભનાર, ડેલીધમાન ઉપા,
છેલ્લ કરનાર વ્યાધતો જેમ પલિએને (પાપ છેદી) મારે,
તેમ પ્રાણિમાત્રના આયુષ્યને ઘટાડતી ગાય છે ૧૦

કલિ પચીશનો વગર સમાપ્ત

વપુર્વૃત્તીદિવો અન્તાં અવોધ્યપ્સ્વસારસનુતયુયોતિ ।

મુમિનતીમનુવ્યાયુગાનિયોપાંજારસ્ય ચક્ષ્ણા વિમાતિ ॥ ૧૧ ॥

૧૦- વિદ્વૈર્વૃત્તી । દિવ । અન્તાં । અવોધિ । અપ । સ્વૈત્તામ્ ।

સુનુત । યુયોતિ । મુદમિનતી । મનુવ્યા । યુગાનિ । યોપાં ।

જારૈસ્ય । ચક્ષ્ણા । વિ । માતિ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—વૃત્તોક્તિના છેક અતપ્રદેશને અધારરહિત કરતી ઉપા, (સર્વ
પ્રાણિઓને) પ્રગટ જણાઈ (તે પછી) તે, રાત્રિને યુક્ત
પ્રદેશ વિશે દઢાવી જાડી પાડે છે મનુષ્યોના (કૃતત્રેતાદિક)
યુગોના (પોતાની આવજ વડે) છેક નાથ કરનારી સૂર્યની
પ્રિયા ઉપા, પોતાના પ્રકાશરૂડે છેક પ્રકાશે છે. ૧૧

*પશૂન્નચિત્રાસુખગાંપ્રયાનાસિન્ધુનૃસોદંર્વિયાન્યશ્વૈત ।

અમિનત્તાદૈવ્યાનિત્રતાનિસૂર્યસ્યચેતિરિમર્ષિર્દગ્નાના ॥ ૧૨ ॥

પ૦— પશૂન્ । ન । ચિત્રા । સુખગાં । પ્રયાના । સિન્ધુ^{૩૩} । ન ।
સોદં^{૩૩} । ડર્વિયા^{૩૩} । વિ । અશ્વૈત । અમિનત્તા । દૈવ્યાનિ ।
ત્રતાનિ । સૂર્યસ્ય । ચેતિ । રિમર્ષિર્મિ^{૩૩} । દગ્નાના ॥ ૧૨ ॥

અ૦—પશુઓને જેમ (ભગવાદ અરણ્યવિષે) મેલકળા પસરાવે
તેમ સુદર વૈભવવાળી, પૂજનીય, શ્રેષ્ઠ ઉપા, પોતાના
તેજને કેનાવતી, પ્રવાહી જળતી પેઠે, સર્વ જગતને
વ્યાપી રહી છે દેવમબધી (દર્શપૂર્ણમાસાદિક) કર્મોને
ભગ ન કરનારી ઉપા, સર્વાના કિરણોની સાથે પ્રગટ થતી
દેખાય છે ૧૨

ઉપસ્તન્નિચિત્રમાર્ભરાસ્મર્ધ્યવાજિનીવતિ ।

યેનંતોકંચતનયંચધાર્મહે ॥ ૧૩ ॥

પ૦— ઉપે । તત્ । ચિત્રમ્ । આ । મર । અસ્મર્ધ્યમ્ । વાજિનીઃ-
વતિ । યેનં । તોકમ્ । ચ । તનયમ્ । ચ । ધાર્મહે ॥ ૧૩ ॥

અ૦—હે હવિરત્રસમૃદ્ધ ઉપે ।, તુ અમને સુદર સપતિ અર્પણ
કર જે વડે, અમે પુત્ર તથા પૌત્રને ધારણ કરીએ ૧૩

ઉપોંઅયેહગૌમૃત્યશ્વાવતિવિમાવરિ ।

રેવદ્સ્મેન્યુચ્છસૃતાવતિ ॥ ૧૪ ॥

૫૦— ઉપં । અથ । રૂઢ । ગોદમત્તિ । અશ્વદશતિ । વિમાદશરિ ।
રેવન્ । અમ્મદ્દિનિ । વિ । ઉચ્ચૃત્ । સૂનુતાદરત્તિ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે યોસ પન્ન, અશ્વસ પન્ન, વિશિષ્ટ-પ્રમાણમ પન્ન વાએવતે
કહે ।, તૂ અમે ધનસ પન્ન થઈએ તે પ્રમરે, આજ અહીં
પ્રમથિત છે ૧૪

યુદ્ધસાધિયાજિનીવૃત્ત્યશ્વૌઅગારુણાઉપ :

અધાનોવિશ્વાસૌર્મગાન્યાવહ ॥ ૧૫ ॥ ૨૬ ॥

૫૦— યુદ્ધ । નિ । શાજિનાદરત્તિ । અશ્વૈન્ । અથ । અરુગાન્ ।
ઉપ । અધા । ન । વિશ્વા । સૌર્મગાનિ । આ । વહ ૧૫ । ૨૬ ॥

અ૦—હે હવિરન્ન-સ પન્નઉપે ! તૂ આજ (તહારા) અરુણવર્ણના
અશ્વો તિએ લોડ્ય અને પછી અમારા અર્થે, સર્વ સૌ
ભાગ્ય આપ્ય ૧૫

અતિ ઇવીશમેા વર્ગ સમાપ્ત

૧૫ અધિનાતુર્તિરુસ્પદાગોમંદસ્ત્રાહિરંયવત્ ।

અર્વાગ્રથસર્મનસાનિર્વચ્છનમ્ ॥ ૧૬ ॥

૫૦— અધિના । તુર્તિ । અમ્મત્ । આ । ગોદમત્ । દસ્ત્રા । હિ-
રંયદશત્ । અ ક્તિ । રધમ । મદર્મનમા । નિ । ચુચ્ચૃત્તમ્ ૧૬

અ૦—હે અશ્વસ પન્ન, વા રતુના ક્ષય કરનાર (અધિન્)
વ્યાપક દેવો ! તમે એક ચિત્ત થઈ, અમાર ધર યોમેર
ઝોસ પન્ન તથા ધનસ પન્ન થાય તે રીતે, તમારો રથ અમારા
ધર પ્રત્યે વાગે ૧૬

यावित्याश्लोकमादिवोज्योतिर्जनायचक्रयुः ।

आनुर्जनैवहतमभिनायुवम् ॥ १७ ॥

प०— यौ । इत्या । श्लोकम् । आ । दिवः । ज्योतिः । जनाय ।
चक्रयुः । आ । नः । जनैम् । वहतम् । अभिना । युवम्
॥ १७ ॥

अ०—हे अश्विन देवा ।, जे तमे, सोकाश्वे लुबोकाभांथी आ रीते
प्रशंसनीय तेन म'पादन कर्तुं ते तमे अमारा माटे जलप्रद
अन्न आशा आपो । १७

•एहदेवाम्योमुवादुस्त्राहिरण्यवर्तनी ।

उपवुधोवहन्तुसोमपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

प०—आ । इह । देवा । मय'दभुवां । दस्त्रा । हिरण्यवर्तनी इति
हिरण्यवर्तनी । उप.द्वुधः । वहन्तु । सोमपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

अ०—प्रातःकाले जगृत होतार (अश्वे), सुजप्रद सन्तना क्षय
करतार, मेनेरी रथभा ओढेला अश्विन देवाने, सोमपानार्थ
अर्द्ध लक्ष आपो । १८. ' +

प्रति सुतापीशमेः वर्गं समाप्त.

મૂક્ત ૧૨.

- ૧ ત્યાઃ = તાઃ = તે.
 ૨ કેતુમ = પ્રજ્ઞાપકં પ્રકાશં = પ્રગટ કરનાર પ્રકાશ.
 ૩ નિષ્કુર્વાણાઃ = સંસ્કુર્વાણાઃ = પ્રકાશ કરતી.
 ૪ અરુપીઃ = આરોચમાનાઃ = પ્રકાશમાન.
 ૫ અશિશ્વયુઃ = અસેશ્વન્ત = તેની સાથે એકીભૂત થાય છે.
 ૬ મારોઃ = મેડયઃ = નયન કરનાર.
 ૭ ધિષ્ટિભિઃ = નિવેશકૈઃ સ્વકીયૈસ્તેજોભિઃ = નિવેશક
 ૮ તેજવરે.
 ૮ પેશાંસિ = જગદ્દેવાશ્લિષ્ટાનિ કૃષ્ણચર્નાનિ તમાંસિ =
 અન્ધકાર.
 ૯ નૃતુઃ = નૃસ્તુર્ધતિકેશો નરિકો કરોતીતિ = નાપિત; યજ્ઞા
 નાયનારી ઓ.
 ૧૦ અપોર્ણેતે = તમસા અનાચ્છાદિતં કરોતિ = પોતે પ્રગટ
 થાય છે.
 ૧૧ ષર્જંદ્ર = અવ; આચિળ. (ચૃક્તંભક્તી).
 ૧૨ અશ્વમ = મહાન્.
 ૧૩ સ્વશ્વમ = સ્વરૂ નામના સ્વશ્વમુક્ત યુગ; સ્તેભ.
 ૧૪ ઉચ્છન્તી = નૈશંતમો યજ્ઞેયન્તી = શત્રિના અન્ધકારને
 ખસેડતી.
 ૧૫ અજોમઃ = મૂળી ભવ છે. (મૂળિગરણે).
 ૧૬ હન્દઃ = ઉપચ્છન્દયિતા = કમધુગાર પુરપ.
 ૧૭ હુમ્મતીકા = વિશિષ્ટ પ્રકારવડે શોભમાન.
 ૧૮ નેત્રી = પ્રણેત્રીકારચિત્રી = સંપાદક.
 ૧૯ અશ્વમુષ્યાન્ = અશ્વામુષ્યાવિધમાનત્વેતથોદ્ધવ્યા-
 યેપુષાએપુતાન્ = અશ્વમુક્ત; વા અશ્વમૂલક.

- २० उपभोति = प्रयच्छ = अर्पय ३२
 २१ उर्विया = विशाव
 २२ चरसे = चरणाय = पोतपोताना कार्यविधे प्रवर्ताववा.
 २३ मनायोः = मनसा युक्तस्य = वाग्व्यवहार समर्थः. (मन
 आत्मनश्छति मनस्पति).
 २४ कृत्नुः = कर्तनशीला = छेदन करनेवा. (कृतीछेदने).
 २५ इयन्मी = व्याध श्री (शुनाशुनाहतवान् श्वहा).
 २६ विजः = चलतः पक्षिणः = उडता पक्षिणान्. (विज
 चलने).
 २७ आमिनामा = हिंसन्ती = भारती.
 २८ व्यूर्ध्वती = विधृतान् कुर्वती = अधकार रहित करती.
 (ऊर्ध्व आच्छादने).
 २९ स्वसारम् = स्वयं सरी जती निता.
 ३० सनुतः = भुक्त प्रदेश विधे
 ३१ क्षारस्य = रात्रेर्जरयितुः सूर्यस्य = अर्पनी
 ३२ क्षीदः = छेद
 ३३ सिन्धुः = स्थानशील. (इयम्दुप्रसवणे).
 ३४ उच्छ = नैशतमोनिवारय = प्रकाशित हो (उच्छी
 विधासे).
 ३५ घर्तिः = घर्तनहेतुभूतगृह = धर.
 ३६ हिरण्यघर्तनी = सोनेरी रथवाणा. (घर्तनि = रथ)

सूक्त ९३.

ऋषि - रुद्रगण पुत्र गोतम, देवता - अग्नि तथा सोम छन्दः -
 १-३ अनुष्टुप्, ४-७ त्रिष्टुप्, ८ जगती किंवा त्रिष्टुप्,
 ९-११ गायत्री १२ त्रिष्टुप्

अग्नीषोमाविमंसुमैशृणुतवृषणाहवम् ।

प्रतिसूक्तानिहर्यतुं भवतु दाशुपेमयः ॥ १ ॥

प० - अग्नीषोमौ । इमसु । म । शृणुतम् । वृषणा । हवम् ।
 प्रति । सुक्तानि । हर्यतुम् । भवतुम् । दाशुपे । मय ॥ १

अ० - अभनाओना वरसावनार हे अग्नि तथा सोम (देव) !,
 तमे भारी आ हाक लक्षपूर्वक साक्ष्यो अमे रयेन प्रत्येक
 स्तोत्रनी तमे अभना करे (तदनन्तर, हवि देनार (यज्ञ-
 भाने) शुभ देनार हो १

अग्नीषोमायोअग्रामिदवचःसपर्यति ।

तस्मैवचसुवीर्यगवापोपुंस्वश्र्वम् ॥ २ ॥

प० - अग्नीषोमा । य । अग्र । वाम् । इदम् । वच । सपर्यति ।
 तस्मै । वत्तम् । सुवीर्यम् । गवम् । पोपम् । सुश्र्वम् ॥ २ ॥

अ० हे अग्ने ! 'तथा सोम', जे (विपासक) तमने आ
 कर्म विषे स्तोत्रसेवा करे छे तेने, गौलन-सामर्थ्य-सपन्न,
 गौलन-अन्न-सपन्न पशु सपत्ति अपूर्व करे ३

અગ્રીપોમાપચાદંતિયોત્રાંદાશાંદ્રવિષ્કૃતિમ્ ।

સમનવાંસુરીયૈવિશ્વમાયુર્યશ્રવત્ ॥ ૩ ॥

૧૦— અગ્રીપોમા । ય. । આદૃતિમ્ । ય. । વામ્ । દાશાંત્ । હ્રવિઃ
દૃઢતિમ્ । સઃ । દૃઢનર્ણા । સુદર્શાયમ્ । વિશ્વમ્ । માયુઃ ।
વિ । અશ્રવત્ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે અગ્રે ! તથા મેઝામ', જે (ઉપાસક) તમને આત્માદૃતિ
અર્પણ કરે, જે તમને (ચક્ર-પુરોગણાદિક) આદૃતિ અર્પણ
કરે તેને, પુત્રપૌત્રાદિ-યુગ્મ, મુદ્ગ-માથથ-યુક્ત પૃથ્વિ આ-
પુથ્વિ પ્રાપ્ત હે. ૩

*અગ્રીપોમાચેતિત્ત્વં ચીર્યંત્રાંયદમુળીતમ્સંપૂર્ણિગાઃ ।

અત્રાતિરતંત્ર્યસંયસ્યશેષોવિન્દતંત્ર્યોતિરેકંબ્રુહ્મર્ષઃ ॥ ૪ ॥

૧૦— અગ્રીપોમા । ચેતિ । તત્ । વાર્ધમ્ । વામ્ । યત્ । અંત્ર-
ણીતમ્ । અવર્તમ્ । પૂર્ણિમ્ । ગા । અર્વ । અતિરતમ્ ।
શૈર્ષ્યમ્ । શૈર્ષ્ય. । અવિન્દતમ્ । મ્યોતિઃ । એકમ્ । બ્રુહ્-
ર્ષઃ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે અગ્રે ! તથા સેઝામ', તમે જે પશુ (અસુર) પાસેથી
ગોશ્પતિ અન્ન હરી લીધું, બૃહસ્પતિ (તથાસુર) ના અપત્ય
(પુત્ર) નો વધ કર્યો (અને તે પછી) અનેક પ્રાણિઓના
દિતાર્થ, નભવિને પ્રયાણ કરનાર પ્રકાશમાન સૂર્યને પ્રાપ્ત કર્યો
તે તમારું (અર્વ) પરાક્રમ અમને વિદિત છે. ૪

• ૧ તત્કાલજાજ્ઞમ્યમાનાદગ્રીપોમીનિરકામતાંમાનાપા-

નોવાપનંતદજહિતામ । તે૦ સ૦ ૧-૫-૨ ।

*युवमतानिदिविरोचनान्यग्रिथंसोममकनूअवत्तम् ।

युवंसिन्धूरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुचवगृभीतान् ॥५॥

१०— युवम् । एतानि । दिवि । रोचनानि । अग्नि । च । सोम ।
सकनूदति । सङ्कतम् । अवत्तम् । युवम् । सिन्धून् । अग्नि-
होतृः । अवद्यात् । अग्नीषोमौ । अमुचवत्तम् । गृभी-
तान् ॥ ५ ॥

अ०—हे सोम !, तू तथा अग्निसे ओङ्कार सामर्थ्यावाणा मता,
धुसोऽक विषे आ होषमान नक्षत्रोऽथाप्या तमे पापशुभित
नदीओने, हे अग्निसेम(देव) !, ते ओमेर प्रगटेय पापथी
मुक्ता करी ५

*आन्यद्विबोमांतरिवाजभारार्थनावन्यपरिश्येनोअद्रेः ।

अग्नीषोमाव्रह्मणावाटधानोरुश्रायचक्रधुरुल्लोकम् ॥६॥२८॥

* इन्द्रोष्ट्रमहन्तोऽपोऽयग्रिवत्ततासांयन्मेधयन्ति-
यस्तदेवमासीत्तदपोदकामत् । तै० सं० ६-१-१ ।

आप्यामिक्ष — वृत्रने ह्युक्ता अत्तहत्याना अपथी वृक्षो, श्री
नथा ७७ विषे ह्द्रे, ते पापनु भार्जव करी नाप्यु. ते ७७नी
शुद्धि, अग्नि तथा सोमदेवे करी अथवा, वृत्रासुरतो वध यता, ते
नदीओ विषे पडता सर्व नदीओ दुष्ट यष्ट ते होषमाथी, आ ७७ने
देवे ७७ने मुक्ता कर्था

* १ मित्राग्रमानरविमित्रमशस्तर्वाग्निभरद्गुण्येमातरिभ्या ।
अ० सं १-४-२६. ।

* २ रासाभौषाणोदेवतानांयदग्नीषोमावस्तदादेवताह-
व्येतेदेवतानाविधृत्यादिति । तै० सं० २-६-१. ।

પ૦— આ । અન્યમ્ । દિવઃ । માતૃરિશ્વા । જમાર । અર્મધ્નાત્ ।
અન્દમ્ । પરિ । ર્યેનૈઃ । અદ્રેઃ । અગ્રીપોમા । મર્લ્લના ।
વુવુવાના । રુહમ્ । યજ્ઞાર્થ । રુઘ્નુઃ । રુમ્હતિ । લોકમ્ ।
॥ ૬ ॥ ૨૮ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, માતૃરિશ્વા (વાયુ) એ, તમે મધ્યેથી એક
(અગ્નિ)ને, (ભૂગુના અર્થે) ઘુપેકમાંથી આવશે. બીજા
(મોમ)ને, મ્યેનપત્ની (સ્વરૂપી ગાયત્રી)એ, એરૂપવર્તના ઉપર
આવેલા સ્વર્ગલોકમાંથી મથી કાઢેશે. મંત્રસ્તોત્રના યોગે વા
દવીરન્નના યોગે વૃદ્ધિગત હોવારા એવા તમે વજાર્થ, વિચાર
સ્થાન નિર્માણ કર્યાં. ૬

હતિ અઘાવીશમી વર્ગ સમાપ્ત.

અગ્રીપોમાહૃવિષ્યઃપ્રસ્થિતસ્યત્રીતંહૃયંતંટૃપણાજુપેયામ્ ।

સુગર્મીણાસ્વર્વસાહિમૂતમર્થાધત્તંયજમાનાયશંયોઃ ॥૭॥

પ૦— અગ્રીપોમા । હૃવિષ્યઃ । પ્રસ્થિતસ્ય । શૌત્મ્ । હૃયંતમ્ ।
વુપણા । જુપેયામ્ । સુદર્મીણા । સુદર્મીણા । હિ । મુતમ્ ।
અર્થ । યજ્ઞમાનાય । શમ્ । યોઃ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ ! (હોમાર્થ આદિનીવ અગ્નિની સમીપમા
પ્રાપ્ત (આ) હવિરત્ત લક્ષણ કરો—(અને તે પછી) અમારા
ઉપર પ્રમન્ન હો. હે મમનાના વરસાવનાર, તમે અમારી
પરિચર્યાનું સેવન કરો. (અને તે પછી) તમે નિશ્ચયે, અમને
ડાં સુખ તથા સંરક્ષણ દેનાર હો. અને તે પછી (હવિ
અર્પણ કરનાર) યજ્ઞમાનને, રેણુકાંદિ તથા જાવ નિરાકરણ
કરો. ૭

यो अग्नीषोमां हविषां सपर्यादिवृद्धी चामनसा यो घृतेन ।

तस्य प्रतरं सतपा तमर्हसो विशेजनाय महिर्शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥

प०— य । अग्नीषोमां । हविषां । सपर्यात् । देवद्वौर्वा । मनसा ।

य । घृतेन । तस्य । प्रतम् । रक्षतम् । पातम् । अर्हस ।

विशे । जनाय । महि । शर्म । यच्छतम् ॥ ८ ॥

अ०—हे अग्निशोभ !, ते (यजमान) तमने देवतापरायण्यु-अक्षर
युक्त-अतः कस्य वदे युक्तसतो हविर्पूर्वकं सजे, तेना कर्मणु
रक्षाय कसे तेने पापधी जयावे पागे भध्ये प्रवेश करनार
यजमानने विपुल सुभ जो ८

अग्नीषोमासर्वेदमासहृती वनतगिरः ।

सदेव नार्कभूवधुः ॥ ९ ॥

प०— अग्नीषोमा । सर्वेदमा । सहृती इति । सहृती । वनतम् ।

गिरः । सम । देवदत्ता । नभूवधुः ॥ ९ ॥

अ०—हे अग्निशोभ !, हविर्षी धनवदे अक्षर युक्त तथा
आमन्त्रित सता तमे, आभारी आयनाम्येषु इरीरिते सेवन
कसे भव देवा विने, तमे प्रयस्त जो ९

अग्नीषोमा अनेन वायोर्वा घृतेन दाशति ।

तस्मै दीदयत बृहत् ॥ १० ॥

प०— अग्नीषोमौ । अनेन । वाम् । य । वाम् । घृतेन । दाशति ।

तस्मै । दीदयतम् । बृहत् ॥ १० ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમારા જે ઠાઠ (યજ્ઞમાન), તમને
પૂતપૂર્વક હવિ અર્પણ કરે તેને, તમે ત્રિપુલ વૈભવ દો. ૧૦

અગ્નીપોમાવિપાર્નિનોયુવંદૃવ્યાર્જુનોપતમ્ ।

આર્પાત્મુર્પનઃસર્વા ॥ ૧૧ ॥

૧૦— અગ્નીપોમૌ । હિપાર્નિ । નઃ । યુવમ્ । દૃવ્યા । જુનોપતમ્ ।
આ । આત્મ । ર્પા । નઃ । સર્વા ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમે અમારા આ હવિતુ ચેરન કરો.
(તદ્ય), તમે અમારા પાસે એકઠા આવો. ૧૧

અગ્નીપોમામિવૃતમર્વતોનુઆપ્યાંયન્તામુસ્ત્રિપાંદવ્યસૂદઃ ।

અસ્મેવલોનિમુપ્રવંત્સુધત્તંકૃણતનોમધ્ચરંશ્રુષ્ઠિમન્તમ્ ॥ ૧૨ ॥ ૧૨ ॥

૧૦— અગ્નીપોમા । મિવૃતમ્ । મર્વત । નુઃ । આ । વ્યાયન્તમ્ ।
ઉસ્ત્રિપાઃ । હૃવ્યસૂદઃ । અસ્મેદતિ । વલો ને । મર્વંત્કૃણ ।
ધત્ત । કૃણમ્ । નઃ । અધ્ચરમ્ । શ્રુષ્ઠિમંતમ્ ॥ ૧૨ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમે અમારા અંગેનું પરિપાલન કરો.
અમારી (ક્ષીયદિ) હવિ નિર્માણ કરનારી આપો, પુષ્ટ દો.
તમને હવિ દેનાર જે અમે તેમને, તમે સાચર્ય દો અને
અમારા યજ્ઞને ધનયુક્ત કરો. ૧૨

ધતિ ઓગણત્રીશમે વર્ષ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૯૩.

- ૧ દ્યૈતમ્ = કામના કરે.
- ૨ ચેતિ = જ્ઞાતમમૂત્ = વિદિત છે. (ચિત્તિસંજ્ઞાને).
- ૩ અમુષ્ણીતમ્ = અપાહ્વાર્ષ્ટમ્ = હરી શીધુ. (મુપસ્નેયે).
- ૪ વૃસયસ્ય = વૃસયતિર્મર્વયેષ્યતીતિવૃસયોસુરઃ રથટા-
તસ્ય = ગર્વને વીંટી લે તે બૃસયસ્વપ્તસુરઃ તેના. (ચત્તિ-
ચેષ્ટનાર્થઃ)
- ૫ અવસમ્ = ગોશ્પી અન.
- ૬ સક્રતૂ = સમાનકર્માણો = એકત્ર સામર્થ્યવાળા.
- ૭ અભિશસ્તેઃ = અભિશસ્યમાનાત્ અભિતઃ પ્રકટિતાત્
= ચોમેર પ્રગટેલ.
- ૮ શેષઃ = અપત્ય.
- ૯ અવધાત્ = પાપથી
- ૧૦ દ્યેન. = શૈલનીયગતિમાન્પક્ષી = પક્ષી-સ્વરૂપી ગાયત્રી.
- ૧૧ ઘીર્તં = બક્ષણ કરે. (ઘીસ્નાદને).
- ૧૨ યોઃ = પુષ્યક્ષતૈર્બ્યાનાંભયામાંવાવતંપુષ્યક્ષરણં = બપ
નિરાકરણ.
- ૧૩ સ્યવસા = શોભનરક્ષણી = રક્ત મરક્તણ દેનાર.
- ૧૪ દેવદ્રોષા = દેવાનશ્વતા = દેવતા-પરાયણ; મદ્માયુક્ત.
(અમ્બુ).
- ૧૫ પિપૃતં = પાલન કરે (પૃષ્ઠા પાલને).
- ૧૬ દ્યૈવસુદઃ = દ્યૈવિપામુત્પાદયિષ્ય = હવિ નિર્માણ કરનાર
(પૂષ્પક્ષરણે).

સૂક્ત ૧૪.

અધિ:—અગિરમ કુત્સ દેવતા:—અગ્નિ (૮ મી સ્ત્રીના પહેલા
ત્રણ ચરણ દેવતાવિષયક, ૧૬ મીના ઉત્તરાર્ધ મિત્ર,
૧૩જી, અદિતિ, સિધ્ધ, પૃથિવી અને ઘુનોક વિગતી છન્દ -
૧- ૪ ઋગ્વી, ૧૫—૧૮ ત્રિષ્ટુજી

इमस्तोममर्हतेजातवेदसेरयमिउसमहेमामनीपया ।
भद्रादिनुःमर्पतिरस्यससद्यग्नेसरयेमारिषामावुपंतव ॥१॥

૫૦— इमम् । स्तोमम् । अर्हते । जातवेदसे । रयमदृष्ट । सम् ।
महेम । मनीपया । भद्रा । हि । न । प्रदपति । अस्य ।
समदृष्टि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम् । वुपम् । तव ।
॥ १ ॥

અ.—(સુધાર જેમ) રથને તૈયાર કરે તેમ, પૂજ્ય અને શાનવાન
વા, સ પતિમાન અગ્નિના અર્થે, અમે તીક્ષ્ણ-બુદ્ધિપૂર્વક આ
ઓત રૂઢીરીતે રચીએ છીએ આ (અગ્નિ)ના રૂઢા સેવન થકે,
અમારી શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ નિશ્ચે, સમર્થ થાય છે તે અગ્ને !,
ત્હાર સખાપણ હોય તો અમે નારા પામનાર નહીં ૧

यस्मैत्वमापजसेससांवत्पनुर्वासेतिदधतेसुवीर्यम् ।
सतूतावनैनमश्रोत्यहतिरग्नेसख्येमारिषामानुयतव ॥२॥

૫૦— यस्मै । त्वम् । आदपजसे । स । साधति । और्व ।
सेति । दधते । सुवीर्यम् । स । तूताव । न । एनम् ।

અન્નોત્તિ । અર્હેતિઃ । અગ્ને । મૃચ્યે । મા ।
વૃષમ્ । તર્વ ॥ ૨ ॥

અ०—હે અગ્ને !, તું જેના અર્થે યજ્ઞ મંપાદિત કરે છે તે (યજ્ઞમાન), પોતાની અભિલાષા સિદ્ધ કરે છે. તે શત્રુરક્તિ મતો નિવાર કરે છે. તે ડડા પુનર્પૌત્રાદિ વડે યુક્ત સપત્તિને ધારણ કરે છે. તે ઉત્કૃષ્ટને પામે છે. તેને દારિદ્ર્ય પ્રાપ્ત થતું નથી. હે અગ્ને !, ત્હારું મખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૨

શુકેમંત્વાસુમિથૈસાવયાધિયસ્ત્વેદેવાહુવિરંદુન્ત્યાહુનમ્ ।
ત્વપાદિત્વપાંઆવંહતાન્મ્ । ઇવસ્વર્ગેસુસ્વેમારિપાસાંવૃષંતર્વ ॥ ૩ ॥

૧૦— શુકેમં । ત્વા । સુમદર્શનમ્ । સાવર્ય । વિયં । ત્વે । ઇતિ ।
દેવાઃ । હુવિઃ । અવન્તિ । આહુનંતમ્ । ત્વમ્ । આદિ-
ત્યાન્ । આ । અહ । તાન્ । હિ । ઇન્દ્રમણિં । ઓ ।
સુચ્યે । મા । રિપમ્ । વૃષમ્ । તર્વ ॥ ૩ ॥

અ०—હે અગ્ને !, અમે તને પ્રજ્વલિત કરવાને ચક્રિતમાન યજ્ઞમે. તું, અમારાં (દર્શપૂર્ણ માસાદિક) કર્મો સિદ્ધ કર. તું વિષે હોમેન સન્નિધિ દેવા બલણ કરે છે. તું, આદિત્યોને-સર્વદેવોને-આણ્યુ. અમે દમણાજ તેમની કામના દરીએ ઊભે દે અગ્ને !, ત્હારું મખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૩

૫૦— મામ । દુષ્પમ્ । કૃગ્વામ । હૃવીર્ષિ । ને । ચિતયન્તઃ ।
 પર્વણાદર્શણા । વયમ્ । જીવાતથે । પ્રદત્તરમ્ । માણ્ય ।
 વિયઃ । અગ્ને । સુસ્યે । મા । રિપામ્ । વયમ્ । તવ ॥૪॥

અ૦—હે અગ્ને !, અમે (ત્વારા યાગાર્થે), સમિધ સંપાદન કરીએ,
 અને તને દર પર્વે (દર્શપૌષ્ટિમાએ) ચેતાવી, હવિ અર્પણ
 કરીએ. અમે લાંબુ શરીરે તે માટે તું, અમારાં કર્મોને ઉત્તમ
 રીતે પૂર્ણ કર. હે અગ્ને !, ત્વારં સંપાપણ હોય તો અમે
 નાશ પામનાર નહીં. ૪

વિશાંગોપાઅસ્પચરન્તિજન્તવોઽધિપચુગદ્વતચતૃષ્પદ્વકુર્ષિઃ ।
 ચિત્રઃપ્રક્રેગુપસોમહાંઅસ્યમેસુલ્પેમારિપામાચ્યન્તર્વ ॥૫॥૩૦॥
 ૫૦— વિશામ્ । ગોપાઃ । અસ્ય । ચરન્તિ । જન્તૃતૃત્વઃ । દ્વિદપ્ત ।
 - ચ । યત । ઉગ । ચતૃ દપ્ત । અન્તૃદર્ષિઃ । ચિત્ર । પ્રદ-
 - ક્રેતઃ । ઉપસઃ । મહાન્ । અસિ । અગ્ને । સુલ્પે । મા ।
 - રિપામ્ । વયમ્ । તવ ॥ ૫ ॥ ૩૦ ॥

અ૦—આ (અગ્નિ)નાં કિંગ્ણો સર્વ પ્રાણિઓનાં રક્ષક સતાં, ઉચે
 ઉડે છે. (તે પગી) જે કાષ્ઠ (અનુષ્પાદિક) દ્વિપાદ તથા
 (ગાપાદિક) ચતુષ્પાદ પ્રાણી હોય છે તે, આનાં કિંગ્ણો વડે
 ચોમેર વ્યપ્ત થાય છે. તૂં, વિચિત્ર દીપ્તિવાળો પ્રદર્શિતા
 (માર્ગદર્શક) છે. ઉપાશી પણ તું અધિક ગ્રણવાળો છે. હે
 અગ્ને !, ત્વારં સંપાપણ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૫

ઇતિ ત્રીશત્રો વર્ગ સમાપ્ત.

*ત્વમેધ્વયુરુત્તોતોસિપૂર્વ્યઃ પ્રજાસ્તાપોતાં જનુષાં પુરોહિતઃ ।

વિશ્વો વિદ્વાં આર્ત્વિજ્યાધીરપુણ્યસ્યગ્નેઃ સુલ્યેમારિષામાવ્યતં ॥૬॥

૫૦— ત્વમ્ । અધ્વયુર્ । રુત્ । હોતાં । અસિ । પૂર્વ્યઃ । પ્રજા-
સ્તા । પોતાં । જનુષાં । પુર હિત । વિદ્વાં । વિદ્વાન્ ।
આર્ત્વિજ્યા । ધીર । પુણ્યસિ । અગ્નેઃ । સુલ્યે । મા ।
રિષામ્ । વ્યમ્ । તં ॥ ૬ ॥

અ—તૂ અધ્વયુર્-આગનેતા-હે વળી, તુ યુગ્મ્ય (દેવોતુ આર્ધાન કરનાર) હોતા છે તૂ પ્રજાસ્તા (સર્વશિક્ષક), પોતા (યજ્ઞોના પાવન કરનાર), અને જન્મથી (સ્વભાવથી) આગળ ઉપર પ્રાપ્ત થનાર સ્વર્ગદિ પરત્વે કલ્યાણકારક, યજ્ઞ, પૂર્વ દિશા વિશે સ્થાપેલો, અથવા પુરોહિત રૂપ છે (અધ્વયુર્ આદિ) ઋત્નિજ્યા સર્વેથ ક્રમેનિ જાણતો સતો તુ, હે શુદ્ધિવતા, તેમને સાગોપાગ મપૂર્ણ કરે છે હે અગ્ને!, તાર સખાપણુ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં ।

યો વિશ્વતઃ સુપ્રતીકઃ સદૃદસિંદુરેચિત્સન્તઃ સિદ્ધિશતિરોચસે ।

રાજ્યાશ્ચિદન્ધોઽતિદેવપદ્યસ્યગ્નેઃ સુલ્યેમારિષામાવ્યતં ॥૭॥

૫૦— ય । વિશ્વતઃ । સુપ્રતીકઃ । સદૃદ્ । અસિં । દુરે । ચિત્ ।
સન્ । સિદ્ધિશ્ચિદ્ । અતિ । રોચસે । રાજ્યાં । ચિત્ ।
અન્ધઃ । અતિં । દેવ । પદ્યમિ । અગ્નેઃ । સુલ્યે । મા ।
રિષામ્ । વ્યમ્ । તં ॥ ૭ ॥

* સૃદ્ધસ્પતિર્દેવાનામદ્યામદમનુષ્યાણામ્ । તેઽ માઽ

અ૦—જે ૩૬૧ અંગવાગો મતો યોગેર સરખો મુંદર દેખાય છે તે નં. ૬૨ હોય તથાપિ મળીએ હોય તેમ અત્યંત ચળકે છે. હે દેદીપ્યમાન અગ્ને !, રાત્રિના ગાઠ અધઝાગને પણ તું ઉત્તરીને પ્રકાશે છે. હે અગ્ને !, ત્હાર સખાપણ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૭

पूर्वोदेवाभवतुसुन्वतोरयोस्माकंसंसौअभ्यस्तुदृढ्यः ।

तद्वाजानीतोतपुष्यतावचोग्रैसख्येमारिषामाव्यंतर् ॥८॥

૧૦— પૂર્વે : । દેવાં . । મગતુ . । સુન્વત . । રયં . । અસ્માકંમ્ . । ગ્રંમં . । અમિ . । અસ્તુ . । તુ દૃઢ્યં . । તત્ . । આ . । જાનીતુ . । તુ . । પુષ્યત . । વચં . । અગ્ને . । સસ્યે . । મા . । રિષામ . । વ્યમ . । તર્વ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે દેવા !, યોગરસ કાદનાર (યજ્ઞમાન) નો રય, (અતુપાસ જાના રયથી) આગળ હો. અમાર અભિલાષરૂપી પાપ, દુષ્ટ બુદ્ધિવાગા અમારા ચતુઓનો બાધ કરે. મારી તે પ્રાર્થનાને ધ્યાનમાં લ્યો અને તેને પોષો. હે અગ્ને !, ત્હાર સખાપણ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૮

वृधेर्दुःशंसांअपंदृढ्योजहिदूरेवायेअन्तिवाकेचिदृञ्जिर्णः ।

अयायज्ञायगृणतेसुगकृष्यम્નેसस्येमारिषामाव्यंतर् ॥९॥

૧૦— વૃધૈ . । તુ દશસ્તાન્ . । અપં . । તુ.દૃઢ્યૈ . । જહિ . । દૂરે . । વા . । એ . । અન્તિ . । વા . । કે . । ચિત્ . । અંજિર્ણ . । અપં . । યજ્ઞાયં . । ગૃણતે . । સુદગમ . । વૃધિ . । અગ્ને . । સસ્યે . । માં . । રિષામ . । વ્યમ . । તર્વ ॥ ૯ ॥

અ. — વૃં, દુષ્ટ પાપશુદિવાળાઓનો ધાતક સંસેવડે વધ કરે. ફરે
અથવા, નજીક જે કાઈ રાક્ષસાદિક દેવ તે પાપીઓનો વધ
કરે તે પછી ત્હારી સ્થિતિ કરનાર વ્યપતિને રૂડો માર્ગ
મપાદન કરે હે આગને !, ત્હારું મખાપણું હોય તો અમે
નાશ પામનાર નહીં. ૯

*યદયુક્થાઅરુપારોહિતાસ્યેવાતજૃતાઘૃમસ્પેવતેરવઃ ।

આદિન્વસિવુનિનોધુમકેતુનાર્ગ્નેસુર્યેમારિપામાવ્યંતર્વ ॥૧૦॥૩૧

૧૦ — યત્ । અયુક્થા । અરુપા । રોહિતા । સ્યે । વાતઃકૃતૈર્જૃતાઃ
ઘૃમસ્પેદશ્વ । તે । રવઃ । આત્ । સુવસિ । વનિન । ધુવ-
કેતુના । અર્ગ્ને । સુર્યે । મા । રિપામ । વ્યમ । તર્વ ॥
૧૦ ॥ ૩૧ ॥

અ. — હે આગને !, વૃં બ્યારે ત્હારા રથે, તેજસ્વી, ક્ષોદિતવર્ણના,
વાયુવેગી અશ્વોને બેડે છે ત્યારે મસ્ત ખૂંટની પેઠે, ત્હારી
ગર્જના (ધામઝે). તે પછી વૃં, વનનાં વૃક્ષોને ધૂમધ્વજ કિરણો
વડે વ્યાપ્ત કરે છે. હે આગને !, ત્હારું મખાપણું હોય તો
અમે નાશ પામનાર નહીં. ૧૦

ઠતિ એકત્રીશમી વર્ગ સમાપ્ત.

અર્ધસ્વનાદુતવિંધ્યુઃપતુત્રિણોદ્રેપ્સાયતયવસાદોગ્યસિંયરન ।

સુગંતર્તેતાવકેમ્પોરથેમ્પોર્ગ્નેમર્યેમારિપામાવ્યંતર્વ ॥૧૧॥

૧૧ — અર્ધ । સ્વનાત્ । ડુત । વિંધ્યુઃ । પતુત્રિણઃ । દ્રેપ્સો । યર ।

તે । યયેસેદમર્દ । વિ । અસ્તિવરન્ । મુદ્ગમ્ । તત્ । તે ।
તૈવિકેધ્યઃ । રથેપ્ય । ઓન । મુસ્યે । મા । રિપામ્ ।
તુદમ્ । તર્થ ॥ ૧૧ ॥

અ०—તે પછી ત્હારી ગર્જનાથી પત્તિઓ પળ, ભયને પ્રાપ્ત કરે
છે. ત્યારે ત્હારા તપુખા, તુષોનું બક્ષણ કરના વિવિધ રીતે
પ્રમરે છે ત્યારે, ત્હારા રથો માટે માર્ગ મુગમ થાય છે. દે અગ્ને !,
ત્હારું સખાપણું દોષ તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૧૧

અયમિત્રસ્યવર્ણસ્યધાર્ણસેવપાતામરતાંહેલ્લોઅધ્યુતઃ ।
મુક્તામુત્તામૂલ્લેપામનઃપુનરન્નેમસ્યેમારિપામાત્રયંતર્થ ॥૧૨॥

૧૦- અયમ્ । મિત્રમ્ । વર્ણસ્ય । ધાર્ણસે । અવદ્યૈતામ્ ।
મુક્તામ્ । હેલ્લઃ । અધ્યુત । મુલ્લ । પુ । તઃ । મુત્ત ।
પ્પામ્ । મનઃ । પુનઃ । ઓર્જે । મુસ્યે । મા । રિપામ્ ।
તુદમ્ । તર્થ ॥ ૧૨ ॥

અ०—આ (અગ્નિનો સ્તોત્ર), મિત્ર અને વરણના સંરક્ષણને
પ્રાપ્ત હો. અંતરિક્ષ વિષે હોનાર મરુતોનો કોષ, અદ્યુત
દોષ છે. (મિત્રાવરણ. આ સ્તોતાનું તે કોષયથી રક્ષણ કરે.)
(દે અગ્ને !), અમને રૂંડું સખ હો. એમનું (આ મરુતોનું)
મન, પુનરપિ પ્રસન્ન હો. ત્હારું સખાપણું દોષ તો અમે નાશ
પામનાર નહીં. ૧૨

દેવોદેવાનામસિમિત્રોઅધ્યુતોવસુર્ધુનામસિચાર્ણચ્ચરે ।
શર્મન્ત્યામતર્થમપ્યસ્તમેર્ગેનસુર્યેમારિપામાત્રયંતર્થ ॥૧૩॥

૧૦— દેવ । દેવાનાંમ્ । અસિ । મિત્ર । અદ્યુત । વસુ । વસુ-
નામ્ । અસિ । ચારુ । અધ્વરે । શૈર્વન । સ્યામ્ । તવ ।
સપ્રથં દામ^{૨૧} । અદ્યે । સુરયે । મા । રિપમ । વયમ ।
તવ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—હું અગ્ને !, દેહીઅધ્યાન અવે તુ, દેવાનો પ્રૌઢ તપ્તા કે
યસ વિષે, તુ રહે (ગાને) છે તુ અપત્તિનો ભયાર કે
ત્હારી એમર અત્યત વિસ્તીર્ણ યસગાના વિષે, અમે નિનામ
ઠરીએ ત્હારે સખાપણુ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં ૧૩

*તત્તૈમ્મદ્યસ્સમિદ્ધઃસ્વેદમેસોમાહુતોજરસેમૃલ્લપત્તમઃ ।

દર્ધામિરત્નંદ્રવિણ્ચદ્રાશ્રુપેર્નેસુર્યેમારિપામારુયતર્વ ॥ ૧૪ ॥

૧૦— તત્ । તે । મુદ્ધમ્ । યત્ । સમૃદ્ધૈદ્ધ । સ્વે । વર્ષે । મોર્મ-
આહુત । જૈસે । મુલ્લયનદત્તવ । દર્ધાપિ । રત્નમ્ । દ્રવિ-
ણમ્ । ત્ત । દ્રાશુર્પે । અર્ને । સુર્યે । મા । રિપામ્ । વયમ ।
તવ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હું અગ્ને !, પોતાના અધ્યાન વિષે (હિતર વેદિ વિરે) રૂઢી ગીતે
અન્વતિન કરી એમરસની આહુતિ દધ, (સત્વિગ્ને) જે
ત્હારી ગુતિ કરે છે તે (નિષ્વે), કસ્યાણુદાયક હોય છે
અત્યત સુખ આપનાર થઈ તુ, દર્ધિ દેનારને રૂઢ કમદન
તથા ધન અપણુ કરે છે ત્હારે સખાપણુ હોય તો અમે નાશ
પામનાર નહીં ૧૪

યસ્મૈત્વસુદ્રવિણોદ્રદાશોનાગાસ્તર્પદિતેમર્વતાતા ।

યંમુદ્રેણશર્વસાચોદયાસિમ્પ્રજાવતાસર્ધમાતેસ્પામ ॥ ૧૫ ॥

* તસ્યેષસ્વોલોકોયદુસરવેદીનામિ । યેઽ બ્રા૦ ૧-૨૮ ।

૧૦—યમં । ત્વમ્ । મુદ્ગુચિણઃ । દદાશઃ । અનર્તો.દન્વમ્ ।
અરિતે । મૈર્વદનાતા । યમ્ । મુદ્રેણ । ચર્ચમા । નાદવાસિ ।
પ્રભાદર્શતા । રાષવા । તે । સ્ત્યામ્ ॥ ૧૬ ॥

અ—હે રૂડી સ પતિવાળા, અખંડનીય (અગ્ને !), મર્વદર્શન-
પરા યજ્ઞા, મર્વ વગેરે વિશે, જેને તું, અપાપત્વ-પાપરહિત-
પૂર્વક કમયોચના અર્પણ કરે છે (તે યજ્ઞમાન મુદ્ગુચિવાન
યાવ છે). જેને તું, કસ્યાણુદારક જળવડે રૂડીરીતે યુક્ત કરે
છે, (તે પશુ મુદ્ગુચિવાન યાવ છે). અમે પુરપૌત્રાદિક વડે યુક્ત
એવી તે અર્પણ કરેલ મંપતિ વડે યુક્ત થઈએ. ૧૫

મત્ત્વર્વમેસૌભગ્નસ્વર્વચિદ્રાનસ્મારમાયુઃપતિરેદદેવ ।
તત્ત્વોમિથોરુણોમામહન્તામરિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીજુતર્થોઃ૧૬।૧૨॥

૧૦—ત । ત્વમ્ । અગ્નિ । સૌમગુદ વર્ચ્વ । ચિદ્રાન । અસ્માર્વમ્ ।
આયુઃ । મ । તિર્વ । રૂદ । દેવ । તત્ । નુઃ । મિર્વ ।
વર્દેણ । મમહન્તામ્ । અરિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત ।
-ર્થોઃ ॥ ૧૬ ॥ ૧૨ ॥

અ—હે ધનાદિ-શુભ-યુક્ત અગ્ને !, અમાર કસ્યાણુને જાણનાર
તે તું, આ કમ વિશે અમાર આયુષ્ય છેક વધાર્યું મિત્ર,
વરુણ, અરિતિ, સિન્ધુ (જળદેવતા) પૃથિવી, અને દૂત્રેવતા
તે આયુષ્યનું રક્ષણ કરે ૧૬

ઇતિ અગ્નીશમેઃ વર્ગ સમાપ્ત .

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટકમધ્યે છેદા અધ્યાય સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૪.

- ૧ સંસદિ = સંમનનું. - ૨
 ૨ અનર્વા = શત્રુભિરમત્યુતઃસન્ = શત્રુઓ જેની સામે ઉલ્લેખ
 ન કરી શકે તેવા = શત્રુ રહિત.
 ૩ ત્તાષ = વધંતે = ઉલ્લેખને પામે છે. (વૃષ્ટ્યર્થઃ).
 ૪ ઐહતિઃ = અતિદારિદ્ર.
 ૫ સીલાતર્થે = સીધનીવધાય = લાંબુ જીવવા.
 ૬ અન્તવઃ = જ્ઞાતાઃ ન્દમયઃ = ઉપજેલ કિરણો.
 ૭ અવતુભિઃ = અઙ્ગકૈઃ રદિમભિઃ = પ્રગટ કરનાર કિરણો.
 ૮ અનુષા = જન્મના સ્વામાચ્યેન = જન્મસ્વભાવથી.
 ૯ પોતા = યજ્ઞસ્યવાધવિતાશોધયિતાવા = યજ્ઞને
 કરનાર.
 ૧૦ તલિત્ = અન્તિક = સમીપમાં.
 ૧૧ સુમતીકઃ = શોભનાંગઃ = રૂપ અંગવાળો.
 ૧૨ શંસઃ = શંસનીય અમિશાળકુળે વાપ = અભિલાષરૂપી વાપ.
 ૧૩ વૃદ્ધઃ = વૃધિયઃ = કુટુંબુદીવાળા.
 ૧૪ અમિણઃ = અત્તારઃ = રક્ષસાદિકે ભક્ષણ કરનાર. (ખદ્).
 ૧૫ વાતજૂતા = વાણના જેવા વેગવાળા. (જૂતજીવોવેગઃ)
 ૧૬ દ્વપ્તાઃ = વૃથાલૈકદેશાઃ = તથા.
 ૧૭ અવસાદઃ = તથા ભક્ષણ કરનાર. (યવસાનાં અત્તાર).
 ૧૮ તાવકેમ્યઃ = ત્યદોયેમ્યઃ = ત્યાર.
 ૧૯ ધાયસે = ધારણાય અવસ્થાનાવ = સંરક્ષણ અર્થે.
 ૨૦ અવયાતામ્ = અવસ્તાદ્ગુહ્યતામ્ = સ્વર્ગની નીચે અંત-
 રિક્ષ વિશે હોનારનો.
 ૨૧ સપ્રધસ્તમે = યોગેર અત્યંત વિસ્તીર્ણ.

- ૨૨ શર્મેન = શર્મેણિ = યગસાના વિશે.
 ૨૩ જરસે = સ્તૂયસે = સ્તુતિ કરાય છે (જરસિ. સ્તુતિકર્મા).
 ૨૪ સર્વતાતા = સર્વેતત્તિષુ = સર્વ કેમપરપરા વિશે; યજ્ઞા,
 સર્વ યજ્ઞો વિશે.
 ૨૫ અનાગાસ્ત્યં = અપાપત્વ.
 ૨૬ તિર = વૃદ્ધિ મળ કર. (તિરતિર્વર્ધનાર્થઃ)
 ૨૭ મિત્ર. = પ્રમીતેચ્છાતા = મિત્રદેવ.
 ૨૮ વરુણ. = અવશિષ્ટાનાં નિવારયિતા = વરુણદેવ.

અધ્યાય ૭.

યસ્યનિઃશ્વસિતંગેદાયોવેદેભ્યોચિલંજગત્ ।
 નિર્મમેતમહવન્દેવિધાતીર્થમહેશ્વરમ્ ॥ ૧ ॥

અ૦—વેદો જેના પ્રાણ છે, જેણે વેદોમાથી અખિત જગત નિર્માણ
 કર્યું તે (માતા ગુરુ) વિદ્યાતીર્થ મહેશ્વરને, હું વદન
 કરું છું. ૧

સૂક્ત ૧૫.

ઋષિઃ—આગ્નિરસ કુત્સ, દેવતાઃ—અગ્નિ, (અથવા ઉષા સંબંધી
 અગ્નિ), છન્દઃ—ત્રિષ્ટુપ્

* ઽમદેવિરૂપેચરતઃસ્વર્થેઅન્યાન્યાવૃત્તસમુપધાપયેતે ।

હરિરન્યસ્યાભવંતિસ્વધાવાંજુક્રોઅન્યસ્યાદદશેસુધર્માઃ ॥૧॥

૧૦— ધ્વેઈતિ । વિરૂપેઈતિ વિદ્ધરૂપે । ચરતઃ । સ્વર્થેઈતિ સુદર્થે ।

અન્યાદઅન્યા । વૃત્તમ્ । ઉપ । ધારયેતેઈતિ । હરિઃ ।

અન્યત્યામ્ । ભવંતિ । સ્વધાદશાન્ । જુક્ર । અન્યત્યામ્ ।

દદશ । સુધર્માઃ ॥ ૧ ॥

અ૦—સુદર ગમનાગમન, વા સુદર પ્રયોજનવાળી, બિન્નબિન્ન રૂપ-
વાળી અહોરાત્ર (દિવા અને રાત્રિ) બન્ને, પુનપુન પર્વા-
વર્તન-અમણ-કરે છે. તેઓ, એકબીજાના બાળકને ધવડાવે
છે. (તેથી) રસને હરણ કરનાર આદિત્ય, અન્ય-પોતાની
જનની (રાત્રિ)થી બિન્ન-જનની (દિવસ) વિષે, હવિસ પન્ન
થાય છે. નિર્ભળ દામિવાળો અગ્નિ, અન્ય જનની (રાત્રિ)
વિષે રૂડો શામે છે ૧

દશેમંત્વર્ણુજૈનયન્ત્રગર્ભમતંદ્રાસોયુવતયોવિમૃન્મસુ ।

તિગ્માનીકુંસ્વયશ્સજનૈણુવિરોધમાનુંપરિર્પીનયન્તિ ॥૨॥

૧૦— દર્શ । ઇમમ્ । ત્વર્ણુઃ । જનયન્ત્ । પર્ષમ્ । અતંદ્રાસઃ ।

યુવતયઃ । વિદ્ધમૈ । તિગ્મદર્ભનીકમ્ । સ્વદયશસમ ।

મર્ણેણુ । વિદ્ધોધમાન્મ્ । પરિર્પી । નયન્તિ ॥ ૨ ॥

* ૧ તયોરેતૌવત્સોઽગ્નિઞ્ચાદિત્યધર પ્રેધંત્સપ્ચેતઆ-
દિત્યઃઅદ્વોગિસ્તાપ્નોરુણઃ । તે૦ આ૦ પ્રથમપાઠકે

૨ તસ્માજગ્રયેસાયંદ્યતેસૂર્યાયમાતરિતિ । તે૦ જા૦

અ૦—આત્મરસિત, નિત્યતરુણ-અન્નરામર-એવી દસ દિશાઓ,
યજ્ઞ અગ્નિઓ, દેદીપ્યમાન મધ્યમ વાયુમાયી (મેધમધ્યે)
મર્લસ્વરૂપે હોનાર વૈદ્યુતાગ્નિને, અથવા અરણિમાયી અગ્નિને
ઉત્પન્ન કરે છે સર્વજૂતપ્રાણિ વિષે જાડરાગ્નિ સ્વરૂપે હોનાર,
તીક્ષ્ણ તેજઃવાળા, અત્યંત યશસ્વી, મર્લ સ્થળે પ્રિયેષે
દેદીપ્યમાન એવા આ અગ્નિને, મર્લ મનુષ્યો ચોમેર લઇ
જાય છે ૨

ત્રીણિજાનાપરિભૂષન્ત્યસ્યસમુદ્રર્પકટિવ્યેકમપ્સુ ।

પૂર્વામનુમદિશંપાર્થિવાનામૃતૃન્મશાસદ્વિદંધાવનુષ્ઠુ ॥૩॥

૫૦— ત્રીણિ । જાની । પરિ । મૂપન્તિ । અપ્સ । સમુદ્રે । એકમ્ ।
દિવિ । ઈર્લમ્ । અપદ્મુ । પૂર્વામ્ । અનુ । પ્ર । વિશમ્ ।
પાર્થિવાનામ્ । કૃતૂન્ । પ્રદશાસત્ । વિ । દુષૌ । અનુષ્ઠુ ૩

અ૦—આ (અગ્નિ)ના ત્રણ જન્મો, ચોમેર શોભે છે એક (વડવા-
નગ-સ્વરૂપે) સમુદ્ર વિષે, એક (આદિત્ય-સ્વરૂપે) દુષોક વિષે,
એક (વિદ્યુતાગ્નિ-સ્વરૂપે) અન્તરિક્ષ વિષે તે (આદિત્ય
સ્વરૂપે હોનાર અગ્નિ), સત્ત્વોને નિયમન કરતો સર્વ પ્રા
ણિઓની પૂર્વ દિશાને તથા તે પછી અનુક્રમે બીજી દિશા
ઓને રૂડીરીતે સંપાલન કરે છે ૩

*કૃદ્મર્મોનિપ્યમાચિનેત્ત્વસોમાતૃર્જનયતસ્પ્રધાધિ ।

વૃહ્નાગર્મોઅપસામુપસ્થાન્મહાન્કુવિર્નિશ્વરતિસ્પ્રધાગાન્ । ૪॥

* ૧ ગર્મોયોઅપાગર્મોયનાનાગર્મોયસ્થતાગર્મોયરધામ્
પ્ર૦ સં૦ ૧-૫-૧૪ ।

૨ અગ્નોપ્રાસ્તાહુતિ સમ્યગાદિત્યમુપતિષ્ઠતેઆદિત્યા-
ધ્યાયતેવૃષ્ટિૃષ્ટેરજ્જતત પ્રજા । સ્મૃતિ ।

૧૦— ક । ડ્રમ્ । વ । નિષ્ઠમૈ । આ । ચિકેત । વત્સ । માતૃ ।
 જનયત । સ્વષામિ । વૃહીનામ્ । મૈ । અરસામ્ । ઉપદ-
 મ્પાત । મહાન્ । કવિ । નિ । ચરતિ । સ્વષ દ્વાન્ ॥૪॥

અ૦—(હે સત્વિજો તથા યજ્ઞમાનો) । આ (જળાદિ વિષે) ગૂઢ
 રહેલ (અગ્નિને), તમે મધ્યે કાણ જાણે ॥ ૧ (મેધસ્થ જળનો
 વિષુતાગ્નિ-સ્વરૂપે) પુત્ર એવો તે, હવિસ્સ વડે પોતાની
 માતાને—(માતૃસ્થાનીય વૃદ્ધિગતને)—ઉત્પન્ન કરે છે (મેધસ્થ)
 જળનો (વેષુતાગ્નિસ્વરૂપે) ગર્ભસ્વરૂપ અગ્નિ, સમુદ્રમૌલિ
 (ઔપમાગ્નિ-સ્વરૂપે આદિત્ય સતો) નિર્ગમન કરે છે તે
 પ્રૌઠ તેજવાળો, અત્યંત વિદ્વાન, તથા હવિસ્સ પન્ન છે ૪

★ આ વિષ્ટયૌર્વર્તે ચારુરાસુજિજ્ઞાનાં મુર્ધ્વઃ સ્વયં શાલ્પસ્યે ।
 હમેત્વદુર્વિભ્યતુર્જાયમાનાત્પત્નીર્ચીર્મિદ્યપતિર્નોપયેતે ॥૫॥૧॥

૧૦— ઔર્વિદ્યત્યં । વર્ધતે । ચારુ । આસુ । જિજ્ઞાનામ્ । ઊર્વ ।
 સ્વદ્યશા । હ્રવદ્સ્યે । હ્રમેદ્યતિ । ત્વદુર્ । વિમ્યતુ । જાય-
 માનાત્ । પ્રત્નીર્ચીદ્યતિ । મિદ્યમ્ । પ્રતિ । ઓપયતેદ્યતિ ॥૫॥૧॥

અ૦—આ (મેધસ્થ જળ) વિષે (વેષુતાગ્નિસ્વરૂપે) હોનાર અગ્નિ,
 રહેલો દીપ્તો પ્રગટ થઈ વૃદ્ધિ પામે છે તિરછા મેધના યોગા
 વિષે, સ્વયં-યજ્ઞસ્વી એવો તે હવે પ્રગલ્બિત થાય છે વજ્રય
 (ઘાતાપ્તિયવી), તે દેહીપ્તમાન મધ્યમ વાસુધી (ત્વક્ષાધી)—
 ઉત્પન્ન થતા અગ્નિ થકી લાપનીત થાય છે (તે પછી) તે

* અપ્રેરુર્ધ્વજ્વલનધાયોસ્તિર્વ્યક્તપવનઅણુમનસોરાયંક-
 મૈતાન્યદૃષ્ટકારિતાનિ । વૈશિષ્ઠિકા ।

મદનથીજ (પરાજય કરે તેમ) અગ્નિ પ્રત્યે પ્રયાણ કરી, તેનું
મેધન કરે છે. ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ અમાપ્ત.

હુમેમ્દેજોપયેતેનમેનેગાગ્રોનગ્રાથાઠપંનમ્ધુરંવૈઃ ।

સદક્ષાણાંદક્ષંપતિર્વભૂત્રાગ્નિયંદંક્ષિણતોહવિર્ધિઃ ॥૬॥

૫૦- હુમે ઇતિ । મ્દે ઇતિ । જોપયેને ઇતિ । ન । મેને ઇતિ ।
ગાંઃ । ન । વાઘ્રો । ડૌ । તુસ્યુઃ । 'દૈવ' । મ । દક્ષા-
ણામ્ દક્ષદગતિ । વમુવ । ઐજિતિ । યમ્ । દક્ષિણનઃ ।
હુરિ.દધિઃ ॥ ૬ ॥

અ-—સુદર સ્ત્રીઓની પેરે, ઉભય (અદોરાવ, અથવા દાનાપૃથિવી,
અથવા અરણીના કાંઠો), આ (અગ્નિ) ન સેવન કરે છે.
દભારવ કરતી ગાયોની પેરે, તે ઉનડખર આ અગ્નિને બેઠે છે.
(એથી) જે (અગ્નિ)ને, (આર્ધનીય અગ્નિની દક્ષિણ બાજુએ
ઉભી ઋત્વિજને) હવિવડે ૧૫૧ કરે છે તે, સવ મગનો
અધિપતિ થયો. ૬

ઉર્ધ્વમીતિસવિતેર્વાહુહુમેસિર્ચોયતતેર્ધામકુંજન્ ।

હુત્તુક્રમરકમનતેમિપસ્માન્નવામાતૃમ્યેવસંનાજહાતિ ॥૭॥

૫૦- ઉત્ । યર્ધમીતિ । સવિતઃદૈવ । વાહુઈતિ । હુમેઈતિ । મિર્ચૌ ।
યતત । મીષઃ । કુર્જૈન્ । ડત । શુક્રમ્ । ઐર્ત્તમ્ । અંજતે ।
મિર્મ્તમાત । નર્વા । માતૃદમ્ઃ । વર્મન । જૈહોતિ ॥ ૭ ॥

અ-—અર્ધરેરક, આદિસ, જેમ પોતાના આડુપી કિરણોને ઉચા
ફેલાવે છે તેમ (આ ઓષસ્સાગ્નિ), પોતાના તેજને છેક ઉચે

“ ફેલાવે છે તે પછી (આ) ભવંકર અગ્નિ, ઘુ તથા પૃથિવી ઉભય લોકને પોતાના તેજવડે શોભાવતો પ્રવૃત્ત થાય છે. (તે પછી) તે, મર્વ પદાર્થોમાંથી દેદીપ્યમાન રસને (કિરણો વડે) ઉચે ગૃહણ કરે છે. (અને) પોતાની માતાઓ (વૃષ્ટિ-જળ) માથી (મર્વ જગતને) આગ્રહાદન કરનારાં નવીન તેજ ઉચે ફેલાવે છે. ૭

ત્વેપંરૂપકૃણુતુત્તરંયત્સંપૃજ્જ્વાનઃસર્દન્તેગોભિરગ્નિઃ ।

કવિર્ધુધનંપરિર્મૃજ્યતેધીઃસાદેવતાતાસમિતિર્વભૂવ ॥૮॥

૫૦— ત્વેપમ્ । રૂપમ્ । કૃણુત । ઉત્તરંયત્સં । યત્ । સમ્પૃજ્જ્વાનઃ ।
સર્દન । ગોભિં । અતદ્દમિ । કવિઃ । બુધ્નર્મૈ । પરિઃ । મર્મ-
જ્યતે । ધીઃ । સા । દેવહતાતા । સર્મદેહિતિઃ । બુભુવ ॥૮॥

અ૦—ત્યારે અંતરિક્ષે વિષે, પ્રમાણ કરનારા (મિધસ્થ) જળો સાથે તે (વૈદ્યુતસ્વરૂપે) મલબ થઈ, દેદીપ્યમાન, અધિક પ્રકાશને સંપાદન કરે છે ત્યારે વિદ્વાન, સર્વધારક એવો તે, અંતરિક્ષને (પોતાના તેજવડે) ચોમેર આગ્રહાદિત કરે છે જનવંચમાન અગ્નિની તે જવાગા ફેલાતા, તેજનો મોટો આધ થાયછે. ૮

હુરુતેજ્ય પૃથિતિવુધ્નંવિરોચમાનંમહિપસ્યધાર્મ ।

વિશ્વૈભિરગ્નેસ્વર્યશોભિરિદ્ધોદંબ્ધેભિઃપાયુર્મિપાહ્લસ્માન્ ॥૯॥

૫૦— હુરુ । તે । જૈઃ । પરિઃ । પૃથિ । બુધ્નમ્ । વિદગોચમાનમ્ ।
મૈહિપસ્ય । ધાર્મ । વિશ્વૈમિ । અગ્ને । સ્વર્યશઃદમિઃ । ઇદ્ધઃ ।
અર્દઘ્વેભિઃ । પાયુર્દૈર્મિઃ । પાહ્લિ । અસ્માન્ ॥ ૯ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, શ્રેષ્ઠ એવો તું તેનું સક્ષસાદિકતું પરાભવ કરનાર, અત્યંત દેદીપ્યમાન, વિસ્તીર્ણ તેજ, છેક અંતરિક્ષને

વ્યાપ્ત કરે છે. પ્રબલિત એવા તૂ, અપ્રતિહત તથા પાતન કરવાને મમર્થ એવાં પોતાના તેજવડે, અમારું રક્ષણ કર. ૯

घन्वन्त्सोतं कृणुते गातुर्मिशुक्रैरुर्मिभिरभिर्नक्षत्रिषाम ।

विश्वासनानिज्ઝરેપુઘત્તેન્તર્નવામૃચરતિપ્રમૂપું ॥૧૦॥

૧૦— ઘ૧ન્વન્ । સોતં । કૃણુતે । ગાતુર્મ૧ । કૃર્મિમ્ । શુક્ર૧ । કૃર્મિદમિઃ । અમિ । ન૧સતિ । ક્ષામ્ । વિશ્વાં । સ૧નાનિ । જ્ઝરેપું । ઘૃત્તે । અન્ન । નવામૃ । ચરતિ । પ્રદ૧ર્સ૧પું ॥૧૦॥

અ૦—તે, અંતરિક્ષ વિષે ચચગ જળમયુક્તને પ્રવાહ ઉત્પન્ન કરે છે. તે, નિર્મળ જળમયુક્ત વડે ભૂમિને ચોમેર વ્યાપ્ત કરે છે. તે, જહર મધ્યે મર્વ અન્નને અવગ્રાપે છે (તદય) વૃષ્ટિ યથા પત્રી નવીન ઉત્પન્ન ઔપધિઓ મધ્યે, (પાકાર્ય લૌભાગિ સ્વરૂપે) તે અહર રહે છે. ૧૦

एवानोअप्रेसमिधांष्टवानोरेवत्पावकथर्वसुविभाहि ।

तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ११॥२

૧૦— એવ । નુ । અગ્ન । સમૃદ્ધ૧વાં । વૃધાન । રેવત્ । પાવક । શર્વસે । વિ । મૃહિ । તત્ । નુઃ । મિત્ર । વરુણ । મમહન્તામ્ । અદિતિ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । ઉત । યૌ ॥૧૧॥૨॥

અ૦—હે શાધક અગ્ને !, સમિધ-આદિ-દ્રવ્યવડે એ રીતે વૃદ્ધિગત સતો તૂં, વિશેષે પ્રકાશમાન હો. અને તૂ, અમને ધનસપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કર. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને ધુલોક, અમારી તે સંપત્તિનું રક્ષણ કરો. ૧૧

ધતિ બીજો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૬.

- ૧ સ્વર્થે = સ્વરણે શોભનગમનાગમને યજ્ઞા શોભનપ્રયો
જનોપેતે = સુદર ગમનાગમન વા સુદર પ્રયોજનવાળા
- ૨ ધાપયેતે = રસપાન કરાવે છે ધવડાવે છે (ધેટ્ટપાને)
- ૩ હરિ = રમહરણુશીલ
- ૪ વિભૃગમ - સર્વેપુમૂતેષુ વિહૃતજાટરરૂપેણવિમજ્જયતે
માનમ્ = મર્વભૂતપ્રાણિ વિષે ભક્તગમિનિ-સ્વરૂપે હોનાર (હજ્
દરણે)
- ૫ તિસ્માનીકમ = તીક્ષ્ણુમુખ તીક્ષ્ણ તેજવાળા
- ૬ જામા = જનનાનિ = જન્મ
- ૭ નિણયમ્ = નિર્ણીત મન્તક્રિત = મૂ
- ૮ આગિદ્ય = આવિર્ભૂત - પ્રકાશમાન
- ૯ પતીષ્ઠી - પ્રત્યજ્ઞન્તી પ્રતિગચ્છન્તી = પ્રત્યે પ્રયાથ કરી
- ૧૦ તિદ્યમ્ = સદ્યજ્ઞીલ મગિમગ્નજ્ઞી = પરાભવ કરે તેના
- ૧૧ મેને = સ્ત્રી
- ૧૨ અજન્તિ = આપ્નોકુર્વન્તિ = વૃષ્ટ ૨ છે
- ૧૩ ધામા = હોમારવ કરનાર (ધામૃશઙ્કે)
- ૧૪ પૈ = સ્વકીયૈશ્વરિર્ષ્ણ = અત્યંત આદરપૂર્વક
- ૧૫ ઉદ્યમયીતિ = ઉદ્ભવયતિ = ઉચે ફેલાવે છે (યમઉપરમે)
- ૧૬ મિચ્ઠી = ઘાવાપૃથિવી (વિચિરક્ષરણે)
- ૧૭ અત્ક = સારભૂત રસને (અતસાતર્યગમને)
- ૧૮ તિમસ્માત્ = સર્વસ્માત્મૂતમાતાત્ = સર્વ પદાર્થમાથી
- ૧૯ મદાતિ = વદ્યમયતિ = ઉચે ફેલાવે છે
- ૨૦ ઉદજતે = ઉર્ધ્વમાદત્તે = ઉચે લઇ લખ
- ૨૧ ઋજન્ = પ્રમાધવન્ = સ્વતેજવડે ગોલાવતલ
- ૨૨ ઉત્તર = અધિક ઉત્કૃષ્ટ

- ૨૩ ઘુષ્તમ = સર્વ ઉચ્છ્રુત મૂળભૂત અન્તરિક્ષ.
 ૨૪ સમિતિ = સંહતિ: = ઓધ.
 ૨૫ ઋય: = અમિમાયુર્ક = પરાભવ કરનાર. (જિહ્વિમમિધયે).
 ૨૬ મદિપસ્ય = શ્રેષ્ઠને.
 ૨૭ પાયુધિ: = પાવનશક્ત.
 ૨૮ ધન્યન્ = નમ્ર મધ્યે.
 ૨૯ ગાત્રુમ = ગમનશીલ (ગાદગતો).
 ૩૦ સનાનિ = અમ
 ૩૧ પ્રસુપ્ત = સર્વેષામસનાનાં પ્રસવિત્રીચ્છોધધીપુ = મર્વ અન્નને
 ઉપભવનાર ઓધધિ મધ્યે.
 ૩૨ અમિતક્ષતિ = ચોમેર વ્યાપ કરે છે.

સૂક્ત ૧૬.

ઋધિઃ-આગિરસ કુસ, દેવતા.-દ્રવિશેષા અગ્નિ, અથવા, અગ્નિ;
 છન્દઃ-ત્રિષ્ટુભ્.

*સપ્રત્નધાસદસાજાયમાનઃસુઘઃકૌઘ્યાન્નિવલ્લેપત્તપિશ્વા ।

આર્પશ્ચમિત્રાંધિપણાચસાધન્દેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥૧॥

૧૦- સઃ । પ્રત્નદેવો । સદેવો । આર્યમાનઃ । સુઘઃ । કૌઘ્યાનિ ।

દૈદ્ । અવત્ત । વિશ્વા । આર્પઃ । ચ । મિત્રમ્ । ધિપણો ।

ચ । સાધન્ । દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણદદામ્ ॥૧॥

* સપ્રત્નયેત્યાગ્નિમાકૃતમિતિ । સપ્રત્નધાસદસાજાય-
 માનઃતિજાતયેદસ્યસમાનોદકમ્ । યે૦ ધા૦ ૬-૧૫. ।

અ૦—મયતાં ઉત્પન્ન થનાર એવા તે અગ્નિ, જન્મતાં વેંતજ ખરેખર પ્રૌઢની પેઠે, સર્વ પ્રગલ્ભ કર્મો ધારણ કરવા લાગ્યો. આપોદેવી અને ધિયણા-આપ્યમિકા વાણી—, (આ વૈદ્યતા-ગિની) માથે સખાપણું કરે છે. દ્રવ્યના દેનાર અગ્નિને ઋત્વિજો, (ગાહપત્યાદિત્વરૂપે) ધારણ કરે છે. યજ્ઞ દેવો, આ અગ્નિને હવિઃપી ધનનો દેનાર કરી, (દૂત કર્મ વિષે) ધારણ કરે છે. ૧

સર્પૂર્વ્યાન્નિવિદાંકુવ્યતાયોરિમાઃપ્રજાઅંજનયન્મનૂનામ્ ।
વિવસ્વંતાચક્ષસાચામપથ્રંદેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥૨॥

૧૦— સઃ । પૂર્વ્યા । નિવિદાં । કુવ્યતાં । ઐાયોઃ । રૂમાઃ ।
પ્રજાઃ । અંજનયત્ । મનૂનામ્ । વિવસ્વંતા । ચક્ષમાં । ધામ્ ।
અપઃ । ચ । દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણ-દદામ્ ॥૨॥

અ૦—(“અગ્નિદેવેદ્” ઇત્યાદિક) મનુના નિવિસ્તોત્રવડે ગુણ્યસ્તુતિ થતાં તે (અગ્નિ)એ, આ માનવી પ્રગલ્ભ કરી. તે પોતાના વ્યાપક તેજવડે, હવેાક તથા અંતરિક્ષને (વ્યાપ્ત કરે છે) ઋત્વિજો, આ દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરેછે. ૨

તર્પીઞ્જનમયમંયજ્ઞસાધંવિજ્ઞારીરાહુતમૃજસાનમ્ ।

કુર્જાપુત્રંમંતંતસપ્રદાનુંદેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૩ ॥

૧૦— તમ્ । રૂઞ્જત । પ્રથમમ્ । યજ્ઞદમાધમ્ । વિરૂઃ । ઈરીઃ ।

• ૧ અન્નવડે જહરાગ્નિ શુદ્ધિગત થાય છે તેથી અગ્નિને અન્નપુત્ર કહે છે

૧ સ્વદેહધાપયમાણોમૂળધાપ્રજાવિમતિતસ્માદેયમરતઃ ॥
સ્તુતિ ॥

આદિત્યમ્ । ઋજુમાનમ્ । ઋનઃ । પુત્રમ્ । મુરતૈર્મૃ ।
સુપ્રદંતાનુમ્ । દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણઃદદામ્ ॥ ૩

અ૦—હે મનુષ્યો !, અગ્નિસ્વામી પ્રત્યે જનારા એવા તમે, તેની સ્તુતિ કરો તે, મર્ત દેવો મધ્યે મુખ્ય, યજ્ઞ-સંપાદન-કરનાર, હવિનૃપત, સ્તોત્રપ્રસાધ્ય, અન્નાપુત્ર, હવિને ધારણ કરનાર, યજ્ઞ પ્રાણી-સ્વરૂપે સર્વ પ્રજાનું પોષણ કરનાર, અવિચિત્તન ધન દેનાર છે. ઋત્વિજો, આ દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે ૭

સમાતૃરિશ્વાપુરુષારંપુષ્ટિર્વિદદ્ધાતુંતનયાયસ્યવિત્ ।
વિશ્વંગોપાઞ્જનિતારોદસ્યોદેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૪ ॥

૫૦— સઃ । માતૃરિશ્વા । પુરુષારંપુષ્ટિઃ । વિદત્ । મૃતૈર્મૃ । તન-
યાયૌ સ્તુ હવિત્ । વિશ્વામ્ । ગોપાઃ । જનિત્ । રોદસ્યો ।
દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણઃદદામ્ ॥ ૪ ॥

અ૦—અનેક મનુષ્યો વડે સંપત્તિની કામના કરાતો, સ્વર્ગ-પ્રાપ્ત-
કરાવનાર, મર્ત પ્રાણીઓનો રક્ષણદાર, ઘાવાપ્રધિવીનો ઉત્પા-
દક એવો તે અગ્નિ, અમારા પુત્રને અનુદાન માર્ગ પ્રાપ્ત
કરાવે. ઋત્વિજો, દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે ૪

નક્તોપાસાવર્ણપ્રામેમ્યાનેઘ્રાપયેતેશિશુમેકંસમીચી ।
ઘ્રાઘ્રાક્ષામાર્લ્લમોઅન્તર્વિધાતિદેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૫ ॥ ૩

૫૦— નક્તોપર્ણ । વર્ણમ્ । પ્રામેમ્યાનેઘ્રાપયેતે । શિશુમ્ । એકમ્ । સમીચીદિતિનમ્હૈચી । ઘ્રાઘ્રાક્ષામા ।

હુમ । અન્તઃ । વિ । માતિ । દેવાં । અગ્નિમ્ । ઘ્રાયન્ ।
દ્રવિણઃદદામ્ ॥ ૬ ॥ ૩ ॥

અ-—રાત્રિ તથા ઉષા, પોતપોતાના રૂપને પરસ્પર પુનઃપુનઃ બદલા
એકત્ર થઈ, એક બાળકને (ઉષાના પુત્ર અગ્નિને હવિરસનુ)
પાન કરાવે છે. તેજસ્વી એવો તે અગ્નિ, ઘાતાપૃથિવી મધ્યે
અત્યંત પ્રકાશી છે. ઋત્વિજો, તે દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ
કરે છે. ૫

ધૃતિ ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત

રાયોઘુધનઃસંગમનોવામન્નાંયજ્ઞસ્યકેતુર્પન્મસાર્ધનોવેઃ ।
અમૃતત્વંરક્ષમાણાસણંદેવાઅગ્નિર્ઘાંરયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૬ ॥

૧૦- રાયઃ । ઘુધનઃ । સમ્સંગમનઃ । વસૂનામ્ । યજ્ઞસ્ય । કેતુઃ ।
મુન્મર્દનાર્ધન । વેરિત્તિવઃ । અમૃતત્વમ્ । રક્ષમાણાસ ।
ણમ્ । દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ઘ્રાયન્ । દ્રવિણઃદદામ્ ॥ ૬ ॥

અ-—જો અગ્નિ, સંપત્તિનું મૂળ, સંપત્તિનો સંગમ કરાવનાર,
(અર્થાત્ સ્તોત્રોત્થાને પ્રાપ્ત કરાવનાર), યજ્ઞનો ઘાપિતા
(પવન), આત્મેચ્છુ (ઉપાસક)ને હૃદય વસ્તુનો સિદ્ધ કરાવનાર
છે. અમરપણાનું પાવન કરનાર દેવો, આ ધન દેનાર અગ્નિને
ધારણ કરે છે. ૬

નૂવંપુરાચસર્દનંરયીળાંજાતસ્યંચજાર્યમાનસ્યચક્ષામ્ ।
સુતર્થગોપાંમવંતશ્ચથૂરેર્દેવાઅગ્નિર્ઘાંરયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૭ ॥

૧૦- નૂ । વ । પુરા । ચ । સર્દનમ્ । રયીળામ્ । જાતસ્ય । ચ ।
સુ । તર્થગો । પાં । મવંતશ્ચ । થૂરેર્દેવા । અગ્નિર્ઘાં । રયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૭ ॥

નાયપાનમ્ । નુ । સૌમ્ । સુત । નુ । મોગમ્ । મર્વત ।

નુ । મૂર્ । દેશ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણ દદામ્ ॥૭॥

અ-—હાન તથા પૂર્વે મવ મપત્તિના આવામધ્યાનરૂપ, ઉત્પન્ન તથા ઉત્પન્ન થનાર મદાર્થના આધારરૂપ, મર્વત્રવિદ્યમાન- નિત્ય-(આશયાદિના) તથા હવે પડી હોનાર અમધ્યાન પનાર્યોના રક્ષણદાર એવા દન્ય દેનાર અગ્નિને, ઋત્વિજ્ઞે, અથવા દેવો ધારણ કરે છે. ૭

દ્રવિણોદાદ્રવિણસસ્તુરસ્યંદ્રવિણોદાઃસનરસ્યપ્રવસત ।

દ્રવિણોદાદ્રોર્વનોમિર્વનોદ્રવિણોદારાસતેદ્રોર્વપાર્થુઃ ॥ ૮ ॥

૧૦- દ્રવિણ દદા । દ્રવિણમ । તુરંસ્યં । દ્રવિણ દદા । સૌર્વત્વ ।

પ્ર । યૌમેત્ । દ્રવણ દદા । ધીરદર્શનામ્ । ર્વપ્મ । નુ । દ્રવિણ-

દદા । રૌમતે । દીર્ઘમ્ । આયુઃ ॥ ૮ ॥

અ-—દ્રવિણોદા (ધનપ્રદ) અગ્નિ, અમને જ ગમ મપત્તિ, વા મગ અર્પણ કરેા દ્રવિણોદા, અમને સ્થાવર સપત્તિ અર્પણ કરેા તે દ્રવિણોદા અમને પુત્રાદિ-સપન્ન અન અપર્થુ કરેા દ્રવિણોદા, અમને દીર્ઘ આયુષ્ય અર્પણ કરેા ૮

પ્રવાનોઅમેસમિધાવૃધાનોરેવસ્પાવકુશ્રવંસેવિમાહિ ।

તક્ષોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહુતઘૌઃ ॥૯॥૪॥

૧૦- પ્રવ । નુ । અગ્ને । સમદર્શા । વૃધાન । રેવત્ । પાવકુ ।

શ્રવંસે । વિ । માહિ । ત્ત । નુ । મિત્ર । વરુણ । મમહ-

ન્તામ । અદિતિ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હુત । ઘૌ ॥૯॥૪

અ૦—હે શોધક અગ્ને !, સમિધ્-આદિ-દ્રવ્યવડે એ રીતે વૃદ્ધિગત સેતો તું, વિશેષે પ્રકાશમાન હો અને તું, અમને ધનસંપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કર. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, અને પૃથિવી, અમારી તે સંપત્તિનું રક્ષણ કરો ૯

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૬.

- ૧ પ્રત્નથા = પ્રત્નૈષ્ઠચિરન્તનૈષ્ઠ = પ્રૌઠની પેડે.
- ૨ કાઠ્યાનિ = ક્રાંતદર્શિનઃ પ્રગલ્ભસ્યકર્માણિ = પ્રગલ્ભ કર્મો.
- ૩ વદ્ = ખરેખર.
- ૪ કાઠ્યતા = સ્તુતિ કુર્વતા = સ્તુતિ કરતા (કુશલ્લે)
- ૫ આયો = મનોઃ = માનવી (જાળગતો)
- ૬ ચક્ષસા = તેજવડે.
- ૭ વિશઃ = મનુષ્યો.
- ૮ આરીઃ = અગ્નિસ્વામિનંગચ્છન્તયઃ = અગ્નિસ્વામી પ્રત્યે જનાર, (ઋગ્મતૌ).
- ૯ ઋઙ્ગજ્ઞાનમ્ = સ્તોત્રૈઃ પ્રસાધ્યમાનં = સ્તોત્રપ્રમાધ્ય (ઋઙ્ગજ્ઞાનિઃ પ્રસાધનકર્મા)
- ૧૦ સૃષ્ટદાનુમ્ = સર્પણગ્રીહ દાનયુક્ત = અવિચ્છિન્ન દાન દેનાર. (સૃષ્ટજ્ઞતૌ)
- ૧૧ મરતમ્ = મર્તારમ્ = હવિર્ભર્તા, વા, પ્રાણસ્વરૂપે સર્વ પ્રાણ પોષણ કરનાર (મૃજુમરણે)
- ૧૨ ગાત્રમ્ = અનુજાનમાર્ગ.
- ૧૩ પુરુષારણિ = પુરુષિર્વંહુમિર્વારાયગ્નીયાપુષ્ટિર્યસ્ય = અનેક મનુષ્યો વડે સંપત્તિની કામના કરાતો.

- १४ आमेभ्यामे = परस्परं पुन पुनः द्विसन्त्यौ = परस्परं पुनः पुनः अद्वित्यौ (मोक्षद्विषायां).
- १५ समीची = संगते समिष्टे = अत्र यत्.
- १६ मग्मसाधन = मननीयस्याभिलषितस्य साधयिता = ४४ वस्तुनो सिद्ध करानार.
- १७ वे = आत्मानमभिगच्छतः पुरुषस्य = आत्मेभ्यु = उपासक. (वीगत्यादिषु).
- १८ तु = ६४.
- १९ धमाम् = निवासवितारम् = आधारस्थान. (क्षिनिवासे).
- २० तुरस्य = त्वरमाणस्य चलतः = ७४ गमनो. (त्वरत्वरणे)
- २१ सनरस्य = समनीयस्य समजनीयस्य स्थावररूपस्य धमस्य = स्थावर संपत्तिनो (वणसमकतौ)
- २२ प्रयंसत् = प्रयच्छतु = अर्पण करो. (यमउपरमे)
- २३ रासते = प्रयच्छतु = अर्पण करो. (रादाने).

सूक्त ९७.

अग्निः-आगिरस इति, देवता-शुवि अग्नि, अथवा अग्नि,
छन्दः-जायत्री.

अर्पन्ः शोशुचद्वयमर्पे शोशुचद्वयमर्पिम् ।

अर्पन्ः शोशुचद्वयम् ॥ १ ॥

१०- अर्प । न । शोशुचते । अर्पम् । अग्ने । शोशुचि । वा ।
रपिम् । अर्प । न । शोशुचत । अर्पम् ॥ १ ॥

અ૦—હે આગ્ને !, અમાર પાપ અમારા પાસેથી ખસી અમારા
ચતુરને મોકલ ઉત્પન્ન કરે! યજ્ઞ, અમાર પાપ વિનાશ પામે
અખને, તુ મ પત્તિ ગોમેર પ્રકાશિત કરે અમાર પાપ, નિમ્ને
વિનાશ પામે ૧

સુક્ષેત્રિયામૃગાતુયાર્વસૂયાર્ચયજામહે ।

અર્પનઃશોશુંચદ્વયમ્ ॥ ૨ ॥

૧૦— સુદમ્નિયા । સુર્ગોતુદયા । ધ્રુવૈવા । ચ । યજામહે । અર્પ ।
ન । શોશુંચત્ । અવમ્ ॥ ૨ ॥

અ૦—૨૩ ક્ષેત્રની, (અથવા ૨૩ પ્રદેશના હવિષહે) ૨૩ માગની,
તથા ધનની ધન્યતાને લઈ, (અમે અગ્નિન) પૂજન કરીએ
છીએ અમાર પાપ વિનાશ પામે

મયદ્રન્દિષ્ટપ્રપામાસ્માકાસશ્ચસુર્યઃ ।

અર્પનઃશોશુંચદ્વયમ્ ॥ ૩ ॥

૧૦— પ્ર । યત્ । દ્રન્દિષ્ટ । પ્રપમ્ । પ્ર । અસ્માકાસ । ચ ।
સુર્યઃ । અર્પ । ન । શોશુંચત્ । અવમ્ ॥ ૩ ॥

અ૦—જેમ આ (સ્તોતાઓ) મધ્યે (આ કૃત્સે), અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ,
હે તેમ, અમારા સ્તોતાઓ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ હોય છે અમાર
પાપ વિનાશ પામે ૩

મયત્તેઅગ્રેઘૃયોજાર્યેમહિપર્તેવયમ્ ।

અર્પનઃશોશુંચદ્વયમ્ ॥ ૪ ॥

૧૦— પ્ર । યત્ । તે । અગ્ને । સુર્ય । જાર્યેમહિ । પ્ર । તે ।
વયમ્ । અર્પ । ન । શોશુંચત્ । અવમ્ ॥ ૪ ॥

અ०—હે અગ્ને !, ત્હારા સ્તોતાઓ (સ્તુતિ કરનારાઓ), પુત્રપૌત્રાદિ
 રૂપે વિસ્તારને પામે છે તેથી ત્હારા સ્તોતા એવા અગ્ને પુત્ર-
 પૌત્રાદિ-સંપન્ન થઈએ. અમારું પાપ વિનાશ પામે. ૪

પ્રયદુગ્રેઃસહસ્વતોવિશ્વતોયન્તિભાનર્વઃ ।

અર્પનઃશોશુચદુગ્રમ્ ॥ ૫ ॥

પ૦—પ્ર । યત્ । અગ્નેઃ । સહસ્વતઃ । વિશ્વતઃ । યન્તિ । ભાનર્વઃ ।
 અર્પ । નઃ । શોશુચત્ । અગ્રમ્ ॥ ૫ ॥

અ०—તે અર્થે, બલસંપન્ન અગ્નિની પ્રભા એમેર ઉંચે ઉડે છે
 તેથી તે અગ્નિના (તેજવડે), અમારું પાપ વિનાશ પામે. ૫

ત્વંદિવિશ્વતોમુસ્તવિશ્વતઃપરિભ્રસિં ।

અર્પનઃશોશુચદુગ્રમ્ ॥ ૬ ॥

પ૦—સ્ત્રમ્ । હિ । વિશ્વતઃમુસ્ત્વ । વિશ્વતઃ । પરિભ્રમ્ । અસિં ।
 અર્પ । નઃ । શોશુચત્ । અગ્રમ્ ॥ ૬ ॥

અ०—હે સર્વતોમુખ (અગ્ને !), તુ મર્વ (ઉપડવ)થી અમારો
 રક્ષણદાર હો. અમારું પાપ વિનાશ પામે. ૬

દ્વિપોનોવિશ્વતોમુસ્તાતિનાવેર્વપારય ।

અર્પનઃશોશુચદુગ્રમ્ ॥ ૭ ॥

પ૦—દ્વિર્પ । નઃ । વિશ્વતઃમુસ્ત્વ । અસિં । નાવાદ્દૈર્વ । પારય ।
 અર્પ । નઃ । શોશુચત્ । અગ્રમ્ ॥ ૭ ॥

અ०—હે સર્વતોમુખ (અગ્ને !), નોવની પેડે તું, અમને અમારા
 શત્રુઓની પાર ઉનાર. અમારું પાપ વિનાશ પામે. ૭

સનઃસિન્ધુમિવનાવયાતિર્વર્પાઃસ્વસ્તયે ।

અર્પનઃશોશુચદ્વયમ્ ॥ ૮ ॥ ૫ ॥

૫૦— સ । નુઃ । સિન્ધુમદ્દશ્વ । નાવયા । અતિ । વર્પ । સ્વસ્તયે ।

અર્પ । નુ । શોશુચત્ । અવમ્ ॥ ૮ ॥ ૫ ॥

અ૦—તે તું, નાવવડે નદીની પાર જવાય તેમ ક્ષેમાર્થ, શત્રુની પાર લઈ જઈ અમારું પાપન કર. અમારું પાપ દિનાઈ પામે. ૮

ઇતિ પાંચમે લગ્ને અમાપ્ત

સૂક્ત ૯૭.

૧ શોશુચત્ = શોચયતુ શોકમસ્તસન વિનશ્યતુ = શોક ઉત્પન્ન કરે, વિનાશ પામે. (શુચશોકે).

૨ શુશુન્ધિ = પ્રહાસિત કર. (શુભદીપ્તૌ).

૩ સુક્ષેત્રિયા = શુક્ષ્ણ ક્ષેત્ર મળવાની ઇચ્છાને લઈ.

૪ સુગાતુષા = શુભ માર્ગ મળવાની ઇચ્છાને લઈ

૫ વસુયા = ધન મળવાની ઇચ્છાને લઈ.

૬ મન્દિષ્ટ = પ્રકર્ષણસ્તોતૃતમ્ = અત્યંત પ્રમુદ્ધ બોલતા (મન્દસિ સ્તુતિ કર્મા)

૭ સૂરયઃ = સ્તોતાઓ.

૮ અસ્માકાસઃ = આસ્માકીનાઃ = અમારા

૯ પરિમૂ = પરિચીતા, રક્ષણલા

૧૦ વર્ષ = પાપન કર. (વૃષાલને).

સૂક્ત ૧૮.

અધિઃ—આગિઃમુત્તમ, દેવતા—વૈશ્વાનરઅગ્નિ, ઇન્દ્રઃ—ત્રિષ્ટુભ

*વૈશ્વાનરસ્યમુદ્દતૌસ્વામિરાજાહિકુંભુવંનાનામભિશ્રીઃ ।

इतो ज्ञातो विश्वं मिद विचंष्टे वैश्वानरो यंत ते मूर्ध्ने ॥ १ ॥

૧૦— વૈશ્વાનરસ્ય । મુદ્દતૌ । સ્વામ । રાજા । હિ । કુંભ । મુ-
નાનામ । અભિશ્રી । ઇત । જ્ઞાત । વિશ્વમ્ । મિદમ્ । વિ ।
ચંષ્ટે । વૈશ્વાનર । યન્તૈતે । સૂર્યણ ॥ ૧ ॥

અર્થ—અમે, વૈશ્વાનર અગ્નિના રૂડા અનુગ્રહના આશ્રિત થઈએ
તે નિશ્ચયે, મર્વ ભૂતપ્રાણિઓનો અભિમુખે મેવન કરવાયોગ
અધિપતિ છે તે આ (અરણિ)માથી જન્મના વેત જ આ
સવ જગતનુ વિશેષ અવનોકન કરે છે તે, (હુ ય પામનાર)
મુખ માથે ભગી અય છે ૧

पृष्टो द्विविपृष्टो अग्निः पृथिव्या पृष्टो विश्वा ओषधी रविवेश ।

वैश्वानरः महसा पृष्टो अग्निः सनादिवासरिषः पातु नक्तम् ॥ २ ॥

૧૦— પૃષ્ટ । દ્વિવિ । પૈષ્ટ । અગ્નિ । પૃથિવ્યામ્ । પૃષ્ટ । વિશ્વા ।
ઓષધી । આ । વિવશ । વૈશ્વાનર । મહસા । પૃષ્ટ । અગ્નિ ।
મ । ન । દિવા । સ । રિષ । પાતુ । નક્તમ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—આ વૈશ્વાનર અગ્નિ, છનોકરિને (આલિપ્ત-સ્વરૂપે) વ્યાપ્ત
વા રથાપિત છે તે, ભૂમિ રિપે (જાહ પત્યાનિ-સ્વરૂપે) વ્યાપ્ત

* ઉચન્તઘાવાદિત્યમગ્નિરનુમમારોદતિ । તેં ધ્રાઠ

છે. તે, મર્ષ ઓપધિઓ વિષે વ્યાપ્ત છે. તે, (પાર્થિવાગ્નિ-
સ્વરૂપે પાશર્થ, મર્ષ ઓપધિઓની અંદર) પ્રવેશ કરે છે.
તે અવવ્યાપ્ત અગ્નિ, દિવમ તથા રાત્રિએ રાત્રુ તથા રાત્ર-
ઓથી અમાર્ષ પાવન કરે. ૨

વૈશ્વાનરતવતસ્મત્યમસ્ત્વસ્માન્નાયોમયવાનઃસચન્તામ્ ।

તન્મોમિત્રોવર્ણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહુતગૌઃ ॥૩॥૬

૫૬— વૈશ્વાનર । તવ । તત્ । મત્ત્વમ્ । અન્નુ । અસ્માન્ । રાયઃ ।
મુષદગૌઃ । સચન્તામ્ । તત્ । ન્ । મિત્રઃ । વર્ણઃ । મમ-
હન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હુત । ગૌઃ ૧૬ ॥

અર્—હે વૈશ્વાનર !, અમે ત્વાર જે કર્મ કરીએ તે નત્યસિદ્ધ
હો. અમને, ધનવંત તથા ધનવત્ અત્યંત પ્રિય પુત્રો પ્રાપ્ત
હો. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને હુસોડ-
અમારી તે (પ્રાર્થનાને) સિદ્ધ કરે. ૩

ઇતિ છંદો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૮,

૧ વૈશ્વાનરસ્ય = વિશ્વેશ્વાનરાણાંલોકાન્તરનેતૃત્વેન સ્વા-
મિત્વેનથા સંબંધિનઃ = મર્ષ મનુષ્યોને લોકાંતર લા-
ગનાર, વા અભિપ્રતિને.

૨ ધમ્ = દિ = નિષ્યે.

૩ ચતતે = સંચતતે સંગચ્છતે = લગી નામ છે.

૪ પૃષ્ઠઃ = સંસ્પૃષ્ઠઃ ચક્ષા નિષિકોનિહિતઃ = સંસ્પૃષ્ઠ, અ-
થવા, સ્થાપિત. (સ્પૃશસંસ્પર્શને).

सूक्त ९९.

ऋषिः—भगीधिपुत्र इत्यपः देवता—ऋग्वेद अग्नि, इन्द्र अग्निः
छन्दः—त्रिष्टुप्.

ज्ञानयेदसेमृन्नामसोमंपरानीयुनोनिर्दहातिषेदः ।

सनःपर्वदतिदुर्गाणिविश्वानारेत्रमिन्धुर्दुस्तितात्यग्निः ॥१॥७॥

प०— ज्ञातयेदसे । मृन्नाम । सोमम् । अरातिद्वयः । नि ।
द्विहानि । षेदः । सः । नु । पर्वत् । अति । दुर्गानि ।
विश्वानि । नारादिव । सिन्धुम् । दुर्दृता । अग्नि । द्विर्गो-
॥ १ ॥ ७ ॥

अ०—ज्ञातयेद अग्नि अर्थे, आपद्ये सोमरम कटीये. ते, अ० गी
शुभ्रवत् इत्यान्ना धनने आगे। नाव वडे नदी तनय तेभ न
अभने, अरं दुर्गाणि दुःखे तथा पापनी पार उनारे ।

धति सातमे वर्गं समाप्त.

सूक्त ९९.

१ अरातिवतः = अरातिशत्रुमिवमाचरतः = शुभ्रवत् इत्यान्ना.

२ ज्ञातयेदसे = ऋग्वेद अग्निना अर्थे. (ज्ञातानियेदज्ञा-
तानियेनंविदुर्जातेज्ञातेविषतइतिवाज्ञातविस्त वाज्ञान-
धनोज्ञातविद्योवाज्ञातप्रज्ञानोयसज्ञातःपशूनविन्दनेति
तज्ञातयेदसोज्ञातयेदस्यम् । नि. ७-१९ ।).

સૂક્ત ૧૦૦.

ઋષિઃ—વૃષાજિર મહારાજના પાત્ર પુત્ર સમ્ય, અબ્જીય, મહદેવ,
અપમાન અને મુશાધા. દેવતાઃ ઇન્દ્ર, ઇન્દ્ર-ત્રિપુલ

અયોઽપાવૃણ્યેભિઃ સમૌકામદોદિવઃ પૃથિવ્યાર્થસમ્રાટ્ ।
સતીનસંત્યાદ્યયો મરેપુમરુત્વાન્નોભવત્વિન્દ્રંજીતી ॥૧॥

૧૦— સઃ । ય । વૃષા । વૃણ્યેભિઃ । સમૃદ્ધૌકામઃ મુહઃ । દિવ ।
પૃથિવ્યા । ચ । સમ્રાટ્ । સતીનસંત્યાદ્યયો મરેપુ ।
મરુત્વાન્ । ન । મવતુ । ઇન્દ્રં । જીતી ॥ ૧ ॥

અ.—જે કામનાનો વરસાવનાર છે, જે સામર્થ્યવડે મધુકા છે,
જે છલોક અને જૂમિનો સમ્રાટ છે, જે ઉદક પ્રાપ્ત કરાવ-
નાર છે, જે સમાધો વિષે આજ્ઞાન કરવા યોગ્ય છે, એવો તે
મધુકા ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણદાતા હો ।

અસ્યાનાસિઃ સૂર્યસ્યેવ્યામો મરેપરેદ્વજહાશુષ્મોઽસ્તિ ।
વૃષંતમુઃ સલિંધિઃ સ્યેથિરેવૈર્મરુત્વાન્નોભવત્વિન્દ્રંજીતી ॥૨॥

૧૦— અસ્યં । અનાસિ । સૂર્યસ્યદઃ । યૌર્મ । મરેદમૌ । વૃષદ્વજહા ।
શુષ્મં । અસ્તિ । વૃષંતમ । સલિંધિઃ । યૌર્મૌ । મરુ-
ત્વાન્ । ન । મવતુ । ઇન્દ્રં । જીતી ॥ ૨ ॥

અ.—જેની ગતિ સૂર્યની પેઠે (ખીલજોને) અલબ્ધ છે, જે
પ્રત્યેક સમાધિવિષે મધુજોનો હથુનાર છે, જે (સર્વ અમુ-
રેશુ) ચોપણ કરનાર છે, જે પોતાના વેગવાળા મિત્રોના

યોગે કામનાનો અત્યંત વરસાવનાર છે, એવો તે મરણુકત
ધન્દ્ર, અમારો રક્ષણદાર હો. ૨

દિવોનયસ્ય રેતસોદુષાનાઃ પન્યામોયન્તિ શવસાપરીતાઃ ।
તુરદ્દેવાઃ સામહિઃ પૌંસ્પ્યેભિર્મૃત્વાન્નોમવત્તિન્દ્રજીતી ॥૩॥

૫૦— દિવઃ । ન । યત્યં । રેતસઃ । દુષાનાઃ । પેન્વાસઃ । વન્તિ ।
શવમા । અપરિદેતાઃ । તુરતદ્દેવાઃ । સૈમહિઃ । પૌંસ્પ્યેભિઃ ।
મૃત્વાન્ । નુઃ । મવતુ । ઇન્દ્રઃ । જીતી ॥ ૩ ॥

અ—સૂર્યની પેઠે, જેનાં બળસંપન્ન, દુષ્પ્રાપ્ય કિરણો જળ
વરસાવતાં નિર્ગમન કરે છે તે સનુઓનો તરનાર, બળ વડે
(મવતુનો) અભિલવ કરનાર મરણુકત ધન્દ્ર, અમારો રક્ષણ-
દાર હો. ૩

સોઅંગિરોઽભિરંગિરસ્તમોમૃદૃપાવૃષભિઃ સલિધિઃ સત્રાસન્ ।
કૃમિર્મિર્કૃમ્મીઘાતુભિર્જ્યેષ્ઠોમૃત્વાન્નોમવત્તિન્દ્રજીતી ॥૪॥

૫૦— સઃ । અંગિરઃદેવિ । અંગિરઃદત્તમઃ । મૃત્ । વૃષા । વૃષદમિઃ ।
સલિધમિઃ । સત્રાં । સન્ । કૃમિદમિઃ । કૃમી । ઘાતૈર્દમિઃ ।
જ્યેષ્ઠઃ । મૃત્વાન્ । નુઃ । મવતુ । ઇન્દ્રઃ । જીતી ॥ ૪ ॥

અ—ગન્તાઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ, વરસાવનારા મધ્યે શ્રેષ્ઠ, મિત્રો મધ્યે
શ્રેષ્ઠ, પૂજ્યો મધ્યે શ્રેષ્ઠ, સ્તુત્ય મધ્યે શ્રેષ્ઠ એવો તે મરણુકત
ધન્દ્ર, અમારો સંરક્ષણદાર હો. ૪

સસનુર્મિર્નેરુદ્રેભિર્કૃમ્વાનૃપાર્થસામહૌઅમિત્રાન્ ।
સનીલેભિઃ શવસ્યાન્નિનૂર્વન્મૃત્વાન્નોમવત્તિન્દ્રજીતી ॥૫॥૮॥

૧૦- સઃ । મુદ્ધમિ । ન । રુદ્ધમિ । મૈષ્વ । નૈષ્વ । મુ-
દ્ધાન્ । અમિષાન્ । સદ્મલેમિ । શ્રૈષ્વ્યાનિ । તૈષ્વ । મુ-
દ્ધાન્ । ન । મુદ્ધુ । ઇન્દ્ર । કુતી ॥ ૬ ॥ ૮ ॥

અ-પુન જોના ગદ્યુત (મનો) વડે મુદ્ધ મદાન એવો તે, સમ્રામ
વિશે શત્રુઓનો પગિભર કરનાર છે એમ રહેનાર મહતોની
સહાયવડે, ઉદકને (એવમાંથી) ન્દાગ મદી મશ્વુકત ઇન્દ્ર,
અમારો રક્ષણદાતા ॥ ૫

ધતિ આહમે વથં સમાપ્ત.

સર્મન્પુષીઃસમર્દનસ્યકુતાંસ્માકૈભિર્નૃમિઃસૂર્યમનત્ ।
અસ્મિન્નહન્તસત્પતિઃપુરુહૂતોમૃત્વાંઓમવત્તિન્દ્રકુતી ॥૬॥

૧૦- સ । મૈષ્વુદ્ધમી । મુદ્ધર્દનસ્યૈ । કુતાં । અસ્માકૈમિ ।
નૃદ્ધમિ । સૈષ્વ । મુનત્ । અસ્મિન્ । મૃત્વાં । સત્પતિઃ ।
પુરુહૂત । મુદ્ધાન્ । ન । મુદ્ધુ । ઇન્દ્ર । કુતી ॥૬॥

અ-તે કોપનો નિર્માતા વધ, અભિમાન કરનાર શત્રુનો વધ
કરનાર, સમ્રામનો ન્દાગ, મત્પુકતો પાનશુદ્ધાર, બહુમુત
ઇન્દ્ર, અમારો મનુષ્યોને મુખપ્રમસ પ્રાપ્ત કરાવો મશ્વુકત
ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણદાતા છે ॥ ૬

તમૂતર્પોરણયઽઽઽસાતોવશેપસ્યસિતયઃઽષ્વનરામ્ ।
સવિશ્વસ્યકર્ણસ્યેશ્વૈકાંપૃત્વાંઓમવત્તિન્દ્રકુતી ॥૭॥

૧૦- તમ્ । કુતયઃ । ણ્યન્ । શ્વ દશેતો । તમ્ । શેવસ્યૈ ।
સિતયઃ । મૃષ્વૈત્ । રૈષ્વ । સ । વિશ્વ- । કર્ણસ્ય । કુશ ।
ૈકાં । મૃત્વાં । ન । મુત્ । ઇન્દ્ર । કુતી ॥ ૭ ॥

જા૦—તે (ધન્વ)ને વેગવાળા મરતો, સંગ્રામ વિષે પ્રસન્ન કરે છે. યજ્ઞ, (“મહરોમગધોજહિ ધીરયસ્થ”) એવી ગર્જના કરે છે. મનુષ્યો, તેને મંપતિનો સંરક્ષક કહે છે. તે એકલો જ, સુર્વ ઇષ્ટ કર્મનો આધી છે. મરુક્ષતા ધન્વ, અમારો રક્ષણદાર હો. ૭

તમ્પ્સન્તુશર્વસહસ્રવેપુનરોનરપ્રવંસેતંધનાંય ।

સાઅન્યેચિત્તમંસિજ્યોતિર્વિદન્મુસ્ત્વાંજોમયત્તિન્દ્રઋતી ॥૮॥

૧૦— તમ્ । અપ્સન્તુ । શર્વસઃ । હ્રતપ્રવેપું । નરમ્ । અવંસે । તમ્ । ધનોંય । સઃ । અન્યે । ચિત્ । તમસિ । જ્યોતિઃ । વિદ્રુત્ । મુસ્ત્વાંજોન્ । નઃ । મયતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી ॥૮॥

જા૦—અગ્રપ્રસંગી યુદ્ધા વિષે સ્તોતાઓ, જયનેતા એવા તે (ધન્વ)ને, અનાથ વા ગ્રહણાર્થે તથા ધનાર્થે પ્રાપ્ત થાયછે. (તથા) તે નિષિઃ, ચિત્તવ્યામોદક સંગ્રામ વિષે પથ (વિજયરૂપી) પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરાવે છે. મરુક્ષતા (મરતો સદિન) ધન્વ, અમારો રક્ષણદાર હો. ૮

સસુવ્યેનંયમતિગ્રાર્ધતશિત્સર્દક્ષિણેસંઘૃમીતાકૃતાનિ ।

સઘીરિણાંચિત્સનિંતાધનાંનિમુસ્ત્વાંજોમયત્તિન્દ્રઋતી ॥૯॥

૧૦— સઃ । સુવ્યેનં । યમતિ । ધૌર્ધનઃ । ચિત્ । સઃ । દક્ષિણે । સમૃદ્ધૌમીતા । કૃતાનિ । સઃ । ઘીરિણાં । ચિત્ । સનિંતા । ધનાંનિ । મુસ્ત્વાંજોન્ । નઃ । મયતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી । ૯ ॥

જા૦—તે (ધન્વ), ગ્રંથા હાથે મોટા (‘યતુને’)ને પથ નિયમિત કરે છે. તે જમણા હાથે, (યજ્ઞમાનોએ) સંપાદન કરેલાં દ્વિ કીરીતે શુદ્ધ કરે છે. સ્તોતાવડે (સ્તુતિ થતાં), તે (સ્તો-

તાઓને) ધન દેનારો થાય છે. મરણુકત ઇન્દ્ર, અમારો
રક્ષણકાર હો. ૯

સપ્રાપ્તેભિઃસનિતાસરયેભિર્વિદેવિશ્વાભિઃકૃષ્ટિભિર્વૈઘ ।
સપૌત્યેભિરભિભૂરશસ્તીર્મસ્ત્વાન્નોભવત્વિન્દ્રઋતી ॥૧૦॥૧॥

૧૦— સઃ । પ્રાપ્તેભિઃ । સનિતા । સઃ । રયેભિઃ । વિદે । વિશ્વામિ ।
કૃષ્ટિભિઃ । નુ । અઘ । સઃ । પૌત્યેભિઃ । અભિઘ્નુ ।
શસ્તીઃ । મસ્ત્વાન્ । નઃ । ભવતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી ॥ ૧૦ ॥ ૧

અ—તે, મરણુકતની સહાયવડે રથપદ થાય છે. તે, આજે સર્વ
મનુષ્યોને રથવડે જતી બોળાયા છે. તે પોતાના મામર્યા
વડે કુદ યજુનો પરાભવ કરે છે. મરણુકત ઇન્દ્ર, અમારો
મરણુકાર હો. ૧૦

ધતિ નવમે વર્ગ સમાપ્ત.

સજામિભિર્યસ્મજાતિમીઢેજામિભિર્વાપુરુદ્ધુતૈર્વૈઃ ।
અપાંતોક્સ્યતનંયસ્યજેપેમસ્ત્વાન્નોભવત્વિન્દ્રઋતી ॥૧૧॥

૧૦— સઃ । જામિદિભિઃ । યત્ । સમૃદ્ધૈર્જાતિ । મીઢે । અજામિદિભિઃ ।
વા । પુરુદ્ધુત । ઈર્વૈ । અપામિ । તોક્સ્ય । તનંયાય ।
જેપે । મસ્ત્વાન્ । નઃ । ભવતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી ॥ ૧૧ ॥

અ—તે બહુશુભ (ઇન્દ્ર), સત્રામ વિષે જ્યારે બાધવયુકત વા
બાધવ રહિત વેગવાગા મગ્તો સહ બેટો કરે છે ત્યારે તે, તેને
શરણે આવેલા (ઉભયવિધ) ઉપાસકોના પુત્ર તથા પૌત્રને જ્ય
પ્રાપ્ત કરાવે છે. મરણુકત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણકાર હો. ૧૧

* સવંજ્રમૃદસ્યુહાધીમહ્યઃ સહસંચેતાઃ શતનોયુઃ કૃશ્વાં ।

ચૃષ્ટ્રીષો નશર્વસા પાર્શ્વજન્યો મૃત્વાંઓ મવૃત્તિન્દ્રઋતી ॥૧૨॥

૫૦— સઃ । વજ્રદમૃત । દસ્યુદહા । મીમઃ । હ્યઃ । મહસંચેતા ।

શૈતેદનોય । કૃશ્વાં । ચૃષ્ટ્રાપઃ । ન । શર્વસા । પાર્શ્વજન્ય ।

મૃત્વાં । નઃ । મવતુ । ઇન્દ્ર । ઋતી ॥ ૧૨ ॥

અ—તે (ધન્વ), વજ્ર ધારણ કરનાર, અસુરોનો હથુનાર, બપ કર ઉગ્ર તેજવાળો, બહુવિધસાધના (સર્વસા), બહુ-સ્તુતિસ પાત્ર, વા બહુસ પાત્ર, મહાન, વા વિશાળ તેજવાળો, સોમની પેઠે પોતાના બળવડે પવનનેનો રક્ષણદાર છે મરણકા ધન્વ-અમારો રક્ષણદાર હો. ૧૨

તસ્ય વજ્રઃ ક્રન્દતિ સ્મત્સ્વર્પાદિવો નત્વે પોરુવયઃ શિર્ષોવાન્ ।

તં સંચન્તે મનયસ્તં ઘનાનિ મૃત્વાંઓ મવૃત્તિન્દ્રઋતી ॥૧૩॥

૫૦— તસ્ય । વજ્ર । ક્રન્દતિ । સ્મૃત્ । સ્વર્પાઃ । દિવ । ન ।

ત્વેષઃ । સ્વર્ધ । શિર્ષોર્વાં । તમ્ । સચન્તે । મનયઃ । તમ્ ।

ઘનાનિ । મૃત્વાં । નઃ । મવતુ । ઇન્દ્ર । ઋતી ॥ ૧૩ ॥

અ—તેનું વજ્ર, (શત્રુને) અત્યંત રહાવે તેવું છે. (જે) રહા ઉદકનો દેનાર, સૂય જેવો દેહીપ્રમાન, ગર્જના કરનાર, (લોકાનુગ્રાહક) કર્મસ પાત્ર છે તેને, કદ્દિસિદ્ધિ સેવા-તત્પર હોય છે. મરણ-કા ધન્વ, અમારો રક્ષણદાર હો. ૧૩

યસ્યા જંસં શર્વસામાનમુવયં પરિમુજદ્રોદસી વિશ્વતઃ સીમ્ ।

સપારિપત્કતુર્ભિર્મન્દમાનો મૃત્વાંઓ મવૃત્તિન્દ્રઋતી ॥૧૪॥

* પચજનાઃ = ગન્ધર્વ, અપ્સરા, દેવો, અસુર અને રાક્ષસો.

૫૦— યસ્યં । ંનંસમ્ । શર્વસા । માર્નમ્ । ડૃવૈયમ્ । પરિદુમ્નત ।
 રોદંસી ઇતિ । વિશ્વતં । સીમ્ । સ । પારિપૈતે । કર્તુદમિ ।
 મન્દમાન । મસ્ત્વાન્ । નઃ । મવતુ । ઇન્દ્રઃ । ડુતી ॥ ૧૪ ॥

-જા-જેનુ પ્રસસનીય, સર્વપરિ-ઢેદક, વા સર્વોપમાયક ના, ઘાવાપ્રથિવીનુ સતત ચોમે પાનન કરે છે તે (ઇન્દ્ર), અમારા યોગકે મતુષ્ઠ થઇ અમને પાપથી પાર ઉઠાવે । મરુકેત ઇન્દ્ર, અમારા રક્ષણકર હો । ૧૪

નયસ્યંદેવાદેવતાનમર્તાઆર્પશ્ચનશર્વસોઅન્તંપ્રાણુઃ ।

સમરિક્વાત્વર્તસાક્ષ્મોદિવશ્ચમરુત્વાંઓમવત્વિન્દ્રંડુતી ॥૧૫॥૧૦

૫૦— ન । યસ્યં । દેવા । દેવર્તા । ન । મર્તાં । આર્પ । ચુન ।
 શર્વનં । અન્તમ્ । આપ્ત । સં । દૃદૈરિક્વા । ત્વર્તસા ।
 દ્યૌઃ । દિવ । ચ । મરુત્વાન્ । ન । મવતુ । ઇન્દ્ર । ડુતી
 ॥ ૧૫ ॥ ૧૦ ॥

જા-જેના સામર્થ્યને પાર, દેવ, દેવના મનુષ્યો તથા ઉચ્ચને પણ લાગ્યો નથી તેનુ તીક્ષ્ણ બળ, પૃથિવી અને યવગના નળથી ચઢીયાતુ છે મરુકેત ઇન્દ્ર અમારા રક્ષણકર હો । ૧૫

ઇતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત

રોદિચ્છયાવાસુમદંશુલેલ્લમીર્ઘસારાયક્રજાશ્વસ્ય ।

દૃપગરન્તવિભ્રતીધૂર્ધુર્યમન્દ્રાચિકેતનાદુપીપુવિધુ ॥૧૬॥

૧૦- રોહિત્ । ર્યાર્વા । સુપૅતૅઽર્શુઃ । જુલૅભીઃ । ઘૃતૅૌ । રાયે ।
 ઋજઽર્શ્વસ્ય । વૃષ્ણઽર્શ્વર્ત્તમે । નિર્મતી । ધૃદ્ધુ । રપમ્ ।
 મન્દ્રો । ક્ષિત્ત । નહુપીર્ધુ । વિષ્ણુ ॥ ૧૬ ॥

અ૦—પાપ તથા સ્વામવર્ણની, ભરેલ અંગની, સામર્થ્યસંપન્ન, વા
 અમ્બબૃષણયુક્ત, ઘૃતોદ્ધ વિશે વસનાર, ઋજર્શ્વ (શબ્દ)ને
 મંપત્તિ દેના બળવાન ધન્ધ વડે યુક્ત એવા રથને ધોસર
 ધારણ કરનાર, આર્ષાદ્ધારક, (એવી અમ્બવર્ણિત), માનવ
 લોકમાં આવતી જણાય છે. ૧૬

પ્રતરયત્તંદન્દ્રવૃણત્ત્રયંત્રાર્ષાગિરાઅભિષ્ઠન્તિરાયઃ ।
 ઋજાશ્વઃપ્રિષ્ઠિભિરમ્સુરીષઃસહદૈર્વોભયમાનઃસુરાધાઃ ॥૧૭॥

૧૦- પ્રતત્ । ત્યત્ । તે । દન્દ્ર । વૃણે । ઉક્ષમ્ । વાર્ષાગિરા ।
 અભિ । ગુણત્તિ । તૈર્ષે । ઋજઽર્શ્વ । પ્રૌષ્ઠિભિ । અ-
 મ્સુરીષે । સહદૈર્વે । મયમાન । સુદાર્ધા ॥ ૧૭ ॥

અ૦—હે શત્રુનાના વરસાવનાર ધન્ધ !, વૃષાગિરાના પુત્ર ઋજર્શ્વ,
 અમ્બરીષ, મહાદેવ, ભયમાન, અને સુરાધસ, પામે
 ઉનેવા અન્ય ઋષિઓ મહ, તુને ઉદેશી ત્વાર આ પ્રિય
 સ્તોત્ર ગાય છે. ૧૭

દસ્યુઙ્ઘિઙ્ઘમ્યૈશ્વપુરુદ્ધુતર્ણૈર્હૃત્વાપૃથિવ્યાંશ્વર્વાનિવર્હત્ ।
 સનત્સૈત્રંસત્વિમિઃશ્વિત્વ્યેમિઃસનત્સૂર્યમનંદપઃસુવર્ચઃ ॥૧૮॥

૧૦- દસ્યુન્ । શિશ્યુન્ । શ્વ । પુરુદ્ધુત્ । ઈર્ણૈઃ । હૃત્વા । પૃથિવ્યામ્ ।
 ર્શ્વર્વાં । નિ । ર્હૃત્ । સનત્ । સૈત્રમ્ । સત્વિદિધિઃ । શ્વિ-
 ત્વ્યેમિઃ । સનત્ । અગ્ । સુદર્ચન ॥ ૧૮ ॥

અ૦—નહુસ્તુત ઇન્દ્ર વેગવાળા મરતોની સહાયવડે, ભૂમિ નિષે
હોનાર શત્રુ અને વધ કરનાર રાક્ષસાદિને હણી ધાત
વડે હાર કર્યા એવેતવર્ણના (અનથ જે તેજસ્વી અગ
વાળા) સખાઓ (મરતો)ની સહાયવડે (શત્રુની) ભૂમિને
પ્રાપ્ત કરી (વૃત્રવડે તિરોડિત એવા) અર્ધને (વૃત્રનો વધ
કરી) પ્રાપ્ત કર્યો તથા ૩૪ વજ્ર ધારણ કરનાર (હન્દ્રે),
(વૃત્રાસુરે ઝધેલા) જગને પ્રાપ્ત કર્યા ૮

વિશ્વાહેન્દ્રોઽધિવૃક્તાનોઽસ્ત્વર્પરિહતાઃસનુયામવાગમ્ ।

તન્નોમિત્રોવર્ણોમમહન્તામદિતિ સિન્ધુઃપૃથિવીવૃત્તગ્રૌઃ૧૯૧૨

૫૦— વિશ્વોહાં । હન્દ્રે । અધિવૃક્તા । ન । અસ્તુ । અર્પરિહૃતૌ ।
સનુયામ । વાગમ્ । તત્ । ન । મિત્ર । વર્ણ । મમહન્તામ્ ।
અદિતિ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । વૃત્ત । ગ્રૌ ॥ ૧૯ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—ઇન્દ્ર સદાસર્વદા અમારી બાળુએ મોનનાર (અમારો વધીત)
હો સત્રરહિત થઇ, અમે હવે મ પાલન કરીએ મિત્ર, વર્ણ,
અદિતિ સમુદ્ર પૃથિવી અને હુલોહ, અમારી તે
(પ્રાર્થનાને) પોતો ૧૮

હતિ અગીયારમા વર્ગ સમાપ્ત

શ્લોક ૧૦૦.

૧ ધૃષ્ટ્યેમિ = સામર્થ્યવડે

૨ મમોક્ષા = સમ્યક્સમયેત સગત = સયુક્ત

૩ સતીનસત્ત્વા = સતીનડકતસ્યસાદિતા નમવિતા =
હૃદયને પ્રાપ્ત કરાવનાર

૪ ઋતી = ઋતયેરક્ષણાય = રક્ષણહાર

- ५ दृश्यः = आह्लातव्यः = आर्त्तान् करना योग्य.
 ६ यामः = अग्नि.
 ७ मरेमरे = प्रत्येक मंत्राभ विरे.
 ८ शुष्मः = गोमूत्र.
 ९ पवैः = अनिपागा. (इण्गती).
 १० रेतसः = वृष्टिगण.
 ११ पश्यामः = शिरो.
 १२ अपरीताः = परैरनभिगताः = दुष्प्राप्य.
 १३ तरक्षेयाः = शत्रून् अलिभय करनेहार.
 १४ सासद्भिः = शत्रून् अलिभय करनेहार.
 १५ अंगिभिः = अंगन्तिगच्छन्तीत्यंगिरसो गन्तारः सैन्यः =
 मन्ताभो मध्ये.
 १६ अग्रमी = अर्थनीय, पूज्य (अग्रस्तुती).
 १७ गामुभिः = गान्तव्येभिः = श्रुत्य मध्ये.
 १८ अग्र्या = भक्षण.
 १९ नृपद्ये = नृभिः सोढव्ये संग्रामे = मन्त्राभ विरे (पदमर्पणे).
 २० सप्तहान = अभिभव करनेहार (पदमभिभव).
 २१ अवस्थानि = उच्छेद.
 २२ तूर्धन् = प्रच्यावयन् उद्धार करनेहार.
 २३ मन्थुमी = क्षपनिर्भाता; मन्थ्या अभिमान करनेहार शत्रून् रक्ष
 करनेहार. (मीयर्हिस्तायां)
 २४ समदनस्य = मन्त्राभो. (सहमाचन्त्यस्मिन्निति सम-
 दन. संग्रामः).
 २५ शूरसाती = शूरैः सम्मजनीये संग्रामे = सन्त्राभ विरे.
 २६ क्षेमस्य = रक्षणीयस्य सयैधनस्य = मर्त्य स पत्तिने.
 २७ ग्राम् = प्रातारम् = मरक्षक (त्रैलोक्यपालने).

- ૨૮ કરુણસ્ય = કર્મણ = કર્મણી (કુકુઞ્ઞકરણે)
 ૨૯ નગ. = નૈતાર. = સ્તોતાએ
 ૩૦ નરમ = નયનેતાને
 ૩૧ ઉસ્સવેષુ = સગ્રામ વિષે
 ૩૨ અપ્સન્તઃ = પ્રાપ્ત કરે છે (આપ્તઘ્યાતો)
 ૩૩ વાધત = વિસતોમદત યજ્ઞન = મેળા યજ્ઞને
 ૩૪ કીરિણા = કીર્તયિષ્યાસ્તોત્રા =
 ૩૫ સગૃધીતા = સગૃહીતા = રૂડી રીતે ગૃહ્યુ કરે છે (ગૃહ-
 ઉપાદાને)
 ૩૬ મામેભિ. = મરત્સધ સહ
 ૩૭ છુદ્ધિભિઃ = મનુષ્યો વડે
 ૩૮ અશસ્તો = અશક્તમીયાન્ શત્રૂન્ = દુષ્ટ યજ્ઞને
 ૩૯ નામિમિ = વધુમિ = ૫ ધુ સાથે
 ૪૦ સમસાતિ = સંગચ્છતે = બેઠે છે (અગ્રગતો)
 ૪૧ અપા = દગ્ધપાપ્નુવતામ્ = ધનપ્રાપ્ત
 ૪૨ જૈર્ષે = નયપ્રાપ્ત્યર્થ.
 ૪૩ શતનીય = ગદ્યુત, વા, ગદ્યુતપન, (ભીમ્વાપણે)
 ૪૪ ઋધ્વા = મહાન, વા, વિશાળ તેજવાળો
 ૪૫ ચમ્નીવ = ચમ્પાં ચમસેરસાત્મનાશ્ચસ્થિત = સોમ
 (ચમ્પાં રૂપતિગચ્છતિ રૂપતિગચ્છતી રૂપતી)
 ૪૬ રમત્ = અત્યત
 ૪૭ ર્વર્ષા = રૂડાં ઉદગો દેનાર (સુષ્ટુર્વર્તિગચ્છતીતિરુદ્ધ-
 તત્ સનોતીતિરુદ્ધર્ષા)
 ૪૮ રવય = રાજદસ્યગર્જનઘ્નસપ્તકર્તા = મર્જના કરનાર
 ૪૯ શિમીવાન = કર્મસંપન્ન (શિમીકર્મ)
 ૫૦ અજસમ્ = અજસરતમ્ = મનત

- ૬૧ ઠવયં = પ્રસથ.
 ૬૨ પારિણત્ = પાર ઉનારો (પારતોગ્કર્મસમાપ્તો).
 ૬૩ પ્રરિક્ષા = પ્રકર્ષેણ રેષકઃ = ઉકે ચતીવાતું દેવ છે.
 (રિચિર્ વિરેષને).
 ૬૪ ધમઃ = પૃથિવીનું.
 ૬૫ ગ્વધ્નમા = તનૂકર્ષા = તીક્ષ્ણ. (સ્વસૂતનૂકરણે).
 ૬૬ ઝપાયા = રવામવર્ધુની.
 ૬૭ સુમર્દ્યુઃ = ભરેલ અગ્નિ.
 ૬૮ લલામોઃ = પુંસ્ત્રવતો ઋશ્વભૂષણયુક્તા યા = સામર્થ્ય
 સંપન્ન; વા અશ્વભૂષણયુક્ત.
 ૬૯ ઘુમ્ના = ઘુતોઃ વિશે વસના. (ક્ષિતિયાસે .
 ૭૦ નાહુધીયુ = માનવી.
 ૭૧ ધૃપવ્યગ્તમ્ = વૃષ્ણાસેત્કેન્દ્રેણ યુક્તમ્ = અગ્નિવાન ઉદ્ભવે યુક્ત.
 ૭૨ મગ્મા = આદિદેવ.
 ૭૩ ઠવયં = સ્તોત્ર.
 ૭૪ રાધઃ = સંરાધકં = પ્રિય.
 ૭૫ પ્રદિમિઃ = પાર્વસ્થ (અન્ય ઋષિઓ યુક્ત).
 ૭૬ શિમ્બૂત્ = શમવિતૃત્ = વધ કરનાર શક્તિસાદિકને.
 (શમરવશમે).
 ૭૭ ઘર્ષા = દ્વિસકેનચક્ષેણ = ધાતકે વજ્ર વડે (શૃદ્ધિસાયાં).
 ૭૮ ચ્ચિત્સ્યેમિઃ = શ્વેતવર્ણના; અથવા અવંકારવડે તેજસ્વી
 અંગવાળા. (ચ્ચિત્તન શુક્લવર્ણમદંતીતિ ચ્ચિત્સ્યા)
 ૭૯ ઘર્ષોત્ = અવધોત્ = કર કર્યાં (નિવર્તયતિયધર્મા).
 ૮૦ વિશ્વાહા = સદાસર્વદા.
 ૮૧ અપરિહતાઃ = અકુટિલગતયઃ = અનુદિત. (દકોટિસ્યે).
 ૮૨ પૌસ્યેમિઃ = બળ વડે.

सूक्त १०१.

म॒पिः—आगिरस कुल, देवता—४६; ७८—१—८ जगती, ६—११
त्रिष्टुप्.

मम॒न्दिने॑पितुमर्द॑त्तावचो॒यःकृ॒ष्णग॑र्भा॒निरहं॑ब्रुजि॒श्वना॑ ।
अ॒वस्य॑वोवृ॒षणं॑वज्रं॒दक्षिणं॑म॒रुत्वं॑न्तं॒सुखा॑य॒हवामहे॑ ॥१॥

प०— म । म॒न्दिने॑ । पि॒तु॒म॒र्द॒त्ता॒व॒चो॒यः । कृ॒ष्ण॒ग॒र्भा॒ना॒निर॒हं॑ । ब्रु॒जि॒श्व॒ना॒ । अ॒व॒स्य॒वः । वृ॒ष॒ण॒म् ।
वज्रं॑दक्षिणम् । म॒रु॒त्वं॑न्तम् । सु॒खा॒य॒ । ह॒वामहे॑ ॥ १ ॥

ख०—(हे ऋत्विजे) । स्तुत्य धन्यार्थ, हविष्पूर्वक स्तोत्र प्रकर्षपक्षे
उच्यते। ७ (धन्वे), ऋत्विज्येन राजनी सहाय्य पत्रे,
कृष्णामुदे तथा वेनी श्रीमेने। वष कर्षे। रक्षणेऽप्य धध,
आमनाना वरसावनार, जगत्ता हायर्भा पञ्च धारथ करार,
भरदगल मुक्त धन्वे, अमे सभापला अथे आशिन
क्षीमे क्षीमे ।

योर्व॑संजातृपा॒णेन॑म॒न्युना॑यः॒श्वरं॑योअ॒हन्पि॑म॒मव्र॑तम् ।
इन्द्रो॒यःशु॒ष्णम॑शु॒ष्यया॑वृ॒णम॑रुत्वं॑न्तं॒सुखा॑ये॒हवामहे॑ ॥२॥

प०— यः । वि॒वर्ष॑तम् । ज॒हृ॒पा॒णेन॑ । म॒न्युना॑ । यः । श॒श्वरं॑म् ।
यः । अ॒हन् । पि॒मम् । अ॒व॒तम् । इन्द्रः॑ । यः । शु॒ष्णम् ।
अ॒शु॒ष्यम् । नि । अ॒वृ॒णेत् । म॒रु॒त्वं॑न्तम् । सु॒खा॒ये॒ । ह॒वा॒-
महे॑ ॥ २ ॥

અ૮—જેણે અત્યંત ક્રોધયુક્ત થઇ, બુઝવરહિત કરી વૃત્તને હણ્યો,
જેણે શાખરામુરને હણ્યો, જેણે યાગાદિ કર્મના વિરોધ
કરનાર પિત્રને હણ્યો, જેણે યોગકરહિત સર્વશોષક શુશ્રૂષા-
મુરને અમૂળગો દાર કર્યો, તે મરદમણ્યુક્ત ઇન્દ્રને, અમે
મખાપણા અર્થે આજ્ઞાન કરીએ છીએ. ૨

यस्यद्यावापृथिवीपौंस्यैमहचस्यव्रतेवरुणोयस्यसूर्यः ।

यस्येन्द्रस्यसिन्धुवःसर्वतिव्रतंमरुत्वन्तंस्रुषार्यंहवामहे ॥३॥

૧૦. यस्य । યાવાપૃથિવીડાતિ । પૌંસ્યમ્ । મહત્ । યસ્ય । વ્રતે ।
વરુણ । યસ્ય । સૂર્ય । યસ્ય । ઇન્દ્રત્વ્ય । સિન્ધુવઃ ।
સર્વતિ । વ્રતમ્ । મરુત્વન્નમ્ । સ્રુષાર્ય । હવામહે ॥ ૩ ॥

અ૦—જેના વિષુધ બળને અનુમરી ધાવાપૃથિવી વર્તે છે, જેના
નિપમાનસાર વરુણ તથા સૂર્ય વર્તે છે, નહીએ! જેની
આરાતું સેવન કરે છે તે મરદમણ્યુક્ત ઇન્દ્રને, અમે મખાપણા
અર્થે આજ્ઞાન કરીએ છીએ. ૩

योअश्वानांयोगवांगोपतिर्वशीयआरितःकर्मणिर्मणिस्त्विष्टरः ।

वीळोऽग्निदिन्द्रोयोअमृन्वतोवृषोमरुत्वन्तंस्रुषार्यंहवामहे ॥४॥

૧૦— ય । અશ્વાનામ્ । ય । ગર્વામ્ । ગોડપતિ । વશી । યઃ ।
ઔરિતઃ । કર્મણિકર્મણિ । સ્વિષ્ટરઃ । વીલોઃ । ષિત્ ।
ઇન્દ્રઃ । યઃ । અમૃન્વતઃ । વૃષ । મરુત્વન્તમ્ । સ્રુષાર્ય ।
હવામહે ॥ ૪ ॥

અ૦—જે અશ્વેતો અધિપતિ છે, જે ગાયોનો અધિપતિ છે, જે
અપરાધીન-સ્વતંત્ર છે, જે સર્વ કર્મો વિષે સ્વિષ્ટ છે, જે

(સ્તુતિઓ વડે) પ્રાપ્ત થાય છે, જે યજ્ઞ કરનારના ૬૬ શત્રુનો
 ૧ પશુ હણનાર છે તે મરદમણુસ પત્ર ધન્દને, અમે સખાપણા
 અર્થે આર્ધાન કરીએ છીએ ૪

યોવિશ્વસ્યજગતઃપ્રાણતસ્પતિર્યોઽહ્વાણેપ્રથમોગાઅવિન્દત ।

इन्द्रोयोदस्यूरधराँअवातिरन्मरुत्वंन्तंसखायंहवामहे ॥५॥

૫૦- ય । વિશ્વસ્ય । જગતઃ । પ્રાણત । પતિ । ય । યુઞ્જર્ણે ।
 પ્રથમ । ગા । અવિન્દત્ । ઇન્દ્ર । ય । દસ્યૂન્ ।
 અધર્ગાન્ । અવદ્ધેમતિરત્ । મરુત્વન્તમ્ । સુખ્યાયં । હવા-
 ૪ મહે ॥ ૫ ॥

અ-જે સર્વ જગત પ્રાણિમાત્રનો સ્વામી છે, જેણે બ્રહ્મણ
 ૧ નાતિના અગિરજીએને, અન્ન દેવાથી પૂર્વે (પશુઓ ઉપરથી
 કરેલી) ગાયો પ્રાપ્ત કરાવી, જેણે અમુરોને રસાતલ મરસા
 હણ્યા તે મરદમણુસુકત ધન્દને, અમે સખાપણા અર્થે આ-
 ર્ધાન કરીએ છીએ ૫

वःशूरैर्भिर्हव्योयश्चभारुभिर्योधावद्भिर्हूयतेयश्चजिग्युभिः ।

इन्द्रंपविष्वाभुर्वनाभिसंदधुर्मरुत्वंन्तसखायंहवामहे ॥६॥१२॥

૫૦- વ । શૂરૈર્મિ । હૈવ્યં । ય । યુ । મીરુદમિ । ય ।
 ધાવત્તદમિ । હૂયતે । ય । યુ । જિગ્યૈદમિ । ઇન્દ્રમ્ ।
 યમ્ । વિશ્વા । મુર્વના । અભિ । સમદ્ધુમ્ । મરુત્વન્તમ્ ।
 સુખ્યાયં । હવામહે ॥ ૬ ॥ ૧૨ ॥

અ-યર તથા કાયર પુરુષો જેણે આર્ધાન કરે છે, ૫૧-૫૫ન કર
 નારા જેણે આર્ધાન કરે છે, અને વિજયી પુરુષો જેણે આર્ધાન

કરે છે, સર્વભૂત પ્રાણિઓ જેનું અભિમંધાન કરે છે, તે મરુદગણ્યુકત ઇન્દ્રને, અગ્રે સખાપણા અર્થે આર્પણ કરીએ છીએ. ૬

ઇતિ આરભો વર્ગ સમાપ્ત.

*રુદ્રાણામેનિ પ્રદિશાં વિચક્ષણો રુદ્રેભિયો પાતનુતે પૃથુજયઃ ।

ઇન્દ્રમનોપા અર્ચ્યર્ચતિ શ્રુતં મરુત્વન્તં મરુદયર્પદવામહે ॥૭॥

૫૦—રુદ્રાણામ્ । ઇતિ । પ્રદેદિશાં । વિચક્ષણઃ । રુદ્રેભિઃ । યોયૌ ।
તનુતે । પૃથુ । જૈયઃ । ઇન્દ્રમ્ । મનોપા । અર્ચિ । અર્ચતિ ।
શ્રુ-મ્ । મરુત્વન્તમ્ । સુહ્યાન્ । હવામહ ॥ ૭ ॥

અ—સૂર્ય-સ્વરૂપે પ્રકાશમાન ઇન્દ્ર, પ્રાણ્ય-સ્વરૂપે (અધ્યાત્મપૂર્વક) મનુષ્યોને પ્રાણો અર્પણ કરતો, અતરિક્ષ વિષે પ્રયાણ કરે છે. (અધિભૌતિક-સ્વરૂપે દોનાર) મરુતોના યોગે માધ્યમિકા વાણી, વિસ્તીર્ણ વગને વિસ્તારે છે (જે સૂર્ય-સ્વરૂપે) પ્રસિદ્ધ ઇન્દ્રની, માનવી વાણી સ્વતિ કરે છે તે મરુદગણ્યુકત ઇન્દ્રને, અગ્રે સખાપણા અર્થે આર્પણ કરીએ છીએ. ૭

યદ્વાં મરુત્વઃ પરમેસઘરથેયદ્વાં વમેવૃજનૈર્માદયાસે ।

અતઃપાશઞ્ચરન્નો અઙ્ગોત્વાયાહૃવિથંકૃમાસત્પરાષઃ ॥૮॥

૫૦— યત્ । વા । મરુત્વઃ । પરમે । મૈવૈદસ્યૈ । યત્ । વા ।
અન્દ્રમન્ । વૃજનૈર્ । માદયાસે । અનઃ । આ । યાહિ ।

* યોસૌતથન્નુદેતિ સર્વેષાં ભૂતાનાં પાળનાદાયોદેતિ ।

તે ૦ આ ૦ પ્રથમ પ્રપાઢકં. ।

અચ્ચરમ્ । નં । અચ્છં । ત્વાંદયા । હુવિઃ । ચક્રમ્ ।
સત્યદ્વાપ્તઃ ॥ ૮ ॥

અ०—હે મરુદકત ધન્વ !, તું ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધ વિષે, યજ્ઞા અર્ચાગ્નીન નિષ્કૃષ્ટ શુદ્ધવિષે (સોમરસ વડે) તૃપ્ત થઇ રહેતો હોય, ત્યાંથી અમારા યજ્ઞ સન્મુખ પ્રવાણ કર હે સત્યધન !, તારી કામનાને લઇ, અમે હવિ તૈયાર કર્યો છે ૮

સ્વાયેન્દ્રસોમૈશ્વપુમાસુદક્ષત્વાયાહુવિશ્વકૃમાવહવાહઃ ।
અધાનિયુત્વઃસમળોમરુદ્ભિરસ્મિન્યત્રેવર્હિર્ષિમાદયસ્વ ॥ ૯ ॥

૧૦—ત્વ ડયા । ઇન્દ્ર । સોમૈમ્ । સુસુમ્ । સુદક્ષ । ત્વાદયા ।
હૃવિ । ચક્રમ્ । મહાદર્વાદે । અર્ધ । નિયુત્વ । સમળ૦ ।
મરુદભિં । અસ્મિન્ । યત્રે । વર્હિર્ષિ । માદયસ્વ ॥ ૯ ॥

અ०—હે રાજા બળવાળા ધન્વ !, તારી કામનાને લઇ, અમે સોમ પીચ્યો છે હે રતોત્રપ્રાપ્ત !, તારી કામનાને લઇ, અમે હવિ તૈયાર કર્યો છે હે અન્વયુક્ત ધન્વ !, હવે તું મરુદગણસંહિત આ યજ્ઞવિષે, દર્શાવન ઉપર બેસી તૃપ્ત હો ૯

માદયસ્વહરિર્ભિર્યેતંન્દ્રવિપ્યસ્વશિપ્રેવિસૃગસ્વધેનૈ ।
આત્વાસુશિપ્રદરંયોવહન્તુશન્દ્રવ્યાનિપ્રતિનોજુપસ્વ ॥ ૧૦ ॥

૧૦—મુ દયસ્વ । હરિર્દમિ । યે । દ્રે । ઇન્દ્ર । વિ । સ્યસ્વિં ।
શિપ્રદર્તિ । વિ । સુસુપ્ત્ય । ધૈનૈર્દર્તિ । આ । ત્વા । સુદ-
શિપ્ર । હરંવ । વહન્તુ । હશન્ । હવ્યાનિ । પ્રતિ । નઃ ।

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તું તારા અશ્વેસહ તૃપ્ત હો જે તારા (બકતો)
દોષ તેના અર્થે, તું (સોમપાન કરવા) હન (હોહ) ઉધાડ,
અને ઇમ બદાર કદ છે રૂઝ હનુચાળ ઇન્દ્ર !, અશ્વો તને
(અમારા વડા પ્રત્યે) હર્ષ આવે. અમારી કામના કરતો,
તું અમારા પ્રત્યેક દિવસે સ્વીકાર. ૧૦

મુહસ્નોઽસ્યવૃજનસ્યગોપાવ્યમિન્દ્રેણસન્નુયામવાર્જમ્ ।

તદ્ગોમિત્રોવર્ણગોમાપદન્ત્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીઽતુર્ધો. ૧૧ ॥ ૧૩

૧૦— મુહસ્નોઽસ્ય । વૃજેનસ્ય । ગોપોઃ । વ્યમ્ । મિન્દ્રેણ ।
મન્નુયામ્ । વાર્જમ્ । તત્ । ન । મિત્રઃ । વર્ણઃ । મમહ-
ન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવીઃ । તુત્ । ધૌઃ ॥

૧૧ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—મરતો મહ જેની સ્તુતિ કરાવ છે તે યજુના નામ કરનાર
ઇન્દ્ર વડે રક્ષણ થવાને યોગ્ય એવા અમે, તે ઇન્દ્ર વડે
અનક્ષપતિ પામીએ મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર,
પૃથિવી અને ધુસોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે. ૧૧

ઇતિ તેરમા વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૦૧.

૧ મન્દિને = સ્તુત્ય

૨ પિતૃમત્ = હવિસ્પાન.

૩ વ્યસમ્ = વિગતમુજમ્ = શુભરહિત

૪ સહવાણેન = પ્રદુઃ (દુષ્ટવૃક્ષો)

૫ મ્યમૃણઃ = મ્યવજૈયત્ = ઠાર કર્યો. (વૃક્ષોવર્જને).

- ६ अशुचं = शोषकरहित.
 ७ आरितः = स्तुतिभिः प्रसृतः = स्तुतिप्राप्त.
 ८ अधरान् = निष्कृष्टान् = स्नातस सरसा.
 ९ अघातिरत् = ६९५ (तिरतिर्वधकर्मा).
 १० हव्यः = आर्क्षित करवा योय.
 ११ जिग्युभिः = प्राप्तप्रयैः = विजयीवडे.
 १२ प्रदिशा = प्रदेशनेन प्रदानेन = अर्पण करी (दिश
अतिसर्जने).
 १३ योषा = माध्यमिका वाणी.
 १४ जयः = वेग. (जिजिभमिमये).
 १५ सधस्ये = सहस्थाने = गृह विरे.
 १६ अयमे = अर्वाचीने = निःशु.
 १७ वृजने = वृज्यतेरिक्तीक्रियतेऽस्मिन्धनमित्तिवृजन=गृह
 १८ रघाया = रघस्क्रामनया = त्वारी अभनवावे.
 १९ ब्रह्मवाहः = ब्रह्मणामंत्ररूपेणस्त्रीत्रेणोद्धमानप्राप्यमाण. =
तोत्रप्राप्त.
 २० विषयस्य = विषयकुर = ईवा.
 २१ धेने = पानसाधनभूते जिह्वे = शर्द्धा.
 २२ वृजनस्य = शत्रूणांक्षेप्तुः = शत्रुतो नाश करवा. (वृजी-
धर्जने).
 २३ गोपाः = गोपनीयाः = रक्षणीय.

सूक्त १०२.

अधिः-आगिरस कुत्स; देवताः-अग्नि. छन्दः-१-१० जगती.
११ त्रिष्टुप्.

इमांतेयियंमर्भरमहोमर्हामस्यस्तोत्रेविषणायर्त्तआनजे ।

तर्गुस्मरेचममयेचसामहिमिन्द्रैवासःशर्वसामदुवतु ॥१॥

१०- इमाम् । ते । यियम् । मर् । मरे । महः । मर्हीम् । अरय ।
स्तोत्रे । विषणां । यन् । ते । आनजे । तम् । उतहमुवे ।
वृ । मर्हस्य । वृ । समैहिम् । इन्द्रम् । देवासं । शर्वसा ।
अमदुन् । अतु ॥ १ ॥

अ०-मदान अवे। तं तेना अये, अमे आ अत्यव उत्पृष्ट स्तोत्र
प्रक्षयपक्षे मपादन करीये छीये. कारखु के त्दारी खुदि, आ
(स्तोताना) स्तोत्र पत्ने ओटेची छे. शत्रुना पराभव कर-
नार ते छन्दने, अतिवले अभिवृद्धि तथा धन अथवा, वृष्टि-
जगती उत्पत्तिना अर्थे, श्रुति-अणवडे अणुकमे ६१
पमाडे छे १

अस्यप्रथोन्नयःसप्तविभ्रतिद्यावाक्षामांपृथिवीदंशंतवपुः ।

अस्मैसूर्याचन्द्रमसामिचक्षेअदेकमिन्द्रचरवोवितर्तुरम् ॥२॥

१०- अस्य । अतः । नयः । सप्त । विभ्रति । द्यावाक्षामां ।
पृथिवी । दंशन्तम् । वपुः । अस्मदति । सूर्याचन्द्रमाम् ।
अभिदक्षे । अदे । कम् । इन्द्र । चरत । विदुर्तुम् ॥२॥

अ०-आ (छन्द)नी शक्तिने, सान नदीओ धारखु करे छे द्यावा-

પૃથિવી અને અંતરિક્ષ, (આ સૂર્ય-સ્વરૂપે હોનાર ઇન્દ્રના)
પ્રકાશાત્મક સ્વરૂપને ધારણ કરે છે. હે ઇન્દ્ર !, (દ્રષ્ટવ્ય
પદાર્થો) અમને પ્રગટ દીસે અને શ્રદ્ધા બેસે તે માટે સૂર્ય
તથા ચંદ્રમા, પરસ્પર ભેટો થયા વિના સંચાર કરે છે.
(અર્થાત્ તું, તે સ્વરૂપે આવળ કરે છે). ૨

તેસ્યાર્યમધવન્માર્વસાંતયેજૈત્રેયંતેઅનુપદામસંગમે ।

આજાનંદન્દુમનસાપુરુષત્સ્વાયદ્ધ્યૌપધવન્છર્મયચ્છનઃ ॥૩॥

૫૦— તમ્ । સ્મ । ર્યમ્ । મધવન્ । પ્ર । અવ । મુતય ।
જૈત્રમ્ । યમ્ । તે । અનુપદામ । સમદગમ્ । આજાં ।
નુઃ । હન્દુ । મનસા । પુરુષન્તુત । સ્વાયર્તદ્ધ્યૌઃ । મધવ-
ન્ । ધર્મ । ચચ્છ । નુઃ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે ધનવંતા, હે અમારા મનઃપૂર્વક બહુસ્થિત (ઇન્દ્ર) !,
સંભ્રામવિષે (શત્રુ સાથે) ભેટો થતાં, ત્હારા જે વિજયી
રથની અમે અનુક્રમે સ્તુતિ કરીએ છીએ તેજ રથને, તું
અમને ધનપ્રાપ્તિ આપ તે અર્થે પ્રવર્તાવ. હે ધનવંતા !,
ત્હારી કામના કરનાર એવા અમને તું શુભ દે. ૩

વૃયંજયેમત્વયાંયુજાવૃતંમસ્માકપંશમુદેવામરેમરે ।

અસ્મભ્યમિન્દ્રવરિવિઃસુગંઠંધિપશ્વત્રૂણાંમધવન્દૃષ્યાહજ ॥૪॥

૫૦— વૃયમ્ । જયેમ્ । ત્વયાં । યુજા । વૃતમ્ । અસ્માકમ્ । અંશમ્ ।
હત્ । અવ । મરેદમરે । અસ્મભ્યમ્ । હન્દુ । વરિવિઃ ।
મુદગમ્ । કૃધિ । પ્ર । શત્રૂણામ્ । મધવન્ । વૃણ્યાં । હજ

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, અમે ત્હારી સહાયવડે આવરણ કરનાર યજુનો
પરાભવ કરીએ છીએ. પ્રત્યેક સગ્રામ વિષે, અમારા ભાગનું
છેક રક્ષણ કર. તું અમને ધનપ્રાપ્તિ સુખમ કર. હે ધન-
વંતા !, યજુના બાળનો નાશ કર. ૪

નાનાહિત્વાહર્વામાનાજનાંદુમેષનાનાંપર્તુર્વસાવિપન્યર્થઃ ।
અસ્માર્કસ્મારયમાતિષ્ણસાતયેજૈવ્રંદંદિન્દ્રનિમૃતંમનુસ્તર્વ ॥૫॥૧૪॥

૧૦— નાનાં । હિ । ત્વા । હર્વામાનાઃ । જનાં । દુમે । ધર્નાનામ્ ।
ધર્તઃ । અર્થસા । વિપન્યર્થઃ । અસ્માર્કમ્ । સ્મ । રપમ્ ।
આ । તિષ્ઠ । સાતયે । જૈર્વમ્ । હિ । ઇન્દ્ર । નિદમૃતંદૈ ।
મનઃ । તર્વ ॥ ૫ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે ધનધર્તા !, આ સ્તોતાબને, રક્ષણાર્થે ત્હાર આર્જન કરે
છે. માત્ર અમને ધનપ્રાપ્તિ થાય તે અર્થે, તું રથારૂઢ હો
હે ઇન્દ્ર !, ત્હાર અબ્યાકુળ મન જયશાલી હો. ૫

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

ગોજિતાંચોદ્દામિતકતુઃસિમઃકર્મેન્કર્મચ્છતર્પતિઃસ્વજંકુરઃ ।
અરુણ્યેન્દ્રઃપ્રતિમાન્મોજસાયાજનાવિદ્યન્તેસિપાસર્વઃ ॥૬॥

૧૦— ગોદનિતાં । આદૃશિતિં । અર્મિતર્કતુઃ । સિપઃ । કર્મેન્કર્મ-
કર્મવ । પ્રતિમ્ડર્કતિઃ । સ્વજમ્દર્કૈઃ । અર્કલૈર્વેઃ । ઇન્દ્રઃ ।
પ્રતિદમાન્મ્ । મોર્જસા । અપ । જગઃ । વિ । કુપુન્તે ।
સિર્મૈસર્વઃ ॥ ૬ ॥

અ૦—ત્હારા હસ્તે ગોધન છતનારા છે. અ-પરિચિન્ન રાત્રવાળો,

શ્રેષ્ઠ, અથવા શત્રુ-ધક, (રતોતાના) પ્રત્યેક કાંઈ વિશે મે કડો
રીતે રક્ષણુદાર, સમાગનિયુષ્ઠ, સ્વતંત્ર એવો ઇન્દ્ર, સામર્થ્ય
પડે ઉપમેય રૂપ છે. એથી ધનેશ્ચુ લોકો, તેને વિવિધ રીતે
આર્જન કરે છે. ।

उत्तेशतानामपवन्नुच्चभूर्यसत्सहस्रादिरिचिरेकृष्टिपुश्रवः ।

अमात्रंत्वाधिपणांतित्विपेमहत्तवाणिजिघ्रसेपुरन्दर ॥७॥

૧૦—उत् । ते । शतात् । म॒घ॒ध्वन् । उत् । च । भूर्यसः । उत् ।
स॒ह॒स्रात् । रि॒चि॒रे । कृ॒ष्टि॒र्षु । श्र॒वः । अ॒मो॒त्र॒म । त्वा ।
धि॒प॒णा । ति॒त्वि॒पे । मु॒ही । अ॒ध । वृ॒त्रा॒णि । जि॒घ्र॒से ।
पु॒र॒म॒द॒न् । ॥ ७ ॥

અ૦—હે ધનવંતા', મનુષ્યો મધ્યે તે દીધેય અન્ન-સપત્તિ, મે કડો
ગણી તેથી મણુ અધિક સહસ્રગણી યામ છે. શ્રેષ્ઠ રહિત,
અગણિત ગુણવાળો એવો તું તેના ગુણોને પ્રગટ કરે છે તે
પછી હે (શત્રુના) નગર ભેદનાર !, તું શત્રુને હાર કરે છે ૭

त्रिविष्टिधातुमतिमानमोर्जसस्तिस्रोभूर्मीर्षपतेत्रीणिरोचता ।

अतीदंविश्वंभुवनंववસिथाशत्रुरिन्द्रजनुपांसिनाદसि ॥८॥

૧૦— त्रिविष्टिर्धातुं । प्रति॒द॒માનમ્ । ઓર્જમ । તિસ્ર । ભૂર્મી ।
નૃષપતે । શ્રીણિં । રોચના । અતિં । ઇદમ્ । વિશ્વમ્ । મુવ-
નમ્ । વૃત્તસિથ । અશત્રુઃ । ઇન્દ્ર । જનુપાં । મનાત્ ।
અસિ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે માનનીએના પાલણુદાર !, તું (મર્વ પ્રાણિઓના) માનર્થનો
ત્રિપટ રક્ષણુ એવો ઉપમેય રૂપ છે ૮ તથા લોક, તથા

(આદિત્ય, વૈશ્વતાગ્નિ તથા આર્વિનીય અગ્નિરૂપી) જ્યોતિઃ,
તથા અભિજિત પ્રાણિમાત્રનો છેક નિર્વાહક છે. હે ઇન્દ્ર !, તું
લાંબા અગ્નિથી જન્મથી માંડી સત્તુરહિત છે. ૮

ત્વાંદેવેપુમંથર્મદેવામહેત્વંબૂયપૂતંનામૃસાસહિઃ ।

સેવન્નઃક્રારુમુંપમ્ન્યુમુદ્ધિદિમિન્દ્રઃકૃણોતુમસયેરર્થપુરઃ ॥૧૦॥

૧૦-ત્વામ્ । દેવેપું । પ્રથમમ્ । હવામહે । ત્વમ્ । બૂય્ય । પૂતં-
નામૃ । સમહિઃ । ઃઃ । ઇમમ્ । નુઃ । ક્રાસ્મ્ । ઉપદમૈન્ધુમ્ ।
। ઉત્તદમિદમ્ । ઇન્દ્રઃ । કૃણોતુ । પ્રદમ્સે । ર્થમ્ । પુર ॥૧૦॥

અ૦-અમે, દેવા મધ્યે એક એવા વૃત્તે આર્ધાન કરીએ છીએ.
સંગ્રામે વિષે, તું સત્તુરો પરાજય કરનારો છે. તે ઇન્દ્ર, અમને
સ્તુતિનિપુણ, સર્વથા, (સત્તુરો) બેદનાર એવા પુત્ર સપાદન
કરો. તે યુદ્ધવિષે, અમારો રથ મોખરે કરો. અથવા, તે ઇન્દ્ર,
પુદ્ધ કરનાર, ક્રોધસપન્ન (વૃક્ષોને) બેદનાર એવા અમારા
રથને મોખરે કરો ૬

ત્વંમિગેયનધનારોશિયાર્થેષ્વ્રાજામંઘવન્મહત્સુચ ।

ત્વામુગ્રમવંસેસંશિશ્વીમૃસ્વધાનંદ્રહર્વનેષુચોદય ॥૧૦॥

૧૦- ત્વમ્ । મિગેય । ન । ધનાં । રૂરોષિય । અર્થેષુ । વ્રાજા ।
મંઘાદવન્ । મહત્સુચ । ચ । ત્વામ્ । ઉગ્રમ્ । અવંસે । સમ્ ।
શિશ્વીમસિ । અર્થ । નુઃ । ઇન્દ્ર । હર્વનેષુ । ચોદય ॥૧૦॥

અ૦-તું સત્તુરો છતે છે. તેમનાં (સત્તુરો) ધન તું રૂપી રાખતો
નથી. (સ્તોત્રાઓને દે છે). હે ધનવંતા !, નાના તથા મોટા
સંગ્રામે વિષે અમે, અધિક બળવાળો એવા તું તેને રક્ષણથી,

(સ્તોત્ર-૧૩) ઉત્તેજિત કરીએ છીએ. તે પછી હે ઇન્દ્ર !,
(યુદ્ધાર્થ) તને હાક મારીએ ત્યારે તું અમને પ્રેરિત કર ૧૦

વિન્વાહેન્દ્રોઽધિવૃક્તોનોઽસ્ત્વર્પરિહતાઃસનુયામવાર્ગમ્ ।

તન્નોમિત્રોવર્કળોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીઽતયૌઃ ૧૧॥૧૬

૧૦— વિન્વાહાં । ઇન્દ્ર । અધિવૃક્તા । નં. । અસ્તુ । અર્પરિહૃ-
તાઃ । સનુયામ । વાર્ગમ્ । તત્ । નઃ । મિત્રઃ । વર્કળ । મમહ-
ન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । ઽત । યૌઃ ॥૧૧॥૧૬

અ—ઇન્દ્ર, સદાસર્વદા અમારી બાલુએ બોલનાર હો. ચતુરદિત
યર્ધ, અમે હવે સપાન કરીએ મિત્ર, વર્કળ, અદિતિ,
સિન્ધુ, પૃથિવી અને ધુલોહ, અમારી તે (પ્રાર્થનાને)
પોષે ૧૧

ઇતિ આર્યો વર્ગ સમાપ્ત.

મૂક્ત ૧૦૨.

૧ વર્સવૈ = અભિશુદ્ધયર્થ.

૨ પ્રસવૈ = ધન વા વૃષ્ટિજળની ઉત્પત્તિ અર્થ.

૩ સસદ્દિમ = સત્ત્વનો પરાભવ કરનાર.

૪ અમિચક્ષે = દ્રશ્ય પદાર્થોના પ્રકાશનાર્થ.

૫ જેષ્ઠ = વિજીથી

૬ ત્વાચદુર્યઃ = તારી કામના કરનારને.

૭ વૃતમ = આચરણ કરનાર ચતુરને

૮ ઘરિષ = ધન

૯ વિપન્નયજઃ = સ્તોતાઓ.

૧૦ નિમૃતં = અવ્યાકુળ.

- ११ अमितकतुः = अपरिमितान्न गानवागो, अथवा, शत्रून् ५३
 १२ खजकर. = खजतिमध्यातिपुरुषा नितिसखः समामः
 तस्यकर्ता = मंत्राभनिपुण. (खजमंथे).
 १३ अकरपः = स्वतंत्र
 १४ सिषासवः = धनेभ्यु लोकोः (धनसमको).
 १५ अमात्रप = अगणित.
 १६ त्रिविष्टिधातु = त्रिगुणिता रज्जु. = त्रिपट २००.
 १७ कारुम = श्रुतिनो कर्ता; यथा मुदकर्ता.
 १८ उपमायुम = सर्वश, अथवा कोषाविष्ट
 १९ प्रसवे = युद्धोरपत्नी = युद्ध प्रसजे.
 २० अभेंपु = अक्ष.

सूक्त १०३.

अग्नि - आगिरसकुत्स, देवता - छन्द, छन्द - त्रिष्टुप्.

* तत्तद्विन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कुवयः पुरेदम् ।

सुमेदमन्यद्विष्यन्मदस्यसर्मापृच्यते समन्नेव कुतुः ॥ १ ॥

प०— तत् । त । इन्द्रियम् । परमम् । पराचैः । अधारयन्त ।

कुवयः । पुरा । इदम् । समा । इदम् । अन्यत् । दिवि ।

अन्यत् । अस्य । सम् । इमिति । पृच्यते । समनादिव ।

वेत्तु ॥ १ ॥

* १ तस्माद्विन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कुवयः । तै० ब्रा० २-१-२ ।

२ तस्माद्विष्यन्मदस्यसर्मापृच्यते समन्नेव कुतुः । तै० ब्रा० २-१-२ ।

અ૦—પુરાતન કાળથી સ્તોતાઓ, તહારા તે મામથ્યને પરાશ્રુખ અથવા, યુદ્ધાભિમુખ ધારણ કરે છે. આ (ઇન્દ્ર) નું આ એક (અગ્નિ નામનું) જ્ઞેયતિ) ભૂમિ વિષે, બીજું (સૂર્ય નામનું) ધુલોક વિષે, એમ યુદ્ધ મધ્યે ધ્વજની પેઠે, પરસ્પર બેટે છે. ૧

સધોરયત્પૃથિવીપ્રપયન્ચવર્જેણહૃત્વાનિરપઃસંસર્જં ।

અહૃન્નહિમર્ષિનદ્રૌહિણંવ્યહૃન્વર્ષસંમધવાશર્ચીમિઃ ॥ ૨ ॥

૧૦— સઃ । ધારયત્ । પૃથિવીમ્ । પ્રપયન્ત । ચ । વર્જેણ । હૃત્વા । નિઃ । અપઃ । સમર્જં । મદન્ । અર્હિમ્ । અર્ષિનત્ । રૌહિ-
ણમ્ । વિ । અરન્ । ડિદર્શતમ । મુવદર્શ । શર્ચીમિ ॥૨॥

અ૦—તેણે (અસુરો વડે પીડાતી) ભૂમિને ધારણ-પીડારહિત-કરી, (તે પછી) વિસ્તીર્ણ કરી, અને વગ્ન વડે (વૃત્તાકારને) હણી, ઉદ્ધરને (મેધની પ્દાર) વેહેવડાવ્યાં. તેણે અહિ-મેધ-ને હણ્યો, રૌહિણ્યસુરને બેલો. તે ધનવતાએ, પોતાના સામથ્ય વડે, ભુગરહિત કરી વૃત્તાસુરને હણ્યો. ૨

સજાતૃમર્માશ્વદર્ધાન્ઓજઃપુરાવિમિન્દન્નચરણ્વિદાસીઃ ।

વિદ્રાન્વજિન્દસ્યવેહેતિમસ્યાર્યસર્હૌર્ધયાશુમ્નમિન્દ્ર ॥ ૩ ॥

૧૦— સઃ । જાતૃર્મર્મા । અશ્વદર્ધાન્ । ઓજઃ । પુરઃ । વિદ્રમિ-
ન્દન્ । અચરત્ । વિ । દાસીઃ । વિદ્રાન્ । વજિન્ । દમ્યન્ ।
હેતિમ્ । અસ્ય । આર્યમ્ । સર્હઃ । ર્ધય । શુમ્નમ્ । ઇન્દ્ર ॥૩॥

અ૦—વળધારી, અથવા પ્રગ્નને પાશવ્યદાર, પોતાના બળ ઉપર શ્વદારખનાર એવા તે (ઇન્દ્ર), અતૂના નગરને બેદતો વિવિધરીતે પ્રયાણ કરે છે. હે વળધારી ઇન્દ્ર !, સ્થિતિઓની કદર કરો તું,

આ (મોના)ના શત્રુ પ્રત્યે વજ્ર (ફેંક). અને વિદ્વાન સ્તો-
તાઓના બગ તથા યજ્ઞને વધાર. ૩

તદ્વચુપેમાનુપેમાયુગાનિંક્રોતિર્ન્યમવચ્ચાનામવિષ્વત્ ।

ઉપપ્રયન્દસ્યુદ્ધત્યાંયવ્ચોપદ્મનુઃશ્રવસેનામદૃષે ॥૪॥

૫૦— તત્ । ઉચુપે । માનુષા । રૂપા । યુગાનિં । ક્રોતિર્ન્યમ્ । મુવ-
દ્ધા । નામં । વિષ્વત્ । ઉપપ્રયન્ । દસ્યુદ્ધત્યાંય । વ્ચો ।
યન્ । દૃ । સૂતુઃ । શ્રવસે । નામં । દૃષે ॥ ૪ ॥

અ૦—ને ખનવંત (ધન્દ્ર), સ્તુત્ય, શત્રુને નમાવનાર એવું તે સુપ્ર-
મિદ્ સામર્થ્ય ધારણ કરી, સ્તુતિ કરનાર યજ્ઞમાનના અર્થે,
(સત્ય-ત્રેતાદિક) માનવી યુગ્મેને (સૂચ્યવર્ણને મ પાદન કરે
છે). તેજ શત્રુનામક બાળને, વન્દસ પત્ર, શત્રુનો પ્રેરણિતા
એવો ધન્દ્ર, નિચ્ચે વિજયમશના અર્થે ધારણ કરે છે ૪

તદસ્યેવંપદ્યતાભૂરિવૃષ્ઠંશ્રદિન્દ્રસ્યઘત્તનર્વાર્યોય ।

સગાંવિન્દ્રત્સોઅવિન્દ્રત્શ્ચાન્તસઓર્ષધીઃસોઅપઃસવનાનિ

॥૫॥૧૬॥

૫૦— તત્ । અસ્ય । દુદમ્ । પદ્યત્ । મૂરિં । વૃષ્મ્ । શ્રત્ । ઇન્દ્ર-
સ્ય । ઘત્તન । વીર્યોય । સઃ । ગા । અવિન્દ્રત્ । સઃ ।
અવિન્દ્રત્ । અર્ધાન્ । સઃ । ઓર્ષધીઃ । સઃ । અપઃ । સઃ ।
વનાનિ ॥ ૫ ॥ ૧૬ ॥

અ૦—(હે અતિવજ્ર નથા યજ્ઞમાનો) !, આ ઇન્દ્રના 'તે આ
વિસ્તાર' મોટા બાળને 'લુપો, અને તેના ઉપર શદ્ધા રાખો.

તેણે (ચોરાયથી) ગાયો મેળવી, તેણે અન્વે મેળવ્યા, તેણે
સર્વ ભૂમિ મેળવી, (વૃત્ર રૂધેલાં) ઉત્ક મેળવ્યાં, તથા મૃદ
સંપત્તિ મેળવી. ૫

ઈતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત.

મૂરિકર્મણેવૃષભાયવૃષ્ણેસત્યશુભ્રાયસુનવામસોમમ્ ।

યઆદત્યાપરિપન્થીવશૂરોયજ્વનોવિમજન્નેતિવેદઃ ॥૬॥

૫૦— મૂરિકર્મણે । વૃષભાય । વૃષ્ણે । સત્યશુભ્રાય । સુનવામ્ ।
સોમમ્ । યઃ । આદદત્ય । પરિપન્થીર્દૈવ । શૂરઃ । અર્થ-
જ્વનઃ । વિદમજન્ । એતિ । વેદઃ ॥ ૬ ॥

અ—અનેક પરાક્રમેવાળા, (સર્વ દેવો મધ્યે) ગ્રેષ્ઠ, સામર્થ્યશાળી,
સત્યબળવાળા ઇન્દ્રદૈર્ઘ્ય, ચાલો આપણે સોમરસ કાઢીએ. ને
શૂરો (ઇન્દ્ર), (ધન મેળવવાને) આતુર અર્ધ, ધાડપાકુની
પેઠે અલકાતનું ધન પડાવી ચાલ્યો બાપ છે. ૬

તદિન્દ્રમેવત્રીર્યચકર્યયત્સસન્તંવજ્ઞેનાવૌધયોહિમ્ ।

અનુસ્થાપત્નીર્ત્વિપિતંવયશ્ચવિશ્વેદેવાસોઅમદ્રઅનુત્વા ॥૭॥

૫૦— તત્ । ઇન્દ્ર । ઇદૈર્ઘ્ય । ત્રીર્યમ્ । ચકર્ય । યત્ । સસન્તમ્ ।
વજ્ઞેણ । અવૌધયઃ । અહિમ્ । અનુ । ત્વા । પત્નીઃ । દૃષ્ટિ-
તમ્ । વૈર્યઃ । ચ । વિશ્વે । દેવાસઃ । અમદ્રન્ । અનુ । ત્વા ॥૭॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, સતેજ (મદોન્મત) પુત્રને વજ્યડે તે' ને જગાડ્યો
તે તાર' પરાક્રમ, સુપ્રસિદ્ધ નેધુ' મધુ'. (તેવા દત્રને) વધ
(કરવાથી) વૃત્રે હર્ષ પામેલો નોંધ, તારી પાછળ દેવપત્નીઓ,
, વેગવાળા મરતો, તથા સર્વ દેવો હર્ષને પામ્યા. ૭

શુષ્ણંપિપ્તુકુર્યંવૃત્રમિન્દ્રયદાવંધીર્વિપુરઃશંવરસ્ય ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહૃતગ્નોઃ॥૮॥૧૭

૧૦— શુષ્ણમ્ । પિપ્તુમ્ । કુર્યંવમ્ । વૃત્રમ્ । ઇન્દ્ર । યદા । અવંધીઃ ।

વિ । પુરઃ । શંવરસ્ય । તત્ । નુઃ । મિત્રઃ । વરુણઃ । મમ-

હન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હૃત । યૌ ॥૮॥૧૭

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તેં જ્યારે શુષ્ણ, પિપ્તુ, કુર્યં અને વૃત્રને
હણ્યા, ત્યારે શંવરનાં નગરો ફોડ્યા. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ,
સમુદ્ર, પૃથિવી અને હૃતોઃ, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે.
૮ (૧૭)

ધતિ સત્તરમે વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૦૩.

૧ જાતુર્મર્મા = જાતુ = અશ્વિનિ, વજ્રધારી, અથવા, જન્મેય
પ્રજ્ઞને પાશલુહાર (જનીમાદુર્મર્ષિ, મર્મ = આયુધ).

૨ દેતિમ્ = આયુધ.

૩ સદ્ = બળ.

૪ ઋષુપે = ઠક્કવતે સ્તુવતે યજમાનાય = સ્તુતિ કરનાર
યજમાનાર્થ.

૫ કીર્તેન્યં = કીર્તેનીયં = સ્તુત્ય

૬ નામ = નામક = નમાવનાર.

૭ સુનુઃ = શત્રુનો પ્રેરણિતા.

૮ વમાનિ = વતનીયાનિ સંમજનીયાનિ ધનાનિ = ધન
સંપત્તિ.

૯ વેદઃ = ધન.

૧૦ પરિવન્ધો = ધાડપાડુ ચોર.

૧૧ પ્રેષ = પ્રખ્યાત = સુપ્રસિદ્ધ જોવા.

૧૨ સસન્તમ્ = સ્વપન્તમ્ મદોન્મત્તમ્ = સ્નેહ = મદોન્મત્ત
(ઘસસ્વપ્ને).

૧૩ ઘયઃ = ગમનશીલ મરુતો

સૂક્ત ૧૦૪.

ઋષિઃ—આગિરસ કુત્મ, દેવતા—ઇન્દ્ર; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુબ્ધ

યોનિઃપૃન્દ્રનિપદેઽકારિતપાનિર્ધોદસ્વાનોનાર્ધી ।

વિમુચ્ચાવયોઽસાયાશ્વાન્દોપાવસ્તોર્વર્ધીયસઃપ્રપિત્વે ॥૧॥

૧૦— યોનિઃ । તે । ઇન્દ્ર । નિપદેઽ । અકારિ । તમ્ । આ । નિ ।

મીટ્ર । પૃન્દ્રાનઃ । ન । અર્ધી । વિમુચ્ચા । વર્ધઃ । અવર્ધીયઃ ।

અર્ધાન્ । દોષી । વર્ધીયઃ । વર્ધીયસઃ । પ્રપિત્વે ॥ ૧ ॥

અર્ધ—હે ઇન્દ્ર !, તારી બેઠે આટે આ (વેદિનામનુ) સ્થાન
તેમર ઠહું છે. ત્યાં તું, હથુહથના અશ્વની પેડે જાલી
આવી બેસ. આગસમય પ્રાપ્ત થયો છે તેથી, તને દિવસ
રાત અત્યંત આદરપૂર્વક વહી જનાર અશ્વોને, દોરડું છોડી
ગોડગા છેડ. ૧

ઓત્યેનરુન્દ્રમુતયેર્ગુર્નચિત્તાન્ત્સઘોઅર્ધનોજગમ્યાત્ ।

દેવાસોમત્યુંદાસસ્યશ્રમ્નન્તેનુઆર્ધસન્ત્સુચિતાયવર્ણમ્ ॥૨॥

૧૦— ઓ રૂતિ । ત્યે । નરઃ । ઇન્દ્રમ્ । મુતયે । ગુઃ । નુ । ચિત્ ।

તાન્ । સ્થઃ । અર્ધનઃ । જગમ્યાત્ । દેવાસંઃ । મન્યુમ્ ।
 દાસંત્ય । શ્યન્નુન્ । તે । નઃ । મા । વસન્ । સુવિતાયે ।
 વંશીમ્ ॥ ૨ ॥

અ०—જે યજ્ઞમાનો, રક્ષણાર્થે ધન્વની સમીપમાં જાય છે તેને તે,
 તત્કાલેજ અનુષ્ઠાન માર્ગને પ્રાપ્ત કરીને મર્વ દેવો, અન્ત-
 રના ક્રોધનો નાશ કરે. તે (દેવો), અમાગ યજ્ઞાર્થે, અનિષ્ટ
 નિવારક (ધન્વ)ને આપી લાવે. ૨

અવૃત્મનાંભરતેકેતવેવેદાઅવૃત્મનાંભરતેફનમુદન્ ।

ક્ષીરેણસ્નાતુંઃકુયંવસ્યયોપેદ્દતેતેસ્પાતાંપવૃષેશિફાંયાઃ ॥૩॥

૧૦— અવં । ત્મનાં । મરતે । કેતંદેવેદૌ । અવં । ત્મૈનાં । મરતે ।
 ફેનમ્ । ઉદન્ । ક્ષીરેણં । સ્નાતું । કુયંવસ્ય । યોપેદ્દતિં ।
 દ્દતે દતિં । તે દતિં । સ્પાતામ્ । પ્રૈવેગે । શિફાંયાઃ ॥૩॥

અ०—(પારકાં) ધનને જાણનાર (કુયવ) પોતેજ, (પારકા ધનનું)
 હરણ કરે છે. ઉદક વિગે ગહી, પોતેજ શીણવાળા ઉદકનું
 હરણ કરે છે. કુયવામુરની બન્ને ઋષિઓ, તે ઉદકવડે સ્નાન
 કરે છે. તે ઋષિઓ, શિક્ષા નહીના અગાધ પ્રદેશ વિગે નષ્ટ
 હો. (અર્થાત્ હે ધન્વ !, તે કુયવ તથા તેની ઋષિઓ વધ કરે). ૩

યુયોપનામિરુપરસ્યાયોઃપૂર્વામિસ્તિરતેરાષ્ટિશરંઃ ।

અઞ્જસીકુલિશીવીરપત્નીપયોહિન્વાનાત્તદમિર્મરન્તે ॥૪॥

૧૦— યુયોષે । નામિં । ઉપરસ્યૈ । ઐયોઃ । પ્ર । પૂર્વૈમિઃ । તિ-
 રતે । રાષ્ટિં । શરંઃ । અઞ્જમી । કુલિશી । વીરદવત્ત્ની
 પયઃ । હિન્વાનાઃ । ત્તદમિઃ । મરન્તે ॥ ૪ ॥

અ૦—ઉદક મધ્યે લાવી રહેનાર, તથા (ઘીમળોને ઉપદ્રવ કરવા) ઇતદિત કરનાર કુવચાસુરજીં નિવાસસ્થાન ગૃહ હતું. પોતે હરણુ કરેલ જળવડે તે (અસુર), વૃદ્ધિને પામે છે. તે શ્વેત મુરોહિત છે. અન્ન-જસી, કુલિશી અને વીરપત્નીના મની નદીઓ, પોતાના જળવડે પ્રસન્ન કરતી, ઉદકવડે તેને ધારણુ કરે છે. ૪

પ્રતિયત્સ્યાનીધાર્દશ્ચિદસ્યોરોકોનાચ્છાસદનંજાનુતીગાત્ ।
અર્ધસ્માનોમયવશ્વર્કુતાદિન્માનોમુખેવંનિષ્પર્ષપરાદાઃ ॥૫॥૧૮॥

પ૦— પ્રતિ । ચત્ । સ્યા । નીર્ધા । અર્ધશ્ચિ । દાયોઃ । ઓર્ક ।
ન । અચ્છ । સદનમ્ । જાનુતી । ગૌત્ । અર્ધ । સ્મ । નુ ।
મુષદ્વત્ । વર્કુતૌત્ । હત્ । મા । નુઃ । મુરૌદ્વં નિષ્પર્ષી ।
પર્ષા । દાઃ ॥ ૫ ॥ ૧૮ ॥

અ૦—પોતાના વત્સને ઓળખતી ગાય, જેમ પોતાને વાડે સીધી ચાલી જાય તેમ આ માર્ગ, કુવચાસુરના ધરની સન્મુખ મીધો જતો દેખામ છે. હવે હે ધનવંતા !, તેણે કરેલા (ઉપદ્રવો)થી, અવરય (અમારું રક્ષણુ કરે). જેમ કાઠ યથેષ્ટ્યારી લપટપુરય, ધનનો (અસ્થાને) પરિત્યાગ કરે તેમ, તું અમને કરીશ નહીં ૫

ઇતિ અઢારમેા વર્ગ સમાપ્ત

સત્વર્નન્દ્રમૂર્ચસોઅપ્સ્વનાગ્રાસ્ત્વમાર્મજર્જીવજ્ઞસે ।
માન્તરાંમુજ્જમારોરિપોનઃશ્વદિતંતેમર્હતઈન્દ્રિયાય ॥૬॥

૧૦— સઃ । ત્વમ્ । નઃ । ઇન્દ્ર । સૂર્ય । સઃ । અપ્સરુ । અનાગાઃ-
દત્તે । આ । મન । મીર્વૈશંસે । મા । અન્તર્ગમ્ । મુર્તમ્ ।
આ । રિરિપિઃ । નઃ । શક્તિમ્ । તે । મહતે । ઇન્દ્રિવાર્થ ॥૬

અ—હે ઇન્દ્ર !, તે તું અમને સૂર્યસ્રોત, જળદેવતાસ્રોત તથા
પ્રાણિઓને ધૃત એવું પાપરહિતપણું, શરીરીતે પ્રાપ્ત કરાવ્યું,
તું, અમારી ગર્ભસ્વરૂપે અંદર રહેલી પ્રજાને છેક વધ મ
કરીશ, ત્હારા મહાન સામર્થ્ય ઉપર અમને શ્રદ્ધા છે. ૬

અધામન્યેશ્વરેન્મસ્માઅધાયિવૃષાંચોદસ્વમહતેષનાંય ।
માનોમકૃતેષુરુદ્ધતુયોનાવિન્દ્રુધુધ્યંદમ્યોવ્યમાસુતિદાઃ ॥૭॥

૧૦— અર્ષ । મન્યે । શ્રત । તે । અન્મે । અધાયિ । વૃષાં । ચોદ-
સ્વ । મહતે । ષનાંય । મા । નઃ । મૈકૃતે । પુરુદ્ધતુ ।
યોનો । ઇન્દ્ર । દુષ્યંતદમ્યઃ । વૈધઃ । આદૈર્મુતિમ્ । દાઃ ॥૭॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, હવે હું તને મનપૂર્વક ભજું છું. ત્હારા આ
સામર્થ્ય ઉપર અમને શ્રદ્ધા છે. અમનાનો વરસાવનાર એવો
તું, અમને શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ પ્રત્યે પ્રેરિત કર. હે બહુસ્તુત ઇન્દ્ર !,
તું અમને ધનશાળ્ય શ્રદ્ધાવિષે મ સ્થાપિત કર. તું, બૃહ્યા
(સ્તોતાઓ)ને અન્ન તથા દ્ધીરાદિક દે. ■

માનોવર્ધારિન્દ્રમાપરાંદ્રામાનઃપ્રિયામોર્જનાનિપ્રમોષીઃ ।
આણ્ડામાનોમધવચ્છક્રુર્નિર્જેન્માનઃપાત્રમેત્સહજાનુપાણિ ॥૮॥

૧૦— મા । ન । વર્ધાર । ઇન્દ્ર । મા । મૈર્જ । દ્રાઃ । મ । નઃ ।
પ્રિયા । મોર્જનોનિ । પ્ર । મોષીઃ । આણ્ડા । મા । નઃ ।

મુચ્ચન્ । શક્ । નિ । મેત્ । મા । નુ । પૈત્રી । મેત્ ।
મુહદન્તુપૈત્રી ॥ ૮ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તુ અમારો રાધ મ પૈત્રી તુ, અમારો પરિત્યાગ
મ કરીશ તુ, અમારી પ્રિય હૃદયોઅ મ પતિનુ હરથ મ
રીશ હે ધનવતા સન મર્ચસકત (ઇન્દ્ર) !, તુ, અમારા
ગર્ભસ્વરૂપે રહેલા સિશુઓનો નાશ મ કર અમારા હોડિ તેવડા
તથા ધુટણીયાભર રીખે તેના સિશુઓનો નાશ મ કર (૨)
અથવા, અમારા સુઆન્નિ યજ્ઞ પાત્રોને મ ફોડીશ ૮

અર્વાઙિહિસોમકામંત્વાહુર્યમુતસ્તસ્યપિત્રામદાય ।

કુરુવ્યચાજઠરઆર્ષસ્વપિતેર્વનઃશુણુહિન્યમાન ॥૧॥૧૯॥

૧૦— અર્વાઙ્ । આ । હિહિ । સોમંકામમ્ । ૮ । આહુ । અ-
યમ્ । મુત । તત્ત્વ્ય । પિત્ર । મદાય । ઉર્લેદ્યચા । જઠરે ।
આ । શુણ્ણુ । પિતાર્દૈવ । નુ । શુણ્ણુહિ । ન્યમાન ॥૧॥૧૯

અ૦—તુ, અમારી પામે આવ. તુને સોમકામી કહે છે આ મોમ
તેપાર કથો છે તુ, હર્થર્થ તેનુ પાત કર પેહોનો યજ્ઞ, ત્વારા
(પેટમા સોમરસ ચોમેર રેડ તુને હાક મારના, પિતાની પેટ
અમારી સ્તુતિ શ્રાવણ ૮

ધૃતિ ઓગણીશમિ વર્ષ સમાપ્ત.

સુક ૧૦૪.

૧ નિસદે = નિસદનાયોપવેશનાય = ખેડક માટે

૨ દવાન = દેવાગામ્યકુર્ષન્ = હણુહણુનો (સ્વનશબ્દે)

૩ વયઃ = દોરુઃ. (બીજાં)

- ४ अवसायः = विमुच्य = ओ३।
 ५ वहीयसः = वीदुः = अन्त आदरपूर्वक वही जनाः.
 (वहप्रापणे).
 ६ प्रयित्वे = यागकाले प्राप्ते = यत्समय प्राप्ते यतां.
 ७ दोषा = शत्रि.
 ८ वस्तोः = द्विष.
 ९ वृम्नन् = भक्षयन्तु = नाश करे. (वसुभदने).
 १० वर्णम् = अनिष्ट-निवारक. (वृद्धवरणे).
 ११ सुविताय = सुष्ठु प्राप्तव्याय यज्ञाय = यज्ञार्थ.
 १२ केतवेदाः = केतुज्ञाने वेदः परेषां धने येन सः = पद-
 धने ज्ञानार्थ.
 १३ तमना = आत्मना = पोतेज.
 १४ उदन् = उदके = उ३३ विधे.
 १५ प्रवणे = निम्ने अगाधप्रदेशे = अगाध प्रदेश विधे.
 १६ उपरस्य = उदकस्य मध्ये सुप्तस्य = उ३३ मध्ये क्षी
 रहेनारना.
 १७ आयोः = धृतउत करनारना.
 १८ युयोप = गूढमासीत = गू६ उ३. (युषविमोहने).
 १९ द्विजानाः = मीनयन्त्र्यः = प्रसन्न करी.
 २० नीषा = नयनहेतुमूलासापदबी = भार्ग. (नीष् प्रापणे).
 २१ गात् = गता प्राप्ता = प्राप्ति याय.
 २२ चकृतात् = कृतात् = करेव.
 २३ मघा = धन.
 २४ निष्वापी = निर्गतपलोविनिर्गतशेषो यद्येष्टवारी
 दासीपतिः = यद्येष्टवारी व५२ पुर५ (निर्गतो स्वः श-
 पोयस्यसः).

२५ जीवशंसे = जीवैः शंसनीये = प्राणिभ्यो वडे कामना करवा
योग्य, ४५८

२६ भुजम् = पालयित्रीं प्रजां = प्रभने

२७ आसुति = क्षीरादिक.

२८ घय = व्यन

२९ अकृते = अनिष्पादिते धनशून्ये = धनशून्य

३० परादाः = परिष्ठाग कर.

३१ भोजनानि = उपभोग्य धन

३२ आपहा = गर्भ-स्वहृषे रक्षेय शिशुभ्यो

३३ पात्रा = धनसमर्थ = ढीठे तेवडा

३४ सहजानुषाणि = धुटसु भरे रीणे तेवडा (जानुभ्या
यानि भूमिं सनन्ति गच्छन्ति).

३५ उदव्यचाः = पोडोणे (उदव्यचो व्यापनं यस्य स)

सूक्त १०५.

, ऋषि-त्रित आप्त्य, अववा इत्स, देवताः-विश्वेदेव, छन्द-८
पयमभ्या गृह्णती, १८ त्रिष्टुप्, अवशिष्ट पंक्ति.

* चन्द्रमाअप्स्व१न्तरासु१प१र्णो१धा१स्तेदिवि ।

नवो१हिरण्यनेमयः१पदवि१न्दन्तिविद्युतो१वित्तमे१अस्परौ१दसो ॥१॥

१) १ त्रित कूपेवहितः । अ० सं० १-७-२३. ।

२ काटेनिबाहुँश्चविरहवृत्तयइति । अ० सं० १-७-२४ ।

३ तत्तव्यताजायतसद्वितीयमभ्यपातयत्ततोद्वितोजा-

૫૦— ચન્દ્રમાં । અપદ્મ । અન્ત' । આ । સુદર્ણ । ઘાવતે । દિવિ ।
 ન । વ । હિરણ્યદનેમય । પદમ્ । વિન્દન્તિ । વિદ્યુત્ . ।
 વિત્તમ્ । મે । અપ્ય । ગોદસીર્ણિ ॥ ૧ ॥

અ૦—ઉદકમડાની અદર રહી ગતિવાગે, યજ્ઞા મુખમના નામના
 સૂર્યરશ્મિ વડે યુક્ત એવો ચન્દ્રમા, ઘુનોક વિગે એકજ પ્રકારે
 દોડે છે હે (ચન્દ્રમાના) કલ્યાણ સોનેરી કિનાર', યજ્ઞા કલ્યા-
 ણકારક અને મુંદર કિનાર', પ્રકાશમાન રશ્મિઓ, તમારા
 અમ્ર ભાગને પ્રાપ્ત થતાં નથી (અર્થાત્ મારી છદ્ધિએ કૂવા
 વડે આટલ હોવાથી, તે અમ્રભાગને પામતા નથી તેથી, મને
 જ્ઞાની બહાર કાઢો) હે ઘાવાપૃથિવી', મહાર આ (સ્તોત્ર)
 લક્ષ્મી થ્યો અથવા, (હુ કૂવામાં પડેનો છુ તે) તમે માર
 આ હુ ખ બાણો

અર્થમિદ્વાર્થઅર્થિનઃજાજાપાયુવત્તેપતિમ્ ।

તુજાત્તેષ્ટુપ્પયપયઃપરિદાયમૈદુહેવિત્તમેશ્રુસ્પરોદસી ॥૨॥

પતસત્તૃતીયમમ્યપાતયત્તતસ્વિતોજાવતયદમ્યોજાવન્તત-
 દાપ્યાનામાપ્યત્યમિતિ । તે૦ સા૦ ૩-૨-૮ ।

ટીપ્પણ—એકત, દ્વિત અને ત્રિત નામના ત્રણ સપિ તૃયાણર
 થતા, ત્રિતે એક કુવામાંથી પોતે પાણી પીને બીજાને પાન કરાવ્યું
 તે બન્નેએ, જળપાન કરી તે ત્રિતનું પાન કરણ કરી લઈ, તેને
 કુવામાં નાખ્યો, અને તે કુવા ઉપર રચતું પૈકુ ઢાક્યું તે વખતે
 ત્રિતે, દેવોની આ સ્મૃતિ થડે પ્રાર્થના કરી.

૧૦— અર્થમ્ । સ્ત્ર । પૈ । કુમ્ । ઇતિ । અર્થિનઃ । આ । જ્ઞાયા ।
 યુવતે । પતિમ્ । તુંગાતે, ઇતિ । વૃષ્ણમ્ । પર્યં । પુરિદ્ધર્થ ।
 રસમ્ । દુદ્ધે । વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસી ઇતિ ॥ ૨ ॥

અ—ધનની અપેક્ષાવાળા પુરુષો, નિશ્ચયે ધનને પ્રાપ્ત કરે કે કે
 બાઈ, પોતાના પતિને પ્રાપ્ત કરે છે (મારી બી મારા
 વિરહથી મરી જશે) તે આપુરુષ, (પરસ્પર પ્રેમી બની)
 વીર્યથી ઉલ્લસે છે. (તે પછી) તે વીર્યને ગર્ભસ્થાને
 ધારણ કરી, પુત્રોત્પાદન કરે છે. (અને તે પુત્રોત્પાદન થશે
 નહીં) હે ધાનાપૃથિવી !, તમે મહાર આ કુળ જાણો ૨

*મોપુર્વેવાઅદઃસ્વપાદિદિવસ્પરિ ।

માસોમ્યસ્પશ્નશ્ચુનેભ્રમકદાચનવિત્તમેઅસ્પરોદસી ॥૩॥

૧૦— મો^૧ ઇતિ । સુ । દેવા । અદ । સ્વ । એવં । પાદિ । દિવ ।
 પરિ । મા । મોમ્યસ્પ । શ્મદ્ધમુવં । શુને । મૂમ । કદા ।
 ચન । વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસી ઇતિ ॥ ૩ ॥

અ—હે દેવો !, સ્વર્ગ વિષે હોવાર, અને દુર્યોક્તના ઉપર હોવાર
 અમારા પિતૃઓ-આદિને, નિશ્ચયે બ્રહ્મ મ કરે અને, સોમપાન
 કરવાને યોગ્ય પિતૃગણને સુખ આપનાર (પુત્ર)થી સન્ન
 મ હોઈએ. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ માદ (સ્તોત્ર)
 લક્ષ્મી સ્વી. ૩

* નાપુત્રસ્વલોકોસ્તિ । પે. ૦ મા. ૭-૧૩. ।

*युद्धं पृच्छाम्यवममवतो विवर्चान् ।

वृद्धं पुण्यं गतं कस्तद्विभर्ति नृत्तं नो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥४॥

१०— युद्धम् । पुण्यमि । अवमम् । स । तत् । दत् । वि ।
वोचति । क्व । नृत्तम् । पुण्यम् । गतम् । व । तत् ।
विभर्ति । नृत्तं । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥४॥

अ०—पू०, देवाना-आदिभूत-(अग्नि)ने ५ पू० ७७ ते, देवदूत
अवे। ते, भने विवेक करी दे ते पू० (स्तोताओं अर्थ),
अपस करे तु ते क्या गधु ? भीलो क्यो नवनर (देव), ते
अपसने धारण करे ? हे धावापृथिवी !, तमे भा० आ
(स्तोत्र) लक्ष्मभा ४

अमीपेदेवास्थनं त्रिष्वारोचने दिवः ।

नृद्धं नृत्तं नृत्तं कस्तद्विभर्ति नृत्तं नो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥५॥२०॥

१०— अमी इति । ये । देवा । स्थनं । त्रिषु । आ । रोचने ।
दिवः । कत् । वृ । नृत्तम् । कत् । अनृतम् । क्व । प्रतना ।
वृ । आदृष्टि । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥५॥२०॥

अ०—हे देवा !, अर्धप्रकाश प्रष्टे स्थान विने के तमे रहे छे ते
तमारं । (स्तोताविषयक) सत्य क्या छे ? (शत्रुविषयक) अस
त्य क्या छे ? तमने अर्धछु करे पुरातन आहुति क्या छे ?
हे धावापृथिवी !, तमे भा० आ (स्तोत्र) लक्ष्मभा ५
धति वीशमे। वर्ग समाप्त.

* १ अग्निमुद्धप्रथमोदेवतानाम् । ये० मा० १-४. ।

२ अग्निवैर्देवानामवमम् । तै० मा० १-१ ।

કદ્યૈઋતસ્યઘર્ણસિકદ્ધર્ણસ્યચંચનમ્ ।

કદ્યૈઋણોમહસ્પથાતિકામેમદ્દુઘૌવિત્તમેઽસ્યરોદસી ॥૬॥

૫૦— વત । વઃ । ઋતસ્ય । ઘર્ણસિ । વત । વર્ણસ્ય । ચંચનમ્ ।
વત । અર્ચ્યૈઋ । મહઃ । સ્પથા । ભર્તિ । કામેમ્ । દુઘૌ ।
વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસો ઈતિ ॥ ૬ ॥

અ૦—(હે દેવો) ' , તમારું (ઇષ્ટદેવપ્રાપ્તિ રૂપી) અત્યંતુ ધારણ
ક્યાં ગયું ? વફ્ફુની અનુગ્રહ દ્રષ્ટિ ક્યાં ગયું ? (અરિ-
ઓના નિયંત્રા એવા) મહાન અર્ચમાનો (ઇષ્ટસ્થાન પમા-
ડનાર) માથે ક્યાં ગયો ? અમે દુઘ્ન બુદ્ધિવાળા શત્રુનું
ઉલ્લંઘન કરીએ. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર)
લક્ષમાં લ્યો. ૬

અહંસોઽસ્મિયપુરામૃતૈવદામિકાનિચિત્ ।

તંમાઘ્યન્ત્યાધ્યોઽૈવકોનતુળ્લજૈમૃગવિત્તમેઽસ્યરોદસી ॥૭॥

૫૦— અહમ્ । સઃ । અસ્મિ । યઃ । પુરા । મૃતૈ । વદામિ । કાનિ ।
ચિત્ । તમ્ । મા । ઐન્તિ । આડ્યઃ । વૃક્ । ન ।
તુળ્લજૈમ્ । મૃગમ્ । વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસી ઈતિ ॥ ૭ ॥

અ૦—(હે દેવો) !, ન્યારે પૂર્વે સોમરક્ષ કાઢી કેટલાંક સ્તોત્રો
ગાયેલાં તેજ હું 'છઠ', (તો મારો પરિત્યાગ કેમ કરે છે) ?
ઉદક પ્રત્યે જનાર તૃપાત્ અગ્ને જેમ સની વર લક્ષણ કરી
જાય તેમ, (પુત્રાદિની અપ્રાપ્તિને લઈ) માનસિક વ્યથા, મને
લક્ષણ કરે છે. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર)
લક્ષમાં લ્યો. ૭

સંમાતપન્ત્યભિતં. સપત્નીર્વિવર્ણવઃ ।

મૂપોનશિશ્વાચ્યંદન્તિમાધ્યં. સ્તોતારંતેશતક્રતોવિત્તમેઽસ્યરોદસી

॥ ૮

પ૦—સમ્ । મા । તપન્તિ । અભિતં । સપત્ની દૃઢવ । વર્ણવઃ ।
મૂપં । ન । શિશ્વાં । વિ । અદન્તિ । મા । આદ્યં ।
સ્તોતારમ્ । તે । જતન્તો इति शतकृतो । वित्तम् । म् ।
अस्य । रोदसी इति ॥ ८ ॥

અ૦—(હે ઇન્દ્ર), શોઙ્ગોની પેઠે, પરુર્યાનીય-પાસળારૂપ-દૂવાની
લીતા અને ચેત્તેર સતાપે છે. હે સે કડો પરાક્રમવાળા, વા
બહુવિધ પ્રભાવાળા (ઇન્દ્ર) !, ઉદર, જેમ અન્નરસ વડે
લીપાએલ સૂત્રાને, યજ્ઞ પોતાની ઘીથી લીપાએલ પુછડીને
ચાટે, તેમ તારો-સ્તોતા-કુ તેને, આધિઓ આપ જાય છે
હે યાજ્ઞપૃથિવી !, આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમા દ્યોઃ ૮

અમીયેસસ્રરુદમયસ્તત્રમિનામિરાતતા ।

જિતસ્તદ્વેદાપ્ત્યઃસમામિસ્વાયરેભતિવિત્તમેઽસ્યરોદસી ॥૯॥

પ૦—અમી इति । ये । स्र । रुदमयं । तत्र । मे । नाभिं । आ-
दतता । जितं । तत् । वेद । आप्त्य । स । सामिद्वैतार्थ ।
रेभति । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ९ ॥

અ૦—જે આ સાત (સૂર્યના) કિરણો છે તે વિષે, (સાત પ્રાણ-
સ્વરૂપે) મારી નાભિ બાધેલી છે જિત આપ્ત્ય ઋષિ, તે
(પૂર્વોક્ત વ્રતાત) જળે છે તે ક્રવામાથી બહાર નીકળવા

તે કિરણોની શ્રુતિ કરે છે. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ
માર (સ્તોત્ર) વક્ષમા લ્યો. ૯

*અમીયેપંચોક્ષણોમધ્યેતસ્પુર્મહોદિવઃ ।

દેવત્રાનુપ્રવાચ્યસધ્રોચીનાનિવાંટતુર્વિત્તમેઅસ્પરોદસી ॥૧૦॥૨૧

૧૦— અમીં इति । ये । पंच । ईत्तमं । मध्ये । तस्युः । मह ।
दिवः । देवतत्रा । तु । प्रऽवाच्यम् । सध्रीचीर्नीः । नि ।
वृत्तुः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १० ॥ २१ ॥

અં—આ જે પાંચ ક્રમનાના વસ્તુવનાર (દેવો), વિસ્તીર્ણ દુક્ષોક
મધ્યે રહેવા છે તેઓ, દેવો મધ્યે છેક પ્રસસનીય એવા મારા
સ્તોત્ર પ્રત્યે, એકદમ આગમન કરે છે. (અને તે પછી તમ
થઈ), નિવૃત્ત થાય છે. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ માર
(સ્તોત્ર) વક્ષમા લ્યો. ૧૦

ઇતિ એકવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

સુપર્ણાપુત્રાસતેમધ્યઅરોધનેદિવઃ ।

તેસેંધન્તિપથોટ્કંતરંતંયહૃતીરુપોવિત્તમેઅસ્પરોદસી ॥૧૧॥

૧૦— સુદર્ણાઃ । પુત્રે । આસતે । મધ્યે । ઈં દરોધને । દિવઃ । તે ।
સેધેન્તિ । પથ । વૃંત્તમ્ । તંત્રમ્ । યંત્રીર્નીઃ । અવઃ । વિત્તમ્ ।
મે । અસ્ય । રોદસીં इति ॥ ११ ॥

અં—આ સુર્યના કિરણો, સર્વવ્યાપક સુર્યોક મધ્યે રહેવા છે તે,
(ત્રિતણુ વક્ષણ કરવા) અગાધ જળને તરવાર પરને
માર્ગમાથી નિવૃત્ત કરે છે હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ
માર (સ્તોત્ર) વક્ષમા લ્યો. ૧૧

નવ્યતદુવધ્યંદિતંદેવાંસ.મુપવાચનમ્ ।

ઋતમર્ષન્તિસિન્ધવ મત્યતાંતાનસૂર્યોવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૨॥

૧૦— નવ્યમ્ । તત્ । હ્યર્ધ્યમ્ । હિન્મ્ । દેવાંસ । મુદપ્રવાચનમ્ ।

ઋતમ્ । ઐર્ષન્તિ । સિન્ધવ । મત્યમ્ । તતાન્ । સૂર્ય ।

વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસી इति ॥ ૧૨ ॥

અ—હે દેવા !, નદીઓ (મર્ષદા અવિચ્છિન્ન) ઉદક વેહેવાવા
છે, અને સૂર્ય પોતાના મર્ષદા વિદ્યમાન તેજને વિસ્તારે છે
તે નનતર પ્રશમનીય અને રૂઢ વર્ણનીય સામર્થ્ય, તમે વિશે
રહેલુ છે દેવાનાપૃથિવી !, તમે આ માર (સ્તોત્ર)
લક્ષમા સ્થો ૧૨

અગ્નેતવ્રત્યદુવધ્યંદેવપ્તસ્ત્યાપ્યમ્ ।

સન્તઃસુતોમનુષ્વટાદેવાન્વક્ષિવિદુષ્પરોવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૩॥

૧૦— અગ્ને । તત્ । ત્યત્ । હ્યર્ધ્યમ્ । દેવપ્ત । અસ્તિ । આપ્યમ્ ।

સ । સુ । સુત । મનુષ્વત્ । આ । દેવાન્ । વક્ષિ । વિદુઃ-

દર્શ । વિત્તમ્ । મ । અસ્ય । રોદસી इति ॥ ૧૩ ॥

અ—હે અગ્ને !, દેવા મને ત્હાડ તે પ્રશમનીય આધવપણુ,
શ્રુતિ પ્રગિદ્ધ છે (તેથી) અસત વિદ્વાન એવા તુ, મનુષ્ય
યજ્ઞની પેઠે અમાગ યજ્ઞ મિત્રે બેગી દેવાનુ શાસ્ત્રમર્યાદા-
પૂર્વક યજ્ઞ એ હેવાનાપૃથિવી !, તમે આ માર (સ્તોત્ર)
લક્ષમા સ્થો ૧૩

સુતોહોતામનુષ્વટાદેવાંઅન્ઠાવિદુષ્પરઃ ।

અગ્નિર્હવ્યાસપદતિદેવોદેવેપુમેધિરોવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૪॥

૧૦— મૈત્તઃ । હોતાં । મનુષ્યત્ । આ । દેવન્ । અચ્ચ । વિ-
 દ્તોઃ । અગ્નિઃ । હવ્યા । મૈમુદ્ગ્નિ । દેવઃ । દેવેર્ણ । મેર્ષિઃ ।
 વિત્તમ્ । મ્ । અસ્ય । રોદમી ઇતિ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—મનુના મઠની પેઠે અમારા યજમા બેમનાર, દેવાનું આજ્ઞાન
 કરનાર, અત્યંત વિદ્વાન, નાનદિ-ગુણયુક્ત, સર્વ દેવો મધ્યે
 ધ્રુવિમાન એવો અગ્નિ, અમારા હવિને શાસ્ત્રમર્યાદાપૂર્વક
 દેવાભિશુભ પ્રેરે. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર)
 લક્ષમા લ્યો. ૧૪

અઘ્નાકૃણોત્તિવર્ણોગાતુવિદંતર્થોમદે ।

વ્યૂર્જોતિસ્તદામૃતિનવ્યાજાયતામૃતવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૫॥૨૨

૧૦— વ્રણ । કૃણોત્તિ । વર્ણઃ । ગાતુર્ણવિદમ્ । તમ્ । રૂપહે । વિ ।
 ઉર્જોત્તિ । હુદા । મૃતિમ્ । ન્વ્યઃ । જાયતામ્ । ઋતમ્ । વિ-
 ત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદમી ઇતિ ॥ ૧૫ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—જે સપત્તિનું રક્ષણ કરે છે તે દુઃખનિવારક માર્ગને પ્રાપ્ત
 કરાવનાર વરણ પાસે અમે, હૃદયગતી પ્રાર્થના કરીએ છીએ.
 (આ અમારે સ્તોતા), હૃદયપૂર્વક તેની મનનીય સ્તુતિ પ્રગટ
 કરે છે. તે સ્તુત્ય (વરણ), અમને અત્ય-સિદ્ધ હો. હે
 ધાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો. ૧૫
 ઇતિ બાષીશમા વર્ગ મમાપ્ત.

*અસૌયપન્થ્યાઆદિત્યોદિવિષ્ણવાચર્યકૃતઃ ।

નસદેવાઅતિક્રમેતર્વનામોનપંડયથવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૬॥

* સૂર્યદ્વારેજતેચિરજ્ઞાઃપ્રયાગ્નિ ઇતિ ૬.

१०- अमो । यः । पन्थाः । आदित्यः । दिवि । प्रदशान्यम् ।
कृतः । न । सः । देवाः । अतिदमम् । तम् । मर्ता । न ।
पश्यय । वित्तम् । मे । अस्य । रोदमी इति ॥ १६ ॥

अ०—मन्ततभाभी, यथा (अथर्ववेद प्रथमे प्रथमः कर्त्तार उपाम-
धेना) भार्गवून अथो नो व्यादित्य, ध्रुवोऽथ मध्ये प्रदृष्ट
रीते स्थापित करेवो छे तेनुं अतिक्रमण करवाने हे देवो !,
तमे शक्तिमान नथी. हे (पापी) मनुष्यो !, (अथेक तथा
दित), तमे ते क्षयने न्नेता नथी. हे धावापृथिवी !, तमे
आ भाउं (स्नेत्र) लक्षभा स्यो. १६

वित्तः रूपैर्वदितो देवान् हवत ऊतये ।

तच्छुश्राव वृहस्पतिः कृष्णर्जहृणादुरुवित्तं मे अस्य रौदसो ॥ १७ ॥

१०- वित्तः । रूपैः । अवददितैः । देवान् । हवते । ऊतये । तत ।
शुश्राव । वृहस्पतिः । कृष्ण । अहुरर्जोत् । उरु । वित्तम् ।
मे । अस्य । रोदमी इति ॥ १७ ॥

अ०—कृपाभां पाडेव निते, रक्षधुधं देवानी श्रुति करी ते अथु-
स्पतिअे भाभणा, अने तेवे तेने सकटभापी ओधारी विशाग
कृपायु कथुं. हे धावापृथिवी !, तमे आ भाउं (स्नेत्र)
लक्षभा स्यो. १७

अरुगोमांसकृष्टकः प्रयायन्तं दृदशीहि ।

उज्जिहीते निचाय्या तर्पेव पृष्टपा मयो वित्तं मे अस्य रौदसो ॥ १८ ॥

१०- अरुणः । मा । मृत् । वृकः । प्रया । यन्तम् । दृदशी ।

હિ । રત્ । ગિહાતે^{૩૨} । નિદ્વાય્ય^{૩૦} । તદ્દૃઢ^{૩૧} । પૃદ્દિદ્દા^{૩૩} -
મુયી । વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદમી^{૩૪} ર્હિતિ ॥ ૧૮ ॥

જા૦—લોહિતવધુના વરૂએ, મને એકાદ માર્ગે જતા જેયો અને
મને જોઈને, (પરિશ્રમથી) પીઠ લગાઈ જતા ચુતાર ઉભો
થાય તેમ (ખાઈ જવા) ઉભો થયો અથવા, (૨) માસાઢિકનો
મ પાદક એવો ચક્રમા, આકાશમાર્ગે જનાર નક્ષત્ર ગણને
જોઈ તેને બેગે છે, પણ તે મારી મમી રમા આવતો નથી હે
ધામાપૃથિવી !, તમે આ માર (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો ૧૮

પુનાઙ્ગપેણત્રયમિન્દ્રંવન્તોમિપ્યામવૃજનેસર્વધીરાઃ ।

તન્નોમિત્રોવરંણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુ પૃથિવીરુતયોઃ ૧૯।૨૬

૫૦— પુના । ઙ્ગપેણ^{૩૫} । ત્રયમ્ । મિન્દ્રંવન્ત । અમિ । ત્યામ્ ।
વૃજને । સર્વધીરા । તત્ । ન । મિત્ર । વરંણ । મમહ-
ન્તામ્ । અદિતિ । સિન્ધુ^{૩૬} । પૃથિવી । રુત । યૌ ॥ ૧૯।૨૬

જા૦—આ ગાનાયોગ્ય સ્તોત્ર વડે ઇન્દ્રનો અવગ્રહ મેળવી, પુત્ર-
પૌત્રાદિક વડે પ્રખ્યાત થઈ, અમે મહામ વિષે શત્રુનો પરાજય
કરીએ મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને
ધુત્રોક, અમારી તે (પ્રાર્થના) ને યોરો ૧૯

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૦૫.

૧ વિદ્યુત્ = વિદ્યોતમાના રશ્મય = પ્રકાશમાન રશ્મિઓ.

૨ તુઙ્ગાતે - ઊંચે છે

૩ મોપુ = મૈથ = નહીંજ.

- ૪ સ્થ = સ્વર્ગે દેના
 ૫ અવપાદિ = અવપન્ન વિષમ પ્રમદ = બદ
 ૬ શૂને = અપવમને = શૂન (દુષ્પ્રોશ્વિગતિવૃદ્ધી)
 ૭ અવમમ = આદિભૂત
 ૮ વરુણ = અનિષ્ટ-નિવારક દેવ
 ૯ ધર્ગસિ = ધારણ (ધૃજ્ ધારણે)
 ૧૦ અયંમા = અરોણા નિયન્તા = ઇન્દ્રો નિયન્તા દેવ
 ૧૧ વ્યન્તિ = બક્ષણ કરે છે. (વીગત્યાદી)
 ૧૨ પશૌષ = પશુધાનીય એવી કુવાની ભીતિ
 ૧૩ શિશ્રા = અન્નરમ નિપ્ત મૂનો, અથવા, કૃતસિપ્ત પુરુષ.
 (ણાશૌષે)
 ૧૪ જામિત્વાય = રૂપાત્રિર્ગન્ત-વાય = કુવાની માર નીકળવા.
 જમતિગચ્છતીતિજામિ)
 ૧૫ રેમ્મતિ = ગુપ્તિ કરે છે (રેમ્મશબ્દે)
 ૧૬ ધિત = તીર્થસ્તમસ્તિરસ્કૃતોજ્ઞાન = ત્રિન
 ૧૭ ઉક્ષણ = સેત્તાર = કામનાનો રંગારંગાર
 ૧૮ સધ્રીષીના = સદાચંતો યુગપદાગચ્છન્ત = એકદમ
 આગમન કરે છે (અદ્યન્ ગતી)
 ૧૯ આરોધને = સર્વસ્થાવરયે વ્યાપ્તે = મર્યાદાપૂર્ક
 (ક્ષાન્નિયતેતેનત્યારાધન)
 ૨૦ વહતી = મહાન
 ૨૧ સેધન્તિ = નિષધન્તિ નિધારયન્તિ = નિસારે છે
 ૨૨ અર્ધન્તિ = પ્રેરે છે
 ૨૩ વિદુટર = અત્યંત વિદ્વાન
 ૨૪ સત્ત = નિષણ્ણ = ખેસી
 ૨૫ સુપૂદતિ = પ્રેરે (પૂદયારણે)

૨૬ ગાતૃષિદમ = માગને પ્રાપ્ત કરાવનાર.

૨૭ વ્યૂર્ણોતિ = વિવૃજોતિ = પ્રગટ કરે છે.

૨૮ અવહિતઃ = પાતિતઃ = પાડેલ.

૨૯ અંતૂરણાત્ = અંદસઃ પાપરૂપાત્ અસ્માત્ કૂવપાતાત્ = સંકટમાંથી. (અદિગતૌ).

૩૦ નિચારય = નેધને. (ચાયૃદશને).

૩૧ પૃષ્ઠામયો = આમથી અર્થાત્ (પરિશ્રમ) બરાબ મળેલ પીઠવાળો.

૩૨ ઉદગ્નિહોતે = ઉદગ્નછતિ = ઉભો થાય. (ઓઢાકતૌ).

૩૩ આંગુષ્ઠેણ = આધોપશ્ચ યોગ્ય સ્તોત્ર વડે.

સૂક્ત ૧૦૬.

અગ્નિઃ-આગિરસ કૃત્સઃ દેવતાઃ-વિશ્વદેવઃ છન્દઃ-૧-૬ જગતી,
૭ મિષ્કુલ.

इन्द्रं मित्रं वरुणमुग्निमुतयेमार्कतं शुर्वो अदितिं हवावहे ।

रथुन दुर्गाध्वंसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अहंसो निर्दिष्यते न ॥ १ ॥

૧૦-— इन्द्रम् । मित्रं । वरुणम् । अग्निम् । ऊतये । मार्कतम् । शुर्वः ।

अदितिम् । हवावहे । रथम् । न । दुर्गागात् । सुदानवः । सु-

दानवः । विश्वस्मात् । नः । अहंसः । निः । विपर्जन ॥ १ ॥

અન-—અને છન્દ. મિત્ર, વરુણ, અગ્નિ અને મરુદગણ અને અદિતિને, રથભાગે આવીને કરીએ છીએ. સંપત્તિના નિ-
વાસરૂપ અને દાનશર દેવો. (સારથિયો) રથને જેમ દુર્ગમ
પ્રદેશમાંથી છવાડે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી છવાડે. ૧

तथादित्या आगता सर्वना तये भूत देवा वृत्रतुर्येषु अंभुवः ।

रथं न दुर्गाध्वंसवः सुदानवो विश्वं स्माद्यो अंहसो निष्पिपर्तन ॥२॥

प०— ते । आदित्याः । आ । गन् । सर्वदेता तये । भूत । देवाः ।
वृत्रैर्दुर्गेषु । शम्भुवः । रथम् । न । दुःगात् । वसवः ।
सुददानवः । विश्वं स्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥२॥

अ०—हे देवा ।, तमे युद्ध विषे अभने सहाय्य करवा पधारो.
म'आम विषे, तमे अभने सुष देनार हो (सारथियो) रथने
जेम उगारे, तेम तमे अभने सर्व संकटथी उगारे. २.

अवन्तुनः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे क्रतावृथा ।

रथं न दुर्गाध्वंसवः सुदानवो विश्वं स्माद्यो अंहसो निष्पिपर्तन ॥३॥

प०— अवन्तु । नः । पितरः । सुप्रवौचनाः । उत । देवी इति ।
देवपुत्रे इति देवपुत्रे । क्रतुदृष्टा । रथम् । न । दुःगात् ।
वसवः । सुददानवः । विश्वं स्मात् । नः । अंहसः । निः ।
पिपर्तन ॥ ३ ॥

अ०—पुण्यश्लोक पितामो, अभाहं रक्षणु करो. वणी, सत्य वा
यहने वृद्धिगत करनारा देवमाता धावापृथिवी, अभाहं रक्षणु
करो. सपत्तिना निवामरूप, दानकर देवा, (सारथियो)
रथने जेम दुर्गम्य (आज्याप्यावाणा) प्रदेशमाथी उगारे,
तेम अभने सर्वसंकटथी उगारे. ३

नराशंसं वाजिनं वाजयं ब्रह्मयध्वारं पूषणं सुमैरीमहे ।

रथं न दुर्गाध्वंसवः सुदानवो विश्वं स्माद्यो अंहसो निष्पिपर्तन ॥४॥

૧૦— મગશંસમ્ । વાગિનમ્ । વાજયન્ । ઇહ । સંપત્દશીરમ્ । પુષ-
 ણમ્ । સુન્વૈઃ । ઈમહે । રયમ્ । ન । દુઃદગાત્ । વસવઃ ।
 સુદદાનવઃ । વિશ્વસ્માત્ । નુઃ । અંહસઃ । નિઃ । પિપર્તન ॥ ૪

અ૦—મનુષ્યોને સ્તુતિ કરતા યોગ્ય, અનસપત્ત (અગ્નિ)ને પ્રત્ય-
 સિત કરી, આગે (હું તેની સ્તુતિ કરું છું.) અત્યંત
 બલવાન પૂષાદેવની અમે, ર્હાં સ્તોત્રો વડે પ્રાર્થના કરીએ
 છીએ, સંપત્તિના નિવામરૂપ, દાનશર દેવો, (સારથિઓ) જેમ
 રથને દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી
 ઉગારે. ૪

બૃહસ્પતેસદૃમિશ્રઃસુગંઠૃષિશંયોર્યત્તેમનુહિંતંતર્દીમહે ।
 રયંનદુર્ગાધ્વસવઃસુદાનવોવિશ્વસ્માત્રોઅંહસોનિપિપર્તન ॥ ૫ ॥

૧૦— બૃહસ્પતે । સદમ્ । ઇત । નુ । સુદગમ્ । કૃષિ । રામ્ । યોઃ ।
 યત્ । તે । મહં દહિતમ્ । તત્ । ઈમહે । રયમ્ । ન । દુઃદ-
 ગાત્ । વસવઃ । સુદદાનવઃ । વિશ્વસ્માત્ । નુઃ । અંહસઃ ।
 નિઃ । પિપર્તન ॥ ૫ ॥

અ૦—હે બૃહસ્પતે ! તું અમને સદૈવ સુખ દે. બ્રહ્માએ તું વિશે
 રથાપેલ, યજ્ઞના મનુષ્યોને અનુદાન એવી જે તારી શોભાપ-
 શાંતિ તથા સ્થાનાશ, તેની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.
 સંપત્તિના નિવામરૂપ, દાનશર દેવો, (સારથિઓ) જેમ રથને
 દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી ઉગારે. ૫

इन्द्रं कृत्सोऽत्र दृष्ट्वा शचीपतिं क्रादे निवाहूस्तपि रददूतये ।

रयं न दुर्गाध्वसवः सुदानवो विश्वस्मात्रो अंहसो निपिपर्तन ॥ ६ ॥

પ૦— ઇન્દ્રમ । કુત્સાઃ । વૃત્રહનમ્ । શર્ષપતિમ । કેટિ । નિદ-
 મોદ્ધુઃ । ઋષિઃ । અહુર્ । કુત્યે । રપમ્ । ન । દુઃદગાત્ ।
 વસવઃ । મુદ્દગાનવઃ । વિશ્વસ્માત્ । નૃ । અંહસઃ । નિઃ ।
 વિપર્તન ॥ ૬ ॥

અ૦—કુવામાં પડેલ કુત્સ ઋષિએ, વૃત્રહન્તા તથા મર્વ કર્મના
 પાપણ્ણહાર, યજ્ઞેવા શસ્ત્રીના બતાં ઇન્દ્રના રક્ષણાથ સ્તુતિ કરી.
 મ પત્તિના નિવાસરૂપ, દાનચર દેવો, (સારથિઓ) જેમ રથને
 દુર્ગમ પ્રદેશમાંથી ઉતારે, તેમ અમને સર્વસંકટથી ઉતારે. ૬

દેવૈર્નેદિવ્યદિતિર્નિપાતુદેવસ્રાતાત્રાયતામપ્રયુચ્છન્ ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહુતયૌઃ ॥૭॥૨૪

પ૦— દેવૈઃ । નૃઃ । દેવી । અદિતિઃ । નિ । પાતુ । દેવઃ । ત્રાતા ।
 ત્રાયતામ્ । અપ્રદયુચ્છન્ । તત્ । નૃ । મિત્ર । વરુણઃ । મમ-
 હન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હુત । યૌઃ ॥૭॥૨૪

અ૦—દેવો સહ દેવી અદિતિ, અમારું અત્યંત રક્ષણ કરે.
 દેદીપ્તમાન, સર્વગ્રાહક (એવા સર્વતાદેવ), પ્રમાદ કર્યા વિના
 અમારું પાલન કરે. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી
 અને ધુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે. ૭

ઘતિ ચોવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૦૬.

૧ સર્વેઘાતયં = સર્વેર્ગીરપુરુષેસ્તત્તાયવિસ્તરિતાર = પુદ્
 વિષે.

૨ ધૃત્યૂયેષુ = સપ્રાપ્ત વિષે.

- ૩ અધઃ = મહત્સમૂહરૂપબલં = મરૂદ્ધૃત્યુ.
 ૪ વસવઃ = નિવાસવિતારઃ = સંપત્તિની નિવાસરૂપ.
 ૫ શુભવાચનાઃ = પુણ્યશ્લોક.
 ૬ ષાજયન્ = હપદ્વયન્ પ્રલ્થલયન્ = પ્રભવવિત કરી.
 ૭ ક્ષયદ્વીરમ્ = અત્યંત બલવાન.
 ૮ સુગં = સુખ.
 ૯ યોઃ = મયાનાંયાયનં પૃથક્કરણં = ભયનાશ.
 ૧૦ કાદે = કુવામાં.
 ૧૧ નિવાહઃ = નિવસિતઃ = પડેલ. (વાહ્યપ્રપત્ને).
 ૧૨ અપ્રયુષ્ઠન્ = અપ્રમાણન્ = પ્રમાદ કર્યા વિના. (યુષ્ઠ-
 પ્રમાદ).

સૂક્ત ૧૦૭.

ઋષિઃ—આગિસ્મ કુત્સ, દેવતાઃ—વિશ્વદેવ, છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

યજ્ઞોદેવાનાં પ્રત્યેતિ સુમ્નમાદિત્યાસો ભવતા મુલ્લયન્તઃ ।

આત્રોર્વાંચીસુપતિર્વિવૃત્યાદં હોશ્ચિવાર્ચિત્તો વિત્તુરાસન્ત્ ॥૧॥

૧૦—યજ્ઞઃ । દેવાનાંમ્ । પ્રતિં । ઇતિ । સુમ્નમ્ । આદિત્યાતઃ ।
 ભવન્ત । મુલ્લયન્તઃ । આ । વુઃ । ઊર્વાંચીં । સુપ્તિઃ । વૃ-
 ત્ત્યાત્ । હોઃ । ચિત્ । યા । વૈસ્તિત્વિત્તુરનાં । અસન્ત્ ॥૧॥

અ—૧૪, દેવને સુખ પ્રમાડે. હે આદિત્યો !, તમે અમને સુખ
 પ્રમાડો. જે, ઈન્દ્રી પુરુષને પણ અતિશય ધન દેનાર હોય
 તેવી કૃપાદષ્ટિ, અમારી અભિસુખ વળે. ૧

ઉપનોદેવાઅવસાગમન્ત્વંગિરસ્યાંસાર્પધિઃસ્તૂયમાનાઃ ।

इन्द्रंइन्द्रियैर्मरुतोमरुद्भिरादित्यैर्नोअदितिःशर्मयंसत् ॥ २॥

૧૦— ઉપ । નુઃ । દેવાઃ । અવસા । આ । ગમન્તુ । અંગિરસામ્ ।

સાર્પધિઃ । સ્તૂયમાનાઃ । ઇન્દ્રઃ । ઇન્દ્રિયૈઃ । મરુતઃ । મરુત-

દિભિઃ । આદિત્યૈઃ । નુઃ । અદિતિઃ । શર્મૈ । યસત્ ॥ ૨ ॥

અ૦—અંગિરસોનાં ગાયેલ મનોવડે સ્તુતિ કરતા દેવા, રક્ષણ

વા અન્નસહ, અમને પ્રાપ્ત હો. ઇન્દ્ર, પોતાનાં ધન મદ,

(આગણ્યપચાસ) મરુત, (પ્રાણાદિ) મરુતો સહ, અને અદિતિ,

આદિત્યો મદ અમને સુખ દો. ૨

तन्मिन्द्रस्तन्वर्हणस्तदग्निस्तदर्यमातत्संविताचनोधात् ।

तन्नोमिश्रोवर्हणोमामहन्ताअदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः । ३॥ २६

૧૦— તત્ । નુઃ । ઇન્દ્રઃ । તત્ । વર્હણઃ । તત્ । અગ્નિઃ । તત્ ।

અર્યમા । તત્ । સંવિતા । ચનઃ । ધાત્ । તત્ । નુ । મિશ્રઃ ।

વર્હણઃ । મમહન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । ઉત ।

દ્યૌઃ ॥ ૩ ॥ ૨૬ ॥

અ૦—ઇન્દ્ર, અમને તે અન્ન દો. વરુણ, અગ્નિ, અર્યમા,

અવિતા, અમને તે અન્ન દો. મિશ્ર, વરુણ, અદિતિ,

સમુદ્ર, અને ધુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના) ને પોપો. ૩

હતિ પચીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૦૭.

૧ અહોચિત્ = દારિદ્ર્યમપિમાતસ્યપુરુષસ્ય = દરિદ્રીને પણ.

૧ વરિષોવિત્તરા = અતિસય ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર (વિદ્-
લલાભે)

૨ અર્ષાઘી = અભિમુખ

૪ ઇન્દ્રિયૈ = ધન મહ

૫ ઘનઃ = અન્ન (વાયતેરન્ને)

સુક્ત ૧૦૮,

અમિ - આગિરસ કુતસ, દેવતા - ઇન્દ્રાગ્ની, ૭-૬ - ત્રિપુલ

યદન્દ્રાગ્નીચિત્તત્પોરયોવાપ્તભિવિશ્વાનિમુવંનાનિચષ્ટે ।

તેનાર્પાત્સુરયંતસ્થિવાસાયાસોમંસ્પિવતંમુતસ્ય ॥૧॥

૧૦- ય ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । ત્રિપુલમ । રયં । વામ્ । અમિ ।

વિશ્વાનિ । મુવંનાનિ । ચષ્ટે । તેનં । આ । યાતમ્ । મુદાયમ્ ।

તસ્મિદ્વાસાં । અર્ષં । સોમંસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય ॥૧॥

અ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે તમારો જે અતિસય મુદર રય, સર્વ

ભુવનોને સન્મુખ ભુવે છે તે એક રથવિને એકા બેસી

આવો, અને તે પગી અને કાઢેના મોમરમણ પાત કરો ।

યાવદિદમુવંનવિશ્વમસ્ત્યંરુવ્યચાવરિમતાંગમીરમ્ ।

તાર્વાંઅયપાતવેસોમોઅસ્ત્વરંમિન્દ્રાગ્નીમનંસેયુવન્ધવામ્ ॥૨॥

૧૦- યાવંત । કુદમ્ । મુવંનમ્ । વિશ્વમ્ । અસ્તિ । રુદ્ધવ્યચાં ।

વરિમત' । ગમીરમ્ । તાત્વાં । અયમ્ । પાતવં । સોમં ।

આતુ । અમ્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । મનંસ । યુવન્ધવમ્ ॥૨॥

અ૦—આ મર્વ જગત્, પ્રમાણુમા જેટલું મર્વવ્યાપક તથા પોતાના
ગૌરવવડે ગંભીર છે, તેટલો દે હંદ્રાગ્ની, આ મોમરસ,
તમને પાન ડગ્વા, તથા અંતઃકણુને આનંદ આપવા
પધામ દે. ૨

ત્રકાયેદિસદ્યૈરુનામંમદ્રંસંધ્રીચીનાદંત્રણાહતસ્યઃ ।

તાવિન્દ્રાગ્રીમુચ્યંચ્ચાનિષ્યાગૃણ્ણઃમોમંસ્યવૃણાદંત્રિયામ્ ॥૩॥

૧૦— ત્રકાયે ર્દનિં । હિ । મુચ્યંકુ । નામં । મુદ્રમ્ । મધ્રીચીના ।
વૃનુદ્દત્તૈૃ । હુમ । મ્ । તૌ । હન્દ્રાગ્ની ર્દનિં । વૃણંચ્ચા ।
ન્દિમધં । વૃણાં । મોમંમ્ય । વૃણા । આ । વૃણ્યામ્ ॥૩॥

અ૦—તમે, (“ હન્દ્રાગ્ની ” એનું) મધુન્તા દયાણુકારક નામ
ન પાદન ક્યું છે વગી, હે શત્રુનાલક (હરત્રમી) !, તમે
એકા મધાથે જનાગ હા હે કામનાના વગસાવનાર !, તમે
મધાથેજ એમી વીર્યવાની મોમગસ (પેટમાં) રહે. ૩

સર્પિદ્વિષ્ણુપ્રિષ્ણાંનજાનાયતત્ત્વૈચાવર્હિરુતિસ્તિરાણા ।

તૃત્રિ સોમૈઃ૧રિંપિક્તેભિર્વાગિન્દ્રાંધ્રીસૌમ્નસાયંયાતમ્ ॥૪॥

૧૦— સર્પદૈદ્વેષુ । અગ્નિર્વૃ । આનૈજાના । યતત્ત્વૈચા । વર્હિઃ ।
હુમ્દતિં । તિસ્તિરાણા । તૃત્રિ । સોમૈઃ । ૧રિંદસિસ્તેમિ ।
અર્વાર્ । આ । હન્દ્રાગ્ની ર્દનિં । સૌમ્નસાયં । યાતમ્ ॥૪॥

અ૦—અગ્નિ પ્રદીપ્ત થતા, (અર્વાર્ આદિએ હવિને) યુતયુક્ત
ક્યું છે, પણ મૃદુલ કરી છે, તથા દર્શન પાથરેલું છે. હે
હન્દ્રાગ્ની !, તામડતોમ મદ ઉત્પન્ન કરનાર મોમરસ મોમેર
રહે. ૪ તે તમે અનુગ્રહ કરવા, અમારી અભિમુખ પધારો ૪

યાનીન્દ્રાગ્રીચક્રયુર્વીર્યાણિયાનિરૂપાણ્યુતતૃણ્યાનિ ।

યાર્ચાપ્રત્નાનિમરુપાશિવાનિતેભિઃસોમંસ્વપિવત્સુતસ્ય ॥૫॥૨૬॥

૫૦— યાનિ । ઇન્દ્રાગ્રી ર્ગ્રી । ચક્રયુર્ । વીર્યાણિ । યાનિ । રૂ-
પાણિ । ઉત્ત । તૃણ્યાનિ । યા । વામ્ । પ્રત્નાનિ । મરુપા
શિવાનિ । તેભિઃ । સોમંસ્વ । પિવત્સુતમ્ । સુતસ્ય ॥૫॥૨૬॥

અ૦—હે હન્ડાગ્રી !, તમે જે વીરક્રમે રેના, જે નિરૂપમાણ
સૃષ્ટિ રચેલી, વળી વૃષ્ટિ-પ્રદનાદિક જે મયો કરેનાં, તથા
તમારે જે પુરાતન કત્યાણ્કરકે મધ્યપદુ છે તેસર્વ મમેત,
તમે આ સિદ્ધ કરેલ મોમરસનુ પ્રાસન કરે ૫

ધતિ હવીશ્રમે વર્ગ સમારત.

યદર્થવપ્રધમર્વાંઘ્રાન્નોગ્રેયસોમોઅસુરેર્નોવિહવ્યઃ ।

તામૃતયાશ્રદ્ધામભ્યાદિયાતમયાસોમંસ્વપિવત્સુતસ્ય ॥૬॥

૫૦— યત । અવ્રવમ્ । પ્રથમમ્ । વામ્ । કૃણાત । અવમ્ । સોમં ।
ઔસુઃ । નુ । વિહવ્યઃ । તામ્ । મૃત્યામ્ । શ્રદ્ધામ્ । અનિ ।
આ । હિ । યાતમ્ । અર્થઃ । સોમંસ્વ । પિવત્સુતમ્ । સુતસ્ય ૬

અ૦—વચ્ચરભાગ તમારે એવન કરતા, (‘ મોમવડે હુ તમને
પ્રસન્ન કરીશ ’ એમ) મે જે મધ્યર્થ ઉપિત, અત્યંત આદ-
રપૂર્વક કરેલી તેને ઉચેલી તમે આવો, અને મિદ્ધ પ્રેક્ષ
મોમરસનુ પ્રાસન શ્રેષ્ઠ આમ થવાથી, અમારો આ મોમરસ,
સત્તિને વડે અર્પણ કરવાને વધુ યોગ્ય થશે ૬

ચદિન્દ્રાગ્નીમદંધઃસ્વેદુરોણેયઃપ્રહ્ણિરાગ્નિવાયજત્રા ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાનમયાસોર્મસ્યપિવતંમુતસ્ય ॥૭॥

૫૦- યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । મદંધઃ । સ્વે । દુરોણે । યત્ ।

પ્રહ્ણિ । રાગ્નિ । વા । યજત્રા । અઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ ।

આ । હિ । યાતમ્ । અર્થ । મોર્મસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય ॥૭

અર્જ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે પોતાને ઘેર આનંદ કરતા હો, જો તમે આહુષ્ઠ (યજમાન) ને ત્યાં (હવિ સ્વીકારવા) અથવા, ક્ષત્રિયને ત્યાં (યુદ્ધ રિષે સહાય કરવા) આનંદ કરતા હો, ગમે ત્યાં હો, તે સર્વ સ્થાનેથી હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે અવશ્ય આવો, અને તે પછી સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૭

ચદિન્દ્રાગ્નીયદૃપુતુર્વશેષુયદ્યુષ્વનુપુપુરુપુસ્યઃ ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમયાસોર્મસ્યપિવતંમુતસ્ય ॥૮॥

૫૦- યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । યદૃપુ । તુર્વશેષુ । યત્ । દ્યુષ્પુ ।

અનુપુ । પુરુષુ । સ્યઃ । અતઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ । આ । હિ ।

યાતમ્ । અર્થ । મોર્મસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય ॥ ૮ ॥

અર્જ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે યદુને (અદિત્યક મનુષ્યોને) ત્યાં, તુર્વશ (હિંસક મનુષ્યો) ને ત્યાં, દ્યુષ્ઠ (દોષ કરનારને) ત્યાં, અનુ (વિદ્વાન અનુષ્ઠાતા) ને ત્યાં, કિંવા, પુરુને (કામના વડે પૂર્ણ કરવા ચોખ્ખ અન્યસ્તોતાઓને) ત્યાં હો, ગમે ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે અવશ્ય આવો, અને તે પછી સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૮

૧૦- એવં । ઇન્દ્રાગ્ની રૂતિઃ । પુષ્કિલશર્મા । સુતસ્ય । વિદ્યા । અન્મ-
 મ્પેમ્ । સમ્ । જ્યતમ્ । ધર્માનિ । તત્ । નઃ । મિત્રઃ ।
 વરુણઃ । મમહન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હતા ।
 ઘૌઃ ॥ ૧૧ ॥ ૧૭ ॥

અ-—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, એ રીતે સોમરમતુ પ્રાપ્ત કરી. તમે અમને
 સર્વ સખતિ લો મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી
 અને હુલેશક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષે ૧૭
 ઇતિ સત્તાવીશમે વર્ષ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૦૮.

- ૧ ડરુચ્ચવા = વિસ્તીર્ણકાવચન = સર્વવ્યાપક (વચસવા
 જોકરણે).
- ૨ ઘરિમતા = ઘરિમણા ડરુચ્ચેન = પેતાના ગૌરવવડે
- ૩ અર = પર્વાપ્ત
- ૪ સદ્યપક્ષ = સદ્યમત = સંપૂર્ણ
- ૫ જ્ઞાનજાના = હર્ષોષિમાઝ્યેનાઝમ્ભતી = હવિને પ્રત્યુત્થ
 કરનાર. (અંજૂચ્યકૌ).
- ૬ યતશુષા = ગૃહીતશુષ્કૌ = પાણી ગૃહીત કરનાર.
- ૭ તિસ્તિરાજા = આસ્તોર્ણકૃતવતી = પામરનાર. (સ્મૃત્રા
 જ્ઞાદને).
- ૮ રૂપાણિ = નિરૂપ્યમ્ભલુ ગાય-અશ્વાદિક ભૂતપ્રાણિભો.
- ૯ પ્રત્નાનિ = પુરાતન
- ૧૦ અસુરેઃ = હવિષાંશ્લેષકે, = અપ્તિભે વડે (અસુક્ષેપણે).
- ૧૧ અવમસ્યાં = સન્નિકૃષ્ટાયા = સન્નિપૂર્ણ, સમાપન્નતિ.

સૂક્ત ૧૦૯.

અધિઃ—આગિરસ કૃત્સઃ દેવતાઃ—ઇદ્રાગ્નીઃ, ઉન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

વિશ્વરૂપમનમાવસ્યંઽન્છન્નિન્દ્રાગ્નીજ્ઞાસજ્જતવાસજ્ઞાતાન્ ।
ન્નાન્પાયુવત્પમંતિરસ્તિપદ્યંસત્રાંધિર્યવાજ્ઞપન્તીમતક્ષમ્ ॥૧॥

પ૦— વિ । હિ । અસ્થંમ્ । મનવા । વૈવ્યઃ । ડુચ્છન્ । ઇન્દ્રાગ્ની
ઈતિ । જ્ઞામઃ । હૃત । વા । સદ્ધૈતાન્ । નિ । અન્પા ।
યુવત્ । પ્રૈદ્યપતિઃ । અસ્તિ । મદ્યંમ્ । સઃ । વ્રામ્ । ધિર્યમ્ ।
વાજ્ઞપન્તીમ્ । અતક્ષમ્ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, પ્રશંભનીય ધન મેળવવાની ઇચ્છા ધર્મા, હું
મનથી તમનેજ ખાસ ગાતિજન તથા બાધવસ્વરૂપે મમજી
છઉં. તમારા વિના બીજા કોઈએ, મને આ શ્રેષ્ઠ શુદ્ધિ આ-
પેલી નથી. તેની શુદ્ધિવાળા મેં, ધનની ઇચ્છા કરી આ સ્તોત્ર
રચેલું છે. ૧

અથ્રંવંદિમૂરિદાવંત્રરાત્રાંવિજાંમાતુરુત્રવાંધાસ્યાલાત્ ।
અપાસોર્મસ્યપ્રયંતીયુવન્ધ્યામિન્દ્રાગ્નીસ્તોર્મંજનયામિનવ્યંમ્ ॥૨॥

પ૦— અથ્રંવમ્ । હિ । મૂરિદોવંત્રદત્તરા । વ્રામ્ । વિદનાંમાતુઃ ।
હૃત । વા । ધ્વા । સ્યાલાત્ । અથં । સોર્મસ્ય । પ્રૈદ્યપતી । યુવદ-
ધ્યામ્ । ઇન્દ્રાગ્નો ઈતિ । સ્તોર્મમ્ । જનયામિ । નવ્યંમ્ ॥૨

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, કોઈ શુભલી જાણતા (જેમ કન્યાવાળાને
પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના)થી, તથા કોઈ કન્યાજાતા

*યદિન્દ્રાગ્નીઅવમસ્યાપૃથિવ્યામ્-યમસ્યાપરમસ્યામુતસ્યઃ ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમયાસોમસ્યપિવતસુતસ્ય ॥૯॥

૧૦- યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । અવમસ્યામ્ । પૃથિવ્યામ્ । મુખ્યમ-
સ્યામ્ । પરમસ્યામ્ । હુત । સ્ય । અતઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ ।
આ । હિ । યાતમ્ । અર્થ । સોમસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય ॥૯

અ૦-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે સન્નિહૃષ્ટ એવી આ જ્વાળા વિધે
હો, અન્તરિક્ષ લોક વિધે હો, કિંવા દ્વરતિ' એવા દુરલોક
વિધે હો, અને ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વર-
સાધનાર !, તમે આવો, અને સિદ્ધ કરેવ સોમરમતુ પ્રાપ્ત
કરો. ૬

યદિન્દ્રાગ્નીપરમસ્યાપૃથિવ્યામ્-યમસ્યામવમસ્યામુતસ્યઃ ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમયાસોમસ્યપિવતસુતસ્ય ॥૧૦॥

૧૦- યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । પરમસ્યામ્ । પૃથિવ્યામ્ । મુખ્યમ-
સ્યામ્ । અવમસ્યામ્ । હુત । સ્ય । અતઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ ।
આ । હિ । યાતમ્ । અર્થ । સોમસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય
॥ ૧૦ ॥

અ૦-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે દ્વરતિ' દુરલોકવિધે હો, અન્તરિક્ષ
લોકવિધે હો, કિંવા અન્નિહૃષ્ટ (સમીપવતિ') એવી જ્વાળાવિધે
હો, અને ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાધનાર !,
તમે આવો, અને સોમરસતુ પ્રાપ્ત કરો. ૧૦

* યોદ્ધિતીયસ્યાતૃતીયસ્યાપૃથિવ્યામસ્યાયુપાનાન્મેતિ ॥

તે૦ સં૦ ૧-૨-૧૨ ।

યદિન્દ્રાગ્નીદિવિષ્ણોયત્પૃથિવ્યાંયત્પર્વતેષ્ણોર્પધોઽપ્સુ ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમથાસોમસ્યપિવતસુતસ્ય ॥૧૧॥

૧૦— યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ર્હિતિ । દિવિ । સ્પઃ । યત્ । પૃથિવ્યામ્ ।
યત્ । પર્વતેષુ । ઓર્પધીષુ । અપ્હૃષ્ણુ । અતઃ । પરિ । વૃ-
ષ્ણૌ । આ । હિ । યાતમ્ । અર્થ । સોમસ્ય । વિવતમ્ ।
સુતસ્ય ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જે તમે ઘૃયોદગ્નિને હો, અને પૃથિવી વિષે
હો, જે પર્વત, ઓર્પધી વા જગ વિષે હો, અને ત્યાં હો
તે સર્વસ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે આવો, અને
સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાપ્ત કરો. ૧૦

યદિન્દ્રાગ્નીરદિન્તામૂર્પસ્યમધ્યેદિવઃસ્વધર્યાપ્રાદયેયે ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમથાસોમસ્યપિવતસુતસ્ય ॥૧૨॥

૧૦— યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ર્હિતિ । રત્નદર્શતા । સૂર્યસ્ય । મધ્યે । દિવ ।
સ્વધર્યા । પ્રાદયેયે ર્હિતિ । અતઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ । આ । હિ ।
યાતમ્ । અર્થ । સોમસ્ય । વિવતમ્ । સુતસ્ય ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે હૃદય પામેલ આદિત્યના પ્રકાશમાન-
અંતરિક્ષના મધ્ય ભાગ વિષે, પોતાના તેજ અથવા અન્ન વડે,
સપુષ્પ રહે છે તેથી હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે અને
ત્યાં હો તે સર્વ અંતરિક્ષ-ભાગમાંથી આવો, અને સિદ્ધ કરેલ
સોમરસનું પ્રાપ્ત કરો. ૧૨

પુષેન્દ્રાગ્નીપપિવાંસાસુતસ્યચિશ્વાસગમ્યસંજયતંઘનાંનિ ।

તન્નોમિતોવર્ણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહૃતગૌઃ

૫૦— એવ । ઇન્દ્રાણી ઇતિ । પુષ્પિદ્વાંસો । સુવસ્ય । વિશ્વો । અસ્મ-
મ્યમ્ । સમ્ । જયતમ્ । વનાનિ । તત્ । ત્વઃ । મિત્રઃ ।
વરુણઃ । મમહન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત ।
દ્યૌઃ ॥ ૧૨ ॥ ૨૭ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાણી !, એ રીતે સોમરસનું પ્રાશન કરી, તમે અમને
સર્વ સપત્તિ દો. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી
અને ઇસોઠ, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષે. ૧૭
ઇતિ સત્તાવીશમે । વર્ષ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૦૮.

- ૧ ઉદઘ્યચા = વિસ્તીર્ણવ્યાપનં = સર્વવ્યાપક. (ઘ્યચક્ષા
જીકરણે).
- ૨ ઘરિમતા = ઘરિમણા ઉદઘ્યેન = પોતાના ગૌરવપદે.
- ૩ અરં = પર્ણાપ્ત.
- ૪ સઘ્યપ્ = સઘ્યતં = સંપૂર્ણ.
- ૫ માતજાના = દર્શાવિમાજ્યેનામ્મતૌ = હવિને ધૃતપુક્ત
કરનાર. (અંજૂઘ્યકૌ).
- ૬ યતસુષા = ગૃહોતસુષો = પાણી ગૃહણ કરનાર.
- ૭ તિસ્તિરાણા = આસ્તીર્ણકૃતવંતો = પાથરનાર. (સ્ત્રા
લ્હાદને).
- ૮ રૂપાણિ = નિરૂપ્યમાણુ ગાય-અશ્વાદિક ભૂતપ્રાણિઓ.
- ૯ પ્રત્નાનિ = પુશતન.
- ૧૦ અસુરૈઃ = દશિપાંપ્રક્ષેપકૈઃ = ઋત્વિજ્ઞેવૈઃ. (અસુક્ષેપજે).
- ૧૧ અવમસ્યાં = નશ્વિકૃષ્ટાયાં = સન્નિષ્ઠઃ સમીપવતિ.

સૂક્ત ૧૦૯.

અધિ:-આગિરમ કૃત્મ. દેવતા-ઇન્દ્રાગ્ની; ઉન્દ:-ત્રિષ્ટુભ્

વિશ્વયંમનંસાવસ્પંદ્રચ્છન્નિન્દ્રાગ્નીજ્ઞાસુતવાંસજાતાન્ ।
નાન્પાયુવત્પ્રમંતિરસ્તિપદ્યંસત્રાંધિર્યંવાજયન્તીમતસમ્ ॥૧॥

૫૦- વિ । હિ । અસ્વયંમ્ । મનંવા । વૈસ્વ્યઃ । ઇન્દ્રાગ્ની
ઇતિ । જ્ઞાસઃ । સુત । વા । સુદૈર્જાતાન્ । ન । અન્પા ।
યુવત્ । પ્રૈદ્યમંતિઃ । અસ્તિ । પદ્યમ્ । સઃ । વામ્ । ધિર્યમ્ ।
વાજયન્તીમ્ । અતસમ્ ॥ ૧ ॥

અ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, પ્રત્યક્ષ ધન મેળવવાની ઇચ્છા થતાં, હું
મનથી તમનેજ આસ જાતિજન તથા બાંધવસ્વરૂપે સમજું
છઉં. તમારા વિના બીજા કોઇએ, મને આ શ્રેષ્ઠ ભુદિ આ-
પેલી નથી. તેની ભુદિરાગ્ર મે, ધનની ઇચ્છા કરી આ સ્તોત્ર
રચેલું છે. ૧

અશ્રવંહિમૂરિદાવંતરાત્રાંવિજામાતુરુતવાંધાસ્યાલાત્ ।
અથાસોમંસ્યપ્રયંતીયુવમ્પ્રામિન્દ્રાગ્નીસ્તોમંજનયામિનવ્યમ્ ॥૨॥

૫૦- અશ્રવમ્ । હિ । મૂરિદોવંતદનરા । વામ્ । વિદનાંમાતુ ।
સુત । વા । પ્રા । સ્યાલાત્ । અથ । સોમંસ્ય । પ્રૈદ્યવંતી । યુવદ-
મ્યામ્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । સ્તોમંમ્ । જનયામિ । નવ્યમ્ ॥૨

અ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, કોઇ અણુહીન જન્માતા (જેમ કન્યાવાગાને
પુષ્પજ ધન અર્પણ કરે તેના)થી, તથા કોઇ કન્યાપ્રાતા

(પોતાની ભગિનીની પ્રીત્યે પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના)
થી, પણ તમે અતિશય દાતાર છો એમ મેં અવરથ સાબ-
ળ્યું છે તેથી, તમને સોમરસ અર્પણ કરવાની સાથે હું
નનતર સ્તોત્ર રચું છું ૨

માચ્છેન્નરુદ્ધર્મારિત્તિનાર્ધમાનાઃપિતૃણાશક્તીર્નુયચ્છમાનાઃ ।

ઇન્દ્રાગ્નિશ્ચાકંઠૃપળોમદન્તિતાદ્યદ્રોષિષણાંવાગ્પસ્યે ॥૩॥

પ૦— મા । છન્ન । રુદ્ધર્મ । રિતિ । નાર્ધમાના । પિતૃણામ્ । શક્તી ।

અનુદ્યચ્છમાના । ઇન્દ્રાગ્નિદર્શ્યામ્ । કમ્ । ઘૃપ્ણ । મદ-
ન્તિ । તા । હિ । ઐંદ્રીરિતિ । ધિષ્ણેનાંવા । વૃપસ્યે ॥૩॥

અ૦—દેવીની પેઠે, વરદેવી અવિચિન્ન રહે અને વિચિન્ન ન
થાય તેની પ્રાર્થના કરનાર, પિતૃઓની શક્તિ (વશ)ને અનુ-
ક્રમે નિયત-અખડિત-રાખવાની ધમ્માવાળા પુત્ર ઉપાદાન
કરવાને સમર્થ (એના ઉપાસકો), ઇન્દ્રાગ્ની તરફથી સુખ
પ્રાપ્ત થાય તે પ્રકારે તેમને આનંદિત કરે ॥ (કેમકે) તે
શત્રુનાશક બને દેવ, તે સ્તુતિની સમીપમાં હોય છે અથવા,
જ્યારે પાપાણ્ણરૂં આમડાની ઉપર (સોમરસ કાઢે છે) ત્યારે
ઉપાસક, તેમની સ્તુતિ કરે છે ૩

યુવામ્યદિવોષિષણામદ્રાવેન્દ્રાગ્નીસોમમુશતીસુનોતિ ।

તારંશ્વિનામદ્રહસ્તામુપાણીઆઘાંવતમર્ધનાપૃક્તમ્પૃષ્ઠ ॥૪॥

પ૦— યુવામ્યામ્ । દિવી । ધિષ્ણા । મર્ધાવ । રાવેન્દ્રાગ્નો રિતિ । સો-
મમ્ । વૃશતી । સુનોતિ । તૌ । અશ્વિના । મદ્રહસ્તા । મુ-

પ્રાણી इति सुदृषणी । आ । धावतम् । मधुना । पुंक्तम् ।
अप्पु ॥ ४ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમને આનંદ આપવા, દ્યોતમાન તથા તમારી ઇચ્છા કરનાર વિષણુ (મંત્રવાણી), મોમરસ તૈયાર કરે છે. યજ્ઞ, દિવ્ય ચમ મોમરસ તૈયાર કરે છે. અમ્બસંપન્ન, સુંદર દોહડ—મંપન્ન, સુદક્ષ એવા હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે જલદી આવો, અને (સોમમાં) જળનો મધુર પદાર્થ ભેળવો. ૪

युवामिन्द्राग्नीवसुनोविभागेतवस्त्वमाशुश्रववृद्धत्ये ।
तावासद्यावृर्हिपियज्ञेअस्मिन्प्रचर्षणीमादयेषांसुतस्य ॥५॥२८॥

૧૦— યુવામ્ । ઇન્દ્રાગ્નીઈતિ । વસુનઃ । વિદ્ભાગે । તૈવ દર્શના । શુશ્રવઃ । વૃદ્ધત્યે । તૌ । આદયેષાં । વૃર્હિપિં । યજ્ઞે । અસ્મિન્ । પ્ર । ચર્ષણી इति । मादयेषाम् । सुतस्य॥५॥२८॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે સપતિ ભેળવવામા અને શત્રુનો નાશ કરવામા અત્યંત જળજાન છે। એમ મે સાંભળેલું છે. હે મહાર્દ્રધા ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે આ યજ્ઞવિષે દર્શાવેલ ઉપર બેસી, સોમરસનું પાન કરી, છેક તૃપ્ત હો ૫

धति अशुषीगमे। वर्गं समाप्त

प्रचर्षणिभ्यःपृतनाद्वेषुपपृथिव्यारिरिचाथेदिवशं ।
प्रसिन्धुभ्यःप्रगिरिभ्योमहित्वामेन्द्राग्नीविश्वामुवनात्ययः॥६॥

૧૦— પ્ર । ચર્ષણિભ્યઃ । પૃતનાદૈવેષુ । પ્ર । પૃથિયાઃ । રિચિ-

ચાણે इति । द्वि । प्र । सिन्धुदभ्य । प । गिरि-
दभ्य । मुद्दि वा । प्र । इन्द्राग्नी इति । विश्वो । सुवना ।
अति । अन्या ॥ ६ ॥

અ०—સગ્રામે વિષે આપ્તાન કરતા હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે સર
મનુષ્યો, પૃથ્વી, હુતોઠ, મનુદ, પર્વત, તેમજ અન્ય સર્વ
જૂતપ્રાણિથી અધિક સામર્થ્યવાન છે । ૬

* આર્ષરતુશિસંતવજરાહઅસ્મોઈન્દ્રાગ્નોઅવતશર્ચીभिः ।
इमेनुतेरश्मयुःसूर्येस्ययेभिःसपित्वंपितरोनआसन् ॥ ७ ॥

૧૦— આ । આર્ષર્તમે । શિસંતર્મે । વજ્રનાહુ इति वज्रदबाहु । अ-
स्मान् । इन्द्राग्नी इति । अवतम् । शर्चिभि । इमे । नु । ते ।
रश्मय । सूर्येत्य । येभि । सपित्वैर्મે । पितर । न ।
आसन् ॥ ७ ॥

અ०—હે વજ્રહસ્ત ઇન્દ્રાગ્ની !, અમારા માટે ધન સ પતિ આવો
અને અમને ઘો અને પોતાના પરાક્રમ વડે અમારૂં રક્ષણ
કરો જે (અગ્નિ-આદિ-માત્ર) વડે, અમારા પિતૃઓ પ્રથમ
લોકને પામ્યા તે આ રશ્મિઓ, વૃ સુવના છે ।

सुरेन्दराशिसंतवज्रहस्तास्मोइन्द्राग्नोअवतंभरेणु ।
तन्नोमिन्नावरुणोभामहन्तामदिति सिन्धुःपृथिवीव्रतद्यौः ॥ ८ ॥ २९

* ૧ તેવિંધમ્મિસમયન્ત્યવિપોહ । છાદાગ્યોપનિષદિ ।

૨ અગ્નિષાપાદિત્ય સાયમવિશતિતસ્માદન્નિર્દૂરાન્નક-
દદશે । તે० ઘા० ૨-૧-૨ ।

५०- पुंस्त्वदरा । शिखतम् । वज्रहन्ता । अत्मान् । इन्द्राग्नी
इति । अवतम् । मेषु । तन् । नः । मित्रः । वरुणः । मम-
हन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः॥८॥२९

अ०—हे वन्द्यदरा, हे नगरवेत्ता धन्दाभी !, तमे अभने संपत्ति
द्यौः संभागे विने, अमार्शं रक्षयुः क्षरे। मित्र, वरुण, अदिति,
सिन्धु, पृथिवी, अने द्यौः, अमारी ते (प्रार्थना), ने
पोषे। ८

इति ओगाधुत्रीशमे वगं समाप्त.

सूक्त १०९.

- १ वरुणः = प्रशंसनीय धन.
- २ ज्ञासः = ज्ञातीन् = शक्तिमधु. (सुखदुःखादिकं साम्येन
जानन्ति इति).
- ३ प्रमतिः = श्रेष्ठ बुद्धि.
- ४ सजातान् = सज्जनीय भांधिवे।
- ५ भूरिदायसरा = पुष्कल धन देनार.
- ६ प्रयती = प्रदानेन सह = अर्पयु करवा साथे.
- ७ नाधमानाः = याचमाना = प्रार्थना करनार. (नाधु-
याश्चायां)
- ८ अनुयच्छमानाः = अनुक्रमेण नियतान् कुर्वन्तः = अ-
नुक्रमे, अभिहित सभवांनी धरुण करनार
- ९ धिषणायाः = स्तुतिनी, अथवा, सोमरस दाडवाना अर्पनी.
- १० अग्रो = शत्रूनावृणन्ती हिसन्ती = शत्रुनाशक; यद्वा,
पापायु.

११ तवस्तमा = अतिशय जलवान्.

१२ चर्यणो = सर्वद्रष्टा.

१३ वृतनाहवेपु = भ्रमाम विषे आर्द्रान यतां.

१४ शिक्षतं = घो. (शिक्षतिर्दानकर्मा).

१५ सपिरयं = सहप्राप्तव्य स्थानं = अल्लोका. (आप्तृणां).

१६ भरतम् = आदरतम् = आपो. (ह).

सूक्त ११०.

ऋषिः—आगिरम क्रतुः, देवताः—ऋषयः छन्दः—५-८ त्रिष्टुप्,
अवसिष्ट—७ गती.

तुतंमे मपस्तदुतायतेषुनः स्वादिं प्राधीतिरचयापन्नस्यते ।

अयंसमुद्रः इविश्वदेव्यः स्वाहांकृतस्यसमुद्रं पुनः क्रभवः ॥ १ ॥

प०— तुतम् । मे । अपः । तत । उम् इति । तायते । पुनरिति ।

स्वादिंष्टा । घीति । उपैषाय । शस्यते । अयम् । समुद्रः ।

इह । विश्वदेव्यः । स्वाहांकृतस्य । सम् । उम् इति ।

तुण्णुत । क्रभवः ॥ १ ॥

अ०—हे ऋषयो !, मे (पूर्वे अग्निष्टोमादिक) कर्म जल कर्मां.
तेन कर्मो, ह पुनः कर्त्तुं तेभा, अत्यन्त अधुर स्तोत्र,
स्तुत्य (देव अर्थे) गवाय के. आ याग विने, सर्व देवोना
अर्थे, आ सोममाभर (लरप्रर लर्षो छे) ते स्वाहा—अपश्य-
करेण (सोमरम) तुं यान करी, तमे छेक दृष्ट हो १

* આમોગયંપયદિચ્છન્તેતનાપાંક્રાઃપ્રાચોમમકેચિદ્રાપયઃ ।

સૌર્ધન્વનાસથરિતસ્યમૂપનાગચ્છતસવિતુર્દશિર્ણોગૃહમ્ ॥૨॥

૧૦— આમોગયમ્ । પ્ર । યત્ । ઇચ્છન્તે । એતન । અપાંક્રાઃ ।
પ્રાચં । મમ । કે । નિત્ । ઓગયં । સૌર્ધન્વનામ । સ્થિ-
તસ્ય । મૂર્ધના । અગચ્છત । સવિતુઃ । દાશુર્ણ । ગૃહમ્ ॥૨

અ૦— પરિપશ્વતાનવાગા, પ્રાચીન આમનધુ એવા જે કોઈ તમે,
ઉપમોગ્ય મોમની ઇચ્છા કરી, જ્યારે તપશ્વર્ણ કરવા અર-
ણ્યમાં) ગયા ત્યારે હે સુધન્વના પુત્રો !, તમે, આચરેલ
(તપ)ની અધિકતાને લઈ હવીરના અર્પણ કરનાર સોમરસ
કાદના (યજમાન)ને ઘેર મયા મદ્યા, સોમપાન દેનાર
એવા સવિતાના (તૃતીય સ્વનામ્ય) નિવાસસ્થાનને
પામ્યા ૨

ત્તસવિતાવોમૃતત્વમામૃતદગોત્તંયચ્છવ્યન્તુએતન ।

ત્વંચિંચમસમસુંરસ્યમર્સણમેઋસન્તંષઠ્ઠુતાચતુર્વયમ્ ॥૩॥

૧૦— તત્ । સવિતા । વ । અમૃતદન્વમ । આ । અમુવત્ । અંગો-
દ્યમ્ । યત્ । શ્વવ્યન્ત । એતન । ત્યમ્ । નિત્ । ચમસમ્ ।
અસુંરસ્ય । મર્સણમ્ । ઈર્કમ્ । સન્તમ્ । અઠ્ઠુતા । ચતુર્-
વયમ્ ॥ ૩ ॥

અ૦— (હે ઋણ્યો) !, જ્યારે તમે ગૃહ કરવાને અશ્વ-સર્વ
કાઈને દેખાતા—એવા સવિતાને સોમપાનની વિશાળતા કરતા
આવો છો, ત્યારે તે (સવિતા), તમને અભિમુખ થઈ દેવપણું

પ્રેરે છે. (અર્પણ કરે છે). (ક્રમિક) તમે, ત્વષ્ટાએ નિર્માણ કરેલા સોમલક્ષણ કરવાના એક ચમસના ચાર ભાગ કર્યા. ૩

*विष्णुशर्मातरणित्वेनवाघतोमतीसःसन्तोअमृतत्वमानशुः ।
सौधन्वनाक्रभयःसूरचक्षसःसंवत्सरेसमंपृच्यन्तधीतिभिः ॥४॥

प०— विष्टी । शर्मि । तुरणिद्वेन । वाघतः । मर्तसः । सन्तः ।
अमृतक्षत्रम् । अनशुः । सौघन्वनाः । अमर्षः । सूदक्षसः ।
संवत्सरे । सम् । अपृच्यन्त । धीतिद्विः ॥ ४ ॥

અન-ઉપાસક એવા (નશુઓ), (યાગદાનાદિક) કર્મ જલ્દી કરાવે, મર્ત્ય સતા દેવપણને પામ્યા, સૂર્ય સમાન પ્રકાશ, વા શાન-વાળા એવા તે સુધન્વાના પુત્ર નશુઓદ, વસતાદિકાળે કરાતા (અગ્નિષ્ઠોમાદિક) કર્મોવડે સચુકત થયા. (અર્થાત્ હવિર્ભાગને ચોગ્ય વચ્ચા). ૪

क्षेत्रमिव विप्रमुस्तेजनेनैकपात्रं प्रवृज्यते ईमानम् ।
 उर्ध्वस्तुताडयन्मार्धमाना अभर्त्येषु श्रवणं च्छमाणाः ॥५॥३०॥

प०- क्षेत्रम् । ए । वि । ममु० । तेजनेन । एकम् । पात्रम् ।
 क्रुपवः । जेहमानम् । उपदस्तुताः । उपदमम् । नोवमानाः ।
 अमत्येषु । शर्वः । इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥

જા. — સમીપસ્થ ત્રાપિણો વડે સ્તુતિ કરાતા, સર્વોપમાલાયક (સોમ)
ની પાચના કરનાર, દેવોદ્દમધ્યે હવિરન્તની ધૃષ્ટિ કરનાર

ઋહુઓએ, હોમમાં વપરાતા એક ચમસની, હોતની પેડે.
તીક્ષ્ણ શબ્દે, (ચાર વિભાગ કરવા) મોજણી કરી. ૫

ધર્તિ ત્રીશઓ ત્રય સમાપ્ત.

✽ આમંત્રીયામન્તરિસંસ્યનૃમ્યઃસુત્રેવંધૃતંજુહવામવિદ્વનાં ।

તરણિત્વાયેપિતુરંસ્યસશ્ચિરફ્રમત્રોવાજંમરુહન્દિવોરજઃ ॥૬॥

૧૦— આ । મંત્રીયામ્ । અન્તરિસંસ્ય । નૃમ્યઃ । સુત્રાદૈશ્વ ।
ધૃતમ્ । જુહવામ્ । વિદ્વનાં । તરણિૈત્વા । યે । પિતૃ ।
અસ્ય । સુચિરે । ઋમર્વ । યાગમ્ । અરુહન્ । દિવઃ ।
રમઃ ॥ ૬ ॥

અ—અંતરિક્ષલોકના યજ્ઞેતા (ઋહુઓ)ઓને, સુત્રા (પણા) વડે
ધૃત હોમીએ તે પ્રમાણેજ, યાગપૂર્વકે સ્તોત્ર અર્પણ કરીએ.
નેઓ સર્વજનમતપાતક એવા આ સુધર્ના સામર્થ્યને પામ્યા
તે ઋહુઓ, સ્વર્ગલોકના (સોમલક્ષણ) અન્તરે પામ્યા. ૬

✽ ઋમુનેદન્દ્રઃશર્વમાનર્વોયાનુશ્વર્જૈમિર્વસુર્દદિઃ ।

યુષ્માર્કંદેવાઅવસાર્હનિપ્રિયેર્શમિતિષ્ઠેમપૃસ્તુતીરમુન્વતામ્ ॥૭॥

૧૦— ઋમુઃ । નુ । દન્દ્રઃ । શર્વસા । નર્વોયાન્ । ઋમુઃ । વર્જૈમિઃ ।
વસુર્દમિઃ । વસુઃ । દુદિઃ । યુષ્માર્કમ્ । દેવાઃ । અવસા ।
અર્હનિ । પ્રિયે । અમિ । તિષ્ઠેમ । વૈસ્તુતીઃ । અમુન્વતામ્ ॥૭

* આદિત્યરશ્મયોપ્યુગ્મઘટચયન્તે । નિં ૧૧-૧૬. ।

* સુધન્વાને ઋહુ, વિશ્વા અને વાજ એ નામના ત્રણ
પુત્રો હતા.

અ૦—ઋષુ, પોતાના સામર્થ્યના યોગે, અમારો અત્યંત પ્રશન્નીય રક્ષક છે, ઋષુ, અગ તથા ધનન્ય યોગે, સપત્તિના ભગારૂપ છે. અમને તે, ધન તથા સપત્તિનો દેનાર હો હે ઋષુ આદિ દેવો !, તમારા રક્ષણના બળે, શુભ દિવસે અમે શત્રુઓની સેનાને દહર દર્ધ જીતીએ ૭

નિર્ધર્મેણઋપવ્રોગાર્મર્ષિશ્વતસંવૃત્સેનામૃજતામ્રાતરપુનઃ ।

સૌર્ધન્વનાસાસ્વપત્યયાનરોજિત્રીયુવાનાપિતરાકૃણોતન ॥૮॥

૧૦— નિ । નર્ધમેણ । ઋપવ્ર । ગાર્મ । ઈર્ષિશ્વત । સમ્ । વૃત્સેના ।
અમૃજત । મ્ તરમ્ । પુનરિતિ । સૌર્ધન્વાસ । સુદઅપ્ત્યયા ।
નૈરુ । મિત્રી ર્જિત્રી । યુવાના । પિતરા । અકૃણોતન ॥૮॥

અ૦—હે ઋષુઓ !, તમે આમડા વડે ગાયને છેક (જીવતી) બનાવી, અને તે ગાયને વાછડા સાથે બેટો કરાવ્યો. સુધન્વાના હે યજ્ઞનેતા પુત્રો !, તમે રક્ષા કર્માચરણના યોગે, જીર્ણ માતપિતાને પુનઃ તરણ બતાવ્યા ૮

વાર્જેભિર્નોવાર્જસાતાવચિદ્વૃષ્ણમાર્દ્રિન્દ્રચિત્રમાર્દપિરાધઃ ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામર્દિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીવૃતત્રયૈઃ ॥૯॥૧૧

૧૦— વાર્જેભિ । ન્ । વાર્જવાર્જાતૌ । ઈર્ષિર્દ્રિ । ઋષુદ્વપાન્ । ર્દ્રિન્દ્ર ।
ચિત્રમ્ । આ । દર્પિ । રાધઃ । તત્ । ન્ । મિત્ર । વરુણ ।
મમહન્તામ્ । અર્દિતિ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । વૃત । દ્યૌઃ ॥
૯ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ઋષુઆદિ સહ વૃ, સઆમવિષે અર્ધો વડે અમારે રક્ષણ કરે. અથવા, અન્ન-પ્રાપ્તિ પ્રમત્રે અમને

અન્નમંપન્ન કર. અમને, આદરપૂર્વક મુંદર ધન અપંખ કર.
મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને ધૃતેણી,
અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે. ૬

ઈતિ ઐકત્રીયશ્લોકો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૧૦.

- ૧ ઋષયાણ = સ્તુત્યાણ = સ્તુત્યાર્થ.
- ૨ તાયતં = વિભક્તિ છે.
- ૩ આમોગયં = ઉપભોગ્ય.
- ૪ અપાયાઃ = પરિપક્વ યાનવાગા.
- ૫ આપય = પ્રાપ્તિયતારા = પ્રાપ્તિપ્રાપ્તિ.
- ૬ મૂમના = મૂમનાપદ્મસ્થેન = અધિકતાને લક્ષ.
- ૭ અગોષ્ઠમ્ = ગૃહિતુમશ્વર્યં = સર્વસ્વમાન.
- ૮ અસુરસ્ય = સ્વરુદ્ધુઃ = સ્વરુદ્ધાએ નિર્માણ કરેલ.
- ૯ યાચતાઃ = પ્રતિવિમિશ્રયતાઃ = અતિવિમિશ્રય-વડે-સ પત્ત.
- ૧૦ તરણિત્વેન = જલિ.
- ૧૧ વિદ્યો = દયાપ્યજ્ઞતા = વ્યાપ્ત કરીને. (વિદ્યુદ્ધવાતી).
- ૧૨ શર્મા = કર્મ.
- ૧૩ તેજનેન = તીક્ષ્ણ શબ્દવડે.
- ૧૪ જેહમાનમ્ = હોમક્રિયાંપ્રતિપ્રયત્નમાન = હોમક્રિયામાં
વપરાતા. (જેહમયત્ને).
- ૧૫ નાધમાનાઃ = યાચમાનાઃ = યાચના કરનાર.
- ૧૬ તરણિત્વા = ક્ષિપ્રત્વેન = જલિ.
- ૧૭ દદિઃ = દાતા.
- ૧૮ પૃત્સુમીઃ = સેના.

१९ निरपिशत = नि शेषेणाग्लिष्टा सयुक्तम् = संयुक्त करी.
(पिशअवयये)

२० तिघो = शुभ्रं, वृद्ध (जप्यपोषानी)

२१ अघिङ्गि = व्याप्नुहि = व्याप्त कर (विष्टव्याप्तौ)

सूक्त १११.

अधि-आगिरस इत्स, देवता-सधु ७-६-५ त्रिष्टुभ,
अवशिष्ट जगती

तल्लघर्थसुवृत्तविघ्ननापसस्तक्षन्हरीइन्द्रवाहावृषण्वम् ।
तल्लन्पितृभ्यामृषवोयुवव्यस्तल्लन्वत्सायमातरंसचाभुवम् ॥१॥
प०- तल्लन् । रथम् । मुद्वृत्तम् । विघ्नोऽभवत् । तल्लन् । हरी
इति । इन्द्रवाहा । वृषण्वम् इति वृषण्वम् । तल्लन् ।
वितृढभ्याम् । ऋषव । युवत् । व्य । तल्लन् । वत्साय ।
मातरम् । सुचौदभुवम् ॥ १ ॥

अ०-इत्स-शानपूर्वक, कौश-यपूर्वक काम करनेर अशुभोत्थे, इडे
करनेर वा इडे अकेवावे रथ, तथा इन्द्रना वाहनभूत तथा
अज वा सपतिमान हरी नामना अश्वे निर्माणु कर्मा
तेभ्यो पोताना वृद्ध मातपिताने तइषु वय प्राप्त करावु
तथा वा७३ अर्थे, तेनी साथे होनेर गायने निर्माणु करी १

आनोयज्ञायतक्षतऋषुमद्वय क्रत्वेदक्षायसुप्रजावतोमिषम् ।
यथाक्षयामसर्ववीरयाविशावःनुःसर्षाप गसयास्विन्द्रियम् ॥२॥

૧૦— આ । નુઃ । યુજાય । તક્ત । ક્રમુદમ્ । વયઃ । કચ્ચે ।
 દસાય । મુદ્દપ્રમાર્ધતીમ્ । ર્પમ્ । ચર્પા । સર્પામ્ । સર્પદશી-
 રયા । વિશા । તત । નુઃ । શર્પાય । ધોમય । છુ । દ્વિન્દ્રિ-
 યમ ॥ ૩ ॥

અ૦—(હે ક્રમુદમો !) અથવા યનાર્થ, અપત ઉત્તમવાદવી-
 ર્ત્વ યોગેર નિર્માણ કરે. અમે કર્મ તથા બળમ્પન્ન થઇએ
 તે માટે તમે, અમારા અર્થ રૂડા પુત્રપૌત્રાદિ વડે યુક્ત એવી
 સંપત્તિ (નિર્માણ કરો). પુત્રપૌત્રાદિક સર્વ પ્રજામદ(સુખે)
 રહીએ તથા બળ-મ્પન્ન થઇએ તે પ્રકારનું ધન અમને
 રૂડી રીતે દો ૨

આર્તક્ષત્સાતિમ્સ્મધ્યમૃમ્ભયઃસાતિરયાંયસાતિર્મર્તેનરઃ ।
 સાતિર્નૌજૈત્રીસંપદેતરિશ્વર્હાન્નામિમન્નાપિવૃત્તનાસુમુક્ષણિમ્ ॥ ૪ ॥

૧૦— આ । તક્ત । સાતિમ્ । અસ્મધ્યમ્ । ક્રમુદમ્ । સાતિમ્ ।
 રયાંય । સાતિમ્ । અર્ધેન । નર । સાતિમ્ । ન । જૈત્રીમ્ ।
 સમ્ । મહેત । વિશ્વર્હા । જૈત્રીમ્ । અન્નામિમ્ । વૃત્તનાસુ ।
 સૈર્લક્ષણિમ્ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે યજ્ઞેના ક્રમુદમો !, અમને યોગેરથી ધન આણી આપો.
 અમારા પુત્રાદિકને ધન આણી આપો તથા અમને અશ્વ-
 યોગ્ય ધન આણી આપો સદા સર્વદા (સર્વ યતુઓ) રૂડી
 રીતે પૂજે તેવી સર્વાનુષ્ઠ મપત્તિ અમને દો. અમે સમામ વિશે
 અમારા અભિજન કરનાર, સમાન વા અધિક વધના યતુનો
 અથવા મિત્ર વા યતુનો (તમારી કૃપાથી) પરજલવ કરીએ. ૩

ઋષુક્ષણમિન્દ્રમાહુંવક્તવ્યંઋષૂન્વાજાન્મસ્તુઃસોમંધીતયે ।

હુમામિત્રાવરુણાનૂનમશ્વિનાતેનોદિન્વન્તુમાતયેજિગે ॥ ૪ ॥

૧૦— ઋષુક્ષણમ્ । ઇન્દ્રમ્ । આ । હુમે । વક્તવ્યે । ઋષૂન્ । વાજાન્ ।
મસ્તુઃ । સોમંધીતયે । હુમા । મિત્રાવરુણા । નૂનમ્ । અશ્વિના ।
તે । નુઃ । દિન્વન્તુ । માતયે । ધિયે । જિગે ॥ ૪ ॥

અ૦ - મારા રક્ષાધાર્ય તથા સોમપાનાર્ય હું, મહાન ઇન્દ્ર, ઋષુ,
વિશ્વા અને વાજને, તથા મરુતોને આર્દ્રાન કરું છું.
મિત્રાવરુણ તથા અશ્વિન ને અવસ્થ આર્દ્રાન કરું છું.
તે અમને ધન, ઈર્ષ તથા જપાર્ય પ્રેરે. ૪

ઋષુર્મૈરાયસંશિશાતુસાતિસમર્થજિદ્વાજોઽસ્માંઅંબિષ્ટુ ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહુતઘૌઃ॥૫॥૩૨

૧૦— ઋષુઃ । મૈરાય । સમ । શિશાતું । સાતિમ્ । સૈમર્થ્યદક્ષિત્ ।
વાનઃ । અસ્માન્ । અંબિષ્ટુ । તત્ । નુઃ । મિત્રઃ । વરુણ ।
મમહન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હુત । ઘૌઃ ।
॥ ૫ ॥ ૩૨ ॥

અ૦— ઋષુ, અમને સત્રાગાર્ય અમને ધન જલ્દી પ્રેરે.
સન્શિત વાજ, અમારું રક્ષણ કરો મિત્ર, વરુણ,
અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને ઘુલોક, અમારી તે
(પ્રાર્થના) ને ચોરો. ૫

ઇતિ જત્રીશમેઃ વર્ષ સમાપ્ત.

सूक्त १११.

- १ विद्यानायमः उत्कृष्टेनज्ञानेननिष्पाद्य कर्माणोलाभयत्क-
र्माणो घा = गानपूर्वकं वा औशस्यपूर्वकं क्षमं इत्यार.
- २ सद्यभुयम् = सहभुय सहवर्तमाना = भाये हेत्यार.
- ३ धास्त = धत्त = घा
- ४ जैत्रां = जयशोकां = भर्वाधिक
- ५ सश्रणिम् = अभिमवन्तम् = पराभव इत्यार (सहजभिभवे).
- ६ जार्ति = सहजात = भवान् दधनो वा अन्ध
- ७ जिघे = जघार्थ.
- ८ प्रभुक्षणम् = मदान्.
- ९ मराय = मृगामार्थ.
- १० शिशानु = तिषणीकरोतु = जग्दी प्रेते-प्राप्त करावे.
- ११ समर्पयितु = दत्तुमित् (मर्गा. मनुष्या ते. सहवर्तते
इति संग्रामः तत्र जेता)

सूक्त ११२.

अग्नि - आगिरस कुलम्, देवता - पदेती नमः पदेतु यरथु घावा
पृथिवी, नीलु यरथु अग्नि, अवशिष्ट सुकृतना अश्विनः
७-६-२४, २५ त्रिदुल, अवशिष्ट नमती

इष्टेयावापृथिवीपूर्वचित्तयेयिष्ठमसुरुचंयामन्निष्टये ।

याभिर्भरेक्षारमंशायजिन्वयस्ताभिरुपुक्रुतिभिरश्विनागतम् ॥ १॥

૧૦— ફેલે । ધાવાપૃથિવી इति । પૂર્વદનિર્લેયે । અગ્નિમ્ । ધુર્મમ્ ।
 સુદરુન્નમ્ । ધૌર્મન્ । દૃષ્ટ્યૈ । યામિ । ધૈર્ । । કૌર્મ । અ-
 શૌર્ય । મિન્દ્ય । તામિ । ઊમ્ इति । સુ । કૃતિદમિ ।
 અશ્વિના । જા । ગતમ્ ॥ ૧ ॥

અ.—હે ધાવાપૃથિવી !, પેહેનેથીજ (અશ્વિનોતે) ચેતનવા
 હુ તમારી સ્તુતિ કરે છુ અથવા, અમારા સ્તોત્રની (બીજા
 સ્તોત્રની) પૂર્વેજ કદર થાય તે અર્થે, હુ ધાવાપૃથિવીની
 સ્તુતિ કરે છુ (અશ્વિનોતે) આગમન થતા, હુ ઈચ્છુ તથા
 રહી કાંતિવાળા (આર્ધુનીય) અગ્નિની યાગાર્થ સ્તુતિ કરે
 છુ હે અશ્વિન્ !, અમાયવિરે તમારા લાગ અર્થે (જય
 પ્રાપ્ત્યર્થ) તમારા જે સરક્ષણ મહિત (આગમન કરી)
 રાખનાર કરે છે તે સરક્ષણથી પુક્ત થઈ, તમે (અમારા
 પ્રત્યે આગમન કરે) ૧

યુવોટાનાયસુમરાંઅસુશ્વતોમ્યમાતસ્યુર્વવસનમન્તવે ।
 યામિર્ધિયોર્વયુર્મર્મિષ્ટિષ્ટેતામિરુપુકૃતિર્મિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૨॥

૧૦— યુવો । ટાનાય । મુદમાર્ । ઊંસશ્વર્ । રયમ્ । જા ।
 તસ્યુ । વૃવસમ્ । ન । મન્તવે । યામિ । મિયે । અવેય ।
 કર્મન્ । દૃષ્ટ્યૈ । તામિ । ઊમ્ इति । સુ । કૃતિદમિ ।
 અશ્વિના । જા । ગતમ્ ॥ ૨ ॥

અ.—સ્તોતાઓ! જેમ સ્તોત્રાર્થ સમજવા પામિપુણ વિદ્વાન પુરુષ
 પાસે એકલા થાય, તેમ રૂડા સ્તોત્ર અર્પણ કરનાર અન્યત્ર
 અનાસક્ત એવા સ્તોતાઓ હે અશ્વિન્ ! તમારા રથ પાસે
 મન-ધાણાર્થ એકલા થાય છે જેના થોડે તમે (યાગ) કર્મ

પ્રથમ વિદ્વાન પુત્રોને પાપન કરો છે તે મંત્રશાસ્ત્ર સદ તમે
(અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨

*યુવંનામોદિવ્યસ્યપ્રજામનેત્રિશાંસંયથોઅમૃતસ્યમુજ્જનાં ।

યામિર્ધેનુપસ્વંપિન્વંયોનરાતામિરુપુકૃતિર્મિરશ્ચિનાગંતમ્ ॥૩॥

૧૦— યુવમ્ । તામોમ્ । દિવ્યસ્ય । પ્રજાસંને । વિદ્યામ્ । ક્ષયયઃ ।
અમૃતમ્ । મુજ્જનાં । યામિઃ । ધેનુમ્ । અસ્વેર્ધે । પિન્વંય ।
નરા । તામિ । ઉમ્ રતિ । મુ । કૃતિદમિઃ । અશ્ચિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૩ ॥

અ:—હે પરાક્રમી અશ્ચિન્ દેવો !, તમે દિવ્ય સોમના બળવડે, તે
(ત્રણે દોહની) પ્રજાનું પ્રસાસન કરવાને અથવા, વૃદ્ધિજન
વરસાવવાને સમર્થ થાવ છે. જેના યોગે તમે શશુ (અપિના)
અથે, વાંઝણી ગાયને દૂઝણી કરી તે દૂધ સદ તમે (અમારા
પ્રત્યે) આગમન કરો ૩

*યામિઃપરિદમ્પ્રાતનંયસ્યમુજ્જનાંધ્વિમાતાતુર્પુતરણિર્વિભૂપંતિ ।

યામિસ્ત્રિપન્તુરભગ્ધ્વિચક્ષુણસ્તામિરુપુકૃતિર્મિરશ્ચિનાગંતમ્ ॥૪॥

૧૦— યામિઃ । પરિદમ્પ્રાત । તનંયસ્ય । મુજ્જનાં । ધ્વિદમ્પ્રાતા ।
તુર્પુ । તુયણિઃ । વિદમ્પુતિ । યામિઃ । ધ્વિદમ્પ્રાતુઃ । અર્પવત્ ।
વિદ્વક્ષણ । તામિઃ । ઉમ્ રતિ । મુ । કૃતિદમિઃ । અઃ
શ્ચિના । આ । ગતમ્ ॥ ૪ ॥

* લુઓ મંત્ર ૧૬ મો.

* વાયોરમિરિતિ । તે० આ० અશ્વમપ્રવાહકે ।

ત્રિમન્તુ અને કક્ષીયાન એક.

જા૦—જેના યોગે યોગેર બ્રમણ કરનાર, ઉભયલોકનો નિર્માતા વાયુ, અથવા બે અરણિઓથી ઉત્પન્ન હોનાર પુત્રરૂપ અગ્નિના બળવડે વાયુ, શીઘ્રગામી મધ્યે અત્યંત શીઘ્રગામી રૂપે વ્યાપ્ત થાય છે, અથવા સર્વ પદાર્થને વિશૂંચિત કરે છે, જેના યોગે ત્રિવિધ મરાવિષે કુશળ એવો ધક્ષીવાન વિદ્વાન થયો, તે (સર્વેષ) સંરક્ષણ સહ હે અશ્વિનદેવો !, તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૪

શ્લોકાર્થરિખંનિવૃત્તંસિતપ્રધ્મ્યઽધ્વન્દનમૈરંયત્તંસ્વદ્દૃશો ।

યામિઃ કણ્વં પ્રસિપાંસન્તમાર્વતંતામિરુપુકૃતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્

॥૫॥૩૩॥

૧૦— યામિઃ । રેમમ્ । નિદ્વૃત્તૈર્મૈ । સિતૈર્મૈ । અતઃપ્રધ્મ્યઃ । ઉત । વન્દનમ્ । રૈરંયતમ્ । સ્વીઃ । દૃશો । યામિઃ । કણ્વંમ્ । પ્ર । સિપાંસન્તમ્ । આર્વતમ્ । તામિઃ । રુપુકૃતિઃ । સુ । કૃતિભિઃ । અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧ ॥ ૩૨ ॥

જા૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, જેના યોગે તમે કુવામાં (જળ વિષે) દેંદ્રેશ પાશળદ્વ રેણ તથા વન્દનને જળ બહાર કાઢી સૂર્યપ્રકાશ દાખવ્યો, જેના યોગે (અધિકારમાં દેંદ્રેશ) પ્રકાશેન્ધુ કણ્વનું રક્ષણ કરેલું તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૫

ઇતિ તેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

* ૧ રેણના ઉલ્લેખ માટે જુઓ. ૧૦-૩૧-૨, ૧-૧૧૭-૪, ૧-૧૧૬-૨૪.

૨ વન્દનના ઉલ્લેખ માટે જુઓ. ૧-૧૧૬-૬, ૧-૧૧૮-૬, ૧-૧૧૯-૭, ૧-૧૧૬-૧૧; ૧૨૭. ૬. ।

*यामिरन्तकुंजसमानमारणेभुज्युयाभिरन्यधिभिर्जिजिन्वयुः ।

यामिः कूर्फन्धुव्यैचजिन्वयस्ताभिरूपुऊतिभिरश्विनागतम् ॥६॥

१०- यामिः । अन्तर्जम् । जयमानम् । आर्द्धारणे । भुज्युम् ।

यामिः । अभ्यधिभिः । जिजिन्वयुः । यामिः । कूर्फन्धुम् ।

व्यैचम् । च । जिन्वयः । तामिः । ऊमङ्गति । सु । ऊति-

भिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ६ ॥

म०-येना योजे तमे अगाध इषविषे (असुरेभ्यो) देहेत, जूरी
भरता अन्तर्ज (शत्रुभ्योना अन्तर्देनार राजर्षि) ने उगार्थो,
ने अत्रान (नौभ)ना योजे (मभुद्रनिभम् सर्वपाथक तुभ
पुत्र) लुल्लुभने उगार्थो, येना योजे कर्क-कु तथा वश्यने
तृप्त कथो, हे अश्विन्वेवा, ते मरक्षषु सद तमे (अभारा
प्रत्ये) आगमन करो. ६

*यामिःशुचन्तिधनसामुपसर्दतुसंघ्रमोम्पावन्तुमग्रये ।

यामिःपृश्निगुपुरुकुत्समावन्तताभिरूपुऊतिभिरश्विनागतम् ॥७॥

१०- यामिः । शुचन्तिम् । घनसौम् । सुदंसंसर्दम् । तुसम् ।

घ्रमम् । ओम्पावन्तम् । अग्रये । यामिः । पृश्निगुम् ।

पुरुकुत्सम् । आवन्तम् । तामिः । ऊमङ्गति । सु । ऊतिभिः ।

अश्विना । आ । गतम् ॥ ७ ॥

* ॥ तुमोहभुज्युमश्विनोदमेच । ऋ० सं० १-८-८ ।

२ वरयना उश्वेभ्य भाटे लुभो १-५४-६; २-१३-१२;

४-१९-६ ।

* अग्निने उगावेतो ते संधधमां लुभो ११७-३.

અ૦—જેના યોગે તમે, ધનસંપન્ન શુચન્તિને સુંદર ધર અર્પણ
 કર્યું, જેના યોગે અગ્નિના દાહક તાપને સુખરૂપ-શાંત કર્યો,
 જેના યોગે પૃથ્વિશુ તથા પુરુકૃતસ ઉતાર્યા, હે અશ્વિનૃદેવો !,
 તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૭

*યામિઃશર્ચીભિર્વપનાપરાવૃજંપાન્વંશ્રોણંચક્ષંસર્ણતયેકૃયઃ ।

યામિર્વર્તિકાંયમિતામમુંશ્રુતંતામિરુપુકૃતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૮॥

પ૦— યામિઃ । શૈર્ચીમિઃ । વૃપણા । પરાદૃવૃનમ્ । પ્ર । અન્વમ્ ।
 શ્રોણમ્ । ચક્ષંસે । સર્ણતે । કૃયઃ । યામિઃ । વર્તિકામ્ । યુ-
 મિતામ્ । અમુંશ્રુતમ્ । તામિઃ । ઉમ્ । ઉમ્ । ઉતિમિઃ ।
 અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે કામનાના વરસાવનાર અશ્વિન (દેવો) !, જે પરાક્રમ વા
 પ્રતાના યોગે, (પામળા) પરાવૃજને (આક્રમણને સમર્થ કર્યો),
 જેના યોગે, આધિજા ઋષિદેવને રૂડો દેખતો કર્યો, જેના યોગે,
 વિગ્રહ ધુટણવાળા ઋષિને રૂડી રીતે હીડવાને સમર્થ કર્યો,
 જેના યોગે, (વૃકે) યજ્ઞેસ વર્તિકા પક્ષીને, અથવા સૂર્યમસ્ત
 ઉપાને છોડાવી, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગ-
 મન કરો. ૮

યામિઃસિન્ધુમધુમન્તમસંશ્રુતંવસિષ્ઠંયામિરજરાયજિન્વતમ્ ।

યામિઃકૃત્સંશ્રુતયેનર્યમાવંતંતામિરુપુકૃતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૯॥

પ૦— યામિઃ । સિન્ધુમ્ । મધુમન્તમ્ । મસંશ્રુતમ્ । વસિષ્ઠમ્ ।
 યામિઃ । અજરૌ । અમિન્વતમ્ । યામિઃ । કૃત્સમ્ । શ્રુત-

ર્થમ્ । નર્થમ્ । આવંતમ્ । તામિઃ । ડમ્ ઇતિ । સુ । ડતિ-
દમિઃ । અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૯ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે જેના યોગે, મધુર નદીને વેહે-
વાવો છો, હે જ્વારહિન દેવો !, જેના યોગે તમે વસિષ્ઠને
પ્રસન્ન કરેલા, જેના યોગે તમે કૃતસઃ, શ્રુતર્થ અને નર્થ
(ઋષિ) નું રક્ષણ કરેલું, તે મંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે)
આગમન કરો. ૯

*યામિર્વિશ્વલાંઘનસામંથર્થ્યમહસ્ત્રમીહુઆજાવર્જિન્વતમ્ ।

યામિર્વશંપ્રશ્વ્યંપ્રેણિમાવંતંતામિરુપુડ્ઢતિમિરશ્વિનાગંતમ્ ૧૦॥૨૪

૧૦— યામિઃ । વિશ્વલામ્ । ધનદમામ્ । ઐર્થર્થ્યમ્ । મહસ્ત્રમીહુ ।
આજૌ । અર્જિન્વતમ્ । યામિઃ । વશંમ્ । અશ્વ્યમ્ । પ્રેણીમ્ ।
આર્વંતમ્ । તામિઃ । ડમ્ ઇતિ । સુ । ડતિદમિઃ । અશ્વિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૧૦ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, જેના યોગે તમે ધનસંપન્ન, (જાધો
હોદાઈ જવાથી) હૌંધવાને અસમર્થ, એવી (અગસ્ત્યના પુરો-
હિત એલની સંબંધિની) વિશ્વલાને હૌંધવાને સમર્થ કરી,
જેના યોગે તમે સ્તુતિના પ્રેરક અશ્વાધ્યના પુત્ર વશ(ઋષિ)નું
રક્ષણ કરેલું, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન
કરો. ૧૦

(ધૃતિ ચોત્રીશમે વર્ષ સમાપ્ત).

* ૧ ઘેરિયાચ્છેદિપર્ણમ્ । ઋ૦ સં૦ ૧-૮-૧૦. ।

૨ વિશ્વલા સંબંધર્મા જુઓ ૧-૧૧૬-૧૫.

૩ અશ્વાધ્ય સંબંધર્મા જુઓ ૮-૬૬-૨૧; ૧-૧૧૬-૨૧;

૧૦-૪૦-૭.

યામિઃ સુદાનૂઔશિનાયં વણિજેંદીર્ઘ્યં વસેવધુકોશોઅક્ષરત્ ।
 કક્ષીવંન્તસ્તોતારંયામિરાવંન્તામિરુપુઋતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૧૧

૧૦— યામિઃ । સુદાનૂ ઇતિ સુદ્ધાનૂ । ઔશિનાયં । વણિજેં । દી-
 ર્ઘદશ્યં વસે । મધુ । કોશઃ । અક્ષરત્ । કક્ષીવંન્તમ્ । સ્તોતા-
 રંમ્ । યામિઃ । આર્ધનમ્ । તામિઃ । ઋમ્ ઇતિ । સુ । ઋતિ-
 દમિઃ । અશ્વિના । આ । મતમ્ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે રક્ષા દાનવાળા અશ્વિન્ (દેવા) !, જેના યોગે તમે,
 ઉશિષ્પુત્ર દીર્ઘઅવા નામના વણિક (ઋષિ)ના અર્થે મધુર
 વૃષ્ટિજળ સિન્ધુ, તથા જેના યોગે સ્તોત્રકર્તા (ઉશિષ્પુત્ર)
 કક્ષીવાનનુ રક્ષણ કરેયું, તે (સર્વેય) મરક્ષણ સહ તમે
 (અભારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૧

યામિરિસાંક્ષોદંસોદ્રઃપિપિન્વથુરન્નશ્વંયામીરયમાવંન્તંજિષે ।
 યામિશ્ચિશોકંહુસિયાહુદાનંતંતામિરુપુઋતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્ ૧૨

૧૦— યામિઃ । રિસામ્ । સોદંક્ષી । હુદ્રઃ । પિપિન્વથુ । અન્નશ્વમ્ ।
 યામિઃ । રથમ્ । આર્ધતમ્ । જિષે । યામિઃ । ચિદશોકઃ ।
 હુસિયાઃ । હુતદઆર્ધત । તામિઃ । ઋમ્ ઇતિ । સુ । ઋતિ-
 દમિઃ । અશ્વિના । આ । મતમ્ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવા) !, જેના યોગે (અનાદૃષ્ટિને લઇ) જળ
 સહિત નદીને કાષાપૂર જળવડે વારપૂર કરી, જેના યોગે જપ
 મેળવવા અન્નસહિત રથનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે (કર્ણવ-
 પુત્ર) ત્રિશોકે (હરખલી) આવેને મેળવી, તે (સર્વેય) સર્વ-
 રક્ષણ સહ તમે (અભારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૨

याभिःसूर्येपरियायःपरावतिमन्धातारुसैत्रपत्येष्वावतम् ।

याभिर्विप्रमभ्ररद्वाजमावतंताभिर्बुधुजतिभिर्भिनानावतम् ॥१३॥

प०— याभिः । सूर्यम् । परिदृष्टायः । परावति । मन्धातारम् ।
क्षेत्रपत्येषु । आवतम् । याभिः । विप्रम् । प्र । भ्ररद्वज-
जम् । आवतम् । तामिः । ऊम् इति । सु । ऊतिदमिः ।
अश्विना । आ । गतम् ॥ १३ ॥

अ०—हे अश्विन (देवा)!, जेना योगे तमे, इरवर्ती सूर्यनी पामे
(तेने अंधकारथी मुक्त करवा) योगेरे लभे छे, जेना योगे
तमे क्षेत्रपतिपथ्याना कामभा मन्धातार (ऋषि)नु रक्षथु करेनु,
जेना योगे तमे विद्वान् वासरद्वाज (ऋषि)नु (अन्नप्रदान
वडे) रक्षथु करेनु, ते (भवेय) सरथथु सद तमे, (अमारा
प्रत्ये) आगमन करे. १३

याभिर्महामतिश्चिम्बंकशोजुपुदिवोदासंशम्बरहत्येष्वावतम् ।

याभिःपुर्भिद्यैत्रसदस्युमावतंताभिर्बुधुजतिभिर्भिनानावतम् ॥१४॥

प०— याभिः । महाम् । अतिविश्वम् । कशः हैजुवम् । दिवोदा-
सम् । शम्बरहत्ये । आवतम् । याभिः । पुःदमिद्यै । त्रसदस्युम् ।
आवतम् । तामिः । ऊम् इति । सु । ऊतिदमि । अश्विना ।
आ । गतम् ॥ १४ ॥

अ०—हे अश्विन (देवा)!, जेना योगे तमे, शंभरसुरेने वध
करती वेणाये, महान् अतिविश्व, (तथा असुरना लयथी)
जगप्रवेश करवा जनार, दिवोदास (ऋषि)नु रक्षथु करेनु,

જેના યોગે સંગ્રામવિષે, તમે (પુરુક્લસ પુત્ર) ત્રસદસ્ય
(ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે, (અમારા
પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૪

યામિર્વિઘ્નં વિપિપાનમુંપસ્તુતંકલિયામિર્વિત્તજાંનિદુવસ્યથઃ ।

યામિર્વ્યશ્વમુતપૃથિપાવંતંતામિર્પુઙ્ગાતમિરશ્વિનાગંતમ્ ૧૫॥૩૫

૧૦— યામિઃ । વશ્વમ્ । વિદિપિપાનમ્ । ઉપહસ્તુતમ્ । કલિમ્ । યામિઃ ।
વિત્તૈઃ જાનિમ્ । દુર્વસ્યથઃ । યાર્મિઃ । વિદમશ્વમ્ । હુત ।
પૃથિમ્ । પાવંતમ્ । તામિઃ । ઝમ્ । ઇતિ । સુ । કૃતિદમિઃ ।
અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧૫ ॥ ૩૫ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવો)!, જેના યોગે તમે, સમીપરથ(મનુષ્યો)
વડે સ્થિતિ કરાતા, સોમરસનું વિશેષ પાન કરનાર (વિખનસ
પુત્ર) વશ્વ (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે, બાપાને
મેળવનાર કલિ(ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે અશ્વ
ખોનાર પૃથિ(ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ
તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૫

ઇતિ પાંત્રીશમેઃ વર્ગ સમાપ્ત.

*યામિર્નરાગયવેયામિરત્રંયેયામિઃપુરામનંવેમાત્મપૃથઃ ।

યામિઃશારીરાજતંત્યૂર્મરશ્મયેનામિર્પુઙ્ગાતમિરશ્વિનાગંતમ્ ॥૧૬

* ૧ યાયવેચિન્નાસત્યાશ્ચીમિઃ । ઋઠ સંઠ ૧-૮-૧૨ ।

૨ દિમેનામિઘ્નસમવારયેથામ્ । ઋઠ સંઠ ૧-૮-૧. ।

૩ યવંપૃથેનાશ્વિનાવપન્ત । ઋઠ સંઠ ૧-૮-૧૭. ।

દીપ—સેંકડો દ્વારવાળા યંત્રગૃહ વિષે અસુરોએ અત્રિને

१०— याभिः । नृता । शयवे । याभिः । अत्रये । याभिः । पुरा ।
मनव । गीतम् । ईषयुः । याभिः । शीतः । अमृतम् । स्पू-
मदादये । ताभिः । उम्इति । सु । उतिदभिः । अश्विना ।
आ । गतम् ॥ १६ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो) !, जेना योगे तमे पूवे राघु(ऋषि)
ना अये दुःष्पनिर्भनभार्म संपादन कथो, जेना योगे
अश्वि(ऋषि)ना अये, जेना योगे अनुना अये दुःष्पनिर्भन-
भार्म संपादन कथो, जेना योगे तमे द्यूभरश्मिना अये
आगे प्रेयो, ते (अवेय) संरक्षण सद् तमे (अभास प्रये)
आगमन करे १६

याभिः पठवां जठरस्य मज्जनाग्निर्नादींश्चेत्तद्द्वोऽजम्भना ।
याभिः शर्यात्तुपर्वयो महाधने ताभिर्हृषुतिभिर्श्विनार्गतम् ॥ १७ ॥

१०— याभिः । पठवा । जठरस्य । मज्जना । अग्निः । न । अदी-
देत् । चित् । इदम् । अमृतम् । आ । याभिः । शर्यात्तम् ।
अवयः । महाधने । ताभिः । उम्इति । सु । उतिदभिः ।
अश्विना । आ । गतम् ॥ १७ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो) !, जेना योगे अष्टवडे प्रदीप्त अग्निनी
पेडे, पठवा (ऋषि) शरीरण चडे मुक्तस तो सत्राम विषे
योगे देदीप्यमान ययो, जेना योगे तमे सत्रामविषे (अन्ध

नापेक्ष ते अग्निदाहमाथी शीतल नृण वडे तेने दुःष्प मुक्त कथा
दारिद्र्य पीडाता अनुने धान्यप्राप्ति वडे दुःष्पमुक्त कथा.

સાથે સ્પર્ધા કરનાર) શર્યાતનુ રક્ષણ કરેતુ તે (સર્વેષ)
સ રક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૭

યાથિરંગિરોમનસાનિરુણ્યયોગ્યગચ્ઞ્યોવિરેગોર્થર્ણસઃ ।

યાથિર્મનુસૂરમિપામમાર્વંતામિરુપુકૃતિમિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૧૮॥

૧૦— યાથિ । અગિર । મનસા । નિરુણ્યયર્થ । અર્થમ્ । ગચ્છ્ય ।

વિરેગે । ગૌર્થર્ણસ । યાથિ । મનુમ્ । સૂરમ્ । ઇપા ।

સમદમાર્વંતમ્ । તામિ । ઉપકૃતિ । સુ । કૃતિમિ ।

અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧૮ ॥

અ૦—હે અગિરસ !, (તુ અશ્વિની સ્તુતિ કર) હે અશ્વિન
(દેવો) !, મનનીય સ્તોત્રવડે પ્રસન્ન સતા, યધ્વા મનપૂર્વક જેના
યોગે તમે (સ્તોતાએને) છેક સવૃષ્ટ કરો છો, જેના યોગે
(પશુએ ગુહાવિષે તાડેલ) ગોધન પ્રકટ કરતી વેળા તમે (સર્વ
દેવોના) મોખરે જાઓ છો, જેના યોગે યરા મનુનુ અન્ન
વડે રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેષ) સ રક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે)
આગમન કરો ૧૮

યાથિઃપત્નીર્વિમદાર્યન્યુહયુરાધવાયાથિરુણીરશિસૈતમ્ ।

યાથિઃસુદાસૈકૃદ્યુઃસુદેવ્યૈતાથિરુપુકૃતિમિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૧૯॥

૧૦— યાથિ । પત્ની વિમદાર્ય । નિઃકૃદ્યુઃ । આ । ઘ । વા ।

યાથિ । અરુણી । અશિસૈતમ્ । યાથિ । સુદાસૈ । કૃદ્યુઃ ।

સુદેવ્યમ્ । તામિ । ઉપ કૃતિ । સુ । કૃતિમિ । અ-

શ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧૯ ॥

અ—હે અશ્વિન્ (દેવે)!, જેના યોગે તમે વિમદને પત્ની (પુરુષિતની પુત્રી) છેક પ્રાપ્ત કરાવી, જેના યોગે તેને અશ્વ વધુની ગાયો અપેક્ષ કરી, જેના યોગે (પિતૃવનપુત્ર) મુદાસને પ્રસન્ન થન પ્રાપ્ત કરાવ્યું, તે (મર્વેય) સંરક્ષણ (પ્રસાદ)સદ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૯

*યામિઃશન્તાતીમર્વયોદદ્વાશુપેમુજ્યંપામિર્વર્ણાપામિરધ્રિગુમ્ ।
ઓમ્યાર્વનાંમુપરામૃતસ્તુભંનામિરુપુઋતિર્મિરશ્વિનાગંતમ્

॥૨૦॥૩૬॥

૧૦— યામિઃ । શૈન્તાતીમર્વયોદદ્વાશુપેમુજ્યંપામિર્વર્ણાપામિરધ્રિગુમ્ । ઓમ્યાર્વનાંમુપરામૃતસ્તુભંનામિરુપુઋતિર્મિરશ્વિનાગંતમ્ ॥ ૨૦ ॥૩૬॥

અ—હે અશ્વિન્ (દેવે)!, જેના યોગે તમે (દેવિ) દેનારને સુખ-કર્તા યાઓ છો, જેના યોગે (વૃદ્ધપુત્ર) જીવ્યુંતું તથા અધ્રિગુનું રક્ષણ કરે છો, જેના યોગે ઋતસ્તુબને સુખ-પુત્ર અન્ન પ્રાપ્ત કરાવે છો, તે (મર્વેય) સંરક્ષણ સદ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨૦

ધૃતિ છત્રીશભો વર્ગ સમાપ્ત.

— અધ્રિગુષાપચઠમીદેવાનાંશમિતારૌ । પે० બ્રા० ૨-૭. ।

ટીપ્પ:—જીવ્ય સંબંધમાં જીઓ ૧-૧૧૨-૬.

*યામિઃકુશાનુમસંનેદુવસ્યથોજવેયામિધૂનોઅર્વન્તમાર્વતમ્ ।
મધુમિયંભરથોયત્સરદ્ભ્યસ્તામિરુપુઠ્તિભિરશ્વિનાગતમ્ ॥૨૧॥

૫૦— યામિઃ । કુશાનુમ્ । ઈસંને । દુવસ્યથઃ । ઈવે । યામિઃ ।
ધૂનઃ । અર્વન્તમ્ । આર્વતમ્ । મધુ । પ્રિયમ્ । ભરથઃ । યત્ ।
મરદ્દેભ્યઃ । તામિઃ । ઝમ્ ઇતિ । ધુ । ઠતિદધિ । અશ્વિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૨૧ ॥

અ૦—જેના યોગે સપ્તમ વિષે, હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે (સો-
મપાણક) કુશાનુનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તરણ (પુરક્રાંતિ)
ના વેગવત અશ્વનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે, જે રક્ત મધ
મધમાખોને અર્થે સપાદન કરો છો, તે (સર્વેષ) સરક્ષણ
સદ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨૧

યામિર્નર્ગોપુધુર્ધનુપાહ્લેશેત્રસ્યસ્રાતાતનંયસ્યજિન્વથઃ ।
ચામીરથોઅર્વથોયામિર્વેતસ્તામિરુપુઠ્તિભિરશ્વિનાગતમ્ ॥૨૨॥

૫૦— યામિઃ । નર્ગમ્ । ગોપુધુર્ધનમ્ । નૃદેમથે । શેત્રસ્ય । સ્રાતો ।
તનંયસ્ય । જિન્વથઃ । યામિઃ । રથાન્ । અર્વથઃ । યામિઃ ।
અર્વેતઃ । તામિઃ । ઝમ્ ઇતિ । ધુ । ઠતિદધિ । અશ્વિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૨૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો), જેના યોગે તમે ઓવિષયક યુદ્ધ કરનાર
યજ્ઞનેતા (યજ્ઞમાન) નું સપ્તમ વિષે રક્ષણ કરો છો, જેના
યોગે ગૃદાદરૂપ ધન પ્રાપ્ત્યર્થે (યજ્ઞમાનનું) રક્ષણ કરો છો,

જેના યોગે તેના રથો તથા અધોનુ રક્ષણ કરે છે, તે (સર્વેય) મરક્ષણ મહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરે ૨૨

*યામિઃકુત્સંમાર્જુનેયશંતક્રતુમતુર્વીતિપ્રવંદમીતિમાર્વતમ્ ।

યામિર્ધ્વસન્તિપુરુષન્તિમાવતતામિરુપુક્રતિર્મિરશ્વિનાગંતમ્ ॥૨૩

૧૦— યામિં । કુત્સંમ્ । આર્જુનેયમ્ । શાન્તક્રતુ ઇતિ' શાન્તક્રતુ । પ્ર । તુર્વીતમ્ । પ્ર । ચ । દમીતમ્ । આર્વતમ્ । યામિં । ધ્રુવન્તિમ્ । પુરુષન્તિમ્ । માર્વતમ્ । તામિં । ઉમ્ ઇત' । સુ । ક્રતિર્ધ્મિં । અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૨૩ ॥

અ૦—હે સેકડો પરાક્રમ કરનાર અશ્વિન (દેવો) !, જેના યોગે તમે ઇન્દ્રપુત્ર કુત્સનુ, ધ્રુવીતિનુ અને હલીતિનુ રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે ધ્રુવસન્તિનુ તથા પુરુષસન્તિનુ રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) મરક્ષણ મહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરે ૨૩

અમ્રસ્વતીમશ્વિનાવાર્ચમસ્મેકૃતંનોદસ્રાવૃણામન્નીપામ્ ।

અચ્યુત્યેવંમેનિહ્યેવાવૃષેવંનોમવત્તંગાનંસાતૌ ॥ ૨૪ ॥

૧૦— અમ્રસ્વતીમ્ । અશ્વિના । વાર્ચમ્ । અસ્મે ઇતિ' । કૃતમ્ । નુ । દસ્રા । વૃણા । મનીપામ્ । ઐચ્યુત્યે । અવંસે । નિ । હ્યે । વામ્ । વૃષે । ચ । નુ । મવતમ્ । વાનંડવાતૌ ॥ ૨૪ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે અમારી વાણીને વિદિતકર્મ—

* યાજ્ઞસનેયક —પત્રાન્દ્રસ્યગુહાંનામયદજુંનરતિ ।

અર્થ:—' અશ્વિન ' એ ઇન્દ્રનુ ગુહા નામ છે

સ પન્ત કરો કામનાના વરમાવનાર, સત્રૂના વિષ્વસ કરનાર
હે અશ્વિન્ (હેવા) !, તમે અમારી બુદ્ધિને વેદાર્થજ્ઞાનકુશળ
કરો. રાત્રિના પાછલે પહેરે, હુ રક્ષણાર્થ તમને છેક અશ્વિન્
કરે છું. તમે સત્રાગ વિષે યધ્વા અન્નપ્રાપ્તિ પ્રસંગે, અમારી
વૃદ્ધિ કરનાર હો. ૨૪

શુભિરુક્તુભિઃપરિપાતમુસ્માનરિષ્ટેભિરશ્વિનાસૌમંગેભિઃ ।

તન્નોમિત્રોવરુળોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીજુતઘૌઃ ॥૨૫॥૧૭

૧૦— શુદ્ધિમિઃ । અરેતુંદમિન્ । પરિ । પાતમ્ । અન્વ ન્ । ઐરિષ્ટેભિઃ ।
અશ્વિના । સૌમંગેભિ । તત્ । નુઃ । મિત્ર । વરુળ । મમ-
હન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત । ઘૌ ॥૨૫॥૧૭

અ—હે અશ્વિન્ (હેવા) !, તમે અમાર સતદિવસ ચોમેર
રક્ષણ કરો. અખૂટ સૌભાગ્યદાયક ધનવડે, અમાર રક્ષણ કરો.
મિત્ર, વરુળ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા ઘુલોઠ,
અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પેલો ૨૫

ઇતિ સાહગ્રીશભો વર્ગ સમાપ્ત

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટક મધ્યે સાતમો અધ્યાય સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૧૨.

૧ પૂર્વચિતયે = પહેલેથીજ ચેતવવા, અથવા પૂર્વેજ કદર થાય
તે અર્થે. (ચિત્તોસંજ્ઞાને)

૨ યામન્ને = આગમન યત્ન.

૩ મરે = સત્રાગ વિષે.

૪ કારં = શબ્દકારિણ શક્તિ = સમનાદ

- ५ भंशाय = भाग अर्थे.
 ६ सुभराः = ३५३ स्तोत्र अर्पण्य करना.
 ७ असद्यतः = अन्यत्र अनासक्त.
 ८ वचसम् = यथान्यायोपेतेन वचसा वाक्येन युक्तं विष-
 द्यितं = वाञ्छितं विधानं पुरः.
 ९ मन्तये = वृद्धुस्तितायै प्रतिपत्तये = स्तोत्रार्थं समन्वा.
 १० अद्वं = वाञ्छी.
 ११ परिव्रजा = बोभेर अभयु करना.
 १२ तूर्पु = तरीतृपुधावस्तुमभ्ये = शीघ्रगामी मध्ये.
 १३ त्रिमन्तुः = त्रयाणामन्ता = पाठ्यस, हविर्पय, तथा सोमयय
 विषे कुशण अवे। कक्षीयान.
 १४ सितं = पाशयज्.
 १५ निवृत्तं = निवारितं = इ देवा. (वृद्धवरणे).
 १६ सिसासन्तम् = प्रक्षशेभ्यु. (वनसणसमकौ).
 १७ जसमान = हिस्यमानं = भूमी भरता.
 १८ आरणे = अगाध इय विषे
 १९ धनसाम् = धनस्य संमत्कारम् = धनस पन्.
 २० सुसंसदम् = सुपंसदम् = सुंदर धर.
 २१ ओम्यावन्तम् = सुभरप, सांत. (अद्य)
 २२ शचीभिः = पशुभ १३.
 २३ श्रीणं = विष्णुजानुकं = विष्णु धुंठलुपाणा.
 २४ एतये = गन्तुं = ह्रीडवाने समर्थ.
 २५ अद्यर्षा = अगच्छन्ती = ह्रीडवाने असमर्थ.
 २६ त्रेणिम् = रत्नाना त्रेक.
 २७ क्षोदसा = कूलानि = क्षोदसा (क्षुदिरसपेयणे).
 २८ कशः शुषम् = कशांस्युदकानि ज्वत्तइतिकशोजः =
 ज्वत्त प्रवेश करवा करना. (शुगतौ).

- ૨૯ ચિત્તજ્ઞાનિ = લબ્ધમાર્ગ = ભાયાને મેળવનાર.
 ૩૦ દુઃસ્વપ્નઃ = રક્ષણ કરે છે.
 ૩૧ ગાતું = દુ.ખનિર્ગમન માર્ગ.
 ૩૨ રૂપયુઃ = રૂચિતુઃ = સંપાદન કર્યો. (રૂપરૂચ્યાં).
 ૩૩ શારીઃ = ખાણ.
 ૩૪ ભાજતમ = પ્રેર્યો.
 ૩૫ અગમનુ = સમામ વિષે.
 ૩૬ નિરણયઃ = નિતરાંરમયય = છેક પ્રસન્ન કરે છે.
 ૩૭ ગોમર્ષસઃ = ગોરૂપસ્થ અરણીયસ્ય ધનસ્ય = ગોધનના.
 ૩૮ વિચરે = વિચરણે = પ્રગટ કરતી વેળા.
 ૩૯ અશિક્ષતમ્ = અદત્તમ = અર્પણ કરી.
 ૪૦ સુદેવ્યમ્ = પ્રસન્ન ધન.
 ૪૧ શંતાતી = સુખકર્તા.
 ૪૨ અસન્નૈ = સમામ વિષે.
 ૪૩ જથે = મેળવત.
 ૪૪ સરજ્ઞયઃ = મધમાખેત્ર.
 ૪૫ નૃપાદ્યૌ = સમામ વિષે.
 ૪૬ સાતા = સંમજ્જનાર્થ = પ્રાપ્ત્યર્થ.
 ૪૭ અપ્તસ્વતીમ્ = વિદિતકર્મસપ્ત.
 ૪૮ અપૂર્યે = ધીતનરહિતેરાત્રે પશ્ચિમયામે = રાત્રિને પાછલે
 પહેરે.
 ૪૯ અરિષ્ટેમિઃ = અદિસિતે = અખૂટ.
 ૫૦ અતુમિઃ = રાત્રિ.

અધ્યાય ૮ મો.

યસ્યનિઃશ્વસિતંત્રેદાયોવેદેશ્યોત્વિલંજગત્ ।

નિર્મમેતમહંવન્દેવિદ્યાતાર્થમહેશ્વરમ્ ॥ ૧ ॥

અ૦—વેદો જેના પ્રાણ છે, જેણે વેદમાંથી અખિત જન્મત નિર્માણ કર્યું, તે (મારા શર) વિદ્યાતાર્થ મહેશ્વરને હું વંદન કરું છું.

સૂક્ત ૧૧૩.

અપિઃ—આગિરસ કૃત્સ, દેવતાઃ—પદ્મવી નમ્યાને ઉત્તરાર્ધ રાત્રિ,
અવશિષ્ટ સજ્જાની દેવતા ઉપાઃ છન્દઃ—ત્રિષ્ટુબ્ધ

ઓમ્દ્વંદ્રેષ્ટંજ્યોતિંપ્રાંજ્યોતિરાગાંચિત્રઃપ્રકૃતોઅજનિષ્ટવિશ્વો ।
યથાપ્રસૂતાસવિતુઃસુવાયંપુવારાઙ્યુપસેયોનિર્મારૈક ॥૧॥

૧૦— હૃદમ્ । શ્રેષ્ઠમ્ । જ્યોતિષામ્ । જ્યોતિઃ । આ । અગાત્ ।
ચિત્રઃ । પ્રદક્ષતઃ । અજનિષ્ટ । વિદ્મ્વો । યથા । પ્રદસૂતા ।
સવિતુઃ । સુવાયં । એવ । રાત્રી । ડ્રુપસે । યોનિમ્ । એરૈક ॥૧

અ૦—(મદનસત્યાદિક) જ્યોતિઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ (ઉપા) નામનું જ્યોતિ—તેજ, (પૂર્વ દિશાવિષે) આ ઉપરું. સુંદર, સર્વ પદાર્થ-

પ્રકાશક, વ્યાપક પ્રકાશ (આ) પ્રગટ થયો જેમ રાત્રિ, સૂર્ય-
મકાશાત્ ઉત્પન્ન થઈ (અર્થાત્ સૂર્ય અસ્ત થતા રાત્રિ ઉત્પન્ન
થાય છે) તેમજ રાત્રિએ, ઉષાની ઉત્પત્તિ અર્થે પોતાનું
સ્થાન ખાલી કર્યું. યજ્ઞા, રાત્રિમકાશાત્ ઉત્પન્ન થયેલ ઉષા
સૂર્યને પ્રસવનારી થાય તેમ રાત્રિએ, ઉષાના પ્રસવ અર્થે
સ્થાન ખાલી કર્યું. ૧

રુશંઘ્વત્સારુશંતીશ્વેત્યાગ્રાદરૈર્ગુકૃળ્ણાસર્દનાન્યસ્યાઃ ।

સમાનર્થન્ધૂઅમૃતેઅનૂચીયાવાવર્ણચરતમામિત્તાને ॥૨॥

૧૦— રુશંઘ્વત્સા । રુશંતી । શ્વેત્યા । આ । અગ્રાત્ । અરૈર્કૃ ।
હૃમતિ । કૃળ્ણા । સર્દનાનિ । અસ્યાઃ । સમાનર્થન્ધૂ इति
સમાનર્થન્ધૂ । અમૃતે इति । અનૂચી इति । યાવા । વર્ણમ્ ।
ચરત્ । આમિત્તાને इत्याऽમૃતે ॥ ૨ ॥

અ૦—દેહીધમાન (સૂર્યરૂપી) વસવાતી, દેહીધમાન શ્વેતવર્ણવાળી
ઉષા, આ આવી તેના માટે કૃષ્ણવર્ણની રાત્રિએ, (પોતાના
અર્ધમાસ લક્ષણ) સ્થાનો મોકળાં કર્યા. (સૂર્યની) સમાન
સખીઓ, અમર, એકબીજાની પાછળ અનુક્રમે જનાર, (રાત્રિ
તથા ઉષા), પ્રાણીઓનાં અથવા પરસ્પર રૂપને બદલતી,
અથવા અન્તરિક્ષ માર્ગે પ્રકાશતી, પ્રતિદિવસ પ્રયાણ કરે છે. ૨

સમાનોઅધ્યાસ્વસૌસ્તન્તસ્તમુન્યાન્યાચસ્તોદેવશિષ્ટે ।

નર્મેયેતેનર્તસ્યતુઃસુમેકેનક્ષોપામાસર્મનમાચિરુપે ॥૩॥

૧૦— સમાનઃ । અધ્યાઃ । સ્વસૌઃ । અન્તન્વ । તમ્ । અન્યાદર્ભન્યા ।
નર્તતઃ । દેવશિષ્ટે इति દેવદેશિષ્ટે । ન । મેવે इति । ન ।

તસ્યુતઃ । મુદમેકે इति मुदमेकै । नक्तोपता । सधर्मना ।
विहंपे इति विहंपे ॥ ૧ ॥

અ●—તે બન્ને બગિનીઓ (રાત્રિ તથા ઉપા)નો માર્ગ, એકજ તથા અવસાનરહિત છે. સૂર્યના શાસન અનુસાર તે બન્ને, તે માર્ગે વારાફરતી સંચરે છે તે સુંદર રાત્રિ તથા ઉપા, બિન્ન સ્વરૂપ છતાં એકત્રમને ચાલતા, પરસ્પર પ્રતિબંધ કરતી નથી, કિંવા (કવચિત્ પશુ) ચોક્ષતી નથી. ૩

આસ્વતીનેત્રીસુનૃતાનામર્ચેતિચિત્રાવિદુરોન્રાવઃ ।

પ્રાપ્યાજગદ્ધુનોરાયોઅરુયદુષાઅંજીગર્ધુર્વનાન્નિવિશ્વા ॥૪॥

૧●— માસ્વતી । નેત્રી । સુનૃતાનામ્ । અર્ચેતિ । ચિત્રા । વિ । દુરોઃ । નુઃ । ઔરુરિત્પાદઃ । પ્રદેઅર્ચ્યે । મર્ગત । વિ । કુમ્ । इति । નુઃ । રાય । અરુયત્ । દુષાઃ । અંજીર્ગૈઃ । મુર્વનાનિ । વિશ્વા ॥ ૪ ॥

અ●—તેજસ્વી, વાણીની ઉત્પાદક એવી ઉપા, આ દીસવા લાગી. તે સુંદર ઉપાએ, અમારા ગૃહદ્વારને છેક પ્રકાશિત કર્યાં. સર્વ ભુવનને પ્રકાશિત કરી તેણે, અમારી ધનસપત્તિને છેક પ્રગટ કરી ઉપા, સર્વ ભુવનોને (પાતાના મુખમાંથી) બહાર કાઢતી હોય તેમ દીસે છે. ૪

જિહ્વાદેશ્યેચરિતવેમ્મધોન્યામ્ભોગર્મદ્દૃષ્ટ્યેરાયત્ત્વમ્ ।

દુશ્રંપશ્યંધ્મ્યર્ચિયાવિચ્છંદપાઅંજીગર્ધુર્વનાન્નિવિશ્વા ॥૫॥૧॥

૧●— જિહ્વાદેશ્યે । ચરિતવે । મધોની । આદ્ભોગર્મે । દૃષ્ટ્યે । રાયે ।

ઝમ્ ઇતિ । ત્વમ્ । દુર્ધ્રમ્ । વશ્યતુદમ્યઃ । સુવિધાં । વિદ્વત્સે ।
 ડપા । અઙીગ્ । મુર્વનાનિ । વિશ્વાં ॥ ૬ ॥ ૧ ॥

અ૦—કોષને બોગાર્થ, કોષને યાગાર્થ, કોષને ધનાર્થ, સૂતેવાને,
 પ્રવૃત્ત કરના, તથા ઓછુ દેખનારને દૂર દેખાડવા તુ, એક પ્રકારથી
 રહી છે વિશાળધનવતી ઉષા, સર્વ જીવનોને (પોતાના
 મુખમાથી) બહાર કાઢતી હોય તેમ દીસે છે ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત.

સુત્રાર્યસ્વશ્રવસેત્વમહીયાદૃષ્ટયેત્વમર્થમિવત્વમિત્યે ।
 વિસંદશાઙીવિતાભિપ્રચક્તડપાઅંઙીગ્મુર્વનાનિવિશ્વાં ॥૬॥

૧૦— સુતૌર્થૈ । ત્વમ્ । શ્રવસે । ત્વમ્ । મહીયૈ । દૃષ્ટયૈ । ત્વમ્ ।
 અર્થમ્દૃશ્વ । ત્વમ્ । રૂત્યૈ । વિસંદશા । ઙીવિતાં । અમિદ-
 પ્રચક્તે । ડપાઃ । અઙીગ્ । મુર્વનાનિ । વિશ્વાં ॥ ૬ ॥

અ૦—ત પ્રગટ થઈ કોષને ધનાર્થ, કોષને અન્નાર્થ, કોષને મહતા-
 અર્થ, કોષને યશ્સર્થ, કોષને છષ્ટમિદધર્થ પ્રવૃત્ત થવા પ્રેરે
 છે બિન્ન બિન્ન પ્રકારના ઉલ્લેખ પરત્વે અભિમુખ કરવા
 ઉષા, સર્વ જીવનોને (પોતાના મુખની બહાર) કાઢતી-ઉત્પન્ન
 કરતી-હોય તેમ દીસે છે ૬

પપાદિવોદુદ્ધિતાપ્રત્યંદર્શિન્યુચ્છન્તીંયુવતિઃપ્રુક્તવાંસાઃ ।
 વિશ્વસ્યેશાંનાપાર્થિવસ્પ્રવસ્થવર્ષોઅયેદ્મમ્યેન્યુચ્છ ॥૭॥

૧૦— ડપા । દિવઃ । દુદ્ધિતા । પ્રતિ । અદર્શિ । વિદુચ્છન્તીં ।
 યુવતિ । પ્રુક્તવાંસાઃ । વિશ્વસ્ય । રૂશાંના । પાર્થિવસ્ય ।
 વૈશ્વ । વર્ષ । અય । ઋહ । મુદ્મો । વિ । રેચ્છ ॥ ૭ ॥

અ૦—પુરુષોને ક્ષણપ્રાપ્ત કરાવનાર અથવા નિત્યતરુણ, એવે વસ્ત્ર
ધારણ કરનાર અથવા નિર્મળ ક્રાંતિવાળી, સર્વ પાશિવ
સંપત્તિની સ્વામિની એવી આ દ્યુકન્યા (ઉપા), અધકારને
દૂર કરતી, સર્વ કોષને આ દેખાઈ. હે મંગળ સંપત્તિવાળી
ઉષે !, તું આજે આ દેવયગ વિષે પ્રકાશ. ઉ

પરાયતીનામન્વેતિપાર્થમાયતીનામંશ્રમાશ્વરવતીનામ્ ।

વ્યુન્નન્તીઝીવમુદોરયન્ત્યુપામૃતંકંચનચોધર્યન્તી ॥૮॥

૧૦— પરાદયતીનામ્ । અનું । પૃત્તિ । પાર્થઃ । આદયતીનામ્ । પ્ર-
થમા । શશ્વતીનામ્ । વિદુચ્ચન્તી । ઝીવમ્ । ઉત્કર્ષર્યન્તી ।
ઉપાઃ । મૃતમ્ । કમ્ । ચુન । ચોધર્યન્તી ॥ ૮ ॥

અ૦—આ ઉપા, આગળ વ્યતીત થયેલ ઉપાઓના માર્ગોને અનુ-
સરે છે. તે, હવે પછી આવનાર અનેક ઉપાઓ મધ્યે પહેલી
છે. અધકારને દૂર કરતી, પ્રાણિઓના જીવાત્માને જાગૃતિ-
પરામણ્ય કરતી ઉપા, દરકોષ ભૂતવત્ સતેલ પુરુષને જગા-
ડનારી થાય છે. ૮

ઉપોયદૃગ્નિસમિર્ધેચકર્થેવિપદાવશ્રક્ષસાસૂર્યસ્ય ।

યન્માનુપાન્યક્ષ્યમાર્ણાઅર્જીગસ્તદેવેષુચક્રુપેમદ્રમર્મઃ ॥૯॥

૧૦— ઉર્ધ્વઃ । યત્ । અગ્નિમ્ । સમૃદ્ધર્થે । ચકર્થે । વિ । યત્ ।
આર્ધઃ । ચક્ષ્ણા । સૂર્યસ્ય । યત્ । માર્તુપાન્ । યક્ષ્યમાર્ણાન્ ।
અર્જીગૃરિતિ । તત્ । દેવેષુ । ચક્રુપે । મદ્રમ્ । મર્મ્મઃ ॥૯॥

અ૦—હે ઉષે !, તે જે અગ્નિને પ્રજ્વલિત થવા તૈયાર કર્યા,
(અન્ધકાર વડે તિરોહિત જગતને) તે જે સૂર્યના પ્રકાશ

વડે અધિકારરહિત ક્યું, તે જે યજ્ઞકરનાર મનુષ્યોને
(પ્રકાશ વડે) પ્રગટ કર્યા, એવું દેવાને સેવન કરવાથોઅ તે
(ત્રિવિધ) કર્મ તેજ ક્યું. ૬

કિયાત્પાપત્તમગ્રામવાતિયાન્ધૂપુર્વાશ્ચનૂનંન્ગુચ્છાન્ ।

અનુપૂર્વાઃકૃપતૈવાવગ્રાનામ્પ્રદીધ્યાનાજોર્ષમન્યાભિરૈતિ ॥૧૦॥૨॥

૧૦— કિયંતિ । આ । યત । સૈર્મયા । મવાતિ । યાઃ । વિદ્ભુષ ।

યા । ચ । નૂનમ્ । વિદ્ભુષાન્ । મર્ત્ત । પૂર્વા । કૈર્મયે ।

વાવગ્રાનાં । પ્રદીધ્યાનાં । જોર્ષર્મ । અન્યાભિ । પ્રતિ ॥૧૦

અ૦—આ ઉપા, આપણી સમાપના કેટલી વેળા રહે ૥ (અર્થાત્
તે અત્યંત છે) જે પૂર્વે પ્રકાશી ગઈ અને જે હવે પછી
અવસ્ય પ્રકાશનાર છે તે, કેટલી વેળા રહી અને રહેનાર ૥
કામના કરાતી એવી આ ઉપા, પહેલાંની ઉપાઓની પેઠે
પ્રકાશ કરે છે આ અત્યંત તેજસ્વી ઉપા, હવે પછીની
ઉપા સાથે એકમ સાથ છે (અર્થાત્ આશ્વામિ ઉપાઓ, પશુ
આજ પ્રકારનું અનુકરણ કરે છે.) ૧૦

હતિ બીજો વર્ગ સમાપ્ત.

ઈયુષ્ઠેપૂર્વેતરામર્પયન્વ્યુચ્છર્ત્તીમુપસંમર્ત્તીસઃ ।

અસ્મામિન્નુપ્રતિચક્ષ્યામ્બુદોતેયન્તિવેઅંપરીપુપર્યાન્ ॥૧૧॥

૧૦— ઈયુ । તે । યે । પૂર્વેતરામ્ । અર્પયન્ । વિદ્ભુચ્છર્ત્તીમ્ ।

ઉપસમ્ । મર્ત્તીસઃ । અસ્મામિ । ઉપરતિ । ચ । પ્રતિ-

ચક્ષ્યા । અમ્ । બોદિતિ । તે । યન્તિ । યે । ડોપરીપું ।

પર્યાન્ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—જે મનુષ્યોએ, પ્રકાશ પામતી પ્રાચીન ઉપાને જોએલી તે
-આત્મા મયા. અમને પણ હાથ તે ઉપા દેખાય છે. હવે
પછીની સત્તિ વિષે, આ ઉપાને જોનારા પણ યશે. (અર્થાત્
ત્રણે કાળ વિષે ઉપા બાપી રહે છે.) ૧૧

આવ્યદ્વેષાક્રતુપાક્રતેજાઃસુમ્નાવરીસુનૃતાઈરયન્તી ।

સુમંગલીર્વિભ્રતીદેવવીતિમિહાયોપઃશ્રેષ્ઠમાવ્યુચ્છ ॥૧૨॥

૧૦—યવૈપતદ્વેષાઃ । ક્રતુદવાઃ । ક્રતૈદમાઃ । સુમ્નેદવરીઃ । સુ-
નૃતાઃ । ઈરયન્તી । સુમંગલીઃ । વિભ્રતી । દેવદર્શીતિમિ ।
હૃહ । અથ । ઉપઃ । શ્રેષ્ઠતમા । વિ । ઉચ્છ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—(સંક્ષેપસાદિ) દેશજ્ઞાને દૂર કરનારી, સત્ત્વ વા મગની
પાવણુહારી, સુખસંપન્ના, (પશુપક્ષિઆદિની) મધુર વાણી
ઉત્પાદન કરનાર, સુમંગલા, દેવાને પ્રિય એવા હવિને ધારણ
કરનારી અતિશ્રેષ્ઠ એવી હે ઉપે !, તુ આજ યરા વિષે
પ્રકાશ ૧૨

શર્વત્પુરોપાવ્યુવાસદ્રેવ્યથોઅથેદંવ્યાવોમધોની ।

અથોવ્યુચ્છાદુર્ચરાંઅનુચન્નજરામૃતાચરતિસ્વધાર્મિઃ ॥૧૩॥

૧૧—શર્વત્ । પુરા । ઉપાઃ । વિ । ઉવાસ । દેવી । અથો હતિ ।
અથ । હૃદમ્ । વિ । આવઃ । મધોની । અથો હતિ । વિ ।
ઉચ્છાત્ । ઉત્તરારાન્ । એન્ । ધૂન્ । અમરાં । અમૃતાં ।
ચરતિ । સ્વધાર્મિઃ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—આ દેરીપ્રમાન ઉપા, પ્રાચીનકાળથી સતત પ્રકાશતી રહી
છે. તે પછી તે ધનવતી ઉપાએ, આજે આ જગતને પ્રકા-

શિત કથું છે. વળી, હવે પછીના દિવસો વિશે પથ્ય તે પ્રકા-
શિત રહેશે. 'અજસ તથા અમરા એવાં તે, પોતાના પ્રકાશવડે
અમથ્ય કરતી રહે છે. ૧૩

વ્યઽન્નિર્મિદ્વિવઆતાસ્વદ્યૌદપકૃષ્ણાન્નિર્નિર્જેદ્વ્યાવઃ ।

પ્રઘોધયન્ત્યરુણેભિરશ્વૈરોપાર્યાતિસુયુજાસ્યેન ॥૧૪॥

૧૦— વિ । અન્નિર્મિદ્વિઃ । દિવઃ । આતામુ । અદ્યૌત્ । અપ । કૃ-
ષ્ણામ્ । નિર્નિર્જેદ્વિઃ । દ્વિઃ । અવસ્તિત્યાવઃ । પ્રઘોધયન્તી ।
અરુણેભિઃ । અશ્વૈઃ । આ । યુપાઃ । યાતિ । સુદ્યુજા । સ્યેન ॥ ૧૪

અ૦—તે ઉપા, પોતાના પ્રકાશકે તેમ સહ દુશ્વેકના વિશાળ પ્રાંત
ભાગ વિશે જળહણી રહે છે. તે દેહાપમાન ઉપાએ, રાત્રિકૃત-
કૃષ્ણસ્વરૂપને નાશ કર્યો. તે ઉપા, લોહિતવર્ણના અશ્વો વા
વ્યાપક કિરણોથી રીરીતે મુક્ત એવા રથ વડે, (સતેષ
પ્રાણિએને) ભગ્નત કરતી, આજમન કરે છે. ૧૪

આવહન્તીપોષ્યાધાર્યાંણિચિત્રંકેતુકૃણુતેચેકિતાના ।

ઈયુર્પીણામુપમાશર્મ્મતીનાંવિમાત્રીનાંપ્રથમોપાધ્યક્ષૈત્ ॥૧૫॥૧॥

૧૦— આવહન્તી । પોષ્યૌ । ધાર્યાંણિ । ચિત્રમ્ । કેતુમ્ । કૃણુતે ।
ચેકિતાના । ઈયુર્પીણામ્ । ઉપમા । શર્મ્મતીનામ્ । વિમા-
ત્રીનામ્ । પ્રથમા । યુપાઃ । વિ । કૌશ્ઠૈત્ ॥ ૧૫ ॥

અ૦—અમારા ગારે પુષ્ટિકર ધન આણનારી, સર્વસાદી ઉપા,
અદ્ભુત પ્રકાશ પાડે છે. પેહેલાંની અનેક ઉપાઓની ઉપમાન-
ભૂતા, અથવા તે મધ્યે છેલ્લી, તથા હવે પછી પ્રકાશમાન

હોનારી અનેક ઉપાઓ મધ્યે પેહેવી ઉપા, છેક જળદળી રહી છે. ૧૫

હતિ ત્રીજો વગે સમાપ્ત.

સદીર્ઘજીવોઅમૂર્તિઆગાદપમાગાત્તમઆજ્યોતિરેતિ ।

આરૂપપન્થ્યાંયાતવેસૂર્યાયાગન્મયત્રપતિરન્તુઆયુઃ ॥૧૬॥

પ૦—હત્ । ડૈર્ઘ્યમ્ । જીવઃ । અમૂર્તિઃ । નમ્ । આ । અગાત્ । અપં । પ્ર । અગાત્ । તમઃ । આ । જ્યોતિઃ । દ્યુતિઃ । ઔરૂઃ । વર્ષામ્ । યાતવે । સૂર્યાય । અગન્મ । યત્ર । પ્રેતિરન્તે । આયુઃ ॥ ૧૬ ॥

અ૦—હે મનુષ્યો! ઉઠો, અને પ્રવૃત્ત હો. આપણા શરીરનો પ્રેરક શ્વાત્મા આપ્યો છે. અંધકાર દૂર પથાપન કરી ગયો છે, અને તેજ આવે છે. સૂર્યને પ્રણામ કરવા ઉપા, તેનો માર્ગ મોકળો કરી આપે છે જ્યાં અન્નસંપત્તિ સમૃદ્ધ હોય ત્યાં આપણુ જીએ. ૧૬

સ્પૂર્મનાવાચઽદિંયતિંવહિસ્તવાનોરેખઽપસૌવિભ્રાતીઃ ।

અઘાતર્દુન્છગુણતેમધોન્યસ્મેઆયુર્નિદિંદોહિમ્જાવત્ ॥૧૭॥

પ૦—સ્પૂર્મના. । વાચ । હત્ । દ્યુતિઃ । વહિઃ । સ્તવાનઃ । રેખઃ । ઽપસૌ । વિભ્રાતી । અઘ । તત્ । ઽદુન્છ । ગુણતે । મધો-નિ । અસ્મેઽતિઃ । આયુઃ । નિ । દિદ્રીહિ । પ્રમાદ્યત્ ॥ ૧૭

અ૦—સ્તોત્ર વહેનાર-અર્પણ કરનાર-સ્તોતા, તેજસ્વી ઉપાની રદ્યુતિ કરતો, સંતત-તૈયાર કરેલ વેદસ્તોત્રો ઉચ્ચારે છે. એથી હે

ધનસંપન્ન ઉચે !, તું તે, સ્તોતાઅર્થે પ્રકાશ્ય અને જામને
પુત્રપોત્રાદિક તથા અન્નવડે યુક્ત કરતી છેક પ્રકાશ્ય. ૧૭

ચાગોર્મતીરુપસઃસર્વેવીરાવ્યુચ્છન્તિદ્દાશુપેમર્થ્યાય ।

વાયોરિવમ્નુતાનામુદ્કેતાઅશ્વદાઅશ્નવત્સોમમુત્વા ॥૧૮॥

૫૦— યાઃ । મોદર્મતીઃ । ઉપર્મતઃ । સર્વેવીરાઃ । વિદ્દુચ્છન્તિ ।
દાશુર્વે । મર્થ્યાય । વાયોઃઈવ । સ્મૃતાનામ્ । ઉર્ત્તદ્અર્કે ।
તાઃ । અશ્વદ્દાઃ । અશ્નવત્ । સોમૈદ્મુત્વા ॥ ૧૮ ॥

અ. — જો યાસંપન્ન તથા વીરયુક્ત ઉપાગ્યો, હવે દેનાર યજમાન
અર્થે પ્રકાશે છે તે અશ્વ દેનારી ઉપાગ્યો, વાયુવેગી સ્તોત્રાની
સમાપ્તિ વેળા, સોમયામ કરનાર યજમાનને પ્રાપ્ત હે. ૧૮

માતાદેવાનામદિતેરનીકંયજ્ઞસ્પેકુર્તુર્વૃત્તીવિમાદિ ।

પ્રજાસ્તિકૃદ્વ્રહ્મણેનોબ્યુદ્ધાનોજનેંજનયવિશ્વવારે ॥૧૯॥

૫૦— માતા । દેવાનામ્ । અદિતેઃ । ઈનીકમ્ । યજ્ઞસ્પે । કુર્તુઃ ।
વૃત્તી । વિ । માદિ । પ્રજાસ્તિકૃત્ । વ્રહ્મણે । નુઃ । વિ ।
ઉદ્ધા । આ । નુઃ । જનેં । જનય । વિશ્વેદ્દેવારે ॥ ૧૯ ॥

અ. — હે ઉચે !, દેવાની માતા, અદિતિની શોકય, અથવા શરિમ-
ગ્યોની ઉપાદક, બુધિનું મુખ, યજ્ઞની પ્રકાશક એવી તું,
વિશાળ સ્વરૂપે પ્રકાશ્ય. અમારાં સ્તોત્રા સાંભળી, પ્રદર્શનો
કરતી પ્રકાશ્ય. હે સર્વપ્રિયે ઉચે !, તું જામને જગદાગિમુખ
પ્રગટ-કર. ૧૯

યચિત્રમર્મત્રપસોવર્હન્તીજાનાયશશમાનાયમદ્રમ્ ।

તન્મોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીવૃતયીઃ ૨૦ ॥૪

૫૦— યન । ચિત્રમ્ । અર્ષઃ । ઉપર્ષઃ । વર્હેન્તિ । રૂર્મોનાય ।
 શરામોનાય । મદ્રમ્ । તત્ । નઃ । મિત્રઃ । વર્હેળઃ । મમ-
 હન્તામ્ । અદિતિઃ । મિત્રુઃ । પૃથિવી । ઉત । ઘૌઃ ॥૨૦॥૪

અ. — ઉપર, જે સુંદર તથા ઈષ્ટ ધનમ પત્તિને, શાગ કરનાર સ્તોત્ર-
 કર્તાના અર્થે વર્ષા આવે છે તે કન્યાશુભરક હોય છે. મિત્ર,
 વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા ઘુલોક અમારી તે
 (પ્રાપ્તના)ને પોણે ૨૦

પ્રતિ થાયો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૧૩.

- ૧ અરેક્ = આરેચયતો કલ્પિતયતો = ખાલી કથું. (રિચ્-
 વિરેચને).
- ૨ અનૂચી = અન્નચત્વરી = એકબીજાની પાછળ અનુક્રમે
 જનાર. (અન્નચૂગતી)
- ૩ આમિનાને = અદ્યગ્ન્યો = બદલની (બીજાંદિનાયાં)
- ૪ યાયા = ઘોતમાનેશ્વાનમસાંતરિક્ષમાર્ગેણ = પ્રકાશતી અ-
 થવા અન્તરિક્ષ માર્ગે.
- ૫ દેયશિષ્ટે = ઘોતમાનેનસૂર્યેણાનુશિષ્ટે = સૂર્યના શાસ-
 નાનુમાર.
- ૬ સુમેચે = શોભનમેહનેમર્ચેપાંસત્પાદકન્યાત્ શોભનમજ્જ-
 નને = સુંદર (મિહસેચને)
- ૭ મેથેતે = દિસ્ત પ્રતિબદ્ધ કરે છે. (મેયમેધૃદિસનયો.)
- ૮ અચેતિ = અજ્ઞાપિ = દીસવા લાગી (ચિત્તોમંજ્ઞાને).
- ૯ દુર = દૂર
- ૧૦ પ્રાપ્યં = પ્રકાશંગમચિત્તવા = પ્રકાશિત કરી

- ૨૧ અઙ્ગીઙઃ = ઠઙ્ગિરતિ = પોતાના મુખની બહાર કાઢે છે.
(ગુનિગરણે).
- ૨૨ ઘ્યાયઃ = ઘ્યાયુણોત્ = પ્રકાશિત ધર્મો. (ઘૃમ્ભરણે).
- ૨૩ જિઙ્ઘશ્ચે = સૂતેલાને. (જીહ્વસ્પન્ને)
- ૨૪ ચરિત્તચે = ચરિતું = પ્રવૃત્ત થવા.
- ૨૫ ણામોમયે = આમોમયાય = ભોમાર્થ.
- ૨૬ દમ્ન = અત્મ
- ૨૭ ઉર્ધ્વિયા = ઉર્ધ્વો = વિશાળ
- ૨૮ ક્ષત્રાય = ધનાર્થ.
- ૨૯ દુમ્યે = પ્રવૃત્ત થવા
- ૩૦ જીષિતા = જીષિતાનિ = જીવનનાં ઉપાયભૂત કૃપિ તથા
વાણિજ્યશિક્ષક.
- ૩૧ ઘસ્ત્રઃ = સંપત્તિની.
- ૩૨ ઘ્યુચ્છ = તમાંસિવિધાસયવર્જય = પ્રકાશ્યુ. (ઉચ્છી-
વિકાસે).
- ૩૩ આયતીનામ્ = આગચ્છન્તીનાં = હવે પછી આવનાર
- ૩૪ સમયા = સમીપસ્થા = સમીપમા રહેનાર.
- ૩૫ કૃપતે = કલ્પતે = સમર્થ થાય છે. (કૃપ્સામધ્યે).
- ૩૬ વાચશાના = કામચમાના = કામના કરાવી.
- ૩૭ પ્રદોષ્યાના = પ્રકરેણદોષ્યમાના = અત્યંત તેજસ્વી.
(દોષીદ્દોષી)
- ૩૮ જોપં = મહ.
- ૩૯ અપરીપુ = માવિનોપુ = હવે પછીની રાત્રિ રિપે.
- ૪૦ યાયપદ્રેષાઃ = યાયવન્તિ અસ્મતઃ પૃથક્તાનિદ્રેષાંમિ-
યયાસા = સક્ષસાદિક દ્રેષ્યભોને દૂર કરનારી (યુમિધણે).
- ૪૧ સુમ્નયરી = સુખસંપન્ન.

- ૩૨ દેવધીતિમ = દેવપ્રિય દવિને. (દેવધીયતેકામ્યતેતિદેવ-
ધીતિતમ્)
- ૩૩ આતાસુ = આતતાસુવિસ્તીર્ણાસુવિશુ = વિશાળ પ્રાત
ભાગ વિષે
- ૩૪ નિર્નિજ = ૩૫.
- ૩૫ પોષ્યા = પોષણસમર્થાનિ = પુષ્ટિકર
- ૩૬ ર્યુષીણામ્ = ગમનયતીના = પૂર્વે થઇ ગયેલા
- ૩૭ અશ્વૈત્ = પ્રજ્ઞામૂત્ = જળદળી રહી છે (હુમોશ્વિ-
ગતિવૃદ્ધયા)
- ૩૮ અસુઃ = શરીરસ્વપ્નેરપિતા = શરીરનો પ્રેરક
- ૩૯ પ્રતિરન્તે = પ્રવર્ધયન્તિ = સમૃદ્ધ (તિરતિર્વર્ધનર્થ)
- ૪૦ ષહિ = સ્તોત્ર વહેનાર (અર્પણ કરનાર)
- ૪૧ સ્યૂમના = સ્યૂમાનિ અનુસ્યૂતાનિ સતતતાનિ = સતત
તેયાર કરેલ. (વિદ્યુતશ્ચુસન્તાને)
- ૪૨ રેમ = સ્તોત્ર
- ૪૩ ઉદકે = સમાપ્તૌ = સમાપ્તિ વેળાએ
- ૪૪ સોમસુત્યા = સોમાનામભિપોતા = સોમયાગ કરનાર યજમાન
- ૪૫ અતીક = પ્રત્યનીક પ્રતિસ્પર્ધિત્થ = શોભપણુ.
- ૪૬ વિશ્વધારે = સર્વધરણીયે = સર્વપ્રિય
- ૪૭ ર્જાનાય = યાગ કરનાર
- ૪૮ શશમાનાય = સ્તુતિમિ સમજનાય = સ્તોત્રકર્તા (શશ
પૂતગતૌ)

सूक्त ११४.

नक्षत्रि-आभिरस कुत्स, देवताः-४-६, छन्दः-१-६ जगती,
१०-११ त्रिष्टुप्.

* इमारुद्राय तव सैकपुर्दिने सुयध्वीराय प्रभं रामहेमतीः ।

यथाशमसंविपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम् ॥१॥

प०— इमा । रुद्राय । तवसे । कपुर्दिने । सुयत्तुर्वीराय । प्र ।
प्रभं । रामहे । मतीः । यथा । शम् । असत् । द्विष्टपदे । चतु-
ष्पदे । विश्वम् । पुष्टम् । ग्रामे । अस्मिन् । अनैतुरम् ॥१॥

अ०—अमे, प्रवृद्ध, नक्षत्रि औध्वय-सपत्न मद्रुपुत्रे वडे युक्तः
अथवा वीरोना नारा करनेर इदानी, लेना योगे अभारा
मनुष्यवर्गने तथा अवाधादिक प्राप्तिओने शोभोपशान्ति थाय,
तथा अभारा आभविषे सन्निभूत प्राप्तिओ, पुष्ट तथा निशेगी
थाय, ते प्रकारे उत्तुष्ट स्तुतिओ प्रकथयले करीओ छीओ १

मृळानोरुद्रोत्तनो मयस्कृषि सुयध्वीराय नमसा विधेमते ।

यच्छं च योश्मनुं राये जे पितानर्दयाम् तव रुद्रमणीं तिषु ॥२॥

प०— मृळ । न । रुद्रः । उत्तन । न । मय । कृषि । सुयत्तु-
र्वीराय । नमसा । विधेम । ते । यत् । शम् । च । मनुः ।
आदयेजे । पिता । तत् । अस्याम् । तव । रुद्र । मर्दनी-
तिषु ॥ २ ॥

* सोरादीयदरोदीत्तद्रुद्रस्य रुद्रत्वमिति । तै० सं०

અ૦—હે ૩૬ !, તું અમને સુખ દેનાર હો. વળી, તું અમને સુખ સંપાદન કર. ઐશ્વર્યસંપન્ન મરતો વડે યુક્ત એવા તને, અમે હવિરન્ન વા નમસ્કારવડે સેવીએ છીએ. મનુ પિતાએ, (યજ્ઞ કરી દેવા પાસેથી મેળવી) જે શેઝોપશાંતિ તથા ભયરહિત-પણું (પોતાની પ્રજાને) અર્પણ કર્યું તે, તારા માર્ગદર્શ-કત્વ તજેજ અમને પ્રાપ્ત હો. ૨

અશ્વામંતેસુમતિર્દેવ્યજ્યયાંસપદ્મીરસ્યતર્વરુદ્રમીદ્રુઃ ।

સુમ્નાયંનિદ્વિશોઽસ્માકમાચુરારિષ્ટવીરાજુહવામતેહુવિઃ ॥૩॥

૫૦— અશ્વામં । તે । સુદમ્ તેમ । દેવ્યંન્યયાં । સપદ્મીરસ્ય । તર્વ । રુદ્ર । મીદ્રુઃ । સુમ્નઃપદ્મ । રત્ । વિશાઃ । અસ્મા-કંમ્ । આ । અર । અરિષ્ટવીરાઃ । જુહવામ । તે । હુવિઃ ॥ ૩

અ૦—હે કામનાના વરસાવનાર વા નિત્યતરણ ૩૬ !, અમને દેવ-યાગવડે વીરપુત્રયુક્ત એવો તું તેનો મંમગ્ર અનુમદ સિદ્ધ હો. તું, અમારી પ્રજાને સુખ દેતો આવ. અખાધિત પુત્રો વડે યુક્ત સત્તા અમે તુને હવિ અર્પણ કરીએ. ૩

*સ્વેષંવ્યંરુદ્રંયજ્ઞસાર્થંવંકુકવિમવંમેનિહયામહે ।

આરેઅસ્મદૈવ્યંહેલોઽસ્પતુસુમતિમિદ્ર્યમસ્યાત્વંનોમહે ॥૪॥

૫૦— સ્વેષમ્ । વ્યમ્ । રુદ્રમ્ । યજ્ઞસાર્થમ્ । વંકુમ્ । કવિમ્ । અસ્તે । મિ । હયામહે । આરે । અસ્પતુ । દૈવ્યમ્ ।

* સ્વિષ્ટકૃત્ત્વમિદમવિષ્વતિયદિર્મૈરાધયિષ્યામ રતિત-સ્વિષ્ટકૃતઃ સ્વિષ્ટકૃત્ત્વમિતિ । તે૦ સં૦ ૨-૧-૮. ।

૧૫
 હેઠ્ઠ. । 'અસ્યુતુ । સુહમતિમ્ । इत् । वयमे । अंस्यु । सा ।
 वृणीमहे ॥ ૪ ॥

અ—દેવીપ્રમાન થતને સિદ્ધ કરનાર, વાક્ય આશનાર, સુદ્ધિમાન
 એવા રૂદ્રને, અમે સરક્ષણાર્થે છેક નિરંતર આર્પણ કરીએ
 છીએ. તે, દેવી કોષને અમારાથી દૂર રેશે. અમે, કેવળ તેના
 અનુગ્રહની ઇચ્છા કરીએ છીએ. ૪

द्विषोर्वराहमरुपंकपर्दिनत्वेपंरूपनमसा निह्नयामहे । -
 हस्तेविभ्रज्रेषजावार्यौणिशर्मवर्मच्छर्दिस्मभ्ययंसत् ॥५॥५॥

૫૦- દ્વિષઃ । વરાહમૈ । અરુપમ્ । નપર્દિનમ્ । ત્વેપમ્ । રૂપમ્ ।
 નમસા । નિ । હુયામહે । હસ્તે । વિભ્રત્ । પ્રેષજા । વા-
 ર્યૌણિ । શર્મ । 'શર્મ' । 'પર્દિઃ' । અસ્મભ્યમ્ । યમેતૈ ॥૫॥૫॥

અ—ઉત્કૃષ્ટ-ભોજન અથવા, વરાહ જેવા દૃઢ અંજવાળા, દેવીપ્ર-
 માન, જટિલ, તેજસ્વી, નિષ્પશ્ચિમ-વેદાતાધિગમ્ય-(એવા
 રૂદ્ર)ને, અમે હવિરન્ન-રહે વા નમસ્કારપૂર્વક નિરંતર આર્પણ
 કરીએ છીએ પોતાના બાહુઓ વિષે એક ઔપધ ધારણ
 કરતો તે, અમને આરોગ્ય, કેવલ તથા ગ્રહ દો. ૫

મતિ પાંચમે વર્ગ સમાપ્ત.

इदं पित्रेमुरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम् ।
 रास्वाचनो अमृतमर्तमोजं नृन्मनैतो कापुतर्नयाय मृळ ॥६॥

૫૦- इदम् । पित्रे । मुरुताम् । उच्यते । वचः । स्वादोः । स्वादीयः ।

રુદ્રાય । વર્ષનમ્ । રૈન્વિ । ન્ । ન્ । અમૃત । મૃત્તમોન-
નમ્ । રૈન્વિ । તૌકૈય । તર્નયાય । મૃત્ ॥ ૬ ॥

અ૦—આ મધુરમા મધુર, ઉત્પાદિત કરનાર સ્તોત્ર, (ઓર્ગણપચાર્થો)
મરતોના પિતા રૂદ્રની પ્રીત્યર્થ ગવાય છે હે અમર(દેવ)!,
તૂ માનવાને ભોગપર્યાપ્ત એવું અન્ન, અમરે દે મને તથા
મારા પુત્ર પૌત્રાદિને સુખી કર ૬

માનોમૃદાન્તમૃતમાનોઅર્મકમાનુક્ષન્તમૃતમાનંહૃતમ્ ।
માનોવધોઃપિતરંમોતમાતરમાનાંપ્રિયાસ્તૃવોહૃતરીરિષ ॥૭॥

૧૦— મા । ન્ । મૃદાન્તમ્ । હૃત । મા । ન્ । અર્મકમ્ । મા ।
ન્ । હૃતન્તર્મૈ । હૃત । મા । ન્ । હૃત્સિત્તમ્ । મા । ન્ ।
હૃત્તી । પિતરમ્ । મા । હૃત । માતરમ્ । મા । ન્ । પ્રિયા ।
તન્વ । રુદ્ર । રિરિષ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે રૂદ્ર !, તૂ અમારા મધ્યે જે વૃદ્ધ તથા બાળક હોય જે
કુવાલ હોય, તથા જે ગર્ભરથ હોય, તેમને મારીશ નહીં
અમારા પિતા તથા માતાને તૂ મારીશ નહીં તૂ, અમારા
પ્રિય શરીરને વા પ્રગ્લને દુખ દષ્ટ્ય નહીં ॥

માનંસ્તૌકેતનંયેમાનંઆયૌમાનોગોપુમાનોઅશ્વૈપુરીરિષઃ ।
વીરાન્માનોહૃદ્રભામિતોવધોઽર્ધવિવ્યન્તુઃસદમિત્ત્વાદવામહે ॥૮॥

૧૦— મા । ન્ । તૌકે । તનંયે । મા । ન્ । ઐયૌ । મા । ન્ ।
ગોપુ । મા । ન્ । અશ્વૈષુ । રિષિ । વીરાન્ । મા । ન્ ।

હુદ । યૌમિતઃ । વલ્લોઃ । હવિર્ઘ્નન્તઃ । સદૈમ્ । इत् । त्वा ।
 હવામેહે ॥ ૮ ॥

અ૦—હે ૩૬!, તું અમારા પુત્રોને, પૌત્રોને, અમારા નોકરચાકર-
 રને, અમારી ગાયોને, અમારા અશ્વોને મારીશ નહીં. ક્રોધા-
 વિષ્ટ થઈ તું, અમારા વીર પુરુષોને મારીશ નહીં. હવિવડે યુક્ત
 સતા અમે, સદૈવ તારું આજ્ઞન કરીએ છીએ. ૮

उपतेस्तोमान्वशुपाङ्गवार्कुरास्वापितर्मरुतांसुम्नमस्મે ।
 भद्राहितैष्टमतिर्मूल्यत्तमायावयमवइत्तैष्टणीमहे ॥ ९ ॥

૧૦— ઉપ । તે । સ્તોમાન્ । વજ્રુપાઃદૈવ । આ । અક્રામ્ । રાસ્ત્વં ।
 પિતઃ । મુલ્લામ । સુમ્નમ્ । અસ્મે ઇતિ । મદ્રા । હિ । તે ।
 સુદમ્મતિઃ । મુલ્લયતદ્દેમા । અથ । વયમ્ । અર્થઃ । इत् । ते ।
 વૃણીમહે ॥ ૯ ॥

અ૦—(હે ૩૬), ગેવાગેલી પેઠે છું, (અર્થાત્ પ્રાતઃકાળે સંજાળેલાં
 ઘોર જેમ સાંજરે તેના ધણીને પાછાં સોપિ તેમ તારી પાસેથી
 મળેલાં) સ્તુતિમંત્રો તને સમર્પિત કરું છું. હે મરુતોના
 પિતા!, તું અમને સુખ અર્પણ કર. ત્હારી કૃપા અત્યંત
 સુખ દેનારી તથા આશ્રય કરવા લાયક છે. તેથીજ અમે,
 ત્હારા સંરક્ષણની રૂઢી વાચના કરીએ છીએ. ૯

आरितेगोष्ठपुतर्पूरुष्टंक्षयध्वीरसुम्नमस्मेतेअस्तु ।
 मूलार्चनोअधिषवद्रुहिदेवार्चाचनःसर्गपच्छध्विवर्हीः ॥ १० ॥

૧૦— ઐ । રે । ને । ગોઘ્ષ્ઞમ્ । ઊત । પૂરુષ્ઘ્ષ્ઞમ્ । સપંતદ્ધવીર ।

સુન્નમ્ । અસ્મે ર્તિ । તે । અન્તુ । મુઝ । ચ । નઃ ।
અધિ । ચ । વ્રુહિ । દેવ । અર્ધે । ચ । નઃ । શર્મ । યજ્ઞ ।
દ્વિદર્શીઃ ॥ ૧૦ ॥

અ૦—હે સર્વશત્રુના વિશ્વંસક (૩૬) !, ત્હારું ગાયને હજુનાર તથા
માયુસને હજુનાર આયુષ, અમારથી દૂર હો. ત્હારો સુખ-
વૈભવ, અમને (સિદ્ધ) હો. તું, અમને સુખસિદ્ધ્યર્થે પ્રસન્ન
હો. હે દેદીપ્યમાન (૩૬) !, અમારો પક્ષ ધરી, (બ્રાહ્મણો
મનુષ્ય) અમારી પ્રશંસા કર. અને તે પછી ઘાવાપૃથિવી
મધ્યે હોનાર અથવા, દક્ષિણોત્તર માર્ગનો અથવા યજ્ઞકર્મનો
સ્વામી એવો તું, અમને સુખ દે. ૧૦

અર્થોચામનમોઽસ્માઅવૈસ્વર્વઃશુનોતુંનોહર્વૈરુદ્રોમુરુત્વાન્ ।
તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામર્દિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીજુતયૌઃ ૧૧॥૬

૧૦—અર્થોચામ । નમઃ । અસ્મે । અર્વૈસ્વર્વઃ । શુનોતું । નુ । હર્વમ્ ।
રુદ્રઃ । મુરુત્વાન્ । તત્ । નઃ । મિત્રઃ । વરુણઃ । મમહન્તામ્ ।
અર્દિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત । ઘૌઃ ॥ ૧૧ ॥ ૬ ॥

અ૦—અન્ન વા સંરક્ષણની ધ્વજ કરીને અમે, (આ સ્તોત્ર)
ગાયું. આ (૩૬)ને નમસ્કાર હો. મરુક્ત એવો ૩૬, અમારી
પ્રાર્થનાને સ્વીકારે. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી
તથા ધ્રુવેશક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે. ૧૧

सूक्तं ११४.

१ रुद्र = ३२देव. (रोदयति सर्वमन्तकालेइति, (२) यद्वा-
रुतसंसारस्यद्रुःपतन्प्रापयतिइति, (३) यद्वा रुतः
शब्दरूपाउपनिषद् तामिष्टंयते गम्यते प्रतिपाद्यत इति,
(४) यद्वा रुतशब्दात्मिकावाणीतत्प्रतिपाद्यात्मविद्या वा
तामुपासकेभ्यो रातिददातीति, (५) यद्वा इणञि
आप्पणोतीतिइत् अंधकारादि त दणातिविदारयतीति,
(६) यद्वा कदाविद्देवा सुगन्धामे अग्न्यात्मको रुद्र
देवैर्निक्षिप्तंधनमपहृत्य निरगात् असुराग्निंरा देवा-
पतम ग्विष्यदृष्ट्वाधनमहरन् तदानीमरुदत् तस्माद्रुद्रः ॥

२ तदसे = प्रवृद्ध. (तद्यतिवृद्धपथं)

३ कपर्दिने = ऋषिः

४ क्षयद्वीराय = औश्वर्षिपत्न, अश्विभ्रातृभ्यो युक्त, अथवा,
वीरेणा नाश करन्

५ अनातुरम् = निरोगी

६ नमसा = हविर्नमः

७ योः = अयानां यायन = अपरहितपथः.

८ प्रणीतिषु = प्रकृष्टनयनेषु तत्सु = भार्गवैक्य तयेन-

९ देवयज्यया = देवयजः

१० भीदु = अभयानां वरसावनार (मिहसेधने)

११ हेळः = कोप.

१२ वराहम् = उत्कृष्ट-भोजन, अथवा वराह जेवा हृद अगवाणा.

१३ तर्मे = अन्य.

१४ छदिः = गृह (छपतेक्षीयतेसुवर्णादिमिधने. इति
छदिः)

१५ यमत्तु = प्रयच्छतु = द्यो. (यमउपरमि).

१६ रमने = आरमने = मने.

१७ तोकाय = पुत्रने.

१८ रास्य = मयच्छ = दे. (रादाने).

१९ उदयन्तम = युवानने.

२० उक्षितम् = अभिरक्षणे.

२१ आयी = नोक्षरयाक्षने. (इण्गती).

२२ भामित. = क्रोधाविष्ट यध. (मामक्रोधे).

२३ आरे = हरे.

२४ द्वियद्वाः = द्वयोःस्यानयोःपरिवृद्धः = द्यावापृथिवी मध्ये
द्वेनार, अथवा दक्षिणेनार भागने अथवा यानकभने स्वाभी.
(घर्हते = वर्धते).

२५ अयस्ययः = अनेभ्यु अथवा संरक्षणेभ्यु

सूक्त ११५.

ऋषिः—आगिरस कुत्स, देवता—सूर्य; छन्दः—त्रिष्टुप्

* चित्रं देवानामुदगादनीकुंचस्तुमित्रस्यवरुणस्यग्नेः ।

आप्राद्यावापृथिवीअन्तरिक्षमूर्यआत्मानगंतस्तस्युपध ॥१॥

प०— चित्रम् । देवानाम् । उत । अगात् । अनीकम् । चस्तुः ।

* योनीतपन्नुदेतिससर्वेषांभूतानांवाणानादावोदेति ।

ते० आ० प्रथमाध्याये ।

મિત્રસ્ય । વરુણસ્ય । અગ્ને । આ । અપ્રાઃ । ધાત્વાપૃથિવી
 રતિ । અન્તરિક્ષમ્ । સૂર્ય । આત્મા । જગત્ । તુત્સુપ્ય ।
 ષુ ॥ ૧ ॥

અ૦—રશ્મિઓના અથવા દેવોના તેજ સમૂદરપ, મિત્ર, વરુણ તથા
 અગ્નિઓના અસુરપ સુદર સૂર્યમંડળ, (આ) ઉગ્મુઃ તે ધાત્વા-
 પૃથિવી અને અન્તરિક્ષને (પોતાના તેજવડે) યોગેર વ્યાપ્ત
 કરેછે. સૂર્ય, સર્વ જગત્ તથા સ્થાવર પદાર્થોના આત્મા-
 જવાત્મા-છે. ૧

સૂર્યેદિવીપુપમંરોચમાનામયોનયોપામૃભ્યેતિપુશ્વાત્ ।
 યજ્ઞાનરોદેવ્યન્તોયુગાનિવિતન્વતેમતિમદ્રાર્યમદ્રમ્ ॥૨॥

૧૦— સૂર્ય । દેવીમ્ । ઉપસમ્ । રોષમાનામ્ । મૈર્ય । ન । યોપામ્ ।
 અભિ । ઇત્ । પુશ્વાત્ । યજ્ઞ । નર । દેવદ્યન્ત । યુગાનિ ।
 વિદતન્વતે । મતિ । મદ્રાર્ય । મદ્રમ્ ॥ ૨ ॥

અ૦—કોઈ મનુષ્ય, જેમ સુદર સૂર્યની પુઠે જાય તેમ સૂર્ય, ધનાદિ-
 ગુણપુક્ત, દેહીપ્રમાણ ઉપાની પુઠે જાય છે જે ઉપાનો
 ઉદય થતાં, સૂર્યોપાસકે ચલનેતાઓ, પોતાના દેવો પ્રસારે છે
 અગ્ને, મગળરૂપ અર્થે તે મગળદેવ (સૂર્ય)ની (સ્તુતિ
 કરીએ છીએ) અથવા, દેવમન્યવાણા ઉપાસકે દપતી
 ઉપાના પ્રત્યેક ઉદય સમયે, શ્લાર્ય (અગ્નિદેવોનાદિ)
 મગળકર્મ કરવાને પ્રવૃત્ત થાય છે ૨

મદ્રામશ્વાહરિતઃસૂર્યસ્યચિત્રાણતંવામનુમાત્રાસઃ ।
 નમસ્યન્તોદિવઆપૃષ્ઠમસ્યુપરિધાવાપૃથિવીયન્તિમુદયઃ ॥૩॥

૫૦— યદ્રાઃ । અથાઃ । હરિતે । સૂર્યેસ્ય । મિત્રાઃ । ઇર્તદેવાઃ ।
અનુદેમાયોસઃ । નમમ્યન્નં । દિવઃ । આ । પૃષ્ઠમ્ । અસ્યુઃ ।
પરિ । ધાવાપૃથિવી રિનિ । યન્તિ । મૃગ ॥ ૧ ॥

અ—કસ્યાણુકારક, હરીજનાર, અથવા રસ હરીજનાર, વિચિત્ર
અથવાગી, વ્યાપક, સમલ વા નીલવર્ણના, અનુક્રમે સ્તુતિવડે
પ્રસન્ન થનાર, વન્દનીય એવા મુખના અશ્વો, અથવા રશ્મિઓ,
દુનોકના પૃથ્થભાગને પ્રાપ્ત થાય છે અને એકજ દિવસમાં
ધાવાપૃથિવીની પ્રદક્ષિણા કરે છે ૩

તત્સૂર્યેસ્યદેવત્વંતન્મહિત્વંમધ્યાકર્તૃર્વિતંતંસંજમાર ।
યદેદયુક્તહરિતઃમૃગસ્યાદાદ્રાગ્રીવાસંસ્તનુતેસિમસ્યૈ ॥૪॥

૫૦— તત્ । સૂર્યેસ્ય । દેવદન્વમ્ । તત્ । મહિદન્વમ્ । મુખ્યા ।
કર્તૃઃ । વિદનેતમ્ । સમ । જમારુ । યદા । ઇત્ । અયુક્ત ।
હરિતે । મૃગદસ્યાત । આત્ । રાત્રી । વૈસં । તનુતે ।
સિમસ્યૈ ॥ ૪ ॥

અ—તે, મુખનું એશ્વર્ય તથા માહાત્મ્ય છે કે તે. (કૃષિ-આદિ)
કમ અધુરા હોય તે દરમ્યાન, પોતાના વિચારને પામેના
રશ્મિઓનો પોતાના વિષે ઉપમહાર કરી વે છે. તે પોતાના
હરિદર્શના અશ્વોને, કિવા રસ હરીજનાર રશ્મિઓને, યથામાથી
અથવા આ પૃથિવીલોકમાથી જે કાળે ઊડી અથવા ખેચી લઈ
અન્યત્ર સમુક્ત કરે છે ત્યારે રાત્રિ, એકદમ સર્વલોક વિષે
ધોર અન્ધકાર ફેલાવે છે અથવા, મર્ત વિશ્વમાંથી દિવસને
ખેચી લઈ, અન્ધકાર ફેલાવે છે. ૪

તન્મિત્રસ્યવર્ણસ્યામિત્રેષુસૂર્યોરૂપંકૃણુતેઘોરૂપસ્યે ।

અનન્તમન્યદ્રુશદસ્યપાર્જઃકૃષ્ણમન્યહરિતઃસંભરન્તિ ॥૫॥

૧૦— તત્ । મિત્રાયં । વર્ણસ્ય । અમિત્રેષે । સૂર્યઃ । રૂપમ્ ।
કૃણુતે । ઘોઃ । રૂપંકૃણુતે । અનન્તમ્ । અન્યત્ । હરત્ ।
અસ્ય । પૌર્નઃ । કૃષ્ણમ્ । અન્યત્ । હરિતઃ । સમ્ ।
ભરન્તિ ॥ ૫ ॥

અ૦—ઉદ્ય સમયે, મિત્ર તથા વરૂણલોકને (અર્થાત્ સર્વ જગતને)
દર્શન થવા તે, નબળા મધ્યમદેહ વિષે પોતાના તેજને પ્રગટ
કરે છે. તેના હરિદશ્વના અશ્વો અથવા રશ્મિઓ, એક કાળે
અનન્ત, દેદીપ્યમાન શ્વેતવશ્વના જળને, (દિવસને) અને બીજે
કાળે, કૃષ્ણવશ્વના જળને (રાત્રિને) ધારણ કરે છે. ૫

અઘાદેવાઽદિતાસૂર્યસ્યનિરંદસઃપિપૃતાનિરવચાત્ ।

તક્ષોમિત્રોવર્ણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવોઽુતયૌઃ ॥૬॥૭

૧૦— અઘ । દેવાઃ । ડત્તદંડતા । સૂર્યસ્ય । નિઃ । અંદસઃ । પિપૃત ।
નિઃ । અવચાત્ । તત્ । નુઃ । મિત્રઃ । વર્ણઃ । મમહન્તામ્ ।
અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । ડુત । યૌઃ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે દેદીપ્યમાન સૂર્યરશ્મિઓ !, આ સૂર્યોદય સમયે ધતડત
પ્રસરતાં એવાં તમે, અમને પાપ તથા સંકટથી છેક ઉતારો.
મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા બુલોક,
અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૬

ઇતિ સાતમે વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११५.

- १ अनीकं = तेजः समूह.
 २ मयं = मनुष्य.
 ३ युगानि = अभिहोत्रादिकं क्रमेण; क्रमेण; इति.
 ४ एतद्वा = अथवा. (एतद्व्यगस्तद्व्यगस्तारः).
 ५ अनुमाणाः = अनुक्रमेण स्तुतिवत् प्रमत्त यनार.
 ६ कर्ताः = कर्माणि.
 ७ सिमन्तं = सर्वस्मिन् = सर्व मध्ये
 ८ मधस्यात् = सहतिष्ठत्यस्मिन्नित्यस्योरथः = २थ,
 अथवा पार्थिवं लोकमथि.
 ९ वासः = धार अधार अथवा, द्विस. (आच्छादायितु
 तमः यद्वा वामरमहः वासः).
 १० उपस्थे = उपस्थाने मध्ये = मध्य प्रदेश विषे
 ११ पाजः = पञ्च. (पातिरक्षतीति पाजः)

सूक्त ११६.

ऋषिः—ऋक्षिपान्, देवता—अग्निः; छन्दः—त्रिष्टुप्.

* नासत्याभ्यां त्रिर्द्विर्वपष्टं ज्ञेस्तोमोऽयमर्थं त्रिष्वेव वातः ।
 यावर्भगायविमृदायं जायांसेनाजुवान्युहतूर्येन ॥१॥

१०- नाभंत्योम्याम् । नहि दृष्टम् । प्र । वेञ्जे । स्तोमान् । इयमि ।
अभ्रियादृष्टम् । वातः । यौ । अर्भगाय । विदमदाय । जायाम् ।
सेनादृष्टम् । निदृष्टम् । रपेन ॥ १ ॥

અનુ- (જેમ દોષ યજમાન, યજમાર) પૂરણ દર્શાવેલ છેદી તેવાર કરે તેમ હુ, અધિવર્તેલો માટે સ્તોત્ર તેવાર કરે હું વાપુ, જેમ મેધજળને ખૂન ગ્રેરે તેમ હુ, જે અધિનાએ વિમલ નામના બાગસપિની (સ્વયંવરમા મેઘવેલી) ઓતે, (શત્રુને નાશ કરી) વેમવાગા સ્થવરે ઘેર પહોચાડેલી તેના માટે ખૂન સ્તોત્ર ગાઉ છું ૧

॥ श्रीलुपतर्मभिराशुहैर्मभिर्वादिवा नावाजुतिभिःशाशदाना ।
तत्रासंभोनासत्यासहसंमाजायमस्यमधनेजिगाय ॥२॥

१०- वं लुपैतमि । आशुंक्षेममि । वा । दधानीम् । वा । ऊति
मि । शाशदाना । तत् । रासम । नामत्या । सक्षेमम् ।
आजा । यमस्य । प्रदधने । जिगाय ॥ २ ॥

અન-—જેસનેર હનાર, તથા શીધંગતિવળા અશ્વના યોગે, તથા
(૫-દ્વાદશ) દેવોની પ્રેરણાના યોગે અત્યર્થ પ્રેરાનાર એવા
(પ્રજાપતિએ અર્પણ કરેલ) તમારા (વાહનરૂપ) રામને,
હે આશ્વિન (દેવો) !, વૈવસ્વતના મિત્ર, અત્યંત ધનોપેત
સગ્રામવિષે, હનારો શત્રુને જીત્યા પા, નક્કસહજ મેળવ્યા. ૨

* प्रजापतिर्वैशोमायरशिदुदितरप्रापच्छन् । वे० प्रा०

*તુગ્રોદ્ભુજ્યુપંશ્વિનોદમેધેરયિનરુશ્ચિન્મમૃત્ત્વંઅવાહાઃ ।

તમૂહ્યુર્નોભિરાત્મન્વર્તીભિરન્તરિક્ષમુદ્ધિરપોદકામિઃ ॥ ૧ ॥

પ૦— તુગ્ર. । હ. । મુન્યુમ્ । અશ્વિના । ઉદ્દમેધે । રયિમ્ । ન ।
કઃ । ચિત્ । મમૃદ્વૌને । અવે । અહોઃ । તમ્ । ઉહ્યુઃ ।
નોમિ. । આત્મન્વર્તીભિઃ । અન્તરિક્ષપ્રૃત્તદર્શિઃ । અર્પદઉદ-
કામિઃ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવ) !, મરણોન્મુખ (ધનસેના) મનુષ્ય,
જેમ ધનની આશા છોડી દે તેમ ખરેખર તુગ્રે, (પોતાના
પુત્ર) ભુજ્યુને સમુદમાં છોડી દીધા. તમે, તેને જળની
ઉપર ચાલનાર, જળ પ્રવેશે નહીં તેવી તમારી પોતાની અથવા
દે નાવ વડે ઘેર પોહોંચાડેલો. ૩

તિસ્રઃક્ષપ્તિરહાત્તિવ્રજન્નિનાંસંત્યામુજ્યુમૂહ્યુઃપતંગૈઃ ।

મુમુદસ્યપન્વન્નાર્દ્રસ્યપારેત્રિધીરયૈઃશતર્પદ્ધિઃપલ્લભૈઃ ॥ ૪ ॥

પ૦— તિસ્રઃ । ક્ષપ્તઃ । ત્રિઃ । અહા । અતિવ્રજન્તદધિઃ । નાસંત્યા ।
મુન્યુમ્ । ઉહ્યુઃ । પતંગૈઃ । મુમુદસ્ય । પેન્વન્ । આર્દ્રમ્ય ।
પારે । ત્રિદધિઃ । રયૈઃ । શતર્પત્તદધિઃ । પદ્દર્મથૈઃ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવ) ! તમે ત્રણ રાત્રિ અને ત્રણ દિવસ
પર્યંત દેખનાર (ચક્રેષી) સેંકડો પાદવ્રણા ૭ અથવા

નેડેવા એના ત્રણ રથોના યોગે, ભુજ્યુને જળમય સમુદ્રની
પાર જવવર્ગિત પ્રદેશવિશે લઈ આણ્યો ૪

અનારમ્ભનેતદંવીરયેધામનાસ્થાનેઅગ્રમ્ભનેસંમુદ્રે ।

યદંધિવનાહૃદયુર્ભુજ્યુમસ્તંજતારિત્રાનાર્વપાતસ્થિવાંસમ ॥૫॥૮॥

૧૦— અનારમ્ભને । તત્ । અવીરયેધામ । અનાસ્થાને । અગ્રમ્ભને ।
સમુદ્ર । યત્ । અધિનો । હૃદયુર્ । મુખ્યુમ્ । સ્તંજ ।
જેતદંધિવનામ્ । નાર્વમ્ । આનાસ્થિવાંસમ્ ॥ ૧ ॥ ૮ ॥

અ—હે અધિન્ (દેવો)!, આતબનરહિત, જે વિશે દહી ન
રાકાય તેવા, હાથેથી પકડાય તેવા આધારભૂત પદાર્થ વિનાના
સમુદ્રવિશે, તમે સેકડો હવેસાવાળા નરિમા ભુજ્યુને
એસાડીને, જે (તેના પિતા વ્રમને) ઘેર પહોચાડ્યો તે,
તમારે મોઢું પરાક્રમ છે. ૫

ઈતિ આઠમે વર્ગ સમાપ્ત

*યમંધિનાહૃદયુઃશ્વેતમશ્વમ્પદાશ્વાયશ્વદિત્સ્વસ્તિ ।

તદ્વાંદ્રાપ્રમહિંકીર્તિર્ન્યમૂત્પૈદ્વોવાજીસદમિદ્ય્યોર્અર્ચ ॥૬॥

૧૦— યમ્ । અધિના । હૃદયુઃ । શ્વેતમ્ । અશ્વમ્ । અષ્વઐશ્વાય ।
શશ્વત્ । ઇત્ । સ્વસ્તિ । તત્ । વામ્ । દ્રાવ્યમ્ । મહિં ।
કીર્તિર્ન્યમ્ । મૂત્ । પૈદ્વ । વાજી । સદમ્ । ઇત્ । હર્ચ ।
ર્ચ ॥ ૬ ॥

* આ આખ્યાયિકા સ બધર્મા ભુજો ૧-૧૧૭-૯. ૧-૧૧૮-૯;

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે પેદુને જે શ્વેતવણુનો અશ્વ અર્પણ કર્યો તે તેને સદૈવ જન્મમળ પમાડતો. તમારું તે દાન, અતિ મંબીર તથા પ્રથમનીય હતું. (તથા) પેદુને વા શીઘ્ર ગામી, શત્રુનો પ્રેરણિતા, અથવા યુદ્ધવિશે પ્રેરવા યોગ્ય, વેગવાન એવો તે અશ્વ, અમોને પણ સદૈવ આર્ધાન કરવા યોગ્ય છે. ૬

યુવનં રાસ્તુ વૃતે પંજિયાયં કુસોર્ધે ને અરદતં પુરન્ધિમ્ ।

કારોતરાચ્છુપાદશ્વસ્ય વૃષ્ણઃ શતં કુમ્ભાં અસિચતં સુરાંયાઃ ॥૭॥

૧૦— યુવમ્ । નરા । સ્તુત્વે । પંજિયાયં । કુસોર્ધે ને । ઔરદતમ્ । પુર્મદૈવિમ્ । કારોતૈરાત્ । શુપાત । અશ્વસ્ય । વૃષ્ણે । શતમ્ । કુમ્ભાન્ । અસિચતમ્ । સુરાંયાઃ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે શરા અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે તમારી સ્તુતિ કરનાર પાંજ્ય કક્ષીવાનને વિપુલ શુદ્ધિ અર્પણ કરી દારના પીપની પેટે, તમારા સમર્થ અશ્વોની ખરીઓમાંથી તમે દારના સે કડો ધરા અર્પા. ૭

* હિમેનાં ગ્નિમંત્ર સંવારયેથાં પિતૃમતીર્મૂર્જેમસ્મા અથત્તમ્ ।

ક્રવીસે અત્રિમદિગ્નાર્વનીતમુન્નિન્યયુઃ સર્વગણં સ્વસ્તિ ॥૮॥

૧૦— હિમેનં । અગ્નિમ્ । મૃતૈર્મે । અવારયેથામ્ । પિતૃદૈર્મતીમ્ । કર્તૃમ્ । અમ્વૈ । અથત્તમ્ । કૃત્તૈર્મૈર્મે । અત્રિમ્ । અશ્વિના । અર્ષદનીતમ્ । ઉત્ । નિન્યયુઃ । સર્વદાગણમ્ । સ્વસ્તિ ॥ ૮ ॥

અ. — હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે શીતોદક વડે બળબળતા અગ્નિને નિવાર્યો. આ (અત્રિ)ને બલપ્રદ અન્ન અર્પણ કયું. અંધારા પીડામંત્રગૃહ વિશે અવશે મુખે નાંખેલા અત્રિને બહાર કાઢી, સગોપાંગ અથવા તેના પુત્રમણ્ડસમેત, તેને ધર સરીસલામત આપ્યો. અથવા (૨) વૃષ્ટિજળવડે, અશ્વિવત્ જળહળતા નિદામકાળના દિવસની તીક્ષ્ણતાને નિવાર્યો. આ અગ્નિને, (પુરોહારાદિક) અન્નયુક્ત, બલકારક ધૂત અર્પણ કયું. પૃથિવીના પદાર્થો નિસ્તેજ યતાં ઔપધિઓ ઉત્પન્ન કરવા, હવિ વા ઔપધિના બલક (પાર્થિવ) અગ્નિને, વીદિ-આદિ ઔપધિ સમેત તમે બહાર આપ્યો. (અર્થાત્, કારણા-ત્મક પાર્થિવાગ્નિ વિશે રહેલાં સર્વ ઔપધિઓને, તમે વૃષ્ટયુદ્ધક વડે વ્યક્ત કર્યાં.) ૮

પરાવૃતંનાંસત્યાનુદેયામુચાર્ધુઘ્નંચક્રયુર્જિહ્વારમ્ ।

સરુજાણોનપાયનાંપરાયેસહસ્રાંયતૃપ્યંતેગોતંમસ્ય ॥ ૯ ॥

૧૦— પરાં । અવૃત્તમ્ । નામસ્યા । અનુદેયામ્ । યુચાર્ધુઘ્નમ્ ।
 ચક્રયુઃ । જિહ્વારમ્ । સાર્ન્ । જાપં । ન । પાયનાંય ।
 રાયે । સહસ્રાંય । તૃપ્યંતે । ગોતંમસ્ય ॥ ૯ ॥

અ. — મૃત્યુ-સ્વભાવવાળા, વા સત્યનેતા, વા નાસિકાથી ઉત્પન્ન હોનાર હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે કૃષ દૂર હતો તેને સમીપમાં આપ્યો. મળું ફેરવી હાથર આણી તેનું મુખ વાંકું વાળ્યું. તેમાંથી હવિ અર્પણ કરનાર, સહનથીલ, તૃપાત્ ગોતમને પાન કરવા અર્થે, જળ વેહેવા લાગ્યું. અથવા, તેથી ગોતમને અર્સન્ન સંપત્તિ મળી. ૯

જુજુરુપોનાસત્યોત્તરવિષામુંશ્વતંદ્રાપિમિવચ્યવાનાત્ ।

પ્રાતિરતંજહિત્સ્યાપુર્દસાદિત્પતિમકૃણુતંકુનોનામ્ ॥૧૦॥

૫૦— જુજુરુપઃ । નાસત્યા । ઉત । વત્રિમૈ । પ્ર । અમુંચતમ્ ।
દ્રોપમદૈવ । ચ્યવાનાત્ । પ્ર । અતિરતમ્ । જહિતસ્ય ।
આયુઃ । દસ્યા । આત્ । ઇત્ । પતિમ્ । અકૃણુતમ્ । કુની-
નામ્ ॥ ૧૦ ॥ ૯ ॥

અ—હે અધિન્ (દેવો) । તમે, અર્થે અથવાના સરીર ઉપરથી,
કેવળની પ્રભાણે જરાવસ્થાને છેક ઉબેડી નાંખી. હે દસ્યા,
અથવા મુંદર (દેવો) ।, તમે (પુનાદિઓએ) ડાડેય (અથવાના)
ઋષિનું આપુણ વધાયું, અને તે પછી તેને તરફ કન્યાઓનો
પતિ કર્યો. ૧૦

ધતિ નવમે વર્ગ સમાપ્ત.

*તદ્વીનરાશંસ્યંરાધ્યંચાભિષ્ટિમન્નાંસત્યાવલ્યમ્ ।

યદ્વિદ્વાંસાન્નિધિષ્ઠિવાપંગૃહ્મુદુર્ગતાદૂપધુર્વન્દનાય ॥૧૧॥

૫૦— તત્ । વામ્ । નુરા । શંસ્વં । રાધ્યમ્ । ચ । ઐમિષ્ટિમત્ ।
નાસત્યા । વૈલ્યમ્ । યત્ । વિદ્વાંસાં । નિધિમદૈવ । અવદુ-
હમ્ । ઇત્ । દર્ગનાત્ । ઈપયુઃ । વન્દનાય ॥ ૧૧ ॥

અ—હે આરોગ્યનેતા અધિન્ (દેવો) ।, વિદ્વાન એવા તમે,
નિધિની પેઠે સંતાડેલા વન્દનને કુવાની જ્ઞાર કાઢેલો તે
તમારું કૃત્ય, પ્રશંસનીય, આરાધનીય, અભિષુષે પ્રાપ્ત કરવા
ચોગ્ય તથા કામના કરવા ચોગ્ય છે. ૧૧

*તદ્દાંનરાસનયેદંસંયમ્યાવિષ્કૃંણોમિતન્યતુર્નવૃષ્ટિમ્ ।
 દુધ્યદ્દુધ્યન્મધ્વાધર્વણોવામશ્વસ્યશીર્ષ્ણાપ્રયદીમિવાચં ॥૧૨॥

૧૦— તત્ । વામ । નરા । સૈનયે । દસં । સુમમ્ । આંવિઃ । કૃણો-
 મિ । તર્ન્યતુઃ । ન । વૃષ્ટિમ્ । દુધ્યદ્ । દુ । યત્ । મધુ ।
 આયર્વણઃ । વામ્ । અશ્વસ્ય । શીર્ષ્ણા । પ્ર । યત્ । રૂમ્ ।
 સુવાચં ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે યરા દેવો !, અથર્વના પુત્ર દુધ્યદે અશ્વનુ શિર ધારણ
 કરી, તમને જે મધુવિદ્યા કહી સભળાવી તે તમારા
 દુશઘ્ન પરાક્રમને, ગર્જના જેમ વૃદ્ધિને પ્રગટ કરે તેમ હું
 પ્રગટ કરું છું. ૧૨

અજોહવીનાસત્યાકુરાવાંમૃહેયામંપુરુષુજાપુરંનિયઃ ।
 શ્રુતંતસ્ત્થાસુરિવવધિમૃત્યાહિરંબ્યદહસ્તમશ્વિનાવદત્તમ ॥૧૩॥

૧૦— અજોહવીત્ । નાસત્યા । કૌરા । વામ્ । મૃહે । યામન્ ।
 પુરુષુજા । પુરંમદ્ધિ । શ્રુતમ્ । તત્ । કૌસ્તુ દહ । વધિદ-
 મૃત્યાઃ । હિરંબ્યદહસ્તમ્ । અશ્વિનો । અદત્તમ્ ॥ ૧૩ ॥

૪ છંદ્રે દધ્યન્ અશ્વિને પ્રવચ્ચં વિદ્યા અને મધુવિદ્યા શીખવેલી
 અને તેને કહેલું કે તે બીજા ક્રામને શીખવવી નહીં જે શીખવીશ
 તો તારો શિરચ્છેદ કરીશ. અશ્વિનદેવાએ દધ્યન્નુ શિર તોડી, ત્યાં
 અશ્વનુ શિર બોડી દીધું. તે પછી, અશ્વિનને તેણે બન્ને વિદ્યા
 શીખવી. છંદ્રે તેનું શિર કાપી લીધું તેની જગાએ, અશ્વિનદેવે મળ
 મસ્તક બોડી દીધું.

અ.—હે અદુપાવક વા, અદુહસ્તવાગા અશ્વિન્ (દેવો) ! મદાપુદિ-
માન વધીમતીએ, અભિમત ક્ષેત્ર સંપાદન કરનાર એવા
તમે તેની, મદાન સ્તોત્ર વડે (વારંવાર) પ્રાર્થના કરી.
ગુરના વચનની પેઠે, તમે તે (એક ચિત્તે)-સાંઘળા. તમેએ,
તેને હિરણ્યદસ્ત નામનો પુત્ર અર્પણ કર્યો. ૧૩

આસ્નોઽવકસ્યવર્તિકામધીકેયુવંનરાનાસત્યામુમુક્તમ્ ।

હુતોકૃવિપુરુશ્ચાચુવંહકૃપમાણમકૃણુતંવિચક્ષે ॥૧૪॥

૧૦— ઔસ્નઃ । યુકેન્વ । વર્તિકામ્ । ઔમીકે । યુવમ્ । નરા ।
નાસત્યા । અમુમુક્તમ્ । હુતો इति । કૃવિમ્ । પુરુહુમુજા ।
યુવમ્ । હ । હૈમાણમ્ । અકૃણુતમ્ । વિદ્યક્ષે ॥ ૧૪ ॥

અ.—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, વૃક (શ્વાન) તથા વર્તિકા
(ચીમણી)નું પુદ્ર પ્રાપ્ત થતાં તમે, વર્તિકાને વૃક્ના મુખ-
માંથી હાકાવી. હે અદુપાવક (દેવો) !, તમેજ સ્તુતિ કરતા,
કૃવિ (કવિ)ને દક્ષિણ કર્યું. ૧૪

ચરિત્રંહિવેરિવાચ્છૈદિપર્ણમાજાગ્નૈલસ્યપરિત્વમ્બ્યાયામ્ ।

સુગ્રોજંઘામાર્યસીવિશ્વલાયૈવનેહિતેસર્તૈવેપત્યંધત્તમ્ ॥૧૫॥૧૦॥

૧૦— ચૃરિત્રમ્ । હિ । વૈદૃવૈ । અચ્છૈદિ । પર્ણમ્ । ઔજા ।
લેહત્યં । પરિતૃતૈમ્બ્યાયામ્ । સુગ્ર । જવામ્ । આર્યસીમ્ ।
વિશ્વલાયૈ । વને । હિતે । સર્તૈવૈ । પ્રતિ । અવત્તમ્ ૧૫ ૧૦

અ.—સંગ્રામ વિશે, એક રાગની શ્રી વિશ્વલાનો ચરણ,
પક્ષિની ખાખની પેઠે હેઘધ ગયેવો (તેના પુરોહિત અગન્યે
તમારી સ્તુતિ કરતા), હે અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે, ચંદ્ર વિશે

આપિત ધનસંપત્તિ છતવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં, તેમાં જવા
રાત્રિ વિશે આવી, એકદમ લોખંડી અંધ બેસાડી. ૧૫

ઠતિ દશમેઃ વર્ગ સમાપ્ત.

● મતમેપાન્વુકયેચક્ષુઃપ્રાપ્તમ્ભવતિપિતાન્વચંકાર ।

તસ્માંસીનાંસત્યાવિચક્ષુઃપ્રાપ્તમ્ભવતિપિતાન્વચંકાર ॥૧૬॥

૧૦- જ્ઞાતમ્ । મેપાન્ । વુક્યે । ચક્ષુઃપ્રાપ્તમ્ । વુક્ષ્મઃપ્રાપ્તમ્ । તમ્ ।

પિતા । અન્વમ્ । ચકાર । તસ્મે । અસી ઇતિ । નાસત્યા ।

વિદક્ષે । આ । અચક્ષુઃ । દક્ષા । મિપમ્ । એન્વન્ ૧૧

જા-પ્રકાશને, (અગ્નિને) યજ્ઞ (વૃક્ષસ્વરૂપે) તેની પાસે
આવેલો તેને એકસો મેંદા કાપી અવગણ્યાં તેને, તેના પિતા
(વૃષાભિર) એ, (ડોળા ફાડી) આધરો કર્યાં તેને; હે રક્ષા
દેવદેવ અગ્નિ (દેવો) !, તમે જોવાને અસમર્થ બોલી
આગેને દેખતી કરી. ૧૬

● આયાર્યદુહિતામૂર્યસ્યુકાર્પ્યેવાતિપ્તુદર્શિતાજયન્તી ।

વિશ્વેદેવાઅન્વમન્યન્તદુદ્ધિઃસમુશ્રિયાનાંસત્યાસનેયે ॥૧૭॥

• ૧ પ્રજાશ્વઃજ્ઞાતમેકષમેપાન્ । પ્રજા મં ૧-૮-૧૬ ।

૨ અશ્વિની ચે દેવાનાંમિપજી । તે મં ૨-૩-૧૧ ।

આ અન્વમનાં, વળી બુઝો ૧૧૭-૧૭-૧૮.

• ૧ પ્રજાપતિયેતામાયરાતેનુદિતરંમાયચક્ષુઃ । દેવ

જા ૪-૭ ।

૦ નાત્યેનોતમિતામૂર્યઃ । પ્રજા મં ૮-૩-૨૦ ।

ટીપ-સવિતાદેવને પોતાની કન્યા શ્રુતિને સોયરાખને દેખી

१०— आ । वाम् । रथम् । दुहिता । सुर्वेभ्यः । अ-
तिष्ठत । अर्षिता । जयन्ती । विश्वे । देवाः । अनु । अम-
न्यन्त । त्वत्तमि । मम् । ऊ५ इति । श्रिया । नास-या ।
मचेये । इति ॥ १७ ॥

अ०—हे अश्विन (देव) । तभार अश्ववडे अतेयी सुर्वेभ्यः,
सरतनां आनी प्रभासे, तभार रथ उपर आरुढ यध. तेने,
सर्वं छतर देवाणे, छव्यपूर्वक अनुमोहन आप्यु त्पारे तमे,
उदीरीते गोशवा धाम्ना. १७

यद्यातिद्विषोदासायवर्तिभिरद्विषायाश्विनाहयन्ता ।

रेवदंवाहसच्चनोरथोवांष्टपुमर्धंशिशुमारंश्चयुक्ता ॥ १८ ॥

१०— यत् । अयोतम् । दिव. ददासाय । वर्ति. । अस्तद्विषायाय ।
अश्विना । हन्ती । रेवत् । उवाह । सर्वेभ्यः । रथे । वाम् ।
वृष्टुमः । च । शिशुमारः । च । युक्ता ॥ १८ ॥

अ०—हे अश्विन (देव) ।, स्तोत्रवडे तभार अश्विन यता तमे,
द्विषायाय अरुढ दिवोदासने येर यथा त्पारे तभारे
हृषावत रथ, मन्युडत अन्न वर्ध आवेसे. ते रथे, जेस
तथा ५३ (आह) जेडेवा. १८

रयिसुस्रवंस्वंप्रत्यमार्धुःसुवीर्यनासत्यावहन्ता ।

आजह्वर्त्तिसर्पनसोषत्राजैस्त्रिरहोमार्गदधतोमयातष ॥ १९ ॥

पृच्छा छती. सर्वं देवाणे, सरत करी के सौनी आगण जे देडी
न्य ते सुर्वे वरे. अश्विनदेवा तेभा अतेवा होत, सुर्वे तेमना रथ
उपर आरुढ यध.

५०—रयिम् । सुहृत्पत्न्यम् । सुहृत्पत्न्यम् । मायुं । सुहृत्पत्न्यम् ।
नामत्या । वहन्ता । मा । जहावीम् । तद्वेनसा । उप ।
वाजै । त्रि । मह्ये । भागम् । दधतीम् । अयातम् ॥ १९

अ०—हे अश्विन (देव) !, द्विपत्न्या त्रयुवारं द्विपत्न्या
आहूति देनार, द्विपत्न्या त्रयुवारं द्विपत्न्या त्रयुवारं
अभिभूय, तमे अकृतं भनवाणा यष्ट स पति, २३ अण,
२३ सतति तथा २३ वीर्यं पत्न्यं अन्न देता आवोष्टे १६

*परिविष्टजाहुपविश्वतःसीसुगेभिर्नक्तमृहयूरजोभिः ।

विभिन्दुनानासत्यारथेनविपर्वतांभजरयूःअयातम् ॥ २० ॥ ११ ॥

५०—परिविष्टम् । जाहुपम् । विश्वतः । सीम् । सुहृत्पत्न्यम् । नक्तम् ।
ऊहयुः । रजं हवि । विभिर्भिन्दुना । नासत्या । रथेन । वि ।
पर्वतान् । भजरयूः । अयातम् ॥ २० ॥ ११ ॥

अ०—हे नित्यतरुण अश्विन (देव) !, तमे योमेर (शत्रुमे-
वडे) वीर्यं पत्न्या त्रयुवारं द्विपत्न्या त्रयुवारं, सर्वमेव २३ वडे रात्रिनी
वेणाये सुभम्, २७८ माये उदार आपयो, अने अने
पर्वतो योयया २०

धति अजीयारमे वर्गं समाप्त.

*एकस्यावस्तोरापतरणांयवशंमन्विनामनयेसुहृत्सः ।

निरहतदुच्छ्रुताइन्द्रवन्तापृथुश्रवसोवृषणावरतिः ॥ २१ ॥

* ' जहा ' सप्तम्यां लुओ ७-७१-६

* ' वस ' सप्तम्यां लुओ ११२-१० नीचेनी टीप

१०— एकस्याः । वस्तिः । आवृतम् । रौप्यम् । वरम् । अधिना ।
सुनये । सुहृत् । निः । अहतम् । दुर्द्धुताः । इन्द्रध्वन्ता ।
पुण्ड्रवर्णः । वृषजौ । अरांतीः ॥ २१ ॥

अ०—हे अश्विन (देव) । तमे, प्रत्येक दिवस असंख्य सुन्दर
संपत्ति भजे ते रीत्ये, वर (ऋषि) उं रक्षय्य कथुं. हे
अभयाना वरभावनाशयो । तमे छन्दनी सहाय्य वडे युक्त
यष्ट, पृथुभवाणा उपद्रवकारक शत्रुभोजने जेक नाश कथो. २१

शूरस्यचिदाचैतकस्यावृतादानीचादुच्चार्यक्रयुःपासवेवाः ।

शुपर्वेचिन्नासत्याशर्वाभिर्जसुरस्येस्तुर्यपिप्यधुर्गामि ॥ २२ ॥

१०— शूरस्य । चित् । आर्चतद्वस्य । अवनात् । आ । नीचात् ।
उच्चा । चक्रयुः । पीतवं । वारित्ति वीः । शुपर्वे । चित् ।
नासत्या । शर्वाभिः । जसुरस्ये । स्तिर्यम् । पिप्यधुः । गाम् ।
॥ २२ ॥

अ०—ऋषयस्तेना पुत्र शरने पीय तमे, वडा कृपाभायी पाण्डु
उपर अहं. हे अश्विन (देव) । तमे आत (हमीयन)
शाय (ऋषि) अर्थे तभाश पराक्रम वडे, वाञ्छणी गायने इज्यु
करी २२

* अवस्यतेस्तुवतेकृष्णियार्कजुयतेनासत्याशर्वाभिः ।

पशुननष्टमिदृशेनायविष्णाप्येददधुर्विश्वकाय ॥ २३ ॥

१०— अवस्यते । स्तुवते । कृष्णियार्थ । ऋजुयते । नासत्या ।
शर्वाभिः । पशुम् । न । नष्टमद्वेव । दर्शनाय । विष्णा-
प्यम् । ददधुः । विश्वकाय ॥ २३ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, પોતાનું સંરક્ષણ ધન્યનાર, સ્તુતિ કરનાર, અને સન્માર્જે જનાર કૃષ્ણપુત્ર વિશ્વિકને, ખોવાયય પશુની પ્રભાણે, તમે તમારા પરાક્રમ વડે, વિષ્ણુના તામના (ખોવાયય) પુત્રને નજરે કર્યો. ૨૩

*દશરાત્રોરશિવેનાનવદ્યૂનર્વનદ્વંશચિતમુપ્સ્વંન્તઃ ।

।વપુતરેભમુદનિમદ્વંશુન્નિન્યધુઃસોમમિવસુવેણ ॥૨૪॥

૧૦— દશ । રાત્રીઃ । અગ્નિવન । નર્વ । દ્યૂત્ । અર્વડનંદમ્ । અપિ-
તમ્ । અપ્સહુ । અન્તરિતિ । વિડપ્રતેર્મૈ । રેમમ્ । હુંદનિ ।
પ્રૈવૈકતમ્ । ઉત્ । નિન્યધુ । સોમમદ્દશ્વ । સુવેણ ॥૨૪॥

અ૦—ધાતક દેશના વડે આધી, દશ રાત્રિ અને નવ દિવસ જગમા ખૂડાડી, અન્યત પીડિત તથા સંતપ્ત એવા રેણને, તમે પળી વડે, સોમરસને ઉપર કાઢે તેમ જલાર કદમ્બે ૨૪

મવાંદંસાંસ્યશ્વિનાવોચપ્રસ્યપતિઃસ્વાંસુગર્વઃસુધીરઃ ।

હુતપર્શન્નન્નુવન્દીર્ઘમાયુરસ્તમિવેજ્ઞારિમાર્ગજગમ્પામ ॥૨૫॥૧૨

૧૦— મ । શ્વામ્ । દંસાંસિ । અશ્વિનો । અવોચમ્ । અસ્ય । પતિઃ ।
સ્યામ્ । સુદગર્વે । સુધીરઃ । હુત । પર્શન્ । અન્નુવન્ ।
દીર્ઘમ્ । આયુઃ । ઐસ્તમદ્દશ્વ । ઇત્ । જરિર્મૈર્ગમ્ । જગ-
મ્પામ્ ॥ ૨૫ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, મેં આ પ્રકારે તમારા પરાક્રમેનું
વર્ણન કર્યું. હું રૂડી ગાયો તથા વીર પુરુષો વડે મુક્ત થઈ,
આ (રાષ્ટ્ર)નો સ્વામી થાઉં. વળી, અશ્વ આદિ યાવત

ધન્વિયોના સામર્થ્ય વડે મંપલ થઇ દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત કરી,
જેમ ક્રોધ, (ગૃહપતિ નિષ્કંટકપણે) પોતાના ગૃહ વિષે પ્રવેશ
કરે તેમ, હું વૃદ્ધાવસ્થાને પામું. ૨૫

ધતિ વ્યારમેઃ વગ્, સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૧૬.

- ૧ પ્રવૃજે = ઉદી તેવાર કરે. (ધૃત્તીવર્જને).
- ૨ અગ્નિયાનિ = મેધસ્થ જળને.
- ૩ અર્ધેનાય = બાળને.
- ૪ સેનાશુભા = યતુ પકડી ન સકે તેવા વેશવાળા. (જુગતો).
- ૫ નાસત્યામ્યાં = સત્સુમલો સત્યો ન સત્યો અસત્યો ન
અસત્યો નાસત્યો તામ્યાં = સત્યસ્વરૂપ અશ્વિનૃદેવો અર્થે.
- ૬ ધીક્ષુપત્મભિઃ = ચલમદુત્પન્નૈઃ = જોરજોર ઉડનાર.
- ૭ આશુદ્દેમભિઃ = શીઘ્ર અતિવાળા. (આશુ દિશ્વન્તિ
ગણ્ણતીર્યાશુદ્દેમાનઃ સૈઃ).
- ૮ જૂતિમિ. = પ્રેરણેઃ = પ્રેરણાના મેળે.
- ૯ શાશ્વદાના = શાશ્વદમાનયોઃ અત્યર્થે પ્રેર્યમાણયોઃ =
અત્યર્થે પ્રેરનાર. (શશ્વદ્દશાતને).
- ૧૦ સદમેધે = સમૃદ્ધ વિષે. (મિદ્ધસેવને).
- ૧૧ મમૃષાન્ = ઝિજ્ઞાસમાણઃ = મરણોન્મુખ.
- ૧૨ અવાદાઃ = પર્યત્યાક્ષીત્વ = ઊડી દીધો. (મોહાક્ ત્યાગે).
- ૧૩ ર્ણતરિક્ષગુપ્તિઃ = જગતી ઉપરજ ચાલનાર. (મુરુગતી).
- ૧૪ ધમ્વન્ = ધમ્વનિ = જળવર્જિત પ્રદેશ વિષે. (ધર્મિર્ગત્યર્થઃ)
- ૧૫ અનારંભણે = આલંબનરહિત.

- १६ अग्रभणे = अग्रहणे = हाथेची पकडाय तेरा आधारभूत
पदार्थों विनाऱ्या
- १७ शतारिजा = सेकडा हनेसावाणी (ऋगती)
- १८ अस्त = गृह
- १९ अघाश्वाय = अहन्तव्यायाश्वायपेदुनाम्ने राजर्षये =
पेदुने
- २० अर्यः = शत्रूंना प्रेरयिता अथवा, युद्ध विषे प्रेरवा योग्य
- २१ पुरधिम = विपुल शुद्धि
- २२ कारोतरात् = दाशना पीपमाथी
- २३ वृष्ण = समर्थ
- २४ भरदत्तम् = द्यलिखतम् = अपूर्ण करी
- २५ द्रस = दीप्यमान = जलजलता
- २६ पितृमतोम् - अन्त्युक्त
- २७ ऋषीसे = अपगततेजस्के वृषिशीर्षव्ये = निस्तेज,
सुडाष्ट गयेना पदार्थों विषे अथवा आधार पीडायत्र गृह विषे.
- २८ अघतम् = अवस्तातत कूप = कुवे.
- २९ जिह्वार = वांझा मुखवाणी (जिह्वक वार वार
यस्य स तम्)
- ३० शुश्रुष = जीर्णात् = शुर्थ.
- ३१ वक्षिम = कृत्स्न शरीरमाधृतयावस्थिता जरा = नराव-
स्थाने (धृज्वरणे)
- ३२ द्रापिम = कपय
- ३३ कनोना = कन्याओना.
- ३४ अभिष्टिमत् = अभिष्टुभ प्राप्त करवा योग्य
- ३५ यरूथ = परणीय कामयितव्य = श्रमना करवा योग्य.

३६ दर्शतात् = अर्घ्यगै पिपासुमि द्रष्टव्यात् कृपात् =
कुपानी ७६१२

३७ ऊपथु = अर्घ्यै = ७६१२ अर्घ्ये (दुवप् बीजतस्तु
सताने)

३८ दस = ६३

३९ सनये = धन्यभाष्यै

४० तम्यतु = गन्ना

४१ करा = अभिमत इति ठा

४२ महे = महनीय = पूजनीय

४३ यामन् = यामनि याति गच्छतीति याम = स्तोत्र

४४ शासु = आशाय (गु)ना

४५ भासु = आशाय = शुभभाष्यै

४६ अमोके = अभिगते = प्राप्त

४७ कृपमाणम् = स्तुति कर्ता

४८ खरिप्र = यरथ

४९ वे = पक्षिना

५० आज्ञा = आज्ञी = सन्नाम विधे

५१ पणितकम्यायाम् = शक्ति विधे (पणित यनां (सूर्य)
तकतीति (ति ११-१५)

५२ सतये = ७५

५३ चक्षदान = अपी अवगवनादने (क्षदतिरत्तिकर्मा)

५४ अनर्थन् = द्रष्टव्य प्रति गमनरहिते = बोधाने असमर्थ
(ऋगतौ)

५५ काष्मै = शरतनु ठा

५६ धति = धर

५७ हय ता = स्तुतिमिराहूयमानौ = स्तोत्रवडे आर्क्षान यता

- ५८ सधतः = सेधतः = कृपावत.
 ५९ शिशुमारः = ग्राहः = ऋ३.
 ६० विभिन्नुना = विशेषेण सर्वस्य मेदकेन = सर्वभेदः.
 (भिदिर् विदारणे).
 ६१ अजरयू = अजरहित.
 ६२ घस्तोः = प्रत्येक द्विस.
 ६३ रजाय = रमणीयाय = सु६२.
 ६४ दुष्टदुताः = दुष्टसुजान्दुःखस्यकटुन = उपद्रवकारक. (शुन = सुज).
 ६५ वाः = उ६३.
 ६६ पातवे = पानार्थ.
 ६७ असुरयो = आन्त. (जसुहिसायां).
 ६८ स्तर्घम् = निघृप्तप्रसवां = धा३५.
 ६९ अघस्पते = संरक्षण धृ३७नारने.
 ७० अन्नचंद्रं = ५६. = (जह वन्धने).
 ७१ अघितम् = हिसितम् = अत्यंत पीडित. (अघहिसायां)
 ७२ उदनि = उ६३ विधे.
 ७३ विप्रुतं = विप्रुतं व्याप्तिप्र सवांगं = ५३३३. (मुद्गतां).
 ७४ प्रघृक्तं = प्रघृजनेन संतर्धं = संतप्त.
 ७५ अस्तं = ५२.
 ७६ जरिमाणं = वृद्धावस्था.

સૂક્ત ૧૧૭.

ઋષિ:-કશીવાન; દેવતા:-અશ્વિન; છન્દ:-ત્રિષ્ટુભ.

મધ્વઃસોમસ્યામ્બિનામદાયમૃત્નોહોતાવિવાસતેવામ્ ।
 હૃદિષ્મતીરાતિવિશ્રિંતાગીરિપાયાંતંનાસત્યોપવાજૈઃ ॥૧॥

૧૦— મધ્વઃ । સોમસ્ય । અશ્વિના । મદાય । મૃત્નઃ । હોતા । મા ।
 વિવાસતે । વામ્ । હૃદિષ્મતી । રાતિઃ । વિદશ્રિંતા । ગીઃ ।
 રિપા । યાતમ્ । નાસત્યા । ઉપ । વાજૈઃ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, મધુર સોમરસ વડે તમને આનંદ
 પમાડવા આ પુરાતન હોતા, (હોમ કરનાર યજમાન)તમારી
 પરિચર્યા કરે છે. તમારા માટે હવિ દર્ભ હપર મૂકેલું છે,
 તથા સ્તોત્રો તૈયાર કરેલાં છે. હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે
 અન્ન તથા બળ લાઇને અમારી પાસે આવો. ૧

યોનાંમમ્બિનામનંસોજર્વીણાન્નયુઃસ્વશ્વોવિશંઞ્જિગાંતિ ।
 પૈન્નગચ્છંયઃસુકૃતોદુરોણંતેનંનરાવૃતિસ્મર્મ્યયાતમ્ ॥૨॥

૧૦— યઃ । વામ્ । અશ્વિના । મનંમઃ । જર્વીણાન્ । રવ્યઃ । સુદમયઃ ।
 વિશંઃ । ઈન્દ્રિગાંતિ । યેનં । ગચ્છંયઃ । સુદૃઢઃ । દુરોણમ્ ।
 તેનં । નરા । વૃતિઃ । અસ્મર્મ્યમ્ । યાતમ્ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમારો મનથી પશુ અતિથય વેગ
 વાળો, રૂડા અશ્વોવાળો રથ, લોકાભિમુખ પ્રયાણ કરે છે. જે
 રથવડે, રૂડા યાગ કરનારના યજ્ઞશૃદ્ધ પ્રતિ પ્રયાણ કરે છે. તે
 વડે હે યજ્ઞ (દેવો) !, તમે અમારે ઘેર આવો. ૨

*ऋषिंनरावंहंसःपांचजन्यमृषोमादत्रिमुंचथोगणेन ।

मिनन्तादस्योरशिवस्यमायाअनुपूर्ववृषणाचोदयन्ता ॥३॥

प०— ऋषिम् । नरा । अंहंसः । पांचजन्यम् । मृषोमात् । अ-
त्रिम् । मुंचथः । गणेन । मिनन्ता । दम्योः । अशिवस्य ।
मायाः । अनुपूर्वम् । वृषणा । चोदयन्ता ॥ ३ ॥

अ०—हे शरा, अभयाना वरसावनार अश्विन (देवा) !, तमे दुष्ट
असुरनी उपलब्धने अनुकमे निवारयु करी, पापदपी अशि
कुंडमाथी दोषप्रिय अत्रिऋषिने, अशिशुद्ध वा परिवारसह
मुक्त कथो. (पांचजन्यो मध्ये होनार सङ्ग्रस्त भूयनि भुञ्ज
कथो) ३

*अमृत्वनगूहमश्विनादुरेवैऋषिनरावृषणारेममपु ।

सन्तरिणीथोविमृतदंसोभिर्नवांजूर्यन्तिपुष्पाकुतानि ॥४॥

प०— अमृत्म् । न । गूहम् । अश्विना । दुरैऋषैः । ऋषिम् ।
नरा । वृषणा । रेमम् । अपमृ । मम् । तम् । गिणीथैः ।
विह्वृतम् । दंसैःदमिः । न । वाम् । जूर्यन्ति । पुष्पा ।
कुतानि ॥ ४ ॥

अ०—हे शरा, अभयाना वरसावनार अश्विन (देवा) ! तमे,
विश्लिष्ट अवयववाणा (व्याधित) अश्वनी पेटे, दुष्टा
(असुरे) ओ अश्वनी पेटे जण निरे लुप्तदेव, विश्लिष्ट अन्-
यववाणा रेभऋषिने, (पदार अदी) तयाय पराक्रम वटे,

* ' अत्रि ' संबंधमां लुगो ११२-७ नीयेनी टीप.

* ' रेम ' संबंधमां ११२-५; ११६-२४ नीयेनी टीप लुगो.

૩૬૧ રીતે સમો કયો તમારા પૂર્વ-પરાક્રમે, અથ્વા યત્ના
નથીજ. ૪

*સુપુત્રાસંનનિર્ઋતેરુપસ્થેસૂર્યનદંસ્રાતર્મસિક્ષિપન્તમ્ ।

શુમેરુપનદંર્ણતંનિસ્વાતમુદૂપયુરશ્વિનાવન્દનાય ॥૫॥૧૩॥,

૫૦— સુસંવાસમ્ । ન । નિઃકૃત્તે । રુપસ્થે । સૂર્યમ્ । ન ।
દસ્રા । તર્મસિ । ક્ષિપન્તમ્ । શુમે । રુક્મમ્ । ન । દર્ણતમ્ ।
નિદ્વાતમ્ । રત્ । રુપયુ । અશ્વિના । વન્દનાય ॥૫॥૧૩॥

અ—પૃથ્વીના ખોળા વિષે સતેવ પુરુષની પેઠે (કૃવા વિષે) પડેલ,
(રૂપાતર્ગત) અધકાર વિષે નિવાસ કરનાર સૂર્ય જેના
(તેજસ્વી), શોભાથી (પડેલ) સુરસુંભવ આભરણુ જેવા
દર્શનીય, એવા (કૃવા વિષે) દેહવા વન્દનકર્તા, હે સુવર
અશ્વિન (દેવો) !, તમે બહાર કાઢ્યો ૫

ધતિ તેરમે વર્ગ સમાપ્ત

તદ્વાનરાશસ્યંપજ્ઞિયેર્ણુક્ષીર્વતાનાસત્યાપરિઝમન્ ।

શુફાદશ્વેસ્યવાજિનોજનોયશ્નતકુર્મોઽંસિશ્વતંમર્ધૂનામ્ ॥૬॥

૫૦— તત । વામ્ । નરા । શસ્યમ્ । પજ્ઞિયેર્ણ । કુક્ષીર્વતા ।
નામત્યા । પરિઝમ્મનૈ । શુફાત્ । અશ્વેસ્ય । વાજિનૈ ।
જનોય । યશ્નત્ । કુમાન્ । અર્મિચતમ્ । મર્ધૂનામ્ ॥ ૬ ॥

અ—હે શરા અશ્વિન (દેવો) !, અશીષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રસંગે
તમે, (જે) વેગવત અશ્વની ખરીમાંથી બહાર, મહત્તા સે

ધમ સિન્ધી પૂર્ણ, તે (તમાર પરાક્રમ), હુ-પશ્ચિય-કક્ષી-
વાન વડે અત્યંત પ્રશસનીય છે. ૬

*યુવંનરાસ્તુવતેકૃષ્ણિયાર્યવિષ્ણુર્ધ્વદદયુર્વિશ્વકાય ।

ધોર્પાયૈચિત્પિતૃપદેદુરોણેપતિર્જૂર્યંત્યાઅશ્વિનાવદત્તમ ॥૭॥

૧૦- યુવમ્ । નરા । સ્તુવતે । કૃષ્ણિયાર્ય । વિષ્ણુર્ધ્વમ્ । દદયુ ।
વિશ્વકાય । ધોર્પાયૈ । ચિત્ । પિતૃપદે । દુરોણે । પતિર્મ્ ।
જૂર્યંત્યૈ । અશ્વિનો । અવદત્તમ્ ॥ ૭ ॥

અ-હે રક્ષા (દેવો) !, તમે સ્તુતિ કરનાર કૃષ્ણપુત્ર વિશ્વકને,
(તેનો ખોલાપલ પુત્ર) વિષ્ણુર્ધ્વ મેળવી આપ્યો. હે
અશ્વિન (દેવો) !, તમે પિતાને ઘેર (અવિવાહિત) રહી
ધરડી થનાર ધોર્પાને પતિ મેળવી આપ્યો ૭

*યુવંશપાર્વાયુરુશંતીમદત્તમ્મુદઃક્ષોણસ્પાશ્વિનુકર્ણાય ।

મુવાચ્યતઃષ્ટપણાકૃતંવાયઞ્ઞર્પિદાયુશ્વર્ષોઽધ્યર્પત્તમ્ ॥૮॥

* ૧ ટીપ — ‘વિશ્વક’ સબધમાં ૧૧૬-૧૩ નીચે ટીપ જુઓ.

૨ ક્ષીત્રાગને ધોર્પા નામની અક્ષયશક્તિની કુહિતા હતી. તેને
કુષ રોગ (કેન્સર) હોવાથી, વર ન મળતાં અવિવાહિત રહેલી.
અશ્વિનોએ, તે રોગ મટાડી તેને, વર મેળવી આપેલો.

* ટીપ — આલણની પરીક્ષા કરવા કપ્પને અસુરોએ ગાદ
અધકારમાં ફેરવેલો. અને કશું કે તુ આલણ હોય તો ઉપામાળ
ક્યારે હોય તે એળખી કહેજો. અશ્વિનોએ, તે કપ્પ પાસે જઈ કહ્યું,
ઉપા વેળાએ અમે વીણા વગાડીશું તે ઉપરથી તુ, ઉપામાળ થયો
એમ બોલ્યો.

૫૦— યુવમ્ । ર્યાવોય । રુશંતીમ્ । અદત્તમ્ । મહઃ । ક્ષોર્ણેત્યં ।
અશ્વિનો । કાઘોય । પ્રવાચ્યમ્ । તત્ । વૃષણા । કૃતમ્ ।
વામ્ । ષત્ । નાર્સદાયં । શ્રવઃ । અષિઽઅર્ષતમ્ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે (કુષ્ઠ રોગને લઇ ક્યામવર્ણના) ર્યાવ(ઋષિ)ને ગોરો સ્ત્રી મેળવી આપી. (અંધ હોવાથી) એકતિ વસનાર કણ્વ(ઋષિ)ને, તમે તેજસ્વી ચતુ આપ્યા. હે કામનાના વરસાવનારાઓ !, તમે નૃષદપુત્ર (બધિર) કણ્વને, જે કાને આપ્યા તે તમારૂં પરાક્રમ પ્રશંસનીય છે. અથવા(૨), કણ્વાય તમે વીણાનો પ્રયણ શ્રવિ કર્યો તે તમારૂં પરાક્રમ પ્રશંસનીય છે. ૮

● પુરુવર્ષીસ્યશ્વિનાદધાનાનિપેદવંઠહથુરાશુમર્ષમ ।

સહસ્રસાંવાજિનમર્મતીતમહિદનંશ્રવસ્યં તરુન્નમ્ ॥ ૯ ॥

૫૦— પુરુ । વર્ષીસિ । અશ્વિના । વર્વાના । નિ । પેદવે । ઠહથુ ।
આશુમ । અર્ષમ્ । સહસ્રર્હેનામ્ । વાજિનમ્ । અર્મતિદૈતમ્ ।
અહિદહનમ્ । શ્રવસ્યમ્ । તરુન્નમ્ ॥ ૯ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, અનેક રૂપ ધારણ કરનાર એવા તમે, પેદુને હજારો સપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર, બળવાન શત્રુઓ જેની સામે બધ ન સકે તેવા શત્રુઓ વધ કરનાર, સ્તુત્ય, તારક તથા શીઘ્રગામી અથવા અર્પણ કર્યો ૯

*પ્રતાનિવાંથવસ્યાસુદાનુઘ્રહાંગૂપંસદંનુરોદંસ્યોઃ ।

યદ્દાપજ્ઞાસૌઅશ્વિનાહવંતેયાતમિષાચંવિદુષેચવાર્જમ્ ॥૧૦॥૧૪

૧૦— પ્રતાનિ । શ્રામ । શ્રૈવસ્યાં । સુદાનુઽહતિસુદગત્ । ઘ્રહાં ।
 ઐંગૂપમ્ । સદંનમ્ । રોદંસ્યો । યત્ । શ્રામ્ । પુજાસં ।
 અશ્વિના । હવંતે । યાતમ્ । ઇષા । ચ । વિદુષે । ચ ।
 વાર્જમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૧૪ ॥

અ—હે દાનશર (દેવો)^૧, તમારા આ (પરાક્રમે) અવશ્યીય છે
 ઘાવાપ્રથિવી સ્વરૂપે રહેનાર એવા તમને સ્તોતાના સમીપમાં
 આશુનાર, અથવા તમને પ્રસન્ન કરે તેવું સુદર સ્તોત્ર રચ્યું
 છે હે અશ્વિન્ (દેવો)^૨, જ્યારે ધૃત્વે (અગિરસ ગોત્રના
 યજમાનો) તમને આર્પણ કરે ત્યારે અન્ન સહ પધારો, અને
 સ્તોત્ર બાજુનાર (હું) ને, અન્ન વા બળ અર્પણ કરો ૧૦

ધતિ ચોદમે વર્ગ સમાપ્ત

સૂનોમનિનાશ્વિનાગૃણાનાવાજવિપ્રાંયસુરણારદંતા ।

અગસ્ત્યેઘ્રહાંગાવાઘ્રધાનાસંવિશ્પલાંનાસત્યારિણીતમ્ ॥૧૧॥

૧૦— સૂનો । મૌનૈન્ । અશ્વિના । ગૃણૌના । વાર્જમ્ । વિપ્રાંય ।
 ધૈરણા । રદંતૌ । અગસ્ત્યે । ઘ્રહાંગા । ઘ્રુધાના । સમ્ ।
 વિશ્પલામ્ । નાસત્યા । અગિણીતમ્ ॥ ૧૧ ॥

અ—હે પાપક અશ્વિન્ (દેવો)^૧, (એલના પુરોહિત) અગસ્ત્યે

* દમે અશ્વિના સંવતસરોઽર્ધિર્વશ્વાનર इति । તે० સં०
 ૬-૬-૪ ।

स्तोत्र वडे तभारी स्तुति करता, तमे मेधावी (भारद्वाज ऋषि)ने अन्नसंपत्ति अर्पण करी अगस्त्यना स्तोत्रवडे प्रसन्न यष्ट, तमे (जेधनी श्री) विश्वज्ञानी (सभाम विषे कृपायवी) लब्धने इही भगी करी ११

*कुह्यान्तांसुष्टुतिकाव्यस्यदिर्वोनपातावृषणाश्रयुत्रा ।

हिरण्यस्येवकुलश्रुतिर्वातसुष्टूपयुर्दशमेअश्विनाहन् ॥१२॥

प०— कुँह । यान्ता । सुष्टुतिम् । काव्यस्य । दिर्व । नैपाता । वृषणा । श्रुष्टुर्वा । हिरण्यस्येव । कुलश्रुतिम् । निर्देसातम् । उत । उपयु । दशमे । अश्विना । अहन् ॥ १२ ॥

अ०—हेहीमभान सूर्यना पुत्र, कामनाना वरसावनार, शत्रुना परित्राता, जेवा हे अश्वित् (देवा) ।, तमे काव्य (लार्गव) नी इही स्तुति साजगवा, तेने कथे निवासस्थाने लज्जे छे ।, भूमि विषे शटेक सोनानो लरेक दाडो कोष्ठ (निपुण्य पुरष), ज्द्वार कादे तेभ तमे, दशमे द्वादडे (रेळने) ज्द्वार कादयो अथवा, रेळने तमे ज्द्वार कादयो ते कथु स्थान १. १२

*युवच्यवानमश्विनाजरन्तपुनर्युवानंवक्रयुःशचीभिः ।

युवोरथंदुहितामूर्यस्यसहश्रियानासत्यावृणीत ॥१३॥

प०— युवम् । च्यवानम् । अश्विना । जरन्तम् । पुन । युवानम् । चक्रयु । शचीभि । युवो । रथम् । दुहिता । सूर्यस्य । सह । श्रिया । नामृत्या । अवृणीत ॥ १३ ॥

* दशरात्रीरश्विनेन । ऋ० स० १-८-१२ ।

* भावार्थदुहिता । ऋ० स० १-८-११. ।

अ०—हे अश्विन (देव) !, तमे इह व्यवधाने तमारा परा-
क्रम वडे, युवान कर्षो हे अश्विन (देव) !, सूर्यनी इडिता,
पोतानी कति सह अथवा, ऋक्षसहस्र रूषी स पति सह तमारा
रथ छपर आरढ यध. १३

*युवंतुग्रायपूष्येभिरेवैःपुनर्मन्यावभवतंयुवाना ।

युवंभुज्यमर्णसोनिःसमुद्राद्विभिर्हयुर्ऋजेभिरथैः ॥१४॥

प०— युवम् । तुग्राय । पूष्येभिः । एवै । पुनः३३र्मन्या । अभवत्तम् ।
युवाना । युवम् । भुज्यम् । अर्णस । नि । समुद्रात् ।
वि३४भिः । उहयुः । ऋ३३जेभिः । अथै ॥ १४ ॥

अ०—हे इ अने टाजनार (देव) !, तमे तमारा पुरातन स्तोत्रो
वडे, (शुभयुपिता) तुअने पुन स्तवनीय ययसा, तमे
अतिभान, वेगवान अश्वेना योगे शुभयुने, अगाध समुद्र-
भाथी ऋक्ष कडी आपथे। १४

अजोहवीदश्विनातौग्र्योवागोऽसमुद्रमव्यधिर्जगन्नान् ।

निष्टर्महधुःसुयुजार्येनमनोजवसावृषणास्वस्ति ॥१५॥१५॥

प०— अजोहवोत् । अश्विना । तौग्र्य । वाग् । अ३३र्हउह्युः । समु-
द्रम् । अयधि । जगन्नान् । नि । तम् । उहयुः । सु-
युजा । र्येन । मनः दगवसा । वृषणा । स्वस्ति ॥१५॥१५

अ०—हे अश्विन (देव) !, तुमने पुन तेना पितान् अने

જતાં, સમુદ્ર વિષે પડી ગયેલા. તેણે, અવ્યયિત ચિત્તે તમારી સ્તુતિ કરી. હે મનના જેવા વેગવાળા, કામનાના વરસાવનાર (દેવો) !, તમે રૂઝ અશ્વોવડે યુક્ત એવા રથ વડે, તેને સેમપૂરક બહાર કાઢી આણ્યો. ૧૫

કવિ ૫૬૨મો વર્ગ સમાપ્ત.

*અનોહવીદભિનાવર્તિકાવામાસ્નોયત્ત્રીમમુંચતંત્વકસ્ય ।
વિજયુપાયયયુઃસાન્વદ્રેર્જાતિવિષ્વાર્ચોઅહતંત્રિપેર્ણ ॥૧૬॥

૧૦— અનોહવીત્ । અશ્વિના । વર્તિકા । વામ્ । આસ્નઃ । યત્ ।
ત્રીમ્ । અમુંચતમ્ । ત્વકસ્ય । વિ । ઐયુપાં । યયયુઃ । સાનું ।
અદ્રેઃ । જાતમ્ । વિષ્વાર્ચઃ । અહતમ્ । ત્રિપેર્ણ ॥ ૧૬ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવો) !, બ્યારે તમે આનના મુખમાંથી યુક્ત કરી ત્યારે ઓમણીએ, તમારી સ્તુતિ કરેલી. તમે, તમારા જય-
શીલ રથના યોગે પર્વતની ટોચે ગયેલા. તમે વિશ્વાથના
પુત્રને વિષ વડે ડાળ્યો. અથવા, (૨) સૂર્યમંડળમાંથી યુક્ત
કરી તે સમયે, ઉપાએ તમારી સ્તુતિ કરેલી. ૧૬

*શતમેપાન્વૃષ્યેમામહાનંતમઃપર્ણાંતમર્શિવેર્ણિષ્ણા ।
આસીઋજ્ઞાર્થેઅભિનાવચત્તંચોતિરુન્વામંચક્રયુર્ધ્વિચક્ષે ॥૧૭॥

* ૧ આસ્નોયુક્તસ્ય । ઋજ્ઞ સં ૧-૮-૧૦. ।

૨ પરિવિષ્ટજાહુધમ્ । ઋજ્ઞ સં ૧-૮-૧૧. ।

* શતમેપાન્વૃષ્યેયેષક્ષદાનમ્ । ઋજ્ઞ સં ૧-૮-૧૨. ।

१०— शतम् । मेपान् । वृष्ये । ममहोमम् । तमं । प्रहर्नीतम् ।
 अशिवेन । पित्रा । आ । असी इति । ऋज्जऽअश्वे । अ-
 श्विनौ । अघतम् । ज्योतिं । अन्वार्यं । चक्रधु । विद्वचर्से
 ॥ १७ ॥

अ०—वृक्षीने सेठो मेढा समर्पण करनार ऋज्जऽअश्वने तेना निदध
 पितामे आधना कथो तेने, हे अश्विन (देवा) । तमे,
 अश्वि आपी ते आधनाने, पधु ज्येष्ठ शठे तेवी प्रकाशक अश्वि
 आपी १७

शुनमन्वायुभरमहयत्सावृकीरंश्चिनावृपणानरेति ।
 जारःकुनीनंइवचसदानऋजाश्वःशतमेकंचमेपान् ॥१८॥

१०— शुनम् । अन्वार्यं । भरम् । अहयत् । सा । वृकी । अ-
 श्विना । वृपणा । नरो । इति । जार । कुनीनं इव । चस
 दान । ऋज्जऽअश्वे । शतम् । एकम् । च । मेपान् ॥ १८ ॥

अ०—ते वृक्षीने, आधना (नान्वाय)ने, (अश्विन्द्रिय वडे नि-
 प्पाद्य) पोषक सुख प्राप्त थाय ते अन्वायी प्रार्थना करी
 हे अश्वयुक्त, वा सर्वव्यापक, कामनाया वरसावनार शत्रु
 अश्विन (देवा) ।, तद्वत् कभी पुरषनी पेठे, (ते ज्येष्ठ
 पोतानु सर्व द्रव्य पर सीने आपी हे तेम) ऋज्जऽअश्वे भने
 ओकसे ने ओक मेढा आपीने आप्या छे १८

मृहीवामूतिरंश्चिनामयोभूस्तस्त्रामधिष्ण्यासंरिणीयः ।
 अयायुवामिदं ह्यत्पुनरन्धिरामच्छतसीवृपणावबोभिः ॥१९॥

૫૦— મહી । શ્રામ । ઋતિઃ । અશ્વિના । મયદમૂઃ । ઋત । સ્ત્રી-
મમ । વિષ્ણુર્વા । સમ । રિણીયઃ । અર્ધ । યુશમ । રત ।
અદ્યત્ત । પુર્વેદવિઃ । આ । અગ્ન્યત્તમ । સીમ । વુપ્તૌ ।
અર્ધદમિઃ ॥ ૧૯ ॥

જ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમારી સંરક્ષણ-કૃપા, મહાન તથા
સુખદાયક હોય છે. હે સ્તવનીય દેવો !, તુટેલ અવયવવાળા
(અગ્નિદિક)ને તમે સમા કરો છો. વળી, અત્યંત બુદ્ધિમતી
(યોધા અથવા વિશ્વલો)એ, તમારીજ પ્રાર્થના કરેલી
ત્યારે, હે કામનાના વરદાવનાર (દેવો) !, તમે કૃપા સહ તેની
પાસે ગયેલા. ૧૯

અર્ધેનુંદસાસ્તૃર્વાવિપક્તમર્વિન્વતંશયર્વેઅશ્વિનાગામ્ ।
યુવંશર્વાભિર્વિમુદાયજાયાંન્યૂદ્યુઃપુરુષિત્રસ્યયોષામ્ ॥૨૦॥૧૬

૫૦— અર્ધેનુંમે । દસા । ર્વેર્ધમ્ । વિદતંક્તૌમ્ । અર્વિન્વતમ્ ।
શયર્વે । અશ્વિના । ગામ્ । યુવમ્ । શર્વાભિઃ । વિદમુદાય ।
જાયામ્ । નિ । ઋત્વઃ । પુરુષિત્રસ્ય । યોષામ્ ॥૨૦॥૧૬

જ૦—હે દર્શનીય અશ્વિન (દેવો) !, તમે શયુ અર્ધે, કૃષ્ણ-
અવયવવાળી, વાંઝણી, દુધ-ન-દેનારી ગાયને દૂધધી કરી.
તમારા પરાક્રમ વડે તમે વિમદને, પુરુષિત્રની ઠંપા, એ
તરીકે આણી આપી. ૨૦

ઇતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત.

યવંતૃકૈનાશ્વિનાવપન્તેર્વદુહન્તામનુપાયદસા ।
અભિદસ્યુંબકુરેણાવપન્તોરુજ્યોતિશ્ચક્રયુરાર્યાય ॥૨૧॥

૧૦— યવંમ । ઘૃક્ષે^{૧૧} । અશ્વિના । વપન્તૌ । ર્પમ । દુહન્તા ।
મનુષાય । દસ્ટા । અધિ । દસ્યુમ । ચક્રિણે^{૧૨} । ધર્મન્તૌ ।
હુરુ । જ્યોતિઃ । ચક્રયઃ । આર્યૈય ॥ ૨૧ ॥

અ૦—હે દર્શનીય અશ્વિન (દેવો) !, તમે વિદ્વાન મનુષ્ય અર્થે,
હળવડે યવાદિક માન્ય વાવી, ઘૃષ્ઠપુદ્ગલ વેહેવડાવી, તથા
અમુરારિક, વજ્રવડે હથેલી તમારું વિશાળ માહાત્મ્ય દેખાડ્યું.
અથવા, તમે સૂર્યાખ્ય જ્યોતિ નિર્માણ કર્યું. ૨૧

* આયુર્નિજાયાશ્વિનાદધીચેન્ન્યંશિરામત્યૈરયતમ ।

સઘામધુમયોચદતાયન્ત્વાપ્સ્યંદસાવપિકુર્ષંવામ ॥ ૨૨ ॥

૧૦— આયર્વજાયા । અશ્વિના । દધીચે । અન્નર્પમ । શિરઃ । પ્રતિ ।
પેરયતમ । સઃ । ઘામ । મધુ । પ્ર । યોચત । અતુડપન્ ।
ત્વાપ્મ । યત । દસ્ટૌ । અપિદૈકૈર્સ્યમ । વામ ॥ ૨૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, અયર્વજુપુત દૈત્યક્રુને તમે અન્નનું
શિર ધારણ કરાવ્યું. તેણે, (હું તમને પ્રવર્ધવિદ્યા તથા
મધુવિદ્યાનો ઉપદેશ કરીશ એવી પૂર્વે કરેલી પ્રતિજ્ઞાને,) સત્ય
સિદ્ધ કરવા, તમને ઇન્દ્ર પાસેથી મેળવેલી મધુવિદ્યા કહી, હે
દર્શનીય (દેવો) !, તેણે તમને પ્રવર્ધ વિદ્યા (અવધવ
જોડવાની વિદ્યા) કહી. ૨૨

સદાકવોસુપ્રતિમાચંકેત્રાંવિશ્વાધિયોઽશ્વિન્નામાવંતમે ।

અસ્મેર્યિનાંસત્યાકુર્હન્તામપત્યસાચંશ્રુત્યૈરરાયમ ॥ ૨૩ ॥

૧૦— સદા । કવો ર્શિર્ । સુપ્રતિમ । આ । ચંકે । વામ । વિશ્વાઃ ।

धिपः । अश्विना । प्र । अवतम् । मे । अस्मे इति । रयिम् ।
नास्तत्या । बृहन्तम् । अपत्यर्द्धैर्वाचम् । श्रुत्यम् । राधाम् ॥ २५ ॥

अ०—हे विद्वान् अश्विन (देव) !, तमसी भगवन्पुत्री कुं
सदा प्रार्थना करे भुं. भारां सर्वेषु कर्मोनुं, तमे छेद रक्षय
करो. हे अश्विन (देव) !, अमने विपुत्र, पुत्रादि-संपन्न,
सर्वेषु संपत्ति द्यो. २३

हिरण्यहस्तमश्विना रराणा पुत्रं नरावधिमृत्या अदत्तम् ।
त्रिधा ह्रियावमश्विना विकस्तमुज्जीवस एरयत सुदान् ॥ २४ ॥

य०— हिरण्यहस्तम् । अश्विना । रराणा । पुत्रम् । नरा । वधिमृ-
मृत्याः । अदत्तम् । त्रिधा । ह्र । श्यावम् । अश्विना ।
विकस्तम् । उत् । जीवसे । एरयतम् । सुदान् इति सु-
दान् ॥ २४ ॥

अ०—रमय करनार वा उदार, यरा हे अश्विन (देव) !, वधि-
मतीने तमे हिरण्यहस्त नाभने पुत्र आप्यो. हे दानय
अश्विन (देव) !, त्रय देव्यो (असुरेभ्यो) विउदेया
श्यायने सभो करी तमे ज्यतो उद्यज्यो. २४

एतानि वामश्विना वीर्याणि प्रपूर्वाण्युयवोवोचन ।
वक्ष्यन्तः कृण्वन्तो वृषणायुवभ्यां सुवीरांसो विदध्यामवदेम ॥ २५ ॥ २७ ॥

य०— एतानि । वाम । अश्विना । वीर्याणि । प्र । पूर्वाणि ।
वक्ष्यन्तः । कृण्वन्तः । वृषणा । युवभ्याम् ।
सुवीरांसः । विदध्याम । आ । वदेम ॥ २५ ॥ २७ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમારા આ તથા પુરાતન પરાક્રમે,
મારા પિતાદિકે વણવેલાં હે કમળાના વરસાવનારાઓ !,
તમારા માટે સ્તોત્ર કરનારા અમે, સુવીરપુત્રસંપન્ન થઈ,
એમાં સુકોતો ગાઈએ, અથવા અતિથિને સન્માનીએ ૨૫

ઈતિ સત્તરમો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૧૭.

- ૧ પ્રત્નઃ = પુરાતન.
- ૨ રાતિઃ = દ્વાતલ્લં હવિઃ = અર્પણ કરવાનું હવિ.
- ૩ માલિગાતિ = આમિમુક્યેન ગચ્છતિ = લોકાભિગુપ્ત
પ્રયાણ કરે છે.
- ૪ દુરોણ = દેવયજ્ઞનલક્ષણં ગૃહં = યજ્ઞ ગૃહ.
- ૫ ઋષીસાત્ = શતદ્વારે ચત્રગૃહે પ્રક્ષિપ્તાત્ તુષાગ્નેઃ =
અગ્નિદ્વંડમાંથી.
- ૬ દુરેયઃ = દુષ્પ્રાપ્તેઃ અસુરેઃ = ૬૫ અસુરોએ.
- ૭ વિપ્રુતં = વિશ્લિષ્ટાવયવવર્તં = વિશ્લિષ્ટ અવયવવાળું.
- ૮ જૂર્વેન્તિ = જૂર્ણ થાય છે.
- ૯ સંરિણીષઃ = સંઘત્તમ = સમે કર્યો. (રીગતિરેષણયોઃ).
- ૧૦ સુપુષ્વાસં = સુતેય.
- ૧૧ નિઝંતેઃ = પૃથ્વીના.
- ૧૨ ક્ષિપતં = નિવાસ કરનાર.
- ૧૩ પરિગમન્ = પરિગમને = અભિષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રસન્ન.
- ૧૪ પિતૃવદે = વિત્રાસવદે = પિતાના. (વત્સલિશરણાદિપુ).
- ૧૫ જૂર્વેન્તયૈ = જરાંમાપ્તુવત્યૈ = ધરી થનાર.

- ૧૬ ક્ષોણસ્ય = ક્ષોણાય = એકતિ વસનાર; (૨) વીશ્વાનો.
 ૧૭ ઘર્ષાસિ = ૩૫ (ધૃમ્વરણે).
 ૧૮ સદસ્યસામ્ = સદસ્યમંરુયાકસ્ય ઘનસ્ય સનિતારં
 દાતાર = હજારો સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર.
 ૧૯ અપ્રતીતમ્ = શત્રુભિરપ્રતિગતમ્ = શત્રુ જેના સામે જઈ
 ન સો તેવો.
 ૨૦ તરુજમ્ = તરિતારં = તારક. (તૃતરણે).
 ૨૧ મ્મણ્યા = શ્રવણીય.
 ૨૨ આગૃષમ્ = આઘોષણીયં = હુંદર.
 ૨૩ સુતોઃ = કુંભારમસૂતસ્ય અગસ્યસ્ય = અગસ્યના.
 ૨૪ માનેન = સ્તુત્યસ્ય પરિચ્છેદકેન સ્તોત્રેણ = સ્તોત્ર વડે
 ૨૫ યુગાના = સ્તુયમાનો = પ્રસન્ન થઈ. (ગૃશબ્દે).
 ૨૬ મુરણા = મર્તાંરો પોષકો = પોષક.
 ૨૭ રદન્તા = વિલિઙ્ગન્તો નિષ્પાદયન્તો = અર્પણ કરી.
 ૨૮ કુદ્ = કુજ = કપા.
 ૨૯ નપાતા = પુત્ર
 ૩૦ શયુજા = શયોઃ વાયકો = શયુના પરિત્રાતા
 ૩૧ નિક્ષાતમ્ = દાઢેલ.
 ૩૨ અષ્ટીત = સમમજત = આરક થઈ. (ધૃમ્ સંમતો).
 ૩૩ યથે = સ્તુત્યં પ્રતિ ગન્તૃમિઃ સ્તોત્રીઃ = સ્તોત્રી વડે. (દષ્ટ
 ગતો).
 ૩૪ પુન મગ્યો = પુન. સ્તવનીય.
 ૩૫ વિમિઃ = ગન્તૃમિ. = અતિમાન
 ૩૬ પ્રહસેમિઃ = શીઘ્રગતિવાળા (ઋજગતિસ્થાને).
 ૩૭ પ્રોદ્ધુઃ = પિત્રા પ્રાપિતઃ = પિતાના કામે જતા.
 ૩૮ અજોઘ્ઘીત્ = આદ્યત્ = આર્ધાન કપું.

३९ जयुषा = जयशीलेन = जयशील.

४० ममदानं = पूजितवन्तं = आश्वरार्थं समर्पणं करना.

४१ शुनम् = सुभ.

४२ भरं = पोषक.

४३ कनीजः = तक्षुकाभी पुरुष. (कनीषीसौ).

४४ चक्षदानः = शकरीकुर्वन् = क्षपी कटका करीने.

४५ छात्रं = व्याधित.

४६ धिष्ण्या = स्तवनीय.

४७ पुरधिः = अत्यंत सुदिमती.

४८ विपत्ताम् = विद्येयेणसक्तावयवां = कृशवयववर्णा;
(घञसंज्ञे).

४९ अधेनुम् = अदोग्रधोम् = दूध न देनेवाली.

५० स्तयम् = निवृत्तप्रसवो = वांछु. (स्तुतमाच्छादने).

५१ वकुरेण = लासमानं वज्रवडे.

५२ यपता = यापयन्ती = पापीने.

५३ घृकेण = लांगलेन = दणवडे.

५४ धमरता = अभिघ्नन्ती = दशीने. (धमतिघंघकमां).

५५ अविकथयम् = छिन्नस्य यज्ञशिरसः कक्षप्रदेशेन पुनः
सन्धानभूतं प्रवर्णयिष्यास्यं रहस्यम् = अवयव न्येऽपानी
(प्रवर्णयि) विद्या.

५६ अपत्यसाधम् = अपत्यैः समयेत = पुत्रादिसप्त. (अ-
पत्यैः सहसेधतेमंगच्छते इति अपत्यसाधून्म)

५७ ररायो = प्रपच्छतम् = आधो.

५८ आर्यके = प्रार्थना करे धुं. (कैमेशब्दे).

५९ घृत्यं = प्रसंसनीय, उत्तुष्ट.

६० रराणा = रममाणीदाताशौ वा = रमणु करना वा उदार.

૬૧ વિકસ્તમ = વિચ્છિન્ન = વિચ્છેદવા.

૬૨ આયષઃ = મનુષ્યો.

૬૩ વિદથં = યત (વિદજ્ઞાને).

સૂક્ત ૧૧૮.

અધિ—કક્ષીવાન્; દેવતા—અધિન્; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્

આવાંરથોઽમ્ભિનાઞ્યેનપત્વાસુમૃલીકઃસ્વર્વાયાત્વર્વાહ્ ।

યોમર્ત્યસ્યમનસોજર્વીયાન્ત્રિવન્ધુરોઽવૃણાવાતરંહાઃ ॥૧॥

૧૦— આ । વામ્ । રથઃ । અશ્વિના । રથેનૃપત્વા । સુદમૃલીકઃ ।
સ્વૃદવાન્ । યાતુ । અર્વાહ્ । યઃ । મર્ત્યસ્ય । મનસઃ । જર્વી-
યાન્ । ત્રિવન્ધુરઃ । વૃણા । વાતરંહાઃ ॥ ૧ ॥

અ—હે અધિન્ (દેવો) !, તમારા પ્રશંસનીય ગતિવાળા
અધો વડે દોડનાર, અથવા રથેન પક્ષીની પેઠે થીમ્ ગતિવાળો,
કક્ષ્યાશુકારક, ધનસંપન્ન રથ, અમારી અભિમુખ આવો હે
કામનાના વરસાવનારા (દેવો) !, જે (રથ), મનુષ્યના
મનથી અતિશય વેગવાળો, તથા દાંડાવાળો, અને વાયુવેગી છે. ૧

ત્રિવન્ધુરેણત્રિવૃતારથેનત્રિચક્રેણસૃષ્ટતાયાંતમર્વાક્ ।

પિન્વંતંગાજિન્વંતમર્વંતોનોવૃર્ધ્યંતમ્ભિનાઘીરમ્સમે ॥૨॥

૧૦— ત્રિવન્ધુરેણ । ત્રિવૃત્તા । રથેન । ત્રિચક્રેણ । સૃષ્ટતા ।
મા । યાતુમ્ । અર્વાક્ । પિન્વંતમ્ । ગાઃ । જિન્વંતમ્ ।
અર્વંતઃ । નઃ । વૃર્ધ્યંતમ્ । અશ્વિના । ઘીરમ્ । અસ્મે ઇતિ ॥૨॥

અ૦—તથા દાડવાળા, ત્રિકોણી, તથા ચક્રવાળા, રૂડી ગતિવાળા રથ વડે, તમે અમારી અભિમુખ આવો હે અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે અમારી ગાયોને દુધાણી કરો, અશ્વોને ચપળ કરો, અમારા પુત્રાદિકને ઉત્કર્ષ કરો ૨

પ્રવચામનાસુદૃતાચેનદસાવિમંશૃણુતશ્લોકમદ્રેઃ ।

કિમગવાપ્રત્યવર્તિંગમિષ્ટાહુર્વિપ્રાસોઅશ્વિનાપુરાજા ॥૩॥

પ૦— પ્રવર્તેદધામના । સુદૃતા । રથેન । વર્તૈ । ઇમમ્ । શૃણુતમ્ । શ્લોકમ્ । અદ્રે । કિમ । અંગ । ગ્રામ્ । પ્રતિ । એવર્તિમ્ । ગમિષ્ઠો । આહુ । વિપ્રાસ । અશ્વિના । પુરાજૈ ॥૩॥

અ૦—હે દર્શનીય (દેવો) !, તમે તમારા શીઘ્રગામી, રૂડીગતિવાળા, રથ વડે (આવી) સ્તોતાઓનું આ સ્તોત્ર સાંભળો હે અશ્વિન્ (દેવો) !, પ્રાચીન મેધાળી પુરુષો, તમને શું સ્તોતાઓનું—દારિદ્ર્ય-ટાંગવા-જનાર નથી કહતા ૩

આર્વાશ્યેનાસોઅશ્વિનાવહન્તુરથેયુક્તાસંઆશર્વપતગાઃ ।

યેઅપ્તુરોદિવ્યામોનઘૃધ્રાઅભિપયોનાસત્યાવહન્તિ ॥૪॥

પ૦— આ । વામ્ । શ્યેનાસં । અશ્વિના । વહન્તુ । રથે । યુક્તાસં । આશર્વ । પતગા । યે । એપ્તુર । દિવ્યાસં । ન । ઘૃધ્રા । અમિ । પ્રયં । નાસત્યા । વહન્તિ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમને હવિસ્-ન પ્રત્યે આણે છે તે સમર્થ, પ્રશસનીય ગતિવાળા રથે ભેડેલા અશ્વો, તમને । અમારી સમીપ આવો જે જળની ચેરે વેગવાળા, અન્તરિક્ષ

વિને હોનાર ગીધપક્ષિના જેવા શીઘ્રગતિવાળા અશ્વો, હે
અશ્વિન્ (દેવો) !, તમને દવિરન્ન પ્રત્યે આણે છે. ૪

આત્ત્વં રથં યુવતિસ્તિપ્તદત્રં જુષ્ટ્વીનં રાદુહિતામૂર્યસ્ય ।

પરિલામશ્વાવપુષ્પઃ પતંગાવયો વહન્ત્વરુષા અધીર્કે ॥ ૫ ॥ ૧૮ ॥

પ૦— આ । શ્વામ્ । રથમ્ । યુવતિઃ । તિપ્તુત્ । અત્ર । જુષ્ટ્વી ।
નરા । દુહિતા । સૂર્યસ્ય । પરિ' । શ્વામ્ । અશ્વાઃ । વપુષ્પઃ ।
પતંગાઃ । વયઃ । વહન્તુ । અરુપૈઃ । ઐર્ધીર્કે ॥ ૫ ॥ ૧૮ ॥

અ૦—હે યત્રા (દેવો) ! તરથ સૂર્યકન્યા પ્રસન્ન થઇ તમારા આ
રથ ઉપર આશ્રય થઇ, સુંદર અથવા પુષ્ટ, સમર્થ ઉડનાર,
ગતિવાળા, દેહીધમાન વા હિંસકરહિત અશ્વો, તમને છેક
અભારી શૂદની સમીપમાં લઇ આવેા. ૫

ઇતિ અદારમે વર્ગ સમાપ્ત.

હૃદન્દનમૈરતંદં સનામ્નિરુદ્રે મંદં દ્વાવૃષ્ણાશર્ચીભિઃ ।

નિષ્ઠૌઘ્યં પારયથઃ સમુદ્રાત્પુનઃ ક્યવાનં ચક્રયુર્ગુવાનમ્ ॥ ૬ ॥

પ૦— ઉત । હૃદન્દનમ્ । ઇરતમ્ । દંડૈર્નામિઃ । ઉત । રેમમ્ । દ્વા ।
વૃષ્ણા । શર્ચીમિ । નિઃ । તૌઘ્યમ્ । પારયથઃ । સમુદ્રાત્ ।
પુનરિતિ' । ક્યવાનમ્ । ચક્રયુઃ । ગુવાનમ્ ॥ ૬ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમારા પરાક્રમ વડે તમે વંદનને
(કુવાની) બહાર કાઢ્યો હે દર્શનીય, કામનાના વરસાવનાર
(દેવો) ! તમારા પરાક્રમ વડે, તમે રેણને (કુવાની)
બહાર કાઢ્યો. તમે ઘૂમ પુત્ર જીજ્ઞ્યુને સમુદ્રની પાર બહાર
આણ્યો, અને વ્યવાનને તરથ કયો. ૬

યુવમત્રયેવનીતાયતપ્સમૂર્જમોમાનંમશ્વિનાવધત્તમ્ ।

યુવંકળ્વાયાપિરિસાયચસ્રઃપ્રત્યંધત્તંમૃત્તિર્જુજુપાણા ॥૭॥

૧૦— યુવમ્ । અત્રયે । અર્વદનીર્તાયં । તપ્સમ્ । ઊર્જમ્ । ઓર્માનમ્ ।
અશ્વિનો । અવધત્તમ્ । યુવમ્ । કળ્વાય । અપિરિસાયે ।
ચસ્રઃ । પ્રતિ । અવધત્તમ્ । મૃદસ્તુતિમ્ । જુજુપાણા ॥૭॥

અન્—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે (પીડા દેવા મંત્ર ગૃહ વિષે)
નીચે આલેસ અગ્નિના અર્થે, (પીડાર્થ દેહેલા) ઉપાગ્નિને
(શીતોદક વડે નિવાર્યો), તથા તેને સુખકર રસસંપન્ન અને
અપરંપુ કપુરું. મુદર સ્તુતિને સેવનારા એવા તમે, (અંધારા
ગૃહ વિષે) પ્રવેશાવેશ કપવના અર્થે, ઉપાગ્રકાશક વીણાનાદ
કર્થો, અથવા ચક્ષુ વિનાના કપરને ચક્ષુ આપી. ૭

યુવંધેનુંગપર્વેનાધિતાયાપિન્વતમશ્વિનાપુર્ય્યાયં ।

અમૃંચત્વર્તિક્રામંહંસોનિઃપ્રતિજંયાંવિરપલાંયાઅવધત્તમ્ ॥૮॥

૧૦— યુવમ્ । ધેનુમ્ । ગૃયર્વે । નાધિર્તાયં । અવિન્વતમ્ । અશ્વિના ।
પુર્ય્યાયં । અમૃંચતમ્ । વર્તિકામ્ । અહંસઃ । નિઃ । પ્રતિ ।
જવામ્ । વિરપલાંયાઃ । અવધત્તમ્ ॥ ૮ ॥

અન્—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે યાચના કરનાર પુરાતન શાયને-
આય દૂગણી કરી આપી. ચીમણી (ચક્રાણિ)ને સંકટમાંથી
ઉક મુક્ત કરાવી. અથવા, (આદિત્યચરત) ઉપાને મુક્ત
કરાવી. તમે વિરપલાને (લોખંડી) નાંધ બેસાડી. ૮

युवंश्वेतंपेदयइन्द्रजुतमहिहनेमश्विनादत्तमश्वम् ।

जोहृत्रमयोअभिभूतिमुग्रं संहस्रसां वृषणं वीरवैगम् ॥९॥

प०— युषम् । श्वेतम् । पेदये । इन्द्रजैतम् । अहिहनेम् । अश्विना । अदत्तम् । अश्वम् । जोहृत्रम् । अर्थः । अभिभूतिम् । उग्रम् । महस्रस्रसाम् । वृषणम् । वीरवैगम् ॥९॥

अ०—हे अश्विन् (देव) ! तमे पेदुने श्वेतवधुनो, इन्द्रे अर्पयु क्रेय, शत्रुनाशक, (मन्त्राभिविगे) अतिशय कथकलादी करनार, शत्रुनो पराभव करनार, वीरवान, अमर्य्य धन मेजवनार, तत्रयु तथा दद अजवागो अथ अर्पयु कर्षो. ६

तावानरास्ववसेमुजाताहवामहेअश्विनानार्धमानाः ।

आनुवपुवमृमत्तार्येनगिरोजुषाणामुवितायपानम् ॥१०॥

प०— ता । वाम् । नरा । मु । अर्धसे । सुहजाता । हवामहे । अश्विना । नार्धमानाः । आ । नुः । उप । वपुवपता । र्येन । गिरः । जुषाणा । सुविताय । यातम् ॥ १० ॥

अ०—हे गरा अने अजिगत अश्विन् (देव) ! आरा प्रकरना तमने, अगे धनेअधुओ न रक्षयार्थ रदीरीते अर्द्धान हरीजे छीजे. अमारी स्ततिनु सेवन करीने अमने रदु धन अथवा मुष्प देवा, धनसंपन्न रथ वडे तगे अमारी समीपमा पधारे. १०

आश्वेनस्युज्वसुनूतनेनास्येयातिनासत्यासुओपाः ।

२ हवेहिवांमश्विनारातहव्यःशश्वत्तमायावपमोव्युष्टी ॥११॥१९॥

१०— आ । श्येनस्य । अर्चसा । नूनिन । अस्मे इति । यातम् ।
नासृत्य । सदनोषाः । हवे । हि । वाम । अश्विना । रूतं-
द्वेषः । श्वतर्द्धमायाः उपसः । विद्व उष्टौ ॥१॥१९॥

अ०—हे अश्विन (देवा) । तमे अश्वना नवतर वेगे अमारा
प्रत्ये पधारो. हे अश्विन (देवा) । विसिंषन् यधुं,
तमने सनातन उषाना उदय जंशेभर आर्द्रान अं धुं. ११

धृति आगच्छीशर्मा चर्मा समाप्त.

सूक्त ११८.

१ श्येनपदवा = शंसनीयैरभ्यैः पतन् यदा श्येन एव शीघ्रं
पतन् = प्रसंसनीय गतिवाणा अभ्ये वडे; अथवा, श्येनपक्षी
नेवा शीघ्रगतिवाणा.

२ हवसान् = धनसंपन्न.

३ वातरंहाः = वायुवेगी.

४ सुवृता = शीघ्र गतिवाणा.

५ पिश्वतं = पयसा पूरयत्तम् = इमली अरे.

६ सिश्वतम् = प्रीणयत्तम् = अण्डा अरे.

७ प्रवद्यामना = शंकुदृग्मनेन = शीघ्रगतिवाणा.

८ अग्नेः = आदरं कुर्वतः स्तोतुः = स्तोतापुं. (हज्जादरे).

९ अश्वतिम् = धरिष्.

१० पुराजाः = पूर्वजाताः = आनीन.

११ गमिष्ठा = मन्त्रुतमो = अनार.

१२ अप्तुरः = आप इव न्वरीयेताः = जलनी वेगवेगिणी.

(पुरस्तरणे).

- ૧૩ જુષ્ઠો = પ્રીતા સતી = પ્રસન્ન યષ્ઠ. (જુષ્ઠી પ્રીતિ સેવ-
નયોઃ)
- ૧૪ અમોષ્ઠે = ગદસમીપ.
- ૧૫ યયઃ = ગચ્છન્તઃ = ગતિવાળા.
- ૧૬ અરુપાઃ = દેદીપ્યમાન; અથવા, હિંસકરહિત.
- ૧૭ દસનામિઃ = કર્મો વરે.
- ૧૮ અવતીતાય = અવસ્તાપ્રીતાય = નીચે આણેય
- ૧૯ ઋજં = રમસ પન્ન અન્ન.
- ૨૦ ઓમાન = મુખકર.
- ૨૧ અપરિસ્તાય = પ્રવેશિતાય = વદ્ધા અપરિલિપ્તાય;
પ્રવેશાવેય, અથવા, ચક્ષુરહિત.
- ૨૨ નાધિતાય = યાચમાનાય = યાચના કરનાર.
- ૨૩ પૂર્વાય = પુરાતન.
- ૨૪ દ્વન્વજૂતં = દ્વન્વગમિતં = ધન્વે અર્પણ કરેલ. (જુગતૌ).
- ૨૫ 'જોદ્વનમ = અતિશયેન આદ્વાતારમ = (સત્રામ વિષે)
અતિશય હણહણાટી કરનાર.
- ૨૬ અર્યઃ = અરેઃ = શત્રુને.
- ૨૭ અમિભૂતિમ = અભિભાવુક; પરાભવ કરનાર.
- ૨૮ ઘીદ્વગમ = દ્વ અમવાળા.
- ૨૯ સુધિતાય = સુદૃઢ પ્રાપ્તવ્યાય ધનાય સુખાય વા = રૂઢ
ધન અથવા સુખ દેવા
- ૩૦ રાતદ્યવઃ = રાત્રિદ્યેન દ્વ વિધાયુક્તઃ. સન્ = હવિર્સંપન્ન યષ્ઠ.
- ૩૧ 'શશ્વસમાયાઃ = નિત્યઃ સનાતન.

सूक्त ११९.

अधिः—दीर्घतमसनापुत्र क्षीवान् : देवताः—अग्निः, छन्दः—जगती.

आवांरथंपुरुमायमनोजुर्वजोरात्र्ययज्ञियंजीवसेहृवे ।

सहस्रकेतुंवनिनंशतदंष्टुंश्रुष्टीवानवरिवोधामभिप्रयः ॥१॥

५०—आ । वाम । रथम् । पुरुहमायम । मनःहजुर्वम् । जीर्ह-
 वेश्वम् । यज्ञियम् । जीवसे । हृवे । सहस्रकेतुम् । वैनिनम् ।
 शततद्वंष्टुम् । श्रुष्टीद्वानम् । वरिवै.ध्वाम् । अभि । प्रयः ।

ख०—हे अग्नि (देव) । तमारा बहुविध आश्रयकारक,
 अथवा अद्भुत कर्म करनेार, मनना केवी शीघ्रगतिवाणा
 वेमवान अश्वोवडे युक्ता, यशविशे आर्क्षन करवायोग्य, अनेक
 संपत्तिना भेजवनार अथवा दशक, छहकमपन्न, से कडे
 संपत्तिवाणा, शुभकर अथवा जल्दी प्राप्त होनार, धनप्रद
 अथवा रथने, आरा छपनार्थ दविरन्न प्रत्ये आर्क्षन कडे छुं. १

ऊर्ध्वार्ध्नीतिःप्रत्यस्यप्रयाग्न्यर्धाग्निसस्मन्तसमयन्तुआदिशः ।

स्वदापिधर्मप्रतियन्त्युतयुआवांमूर्जानीरथमभिनारुहत् ॥२॥

५०—ऊर्ध्व । ध्नीतिः । प्रति । अस्य । प्रद्वंषांपनि । अर्धाग्नि ।
 शस्मान् । सम् । अयन्ते । आ । दिशः । स्वदापि । धर्मम् ।
 प्रति । यन्ति । ऊतैयैः । आ । वाम् । ऊर्ध्वानी । रथम् ।
 अभिना । अरुहत् ॥ २ ॥

ख०—आ (रथ) प्रयाग्य अर्धा वेतज अमारी बुद्धि, (अग्निन
 देवता) स्तुति करवा तेना साभे छ-मुअ थाप छे. ते स्तुतिअे

તેમને જઈ મળે છે. હું દવિને મધુરં કરં છું. સદાપ્યક
કાલિન્ને, તે દવિ પ્રત્યે જાય છે. હે અમ્બિવન્ (દેવો) !
(તે વેળાએ) સૂર્યકન્થા, તમારા રથ ઉપર આરૂઠ થઈ. ૨

સંયન્મિયઃપંસ્પૃશ્નાનાસોઅગમંતશુમેમુલાઅમિતાજાયવોરણે ।
યુવોરહમવણેચેકિતેસ્યોયદંશ્વિનાવહંયઃસૂરિમાવરંમ્ ॥૩॥

૫૦— સમ્ । યત્ । મિયઃ । પંસ્પૃશ્નાનાસઃ । અગમંત । શુમે । મુલૌઃ ।
અમિતાઃ । જૈયવઃ । રણે । યુવોઃ । ઈહં । પ્રવણે । ચેકિત્તે ।
રપઃ । યત્ । અશ્વિના । વહંયઃ । સૂરિમૈ । આ । વરંમ્ ॥૩॥

અ૦—પરસપંન, અસીમ જયસીમ મનુષ્યો, સંપ્રામવિષે ધનપ્રા-
પ્ત્યર્થે પરસ્પર રૂપધાં કરતા એકદા થાય છે ત્યારે, હે અમ્બિવન્
(દેવો) ! જૂતલ વિષે તમારે જ રથ દેખાય છે. તે રથવડે,
તમે સ્તોતા પ્રત્યે એક ધન લઈ જાઓ છો. ૩

ન્યુવંમુજ્યુમ્પુરમાણંવિભિંગંસ્વયુક્તિભિર્નિવહંતાપિતૃમ્બ્યા ।
યાસિષ્ટવર્તિર્વૃણાવિજેન્મ્યંદિવોદાસાપ્મદિચેતિન્નામર્ષઃ ॥૪॥

૫૦— ન્યુવમ્ । મુન્યુમ્ । મુરૈમાણમ્ । વિદૈભિઃ । ગુતમ્ । સ્વૈયુ-
ક્તિદમિઃ । નિવહંતા । પિતૃદમ્યઃ । આ । યાસિષ્ટમ્ ।
વર્તિઃ । વૃણા । વિજેન્મ્યમ્ । દિવઃદવાસાય । મદિ । ચેતિ ।
નામ્ । અર્ષઃ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે કામનાના વરસાવનાર (દેવો) ! તમે અશ્વોવડે ધારણ
કરી, સમુદ્રવિષે જડાલેલ જુલુથને આપોઆપ જોડાઈ જનાર
(અશ્વો) વડે પહોંચ કરી, તેના વડિલ પાસે દૂર ઘેર ગયા.

તેજ પ્રભાણે, દિવોદાસનુ (જગરનો વધ કરી) મહાન સર-
ક્ષણ કરેનુ તે (અમને સુવિદિત જ-છે) ૪

યુવોરંશ્વિનાવપુષેયુર્વાયુજંરથવાણીયેમતુરસ્યશર્ધ્યમ્ ।

આવીપતિત્વંમુલ્કમાયંજમુષીયોપાવૃણીતજેન્યાયુવાંપતી ॥૫॥૨૦॥

૫૦— યુવોઃ । અશ્વિના । વપુષે । યુર્વાયુજંમ્ । રથંમ્ । વાણી । ઇતિ ।

। યેર્મેતુ* । અસ્ય । શર્ધ્યમ્ । આ । વામ્ । પ્રતિદત્ત્વમ્ ।

મુલ્કમાયં । જમુષીં । યોપાં । અવૃણીતુ । જેન્યાં । યુવામ્ ।

પતી । ઇતિ ॥ ૧ ॥ ૨૦ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) । તમારા પ્રદાત્વ અશ્વોએ, તમે
નેડેલા રથને (આદિત્યાખ્ય) લક્ષ્યરથાને પ્લેગ્યાડયો અને
તમને શોભા આપી તે પછી હેડમા છતાગથી સૂધ્યો,
તમારી પાસે આવી 'તમે મારા પતિ છો' એમ કહી પતિ
તરીકે વરી, તમારી સાથે મખાપણ કર્યું. ૫

ઇતિ વીશમે વર્ગ સમાપ્ત

યુવંરેમપરિપૃતેરુલ્કયયોહિમેનંયર્મપરિતપ્તમરંયે ।

યુવંગયોરંવસંપિપ્યયુર્ગવિમદીર્ષેન્વન્દનસ્તાર્પણં ॥૬॥

૫૦— યુવમ્ । રેમમ્ । પરિદૃષ્ટેતે । રુલ્કયય । હિમેનં । યર્મમ્ ।

પરિદત્તમ્ । અત્રંય । યુવમ્ । ગયો । ઐવસમ્ । પિપ્યયુ ।

ગર્વિં । પ્ર । દીર્ષેણં । વન્દનં । તૌરિ । આયુષા ॥ ૬ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) । તમે રેણનુ ચોમેર પ્રેરણા કરનાર
ઉપવ્રમાથી રક્ષણ કર્યું. અત્રિ અર્થે ચોમેર તપાવેલ ટુપા-

अग्निने तमे शीतोदक वडे (वार्यो). तमे शशुनी गाय विने
पौष्टिक दूध वधार्यु. नन्दने दीर्घायुष्य वडे पोष्ये. ६

युववन्दनं निरुतं जरण्यया रघं नदं स्राकरणा समिन्वयः ।

क्षेत्रादा विप्रं जनयो विपुन्यया प्रवामत्रं विवृते दंसना भुवत् ॥७॥

प०— युवम् । वन्दनम् । नि.दक्रंतमै । ऊर्ण्यया । रघम् । न ।
दस्रा । करैणा । सम् । ईन्वयः । क्षेत्रात् । आ । विप्रम् ।
जनयः । विपुन्यया । प्र । वाम् । अत्र । विवृते । दंसना ।
भुवत् ॥ ७ ॥

अ०—हे दीर्घाय (देवा) ! (नृणां) रघनी पेडे वृक्षावस्थाने लक्ष
जरावस्थाये छेक व्याप्त करेता वन्दने, सिद्धपदराग जेवा
तमे पुनः तद्वत्थु जनाये. (गर्भस्थ वामदेवती) स्तुति
मालिनी, तमे ते मेधावी (ऋषि) ने तेनी मानाना उदरनी
ज्हार शोष्ये. तमात्रं पराक्रम, आ यजमानानुं रक्षाश्च करवाने
ममर्थे हो. -७

अगं ऊतं कृपमाणं परावतिपितुः स्वस्य त्वमं सानिवापितम् ।

स्वर्धतीरित ऊतीर्षु वोरहं चित्रा अमीके अमवन्त्राभिष्टयः ॥८॥

प०— अगं ऊतम् । कृपमाणम् । पूर्वोद्धार्य । पितुः । स्वस्य ।
त्यजंती । निदवापितम् । स्वर्धतीः । इतः । ऊतीः । युवोः ।
अहं । चित्राः । अमीके । अमवन् । अभिष्टयैः ॥ ८ ॥

अ०—पोताना पिताजे दूरेस्थ विने (ससुं विने) त्याज करतां
पीडाता शुभ्रयुजे तमासी स्तुति करतां, तमे तेनी पासे गय

આથી તમારા જ શોભનગતિમંપન્ન, સુદરપ્રસાદ સર્વત્ર એવ-
શીય હોય છે. ૮

ઉત્તસ્યાવામધુમન્યસિકારણમ્દેમોર્મસ્યૌશ્નિજોહુંવન્યતિ ।

યુવંદધીચોમનઆર્ચિવાસયોથાશિરઃપ્રતિવામર્ચયંવદત્ ॥૧॥

૧૦— ઉત । સ્યા । વામ્ । મધુમ્ । મસિકા । અર્ચેત્ । મદે ।
સોર્મસ્ય । ઔશ્નિઃ । હુંવંન્યતિ । યુવમ્ । દધીચઃ । મનઃ ।
થા । ચિર્વોસય । અર્ચ । શિરઃ । પ્રતિ । વામ્ । અર્ચ્યમ્ ।
વદત્ ॥ ૧ ॥

અ૦—તે મધમાખે, મધુસપન્ન એવા તમે તેની સ્તુતિ કરી ઉશિ-
જનોપુત્ર કક્ષીવાન, તમને સોમપાનવડે પ્રસન્ન કરવા આશ્ના
કરે છે. (તે માખને મધુધન કરવા મધુવિદ્યાની કામના વડે
યુક્ત મતા) તમે, દ્વિધનુ મન સપુષ્પ કપુ. તે પછી તેણે,
અશ્વિના મસ્તક વડે (મધુવિદ્યા) કહી ૯

યુવંપેદવેપુરુવાર્મશ્વિનાસ્પૃષાંશ્ચતંતરુતારંદુવસ્યયઃ ।

શૈયૈર્મિયુપૃતનાસુદુષ્ટર્ચકૃત્યમિન્દ્રમિવચર્પણોસદ્દમ ॥૧૦॥૧૧॥

૧૦— યુવમ્ । પેદવે । પુરુર્વાર્મ્ । અશ્વિના । સ્પૃષાંમ્ । શ્વંતમ્ ।
તરુતારંમ્ । દુવસ્યયઃ । શૈયૈર્મિ । ઐમિદ્યુમ્ । પૃતનાસુ ।
દુસ્તર્મ્ । ચૈર્કૃત્યમ્ । ઇન્દ્રમ્દદ્વ । ચર્પણિદસદ્દમ્ ૧૦ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવ) । તમે પેદને બહુપ્રિય, સત્રામવિષે
સ્પર્શ કરનાર શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર, શ્વેતવર્ણનો, યોદ્ધા-
ઓને સત્રામોવિષે અજિત, સુન્દર ડાંતિવાળો, કાયકુદ્ધલ તથા
પન્દની પેઠે સત્રુનો પરાભવ કરનાર અથ અર્પણ કર્યો. ૧૦

હતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂત્ર ૧૧૯.

- ૧ પુરુમાયમ્ = બહુવિધ આશ્ચર્યકારક; અથવા, અદ્ભુત ક્રમ કરનાર.
- ૨ જીવાશ્વમ્ = વેગવાન (જુગત્પર્યઃ).
- ૩ ઘનિનં = ઉદકસંપન્ન.
- ૪ સુશોધાનમ્ = સુખકર; અથવા, જલદી પ્રાપ્ત હોનાર.
- ૫ ચરિવોધામ્ = ધનદાતારમ્ = ધનપ્રદ.
- ૬ જ્યોતિઃ = ભુદિ.
- ૭ પ્રયામનિ = પ્રયાણે ગમને સતિ = પ્રયાણ કરતા વેંતળ. (યાપ્રાપણે).
- ૮ શક્ષમ્ = શંસન્ને = સ્તુતિ કરવા. (શંસુસ્તુતૌ)
- ૯ અચક્ષ્તે = ગચ્છન્તે = જઇ મળે છે. (અચગતૌ).
- ૧૦ સ્વદામિ = સ્વાદિષ્ઠ (મધુરં) કરે છું.
- ૧૧ ડર્શાનો = સૂચકન્યા.
- ૧૨ ઘર્મમ્ = હવિ; અથવા મહાવીરસ્ય અગ્નિ.
- ૧૩ હૃતયઃ = અધિતારોરક્ષકા ઋત્વિજઃ = સહાયક ઋત્વિજે.
- ૧૪ વસ્તુધાનાસઃ = અન્થોન્થ સ્પર્શ કરનાર.
- ૧૫ મલ્લાઃ = મલ્લવંતો મલ્લોપેતાઃ = યદ્ય-સંપન્ન.
- ૧૬ જ્ઞાયવઃ = જ્ઞયશીન.
- ૧૭ શુભે = શોભનાય ધનાય = ધન-પ્રાપ્ત્યર્થ.
- ૧૮ અદઃ = યવ = જ.
- ૧૯ યુવો = યુવયોઃ = તમારા.
- ૨૦ પ્રવણે = પ્રકર્ષેણ સંમજ્જનોયે ભૂતલે = ભૂતલ વિષે.
- ૨૧ હેકિતે = જ્ઞાયસે = દેખાય છે. (કિતજ્ઞાને).
- ૨૨ સુરિમ્ = સ્તોતા પ્રત્યે.
- ૨૩ મુરમાણં = મિત્રમાણં = ધરણ કરતા.

૨૪ સ્વયુક્તિમિ = આપોઆપ જોડાઈ જનાર

૨૫ વિમિ. = અશ્વોવડે

૨૬ વિજેન્યમ્ = દુરસ્થ (વિજનોદૂરદેશ)

૨૭ યુવાયુજમ્ = તમે જોડેલા

૨૮ ચેમતુ = પ્રાપ્તયામાસતુ = પોચાડ્યા

૨૯ શર્ધ્યમ્ = ચરત લક્ષ્યસ્થાન (શઘુમસદ્દને)

૩૦ જેન્યા = હોડમા છતાપથી (જિજ્ઞયે)

૩૧ પરિસુતે = પરિત પ્રેરકાદુપદ્મવાત્ = ચોમેર પ્રેરથી
કરનાર ઉપદ્રવી

૩૨ અવસમ્ - રક્ષવ પથ = પૌષ્ટિક દૂધ

૩૩ પિપ્પથુ = વધારું (પાપાથી વૃદ્ધો)

૩૪ પ્રતારિ = પ્રવૃદ્ધ કર્થો (તિરતિર્યંધનાથ)

૩૫ નિર્મતમ્ = નિરોપેણ પ્રાપ્ત = છેક બાપત કરેલ

૩૬ જરણયયા = જરાવરયા વડે (જનની)

૩૭ કરણા = કર્મેણ કર્તાતો શિલ્પકુશલો = શિલ્પકુશલ

૩૮ વિપન્યયા = સ્તુતિવડે (પનસ્તુતો)

૩૯ ક્ષેત્રાત્ = માતુરુદરલક્ષણાસન્મસ્યાનાત્ = માતાના
ઉત્તરમાધી

૪૦ જનય = જનયય = જ્ઞાર કાડ્યે. (જનોપાદુર્ભાવે)

૪૧ દગ્ધય = ઘસ = જ્ઞાત્યે. (દલિટયામો)

૪૨ વિધતે = પરિચરતે યજમાનાય = વજમાનને (વિધ
વિધાને)

૪૩ પરાવતિ = દૂર દેશ વિષે

૪૪ ત્વજસા = ત્વામેન = ત્યાગ કરતાં

૪૫ વૃષમાણમ્ = સ્તુત્યન્ત = સ્તુતિ કરનાર કૃપતિ
સ્તુતિકર્મા)

- ४६ स्वयंतीः = शोभनगमनयुक्ताः = शोभनमति-मंथन.
 ४७ अमिष्टयः = अम्येषणीयाः = अेषणीय.
 ४८ हुयन्यति = आह्वयति = आर्क्षति करे छे.
 ४९ अरपत् = अस्तीत् = स्तुति करी. (रपक्यकार्यायाचि).
 ५० विधासतः = पर्यंचरतम् = संतुष्ट क्षु.
 ५१ पुरुषारम् = बहुमिर्वरणोयं = बहुप्रिय.
 ५२ तहताहम् = तारक = पराभव करनार.
 ५३ स्पृधाम् = स्पृधमानानां शत्रूणाम् = स्पृध करनार शत्रुने.
 ५४ शयैः = शोध्यमाने. (शोयते इति शयौ शोद्धारः तैः).
 ५५ अभिद्युम् = अभिगतदोषि = सुंदर कतिवाणे.
 ५६ चक्रेत्यम् = मर्षेषु कार्येषु पुन. पुनः प्रयोज्य = ३५६
 कुशध.
 ५७ चर्षणिस्तहम् = शत्रुजनानामभिभवितारम् = शत्रुने.
 पराभव करनार.

सूक्त १२०.

ऋषिः—उशिषुत्र क्षीवान्. देवता—अग्निः; छन्दः—१ गायत्री,
 २ ककुभ, ३ कविशत, ४ नष्टरूपी, ५ तनुशिरा, ६ उग्निशु,
 ७ विष्टारपृच्छती, ८ इति, ९ विराज, १०-१२ गायत्री.

* काराधदोत्रांश्विनावांकोवांजोपवृभयोः । .

कृयाविधात्यप्रचेताः ॥ ? ॥

* काराधदोत्रांश्विनावांमिति नवाभात्यमिरिति ।

काराधदोत्रांश्विनावांमिति नवविषयद्वयस्य ।

पे० भा० १८२१. ।

૫૦— કા । શઘત્ । હોત્રાં । અશ્વિના । વામ્ । કઃ । વામ્ ।
 જોષે । હ્રમયોઃ । કૃથા । વિષોતિ । અર્પદ્વેતાઃ ॥ ૧ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવો) ! તમને કથી સ્તુતિ પ્રસન્ન કરી થકે ?
 તમને ઉલપને કાશુ સંગ્રહ કરી થકે ? તમારું માહાત્મ્ય
 બાળ્યા વિના શી રીતે તમારી પરિચર્યા કરે ? ૧

વિદ્વાંસાવિદુરઃપૃચ્છેદવિદ્વાનિત્યાર્પરોઅચેતાઃ ।

નૃષિન્નુમર્તેઅર્કૌ ॥ ૨ ॥

૫૦— વિદ્વાંસૌ । હત્ । કુરઃ । પૃચ્છેત્ । અવિદ્વાન્ । કૃત્વા ।
 અર્પઃ । અચેતાઃ । નુ । ચિત્ । નુ । મર્તે । અર્કૌ ॥ ૨ ॥

અ—આ રીતે અમનાંએ, સર્વજ્ઞ અશ્વિનોને જ તેમની ઉપાસના
 માર્ગની પૂજા કરવી થોડી છે કેમકે, તેમનાથી અન્ય સર્વેજ્ઞ
 બુદ્ધિહીન હોય છે. શત્રુઓ વડે અનાકાત એવા તે અશ્વિનો,
 સ્તોત્રાને બદ્ધી (ધનસંપત્તિ અર્પણ કરે છે). ૨

તાવિદ્વાંસાહવામહેત્રાંતાનોવિધ્વાંસામન્યવોચેતમય ।

માર્ચિયમાનોયુવાકુઃ ॥ ૩ ॥

૫૦— તા । વિધ્વાંસૌ । હવામહે । વામ્ । તા । નુઃ । વિધ્વાંસૌ ।
 મન્યં । વોચેતમ્ । અય । પ્ર । આર્ચિત્ । દર્પમાર્તે । યુ-
 વૌકુઃ ॥ ૩ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવો) ! તે સર્વજ્ઞ એવા તમને, અમે આગ્રહ
 કરીએ છઈએ. તે અભિય એવા તમે, અમને આ જ સ્તોત્ર
 બોલો. તમારી કામના કરી અથવા, સ્તુતિ વડે તમને સંયુક્ત
 કરી હવે અર્પણ કરતો, હું તમારી અત્યંત પ્રાર્થના કરું છું. ૩

વિપુંચ્છામિષાકયાઈનદેવાન્વર્ષદ્કૃતસ્યાદ્દુતસ્પદસા ।

પ્રાતંચસર્હસોયુવંચરમ્યંસોનઃ ॥ ૪ ॥

પ૦— વિ । પુન્ચ્છામિ । પૈર્કયા । નૈ । દેવાન્ । વર્ષદ્કૃતસ્ય ।
અદ્દુતસ્ય । દસા । પ્રાતમ । ચ । મેર્હસઃ । યુવમ્ । ચ ।
રમ્યંસઃ । નઃ ॥ ૪ ॥

અ૦— (હે અર્ધિન્ દેવો) । હુ તમને વિશેષ પ્રહ્ન ૭૭૬. પરિ-
પક્વ બુદ્ધિના અન્ય દેવાને હું પ્રહ્નતા નથી. હે દર્શનીય
(દેવો) । તે તમે, વર્ષદ્કારપૂર્વક અર્પણ કરે, આશ્વર્થ-
કારક, અત્યંત બલોત્પાદક સોમરસનું પાન કરે અને અમને
પ્રીત ઉદ્ભવશીલ કરે. ૪

મયાધોપેઘૃગંવાણેનશોમેયયાંવાચાપર્જતિપજ્ઞિયોવામ્ ।

મૈપયુર્નૈવિદ્વાન્ ॥ ૫ ॥ ૨૨ ॥

પ૦— મ । યા । ધોર્ષે । મૃગંવાણે । ન । શોર્મે । યયાં । વાચા ।
વર્જતિ । પજ્ઞિયઃ । વામ્ । મૈ । મૈર્ષદ્યુઃ । ન । વિદ્વાન્ ॥ ૨૨ ॥

અ૦— જે સ્તુતિ (યોષાના પુત્ર) સુહૃદેત્યને તથા ભૃગવાણુને
શોમેલી તેજ સ્તુતિ વડે પજ્ઞિય કક્ષીવાન તમારી સ્તુતિ કરે
છે. અનેમ્હુ તથા સ્તુતિને અભિચાતા એવો તે (કક્ષીવાન
સંપૂર્ણ કામ હો) ૫

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્તઃ.

*શ્રુતંગાયંતર્કવાનસ્યાઈચિદ્ધિરિરેમાંશ્વિનાવામ્ ।

આસીશુમસ્પત્નીદન્ ॥ ૬ ॥

प०— श्रुतम् । गायत्रम् । ते॒र्वानस्य । अ॒हम् । चि॒त् । हि ।
 रि॒मे । अ॒श्विना । वाम् । आ । अ॒क्षी इति॑ । शु॒भ । प॒ती-
 इति॑ । दन् ॥ ६ ॥

अ०—हे अश्विन् (देव) । तमे अ-ध ययत्वा (ऋ०११५) वृ
 स्तोत्र भावनेषु । मे तमारी तेन प्रभाषे स्तुति करी ठे
 शोभन कर्भना पावत्यक्षर अथवा हे नृपना स्वामी । तमे
 ते (ऋ०११५) ने ययु अपर्षु करेदी ६

युवहास्तंमहोरन्युवग्रायन्निरतंसतम् ।

तानोवसुसुगोपास्यातपावन्नोवृकादद्यायोः ॥७॥

प०— युवम् । हि । आस्तंम् । मृ॒हे । र॒न् । युवम् । वा । यत् ।
 नि॒ द्रभ॑तंत । स॒तम् । ता । न । वृ॒त्त॑इति॑ । सु॒होपा ।
 स्या॒तम् । पा॒तम् । न । वृ॒कात् । अ॒द्यायो॑ ॥ ७ ॥

अ०—महान धनना देनार (रक्षक) तमे न छे । धनने विनाश करे
 नार पंथु तमे न छे । हे सपत्तिना निवासरूप देव । तमे
 अमार इदी रीते सरक्षषु करनार छे । अमार अनिष्ट ध्विज-
 नार चार (दुष्ट)पी रक्षषु करे ७

मास्मैधातमभ्यमित्रिणो नोमाकुत्रानोगृहेभ्यो धेनवोगुः ।

सनासुजो अशिश्वीः ॥ ८ ॥

प०— मा । कस्मै । धा॒तम् । अ॒मि । अ॒मित्रि॑णे । नः । मा ।
 अ॒कु॒त्र । नः । गृ॒हेभ्य॑ । धे॒नवः । गु॒ । स्त॒न॒द॒मु॒म ।
 अ॒शिश्वी॑ ॥ ८ ॥

अ०—तमे अभने ठाठपक्षु सत्रु माये युद्ध मेगाप करवगे। नदि.
 ॥ द्रुष्टी माये, पोतानां वाछडनि छोटी अभारा धरनी, ७५२
 अभम्य प्रदेष्ट विने म न्दओ। ८

दुहोयन्मित्रधितयेयुवाकुं रापेचनोमिर्मनवान्वन्यं ।
 इपेचनोमिर्मनवान्वन्यं ॥ ९ ॥

प०—दुहोयन् । मित्रैर्दधितये । युवाकुं । रापे । च । नः । मिमी-
 तम् । वार्मद्वयै । इपे । च । नः । मिमीतम् । वेनुद्वयै ९

अ०—तमारी कामना करनार अथवा, स्तुतिओ वडे तमने म युक्त
 करनार (स्नानाओ), अ-धुश्लना रक्षक्ष अर्थे तमारी
 पामेधी धन प्राप्त करे छे (तथा), अभने असयुक्त धन तथा
 गोयुक्त अन्न घो. ८

अश्विनोरसंनरयमन्त्रं वाजिनीवतोः ।

तेज्जाहंभुरिवाकन ॥ १० ॥

प०—अश्विनोः । अमनम् । रयम् । अनधम् । वाजिनीवतोः ।
 तेन । अहम् । मूर्ति । वाकन ॥ १० ॥

अ०—अश्विनोः अथवा अन्नसंपन्न अश्विनोः अथ रक्षित
 रयनी दुं उपासना करे ७६. ते रयना योगे भने अन्त
 ॥ इत्याद्य सिद्ध हो अथ दुं धम् ७६. १०

अयमं महमातनुषातेजनां अर्तु ।

सोमपेयं सुखोरयः ॥ ११ ॥

प०—अयम् । समह । मा । तेन । उवाते । मनीन् । अर्तु । सो-
 मपेयम् । सुखः । रयः ॥ ११ ॥

અ૦—હે ધનસ પન્ન રથ । તૂ (પુત્રપૌત્રાદિવડે) મને સમૃદ્ધ કર
તે મુખપ્રદ રથને, ગોમપાનાર્થ સ્તોતાઓ મધ્યે (અશ્વિન
દેવો) લખ જાણ છે ૧૧

અધસ્વર્ણસ્યનિર્વિદેર્મુજતશ્ચરેવતઃ ।

તુમાતાવર્ષિનઽયતઃ ॥ ૧૨ ॥ ૨૩ ॥

૧૦—અર્ષ । સ્વર્ણસ્ય । નિ । વિદે । અર્મુજત । ચ । રેવતઃ ।
તુમા । તા । વર્ષિ । નઽયત ॥ ૧૨ ॥ ૨૩ ॥

અ૦—હવે, મને સ્વર્ણના પદાર્થ પ્રત્યે તથા ધનનો ઉપભોગ (દાન)
ન કરનાર પુરુષ પ્રત્યે નિર્વેદ ઉત્પન્ન થયો છે. કારણ કે, તે
ઉભય જલ્દી નાશને પ્રાપ્ત થાય છે ૧૨

ધતિ ત્રેવીશામ્નો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૨૦.

૧ હોત્રા = વાહુ = સ્તુતિ.

૨ જોષે = જોષણેસેવને પ્રીણનેશા = સેવન વા પ્રસન્ન કરવા.

૩ કયા = કેતવ્યકારેણ = શી રીતે.

૪ અપ્રચેતાઃ = માહાત્મ્યમજ્ઞાનનુ = માહાત્મ્ય જાણના વિના.

૫ વિધાતિ = પરિચરતિ = પરિચર્યા કરે. (વિધવિધાને).

૬ દુર = દ્વારાણિ સ્તુતિપરિચરણોદ્દેશાયમૂલાગ્રમાર્ગનુ =
ઉપાસના માર્ગની

૭ અક્રો = યનુમિરવાક્રાન્તો = યનુઓ વડે અનાક્રાંત.
(ઋગ્વેદવિધેયે)

૮ અચેતાઃ = શુદ્ધિની.

૩૦ અકુત્ર = અગમ્ય પ્રદેશ વિશે.

૩૧ મિત્રધિતયે = વન્ધુજનના ધારણાર્થે = બાધુજનના રક્ષણાર્થે.

૩૨ મિત્રીતમ્ = કુરુતમ્ = કરો (માહ્યમાને)

૩૩ અસનમ્ = સમમજ્જમ = (ષણ્મધક્તૌ).

૩૪ વાક્ત્વ = કામયે = ઇચ્છુ ઇ. (કનીકાન્તૌ)

૩૫ સમદ્વ = ધનસંપન્ન

૩૬ તદ્વ = વિસ્તારય = સમૃદ્ધ કર.

૩૭ ઉદ્યાતે = ઉદ્યતે = બર્ષિત્વ ઇ. (વહવાપણે).

૩૮ ઘલ્લિ = જલ્લી

સૂક્ત ૧૨૧.

ઋષિ — કક્ષીવાન, દેવતા — વિશ્વેદેવ કિંવા, ૧૬, છન્દઃ — ત્રિષ્ટુભ.

કલિત્યાનૃં; પાપ્રૈદેવ્યતાં શ્રવત્તિરો અંગિરસાં તુરણ્યન્ ।

પ્રયદાન્નદ્વિગ્ઞાહર્મ્યસ્યોરુક્રૈસ્મૃતે અધ્વરેયમંત્રઃ ॥ ૧ ॥

૧૦— વૈત્ । રૂત્યા । નૃન્ । પૌપ્રૈમ્ । દેવદ્યતામ્ । શ્રવત્ । ગિર, ।

અંગિરસમ્ । તુરણ્યન્ । પ્ર । યત્ । ઓર્નદ્ । વિશ્ । આ ।

હર્મ્યસ્ય । રુરુ । મંત્રતે । અધ્વરે । યમંત્ર ॥ ૧ ॥

અ૦— સ્તુતિનેતાઓનો પાલક (ઇન્દ્ર), (યોશ્વ ધનની) પ્રેરણા કરતો, ઘોતમાન વા ઘનાદિ-ગુણયુક્ત (ઇન્દ્ર)ની કામના કરનાર અગિરસોની આ પ્રમાણની સ્તુતિઓ ક્યારે સંભિગશે । તે (ઇન્દ્ર), ત્યારે યજમાનની (ઋત્વિજાદિક) મંડળીની

સન્મુખ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે પૂજનીય એવો તે, અમારા વચ
વિષે ઉત્સાહપૂર્વક આક્રમણ કરે છે. ૫

સ્તંભોદિદ્યાંસપ્રરુણૈપ્રુપાયદ્મુર્વાજાંદ્રવિળંનરોગોઃ ।

અનુસ્વજાંયદ્વિષદ્વાંસતુવાંમેનામર્ષસ્યપરિપ્રાતરંગોઃ ॥૨॥

૫૦— સ્તંભીત્ । હ । ઘામ્ । ॥ । ઘૃહ્ણંમ્ । પ્રુપાયત્ । ક્લમ્ ।
વાજાંય । દ્રવિળમ્ । નરૃ । ગોઃ । જનુ । સ્વદગામ્ । મૃદ્વિષઃ ।
ચક્ષત્ । ઘૌમ્ । મેનામૃ । અર્ક્સ્ય । 'વૈરિ' । પ્રાતરમ્ ।
ગોઃ ॥ ૨ ॥

અ૦—તેણે ધુલોક સ્થિર કર્યો. (પથિએ ફરણ કરેલી) ગાયો,
ઉદક, વજ્ર, વા કિરણોનો નેતા, સર્વસ્વરૂપે વિશાળ રીતે
ભાસતો ઇન્દ્રે, સર્વધારક ઉદક, બધાથે વા અન્નાર્થ વર્ષાવે છે
તે સૂર્યરૂપી મહાન્ ઇન્દ્ર, પોતાથી ઉત્પન્ન થયેલ રત્નિ અથવા
ઉપાની પાછળ ઉદય પામે છે તેણે ઘોડીને એમાંતા બતાવી. ૨

નક્ષત્રવંમહુગીઃપૂર્વ્યેરાદ્તુરોવિશામંગિરસામનુચ્ચન્ ।

તજ્જદ્વજંનિર્ધુતંતસ્તમ્મદ્યાંચતુર્વપ્પદેનર્પીપદ્વિપાર્દે ॥૩॥

૫૦— મૈતૈત્ । દૈર્ઘ્યમ્ । અહુગી । પૂર્વ્યમ્ । રાદૈ । તુરૈ । વિશામ્ ।
અંગિરસામ્ । અનુ । દૃર્નૈ । તત્ત્વ । વર્જમ્ । નિર્ધુતમ્ ।
તસ્તમ્મત્ । ઘામ્ । ચતુર્વપ્પદે । નર્પીય । દ્વિવપાર્દે ॥૩॥

અ૦—અગિરસ લોકોનો ધનનો પ્રેરણિતા એવો સૂર્ય—સ્વરૂપ ઇન્દ્ર
અરુણવર્ણની અથવા કાંતિવાળી ઉપાને પ્રકાશતો, અમારું
પુરાતન સ્તોત્ર દરેકજ સંભળે. તે ઇન્દ્રે, યજુઓ પ્રત્યે પ્રયોગ
કરવાને તત્પર એણે વજ્ર તેવાર કર્યું. તેણે, મનુષ્યોને ઉપ-

યોગી દ્વિપાદ તથા ચતુષ્પાદ પ્રાણિને અર્થે દુલોકને સ્થિર
કર્થો ૩

અસ્યમદેસ્વર્યદાઋતાયાર્પિતમુસ્ત્રિયાણામનીકમ્ ।

યદ્દમસર્ગેત્રિકકુભ્નિવર્તદપદ્મહોમાનુપસ્યદુરોવઃ ॥૪॥

૫૦— અસ્ય । મદે । સ્વૈર્યમ્ । દાઃ । ઋતાય । અર્પિતૈર્મ્ । મુસ્ત્રિ-
યાણામ્ । ઈનીકમ્ । યત્ । હ । પ્રૈદ્વર્ગે । ત્રિકકુર્કૃપૈ । ત્રિ-
વર્ત । અર્થે । દુર્લઃ । માનુપસ્ય । દુરઃ । વૃત્તિર્થે ॥૪॥

અ—(હે ઇન્દ્ર) । તે આ (સોમપાન) વડે દરબાઈ, (પશુઓ)
મંતાડેલ આયોનો રત્ન સમૂહ, ચાર્થ (અગ્નિસોનો) અર્પણ
કર્થો. જ્યારે ત્રણેલોકવિષે ત્રેલોક (એવે ઇન્દ્ર), સુદમધ્યે છે
પ્રવૃત્ત થાવ છે ત્યારે તે, દ્રોહ કરનાર મનુષ્યના (પશુ અમુ-
રના) દરવાજાએ ફાટી નાખે છે. ૪

તુમ્યપયોયત્પિતરાવનીતાર્થઃસુરેતસ્તુરર્ણેશુરુણ્ય ।

શુચિયત્તેરેવજાનન્તસવ્વદુર્યાયાઃપર્યજ્ઞસ્ત્રિયાયાઃ ॥૫॥૨૪॥

૫૦— તુમ્યમ્ । પર્યઃ । યત્ । પિતરૌ । અનીતામ્ । રૈર્થઃ । સુદરેતઃ ।
તુર્ણે । મુર્ણ્યૂં ઇતિ । શુચિં । યત્ । તે । રેર્થઃ । આ ।
અર્પન્ત । સિંચઃદુર્યાયાઃ । પર્યઃ । ત્રિયાયાઃ ॥૫॥૨૪॥

અ—(હે ઇન્દ્ર) । તુમ્હને જમવને ચોપણ કરનાર માતપિતારૂપ
સાવાપ્તિવી, જ્યારે શીઘ્રગામી એવે તૂ તેના માટે (આમે
વિષે) મનુદ્ધિકર, શોખનવીયકર એવું દુષ્કારણ
કરાવે છે, જ્યારે ધીરની ધાર વસ્તાવનાર આયોનું, ધનની પેઠે

અત્યંત પ્રિય અથવા પીષ્ટિઃ દૂધ તૂને અર્પણ કરે છે,
(ત્યારે તું શ્રેષ્ઠ કરનાર મનુષ્યના દરવાજા ફોડી નાંખે છે). ૫

હતિ ચોવીસમા વર્ગ સમાપ્ત.

અપ્રયજ્ઞેતરણિમંમતુમરોન્યસ્યાત્રુષસોનમૂરઃ ।

इन्द्रुर्येषिराष्टस्यंदुर्यैःसुवेणसिचळमरणाधिषाम ॥६॥

૧૦— ઈંદ્ર । પ્ર । જીતે । તૂરેણિઃ । મમતુ । પ્ર । રોચિ । અપ્રયાત્ર
ત્રુષસઃ । ન । સૂરૈઃ । ઇન્દુર્યૈઃ । ચેનિઃ । આષ્ટ । સ્વેદઃપ્રહૃદ્યૈઃ ।
સુવેણ । સિચન્ । જૈરણાં । અભિ । ષામ ॥ ૬ ॥

અ૦—દેવે (સ્તુતિઓ વડે પ્રસન્ન થઈ આ ધન્ધ) પ્રગટ થયે.
યત્નો પશ્યન્ન કરનાર એવો તે (અમને) આનંદિત કરે.
ઉપાની સમીપમાં રહેનાર મૂર્ચના પેઠે તે અત્યંત પ્રકાશે છે.
(આર્દ્રનીય) વેદિ સ્થાન વિશે દક્ષિણમૂલ એવા ને આપણ
પણી વડે પ્રશંભનીય સોમરસનું પાન કરીએ છીએ (તેમને
ધન્ધ આનંદિત કરે). ૬

स्विधमायद्रनधितिरपस्यात्મૂરોઅજ્જરેપરિરોધતાગોઃ ।

यदप्रभासिकृत्षांअनुगूननर्विशेषविषैतुरार्य ॥७॥

૧૦— સ્વિદ્ધમા । યત્ । નૂનદધિતિઃ । અપ્રપ્યાતૃ । સૂરૈઃ । અજ્જરે ।
પેરિ । રોધનો । ગોઃ । યન્ । હ । પ્રદર્ભૌસિ । કૃત્ત્યાન્ । અનુ ।
દાન્ । નૂનર્વિશે । પ્રહૃદ્યૈઃ । તૂરાર્ય ॥ ૭ ॥

અ૦—ત્યારે રૂડી ચક્રવર્તી રૂઢાડી (કાષ્ઠ કાપવાને) પ્રવૃત્ત થાય
છે ત્યારે અપ્રવૃત્ત, યગવિષે પશુને યાગદે આધવાને સમય

થાય છે. અથવા (૨) મુદર ફિરણો વડે ચક્રચક્રી મેધમાળા
વરચાદ વરસાવવાને પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે અંતરિક્ષ મધ્યે
વર્તંતો સતો પ્રેરક ઇન્દ્ર, જળનિરોધક પ્રતિબંધને નિવારે છે.
(હે સૂર્યસ્વરૂપ ઇન્દ્ર) । તું નિમ્ન્યે, ન્યારે રૂડા દિવસો વિશે
અત્યંત પ્રકાશે છે ત્યારે કાષ્ઠાદિક લેવા અરણ્યમાં પ્રવેશ
કરનારની અથવા, ગન્તવ્ય સ્થળ પ્રત્યે જવાને અશક્ત એવા
પુરૂષની તથા પશુને પ્રેરનાર ત્વસ્યુક્ત ગોવાળની (ઇચ્છા
પરિપૂર્ણ થાય છે.) ૭

અષ્ટામહોદિવઆદોહરીંદુહ્યુન્નાસાંમભિર્યોધાનવત્સમ્ ।

હરિયત્તેમન્દિનંદુક્ષન્વૃધેગોરંમસમદ્રિંભિર્વાતાપ્યમ્ ॥૮॥

૫૦— ઊંટા । મહા । દિવેઃ । ઔદઃ । હરી રૂપિ । રૂહ । હૈન્દવ-
ત્સમ્ । અમિ । યોધાનં । ઊત્સમ્ । હરિમ્ । યત્ । વૈ ।
મન્દિનમ્ । ધુક્ષન્ । વૃધે । ગોદાંમસમ્ । અદ્રિંભિઃ । વૃ-
તાપ્યમ્ ॥ ૮ ॥

અ૦—તુને આનંદિત કરવા ન્યારે મનોહર, મદકર, વીર્યવાન તથા
વાયુવેગી એવા તુને પાન કરવા યોગ્ય એવા સોમરસ પાષાણ
વડે કદાચ છે તો (હે ઇન્દ્ર) !, એક મદકર સોમરસના
ભોક્તા એવા ત્હારા અશ્વેને તું સોમપાન કરાવ્યું, અને હે
યુદ્ધ કરનારા (દેવ) અમારા ધનાપહાર શત્રુને પરાજય
કર. ૮

ત્વમાયસંપ્રતિવર્તયોમોર્દિવાંઅશ્માન્તુમ્પંનોત્તમૃચ્વા ।

કુત્સાયિયત્રપુરુહૂતચ્ચન્નચ્છુષ્ણમનુન્તૈર્પરિયાસિંવૃધૈઃ ॥૯॥

૧૦— ત્વમ્ । આયુસમ્ । પ્રેતિ । વર્તયઃ । ગોઃ । દિવઃ । ઐશ્વત્રીમ્ ।
 અપંક્તીતમ્ । કૌંઘા । કુર્ત્ત્વય । યત્ર । પુદ્ધ્યન્તુ । યન્ત્રિ ।
 શુષ્ણમ્ । અનન્તૈઃ । પરિદપામિ । ઈંદ્રે ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે અવુરુત (દેવ) । તું જ્યારે કુર્ત્ત્વય શુષ્ણામુરને અનંત
 આયુષો વડે વધ કરવાને ચોમેર અટકે ત્યાં છે ત્યારે તે,
 શુષ્ણામુરના વધાર્થ, સુભોકર્માથી નેજાસી ત્યજ્યાએ આજેન
 શીઘ્રઆપી શોભમય વજ્ર ફેંક્યું. ૯

પુરાયત્મુરુસ્તપ્સોર્જપતિસ્તપ્દિવઃકલિગંદેતિર્પસ્ય ।

શુષ્ણસ્યચિત્પરિહિતંપદોજોદિવસપ્રિસુપ્રંપિતંતદાર્દઃ ॥ ૧૦ ॥ ૨૫

૧૦— પુરા । યન્ । સૂરઃ । તપઃ । ઐવિંદ્રેતેઃ । તમ્ । અત્રિર્કૌંઘેઃ ।
 કલિર્કૌંઘેઃ । હેતિર્કૌંઘેઃ । અર્ચ્ય । શુષ્ણમ્ । ચિત્ । પરિદિહિતર્પે ।
 યન્ । ઓમઃ । દિવઃ । પરિ । સુદપ્રંપિતમ્ ॥ તત્ । આ ।
 ઈંદ્રતિર્થંદ ॥ ૧૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—પૂર્વે જ્યારે સૂર્ય, તમેજાથી શુષ્ણામુરના આપમમાથી સુકા
 થયો ત્યારે હે વજ્રધારી (દેવ) તે તેના મેધરૂપે આવરજ
 કરનાર સત્ત્વને લાડી કાઢ્યો. અથવા, (૨) આ શુષ્ણામુરના
 મેધરૂપે આપુરને (ભાંગી નાખ્યું). શુષ્ણામુરનું જે આ
 આદન કરનાર બધા હોતમાન સૂર્યની ઉપર હૈ આપી રહેયું
 તેને, તે ફેંદી નાખ્યું. ૧૦

ઇતિ પચ્વીશમે વર્ગ સમાપ્ત

* અનુત્ત્વામુહીવાનસીઅચક્રેયાવાક્ષામામદતામિન્દ્રકર્મન્ ।
ત્વંવુત્રમાશ્વયાનસિરાસુંમહોવર્જેણસિન્ધુપોવરાહુમ્ ॥૧૧॥

૧૦— અનુ । ત્વા । મુહીઈતિ । પાંનસીઈતિ । અચક્રેઈતિ । દૌવા-
ક્ષાપાં । મદતામ્ । ઇન્દ્ર । કર્મન્ । ત્વમ્ । વુત્રમ્ । આદ્ય-
યાનમ્ । સિંસૌમું । મહૃં । વર્જેણ । સિન્ધૈર્વૈર્પ । વૈરાહુમ્ ૧૧॥

અ૦—(હે ઇન્દ્ર) । મહાન બળવાન સર્વવ્યાપક એવા ઘાવા-
ધૃતિથી, (વૃત્રાવધાદિક) કર્મ વિષે પ્રવૃત્ત એવા તને અભિ-
નદન વા પ્રસન્ન કરે છે તે, એમોર વ્યાપ્ત વરાહાર (શ્રેષ્ઠ
ભક્ષ્ય સ્વરૂપ) વૃત્રને સરતા જગવિષે મહાન વળગડે (હણીને)
સવાડયે । ૧૧

ત્વમિન્દ્રનયોયાંમવોનૃન્તિષ્ટાવાત્સપ્સુયુજોવહિંષાન્ ।
યતેક્રાવ્યુડશનામન્દિનંદાદૃઢ્વઞ્ણપાર્યતતક્ષવર્જમ્ ॥૧૨॥

૧૦— ત્વમ્ । ઇન્દ્ર । નયૈ । યાન્ । અર્વ । નૃંર્વૈ । તિષ્ઠ । વૈર્તિસ્ય ।
સુહયુર્જ । વહિંષાન્ । યમ્ । તે । ક્રાવ્ય । ડશના । મન્દિ-
નમ્ । દાત્ । વૃત્તદર્શનમ્ । પૌર્થિમ્ । તતમ્ । વર્જમ્ ॥૧૨॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર ! લોકહિતકાર એવો તુ, જે અશ્વોનુ રક્ષણ કરે
છે તેવા વાધુવેગી રથવિષે રડીરીતે બેડાબ જન્યાર અતિશય
ગતિવાગા અશ્વો ઉપર આરૂઢ હેલ કવિપુત્ર ઉશાનાએ, તુને
જે મદકર, વૃત્રધાતક, સત્રુને પાર ચૂકનાર વળ અપાંણ
મેરુ તે તે ધસી સડ્યું કયું છે । ૧૨

● त्वंमूर्तोहरितोरामयो नृन्मर्षुक्रमेत्तन्नोनायमिन्द्र ।

प्रास्यं पारं नृवृत्तिना व्यानामर्षिर्कृते मवर्तपोयं ज्यून् ॥१३॥

प०— त्वम् । मूर्तः । हरितः । रम्यः । नृन् । मर्तु । नृकम् ।
एतशः । ने । अयम् । इन्द्र । प्रहस्य । पारम् । नृवृत्तिम् ।
नृव्यानाम् । अर्षि । कर्तम् । अवर्तयः । अयं ज्यून् ॥१३॥

अ०—हे मूर्त ! सुखस्वरूपे दोलार जेवा ते, हरिद्वर्णना अश्वेने
अथवा, सुखरश्मिज्योने सोभाव्यां आ ज्येतेश नाभना अश्वे,
रथचक्रने जेवी आप्पुं. ते वगी, यरा न करनाराने नव
नदीनी पार हेंडी त्वाई कर्तव्य क्युं. १३

● त्वंनो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः प्राहिर्वज्रिवोदुरितादुभीके ।

प्रनोवाजान्नव्योऽर्षुध्यानिपेयं निधुध्रवसे सूनृताये ॥१४॥

प०— त्वम् । नः । अस्या । इन्द्र । दुःडहर्णायाः । प्राहि ।
वज्रिज्यु । दुःडतात् । उभीके । प्र । नः । वाजान् ।
नृप्यं । अर्षुध्यानि । इपे । निधुध्रु । ध्रुवसे । सूनृताये १४

अ०—हे वज्रसपन्न (देव) । तू, अभने आ दुस्तर दारिद्र्यही
तथा मभीपवर्ति सत्राभविषे स्रकटही ठियार तू, अभने
अनाथ, क्रीत्यर्थ, तथा प्रिय अने सत्य चापुनीना अर्थ,
रथसपन्न तथा अश्वसपन्न वा, अश्वधनुष्य सपत्ति अपर्षु
६२ १४

* पतञ्जलसूर्योदिततामसयस्तु । तै० स० १-६-४. ।

* दासपयर्गैरयिमश्वधुष्यम् । अ० स० १-६-२५. ।

માસાર્તેઅસ્મત્સુમતિર્વિદંસદ્વાજમમહઃસમિર્ષોવરન્ત ।

આનોભજમધવન્ગોજ્વર્યોમંહિષ્ટાસ્તેસધમાદઃસ્યામઃ ॥૧૫॥૨૬॥

इति प्रथमेष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

પ૦— મા । સા । તે । અસ્મત્ । સુડમતિ । વિ । દર્શતે । વાજેડ-
મમહં । સમ્ । ર્પ । વરન્તે । આ । ન । મમ । મમજ્વન્ ।
મોર્ષુ । ઐર્ય । મંહિષ્ટા । તે । સધેડમાદ । સ્યામ ॥૧૫॥૨૬॥

અ૦—હે ધનસપન્ન (દેવ) । તારી કૃપા, અમારા પ્રત્યે મ શુભ
હેલ અન્નસપતિ, અમને રડીશતે ઢાકી ઘો હે ધનસપન્ન
(દેવ) । ધનપતિ એવો વૃ, અમને ગેસપન્ન કરે, અમે,
સ્તુતિઓ પડે તારો મહિમા અતિશય વધારતા પુત્રપૌત્રાદિકે
સહ આનંદમાં રહીએ ૧૫

धति छवीशमे। वर्ग सभास्त

वेदार्थस्यप्रकाशेनतमोदादं निवारयन् ।

पुमर्याधतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेम्बर ॥ १ ॥

અ૦—વેદનો અર્થ પ્રકટ કરી, હૃદયનો અન્ધાર દાળી, (ગુરુ)
વિદ્યાતીર્થ મહેમ્બર, આરે પુરુષાર્થ સિદ્ધ કરો

धति प्रथम अष्टक सभास्त.

સૂક્ત ૧૨૧.

- ૧ કત્ = કદા ક્યારે.
- ૨ પાત્ર = પાત્રક. (પારક્ષણે).
- ૩ તુરણન્ = પ્રેરયન્ = પ્રેરણા કરતો (તુરણત્વરાયાં).
- ૪ હર્મ્યસ્ય = ગૃહયુક્તયજમાનસ્ય = યજમાનની.
- ૫ આનદ્ = પ્રાપ્ત કરે છે. (અગ્નિ).
- ૬ પ્રવિણમ્ = સર્વપ્રાણિભિઃ અભિદ્રવણીયમ્ = સર્વધારક.
- ૭ ધરુણં = ઉદક.
- ૮ પુપાયત્ = પુષ્પાતિ સિઞ્ચતિ = વર્ષાવે છે. (પુષ્પસેવને).
- ૯ અગ્નિઃ = સ્વર્ગસ્વરૂપે વિશાળ રીતે બાસતા.
- ૧૦ મદિયઃ = મહાન.
- ૧૧ પ્રામ્ = વૃણોતિતમસાસર્વયજ્ઞ્યામકાશેનવૃણોતીતિ=શત્રિ,
અથવા ઉપા
- ૧૨ મેતામ્ = ધોડી.
- ૧૩ પરિ = વિપરીતામકરોત્ = ઉભડી ખનાડી
- ૧૪ નક્ષત્ = નક્ષત્રુવૃણોત્ = સાબળો. (નક્ષત્રો)
- ૧૫ હવમ્ = આહવાન = સ્તોત્ર.
- ૧૬ અનુષ્ઠન્ = કરેજી.
- ૧૭ તુરઃ = ધનનો પ્રેરણિતા (તુરત્વરણે).
- ૧૮ રાટ્ = રાજયન્ = પ્રગથતો (રાજુદીસૌ).
- ૧૯ નિયુતમ્ = હસ્તચ્યેનમહનિતરાંયુક્તં = યતુઓ પ્રત્યે પ્રયોગ
કરવાને તત્પર
- ૨૦ નર્વાય = નૃમ્બોદિતાય = મનુષ્યોને ઉપયોગી.
- ૨૧ સ્વર્ગ્ય = સ્વાત્મ. (સ્વશબ્દે).
- ૨૨ અપીઘૃતમ્ = નિગૂઢમ્ = સંતાડેલ.

૧૧ અનીક = સંધ = સમૂહ.

૨૪ પ્રસર્જે = યુદ્ધ વિશે. (પ્રકર્ષેણ સૃજ્યન્તેસ્મિન્નિષધઃ इति).

૨૫ ત્રિકકુપ્ = ત્રણેણેક વિશે ઉચ્છિન્ન (શ્રેષ્ઠ).

૨૬ અપથઃ = અપવૃણોતિ ઉદ્ઘાટયતિ = ફેંકી નાખે છે.

૨૭ તુરજે = ક્ષિપ્રકારિણે = શીઘ્રગામી

૨૮ મુરણ્યુ = કુત્સા જગત્તે પેશણુ કરનાર. (મુરણપોષણે).

-૨૯ રાધઃ = રાધકં = સમૃદ્ધિકર.

૩૦ સ્વર્તુઘાયાઃ = ક્ષોરસ્ય દોઢ્યા = ક્ષીરની ધાર વરસાવનાર.

૩૧ રેવણઃ = ધનવત્ અત્યંત પ્રિય, અથવા, પૌષ્ટિક.

૩૨ મધ = રુદાની = હવે.

૩૩ પ્રજજે = પ્રાવુર્ચભૂવ = પ્રગટ થયે. (જનીમાવુર્માવે).

૩૪ તરણિઃ = શાસ્ત્રાંતારક = સત્રુનો પરાજય કરનાર

૩૫ સૂરઃ = સૂર્ય.

૩૬ સ્વૈવુદ્યૈઃ = સ્વભૂતસમૃદ્ધહવિષ્કૈઃ = હવિસ્સમૂહ (ઈદિ પરમેશ્વર્યે) = રૂદ્રાનિ પ્રભૂતાનિ ચ તાનિ દ્રવ્યાનિ સ્વભૂતાનિ ચ દ્રવ્યાનિ ચેષાં તૈઃ; (૧), (રૂદ્રી દીપ્તૌ) = સ્વાયન્તાનિ રૂદ્રાનિ રૂદ્રાનિ દ્રવ્યાનિ ચેષાં તૈઃ; (૨), સ્વભૂત રૂદ્રં પુરોવર્તિ દ્રવ્ય હવિર્યેષાં તૈઃ).

૩૭ જરણા = જરણીયઃ સ્તોતવ્યઃ = પ્રશસનીય (જરતિ સ્તુતિકર્મા).

૩૮ વનધિતિઃ = વનેષ્ણેત્તવ્યે વૃક્ષસમૂહે નિધાતવ્યાશઙ્ઘી = ફેંકાડી. યદ્વા, વનમુદકમસ્વાં ધોયતતિ વનધિતિર્મેઘ-માલા = મેઘમાળા

૩૯ અપસ્યાત્ = અપઃ વિસનાત્પક્વઃ કર્મ રક્તૃમિષ્ણેત્ = કર્મ કરતે પ્રગટ થાય છે.

૪૦ સૂઃ = પ્રેરક અપ્યર્થુ, અથવા પ્રેરક, ઈન્દ્ર

- ૪૧ રોધના = રોધનાચ્ચાવરજાનિ = જળનિરોધક પ્રતિ-
બંધને. (રુધિર્આવરણે), (૨). રોધનાય યૂપેનિયોજ-
નાય = પશુને યાંભણે આધવા.
- ૪૨ સ્વિષ્મા = સુદોષ્મા = રૂડી ચક્રચક્રી. (શોભતંદુષ્મંદોત્ત
આસ્યં દોતિર્વાયસ્યાઃ સા)
- ૪૩ પ્રમાસિ = પ્રકર્ષેણ દોપ્યસિ = અત્યંત પ્રકર્ષે છે.
- ૪૪ કૃત્વ્યાન = કર્મસુમાધુન = રૂડા.
- ૪૫ અનર્વિદ્ = અનસાશકટેનદુષ્ધનાચામરજાયઅરણ્યં પ્રવિ-
શતેયધ્યાગત્તવ્યંસ્થલપ્રતિગતુંઅશક્તાયપુરુષાય = કાષ્ઠા-
દિક્કે સેવા અગ્ન્યર્થા પ્રવેશ કરનારને; અથવા, ગતવ્ય સ્થલ
પ્રત્યે જવાને અશક્ત પુરુષને. (અનસાવિશતિ પ્રાપ્નોતીતિ
અનર્વિદ્; (૨) અરગત્તવ્યપ્રતિવિશતીતિ અર્વિદ્અર્વિદ્
અનર્વિદ્).
- ૪૬ પશ્વિપે = પશુને પ્રેરનાર.
- ૪૭ પરિ = પરિમર્શનિ = સમર્થ થાય છે.
- ૪૮ તુરાય = ત્વરમાણાયગોધનપાલાય = ત્વરાયુક્ત ગોવાળની.
- ૪૯ અષ્ટા = માકારી = ભોક્તા (અશ્વમોક્ષને)
- ૫૦ દિવઃ = મહર્કે ચોમરસના.
- ૫૧ આદઃ = પાયય = પાન કરાવ્યું
- ૫૨ સુમ્તસહમ = ધનનેા પરામત્વ કરનાર.
- ૫૩ ઉત્સમ્ = ઉત્સાહગિતારમ્ = શત્રુને.
- ૫૪ યોધાન. = યોધનશીલ.
- ૫૫ ધૃધે = ધર્મેનાય = આનંદિત કરવા
- ૫૬ મન્દિતમ્ = મહર્કે
- ૫૭ ગોરભસમ્ = પયોબલેતમ્પ્રેગવન્તમ્ વીર્યાવાન.
- ૫૮ વાતાશ્વમ્ = વાતેનપ્રાસવ્ય = વાયુવેગી

- ૫૯ અદ્રિભિ. = પાપાણુ વડે ।
 ૬૦ અપ્રમાનમ્ = શીઘ્રશત્રોઘ્યાવક્રમ્ = શીઘ્રોઘ્યાપી
 ૬૧ ક્રમ્ભા = તેજસ્વી ત્વષ્ટાએ
 ૬૨ ઘન્યનુ = દ્વિસનુ = વધાર્વ.
 ૬૩ ઘઘે = આયુધો વડે ।
 ૬૪ અપીતે = સત્રામભાથી
 ૬૫ અદ્રિષ = વજ્રધારી (આદ્રિનાસ્થનેનેસ્વદ્રિર્વજ્ર તદ્વત્).
 ૬૬ ફલિગમ્ = મેચરૂપેનાઘૃણ્યમ્ = મેધરૂપે આવરણ કરનાર.
 ૬૭ હેતિમ્ = હસ્તારમ્ = શત્રુને અથવા, આયુધને
 ૬૮ પ્રસ્ય = નિરસિતવાનુ = હાડી કાઢ્યો
 ૬૯ પરિહિતમ્ = આશ્છાદિત = ૬૬ વ્યાપી રહેયું.
 ૭૦ આદ = આદના વિશ્લિષ્ટકૃતવાનુ = દેહી નામ્નુ (કુચિ
 વારણે)
 ૭૧ પાજતી = ચલચત્વૃ = બળવાન
 ૭૨ ઘાવાક્ષામા = ઘાવાપ્રધિવી
 ૭૩ સિરાસુ = સરણશીલાસુઅપ્સુ = સરતા બળવિધે
 ૭૪ મહ. = મહતા = મહાન
 ૭૫ ઘરાહુમ્ = ઘરાહારમ્ = ગ્રેહ બક્ષ્યસ્વરૂપ.
 ૭૬ સિચ્ચવ = અસ્થાપવ. = સુવાડ્યો
 ૭૭ નૃનુ = નેતૃનુજ્ઞવાનુ = અધ્વાને.
 ૭૮ વાતસ્ય = વાયુના જેવા વેગવાળા
 ૭૯ પાર્યમ્ = શત્રુનાંવારણેષ્વર્ચમ્ = શત્રુને ખાર મૂકનાર.
 ૮૦ રમય = રમય. ઉપરમય. = થોભાવ્યા
 ૮૧ મ = અને
 ૮૨ નાઘયાનામ્ = નાઘાતાયાનાંનદીનામ્ = નાવ વડે તરાવ
 તેવી નદીના

८३ कर्तम = कर्तव्य.

८४ अयज्यन् = यज्ञ न करनाराने.

८५ दुर्हणायाः = दुःखेन हस्तव्यायाः = दुस्त.

८६ अभीके = अमिमासे = अभीपवर्ती.

८७ यग्धि = यच्छ = अपर्णु कर.

८८ अश्वबुध्यान् = अश्वानां बोधकान् अश्वयायद्विलम्बयन्ते
तावत् यश्चाश्वबुधान् अश्वमूलान् अश्वप्रमुखान् =
अश्वमपन वा अश्वप्रमुख.

८९ दसत् = दृश्यत् = दृष्ट हो। (दसुत्पक्षये)

९० वाजप्रमहः = धनैः प्रमहनीय. = धनसंपन्न.

९१ संवरन्त = संवृताकुर्वन्तु = ढांती हो

९२ अयैः = धनपति.

९३ मेहिष्ठाः = प्रवर्धयितार. = महिमा वधारता.

९४ सधमादः = सहमाद्यन्त. = सह आनदित रहीओ

ऋग्वेदसंहितार्चामकारादिक्रमकोशः ।

(ऋग्वेदसंहितानी ऋग्वेदोक्तानां अकारादिक्रमः)

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
अकारितहंद्रुगोतसेमिः	१-९-९	अमोनशांदाघारंष्टयिर्वी	१-९-११
अक्षुन्नमीमदंतहि	१-६-३	अमोहवीदक्षिनातौष्ट्यो	१-८-१५
अगच्छतुं कृपमाणंपरा	१-८-२१	अमोहवीदक्षिनावर्तिका	१-८-१६
अग्निविश्वोऽभिपृक्षः	१-९-१६	अमोहवीक्षासत्पाकुरावा	१-८-१०
अग्नीषोमाचेतितत्	१-६-२८	अतारिष्मत्तमंसस्वारं	१-६-२५
अग्नीषोमाविपुतं	१-६-२९	अस्योनाज्मन्तसर्गप्रवक्तः	१-९-२
अग्नीषोमायभाहुति	१-६-२८	अत्राहुगोमन्वत	१-६-७
अग्नीषोमायोऽथवा	१-६-२८	अघातिभंगिरस्तमः	१-९-२३
अग्नीषोमावुनर्नवा	१-६-२९	अदितिर्द्यौरदितिर्तृगिस्तं	१-६-१६
अग्नीषोमाविमानिनः	१-६-२९	अथादेवोऽदितिसूर्यस्य	१-८-७
अग्नीषोमाविमंसुर्मे	१-६-२८	अद्रौचिदस्माअंतर्दुरोणे	१-९-१४
अग्नीषोमासवेदसा	१-६-२९	अधंप्रज्ज्ञेतरणिर्मयत्तु	१-८-२५
अग्नीषोमाहविषःप्रस्थि	१-६-२९	अघास्वनादुननिष्पुः	१-६-३२
आनेतत्र्यदुःस्थि	१-७-२२	अघास्वर्जस्यनिर्विदे	१-८-२३
आनेशनस्यगोमंतः	१-९-२७	अघामन्येऽथतैअस्माभघा	१-७-१९

मन्त्रः	अष्ट.अ.वर्ग	मन्त्रः	अ.अ. वर्ग
अविद्वयो रदवा उक्थ्यं १४	१-६-४	अर्वाद्देहिसोमकामत्वाद्दुः १-७ १९	
अधिपेशां सिवपतेनूत्तरेव १-६-२४	१-६-२४	अवतुन पितरं सुगवाच १-७-२४	
अधिश्रियनिर्दुश्चाह १-५-१८	१-५-१८	अवत्मानाभरतेकेतवेदाः १-७ १८	
अधिमानौ निनिघ्ने १ ५-३०	१ ५-३०	अवस्यनेस्तवतेकृष्णिपायं १-८-२	
अधेनुं दद्यात्तुर्यं विपका १-६-१६	१-६-१६	अवानो अग्न ऊतिभिः १-५-१८	
अनारं भजेतर्धरीरयेषाम् १ ८-८	१ ८-८	अवोचामुनमो अस्मा १-८-१	
अनुत्त्व महीपानसी भचुके १-८-२६	१-८-२६	अवोचामाहुगण १-२-२६	
अपेन शोशुचदुष १-७-५	१-७-५	अदयामते सुमृतिदेवयस्य १-७-५	
अमस्वतीमध्विनावाचम १-७-३७	१-७-३७	अग्नवहिर्मृदिवावत्तरावा १-७-२८	
अभिवागोतमागिराजात १-५ २६	१-५ २६	अश्वनगूलहमध्विनासुदेवैः १-८-११	
अमिष्टं नतै भद्रिषो १ ५-३१	१ ५-३१	अश्वावतिप्रथमो गोपुंगु १-६-४	
अमीये देवास्यनं १ ७-२०	१ ७-२०	अध्विनावतिरस्मदा १-६-२७	
अमीये पंचाक्षरं १ ७ २१	१ ७ २१	अध्विनोरसतुर्यं १-८-२३	
अयं मित्रस्य वरुणस्य १-१-३२	१-१-३२	अपाळहयुस्तु उतनामुपमि १-६-२२	
अयं संहमासन १-८ २	१-८ २	अष्टामशोदिवआदो हरी १-८-२५	
अराविहोतास्यं निर्धत्त १-५ १४	१-५ १४	असाविसोमं द्रते १-६-५	
अरुणोमोमकुट्टं १-७-२३	१-७-२३	अमिहिवोरसेन्य १-६-१	
अर्चति नारीरुपमोनविष्टि १-६-२४	१-६-२४	अनीय पथा आदित्य १-७-२१	
अर्थमिद्वारुं अर्थिनं १-७-२७	१-७-२७	अस्मेवत्सपरिपतनविन्द १-५-१७	
अर्थिभ्यराने अर्थीतो नृभि १-५ २०	१-५ २०	अस्पमदेस्वर्षदा कृताय १-८-२४	

मंत्रः	अ.अ.वर्गः	मंत्र	अ.अ.वर्गः
अस्यत्रोरस्यत्रुर्हियि	१-६-११	आप्यायस्वमदितम	१-६-२२
अस्यश्रवोन्धः ससर्बिभ्रति	१-९-१४	आप्यायस्वसमेतुते	१-६-२२
अस्यश्रोपंत्वामुवः	१-६-११	आमर्नीषामतरिक्षस्यनृ	१-७-३१
अहंसोअस्मिः पुरासुते	१-७-२१	आमर्तेशिशैतंवज्रवाहू	१-७-२९
अहानिगृध्रा पर्यावै	१-६-१४	आभोग्यं प्रयद्विच्छंतु ऐतं	१-७-३०
आचवहासिर्नाह	१-९-२२	आयद्विषे नृपतितेज आनद	१-९-१६
आनेक्षतस्रातिमम्मम्येष्ट	१-७-३२	आयद्वरीं इह विनता ।	१-९-४
आतिष्ठवृत्रहृष्ये	१-६-९	आयेविधास्त्वपत्यानितृस्यु	१-९-१८
आतेसुपर्णाभमिनंतु ऐवैः	१-९-२७	आरेते गोघ्नमुतपृषघ्न	१-८-६
आयर्गणायाश्चिनादधीचे	१-८-१७	आरोवेमीवृहतीवेविदामा	१-९-१७
आदगिराः प्रयमंदधिरे	१-६-४	आवहंतीपोष्पावापीणि	१-८-३
आदिस्तेविश्वेवस्तुनृपंत	१-९-१२	आवारषं दुहितासूर्यस्य	१-८-११
आदैव्यानित्रताचिक्विवा	१-९-१४	आवारषंपुरुमायमनोजुष	१-८-२०
आनोअग्नेरयिमेर	१-९-२८	आवारषं युवतिस्तिष्ठद्वर्ष	१-८-१८
आनोअग्नेसुचेतुना	१-५-२८	आवारषोअधिनाश्येनष	१-८-१८
आनोमद्रा कर्तव्येयंतु	१-६-१९	आवाश्येनासोअधिनावह	१-८-१८
आनोयज्ञायतस्तत्क्रमु	१-७-२८	आविद्युर्मद्भिर्मस्तः	१-६-१४
आन्यद्विवोमातरिश्वा	१-६-२८	आविष्टयोर्वधेतेषारुणसु	१-७-१
आपंप्रौषाधिंरज	१-६-१	आवौवहंतुस्तस्योर घुष्यदः	१-६-९
आपोनदेवीरुपयंतिहोत्री	१-६-४	आश्येनस्यजन्तस्रानृतेन	१-८-१९

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
आस्नोयृक्स्यवर्तिकां	१-८-१०	इमेचित्तमन्यवे	१-५-२१
इन्द्रं कृतसो वृत्रहणं शचीव	१-७-२४	इयुष्टेये पूर्वतरामपश्यन्	१-८-३
इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमुतये	१-७-२४	इशानकृतो घुनयोरिशाद	१-५-६
इन्द्रं तुभ्यमिदद्विवो	१-५-३०	इष्टेद्यावाग्धिबी पूर्वचित्त	१-७-१३
इन्द्रं मिहरीं बहूतो व्रति	१-६-५	उतद्युमत्सुवीर्यं	१-५-२२
इन्द्रस्यांगिरसां चैष्टौ	१-५-१	उतनोषियो गोअग्राः	१-६-१७
इन्द्रोपनूनमर्षत	१-६-५	उतव्रवंतु जंनवंः	१-५-२१
इन्द्रोदधीषो अत्यभिः	१-६-७	उतवायस्य वाजिनः	१-६-११
इन्द्रो मदाय वावृधे	१-६-१	उतस्याधामधुमन्मसिकार	१-८-२१
इन्द्रो वृषस्य तविर्षी	१-५-३०	उत्तेशतान्मध्वजुश्चमूय	१-७-१५
इन्द्रो वृषस्य शोषतः	१-५-२९	उदपसन्नस्यामानवो वृषा	१-६-१४
इच्छं तुरेतो मियस्तनूषु	१-५-१२	उदीर्ध्वजीवो अमुने भागा	१-८-४
इच्छन्नध्वस्य यच्छिरः	१-६-७	उद्यं यमीति सविते ववाहु	१-७-९
इत्था हिसोम इन्मर्दे	१-५-२९	उद्वंदनमैरतंदसनामि	१-८-१९
इदं श्रेष्ठं न्योतिषां न्योतिरा	१-८-१	उधतेस्तोमान्यशुषादुवाकंरं	१-८-६
इमे यज्ञमिदं वच	१-६-२०	उपनो देवा अमवसागं मेतु	१-७-२५
इमं स्तोममर्हते ज्ञातवेदसे	१-६-३०	उपप्रनिन्वज्जुशती	१-५-१५
इममिंद्रमुतं पिब	१-६-५	उपप्रयंतो अज्वरं	१-५-२१
इमति धियं प्रमेरमहोमहीम्	१-७-१४	उपहुरे पुयदर्विष्वं	१-६-११
इमारुद्राय तव सेकपदिने	१-८-५	उपोष्टृणुही गिरः	१-६-३

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
उमेमद्रेजोपयेतेनयेने	१-७-२	एकस्यावस्तोरावतरणाय	१-८-१२
उरुतेजयःपयैतिबुध्न	१-७-२	एतत्पचंइंद्रवृष्णउक्थं	१-७-११
उरुपाणोव्यभिरीक्षेः	१-६-२१	एतत्पचयोननयचेति	१-६-१४
उपस्तच्चिप्रमाधर	१-६-२६	एताउत्पाउपसंकेतुमकत	१-६-२४
उपस्तमरपांयरासंसुदीरं	१-६-२७	एताधिकित्वोभूमानिवा	१-७-१४
उपोअघेहगोमति	१-६-२६	एतातेअग्रउचपानिवेचः	१-७-२०
उपोनजारोविमावोत्तः	१-६-१३	एतानिवापश्चिनावीर्षाणि	१-८-१७
उपोयवमिसुमिषैचुर्कथं	१-८-२	एतानिवाभ्रवस्थासुवान्न	१-८-१४
ऊर्ध्वनुद्रेवतंभोनसा	१-६-१०	एतेतंद्रजंतवः	१-६-२
ऊर्ध्वाधीति.प्रत्यस्यप्रयाम	१-८-२०	एनांगुषेणवृषमिद्रवंतः	१-७-२३
ऊर्जुनीतिनोवर्णः	१-६-१७	एवामिगीतमेनिर्कुतावा	१-७-२७
ऊनस्यदेवाभनुंनरा	१-७-९	एवानोभग्नेसमिषावृधानः	१-७-२
ऊतस्यप्रेषाऊतस्यधीतिः	१-७-१२	एवानोभग्नेसमिषावृधाना	१-७-४
ऊतस्यहिधेनवोवावशानः	१-७-२०	एवेद्राग्नीपपिवांसासुतस्य	१-७-२७
ऊमुक्षणमिद्रमाहुवउत	१-७-३२	एषादिवोदुहिनाप्रत्यदर्शि	१-८-२
ऊमुर्नइंद्रःशर्वसानेधीया	१-७-३१	एषास्यावोमस्तोनुमर्त्री	१-६-१४
ऊभुर्भरायसंशिशालसा	१-७-३२	एहदेवामयोधुवा	१-६-२७
ऊपिर्नस्तुभ्वाविशुप्रशस्तः	१-७-१०	एहामइहोतानि	१-७-२४
ऊर्ध्वनरावंहस.पांचजन्यं	१-८-१३	ओत्थेनरुद्रंमृतयेगुः	१-७-१८
		कडमवोनिष्पमाचिकेत	१-७-१

मंत्रः	अष्ट अक्षरं	मंत्रः	अक्षरं
वर्षेपनेतुम्यतेकोवि	१-६-८	गोमितावाह अभितक्रतुः	१-७-१५
क्यादाशेमाशये	१-६-२५	गोमातरोयन्मयैते	१-६-९
कृदामर्तमराधसे	१-६-१	गोपुमर्शस्तिवनेपुषिये	१-५-१४
कदित्यानुं पात्रैश्चक्यतां	१-८-२४	धृषुषाध्वंविनिर्	१-५-८
कद्वेस्तस्यधर्गसि	१-७-५१	चंद्रमावप्स्वतरा	१-७-२०
कस्तेमाभिर्नाना	१-५-२३	चक्रायेहिमघ्याः इनामभुद्र	१-७-२६
कातुवर्षेतिर्मनस	१-५-२४	चित्रं देवानामुर्दगावर्भीक	१-८-७
काराधुदोत्राधिनावा	१-८-२२	चित्रैरुजिभिर्वधुषे	१-५-६
कियात्पायस्समद्यामवाति	१-८-२	चित्रोपदध्रादृष्टेतोनविष्टु	१-५-१०
कुहयातासुदुर्तिकृत्यस्य	१-८-१५	मनेनशेर्वआहूयं	१-५-१६
कोअग्निर्भीष्टिहविषा	१-६-८	नातवेदसेसुनवामसोमं	१-७-७
कोअधर्षुकेधुरिगा	१-६-८	जामि सिधुनाभ्रातेव	१-५-९
कत्वामहोअनुव्यधं	१-४-१	जिह्वानुद्रेवतंतया	१-१-१०
क्षत्रायत्वंश्रवंसेत्वंमहीया	१-८-२	जिह्वश्ये चरितेवमुचोनी	१-८-१
क्षेत्रमिवविभंमस्तेर्मेनेन	१-७-२०	जुनुह्योनासत्योतवनि	१-८-९
क्षेमोनसाधु कर्तुर्नमद्रः	१-५-११	जुपस्वसुप्रयस्तमं	१-५-२१
गयस्फानोअमीवृहा	१-६-२१	तत्त्वानरोदमभा	१-५-१९
गर्भोयोअपागर्भ-	१-५-१४	तवश्चरापावयंवेतत्याः	१-५-१०
गूहतागूह्यंतम	१-६-१२	तस्मारयंमधवन्प्रावसात	१-७-१४
गुणानोअगिरोमि	१-५-१	तवादित्याआगतासर्वता	१-७-२४

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
तेवर्धतुस्वतवसो	१-६-१०	त्वंसोमासितसर्वति.	१-६-१९
तेहिवस्वोवसशानाः	१-६-१७	त्वंहृत्यदिद्रचोदी	१-९-४
स्मनावहंतोदुरो	१-९-१३	त्वंहृत्यदिद्रमसयु	१-९-९
त्रिःसप्तपद्गुह्यानि	१-९-१८	त्वंहृत्यदिद्रारिषण्यन्	१-९-४
त्रित.कूपेर्वहितोदेवान्	१-७-२१	त्वमंगप्रशंसिष	१-६-८
त्रिवंशेर्णत्रिवृत्तारयेन	१-८-१८	त्वमंश्चर्युक्तहोता	१-६-११
त्रिविष्टिवाहप्रतिमानमो	१-७-१९	त्वमोयुसप्रतिवर्तयोगो.	१-८-२९
त्रीणिजानापरिभूयंत्यस्य	१-७-१	त्वमिद्रनर्योयांभवोमुन्	१-८-२६
त्वंचसोमनोवश	१-६-२०	त्वमिमाओषधी सोम	१-६-१३
त्वंजामिर्नाना	१-९-२६	त्वयावद्वज्रसुकृतं	१-६-१०
त्वंनिगेपुनघनाहोविष	१-७-१९	त्वादेवेपुमयमंहवामहे	१-७-१९
त्वंत्याजइद्रवेचित्रा	१-९-९	त्वाहृत्यदिद्रार्गमातौ	१-९-९
त्वंन सोमविश्वतोर्क्ष	१-६-२०	त्वायेद्रमोमंसुषुमासुदत	१-७-१६
त्वंनोअस्याइद्रदुर्गणायाः	१-८-२६	त्वेभग्नेसमुतिमिक्ष	१-९-२०
त्वमहोइद्रयोहृशुष्मे	१-९-४	त्वेषरूपकृणुतउत्तरयत	१-७-२
त्वंसत्यइद्रघुष्परेता	१-९-४	त्वेषवयंकृदयंजुसाध	१-८-९
त्वंसुरोहरितोरामयोनुन्	१-८-२४	त्वोतोवाज्यहृधो	१-९-२२
त्वंसोमक्रुमि सुक्र	१-६-१९	दधन्तुधनयन्तस्य	१-९-१९
त्वंसोमपचिवितो	१-६-१९	दशरात्रीरशिवेनानवद्युन्	१-८-१२
त्वंसोममहेभर्ग	१-६-२०	दशमेत्वष्टर्जनयंतुगर्भ	१-७-१

मंत्रः	अष्ट. अ. वर्गः	मंत्रः	अ. अ. वर्गः
दस्युच्छिन्नाश्वापुरुहृतपूर्वैः	१-७-११	नक्तोषासावर्णमामेभ्यः	१-७-३
दाधारक्षेममोकोनर	१-९-१०	नक्षत्रमस्थीः पूर्व्याद्	१-८-२४
दिवोनयस्यरेतसोदधानाः	१-७-८	न्यस्यदेवादेवतानमर्ताः	१-७-१०
दिवोवराहपरुषंकपर्दिनै	१-८-९	नयोर्षपद्विरष्ट्यः	१-९-२२
दुरोकशोचिः क्रतुर्न	१-९-१०	नराशंस्रिजानिर्नवानयन्निह	१-७-२४
दुहीयन्मिप्रधितयेयुवाकः	१-८-२३	नवेषमानतन्युते	१-९-३१
देवानामद्रासुमतिर्नृ	१-९-१५	नज्यतदुन्य्यहितं	१-७-२२
देवेननोमर्नसादेवसोम	१-९-२३	नहिनयादधीमसिं	१-९-३१
देवैर्भोदेव्यदितिर्निपातु	१-७-२४	नानाहित्वाहर्वमानाजना	१-७-१४
देवोदेवानामसिमित्रो	१-९-३२	नानेत्याभ्यां नर्हिरेकप्रवृत्ते	१-८-८
देवोनयः पृथिवी	१-७-१९	निकाव्यावेवसुः हशश्चत्	१-९-१७
देवोनयः सवितासत्य	१-९-१९	निरिद्रम्याअधिं	१-९-२९
धुभिरक्तुभिः परिपातम्	१-७-३७	निश्चर्मणक्रमवोगामपिष्ट	१-७-३१
ध्रुविणोवाद्रविणमस्तुर	१-७-४	नूनपराचसदंनरयीणाम्	१-७-४
द्विताविध्वसननामनीळि	१-९-२	नूष्टिरमस्तोवीस्वतं	१-९-८
द्विपोनोविधतोमुखातिं	१-७-५	परायतीनामर्वातिपायः	१-८-२
द्वेविरुपेचरतः स्वर्धे	१-७-१	परावतनासत्या नुदेयां	१-८-९
धन्वन्स्त्रोतः कृणुते गातं	१-७-२	परिप्रनातः क्रत्वा	१-९-१३
नकिष्टृताभ्रता	१-९-१३	परिदेयामेको	१-९-१२
नकिष्टृपीतरः	१-९-६	परिविष्टं जाहुषंविधतः सी	१-८-११

मंत्र	अष्ट अ.वर्ग.	मंत्र	अष्ट अ.वर्ग.
पशुक्षत्रासुभगा	१-६-२६	प्रनूतमर्तु शर्वसा	१-५-८
पुधानतासुगुहा	१-५-९	प्रपूतास्तिग्मशोचिषे	१-५-२८
पितुर्नपुत्रा कर्तु	१-५-१२	प्रमदिर्नेपितुमर्दता	१-७-१२
पितु प्रश्नस्यमन्मना	१-६-१३	प्रयन्महेशवसानार्थ	१-५-१
विन्वैत्यपोमुरुन सुदान	१-५-७	प्रयत्तेगनेसुरथ	१-७-५
पुत्रोनजातोरुण्यो	१-५-११	प्रयदुने महस्वत	१-७-५
पुन पुनर्नाथमाना	१-६-२५	प्रयद्द्विष्टिण्या	१-७-५
पुर्दराशिक्षतं वज्रहस्ता	१-७-२९	प्रयदयेपुष्टपतीरगु	१-६-५
पुण्यत्सुरस्तमसोभवीति	१-८-२५	प्रयाचोपेभृगवाणेनशोभे	१-८-२२
पुरुवपीत्यक्षिनादर्षाना	१-८-१४	प्रयेशुभेतुननयो	१-६-९
पुष्टिर्नरुणवासिर्तिर्न	१-५-९	प्रवधामनासुवृत्तारभेन	१-८-१८
पूर्वाभिर्हिर्ददाशिम	१-६-१२	प्रवादसांस्त्यक्षिनावदोचं	१-८-१२
पूर्वोदेवामवतुष्टु	१-६-३१	प्रवोमहेषहिमो	१-५-१
पृषदधामरुत पृश्नि	१-६-१९	प्रसुविष्ठात्रस्तो	१-५-२४
पृष्टोष्टिविपृष्टोअग्नि	१-७-१	प्रियाप्रदानिपृष्ठो	१-५-११
प्रवर्षणिभ्य पृतनाहवेषु	१-७-२९	प्रेक्षभीहिचृष्णहि	१-५-२९
प्रजावतावचसा	१-५-२४	प्रैषामन्मेषुष्टयिबी	१-६-१३
प्रतियत्स्यानीयादर्शि	१-७-१८	वर्हिर्वायत्स्वपत्याय	१-६-४
प्रत्यर्चिस्तदस्या	१-६-२४	बृहस्पतेस्तदमित्रं सुगं	१-७-२४
प्रत्वेससु प्रतवस	१-६-१४	ब्रह्मावृणोतिवर्ण	१-७-२९

मंत्र.	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
मनैतुविश्वेदेवत्वं	१-१-१२	यएकइद्विदये	१-६-६
मद्रंर्णीमि.शृणुयाम	१-६-१६	यच्चित्रमर्जुपसोवहंती	१-८-४
भद्राअधाह्रितु सूर्यस्य	१-८-७	यजानोमित्रावरुणा	१-१-२३
मरामेघमकुणवा	१-६-२०	यज्ञपृच्छाम्यवम	१-७-२०
मास्वतीनेत्री	१-६-२१	यज्ञैरयंवाप्रथम	१-६-४
मास्वतीनेत्रीसूतृताना	१-८-१	यज्ञैर्यज्ञवाहस.	१-६-११
भूरिकर्मणेषूपमायवृष्णे	१-७-१७	यज्ञोदेवानाप्रत्येतिस्मृत	१-७-२५
मधीघर्दीविभृनो	१-१-१५	ययाविप्रस्थमनुपो	१-१-२४
मदेमदेहिनो	१-६-२	यदब्रवंप्रथमंवावृणान	१-७-२७
मधुनक्तमुतोपसो	१-६-१८	यदयातदिवोदासायवृति.	१-८-११
मधुमात्रोवनस्पति	१-६-१८	यदभुंस्थाभरुषा	१-६-३१
मधुवाताऋतायुते	१-६-१८	यदिद्राग्नीभवमस्या	१-७-२७
मध्व सोमस्याश्विनामदा	१-८-१३	यदिद्राग्नीउदितासूर्य	१-७-२७
मनोनयोऽन.	१-१-१६	यदिद्राग्नीद्वित्रिषो	१-७-२७
मोषुदेवाअदत्वं	१-७-२०	यदिद्राग्नीपरमस्या	१-७-२७
य.शूरैर्मिहय्योयश्चमीरु	१-७-१२	यदिद्रग्नीमदयस्व	१-७-२७
य सोमसह्येतव	१-६-२१	यदिद्रग्नीमदुपुतुर्	१-७-२७
य स्नीहितीपुपुर्व	१-१-२१	यदिद्रग्नीमदुपुतुर्	१-१-२७
यईद्राग्राचित्रतमोरथे	१-७-२६	यदुदीरंतआजयो	१-६-१
यईचिकेतगृहा	१-१-११	यद्वातजूतोवना	१-१-९

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
यद्वांसस्तनः परमेस्वस्यै	१-७-१३	यामिर्नराश्रयवेवाभिः	१-७-३६
चद्वन्तर्वाणाशनि	१-६-३१	यामिर्नरंगोपुयुषं	१-७-३७
यमैश्विनाददसुं श्रुतमश्वं	१-८-२	यामिर्मैरामसिपिपि	१-७-३९
यमोहज्ञानोयमो	१-६-१०	यामिर्विप्रं पिपिपानं	१-७-३९
यत्तुवृक्षेणाश्विनावपन्ता	१-८-१७	यामिर्विश्वं धनतां	१-७-३४
यष्टिद्वित्वायद्व्यः	१-६-६	यामिं कृष्यानुमसने	१-७-३७
यस्तुभ्यदाशाद्योवां	१-६-१२	यामिः कुर्वतामनुमेयं	१-७-३७
यस्मैस्वमायमसे	१-६-३०	यामिः पठ्वानं रस्य	१-७-३६
यस्मैस्वमुद्रविणो	१-६-३२	यामिः पन्नीर्विमदाय	१-७-३६
यस्य दूनो असिख्ये	१-६-२१	यामिः परिष्मत्तनं यस्य	१-७-३६
यस्य यावो पृथिवी पौंस्थ्यं	१-७-१२	यामिः शनीर्विषणा	१-७-३४
यस्यामं शंखं शस्त्रामानं मु	१-७-१०	यामि शंतांतीमवपो	१-७-२६
यस्यानांस्तु सूर्यस्येवयामः	१-७-८	यामि शुचन्तिवन्मां	१-७-३४
योगोमतीरुपस्तु सर्ववीरा	१-८-४	यामि सिन्धुं मत्तुं मत्तुं	१-७-३४
यातेषामानिद्विवि	१-६-२०	यामि सुदान् औशिनाव	१-७-३९
यातेषामानिद्विनि	१-६-२२	यामिः सूर्यं रियाव.	१-७-३९
यानिंद्र गनीचवर्गु १-१	१-७-१६	यामि राराशोदं नोद्रः	१-७-३९
यात्रायेमर्ता तसुपूदो	१-९-२०	यामि रैमनिवृत्तं	१-७-३३
यामि रगिरोमनं मा	१-७-२६	यामयर्वा मनुष्यिता	१-९-३१
यामि रतां कृतसंमान	१-७-३४	यामि रविं भुवनं विश्व	१-७-२६

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अ.अ.वर्गः
यावयद्वेपाकृतपाकृतेजाः	१-८-३	युमत्रयेर्वनीतायतुसं	१-८-१९
यावित्याश्लोकमादिव	१-६-२७	युवमेनानिदिवि	१-६-२८
यानःशर्मशमानाय	१-६-१०	मुवानोह्याअमरा	१-५-६
युक्तस्तेभस्तुदक्षिण	१-६-३	युवाम्यादिवीधिवणामदा	१-७-२८
युववाहिवाग्मिनी	१-६-२६	युवामिद्राग्नीवसुनोविमा	१-७-२८
युनज्जितेब्रह्मणा	१-६-३	युवोरश्चिनावपुषेयुवायुजं	१-८-२०
युयोपनाभिरुपरस्यायोः	१-७-१८	युवोर्दानायसुमरा	१-७-३३
युवन्ध्वानमश्चिनाजन्तं	१-८-१५	युयंतस्तंत्यशवसः	१-६-१२
युवतासांदिव्यार्यं	१-७-३३	योअग्नीपोमाहविषा	१-६-२९
युवतुम्रायपुष्येभिरेवैः	१-८-१५	योअध्वरेपुशन्तम	१-५-२५
युववेनुशयवेनायितार्थं	१-८-१९	योअर्योर्धंतमोर्भनुं	१-६-२
युवनंरास्तुवृतेकृष्णिपार्यं	१-८-२४	योमशानांयोगानां गोपति	१-७-१२
युवनंरास्तुवृतेपञ्जिपार्यं	१-८-२९	योनिष्टद्वन्निषदेभकारि	१-७-१८
युवंपेदवेष्टुल्वारंमश्चिना	१-८-२१	योर्नोअग्नेभिदा	१-५-२८
युवंमुच्यंभुरमाणंविभिर्भि	१-८-२०	योवाग्मश्चिनामनसोमर्वा	१-८-१३
युवंरंभपरिपूतेरुल्ययः	१-८-२१	योविश्वतःसुप्रतांकः	१-६-३१
युवंवन्दनंनिर्ऋतंनरुण्यया	१-८-२१	योविश्वस्यमर्गंतःप्राण	१-७-१२
युवंश्यावायुरुशतीमदत्तं	१-८-१४	योव्यंसजाहपाणेन	१-७-१२
युवंश्वेतंपेदवद्वंजुतं	१-८-१९	रयिर्नचित्रासुरोन	१-५-१०
युवंद्यास्तंमहोरन्पुवं	१-८-२३	रयिर्नयःपितृवित्तो	१-५-१९

मंत्रः	अ.अ.वर्गः	मंत्र	अ.अ.वर्गः
रयिमुक्षुजंस्वपत्यमायुः	१-८-११	वियेच्युतत्युतासर्वत	१-५-११
राज्ञोनुतेवरुणस्य	१-६-१९	वियेग्राज्ञेतेसुमंत्वात	१-६-२९
शायोमुष्ण संगमनोवसूनां	१-७-४	वियोवीरुत्सुरोर्ध	१-५-११
रुशद्वत्सुरुशतीश्वेत्यागात्	१-८-१	विरायंभौर्णेदुरः	१-५-१२
रेदंसीभावेदता	१-५-७	विशांगोपाभत्य	१-६-३०
रोहिचृत्पावासुमदैशुर्ल	१-७-२१	विशोयदहेनृभि	१-५-११
सुधैर्दुःशमाभय	१-६-३१	विश्वेदेसोरयिभि	१-५-७
सुनेमंपूर्विरुयो	१-५-१४	विश्वानिदेवीसुर्वना	१-६-२५
वनेपुजाशुभतेपु	१-५-११	विश्वहेन्द्रोभचिवक्तानो	१-७-२१
सुयमेसुत्तयायुजावृत्तं	१-७-१४	विश्वहेन्द्रोभचिवक्ता	१-७-१५
वर्धतीमाप पुन्वा	१-५-२९	विष्ठीश्रभीतरणित्वेनवाय	१-७-३०
वर्धान्यं पूर्वी क्षपो	१-५-१४	विहस्यमनमावत्यहच्छ	१-७-२८
वार्जेभिर्नोवानंसात्	१-७-३१	वीक्षुचिद्रुष्टापितरो	१-५-१५
वितेवज्रासोअस्थि	१-५-३०	वीक्षुपत्यंभिराशुहेमंमिर्वा	१-८-८
वित्वात्परं शुरुता	१-५-१४	वृष्णेरावोयसुमंस्त्रायवेच	१-६-१
विदतोमन्नरो	१-५-११	वेवाअदंसोअग्निर्वि	१-५-११
विद्वोअग्नेवमुनानि	१-५-१७	वैश्वानरनवतस्सत्तगमस्तु	१-७-६
विनं पुय सुविनायं	१-६-२७	वस्वानस्यंसुमतौस्यामि	१-७-६
विश्वोअग्नेमघवानो	१-५-१९	व्यर्जिभिर्दिवआतास्व	१-८-३
विष्टंछानिप्राक्याश्नदेवा	१-८-२२	न्यून्यतीदिवोभंतां	१-६-२१

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
शेनोमित्रःशंवरुण	१-६-१८	संयन्मित्रःपस्पृधानासो	१-८-२०
शकेयत्वासुविधे	१-६-२०	सईधानोवसुंक्र	१-९-२७
शतमेपान्वृकयेचसदाने	१-८-११	सग्रामेमिःसनितासरये	१-७-९
शानमेपान्वृकयेमामहानं	१-८-१६	सघातंवृषणंरथमधि	१-६-३
शतमिक्षुशुरदो	१-६-१६	सजातुर्धर्माश्रद्धान्भो	१-७-१६
शरस्यचिदाघृत्कस्यावता	१-८-१२	सजामिमिर्यत्सुमजाति	१-७-१०
शशमानन्यवानरः	१-६-१२	सजोपाघोरीःपदैरु	१-९-९
शश्वत्पुरोपाव्युवासदेव्य	१-८-३	सत्तोहोतामनुष्वदा	१-७-२२
शुक्रःशुशुकोऽपोन	१-९-१३	सत्वंनंइंसुर्येसोअण्ड	१-७-१९
शुनमुंवायमंमह्वयत्सा	१-८-१६	सत्त्वमंअसौमगुत्व	१-६-३२
शुष्णंविप्रकुर्येववृनमिद	१-७-१७	सत्त्वामदुहृपामदः	१-९-२९
शुराड्वेद्युधयो	१-६-१०	सदाकनीसुमतिमार्चके	१-८-१७
श्रियमेकमानुभिः	९-६-१३	सधारयत्यथिर्वोप्रप	१-७-१६
श्रियेकंओअर्धितनूयु	१-६-१४	सनुःसिधुंमिबनायया	१-७-९
श्रीणन्वर्पस्यादिर्व	१-९-१२	सनात्सर्नीळाअवनीरुवा	१-९-२
श्रुतंगोयत्रतंवनस्याहं	१-८-२३	सनादेवत्सुरायो	१-९-३
श्वसित्यप्सुहसोनसीदन्	१-९-९	सनादिंवपिमृमा	१-९-२१
संजानानाउर्पसीदव	१-९-१७	सनायतेगोर्तमइद्र	१-९-३
सत्तेपयांसिसु	१-६-२२	सनायवोनर्मसानव्या	१-९-३
संमातपंत्यभितः	१-७-२१	सर्नेमिसुख्यंस्वंपुत्यमानः	१-९-२

सनौनुणां नृतयो	१-५-२५	सुभगः सत्रयन्वजो	१-६-१२
सपूर्वयानि विदोऽन्य	१-७-३	सुषुप्तां सुननिर्वीते हृष्ये	१-८-१३
सप्रत्यया सहसामायामानः	१-७-३	सुमं दशत्वावयं	१-६-४
समंगुमी. समदनस्य कृत्	१-७-२	सुनोमनिना श्विना गृणाना	१-८-१५
समांतरिधा प्ररुवारं	१-७-३	सूर्योदयी मुपसेरो च माना	१-८-७
समानो भव्वास्वलो रनुत्त	१-८-१	सेने वसृष्टा मंदष्टा	१-५-१०
समिद्वेष्वभिष्वा नजाना	१-७-२६	सोमंगिरो भिगिरा रभो	१-७-८
सयोदृषा दृष्येभिः समो	१-७-८	सोमंगी पिष्टा वयं	१-४-२१
सर्वज्जुह्वस्महाभीम उग्रः	१-७-१०	सोमयास्तो मयो मुक्	१-४-२०
समुच्येन यमतिषा र्वेति	१-७-२	सोमं सरं धिनो ब्रुदि	१-१-२१
समुद्रमा सस्तु मा	१-५-१	सोमो धेनु सोमो	१-१-२१
समुद्रभिर्नरुदे मिर्कं ग्वा	१-७-८	सोमो न वेधा च्छुत्त	१-५-२
सुहस्रं साकं मर्चत	१-५-२०	स्तोमी द्विधा स वृष्णं प्रपाय	१-८-२४
सुहस्राक्षो विचर्षणिः	१-५-२८	स्युमना वाच उ विवर्तिष	१-८-४
सविक्त्रु समर्यः	१-५-२५	स्वभायस्तु प्यं दमभा	१-५-१६
सहिस्रपाषां अग्नी	१-५-१४	स्तुति नृदं वृद्ध श्रवाः	१-६-१६
सहिस्रस्य स्य पदश्चो	१-६-१२	स्वादो रिप्या विपुवतो	१-६-६
साधुर्न गृञ्जुस्तैव	१-५-१४	स्वाध्वो द्विभास्त	१-५-१८
सिधुर्न सोदुः प्रनीची	१-५-१०	स्विध्या यद्वन विवितिरपत्या	१-८-२५
सिंहो ईव न नदति	१-५-७	हिरण्यये मिः प्रविमिः	१-५-८
मुक्षेत्रिया मुग्धा तुया	१-५-५	हिरण्यस्तमधि नराणा	१-८-१७
मुपुर्णा एत आ मते	१-७-२२		

प्रथम अष्टक मध्ये वर्गादिककोष्टक ।

अध्याय १

वर्ग सूक्त ऋचा

दैव त्रयाग संग्रहः । (देवतात्रयाने लगता
त्यागना संग्रह)

३७ १९ १९४ अग्नयइदमम ९ वायव इद० ३ इन्द्रवायु-
म्यामिदं० ३ मित्रावरुणाम्यामिद० ३ अश्वि
म्यामिद० ३ इद्रायेद० ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य-
इद० ३ सरस्वत्याइद० ३ इद्रायेद० २३
मरुभ्य इदं० इद्रमरुभ्य इद० मरुभ्य इद० इद्रमरु-
भ्य इदं० मरुभ्य इद० २ इद्रायेद० ११ अग्नय
इदं० ९ निर्मध्याहवनीयाम्यामिम्यामिद०
अग्नय इद० ६ इष्माय (समिद्धाय वा) मय इद०
तनूनपात इदं० नराशसाधेदं० इलायेदं० अहि-
इदं० देवीभ्योव्याम्य इदं० उपानक्ताम्यामिदं०
दैवीभ्याहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं० सरस्वतीळा-
भारतीभ्य इद० त्वष्ट इदं० वनस्पतय इदं० स्वाहा
कृतिभ्य इद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० १२ (अग्नय
इद० २ विश्वेभ्यो देवेभ्य इद० अग्नय इद० ९)
इद्रायेद० मरुभ्य इद० त्वष्ट इदं० अग्नय इदं०

मिदं० २ प्रनापतये हरिश्चंद्राय (अधिपवण-
वर्माणे) नेदं० इंद्रायेदं० २३ अश्विम्यामिदं०
३ अग्नय इदं० १८ इंद्रायेद० १५

अध्याय ३

वर्गः सूक्त ऋचाः

त्यागः ।

३५ १४ १७३ इंद्रायेद० १५ अश्विम्यामिदं० १२ अग्निमि-
त्रावरुणरात्रितवितृम्य इदं० सवित्र इद० १०
अग्नय इद० १२ पूषायेदं० २ अग्नय इद० १२
यूषायेद० २ अग्नय इद० ६ मरुम्य इद० ४०
ब्रह्मणरूपतय इदं० ८ वरुणमित्रार्यमभ्य इद० ३
आदित्येभ्य इद० ३ वरुणमित्रार्यभ्य इदं० ३
पूष्ण इद० १० रुद्रायेदं० २ मित्रावरुणरुद्रेभ्य-
इद० रुद्रायेद० ३ सोमायेद० ३ अग्नय-
भ्युपोभ्य इद० २ अग्नय इदं० २१ अग्निदे-
वेभ्य इद० अश्विम्यामिदं० १५

अध्याय ४

वर्गः सूक्त ऋचाः

त्यागः ।

२९ १५ १५२ अश्विम्यामिद० १० उपस इदं० २० सूर्यायेदं०
१३ इंद्रायेदं० ७२ अग्नय इदं० ९ अग्नये-
वैश्वानरायेदं० ७ अग्नय इद० ५ इंद्रायेद० १६

रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० अग्निरो-
 दसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० ३ इन्द्रोदसी-
 भ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवे-
 भ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य
 इदं० अग्निरोदसीभ्य इदं० २ वरुणरोदसीभ्य इदं०
 विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० २ रोदसीभ्यामिदं० विश्वे-
 भ्योदेवेभ्य इद० ११ इन्द्राग्निभ्यामिदं० २१
 ऋभुभ्य इदं० १४ द्यावापृथिव्यग्न्यश्विभ्य
 इदं० अश्विभ्यामिदं० २४

अध्याय ८

वर्गः सूक्त ऋचा

त्याग ।

२६ ९ १२५ उपोराग्निभ्यामिदं० उपस इद० १८ उपो मित्रा-
 वरणादितिसिधुपृथिवीद्युभ्य इद० रुद्रायेदं० ११
 सूर्यायेदं० ९ अश्विभ्यामिदं० ८३ इन्द्रायेदं० १५

रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० अमिरो-
 दसीभ्य इद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० ३ इद्रोदसी-
 भ्य इद० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेव-
 भ्य इद० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इद० विश्वेभ्योदेवभ्य
 इद० अमिरोदसीभ्य इद० ९ वरुणरोदसीभ्य इद०
 विश्वेभ्योदेवभ्य इद० २ रोदसीभ्यामिदं० विश्वे-
 भ्योदेवभ्य इद० ११ इद्राभिभ्यामिदं० २१
 ऋमुभ्य इद० १४ द्यावापृथिव्याभ्यश्चिभ्य
 इद० अश्विभ्यामिदं० २४

अध्याय ८

नगं सूक्त ऋचा

त्याग ।

२६ ९ ११९ उपोरात्रिभ्यामिदं० उपस इद० १८ उपोमित्रा-
 वरणादितिसिधुपृथिवीद्युभ्य इद० कृत्रायेद० ११
 सूर्यायद० ९ अश्विभ्यामिदं० ८ इद्रायेद० १९

अष्टक १ विभाग १

कोष्टक.

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१	१-१-१-२	पशुच्छंदस् विश्वामित्रपुत्र	गायत्री	अग्नि	
२	१-१-१-४	"	"	१-३ वायु ४-६ इंद्र वायु ७-९ मित्रावरुण	
३	१-१-१-६	"	"	१-३ अश्विनौ ४-६ इंद्र ७-९ विश्वेदेव	
४	१-१-७-८	"	"	१०-१२ सरस्वती	
५	१-१-९-१०	"	"	इंद्र	
६	१-१-११-१२	"	"	"	
७	१-१-११-१२	"	"	१-३ इंद्र ४-९ मरुत् ९-७ इंद्र व मरुत् १० इंद्र	

सूक्त	अ. अ. प.	ऋषि	छन्द	देवता	महत्त्व
७	१-१-१३-१४	"	"	इन्द्र	
८	१-१-१५-१६	"	"	"	
९	१-१-१७-१८	"	"	"	
१०	१-१-१९-२०	"	अनुष्टुप्	"	
११	१-१-२१	मैत्रायण्युच्छन्द- स्पृन्	"	"	
१२	१-१-२२-२३	मेघातिथिकण्व- पुत्र	गायत्री	१ निर्वर्त्य व आहवनीय अग्नि अथशिष्ट अग्नि आग्नीषूक्त विश्वेदेव	
१३	१-१-२४-२५	"	"	१ ऋतु २ मरुत	
१४	१-१-२६-२७	"	"	३ त्वष्टृ ४ अग्नि ५	
१५	१-१-२८-२९	"	"	इन्द्र ६ मित्रावरुणौ ७-१० द्रविणोदम ११ अश्विनौ १२ अग्नि	
१६	१-१-३०-३१	"	"	इन्द्र	

સુ.ક્ર.	અ. ં. વ.	ગ્રંથ	છંદ	દેવતા	મહત્ત્વ
૧૭	૧-૧-૨૨-૩૩	"	૪-૬ પાદનિર્નુન અ- વશિષ્ઠ ગાયત્રી	હદ્રાવરુગ	
૧૮	૧-૧-૩૪ ૨૧	"		૧૨ વૃહણસ્વતિ ૪ વૃહણસ્વતિ વ હંદ્રાસાગ ૧ વક્ષિણા વ વૃહણઃ સ્વતિ ૬-૮ સદસ્વતિ ૯ સદસ્વતિ વ નરાશંભ અગ્નિમાહુત	
૧૯	૧-૧-૩૬-૩૭	"	"	ઋમુ	
૨૦	૧-૨૧-૨	"	"	ઇંદ્રાગ્ની	
૨૧	૧૨-૩	"	"	૧-૪ અશ્વિ ૧-૮	
૨૨	૧-૨ ૪-૭	"	"	સવિતૃ, ૯-૧૦ અગ્નિ, ૧૧ વૈશ્વ, ૧૨ ઇંદ્રાગ્ની, વરુણાગ્ની, અ- માયી. ૧૩-૧૪ યામા વૃષિની. ૧૫ વાર્ષિની,	

सूक्त	अ अ व	सूक्ति	छंद	देवता	महत्त्व
२३	१-२-८-१२	मेवातिथिकाण्व	१९ प्रउष्णिह २०- २२-२४ अनुष्टुप् अवशिष्ट गायत्री	१६-२१ विष्णु किंता १६ कृतान्वदैशत्या १ वायु २-३ इंद्रवायु ४-६ मित्रावरुण ७-९ मरुद्गण विशिष्ट इंद्र १०-१२ विश्वेदेव (वृषण) अवशिष्ट अप १ प्रमावति २ अग्नि ३-५ सविता ५ पग अवशिष्ट वरुण वरुण अग्नि	वापनावतारतुं मूळ
२४	१-२ ११-१५	शुन शेष अन्त्रीर्गर्तपुत्र	३-५ त्रिष्टुभ् अव- शिष्ट गायत्री गायत्री " १-१२ गायत्री १२ त्रिष्टुभ् १-६ अनुष्टुभ् ७-९ गायत्री	१-१२ अग्नि १२ विश्वेदेव १-३ इंद्र ५-६ उरु- सत्यमुसल ९ हरिश्चन्द्र	शुनःशेषमूक्त
२५	१-२-१६-१९	"	"		
२६	१-२-२०-२१	"	"		
२७	१-२-२२-२४	"	"		
२८	१-२ २५-२६	"	"		सोम- कुटबानी मोहेती

पुस्त	अ. अ. व.	ऋषि	छा	देवता	महत्त्व
२९	१-२-२७	स्यत्रीगर्तपुत्र	पंक्ति	सोम	अग्निपवणचर्म अयथा
३०	१-२-२८	"	११ पादनिचृत गा- वत्री ६ त्रिष्टुप् अ- वशिष्ट गायत्री	इन्द्र १-१६ इन्द्र १७-१९ अश्वी २०-२२ उषा	
३१	१-२-२९-३२	हिरण्यस्तुप अग्निरस	८-११-१८ त्रिष्टुप् अवशिष्ट जगती त्रिष्टुप्	अग्नि	
३२	१-२-३३-३६	"	"	इन्द्र	
३३	१-३-१-३	"	"	"	
३४	१-३-४-५	"	९-१२ त्रिष्टुप् अ- वशिष्ट जगती	अश्विनो	
३५	१-३-६-७	"	१-९ जगती अव- शिष्ट त्रिष्टुप्	१ अग्नि मित्रावरुण रात्रि व सवितृ अवशिष्ट सवितृ	सुंदर वर्णन

सूक्त	अ. भ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
३६	१-३ ८ ११	कण्वोपगुप्त	विषम बृहतीसम सतो बृहती	१३-१४ यूप अवशिष्ट अग्नि	
३७	१-३ १२-१४	"	गायत्री	मरुत	
१८	१-३-१५-१७	"	"	"	
३९	१-३ १८-१९	"	विषम बृहती सम-सतोबृहती	"	
४०	१-३ २०-२१	"	"	प्रह्लासास्पति	
४१	१-३-२२-२३	"	गायत्री	१-३, ७-९ वरुण, मित्र, अर्यमा ४-६ आदित्य	
४२	१-३-२४-२५	"	"	पुषन्	
४३	१ ३-२६-२७	"	९ अनुष्टुप् अवशिष्ट गायत्री	३ मित्रावरुण ७-९ सोम अवशिष्ट रुद्र	
४४	१-३-२८-३०	प्रह्लादपुत्र	सम सतोबृहती विषय बृहती	१-२ अग्नि, उषा व अश्वी अवशिष्ट अग्नि	
४५	१-३-३१ ३२	"	अनुष्टुप्	अग्नि, १० उत्तरार्ध अनेक देवो	

सूक्त	अ अ अ य.	ऋगि	छंदः	देवता	महत्त्व
४६	१-३-३३-३५	"	गायत्री	अग्निनी	सूर्यं सुंदर वर्णन आर्यं अने दत्तु मन्त्रे मेद
४७	१-४ १-२	"	प्रागाय	"	
४८	१-४-३-५	"	"	उदा	
४९	१-४-१	"	अनुष्टुप्	"	
५०	१-४ ७-८	"	१-९ गायत्री १०-	सूर्य	
५१	१ ४ ९-१५	सम्यग्भगिर-पुत्र	१३ अनुष्टुप् १-१३ जगती १४	इंद्र	
५२	१-४-१२-१४	"	१५ त्रिष्टुप् १-१२-१४ जगती	"	
५३	१-४-१५-१६	"	१२-१५ त्रिष्टुप्	"	
५४	१-४ १७-१८	"	१-९ जगती	"	
५५	१-४-१९-२०	"	१-५-७-१० जगती	"	
५६	१ ४-२१	"	१-८-९-११ त्रिष्टुप् जगती	"	
५७	१ ४-२२	"	"	"	
५८	१ ४-२३	"	"	"	

सूक्त	अ. अ. प.	अंगि	छंद	वृत्त	महत्त्व
१८	१-४-२३-२४	नोषागौतम कु लोत्पन्न	१-९ मगनी शिष्ट त्रिष्टुप्	भाषा	
१९	१-४-२५	"	त्रिष्टुप्	वेधाना भग्नि	
२०	१-४-२६	"	"	अग्नि	
२१	१-४-२७-२९	"	"	इंद्र	

अष्टक १ विभाग २

१२	१-५-१-३	नोषागौतम कु- लोत्पन्न	त्रिष्टुप्	इंद्र	
१३	१-५-४-३	"	"	"	
१४	१-५-४-८	"	१-१४ मगनी १९ त्रिष्टुप्	महत्त्व	
१५	१-५-९	नराशर शक्ति वृद्ध	द्विपदाविताम	अग्नि	
१६	१-५-१०	"	"	"	
१७	१-५-११	"	"	"	

सूत्र	अ. अ. वर्ग	नयि	छंद	देवता	महत्त्व
६८	१-५-१२	संशरशक्तिपुत्र	द्विषदाविमान	अग्नि	
६९	१-५-१३	"	"	"	
७०	१-५-१४	"	"	"	
७१	१-५-१५-१६	"	त्रिष्टुप्	"	
७२	१-५-१७-१८	"	"	"	
७३	१-५-१९-२०	"	"	"	
७४	१-५-२१-२२	गोतमरहुगणपुत्र	गायत्री	"	
७५	१-५-२३	"	"	"	
७६	१-५-२४	"	त्रिष्टुप्	"	
७७	१-५-२५	"	"	"	
७८	१-५-२६	"	गायत्री	"	
७९	१-५-२७-२८	"	१-२ त्रिष्टुप् ४-६ उष्णिह ७ १२ गायत्री	अग्नि	
८०	१-५-२९-३१	गोतमरहुगणपुत्र	पक्ति	इंद्र	यूनवध
८१	१-६-१-२	"	"	"	
८२	१-६-३	"	१५ पक्ति, ६ नगती	"	

સુક	અ. અ. વ.	ઋષિ	છંદ	દેવતા	મહત્ત્વ
૮૩	૧-૬-૪	ગોતમ રહુગણ પુત્ર	મગતી	દેવ	અયર્થ પ્રથમ યજ્ઞ કો છે અને આ- ગિરમ પ્રથમ અગ્નિ પ્રત્યક્ષિત કરે છે.
૮૪	૧-૧-૧-૮	"	૧-૧ અનુષ્ટુપ, ૭-૨ ઉષ્ણિહ, ૧૦-૧૨ વંક્ષિ, ૧૨-૧૬ માયત્રી, ૧૬-૧૮ ત્રિષ્ટુપ, ૧૨ ચુરતી, ૨૦ સતોચુરતી ૧-૪-૬-૧૧ અગતી ૬-૧૨ ત્રિષ્ટુપ માયત્રી મગતી ૧-૬ પ્રસ્તારવંક્ષિ, ૬ વિરાટરૂપા ૨-૪ ત્રિષ્ટુપ	"	
૮૫	૧-૬-૨-૧૦	"		મરુત	
૮૬	૧-૬-૧૧-૧૨	"		"	
૮૭	૧-૬-૧૨	"		"	
૮૮	૧-૬-૧૪	"		"	

सूक्त	अ अ. व	ऋषि	छन्द	देवता	महत्त्व
८९	१-६ १५-१६	गोतम रद्वयण पुत्र	१ ९-७ जगती ६ विराज ८-१० त्रिष्टुप्	विश्वदेव	मायुर्मयीदा एक सेरुडोनी छे
९०	१-६-१७-१८	"	१ ८ गायत्री ९ अनुष्टुप्	,	'मधुवाता ऋतायते' मध
९१	१ १९-२३	"	१ ४ १८-२३ त्रि ष्टुप् ९-१६ गायत्री	सोम	
९२	१-६-२४-२७	"	१ ७ उष्णिह १ ४ जगती ९-१२ त्रि	उषा	
९३	१-६-२८ २९	"	१ ३ १८ उष्णिह १-३ अनुष्टुप्, ९- ११ गायत्री ४-७ १२ त्रिष्टुप् ८	अग्नीषोमी	
९४	१ ३०-३२	कुत्सआगिरस	जगती किंवा त्रिष्टुप् १-१४ जगती १९- १६ त्रिष्टुप्	अग्नि मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, वृषि- वी द्यु	

सूक्त	अ अ व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
२५	१-७-१-२	कुत्सआंगिरस	त्रिष्टुप्	अग्नि अथवा ओषध्य अग्नि	
२६	१-७-३-४	"	"	अग्नि क्रिया द्रविणोदस	
२७	१-७-५	"	गायत्री	अग्नि शुचि दिवा	
२८	१-७-६	"	त्रिष्टुप्	अग्नि	
२९	१-७-७	कश्यप मरीचि पुत्र	"	वैश्वानर अग्नि	
३०	१-७-८ ११	जज्ञाश्व, अ- म्बरीष, सह- देव ययमान सुराधन वृ- षागीरराजपुत्र	"	जातोद अग्नि क्रिया अग्नि	
३१	१-७ १२-१३	कुत्सआंगिरस	१-७ जगती ८-११ त्रिष्टुप् १-१० न गती ११ त्रिष्टुप्	इंद्र	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१०२	१-७-१४-१५	कुसभांगिरस	त्रिष्टुप्	इंद्र	त्रित कुवामां प- डेओ तेणे कोली प्रार्थना
१०३	१-७-१६-१७	"	"	"	
१०४	१-७-१८-१९	"	"	"	
१०५	१-८-२०-२३	त्रित व्यान्तव किंवा कुत्स	१-७-२-१८ यक्ति ८ मसृष्टृहती ते मध्ये १९ त्रिष्टुप् १-३ जगती ७ त्रिष्टुप्	विधेदेव	
१०६	१-७-२४	कुत्सभांगिरस	त्रिष्टुप्	"	
१०७	१-७-२५	"	"	"	अनेक आख्या- यिकावास्तु सूक्त
१०८	१-७-२६-२७	"	"	इंद्राग्नी	
१०९	१-७-२८-२९	"	"	"	
११०	१-७-३०-३१	"	५९ त्रिष्टुप् अव- शिष्ट जगती	ऋभु	
१११	१-७-३२	"	१-४ जगती ५ त्रिष्टुप्	"	
११२	१-७-३३-३७	"	१-२३ जगती २४- २५ त्रिष्टुप्	द्यावापृथिवी अग्नि	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छन्द	देवता	महत्त्व
११३	१-८-१-४	कुत्सआगिरस	त्रिष्टुप्	उषा रात्रि	सृष्टिचमत्कार
११४	१-८-५-६	"	१-९ जगती १०- ११ त्रिष्टुप्	रुद्र	
११५	१-८-७	"	त्रिष्टुप्	सूर्य	सुंदर वर्णन
११६	१-८-८-१२	कत्सीवान	"	अश्विनौ	अनेक महत्कृत्योक्तुं वर्णन
११७	१-८-११-१७	"	"	"	
११८	१-८-१८-१९	"	"	"	
११९	१-८-२०-२१	"	जगती	"	
१२०	१-८-२२-२३	"	१-१०-१२ गायत्री २ ककुम् ३ कायि- राज ४ नष्टरूपी ५ तद्गुक्षिरा ६ उष्णिह ७ विष्टारचुहती ८ कृति ९ विराज त्रिष्टुप्		
१२१	१-८-२४-२६	"		विधेदेव किंवा इंद्र	